3 1761 07459190 0

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Estate of the late
JOHN B. C. WATKINS

CAMILLA COLLETT
SAMLEDE VERKER
:: MINDEUDGAVE ::

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/samledeverkermin03coll

CAMILLA COLLETT

SAMLEDE VERKER

MINDEUDGAVE

TREDJE BIND

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

CENTRALTRYKKERIET
KRISTIANIA
1913

LIBRARY
AUG 4 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

996595

PT
8839
A1
1912
Bd. 3

MOD STRØMMEN

FØRSTE RÆKKE

(1879)

Mit Land, mit Land! deilig er du, o min Moder, deiligere, end jeg kan udtale det! Fjernt fra dig fortæres jeg af Længsel, som atter og atter lægger sig glemselsdøvende over min sidste Afsked fra dig og lokker mig paany. Ved dine Fødder kunde jeg sidde henrykt fortabt og intet ville, intet trænge til uden at beskue din Deilighed! . . . Men vil jeg klynge mig til dit Moderbryst og skue dig dybere i dette skjønne, majestætiske Aasyn for at læse lidt Kjærlighed deri, da isner det i mig — det bliver saa forunderlig dunkelt — dit Billede forsvinder — og se, da er jeg ladt alene i det kolde, mørke Kammer, hvor du stænger dine Børn, som du ikke kan lide, og dem, du ikke kan lide, det er dine Døtre, o mit Land! Du har engang ammet Heltekvinder, sterke, kraftige, frit og vældig sig udfoldende som dit pludselige Foraar, og denne forkvaklede, fromt afrettede, maalbundne Slegt, der nu vokser op i dig og kalder sig dine Døtre, dem vender du dig i Kulde bort fra, kjendes ikke ved dem!

Nei, nei, paa dig, mit Fosterland, vil jeg ikke spilde en Klage mere. Tag al den Forgudelsesflitter, den Festhyldning, dine kjæreste Børn foremaler og foresynger dig, tag de virkelige Hjertehymner, dine bedste Sønner istemmer til din Ros, tag ogsaa *Larmen*, den vilde Trods, naar de dygtig boltres og slaas, det er jo dit Liv, din Glæde, og du skal ikke høre engang den kvalte Summen af de Millioner Suk derbag . . . Jeg skal ikke blande mine deri! Nei, intet *stille* Suk mer! Du hører ikke de stille Suk, har ikke havt Hjerte for et eneste af dem, saalænge jeg kan mindes tilbage, ikke for et eneste! Ikke for Barnets higende, fortærende Længsel i de dybe, ensomme Dale, ikke for den unge Piges lange, lange Hjertedødskamp, ikke for Kunstnerkaldet, der skulde lindret den . . . Jeg var dog from og stille dengang! Var det derfor, du lod mig lide saa græsselig? . . . Jeg er det ikke mere, o min Moder, liker du mig da bedre saa?

HJEMLIGE TILSTANDE.

INDLEDNING.

Ich sage Dir, das Gute, das Du hegst und willst,
Es wird Dir Thränen bittrere erpressen,
Als die Vergehung weinte und der Schmerz.
Und des Geistes Fackel wird Dir leuchten,
Da wo Du wünschest lieber blind zu sein,
Und spotten werden Dein die andern Blinden.

Grillparzer.

Der er noget ved vort rask sig udviklende Kulturliv, der ikke synes ret foreneligt med en smuk harmonisk Udfolden deraf, noget, der tyder paa et dybt skjult indre Misforhold. Det er ikke let at finde nogen Betegnelse derfor; man kunde sige, der er noget haardt, tørt, knortet, Træets Vekst lig, hvor Sevjen begynder at tørres ud. Det møder os i alle vore offentlige Diskussioner, overalt hvor der forhandles, d. v. s. kjevles om noget, og har udbredt over hele vor aandelige Atmosfære en Duft, der minder om den, der møder os i Kontorer og gamle Tobaksværelser. Man føler dunkelt det uvederkvægelige ved bestandig at aande i denne Atmosfære. Et eller andet lyrisk Suk, et utaalmodigt Raab paa anden Luft kan stundom klinge ud deraf, men derved bliver det. Det falder aldrig nogen ind at søge Aarsagen dertil, hvor den maaske rettelig kunde findes: det totale Savn af hin stille virkende Indflydelse, hvis Magt man dog mer eller mindre begynder at anerkjende i andre Kulturlande, men hvori vi vel tør sige, at vort Land endnu staar længst tilbage, i det mindste uimodsagt længst tilbage blandt vore skandinaviske Broderlande.

Behøver vi at sige, hvilken denne Indflydelse er?

Vi kan læse den i Læserens eget medlidende Skuldertræk.

Og dog — man vilde let kunne paavise Virkningerne af denne Mangel ligefra det inderste af Familielivet ud i det offentlige Liv. Vi kunde søge den paa det personlige som paa det literære Omraade, derunder ikke alene strengt forstaaet hin

forholdsvis meget begrænsede literære Virksomhed, Offentligheden har paatrykt sit Stempel.

Der gives en anden Sort Produktion, som vi pleier at fatte under Navn af private Optegnelser. Det er denne Side af kvindelig Aandsvirksomhed, den helt undertrykte, som vi vil ofre nogle Ord eller rettere selv forhjælpe til et løsende Ord.

De afsondrede Forhold, hvortil saamangen sterktbegavet Kvinde er henvist i vort Land, dets storartede Naturscener, den lange vinterlige Indesperring, skjærper maaske Iagttagelsesevnen og udvikler et mere intensivt Tanke- og Idéliv, end om de havde været stillet midt i dette for dem fjerne, forjættede Land: Hovedstadslivet. De har da Papiret at betro sig til, enten det nu sker i Form af Dagbogsoptegnelser eller i Breve til Fortrolige. Flyttes nu en saadan Tankens Eneboerske pludselig over til dette aandelige Centrum, Scenen for hendes Drømme og Længsler, vil hun maaske med Skuffelse erfare, at heller ikke der finder dette dybere Sjæleliv den Anklang, det havde ventet, og den Udvei, der kunde synes at ligge saa nær, at give det offentlig Udtalelse, var i det mindste for tyve Aar siden saa godt som utænkelig.

Saa ligger sligt hen i et pent poleret Skrin, hvortil Nedskriverinden selv omhyggelig bærer Nøglen paa sig. Aar for Aar gaar hen. En vakker Dag kommer saa en, som sagtelig løfter Nøglen af hendes Hals, aabner Skrinet og besegler dets hele Indhold maaske med et afgjørende „Maa trykkes“, og denne Censor, mindre smaahjertet end Opinionen og Forholdene, kalder sig *Døden*.

Og saa? Ja saa ser man dog ikke noget til det. Den glubskeste Vogter er endnu tilbage at passsere: *Familiehensynet*, Familiefordommene, Censorer, som altid har røbet et mærkværdigt Instinkt ligeoverfor den Slags Arvegods til at skjelne Klinten fra Hveden, saaledes at Klinten, alt værdløst omhyggelig nedlægges i Familieladen og Hveden kastes i Ilden.

Hvert Aar ofres paa denne Maade Skatte af kvindelige Optegnelser, der maaske vilde yde de værdfuldeste Bidrag til vore indre Kulturtilstande. Jeg har ikke saa lidet af slige Optegnelser fra fremmed Haand liggende i mine Gjemmer — nenner ikke at tilintetgjøre dem.

Hvis man vilde tilbyde vore Forlæggere noget deraf, vilde det sandsynligvis af en eller anden nærliggende praktisk Grund artigst blive afslaaet, derunder stille forstaaet, at det var „Fruentimmergods“, „gamle Sager“, og hvad skal man med det!

Nei, det er sandt, hvad skal man med det! Skulde alle slige Udgydelser, som hævede sig over det sedvanlige, trykkes, saa fik vi nok deraf. Det er heller ikke deres Bestemmelse. Bærer de virkelig Vidne om et dybere Sjælens, et sterkere Aandens Liv, saa vil dette jo være kommet Omgivelserne tilgode, inden dem vil det have fundet sin sande Virkekreds. Det er næsten et Misbrug at vrænge det frem for Lyset. Saa vil man mene.

Der er Sandhed deri, men kun en betinget Sandhed. Thi ak! Det er netop inden Familien, disse rigere Evner som oftest fører sit kummerligste Fangeliv, det er derfra, de i Ensomhedens og Haabløshedens triste Timer drives til at flygte over paa Papiret. Det er denne altbelivende Plads inden Familielivet og derfra ud mod det store bevægede Liv, den begavede Kvinde hos os har at tilkjæmpe sig; endnu har hun ikke opnaaet den. Der gives intet Sted, hvor hun er saa tilovers. Mer end én dump, undertrykt Klage lyder til os ud over disse Mure, hvor den aarlig kvæles, og de vil først ophøre, hvor vort Samfund selv bliver sig et Savn bevidst og villig rækker den Haanden.

Der var en Periode — vi maa gaa tilbage til 30—40 Aarene — da et saadant kvindeligt selvstændigt Idéliv var mindre hjemløst, mindre husvildt, end det nu er. Det tegnede til noget. Vor By[1] eiede dengang en Kreds af ualmindelig intelligente, tildels geniale Individer af begge Kjøn, der uimodsigelig øvede en Aandens Supremati i den; Ørkenen var der, men der var Oaser i Ørkenen. Vi havde en Kritik, der gik anderledes dybt og rensende ned i Forholdene end den, vi nutildags giver dette Navn. Der var opstaaet en Vekselvirkning imellem de unge i denne Kreds, der hos os maatte regnes til en kostelig Sjeldenhed.

De samledes jevnlig, og disse Sammenkomster udfoldede et Liv, som maaske ikke i almindelig Salonforstand kunde kaldes sprudlende; det havde, baaret af mægtige indre bevægede Stemninger, før noget tilbagetrængt, uregelmæssig opblussende ved sig, Tonen ofte lidt udfordrende, drillende, som overalt, hvor der er noget at verne om . . . Merkeligt nok laa denne kritiske Overvegt næsten sterkest til kvindelig Side. Nogle af Kredsens unge Damer havde endog stiftet et eget illustreret Ugeblad, der havde faaet Navnet *Le balai* (Støvekosten). — Ak, endnu gjemmer jeg mellem andre forvitrede Minder fra hin Tid et Par

[1] Christiania. (Anm. fra 1879.)

Nummere deraf med sine Titelvignetter, vort Blads betydningsfulde Symbol, laurbæromslynget!

Der var, husker jeg, en ung Frue, der foreslog, at det heller skulde hedde „Forloren Skildpadde" (hun gav meget gode Middage) for at antyde, at vi ved et saadant usedvanligt Foretagende ikke vilde anmasse os mere end tilbørlig. Kvindelig Produktion var og blev dog kun kvindelig og forholdt sig til den mandlige som Kalvehovedet til den „veritable" — et Træk af uhildet Opfatning af Spørgsmaalet, som vore offentlige Prisdommere og -uddelere vist ikke vilde forsaget sin billigende Anerkjendelse.

En anden af os mente derimod næsvist, at dette beroede paa en Misforstaaelse, at Kvinden vistnok ikke kunde skrive som en Mand, men en Mand kunde heller ikke, om han var aldrig saa genial, skrive som en Kvinde, at det lagttagelsesfelt, hvorpaa de begge opererede, var ligesaa grundforskjelligt, som Sprog og Opfatning var det, at den enes Virksomhed var i sin Art ligesaa vigtig, ligesaa nødvendig som den andens, at det kvindelige Element manglede totalt i vort Samfundsliv. Derfor gaar det ogsaa i mer end én Forstand sin egte Skildpaddegang og vil tilsidst blive saa veritabelt tørt og kjedsommeligt, at det ikke bliver til at holde ud. Det maa komme til en Folkevandring, der blot vil levne Valgmænd og Kommunemænd og -mænd og -mænd tilbage. At Kvinden var af Natur Idealist og Aristokrat, for ikke at sige *konservativ*. Hun havde grundig lært at skatte denne Retning i Behandlingen af sine Syltetøier og henkogte Sager og i Omhuen for sine gamle nedarvede Stasmøbler og Effekter, at hun nu længtedes efter at turde udstrække dette Hang, denne Evne til at „konservere" ogsaa udenfor denne lidt for snævert afstukne Grænse — at — kort, i hende undertrykte man netop alt, hvad der vilde hindre Vegtskaalen fra disse forfærdelige Vippelser, man undertiden bliver Vidne til, — etc. etc. Og andet saadant mere mente en af os — nok, efter nogen Debat blev det ved — Støvekosten. Deri skulde der tillige den Dobbeltmening, at vi til den os Kvinder tildelte egentlige Opgave at holde Huset pudset og pent tillige vilde føie den i uegentlig Forstand at støve op i Krogene, drage frem alt, hvad der trøstede sig til en altfor velsignet Tryghed, snu op og ned paa det, banke det af og se, hvad det duede til.

Vort Forbund, begyndt som en ungdommelig overgiven Spøg, ophørte ikke ganske, selv efterat Livet skillende traadte mellem os. Brevvekslingen vedligeholdt endnu en Tid de gamle

Baand, der knyttede os til hinanden, men Spøgen var bleven Alvor, og mer end én saadan taaremerket Epistel afgav kun et altfor talende Bevis for, at der var adskilligt at støve op i Krogene, som vi endnu ikke havde drømt om, og som det ikke var saa let at vende op og ned paa, som vi havde tænkt det.

VORT FESTLIV.

Ethvert Folk eier sin Nationalkarakteristik, som Historie, Kulturretning, klimatiske og andre Omstændigheder har været om at forme, og som, idealiseret gjennem Tider og Afstande, tilsidst er bleven typisk for det. Et saadant Verdenstestimonium er dermed optaget i Nationens Bevidsthed som dens aandelige Eiendom, et usynligt Vaabenmerke, der agtes ligesaa helligt og uantasteligt som nogen Løve, Vildmand eller hvilkensomhelst anden symbolsk Figur.

Det er fra dette ophøiede Standpunkt, det øver sin ikke uvigtige Tilbagevirkning. I store, skjæbnesvangre Tider, naar der høilydt kaldes paa det dygtigste i et Folk, vækkende, gjenfødende; under lange, rolige, heldige Tidsafsnit, maaske mindre heldig. Det inddysser da snarere i en selvtilfreds Tryghed, der tilslut befæster en blind Tro paa, at man endnu uforandret er Indehaver af alle de smukke, smigrende Egenskaber, som staar at læse i Testimoniet.

Det er paa den Maade, man vanskelig kan skille Franskmanden fra Begrebet Ridderlighed, uagtet han i sine Love og, vil man paastaa, i sin Moral er en stor Synder mod sine Kvinder. Heller ikke et det let at tænke sig Spanierne uden en viss afmaalt Grandezza, en Grandezza, der unegtelig kommer i Strid med deres evige Hultertilbultertilstande og den lidenskabelige Tilbøielighed, de da røber til at slaa hverandre ihjel.

Ogsaa vi Nordmænd eier vort Verdenstestimonium, udstedt og beseglet i fjerne, minderige, glimrende Tider. Vi behøver neppe at opregne Fortegnelsen paa disse Egenskaber — enhver Skolegut kan dem paa Fingrene, enhver fremmed Festmiddagsgjest glemmer ikke at kredense os dem i et Tak for sig, Kraftegenskaber, som da er: Frisind, Trofasthed, Gjestfrihed, patriarkalsk Nøisomhed, sedelig Ufordærvethed etc. Ogsaa vi glider behagelig hen paa dem, medens vi i vor nuværende Travelhed og indre Tryghed sjelden, og da kun af yderste Tvang,

kommer til at kaste et prøvende Blik fra Verdenssignalementet hen til Virkeligheden.

Selverkjendelse hører maaske til Kulturens seneste Frugter, hvor store Rystelser, som de, der af og til overgaar Nationerne, ikke fremskynder den og tvinger et Folk til Opgjør med sig selv. Det bedste var, at det havde Mod til ogsaa i rolige Tider at foretage dette, Mod til at afklæde sig al falsk Ros og mere bevidst stræbe at tilegne sig og befæste, hvad der virkelig er dets Eie. Vi Nordmænd, som staar paa et Slags Kulturens Skillevei, vilde have synderlig godt af en saadan Selvbeskuelse. Det er paa den Maade, en sand Fædrelandsven har optaget Nationens *sedelige Tilstand* tildoms og i det mindste givet Selvillusionerne her et paa statistiske Bevisgrunde støttet, mindre glædeligt Dementi.[1]

Monstro der ikke skulde gives flere saadanne Illusioner?

Bjørnstjerne Bjørnson holdt ved Tusendaarsfesten i Tønsberg en Tale, hvori han udhævede, at Nordmændene var et ridderligt Folk; det havde ogsaa deri vist sin Høisindethed, at det lige fra gammelhistoriske Tider havde agtet og sat sine Kvinder høit. Det tog sig meget godt ud og gav Talen paa det Sted et fortringligt Sving. Veiret var deiligt. Alle i Feststemning.

Men man er det jo ikke altid, og for deres Vedkommende, som Sagen nærmest angaar, hænder det overordentlig sjelden, at de befinder sig i Feststemning. Den rolige Betragtning indtager sin Ret, Erfaringen opruller sine tørre, uimodsigelige Kjendsgjerninger, kategorisk-summarisk, som en monstrøs Hotelregning, naar man er reist for at se Alpegløden og Udsigter, og man i fjorten Dage har havt én Godveirsdag. Vort stille Opgjør kommer maaske da til at lyde noget anderledes.

Der gives en Art Standsforpligtelsens Ridderlighed,[2] der lige fra Adams Dage har gjældt og vil gjælde gjennem alle Tider, for Eskimoen som for den raffinerede Kulturmand, for Uslingen, der mishandler sin Hustru, til Følelsesmanden, der dyrker hende som en Guddom: *Egtemandens.* Enhver Fornærmelse mod Hustruen gjælder ham selv, enhver Forsyndelse af denne er hans Skam — Ludvig den Fjortendes «L'état c'est moi", anvendt paa den egteherrelige Magtfuldkommenhed: *Ma femme c'est moi.*

At denne Egtemandens chevalereske Æresidentitet med sin Mage har sin smukke og noble Side, behøver vi vist

[1] Eilert Sundt. (Anm. fra 1879.)

[2] Vi finder desværre for vor Tanke intet mere betegnende end dette, som det synes, baade af Sproget og Livet mer og mer forsvindende Begreb. (Anm. fra 1874.)

ikke at bemerke. Sit mest betegnende Udtryk naar den dog gjennem Skinsygen, og den ytrer sig da i en levende Lyst til, efter Omstændighederne, at banke eller at myrde baade hende og alt, hvad der blot vækker Mistanken om at ville gjøre ham hans Eneherredømme stridig, — en Lyst, som man altid vil finde mest udpræget hos Nationer og Individer, der selv er de største Syndere mod sine Hustruer og mest trænger til deres Tilgivelse.

Men der gives ogsaa et: *La femme c'est moi*, der optager alle de gode Elementer i Egtemandens Valgsprog, men udelukker de slette. „Enhver Kvinde er en Del af mig selv, enhver Krænkelse, der overgaar hende, paakalder, hvor min Arm kan naa, min Beskyttelse, mit Forsvar." Dette er Princippet, hvorpaa den sande Kvindeagtelse beror, men den kan vi som Særkjende hos Enkeltmand eller hele Nationer kun tænke os, hvor storsindede Anlæg forener sig med en høi og skjønt udviklet Kultur.

Hvad Franskmanden end kan have at bebreide sig i Forhold til sine Kvinder, saa formaar vi ikke at skille ham fra Begrebet Ridder i denne Forstand. Han har en naturlig Entusiasme for det svagere Kjøn, en Trang til, lig Gaardhanen, at have dem omkring sig, forsvare dem, dele alting med dem, — en Ridderlighed, der udfolder sin smukkeste, nobleste Blomst i den Kjærlighed, den Ærefrygt, han nærer for Moderen. Meget maa af den Grund tilgives ham.

Naar vi, ledede af Erfaringen, skrider til at gjøre Anvendelsen paa vore egne Tilstande, kommer vi som sagt ikke ganske til det Resultat som vor store Digter i sin Festtale i Tønsberg. Devisen: *Ma femme c'est moi*, min Hustru er mig selv, er vi forvissede om, at vore kjære Landsmænd kjender og hylder ligesaa godt som Kautokeinerne og den europæiske Kulturmand; men skal vi sandhedskjærlig prøve, hvorvidt den anden Devise: „Enhver Kvinde angaar mig, som en Del af mig", passer for os, maa vi bedrøvet sige: dette den sande Kvindevurderingens Instinkt er lidet udviklet i vor Nation endnu; den synes i dette Stykke at staa, vistnok noget høiere end hine vore skindklædte nordlige Naboer, men visselig lavere end Naboerne mod Øst og mod Syd.

Det er ikke Stedet her at paapege denne nationale Mangel paa Agtelse og Sympati for Kvinden i enkelte Træk. De frembyder sig overalt — hvor man vil lukke Øiet op derfor. Vanskeligere vilde det blive at vælge noget, der springer forstaaelig frem i et Samfund, som efterhaanden har tabt Forstaaelsen derfor, og som mindre udsatte sig for at mødes med et for-

undret: Er det noget at tale om? — et Samfund, der synes at stræbe hen til det Maal at sikre den ene Part i Sagen udelukkende Pladsen paa Dommersædet og mer og mer reducere den anden til Tilskuerhobens stupide Passivitet og pligtmæssige Stumhed.

Vi springer altsaa over meget. Kun et Par Ord om den Tone, der raader paa vore Gader, vore offentlige Spadsergange mod Kvinden. Her kan man se en af de faa Rettigheder, hun har fælles med Manden, Fortaagsretten, idelig krænket, og det er intet sjeldent Syn at se Grupper af dannede Herrer fastnaglede til Fortaaget, overladende til endog ældre Damer at traske nedenom Randen for at komme forbi.

Vistnok er de middelalderske Tilstande, der for et Par Decennier siden raadede i vor By, tilbagelagte. En anstændig Dame turde dengang ikke røre sig ud af sit Hus i Tusmørket eller om Aftenen, uden at udsætte sig for nærgaaende Fornærmelser. Naar hun ikke eiede Tjener eller Ekvipage, var hun efter et visst Klokkeslet fordømt til at være Fange i sit eget Hus. Nu kan dog enhver gaa sin Gang med samme Ret, trygt og uforkrænket, som en anden Byesborger, der betaler sin aarlige By- og Næringsskat. I det hyppigste Tilfælde sker det jo ogsaa kun i Mandens og Husets Tjeneste. Hvor mangen Gang vilde det huslige Maskineri ikke gaa istaa, naar hun ikke gik selv for at greie et og andet, eller hun var tvungen til at tage Opsynet med Huset med sig i Skikkelse af den eneste Tjenestepige!

Hun gaar altsaa alene nu, uden Frygt. Og dog vil hun i det sjeldneste Tilfælde undgaa at tage en Følelse med sig hjem, som om hun idelig havde havt lumske Tagdryp at vare sig imod. Ingen har stanset hende, ingen vovet at tiltale hende, kun er hun bleven mindet om — at hun gik alene. Der gives endnu Mandfolk — fuldkommen velklædte —, der finder det tilfredsstillende at vække saadanne Tagdrypsfornemmelser hos en Moder, der heller gaar alene end tager Pigen fra Børnene, hos en Hustru, der maaske henter en Forfriskning til sin Mand, eller en ældre stakkels Pige, der — hvem ved! — engang ædelmodig afstod den beskyttende Arm gjennem Livet til en habilere Veninde. En Stirren, en langsommere Gang, et kvalt Brum som en Spyflues under et Glas, er nok til at vække denne Fornemmelse, til at erindre hende om, at her mangler denne Kvindeagtelsens Solidaritet, denne usynlige Beskyttelse, der ligger i *et helt Folks Bevidsthed om, Erkjendelse af, hvad dets Kvinder er for det.*

Det er beklageligt, men det synes især at være unge Mennesker, der lider af en vaagnende Trang til at vise sig „mandige", der behager sig i den Slags Bravur, og som ligesaa lidt vil lade sig betage en saadan bekvem Anledning dertil, som en „rigtig en" fra Enerhaugen eller Vaterland vil undlade paa sin Maade at komplimentere det nys oprettede Kunstverk. Ligeoverfor den Slags Angreb kan en nobel Kvinde kun forholde sig ligesaa ufølsom som Støtten selv. Feighed har længe nok været og vil altid være det daarligste Palladium. Vi henholder os ganske til det Ræsonnement, der gjorde sig gjældende, da der var Tale om at beskytte Halfdan Kjerulfs Monument: *Intet Gitter mod Raaheden!*

Men slige Træk betegner kun Mangelen paa Kvindeagtelse i sine almindelige Forekomster, dem vi vel ogsaa har tilfælles med andre Nationer, i hvem Kulturgjæringen afsætter sit Skum og sit Bundfald. Mere betegnende og hjemlig ytrer denne sig paa selve det dannede Livs Omraade. Det er her, vi skal lære Ubekjendtskabet med Devisen *La femme c'est moi* at kjende. Vi erfarer, gjennem tusende sig gjentagende Træk, at kun hvor Kvinden indtager en Hustrus eller til Nød en Datters Stilling, kan hun gjøre Individets Krav paa Ret og Beskyttelse gjældende, medens den store Mængde udenforstaaende intet saadant Krav tør have. Altsaa, kun som en fra Mandens Interesse og Velvære uadskillelig Del kan hun hos os tænkes at eie hin Forret. I det Øieblik hun træder ud af Familiens eller Egteskabets skyggefulde Læ, og hun ikke er uafhængig nok til at bygge et kunstigt Vern omkring sig, er hun paa en Maade udslettet af de Væseners Tal, mod hvem man har Forpligtelser. Vel skal det se ud, som om det, der berøves hende, kun er noget uvæsentligt, Følgen af hendes forandrede selskabelige Stilling, men der hvor der ingen Vogtere findes, er Grænsen let at overskride, og enhver lavttænkende, med hvem hun i Livets daglige Vandel kommer i Berørelse, tror ustraffet at kunne overskride den. Hvad Uret, hvad stille Mishandling der da kan hobe sig over en saadan Tilværelse, hine Smaastenspyramider lig, man undertiden støder paa langs Fjeldveie, hvorpaa enhver kaster sin Sten, *fordi alle gjør det*, — Uret, Mishandlinger, som ingen agter en Bønne værd at lægge Merke til, end sige den skulde væbne nogen Sjæl til Forsvar, — det kan den kun tale om, der af en eller anden særlig Grund har faaet Stenpyramiden topmaalt opbygget over sit Liv.

Men der er dog et Felt i vort Samfundsliv, et mere fredet, hvor hin Selvgodhedens og Sondringens Aand ikke trænger

hen: Vor Selskabelighed. Her kan Manden ikke undvære hende, der indrømmes hende ikke alene Plads, men den første Plads. Ikke sandt?

Vor Hovedstad er en By, der i Forhold til sin Folkemængde byder faa Midler til Rekreation udenfor Husene. Livet er tungt og nedbrydende baade for Mand og Kvinde; derfor kunde man synes dobbelt at være anvist paa hverandre. Men det er ikke saa. Denne Kilde til Fornøielse og Forfriskning er det netop, man mindst ved at føre sig tilgode. Mændene viser en bestemt Tendens til netop her at isolere sig. Det har endog vakt Fremmedes Opmerksomhed og Forundring, at de i de sjeldne faa selskabelige Fællesmøder helst stiller en lukket Dør mellem sig og Damerne, medens disse er høflige nok til at tro, at det sker for Tobakkens Skyld. Altsaa paa Standpunktet: Tobak heller end Damer befinder vi os for Øieblikket; saa kunde muligens komme Tobak + Damer, og endelig øiner vi som et fantastisk fjernt Fremtidsbillede: Damernes Selskab under alle Omstændigheder, alle Ofre, selv Tobakkens.

Nu, Kloden vil sandsynligvis adskillige Gange have gjort sin Verdensomseiling, inden vi paa vort Hjørne af den oplever dette sidste. Det vil neppe times den nuværende Generation. Kvinderne selv modsætter sig det. De afrettes saa at sige systematisk fra oven og fra neden, fra inden og fra uden, til at finde sig i denne Forladthed. Det er neppe for meget vovet ved at sige: de har ikke rigtig opdaget den endnu og finder sig maaske bedst i det saa.

Men Mændene har i Mangel af offentlige Adspredelser og Forlystelser og maaske i Følelsen af et visst Savn ved sit eget huslige Liv skabt en egen Sort selskabelige Sammenkomster, som vi vil kalde ved deres populære Navn: *Festtilstelninger.* I den hele vide Verden tror vi neppe der nogensteds kjendes, end sige praktiseres, en saadan Masse af Forenings-, Korporations-, Jubilar- og Mindefester som dem, der feires i vor gode Hovedstad, ligefra de gamle berømmelige Forfædres til de gamle Studenters, ligefra Rigets tusendaarige til Sæbesyder- eller Seildugsfabrikkers femogtyveaarige Festmøder, kortsagt i det uendelige, fra Stats- og Samfundsdiskussionens høivigtigste ned gjennem alle Fag- og Partikoteriernes Afskygninger. I alle disse mange Tendensfestmiddage og Souperer kan man da under en gjensidig mild Dyrkelse, der jevnt stiger i oratorisk begeistrede Ovationer til Dagens Personligheder og Begivenheder, holde sig varm og styrke sig, foreløbig ovenpaa Formiddagens ofte trættende Forhandlinger, ligesom i det hele til et — vi indrømmer

det villig — vist mere end andensteds anstrengende Forretningsliv. Fra alle disse festlige Sammenkomster er Kvinderne udelukkede, selv ved saadanne Anledninger, der angaar dem fuldkommen ligesaa meget som Mændene. Tragiskkomisk i Sandhed tager da disse staaende Skaaler „til Kjønnets Pris" sig ud, medens de besungne sidder hjemme og kukelurer og gjerne paa en saadan Dag, da deres Mænd „dinerer i Logen", afspiser sig selv med en sand kvindelig Melkeret eller et kristeligsindet Øllebrød. Ved sjeldne Festanledninger inviteres undertiden Damer til at tage Plads paa Galleriet, hvor de da, i en Temperatur af nogle og tyve Grader, kan have den Nydelse at se ned paa Hovederne af de festsmausende, høre Champagnen knalde og sprudle i Glassene, foruden adskillige, ikke altid sprudlende Taler.

Saa kom Menneskeparret *Schweigaards* Bisættelse, det festligste, den mest gribende Høitidelighed, vor By i de sidste Aartier har været Vidne til. Paa Katafalken oppe i Koret stod de to Kister, ganske bedækkede med Blomster. I den ene af disse Kister hvilede Kristianias elskværdigste Mand, en Mand, der havde levet et sandt, inderligt Samliv med sin Hustru — en Mand, hvis Hjerte brast, da hun for første Gang i sit Liv lod ham — sidde alene hjemme.

Den store Kirke propfuld af Mennesker, af Mænd og *Kvinder*, vil man mene? ...

Nei, kun af *Mænd*.

Saa utrolig det monne klinge, saa forholdt det sig. Naar vi undtager en Kreds af Sørgehusets Nærpaarørende og Veninder, hvem der var anvist Plads oppe i Koret, var Kvinder negtet Adgang til Kirken. Enhver Kræmmersvend kunde legitimere sin Adgangsberettigelse ved sin Søndagshabit og et Par sorte Hansker; kun de, der havde dækket disse Kister med Blomster, blev bortviste, og det overlodes dem Valget, at kjøle sin Deltagelse for Anledningen i Nysneen udenfor, i det Haab at faa se et Glimt af Processionen, naar den forlod Kirken, eller spadsere hjem. Vi traf senere mange saadanne hjemvandrede; blandt disse var der nogle, der syntes at føle ligesom en dunkel Uret, der var timedes dem; det klang, som naar nogen vaander sig isøvne.

Den sidste Fest af denne almindelige Betydning var: Festen for Afslørelsen af *Halfdan Kjerulfs Buste*.

Behøver vi at fortælle, at det samme har gjentaget sig ved denne? En sparsom Kreds af „festligklædte Damer" anbragt omkring Støtten — en ligesaa god Dekoration som nogen anden,

nogen skulde man jo ogsaa have til at bekranse den — dermed havde man ogsaa udgydt Skaalen, den forsonende Skaal til Gudernes Vrede, man kunde trygt bekranse sig med Festbordets Vinløv og Roser, strække sig paa Hynderne og sende Kvinderne hjem til Øllebrødet. Fra Festsalens Fællesudvikling af Dagens bevægede Følelse var atter de udelukkede, hvem den elskelige Sanger, denne deres sande Ven og Minstrel, inderligst havde tilegnet sine Melodier, og som visselig dybest og inderligst har forstaaet dem.

Om Aftenen samledes Studenterne omkring hans Buste, forinden de begyndte Festlaget.

Havde der i denne Skare Unge været en eneste, som havde tænkt som saa:

Hvor er Kristiania Kvinder paa en Dag som denne? Hvor skal vi finde dem, at vi kan dele vor Glæde med dem? Med dem vil vi dele den, i deres Øine læse den Mindets Ømhed, som bevæger os, i deres Tale skal den klinge, *deres* Sang skal smeltende tolke os, hvad han var . . . hans Sange skal erindre os om, hvad de er for os . . . . . havde en eneste tænkt saa . . . *et Jertegn vilde være skeet!* Ham vilde Sangeren selv givet Tegnet, og han alene set dette fine, halvt smertelige Forstaaelsens Smil glide over Broncetrækkene.

Skede der noget Jertegn?

FORLOVELSER.

(1877.)

I.

Vi lever i en Fraseologiens Tid, hvor man, i Mangel af at ville og tro paa noget stort og ophøiet, hjælper sig med Lyden. Vi fraseologerer omkaps — du — jeg — vi alle, saa lang Dagen er, vi siger de smukkeste Ting, men vil vi se, hvad der er bagved — Tomhed, Ingenting. Selv gamle ærværdige Sandheder har ondt for at staa sig, at de ikke en vakker Dag sagtelig er sunkne sammen til en Tomlyd.

Der gives saadanne ærværdige gamle — man kunde kalde dem Verdenssandheder — de har lydt for os fra vor Barndom, ligesom forkyndt os af Gud Fader selv. Slegter har holdt dem i Ære og hyldet disse Sandheder som evige, uomstødelige; Revolutioner har gaaet sporløst hen over dem. Og dog — med

Smerte maa det bekjendes, har de ikke holdt Stand i vor — i Fraseologiens Tid.

En saadan Verdensmaksime, som i sin Ærværdighed syntes os uomstødelig, lyder til os i de Ord: *Egteskabet er Kvindens Bestemmelse, hendes sande, skjønne Livsopgave.*

Ikke sandt, det klinger smukt! Og dog maa vi se denne ærværdige Verdensmaksime Dag for Dag synke ned til Frasen. Vi kan nemlig ikke bortræsonnere den Kjendsgjerning, at Kvinden raader mindst selv for denne sin sande, skjønne Opgave, at hun kun negativt tør indvirke paa den, eller som en Dagens Fraseologi udtrykker sig: „Om en Dame ikke kan vælge den, hun vil, til Mand, kan ingen negte hende Eneretten til at bestemme, hvem hun ikke vil have."[1]

Altsaa: *Thrine*, du kan ikke faa *Hans*, som din Hu staar til, men du har Lov til at afslaa at tage Jens, Per eller Paul. Og En maa du ta, hvis du ikke har Penge paa Rente at leve af. En herlig Forret, kun negativt at kunne indvirke paa sin Bestemmelse!

Anvendt paa Manden, hvis Livsopgave siges at ligge i noget helt andet, vilde det konsekvent komme til at lyde saa: *Hans*, du kan ikke blive Billedhugger, som din Hu staar til, men du har Lov til at afslaa at blive Gibsstøber, Skrædder eller Possementmager. Følgen for Kvindernes Vedkommende er da, at en overveiende Del af dem slet ikke tilstedes at opfylde sin Livsopgave, eller sker det, beror det jo paa et rent Lykketræf, at hendes Hjerte helt og holdent følger med, med andre Ord, at denne Livsopgave bliver skjøn. Ved Siden af denne uafviselige Sandhed klinger den gamle Tirade, at Kjærligheden indtager i en Mands Liv kun en ringe Part, medens den i Kvindens Liv bliver Hovedsagen, kun som Spot, og Frasen bliver næsten vel impertinent, naar den patetisk lægger til: „Og det er hendes store, utilgivelige, uforsvarlige Feil, naar hun af andre end af Kjærlighedsgrunde vælger."[2]

Kvindens Livsopgave er altsaa lagt i Egteskabets, Huslivets Sfære, Mandens derimod i en ganske anden og noget ganske andet. Kan noget klinge billigere, retfærdigere! . . . „Vi har delt lige, du har dit Felt, jeg mit." —

Men ser vi nærmere til, er det omtrent, som naar en viss Suveræn vilde sige: Vi har begge vort Kongerige, du Sachsen, jeg Preussen, kun er jeg tillige af Guds Naade *Keiser Wilhelm*,

[1] Se en Artikel i et norsk Dagblad: „Om Forlovelser og Opslag". (Anm. fra 1877.)

[2] Se samme Opsats. (Anm. fra 1877.)

der baade raader over Sachsen og Preussen og Lippe Detmold og hele Stasen.

Altsaa — Manden raader paa sit Territorium og — paa Kvindens med. Der er intet moralsk Magtsprog, ingen despotiske Æreslove, der hemmer ham paa dette hans suveræne Felt, han har uindskrænket Frihed til at søge og tilegne sig alt, hvad hans Evner og øvrige Forhold kan tillade ham at naa.

Hvad Frihed er der levnet hende paa det Omraade, hvor man har henlagt hendes Livsinteresser? Hvortil benyttes disse sterkeste, mægtigste Impulser, hvori det er blevet hende tilladt at leve? . . . Man forsmaar Kvindens Bidrag af aandelige Evner, ialfald er det kun høist betingelsesvis, man vil lade dem gjælde. Forstaar man da bedre at vurdere og føre sig denne hendes bedste Rigdom, hendes *Følelse* til Nytte?

Virkeligheden kan kun give os triste Svar paa disse Spørgsmaal. Den vil fortælle os om den Ringeagt, hvormed netop denne sterkeste Evne i hende behandles, hvorledes man med plump Uagtsomhed træder paa det kostbare. Hvorledes man overser det, undertrykker det, sælger det for en Stilling. Hvilke Rækker af Kvindeliv kunde den stille op, forfusket paa den Maade! Liv, hvor Hjertet, hvor Livsfriskheden til sidste Draabe var udtømt, netop hvor man stillede de største Krav til dem. Men Virkeligheden er et ubestikkeligt Vidne; den vil ogsaa kunne vise os en Nemesis i dette, vise os, hvorledes det Despoti, som har berøvet Kvinden Selvbestemmelsesretten i det eneste, man har indsnævret til hendes Livsopgave, der betragter hendes Følelse som noget Sagen omtrent uvedkommende, som en Klimatfeber eller en anden Sygdom, der nok gaar over, at dette Despoti tilsidst slaar sin egen Herre paa Halsen og hevner sig i Ulykker, hvis Virkninger ikke vil spores mindre bitre, fordi man fornemt ignorerer den Kilde, hvoraf de fløds Spørg, hvad de har vundet, disse Arvtagere i Hjertetomheden, og Skuffelsens trøstesløse Rige, saa stolte af sin Erobring, fordi det kostede dem lidt Besvær! . . . Skal alt dette være saa. maatte vi da være befriet for Fraserne!

Kunde de, som fører disse smukke Talevendinger i Munden, blot aabne Sind og Øine lidt mere for de faktiske Forhold! De burde blandt andet overveie, i hvilken paafaldende Grad Egteskaberne tager af, og hvad dette vil sige, medens der langtfra tilstrækkelig, og mindst hos os, er aabnet Kvinden Vei til Selvforsørgelse. Dette er endnu kun én Side ved Sagen, skulde der ikke være andre, som det var værd at skjænke en Tanke . . . som man var tjent med og ikke behøvede — at rødme over?

Egteskaberne tager af indtil det halve Antal mod før, dog kun for den ene Parts Vedkommende. Den anden Part i Sagen kan jo stifte saa mange Slags, den lyster. Medens Manden saaledes mer og mer frigjør sig fra den Fælleslov, som anviser os Opfyldelsen af Naturens og Hjertets Krav blot inden den legale Forbindelse, skal den i sin hele ubønhørlige Strenghed endnu gjælde for hende. Der skal saaledes i en af de nordiske Hovedstæder befinde sig 30,000 Kvinder tilhørende den dannede Stand, hvem man ikke har givet Anledning til at opfylde sin Bestemmelse,[1] men hvem den klosterlige Afsvergelse sikkerlig ikke er paalagt mindre strengt, fordi Cellerne, hvori deres naturlige Livskrav afdødes og tusende Muligheder til Slegters Velsignelse lægges øde, fordi disse Klosterceller, siger vi, staar i den store Verden, og Murene foran dem bærer en livlig Storbys bekjendte Gadenavne. Goethes Valgsprog: „Der Mann strebe nach *Freiheit*, das Weib nach *Sitte*", begynder at faa noget forfærdelig parodisk, naar man sammenligner det med visse Kjendsgjerninger, Verdensstatistikken forelægger os — det ganske naturlige Resultat, hvortil samme bekjendte Jupiter-Goetheske Levesentens (som forresten ikke er ny) — uundgaaelig maatte føre, og man kan neppe verge sig for den Tanke, at det vilde baade Menneskeheden mere, om man havde i Udsigt en med vore naturlige Retsbegreber mere stemmende Omflytning af Subjekterne i hint Valgsprog.

Tager vi nu det, i Forhold til den uhyre Personovervegt, yderst begrænsede Antal Egteskaber, der for Tiden sluttes, som de i sin Flerhed foreligger, fra hendes Side indgaaet mere eller mindre af Bihensyn, medens *Kjærligheden* i sjeldneste Tilfælde bliver det afgjørende, da faar vi nogle Sifre i det store Verdensopgjør, der i sin ubønhørlige Realitet spotter alle Fraser, og som afslører os et System af lumsk Forbrydelse mod Kvinden, der ikke i mindste Maade staar tilbage for hine, en grusom Hedendoms og en mørk, fanatisk Kristenheds værste Institutioner; de eksisterer endnu friskvæk, kun under vore Kulturtilstandes mere afglattede, kvalmt tildækkende Former.

II.

Ovenstaaende Betragtninger kunde synes lidet paa sin Plads ligeoverfor det valgte Tema. Hvortil, vil man spørge, vrænge denne mørke Side ud, hvor der er Tale om noget forventningsrigt, glædeligt som Forlovelser?

[1] I *Wien* af 1000 Individer over 40 Aar kommer 459 ugifte paa 408 gifte, *Paris* 264 — 592, *London* 303 — 551, *Berlin* 373 — 503. (Anm. fra 1879.)

Det er sandt, saadanne Betragtninger synes lidet anvendbare paa Døgnets Opfatning deraf. Ogsaa vil man forgjæves søge de triste Sandheder, de dølger, hvorsomhelst denne Opfatning kommer tilorde. De kan imidlertid ikke skilles fra nogen, om nok saa flygtig Behandling af Emnet. Hvorsomhelst Forholdet mellem Mand og Kvinde kommer paa Tale, maa de danne Udgangspunktet, det usynlige Grundlag, skal ikke det hele styrte sammen som Korthuset ved mindste Rystelse.

Det er med disse triste Grundsandheder for Øie, vi vil tillade os en lidt nærmere Drøftelse af et Par saadanne Udtalelser, der er dukkede op i vore Dagblade.

Den ene af disse Artikler er undertegnet „En Egtemand", altsaa en Autoritet, der straks paabyder Respekt. Samme Egtemand øder et veltalende Forsvar paa de hos os saa betænkelig almindelige Opslag af Forlovelser, eller han vil til Nød anbefale en størst mulig Forlængelse af disse, helst om det var til 10, siger ti, Aar, inden man tager det afgjørende Parti. Mindre synes han ikke at kunne indrømme „En Rekognoscering af det ubekjendte Terræn, der kunde føre til en grundig Forstaaelse af blot anede Fortrin, som ogsaa af mindre iøine- og iørefaldende Feil og Mangler etc."

Vi maa være enig med denne Raadgiver i, at den liden Lykke, man ofte træffer i Egteskaberne, er den ganske naturlige Følge af den Letsindighed, hvormed de sluttes, idet de Unge ikke giver sig Tid til at lære hinanden at kjende, men maa være aldeles uenig med ham i, at Forlovelsestiden bedst skulde egne sig til denne Prøvelse. Et farligt, et formasteligt Selvbedrag er dette! Det er ikke Egteskabet, det er *Forlovelsen*, som indgaaes letsindig, naar det Kjendskab til hinanden, som alene kunde gjøre Forbindelsen sterk og uopløselig, ikke allerede, *før* den sluttes, er indvundet. I alle andre Lande gjælder den ogsaa for ligesaa hellig og uopløselig som Egteskabet, den annonceres som en bindende Kontrakt, hvis Brudd kan drage meget slemme Følger for den brydende efter sig. Men i den fuldkomne, mon kan næsten kalde det den naive Ansvarsløshed, man hos os har hjemlet sig ligeoverfor Kvinden, naar Krænkelsen ikke strengt henhører under Lovenes og Domstolenes Behandling, har denne Art Forsyndelse mod hende heller ikke noget at betyde, og uvittig sluttede og samvittighedsløst brudte Forbindelser kan vi trygt sige, vi Norske har Monopol paa.

Saaledes som Skik og Brug hjemler Forlovelsen her i Norden, er denne heller ingen Tilstand, som man kan bryde lige-

saa *uskadt*, som man begynder den. Det kan maaske siges for *hans* Vedkommende, men ingenlunde for den unge Piges. Der er dog ogsaa noget andet at tabe end det, som Skandalen hjemler som sit, eller som man i en Tecirkel hovedrystende kan beregne Værdien af i saa og saa mange tabte udvortes Fordele; der er en Livsfriskhed at tabe, en Sjælsuskyld, dette uskatterlige, uerstattelige, ubeskrivelige, som har fundet et eneste tilnærmelsesvis træffende Udtryk i Billedet af den uberørte Sommerfugl. En af vore lange Forlovelser er ret skikket til grundig at afstøve en ung, uberørt Sjæl og i det hele lumskelig fortære det Fond af Poesi og Ungdomsfriskhed, der burde komme Egteskabet tilgode.

Hvor ønskeligt er det derfor ikke, at hint dybere Kjendskab til hinanden kunde indvindes *før* Forlovelsen og denne forkortes saa meget som muligt! Dertil vilde et større Fællesskab i Studier og Adspredelser, en større Frihed i Omgang — og fremfor alt, en naturligere og ikke ved alskens Hensyn hemmet og forknyttet Udfolden af den unge Piges eget Væsen, Evner og Tankesæt sikrest bidrage . . . behøver denne derfor at overskride Kvindelighedens Grænser?

Men ak, det er netop af et saadant resultatrigere, mere lykkebringende Samkvem mellem de Unge, at Savnet føles hjemme, hvor Livet endnu tildels er bundet i de gamle, forældede Former. Forlovelserne sker da i Skynding, ofte bevirket ved noget ganske tilfældigt. Et Balbekjendtskab, en sammensungen Duet, en graciøs Teskjænkning kan knytte Baandet. Mændene hos os har ikke Tid, ikke Anledning til dybere Overveielse, heder det. „Vore Mænd er et Samfund af Pebersvendsjæle, de ser ikke Kvinden," har nylig vor store Digter sagt, mon det ikke mildere lod sig omsætte til: vore unge Mænds Sans for det kvindelige og Kvindeværd er meget lidet udviklet endnu, de savner følgelig den rette Forstaaelse af, hvad der kræves for at grunde et lykkeligt Egteskab. En dertil skikket kvindelig Fortjeneste maa *søges*, skal den opdages, maa stille beskues, skal den forstaaes og tilegnes, og da som sagt vore travle Mænds Evner ikke ligger sterkest i denne Retning, maatte Fortjenesten bekvemme sig til — vi tør vel neppe sige — selv at *søge*, men til at *møde* Forstaaelsen, selv beskuende, prøve den, veilede den, skulde der komme noget ud deraf — eller maaske ikke. Det er disse Mellemforhold — kald dem Venskaber, saa berigende ofte, tilladte andetsteds, vi slet ikke kjender hos os. Hvor har under et Livs lange Erfaring det Fænomen ikke gjentaget sig, at de bedste, elskværdigste Kvinder, der var som

skabte til at grunde en lykkelig Familie, er „bleven siddende", som man kalder det; de havde Fortjenesten i rigt Maal, men ingen Evne, eller var maaske for stolte til at møde Forstaaelsen.

Ja vel har vi kjendt saadanne, især i tidligere Dage, da Lovene for den rette Kvindelighed endnu gjaldt i sin fulde, drakoniske Strenghed! Vi har kjendt saadanne Sjæle, der drev denne Taushedens, Passivitetens Stoicisme til den Grænse, hvor alle Muligheder til en Forstaaelse ophører, og man kun har den triste Ødemark af en gjensidig forspildt Lykke foran sig. Det er disse Kvinder, som, naar Tiden engang kalder, hvis de oplever det, vil være de første til at reise Banneret for en sundere, friere Anskuelse deraf — Martyriets sidste Seiersmod paa Arenaen.

Er denne Tilladelse til at søge Forstaaelsen, vække den, veilede den, allerede indvunden? Maatte den være det! Men endnu er Kvinden afhængig og maa lade andre Hensyn end blot Kjærlighedens paavirke og bestemme hendes „Valg". Det er kun den i Sandhed frigjorte Kvinde, der har erhvervet sig Retten til at søge og møde, stolt i sin Selvstændighed, som hun nu i sin Afhængighed ligesaa stolt formummer sig, forstummer og tier.

III.

En ikke mindre sørgerlig Kjendsgjerning er det, at netop de finest organiserede, fra Hjertets og Aandens Side udprægede Mænd lettest staar i Fare for at forfeile Lykken i en Forbindelse. De savner maaske dette praktiske Blik paa og Evnen til at tilegne sig Livet saaledes, at det ideelle Udbytte vindes. Skulde det kun være noget tilfældigt, at store Digtere, Kunstnere og Videnskabsmænd i Regelen gjør uheldige Valg? Det er ikke sjeldent at se disse Samfundets Løftere, idet de selv løftede i sine respektive Fagstudier og Inspirationer skrider forbi, kaste et distrait Blik over Brillerne til en af hine tilslørede Sfinkseskikkelser, studse et Øieblik, som om de tænkte: Hvad var det? Tilhører den Fantasien eller Virkeligheden? . . . Det er *Lykken*, de skred forbi, disse fordybede, indtil de næsten viljeløse stuper i Armene paa noget, som slet ikke er Lykke, hvis det ikke ender med Pebersvendestanden, i vore Forhold den sørgeligste af alle.

Det vilde kræve en anden Plads, end der er levnet her, at skildre blot en ringe Del af den Forvirring, den Jammer, der

reiser sig af denne Sky — eller om man vil, denne Foragt for en *sjælelig Forstaaelse* af hinanden. Selv hvor Sympatien er der, hvor det lover at føre til gjensidig Lykke, ser vi ofte det hele strande paa en viss ubehjælpelig, traag mistænkelig Tilbageholdenhed, der maa være et Nationaltræk. Slige Par kan gaa og se paa hinanden aarevis, indtil en eller anden tilfældig Adskillelse afgjør Sagen; imidlertid har deres Følelse gjennemgaaet alle Svindsottens Stadier. „Stumme Liebe" tager sig meget smukt ud i Digt, men i Livet, hvor det gjælder at gribe og fastholde, virker den undertiden meget uheldig. Vore Forbindelser indskrænker sig derfor i Regelen til Overraskelsespartier, Gjetningsopgaver, og Forlovelsen bliver da Prøvestanden, hvori disse Opgaver, Kjendskabet til hinanden skal finde sin Afslutning — kan det længer undre os, de saa ofte ender i et Opslag?

Heri ligger da ganske naturlig Kimen til megen senere Ulykke, der i Regelen haardest vil træffe den svagere Part i Sagen, hvis Livsinteresser man har indsnævret til dette Omraade.

Vi slutter med det Ønske, at det tusendaarige Magtsprog, der despotisk anviste den ene Part Lydriget, men forbeholdt den anden Keiserdømmet, nu maa have tabt sin Betydning. Maatte det forundes den saalænge despotisk bestemte „Kvindens Bestemmelse" at bestemme sig selv, det vil sige, søge sig selv sit Maal og sine Grænser, saa at Egteskabet, der nu kun altfor ofte sluttes af lavere Bevæggrunde eller fra hendes Side ofte tyes til som en Nødhavn, kan blive, hvad det rettelig bør være, en Hjerternes fri Forening mellem *ligestillede, ligeberettigede.* Maatte ogsaa Forlovelsen indtræde i sin Ret, saa at Pakten allerede ansees sluttet og beseglet med den; men forat dette kan ske, er det *før* den, at Hjerterne maa søge, prøve, imødekomme og vinde hinanden.

H. C. Andersen har i en af sine Fortællinger givet os et Billede af „Stumme Liebe", der synes ligefrem at være skrevet for os.

Honningkagemanden fortæller:

„Der laa paa Disken to Honningkager, den ene havde Skikkelse af et Mandfolk med Hat, den anden som en Jomfru uden Hat, men med en Klat Bogguld paa Hovedet; de havde Ansigtet paa den Side, som vendte opad, og der skulde man se dem og ikke paa Vrangen, der skal man aldrig se noget Menneske. Mandfolket havde en Bittermandel til venstre, det var hans Hjerte, Jomfruen var derimod bare Honningkage.

De laa som Prøver paa Disken, de laa længe, og saa elskede de hinanden, men den ene sagde det ikke til den anden, og det maa man, naar det skal blive til noget.

„Han er et Mandfolk, han maa sige det første Ord," tænkte hun, men vilde dog være fornøiet med at vide, at hendes Kjærlighed blev gjengjældt.

Han var nu mere glubende i sine Tanker, og det er altid Mandfolkene; han drømte, han var en levende Gadedreng og eiede fire Skilling, og saa kjøbte han Jomfruen og aad hende.

Og de laa Dage og Uger paa Disken og blev tørre, og hendes Tanker blev finere og mere kvindelige: „Det er mig nok, at jeg har ligget paa Disk med ham!" tænkte hun, og saa knak hun i Livet.

„Havde hun vidst min Kjærlighed, saa havde hun nok holdt noget længer!" tænkte han.

„Og det er Historien, og her er de begge to!" sagde Kagehandleren. „De er merkelige ved deres Levnetsløb og den stumme Kjærlighed, der aldrig fører til noget.""

HUSMODEREN SKAL SPARE.

(Et Kapitel, som bør interessere alle Kvinder.)

Saaledes lød den indbydende Titel paa en anden ret merkelig Artikel, der ligeledes havde fundet Plads i et af vore Dagblade. Den beskjæftigede sig vistnok hovedsagelig med den huslige Økonomi, dog mere syntes det som en Traad, hvortil den kunde knytte en hel Del særdeles vegtig udtalte Meninger om den hele Sag — Kvindernes nemlig.

At Husmoderen skal være sparsommelig, er en gylden Regel, der gjælder ligefra Dronning Victoria ned til vore Kopistfruer paa halv Sold. Hvor har ikke jeg selv, der dog er saa lykkelig ikke at tilhøre nogen af disse Yderligheder, under Bevidstheden af dette medborgerlige Ansvar, følt denne hellige Sky for "Udgifter"! . . . Ja, da der ved en General-Optælling af Tøiet, der foregik hvert halve Aar, manglede en Teske og en Serviet, var jeg tilmode, som om jeg havde besveget mit Firma og gjorde bedst i at rømme til Amerika.

Men ett er det, at Husmoderen skal være sparsommelig, det er, stræbe at *bevare, undgaa — faa det til at strække til*, et andet, at hun skal spare ind, det er knibe af, lægge op.

Jeg læste imidlertid Artikelen, der angav sig at være af tysk (kvindelig?) Oprindelse, med al Opmerksomhed, men jeg til-

staar, at den lod mig noget uviss om, hvordan den egentlig skulde opfattes. Dogmet om Kvindens fuldstændige Underordnethed og tjenstpligtige Underkastelse forkyndtes her med en saadan, enhver Formidling afvisende Strenghed, som om nu gjaldt det rigtig at at bringe det purt og uskadt af Tidens frække Reformlyster tilbage til sit Standpunkt — det Standpunkt, det indtog til Patriarkernes Tid: Hun selv, Kvinden tilbagevist inden Husets Grænser, Døren smækket i, og den Mangfoldighed af Forpligtelser, der paahviler hende her, i en saadan pinlig løierlig Detailnøiagtighed foremalet og foreskraldet hende, som om Husstellet havde ogsaa samlet alt, hvad det eier af skurrende Mislyd for eftertrykkelig at indprente hende disse Pligter — alt dette omduftet af en egen Blanding af aandeligt Hovmod og Ringeagt for eget Kjøn, der synes at besjæle alle Kvindespørgsmaalets religiøst opfattende og diskuterende Damer.

Kun havde det den Feil, at det var vel sterkt, selv for os herhjemme. Det hele syntes at balancere paa hin yderste Spids, hvor man afbryder sig selv med at spørge: Er det Alvor? Er det Spas? Er ikke her den haarfine Streng revet over, der vipper en saa sterkt paafyldt Last op i Ironiens befriende Sfære? ... og inden jeg havde vundet til Enden, troede jeg ikke at kunne tvile derom. Artikelen skulde opfattes som Satire, den skulde vække Fornøielse, og den vakte Fornøielse; jo længer man kom i den, jo fornøieligere blev den.

Lidt forundret tvilende vendte jeg Bladet, hvori den stod, og saa efter Titelen. Jo, det var virkelig vort Morgenblad, „trykt i det Hviidske Bogtrykkeri", der havde optaget denne oprørske Artikel!

Desto mer konfus blev jeg ved at erfare, at alting var i sin Orden. Det var jeg, der var den duperede, der grundig havde misforstaaet den. Ingen levende Sjæl havde opfattet den som Satire, men som det strengeste Alvor. Jeg turde da heller ikke andet, uagtet lidt underlig tilmode derved. Saaledes kan man paa en Nattefart indbilde sig at have et ungt, lattermildt Ansigt ligeoverfor sig — Sløret hæves, — og et strengt, rynket, gammelt Fjæs tilnikker os: God Morgen!

Nogle af de merkeligste Vink desangaaende erholdt jeg af en midaldrende Dame, hvem den mer end almindelig havde interesseret. Man kunde endog sige, at den lille Afhandling paa en heldbringende Maade havde grebet ind i hendes Tilværelse, ja at den havde formaaet at sprede noget mildt og forsonligt over denne, som hun med den redeligste Vilje ikke havde magtet det.

Hun holdt af livlig at diskutere Emner, hvilket gjorde, at hun godt kunde siges at repræsentere en Meningsfraktion inden vore dannede Kredse, som man maaske tør benævne den almengjældende. Mange nævnte hende som en aandelig Autoritet.

Samme Dame havde tvende Gange været forlovet, den sidste Gang ikke fuldt ti Aar, som hendes udvalgte maaske netop fandt nødvendig for sin „Rekognoscering af det ubekjendte Terræn med baade sine Fortrin og sine mindre iøine- og iørefaldende Mangler og Feil“ . . . (Se „En Egtemands“ Opsats „Om Forlovelser“.)

Den stakkels Dame havde fundet Prøven meget lang, saa hun var egentlig med Hensyn til de mindre iøinefaldende Feil og Mangler, hun paa sin Side havde at iagttage, betydelig hurtigere færdig med sine Opdagelser, uden at dette, det maa vi lade hende, i mindste Maade, havde rokket hendes Troskab eller den Anskuelse af Kjærlighedens Grundvæsen, at den *ser* alt, *fordrager* alt og *tilgiver* alt. Hun havde altsaa tvende Gange været nær sin „Bestemmelse“ uden at kunne opfylde den, og dette havde, som alt for os Mennesker tantalsk uopnaaeligt, voldt, at den foresvævede hende i et forklaret Rosenlys, ja næsten som en overjordisk Lykke, for stor for en Dødelig. Intet Under derfor, at i en Familiekreds, bestaaende af flere uforlovede Søstre, syntes „Min Svoger Bankchefen“, der var gift med den eneste forsørgede af disse, hende noget saa nær som den nedstegne Guddom, Inkarnationen af denne Lykke, hun to Gange havde været saa nær ved at opnaa.

Men siden hun læste hin Artikel i Morgenbladet om den Sparsomhedspligt, der paahviler Husmoderen, havde denne Stemning lidt et Omslag, som hun selv betegnede som mirakuløst. Hun forsikrede, at disse Skildringer af Egteskabet og de Opgaver, en Hustru der har at løse, havde havt en Magt til at fylde hende med en Tilfredshed med sin Skjæbne og sine nuværende Kaar, som var rent vidunderlig.

Vi læste den atter og atter sammen. Vi fordybede os ret i denne Spinke- og Spareidéens ophøiede Pinagtighed, der fremhæves som Egteskabslykkens Grundbasis, og hvergang kunde jeg dømme om den besynderlige Virkning, den øvede paa hende.

Særlig var det Tilældet, naar vi naaede et bestemt Sted, der mere detailleret omhandler en Husmoders og Hustrus *daglige* Pligter. Efterat de større Fiender, som hun i sin Stilling har at bekjæmpe, er skildrede paa en sand hjerteknugende Maade, faar vi mere detailleret Kampen mod de mindre Fiender i Huset,

„disse stille, stedse virksomme Dæmoner, som uafladelig søger at ødelægge alt, hvad som findes deri", naar vi vel havde naaet igjennem dette, der ordret lyder saa: „*Der* fæster sig et lille Støv eller Sandkorn i Gardinet og slider af Traaden, hist trænger Røgen ind og sværter Vinduet, *der* kommer Møl i Møbelbetrækket — der tager Fugtigheden Forgyldningen af, der bedærves Kjødet og harskner Smørret i den sterke Varme, der kommer en stor, styg Flek paa Borddugen, der rev den forargelige Spiger en Flenge i Kjolen, der er Dørlaasen itu, Klokkestrengen rykket over, ikke idag, imorgen eller iovermorgen, men Dag for Dag, uophørlig hele Livet igjennem" . . . Naar vi vel, siger jeg, var over dette Sted, tørrede min Veninde altid Sveden af Panden med et: Gud forbarme sig! og hun forsikrede mig atter og atter, at navnlig dette Sted vakte en Følelse af Resignation og stille Tilfredshed, som hun i sin længe begrædte Skuffelse forgjæves havde søgt at tilkjæmpe sig.

Kun vilde vi ikke enes om, hvorledes Artikelen skulde opfattes. Hvergang vi læste den, fik jeg nemlig et haardnakket Tilbagefald til min første Tvil, medens hun blev ved sit. Den kunde umulig virket saadan paa hende, skulde den opfattes som Spas, mente hun.

„Min Svoger Bankchefen har aldrig ytret nogen Tvil derom. Han har læst den, og han siger, det er en Samling gyldne Leveregler, der ikke burde mangle i noget Hus, men være det daglige Pensum for enhver forstandig Husmoder."

Jeg forsøgte at begrunde min Paastand ved at henvise til de drøieste Steder, dem hun netop i sit Ansigts Sved havde gjennemgaaet. Som et Kraftudbrud af tysk husmoderlig-hustruelig Pligtfanatisme kunde Produktet maaske i sin egen Jordbund være paa sin Plads, men vi kunde jo anstændig sørge for os selv med den Slags Vare, vi behøvede da ikke at tage til fremmede Overdrivelser — o. s. v.

Jeg skyr ellers som Pesten enhver mundtlig Drøftning af Emnet, der ikke kan holde sig paa Skjemtens glatte Overflade, vel vidende, at her er man stillet ligeoverfor lutter *bedrevidende,* saa Udgangen af Striden kan ikke være tvilsom; men den milde, seige Modstand egger; og hvordan det nu gik eller ei, gled vi sagtelig indpaa det Punkt af Diskussionen, hvor Spøgen stanser, Sagens egen vældige Magt griber os og tvinger os mod vor Vilje med sig.

Men hvad siger De da til dette Ræsonnement, mælte jeg tilsidst: Forfatteren anfører selv, at der var Aartusender, hvori Kvinden ikke var andet end en Ting i sin Herres og Herskers

Haand, medens hun *nu!* etc. etc. Vi skulde virkelig allerede i vort Aarhundrede have naaet det Fuldkommenhedens Høidepunkt, hvor der intet mer er at ønske, og hvor vi, som Forfatteren lægger til, „maatte rødme ligeoverfor os selv ved at forlange mere." Kvindens Stilling er altsaa den eneste Verdensopgave, der har naaet Fuldendelsen. Og dette siges os, medens der gives Kulturlande, hvis Love endnu tilsteder Egtemanden — til en viss Grad, lægges der til — at prygle Hustruen, andre, hvor hendes Umyndighed er saa gjennemført i alle Retninger, at, selv hvor det gjælder et simpelt „conseil de famille", hvori hendes Børns Skjæbne diskuteres og afgjøres, udelukkes hun, sidenævnt med „Mindreaarige, Idioter og straffede Forbrydere"[1] — en ikke overbevist mandlig Forbryder har Forrangen. Vi skulde have naaet dette Fuldendelsens Høidepunkt i en Tid, hvor Staterne endnu beskytter Prostitutionens Vederstyggelighed, for ikke at nævne menneskelige Trikinbureauer, hvor Varen garanteres eller efter Omstændighederne smides paa Dyngen? . . . Er det den Fuldendelse, hun kan glæde sig ved at have opnaaet, der gjør, at hun „maatte rødme for sig selv ved at forlange mer?" Hvad har man da indrømmet hende, som kan opveie saadane Fornedrelser paa den ene Side og en Trældom i Huset, som den her skildrede, paa den anden? De siger, at denne, Fornedrelsen, angaar ikke os agtbare Damer; jeg siger jo, tusende Gange jo, den angaar os, Dem — mig — os alle . . .

„Nu, nu, De tager det for ivrig, kjære, De ser denne Sag altfor mørkt. Der er dog i den senere Tid gjort meget, overmaade meget for Kvinden. Hun kan opnaa at blive Telegrafistinde, Fotograf og flere Ting, som man i min Moders Tid ikke drømte om. At de kan ansættes ved Trikinundersøgelsesbureauerne, tror jeg neppe, men man vil sige, skjønt det klinger utroligt, at de tragter efter at faa Stemmeret, blive Læger o. s. v."

Nu, Stemmeretten skal vi vente paa. Altsaa den Smule Selverhverv, man har aabnet for dem, vil De skal opveie den moralske Fornedrelse, der lurer fra alle Sider? Det er bra nok, ingen vil miskjende de Indrømmelser, der her er gjort, men for det første er disse nye Erhvervskilder *hos os* endnu saare begrænsede . . .

Min Modstanderinde afbrød mig her med en ny Modsigelse og opregnede en betydelig Mængde kvindelige Næringsfag, der begyndte med Arkskriveri og endte, tror jeg, med Papmaché- og Possementmagerforretningen.

[1] Se den franske Code civil.

De misforstaar mig lidt her. Jeg mente ikke netop i den Forstand. At der gives en stor Del af disse Yrker, som vi ikke drømte om tidligere, er jo ubestrideligt; skjønt derom lod sig ogsaa sige adskilligt. Disse Midler til Selverhverv, der er aabnet Kvinden herhjemme, skal have ondt for at holde Skridt med Tidens rasende Hurtigtog. Medens dette river Manden med sig fremad, eller rettere *udad*, og har aabnet *ham* utallige nye Kilder til Erhverv og Vinding — er Kvinden bleven siddende, hvor hun sad for tyve Aar siden. Det har givet *ham* Smag paa en fuldkommen Ubundenhed, paa Vinding og Vellevnet. Et *uformuende* Parti, som maaske før i Tiden havde lovet ham Livets høieste Lykke, lokker ham ikke mere. Egteskaberne tager paafaldende af, Livsfornødenhederne er steget til det dobbelte. Kan de Midler, der er givet Kvinden til Selveksistens, hamle op med alt dette, med Tiden selv? Jeg ved, hvad De vil indvende, at jeg ikke vurderer disse Fremskridt nok, at jeg mangler Sans for denne Side af Frigjørelsens Verk. Nei, jeg mangler ikke Sans for den, jeg vil blot, vi skal se disse Fremskridt i den rette Forbindelse. Det er heller ikke over, at disse Yrker er mere begrænsede paa deres eget Omraade, end det maaske er Tilfældet andetsteds, at jeg opholder mig. Begrænsningen bærer de i sig selv, det er i *sin Art*, de er begrænsede — det er derover, at jeg klager.

„Begrænsede i Art, hvorledes mener De nu det?"

Nu — jeg vil have ondt for at forklare mig. De har intet Liv i sig, ingen Fremtidsspire for hende selv. Man tolererer dem, som den bitre Nødvendighed, der fremkaldte dem, som en Lettelse for Kommuneforsørgelsen, de har et blot og bart praktisk Formaal, de indskrænker sig til et Omraade, der udelukker enhver fri Selvbestemmelse. Ser vi til, vil de alle vise sig indordnet som lydige Drivhjul i det store Maskineri. En Virksomhed, der vilde attraa noget andet end Drivhjulets, med andre Ord paa nogen Maade aandelig gribe ind, vilde hun finde sperret for sig overalt.

„Den søges ikke heller, denne Slags Virksomhed, der selv vil gribe ind. Bevis nok for, at hun ikke er skikket for en saadan," mente Damen. „Den overordentlige Begjærlighed, hvormed man trænger sig om de andre Poster, der passer sig mere for hendes Kjøn, taler tydelig nok derfor; der er formelig Trængsel til disse Poster."

Netop derfor, gjenmælte jeg, bragt lidt ud af Fatning ved denne Maade at bevise paa. Den var mig forresten ikke ubekjendt. Den synes at være bleven Regel, hvergang en viss

Opposition kommer tilorde. Jeg kjendte denne Taktik, der stadig ser bort fra Aarsagerne til Fænomenerne og blot henter sine Beviser for, at Forkuelsen er berettiget, paa *Virkningernes* triste, afmeiede Grunde. Af *Følgerne* af, at man i Aarhundreder har arbeidet paa at afstumpe Kvindens Evner, vil man bevise den Underlegenhed, der gjør hende aandelig udygtig. Hvad man sperrer for hende, trænger hun ikke til, og de Savn og Fornegtelser, man daglig øver hende ind i, og som hun virkelig har lært at bære med en viss Anstand, er blevne naturlige Tilbøieligheder.

Jeg taug dog klogelig med disse Tanker og gjentog spagfærdig kun mit: Netop derfor, kjære Frøken X. Netop fordi man har indsnævret disse Erhvervsposter til nogle Arbeidserhverv, strengt beregnet paa at skaffe Føden, er Tilstrømningen af de søgende saa uhyre. Det skal dog først bevises, at de ikke duer til noget andet. Derfor kan man ogsaa saa trygt sætte en stor Del af dem paa halv Sold, der er intet at frygte. Selv hvor de tilfulde har bevist sin Dygtighed saa godt som nogen Mand, gives de halv Løn, og de nøier sig merkværdig resigneret dermed. Det kan neppe være, fordi den aandelige Tilfredsstillelse, mange af disse Fag yder dem, kan være saa overvættes stor, at den opveier en Uret som denne...

„Ja, men kjære, bedste, De er altid, tillad mig det, lidt tilbøielig til at overdrive," gjenmælte min Modstanderinde med denne uforstyrrelige Blidhed, som ikke tillod nogen at bruse over, om det ogsaa kunde koge lidt indvendig. „Jeg har en Kusine, der har fuldstændig Løn som Retouchør. En Stedsøster til hendes Mand, der er ansat ved en anden Forretning, kan paa det nærmeste siges at have det. Denne Uret er heller ikke saa skrigende, som De vil gjøre den til. De glemmer, at Kvinden forbruger i det hele betydelig mindre end Manden. Dertil maa dog billigvis tages Hensyn."

De mener ... Hvori?

„Nu, jeg mener i alt, baade det nødvendige og det, vi er vante til at kalde mindre nødvendigt. Hun spiser mindre, om De vil, og i Almindelighed meget tarveligere. Hun har næsten ingen af disse smaa daglige Luksusudgifter, der er bleven ham en Fornødenhed. Min Svoger Bankchefen siger, at forholdsvis ..."

Smaa Luksusfornødenheder ... som f. Eks.?

„Nu, de viser sig i saamange Træk, naar man absolut vil have Øie derfor. Jeg vil ganske oprigtig sige Dem, at jeg er kommen til at tænke lidt derover ved mit Abonnement paa

2den Bænk i Parterre. I Mellemakterne bliver der, som De vist har bemerket, en sterk Bevægelse mod Udgangene. Sidste Fredag, paa „Samfundets Støtter", var det en uafladelig Dukken op og ned paa alle Damerne, hele Parkettet var som et bølgende Hav. Vi kan nøie os med den aandelige Nydelse, det kan ikke Mændene."

Ganske visst, ganske visst. Det kan ikke Mændene. Men det vil blive bedre, skal De se! ... Tiden med sine aldrig rastende Fremskridt vil rette paa denne Ubekvemmelighed. Pas paa! i vore nye Opera- og Skuespilhuse faar vi Foyerrestaurationen etableret inde i Salen, og Samfundets Støtter behøver ikke at genere Damerne ... Hvad siger jeg! Damerne behøver ikke at genere Samfundets Støtter mere, men anbringes i Logerne og Gallerierne ...

„Ha, ha, nu overdriver De igjen." —

Slet ikke. Hvorfor skulde vi ikke kunne vente det! ... Men lad os komme tilbage til vort Tema, Sparsommeligheden i Huset. Ovenfor er det sagt: „Hustruen er den eneste, som kan spare op, Manden kan det ikke." „Antager vi nu," heder det videre, „at der i en saadan klog og omhyggelig Husholdning kun 10 (ti) Kroner aarlig indspares i en Familie, saa bliver altid i Aarenes Løb den Sum ikke saa ubetydelig, som hun kan indspare, medens Manden slet ikke kan det." ... Hvad siger De dertil, skulde virkelig ikke Forfatteren drive lidt Løier med os?

„Jeg siger, at det ingenlunde er at foragte, og med lidt Omtanke og Selvfornegtelse kunde en ordentlig Husmoder bringe det op til mere. Lad os bare tage de Dage, Manden spiser ude. Min Svoger Bankchefen har f. Eks. forrige Maaned været i fem Festmiddage i Logen, foruden en stor Del private Middage. Min Svoger spiser ikke Melkemad. Disse Dage vælger da *Emma* med Pigen denne Ret med lidt koldt efter, alene derved spares ikke saa lidt. Lad det være kun ti Kroner om Aaret, i Aarenes Løb bliver det virkelig ikke saa ubetydeligt. Lad os endvidere antage, at et saadant Par har naaet hen til sin Sølvbryllupsfest — da er Summen steget op til, lad se — 10 Gange 25 — 10 Gange 25 — 250 Kroner! 250 Kroner ... Det er akkurat 62 Spd. 2 ß. Paa sin Sølvbryllupsfest kan hun overrække sin femogtyveaarige Livsledsager 62 Spd. 2 ß. Det er ganske vakkert!"

Javist, javist, meget vakkert! mælte jeg næsten bedøvet ved Forestillingen om denne frygtelige Gave. Men, blev jeg ved, med en sidste Kraftanstrengelse, der lod sig dog tænke

en anden Mulighed. Lad os sætte, at hun under denne daglige Kamp med baade „de store og de smaa Dæmoner“ slet ikke naar hen til nogen Bryllupsfest, at der samtidig med Møbelbetrækket gaar Møl i hende selv, at de mange „forargelige Spiger“ ikke alene fæster sig i hendes Kjole, men ogsaa i hendes Sinds og Humørs hidtil saa lyse, flagrende Klædebon, — læg hertil de mange Melkepapmiddage fulgte af Dagens og Aftenens ensomtdræbende Kjedsommelighed — lad os tænke os dette —, at det ikke alene er Dørlaasene, men ogsaa en viss anden skjult Mekanik, der begynder at gaa istaa, saa at ritsch! en vakker Dag er Strengene, der bandt hende til denne sin høie Opgave, pludselig rykkede over, lad os sætte, at dette sker efter 3—4—5 Aars Stræv med den Penelopevæv, „som hver Aften løser sig for at begyndes paa nyt igjen den næste Morgen“ — — Altsaa i 5 Aar, saa vil hun have indsparet 50 Kroner.

Nu ja, 50 Kroner, det er netop til en smuk, høitidelig Begravelse, og saa sparer hun Manden for dem!

Og nu spørger jeg, hvordan staar det til med de mange store Ord om Kvindens Bestemmelse, og hvordan forvalter Samfundet dette ophøiede Anliggende, naar det ikke engang tilstedes ovenomtalte min Veninde at opfylde den?

Hvilken Husmoder det kunde blevet, hvilken Borgerinde efter de ideale Begreber om en saadan, som raader i vort fri, lykkelige Land!

FRISK LUFT!

(1875.)

Var jeg i Besiddelse af den medborgerlige Tillid, som en agtværdig Almindelighed og en solid Aandsnegativitet forenet med en anset ydre Stilling ved at sikre sig, saa vilde jeg benytte den til at foreslaa Reformer i mangt og meget, samt efter Evne bidrage til at gjennemføre dem. Dog, hvad siger jeg! jeg glemmer, at er man i Besiddelse af disse uskatterlige Fordele, saa ønsker man ingen Reformer, men finder sig bedst ved, at alt gaar i de gamle Gjænger. Og omvendt, har man ikke de lykkelige Naturanlæg til intet at se, intet at savne, intet at ville, men lade fem være lige, saa vil man forgjæves aspirere til denne medborgerlige Tillid og Tiltro, uden hvilken man igjen ikke tør gjøre sig Haab om at udrette noget. Saa ser jeg da ingen anden Udvei end den gamle: at fremsætte mine Forslag blot

til egen Lettelse, det vil sige med samme Fortrøstning til at blive forstaaet og agtet paa, som naar man aabner sit Vindu i 4de Etage og lader Talen bryde sig mod de tause, døsige Mure rundt omkring.

Men hvad! — hvad om der dog sad en eller anden tam Skade skjult bag et af disse mange aabne Vinduer, hvorigjennem man bedragersk tror at lokke ind lidt friskere Luft ... om den opfangede i det mindste enkelte Punkter, Kjernepunkterne i mit Foredrag, og saa forplantede dem i sin Omgivelse?

Tænkeligt var det dog. Jeg vil forsøge at fatte nogle af disse Kjernepunkter i muligst sammentrængt Papegøiekorthed, idet jeg forbindtligst anbefaler dem til enhver i vort Land, der maatte eie et saadant graat- eller grøntbevinget Medium til bedre Forstaaelse af mine Idéer og Meninger. For denne Gang:

Ingen Polka!
Tilfjelds, tilfjelds!
Tier, I Snerper!

Man glemme ikke, at dette kun er for Papegøierne, der maa have det kort og fyndigt.

Ja, det er min uforgribelige Mening, at man stod sig bedst ved at afskaffe Ballerne. At vore Damer burde sætte alt, hvad disse ligesaa kostbare, sjæledødende og usunde Forlystelser koster i Toilette og Hjerteudgifter — Doktor- og Apotek do. upaatalt — ind i en Fælleskasse og anvende disse Summer til mere lønnende Rekreationer, deriblandt en, der opveier dem alle: *Fodturene.* Ukjendt er jo disse ikke ganske hos os, men de har dog en usikker Fremtid. Interessen for dem synes allerede at have tabt sig. Og de fortjener dog i Sandhed Navnet af Rekreation, og det i dobbelt Betydning. Her bydes en af de faa Anledninger til at føie ogsaa belærende — hvorfor ikke et eller andet videnskabeligt? — Øiemed til det blotte adspredende. Det var glædeligt at se, hvorledes disse Fjeldvandringer omfattedes med Interesse for et Par Somre siden, at høre de mest forkjælede Damer rose sig af at have tilbagelagt saa og saa store Veilængder, alle for at vende hjem med et Udbytte af styrket Helbred og Skreppen fuld af oplivende og udvidende Indtryk. Kinderne havde vel tabt en Del af sin fine Skjærhed og antaget noget af Sæterjentens Teint istedet, men saa havde de jo ogsaa kastet Blegsotten og den „nervøse Hovedpine" ned i Fossestupene, hvor vi vil bede Fossekallen passe inderlig vel paa dem.

At enkelte ved Uforsigtighed eller ved at forcere Turen paadrager sig Uheld eller Sygdomme, beviser intet mod Sagen. Det kan man være udsat for paa enhver Friluftstur. Disse uheldige indtager ialfald et ganske forsvindende Antal mod de Tusender, der har faaet sin Knæk paa Ballerne.

Glæden over disse Fodture udtalte sig ogsaa altfor lydt til, at Snerperiet ikke var bleven opmerksom paa, at det var en Glæde, og skyndte sig med at skrive sit *mene-tekel* paa Væggen. Som man let vil gjette, rettede Angrebene sig ihærdigst imod den Side, der maa ansees som den anbefalelsesværdigste ved dem: den, *at unge Personer af begge Kjøn foretager dem i Fællesskab.*

Anledningerne til, at vor Ungdom mødes paa selskabeligt Felt, indsnævres i en betænkelig Grad mer og mer. Den dannede Klasses Døtre holder sig strengt inden Huslivets Grænser, ligesom deres Mødre gjorde det. Men udenfor er Tilstanden ikke den samme som før. De unge Mænd løshegter sig mer og mer fra Familielivet, medens de ad hundrede Veie drages udad. De faste Husvenner, disse trofaste Riddere ved Tebordet og Pianoet, svigter Stevne. Den Kløft, der allerede før i Udvikling, Interesser og selskabelig Frihed laa mellem begge Parter, truer derfor med stadig at udvides.

Til den kvindelige Ungdom ligger det at gjøre Skridtet til at jevne noget af denne Kløft, men for at kunne det, maatte de bryde med adskillige nedarvede Regler for det „tilladelige og passende", de maatte beslutte sig til at søge Næring for et eget fyldigere, selvstændigere Liv, der kunde bestaa uden Balkurtise, uden Riddere ved Tebordet og Pianoet. De maatte ikke sky at søge denne Næring ogsaa paa de samme Græsgange, hvor den mandlige Ungdom søger deres, hvilket igjen vilde føre til en sundere, friere og, som vi tror, for begge Parter mer berigende Tilnærmelse, end den [som] hidtil har fundet Sted. Vi tror, Mændene villig indrømmede dem Sidepladserne paa flere slige af dem hidtil usurperede Enemerker; hvis ikke, burde de gjøre det. En saadan Tilslutning har dog mer og mer gjort sig gjældende i alle oplyste, frisindede fremmede Samfund, ved Fællesskab i Undervisning, i fælles Høre- og Læsesale. I Stockholm har den kvindelige Læseforening indrømmet Mænd Adgang — mere gjestfrit end Christiania Athenæum, der smaalig formente *vor* kvindelige Læseforening Leien kun af et Par Stuer i dets store nyopførte Bygning, — og det være sagt til vore Naboers Pris, at den i adskillige Aar, den allerede har bestaaet, ikke noget Øieblik har havt Grund til at angre det.

Hvis vor Læseforening — Gud holde sin Haand over den! — skulde vise Tegn paa ikke at kunne bestaa, vilde man før se den falde sammen end driste sig til at gribe denne Udvei; dermed vil vi heller ikke paastaa, at det burde ske. Vi Norske er ikke svenske i vor Omgang, der mangler adskilligt derpaa, og vi indrømmer villig, at det vilde være noget for dumdristig skjæbneudfordrende at skride til Fællesskabet i vore Læsesaloner; det maa staa der, som saa meget andet, som en Fremtidsmulighed.

Imidlertid indsnævres Anledningen til, at vor Ungdom kan mødes paa selskabeligt Felt, paa en betænkelig Maade og synes tilslut at ville indskrænke sig til Ballerne.

Men netop disse siges at have tabt meget af sin gamle Tiltrækning, et Varsel om, at de ingen ret Livskraft mere eier. Kunde man bestemme sig til ved et modigt Slag at afskaffe dem, inden de dør Straadøden, kunde man i det mindste afskaffe Dansen som det eneste, altid tomme, utilstrækkelige Surrogat for en fyldigere Selskabelighed og blot indskrænke den til de store Festanledninger, hvor den mer hører hjemme, saa tror jeg, man gjorde vel.

Som en herlig Erstatning derfor, og midlertidig for meget, der savnes og endnu skal vindes, aabner sig da vore *Fodture*. Ett Fortrin vil man i det mindste tilkjende dem, at de bunder i et nationalt Behov: Landet selv har fostret dem.

Hvis nu overhovedet den Sætning holder Stik, at Folk aldrig lærer hinandens sande Væsen sikrere at kjende, end naar man *reiser sammen*, saa dømme man selv om, hvilket Bekjendtskab der hviler paa solidest Grund (og fører et saadant ikke ofte til hin lange, uopløselige Livsreise sammen?) — enten det, der udvikler sig under en Fjeldvandrings vekselvis gemytlige og opløftende Scener, eller det, der stiftes under Lysekronerne . . . Ak, hvor mange Feilgreb, hvor mange bitre Feiltagelser har Kotillonerne og slige Lysekroner ikke ofte forskyldt! Hvor megen Ulykke kan en vel anbragt Blomsterguirlande over nogle flagrende Lokker ikke anrette paa en eneste Aften . . . Feilgreb, Feiltagelser, som der siden skal et helt langt, elendigt, forspildt Liv til at udsone!

Til eder, I vort Samfunds unge Mænd, der endnu saa lidt, saa besynderlig lidt har faaet Øiet op for et virkeligt, en sand Livslykke forjættende kvindeligt Værd, der I saa sjelden falder paa at søge det, hvor det mindre blendende skjuler sig —, medens I stadig bliver hængende i Guirlanderne — til eder rettes særlig disse Ord. Forsmaar ikke mit Raad! Griber

ogsaa I Anledningen til at stifte Bekjendtskaber paa en bedre, sikrere Grund end den, hvorfra I almindeligvis henter eders Opfatning af Kvinde og Kvindes Værd! Hvem ved, om slige Anledninger ikke kunde ende med at vende op og ned paa denne eders uforgribelige Opfatning, saa at de, I regner for de „første, bliver til de sidste“ og omvendt? Leve Fodturene!

Men det er ikke den snerpede Kritiks Mening, fordi den snerpede Kritik selv kan være tilstede paa Ballerne, medens den ikke godt kan følge med tilfjelds. Derfor er det netop den bedre Anledning, der her aabner sig for vor Ungdom til at lære hinanden at kjende og forædlende at paavirke hinanden, som støder og ærgrer den. Bekjendtskabet mellem unge Folk maa blot stiftes under den selskabelige Kontrols moderlige Argusøine. Det hjælper ikke, at Erfaringer lærer os, at denne Kontrol har vist sig at være mere uheldbringende, ofte forvirrende, undertiden kvælende, altid forplumrende. At overlade de Unge i tvangløs, uforstyrret Ro at søge, finde, paavirke og glæde sig i hinanden, medens man stoler paa, at deres egen Følelse for Tugt og Ære vil være deres bedste Vogter, det tør man ikke. Som om det virkelig var mere anstødeligt, at velopdragne unge Piger, Søstre eller Veninder, sammen med et Par unge Mænd, som de kjender og agter, delte en Fjeldvandrings sunde Smaabesværligheder og tusende berigende Indtryk — ak, den, som var ung og kunde være med! —, end naar de en hel Nat til den lyse Morgen i en kvælende Atmosfære svinger sig i den ophidsende Dans. Du Moder, som med en viss Stolthed tæller en ofte forfærdende Række af slige Nætter, der lumsk stjæler din Datters Livsfriskhed, skulde det støde hendes Blufærdighed mere, at en kjendt Arm støttede hende ned ad den steile Skrent, ja bar hende over den skummende Aa, akkompagneret af Latter og glade Tilraab, medens Gjertrudsfuglen blander sit Varselsraab i Jubelen og minder om, at Skyen mørkner, og at der er et godt Stykke til næste Sæter? ... skulde dette virkelig være mere stødende end at lade sig hvirvle rundt timevis af en vildfremmed Danser, medens en maaske ikke altfor ren Aande brænder paa hendes Kind og nøgne Skuldre? ... kun fordi dette foregaar under hin bestaltede Kontrols bevogtende Øine? ... Hvad siger du? Har din *Emma,* din *Bertha,* hvad man kalder „Ære for sig selv“ — og jeg ser allerede din truende Mine ved Tanken om, at nogen kunde tvile derpaa, — vil hun da under en saadan Vandring ikke finde denne sin Skat ligesaa beskyttet som under dine moderlige Vinger? ... Unegtelig,

tvinges du til at sige, og var det ikke saa, følte de den gjennem dette Selvagtningens Ansvar ikke dobbelt beskyttet, dobbelt sikret, lidet var den da i Sandhed værd!

Og saa vil jeg atter gjentage det: en herlig Ting, en Oase at ty til i denne Fortørrelsens Tid forekommer mig disse Fællesvandringer, naar „Løvsalen skygger og Dagen er lang", langt, langt at foretrække for den kvalme Balsal og det aandsforladte Kroketspil, der om Sommeren skal træde isteden. Og skulde saa galt hænde, at en Forelskelse — ja, endog en Forlovelse resulterede af disse Fællesvandringer ... nu, det var endda ikke saa galt, men jeg siger blot: min hjerteligste Lykønskning forud!

Endnu en Gang for Papegøierne:
Ingen Baller!
Leve Fodturene!
Gratulerer!

EN PARALLEL.

(1875.)

Saa kom den endelig da for en Dag,
Hin Tidsskandalens mest famose Sag,[1]
Fra Moskwa til Paris,
Fra fjerne Vest, fra Middelhav til Polens Is,
Hvert Folk den dømmer paa sin egen Vis,
Yankeen slog i Bordet, saa det dundred:
No more, no more than five, five hundred!
Franzosen rynked Brynet med et barskt: *horreur!*
En Gentleman sig saa kompromittere!
En Militær — en Militær sig saa blamere ...!
Dog her faldt *Britten* ind: Nei hør,
Hør, ved du hvad, min Bror, fei *du* for egen Dør.
Men Nabo *Michel* bander baade dem og Pressen,
Hvad rager os Ekscessen!
Er man i England rent da bindegal?
Har man vel Magen hørt til slig Skandal?
Zum Teufel doch! vi mener da *Processen!*
Den ærlige *Hidalgo* lovlig undskyldt er,
Han har for eget Krigsrabalder
Ei hørt det mindste til det hele Skvalder,

[1] Oberst *Baker*, dømt for Fornærmelser mod en ung Pige i en Jernbanekupé til Afsættelse og en Pengebøde stor 500 Pd. (Anm. fra 1879).

Og *Svensken, Dansken* ligger os for nær,
At deres Mening derom vi tør gjette.
... Vi *Nordmænd* da, hvad siger vi om dette?
O, derpaa blir man endnu mindre klog.
Vi tier, tier ... lukker til vort Øre,
Anstændigt er det ei ved sligt at røre.
Vi tænker kun, thi Tanker ogsaa lette,
Og gjælder det „sligt stygt", da helst i fremmed Sprog:
Vi tænker: *Quel bruit donc pour une omelette!*

Dette er kun en karikeret Antydning af det Røre, denne merkelige engelske Retssag har vakt, et Indfald, som undertiden kan komme over en, naar man er i godt Humør eller man er grundforstemt.

Det ryster os jo besynderlig op, at der i en Verden som denne endnu gives noget som Ærefrygt for en uantastet, unærmelig Kvindelighed, og at der gives Nationer, der ved de strengeste Love verner om den!

Men der knytter sig for vort eget Lands Vedkommende Alvors-, strenge Alvorstanker dertil.

Hos os har man nøiet sig med at give tørre Referater af, hvad der mer eller mindre har sat andre Landes Æres- og Moralbegreber i Oprør. Vi har ikke havt en eneste selvstændig Betragtning at føie til. Nei, af gode Grunde. Det er ikke blot for Spøg, vi paastaar, at et nationalt Pruderi forbyder os at røre ved alt, som gaar ind under Sager af denne Natur. Vi tier derover, indtil vi for Alvor er kommen til at indbilde os, at der slet intet er at rette paa, og hvad der værre er, indtil vi *taber afsigte Betydningen* af det, hvorom det hele dreier sig ... det er ikke for Spøg, der ligger et sørgeligt Alvor derunder.

Vore Love udstrækker sig kun til de haandgribelige Forbrydelser, men de indeholder intet, der beskytter en Kvinde mod de mere ubestemmelige Fornærmelser. Det overlades altsaa alene den offentlige Moral, eller rettere Moralkritik, her at være den aarvaagne Vogter, den revsende Magt. Men denne Vogter er det, vi mindst kan regne paa. Denne Magt har ingen Magt. Den offentlige Moralkritik er under den usigelige Tryghed, hvori den henlever hos os — NB. naar det ikke gjælder Eiendomstrakasserier, ulovlig Skovhugst eller deslige — sunket saaledes ned til Lavpunktet af slap Indifferentisme, at den næsten maa kaldes idiotisk utilregnelig, naar en sjelden Gang et fremmed Tilfælde tvinger den til at ytre sig. De

lallende Udtalelser, der da kommer for en Dag, kan vi trygt, uden at frygte for at gjøre os skyldige i en slet Spøg, nærmest betegne med et: „*Quel bruit pour une omelette!*“

Denne slappe Indifferens behøver derfor ikke at pege hen til slemmere Tilstande hos os end hos andre. Trygheden har ammet og dysset den, og denne Tryghed kan, nærmere beset, maaske være begrundet i noget, vi medrette kan være stolte af, i en Kjendsgjerning, der kun for lidt beagtes, ligesom man i Guldlandet tilsidst træder paa Guldet: vore Kvinders sjeldne, over al Ros ophøiede Hæderlighed, der maaske ikke i noget andet kristent Samfund eier noget tilsvarende. Den rigorøse Strenghed, hvormed andre Nationer anskuer og dømmer Forbrydelser af den ovenberørte Sort, afgiver derfor heller ikke noget Norm for deres sedelige Standpunkt. Den makelløse, uantastbare Kvinde er, det ved vi jo, Manden ligesaa uundværlig, som den uagtværdige Kvinde synes at være ham det. Hun danner hans Familiehof, Æreslivvagten omkring ham, hendes Nærhed, hendes hele Omgivelse er det Sanatorium, hvori han aander rent op. Intet Under, at han omgiver hende med en Art skinsyg Kultus. Men saa enfoldig er jeg, der drister mig til at udtale nogle Tanker om dette saa uvante Tema, og jeg synes, det vilde geraade disse Nationer til større Hæder, om de i Stilhed formaaede at bringe de rædselsfulde Chifre, der betegner Tallet paa deres fortabte Kvinder (som Manden og Lovene ikke vægrer sig ved at beskytte) efterhaanden mere ned og gjengive flere og flere af dem til Agtelsen, til Arbeidet, til Samfundet, ja, jeg tror, der vilde „være mere Glæde i Himlen over, at en af hine elendige blev reddet, end over nioghalvfemsindstyve“ af disse retfærdige Processer, hvori en Nation faar Anledning til at bramme med sin strenge Dyd.

Nei, i sig selv beviser de Manifestationer, der i de sidste Tider lyder op til os, intet for vedkommende Nationers Moralitet, ligesaa lidt som for Kvindens Stilling i dem. De omtaler kun, gjennem en mere bevidst Vurderen af Kvindehæderligheden og dens Uantastbarhed, en Tilstaaelse om, hvor vigtigt, hvor nødvendigt det er lovmæssig at beskytte den. Os burde denne Strenghed varsle om, at vi mangler ethvert saadant Vern om den, og at *Neddysselsessystemet* og den prude Ignoreren mindst af alt byder et saadant Vern. Vi frygter meget mere, at der under dette Dække lumskelig hober sig op adskilligt, som, moralsk talt, ogsaa kunde trænge til at læsses af og bringes bort.

Det samme kan siges om en anden Art af Forbrydelse mod Kvinde, der hos os er hyppigere, end vi ved af: nemlig Hustruers Mishandling i de lavere Klasser. I fremmede Dagblade støder vi idelig paa Rets- og Politisager, der omhandler disse Forbrydelser, hvilke især i England skal være saa forfærdelig hyppige og saa brutalt udartede, at man har set sig nødt til at vende tilbage til allerede sløifede Love derfor, ja, skjærpe disse. Hvorfor, spørger vi forundret, hvorfor er saadanne Sager næsten uhørte hos os! Skal vi tro, at vore Fyllefanter og Slagsbrødre er saa eksemplariske Egtemænd, at aldrig noget saadant hænder? Nei, det har ikke den Grund. Det har sin Grund i, at det *neddysses*. De stakkels mishandlede gaar gjerne først til deres — Sjælesørgere, og det jevnlige er — vi ved det fra fuldkommen sikre Kilder —, at disse Beskyttere forsikrer dem om, at det er Guds Bud, at de tager sine Prygl og sine Spark, og *ikke klager*. Følgelig bliver der intet af Klagen. Om denne Resignation stemmer til Forbedring hos Vedkommende, er en anden Sag.

Maatte de, der af en misforstaaet Nidkjærhed ledes til ogsaa ad denne Vei at give Ustraffeligheden et Rygstød, maatte de aldrig lære dens Virkninger at kjende i sin egen Huslighed! Maatte altid eksemplariske Sønner opvokse omkring dem, maatte de aldrig opleve den Sorg at se en elsket Datter visne hen under en huslig Græmmelses *tause, kvalte Tryk*.

Saa vil vi i alle Retninger hos os se Neddysselsessystemet bragt i Anvendelse; overalt hvor det gjælder Kvindes Klage, Kvindes Krav, Kvindes Ret, er der sørget for, at disse ikke skal genere dem, der helst ingen Klage vil høre, intet Krav anerkjende, ingen Ret yde. Vi gjentager her, hvad der oftere er fremhævet: Kun som en fra Mandens Interesse og Velvære uadskillelig Del kan hun gjøre Individets Krav paa Ret og Beskyttelse gjældende.

Det er altsaa kun gjennem Familiemanden, hun i Livets almindelige Forhold kan regne paa et Vern. Dog, hvor det angaar hint specielle Tilfælde, der nylig har været paadømt i de engelske Retssessioner, hvor det gjælder denne Side af Utrygheden, vil selv dette Vern være usikkert. Her byder Kvindernes egen Feighed Haanden til Usikkerheden, her kappes de selv om at tie og dølge, og ingen tør være den første til at bryde Tausheden. De ved nemlig ret vel, at hvad der i andre Nationer efter Omstændighederne kan blive Gjenstand for en offentlig Sag, der drager Deltagelsen og Interessen sammen om

den fornærmede,[1] hos os vilde blive en simpel Skandalsag, hvor kun den fornærmede ofres, men Fornærmeren gaar fri. Følgen af, at hun — ikke reiste en Klage, — men kun talte derom, vilde upaatvilelig blive, at man udpegede hende som „ukvindelig", og *han* — ja, man tilhviskede hinanden maaske hist og her en betinget Misbilligelse, men hører han til de privilegerede blandt de privilegerede, var der intet iveien for, at Fru X. eller Fru Y. beder ham til næste Bal, hvor han maaske fører op med Datteren.

Man vil sige, at man oplever intet saadant. O jo, man oplever det. Kun faar vi intet at vide derom. Himmelen alene kjender de Tilfælde, der ikke kommer for Lyset. Jo, vi har da Eksempler, om de end ikke egner sig til at blive europæiske Retssager. Fra den simple Ubehøvlethed ned til de nærgaaende Fornærmelser er der mange Trin af Forbrydelse mod Kvindeværdighed, der ikke saa let burde dø i Synden, men som kunde affærdiges ganske lynchmæssig, uden at behøve at ty til den offentlige Menings Domstol. Kvinderne maa selv her være Haandhævere af deres Ret, og de kan dette uden at gaa Kvindeligheden det ringeste for nær, saa eftertrykkelig som nogen engelsk Overdommer. Vi mangler ikke Eksempler, men hos os maa det først komme et eller andet Kommuneanliggende ubeleilig, forat det kan blive beagtet og anset nogle Forholdsregler værdigt. I saa Fald griber man til vort noksom bekjendte Middel, at skille „Bukkene fra Faarene", og det er dette Sorteringssystem, man pludselig har set sig beføiet til paa strengeste Maade at gjennemføre paa vore Jernbaner.

At der til almindelig Sikkerhed og Bekvemmelighed maa gives særskilte Kvindekupéer, er en bydende Nødvendighed, vi ligesaa lidt kan unddrage os som nogen anden Nation. Men Afsondringen her maa være frivillig og ikke paabudt ved et Tvangsbud, i det mindste har Skik og Brug stemplet det til et saadant, om det end maaske ikke i Virkeligheden eksisterer. Det er ikke ret længe siden, man havde det besynderlige Syn at se vort lystreisende, søndagsklædte Publikum lyse Sommerdagen, omhyggelig foretage denne Sigtningsproces, førend det skulde ind i Kupéerne. Mand skiltes fra Hustru, Brødre fra Søstre, Elskende reves fra hverandre, for at samles ved Enden af Banen. Endnu kan man se Damer i sidste Skynding flagre

[1] Vi behøver ikke engang her at beraabe os paa Heltinden i dette mærkværdige engelske Statsdrama, der af alle Klasser, ligefra Dronningen, er overøst med smigrende Forsikringer om Høiagtelse og Deltagelse.
(Anm. fra 1879).

fra Kupé til Kupé, ængstelig skyende enhver maaske tilfældigvis ledig Plads, naar det er i en Herrekupé, medens Efternølere fra den fiendtlige Side haardnakket afvises fra alle Dueslagene. Vi saa forleden et gammelt, agtværdigt Par, øiensynlig fra Landet, der ukjendt med den hævdede Skik begge vilde ind i en Damekupé. Han vises tilbage. Hun til at bede vakkert for ham: Det er saadan snild, skikkelig Mand, Di! Forgjæves var denne Appel, der kunde rørt en Sten: seks Par ubønhørlige Arme vinkede ham bort. Det er dette Snerperi, denne Mistillid, der demoraliserer.

Vi har, skræmt op af disse fremmede Varsko, der i den sidste Tid lyder til os, følt os kaldet til at kaste Blikket lidt ind i vore egne Forhold; vi har, saa varlig som Sagen tillader det, forsøgt en Antydning af, hvordan hin særegne Art Forbrydelser arter sig hos os. Vi har lagt mindre Vegt paa at skildre Ondet selv, der maaske endnu — Gud give det! — ytrer sig mindre foruroligende, end paa at fremhæve alt, hvad der virker befordrende paa det og upaatvilelig vil tjene til at fremelske det, og — vi bliver bestandig staaende ved den Konklusion: mod alt, hvad der her paakalder Ængstelsen, Ondet selv og dets Tilskyndelser, er der kun én Redning: *Kvinderne selv*. De maa selv tage den offentlige Moralkritiks Scepter i Haand og lære at haandtere det med Billighed, men ogsaa med Strenghed og ikke alene i dette Tilfælde, men i alle, hvor Misbrugene nærer sig ved Trygheden. De maa begynde med at frigjøre sig for alle de jammerlige Bøiler og Baand, hvori en misforstaaet Kvindelighed hilder dem, og en sandere Værdighed end den, de tror at have ofret, vil af sig selv afvise enhver Anledning til at blive mindre ærbødig behandlet, end de har Krav paa . . . De maa lære at forstaa, *at det umoralske ligger ikke i at røre ved det umoralske og drage det for Dagens Lys, men i at skjule det*, og ikke sky Anklagen, hvor den er beføiet, og de vil være de første til at afskaffe et Afsondringssystem, der er ligesaa unyttigt, som det er uværdigt for begge Parter.

I LÆSESALONEN

(1ste Dame.) O, Mrs. *Butler!* Prægtige Mrs. *Butler!* Endelig! . . . Og hvordan forstaar man ikke i dit Land at paaskjønne en Færd som din! Læs kun. Dronningen selv bevidner hende sin Agtelse!

(2den Dame.) St.! St.! Hvem er Mrs. Butler? Hvad er det med hende? Har hun reddet nogen af Dronningens — med egen Livsfare naturligvis?

1ste Dame ryster paa Hovedet.

(2den Dame.) Bygget en Kirke, grundet et Hospital for idiotiske eller vanartede Børn?

(1ste Dame.) Nei, nei . . . Saa er der da gaaet Hul paa den Byld! Menneskehedens frygteligste! . . . O, Mrs. Butler! . . .

(2den Dame.) Operatør altsaa, Feltskjær, en kvindelig Feltskjær?

(1ste Dame.) Som De tager det, en kvindelig Feltskjær! Aa ja, men større, end vi kan fatte det . . .

(2den Dame.) Men saa sig da, hvad har hun udrettet, der vækker saadan Larm?

(1ste Dame.) Hvordan befinder De Dem idag? Har De Deres nervøse Hovedpine? Lad mig føle Deres Puls . . .

(2den Dame.) Visst ikke, jeg er vel nok, nu, hvad er det med hende?

(1ste Dame.) Det er . . . (bøier sig hviskende ned mod den anden).

(2den Dame.) Uf fy! (Ser sig forskrækket omkring.) Og det bliver hun udmerket for! Atter et Bevis for, hvorledes Tidens fritænkeriske Retning fører til Fornegtelse af al Kvindelighed, al Blufærdighed, kan man sige!!

(1ste Dame.) Mrs. Butler fritænkerisk! Læs selv hendes „*Røst i Ørkenen*“, og De vil forstaa, at det Mod, der har besjælet hende, kun kan udgaa af en religiøs Følelse, sandere, dybere end den, vi ofte kalder saa.

(2den Dame.) (Med et vantro Smil.) Kan være. Lykkeligvis er vi ikke naaet hos os til den religiøse Høide, der kan bevirke slige Resultater. Jeg er bange for, at Deres Mrs. Bulter eller Butler ikke vilde gjøre sig synderlig yndet hos os.

(1ste Dame.)

O vistnok nei, paaskjønnet blev hun ei!
Hos os man hendes Lige kun forhutler! . . .
Og dog, o kom du hid, o, kom du ogsaa hid,
Du bragte Sagen nok paa Glid —
Brave, kjække, varme Mrs. Butler!

(2den Dame reiser sig.) Nei, nu bliver De jo rent begeistret over Mrs. Butler! (Klokken ringer til Opbrud. Alle Damer forsvinder som lydløse Skygger, dog ikke uden et skarpt Sideblik til den begeistrede.)

LANDETS VIGTIGSTE STIFTELSE.

Man vil mindes fra Forordet, hvad jeg fortalte om den begavede Ungdom, der færdedes her i Christiania i 30—40-Aarene, og det egne bevægede Liv, vor By derved blev Scenen for.

En af disse merkeligste af Kredsens Damer var Fru Z. (jeg vælger med Flid dette Initial for om muligt at afvende Gjetninger).

Fru Z. var ingen skabende produktiv Natur, men med en sjelden Evne til at tænke paa egen Haand forbandt hun en ualmindelig skarp og uhildet Opfatning, og en ensom tilbragt Ungdom i et mer end almindelig dannet Hjem havde tidlig lært hende med Lethed at nedskrive sine Tanker og Iagttagelser. Hun var en i høi Grad umiddelbar Natur, sand og varm, man kunde næsten sige *harmbesjælet*, naar noget uædelt eller kvalmt tildækket oprørte hende, og hun var da ikke bange for selv at gribe ind.

Saaledes lidet præpareret for vort Christianialiv traadte hun op i det. Men hun havde det Held at blive forenet med en Mand, der var storsindet nok til at skatte hende, som hun var. Efter disse faa Træk vil man forstaa, at Fru Z. hørte til de Personligheder, der blev lagt meget Merke til og snakket om. Rigtig kjendt og skattet var hun kun af en liden Kreds, der sluttede sig om hende. Da kunde det nok hænde, at mere udenforstaaende, der drevet af et visst urolig higende, uklart Aandsbehov søgte at nærme sig hende, fandt sig hjertelig skuffede. I den besynderlige Forveksling, der ved den Slags Aandseksperimenter gjerne opstaar, lagde de altid Skylden for denne Skuffelse over paa hende. Hun skulde jo moret dem, opfyldt dem, henrevet dem! Hvorfor gjorde hun ikke det? Saa spørger Skattegraverne ærgerlig, hvor der bliver af Skatten. De tror, at de kun behøver at stikke Spaden i Jorden; at der skal en liden Formular til, tænker de ikke paa.

Man fortalte, at Fru Z. engang kom ind i en Boglade eller Papirhandel for at søge ud nogle Fotografier, at hun blandt de Beholdninger, der ved saadan Leilighed sættes frem, stødte paa en Pakke, som man lige straks kan betegne, at den hørte til den „siebenmal versiegelte“ Sort. Et flygtigt Blik i den viste hende nemlig, at den indeholdt disse over al Maade gemene Billeder, hvori fremmed Samfundsuhumskhed har fundet et for den saa velgjørende Udløb, og som den ædle, „lynsnare Kunst“ altfor let og altfor villig laaner sig til at befordre. Hun spurgte

om Prisen paa disse Billeder. Med nogen Forundring blev den hende opgivet, og dermed gik Pakken ind i Ovnen, hvor der netop brændte en lystig Ild, hvorefter hun rolig knappede sine Hansker og gik.

En Veninde dadlede hende bagefter for dette og mente, at sligt vilde udtydes skjævt — at hun for Guds Skyld maatte „tie med denne Historie".

O slet ikke! var hendes Svar. Her er intet at skjule. Jeg ved meget vel, at hos os gjælder det for umoralsk at røre ved det umoralske, medens det selv nyder sikkert Leide bag dette Vern. Men netop derfor skal dette Vern ned. Jeg afskyr dette lumske Medvideri, jeg agter et ærligt Angiveri langt høiere.

Ja, mente Veninden, men den enkelte udretter jo, naar Opinionen er derimod, intet, slet intet, og i Grunden angaar det jo *os* heller ikke.

Hun stirrede længe paa hende. Nei, du har Ret. Det angaar ikke os. Det angaar kun vore Børn, vore Sønner, vore Mænd, vort Familieliv, altsaa angaar det ikke *os*. Det angaar ikke os, om der i disse skjendige Bøger og Billeder, som vore Blade ikke vægrer sig ved at annoncere, importeres en Gift for hele vor Ungdom . . . Jeg sætter, at jeg havde sendt min H. hen efter hint Fotografi og Pakken var faldt i hans Haand . . . Han havde maaske givet sig bedre Tid end jeg.

Saaledes udrustet passede Fru Z. ret godt til Medarbeider af vort Blad. Hendes Lune var ikke af dette lette, improvisatoriske, der elektrisk beliver en Samtale; hun havde en viss tør, grovkornet Humor, der passede bedre i Skrift. Et Par af Bladets alvorlige Indlæg skriver sig fra hendes Haand. De danner en noget underlig Modsætning til de øvrige Bidrag, mest Smaapikanterier og personlige Stiklerier af temmelig uskadelig Art. Det er et af disse min afdøde Venindes Bidrag, der med lidt Tillempning syntes mig skikket til at meddeles. Hvis man venter deri at finde noget stort oplevet eller særdeles dybsindigt, vil man jo blive skuffet. Det vil heller ikke mangle paa dem, der nok vil finde, at man ogsaa af andre Grunde burde tie med slige Meddelelser; men dette er netop en Tilskyndelse til ikke at tie dermed. Jeg følger kun deri den af min Veninde antydede Vei, intet at dølge, intet at fortie af, hvad der kan kaste Lys over kvindelig Stilling, kvindelige Vilkaar her i vort kjære Fædreland. Erfaringer som disse tidligere oplevede har sin Rod i Tilstande, der endnu virker, om end under andre Former. De hører til Gruset, til det nedramlede, der Sten for

Sten utrættelig maa bæres bort, skal den Grund ryddes — thi længer er vi ikke komne —, hvorpaa Fremtiden skal reise sit stolte Byggeverk.

Christiania 1840.

At have Barselstue hjemme i et pent, fint, nyindrettet Hus er at stille et noget sterkt Krav til en stakkels uerfaren Barselkones Sjælsstyrke og Udholdenhed, og netop hvor hun saa vel tiltrænger Kræfterne til den alvorlige Opgave, Naturen har givet hende at løse. Med den merkelige Forvirring, der raader i simple Folks Opfatning, naar det angaar noget, der ligger et Haandsbred udenfor deres daglige og haandgribelige Erfaringskreds, synes de alle ligefra den høiestbetroede til Erendepigen at hylde den Anskuelse, at hvor det gjælder Liv eller Død, der kan der fornuftigvis ikke være Tale om at tage Hensyn til Smaating. Hvor det gjælder Modtagelsen af et nyt Menneskeliv, har man Lov til at se med Ringeagt ned paa slige usle, forkrænkelige Ting som et nyt Bohave. For at faa en Knappenaal eller en Ende Bændler i en Fart, vilde de finde det meget tilladeligt at rive Gardinet ned eller forøge Reven til Svøbelsebarnet, naar den ikke synes lang nok — og den bliver aldrig lang nok til den rigtige mumieagtige Svøbning — med at skjære en Remse af det nye Bordteppe. Slige Offerscener maa den stakkels syge hvert Øieblik være beredt paa. Det er, som om man gik ud fra, at der fulgte slet ingen Tid bagefter, hvor man trængte til Gardiner og Bordtepper. Jeg for min Part havde den Fornøielse fra mit Lidelsesleie at se „Madammen" — mellem os sagt et Monstrum i sin Art —, naar hun ikke til min Plage befandt sig i min Nærhed, trone i den lille blaa Damasksofa i Kabinettet med den evindelige Kaffekop i de laskede Næver, og jeg behøver ikke at fortælle, at dette mit Yndlingsstykke beholdt Erindringen derom hele sit Liv.

Dette var i 184 . Da derfor en ny Akt et Par Aar senere skulde foregaa, valgte jeg at flytte Scenen hen paa den autoriserede Stiftelse og heller bære „lidt Mangel paa Bekvemmelighed" end Jerusalems Forstyrrelse hjemme. Overgangen var vistnok noget voldsom. Vi havde netop havt en Middag for en liden udsøgt Vennekreds i vor hyggelige Leilighed, da jeg fik de første stumme Vink om, at min Time nærmede sig.

Da den sidste Gjest var borte (ingen havde merket noget), gik det da til en Indpakken og Omklæden med al den Ilfærdighed, som Situationen paabyder, og endnu samme Aften

vandrede jeg, støttet paa min trofaste Z., hen til den nærliggende Stiftelse.

Ja vel er det en Overgang! Fra den glade Vennekreds, fra sin Yndling i Barnekammeret, fra det lune, hyggelige Hjem til det Jammerens triste Asyl, der venter os! For et Øieblik siden frisk og munter, lige til Smertensleiet paa Liv og Død! Saa lyder Guds og Naturens hellige Bud til os, men Mennesket var det givet i sin Magt efter Evne at formilde dette Bud og ikke ved Raahed og Tankeløshed gjøre det til en gyselig Straffedom.

Et nøgent Værelse, berøvet ethvert Spor af Hygge, end sige Komfort, en elendig Seng var det første, som modtog mig der.

Det var altsaa de Bekvemmeligheder, som vor Hovedstad havde at byde sine dannede Kvinder, der af Grunde som dem, jeg har anført, eller for at være Lægetilsynet nærmere, søgte did. Jeg vil ikke gaa i nogen Detail af, hvorledes jeg fandt Tilstanden paa denne vor vigtigste Stiftelse. Det blev jo ogsaa i sin Tid grundig diskuteret, at den maatte falde, for at reise sig i en fuldstændig ny Skikkelse, og at den var sit Fald værdig. Men de egentlige Ofre for disse Tilstande, disse utallige, disse Rækker af lidende, mishandlede — forsaavidt som de slap vel derfra — har naturligvis ikke knyet. I min Erindring har de to Lidelsesuger, jeg tilbragte der, indprentet sig som en af disse kvælende Drømme, man længe ikke kan blive af med. Jeg tilbragte 14 Dage med at græde. Aldrig kunde jeg tænkt mig Muligheden af en saadan Ligegyldighed, og det for Væsener, der betroede saa at sige to Liv til dens Omhu, som den, der i hundrede Træk kundgjorde sig omkring mig i denne vor Hovedstads første Fødselsstiftelse. En af mine værste Lidelser var, at de syge var placerede hinanden saa nær, at den svageste Lyd kunde høres fra Værelse til næste — en ubegribelig Mangel paa Hensyn til deres Tarv. Selv Forbrydere unddrages skaansomt Synet af hinandens Dødskamp; hvor det ikke sker, er det regnet som en Skjærpelse af Straffen. Saa maatte jeg den hele Nat høre min Naboerskes, en stakkels ung Frues hjerteskjærende Jamren og Skrig; næsten mere end egne Lidelser gik det mig gjennem Marv og Ben.

Jeg maatte tænke paa Sibyllas, Martyrindens, Udsagn paa Baalet, at de Smerter, hun led der, var intet at regne mod hendes Barnefødsel, som man hensynsfuldt havde afventet, inden hun blev brændt . . .[1] Og saa maatte jeg igjen tænke paa, at mangen

[1] Se „Sjælens Luth" af *Volqvartz*. (Anm. fra 1879.)

Kvinde paa sine Knæ trygler Gud om at forunde hende disse Smerter, og at mangen Mand gjerne gav Hus og Gods hen, forat det maatte times hans Hustru.

Jeg bad Gud om Sibyllas Udholdenhed og om at forundes den bønhørtes Lykke.

Min Lidelsesfælle blev forløst ud paa Dagen og faldt i Søvn, og jeg mindes, hvordan jeg stred, for ikke efter min Tur at forstyrre hende, hvilket kun tildels lykkedes mig.

Hvis Mænd kunde tænke sig, hvad en Kvinde her er kaldet til at lide, vilde de være mindre raa mod hende, end de almindeligvis er det.

Hvis Sønner kunde gjøre sig Begreb om, hvad Moderen har udstaaet for dem, vilde der være flere kjærlige og ærbødige Sønner til i Verden.

Saa blev jeg ved at vaage, faste og — græde; ingen Bodsprædikant kunde forlangt det strengere. Hvorfor jeg led saa — jeg kan vanskelig forklare det selv. Ak, det laa jo ikke i noget gribeligt udvortes, ikke alene deri, at jeg i mange Dage saagodtsom ikke havde villet tage Næring til mig; det laa i det hele ubeskrivelige, der omgav mig, i Følelsen af noget ufølsomt, ulideligt, i noget, som ømfindtligere end maaske de fleste — lad det kun blive en Anklage — berørte *mig*.

Jeg vil som sagt ikke i nogen Detail kunne gjengive det Indtryk, jeg modtog fra Opholdet paa dette Sted; men jeg vil samle det i sin Totalsum og kalde det et Indtryk af gjennemført *Foragt for Kvinde og Kvindelidelse*.

Ett Træk deraf er betegnende og fortjener at fremhæves. De eneste menneskelige Toner, jeg hørte *der*, rettedes mod Barnet, den lille Klump, der endnu slet ikke kunde vurdere Kostbarheden af slige Toner, medens man syntes at betragte Moderen kun som den nødvendige Maskine til hint Naturens store Verk at bringe det til Verden.[1] Selv en dødssyg Barnemoder maatte, om det gjaldt hendes Liv, og uden at man kunde udfinde en eneste fornuftig Grund, beholde det skrigende Barn ved sin Side. Mit var, Himmelen ske Tak! en kjernesund, kraftig Gut, der manifesterede dette sit Velbefindende ved at tømme den ene Flaske efter den anden og ved uafladelig at skrige i Mellemrummene. Jeg har aldrig hørt Mage til Stemme hos en Spæd. Hvordan det forøgede den elendige Tilstand, hvori jeg befandt mig, er let at forstaa. Da han som sagt var frisk som

[1] Denne Dyreømhed for den spæde paa Moderens Bekostning er et nationalt Træk hos os og har sin Grund i det samme: Trællesindets stumpe Selvforagt. (Anm. fra 1879.)

en Fisk, bad min Z. og jeg bønligst om at maatte flytte ham til Sideværelset, der netop var bleven ledigt, under vor egen paalidelige Barnepiges Tilsyn og Pleie, blot for at unde Moderen et Øiebliks Ro, som denne bogstavelig talt endnu ikke havde nydt, siden hun kom derind.

Men de Miner, man da satte op! Et Barn flyttes fra Moderen! Hvilken Unaturlighed at forlange det!

Jeg sagde intet! Jeg taug — og græd. Dermed hævedes dog ikke ganske Sagen, den førtes kun paa et usynligt, ikke mindre stridbart Terræn.

Hvis det forholder sig saa, som Fysiologerne paastaar, at ethvert Menneske omgives af en mystisk sjælelig Atmosfære (Od), der sympatetisk eller usympatetisk berører andre Individer, saa maa jeg fortrinsvis være begavet med dette elektriske Stof. Jeg kan ellers ikke forklare mig den Virkning, som blot og bart min Personlighed kan frembringe. Hvor andre demonstrerer og bruger Talens sterkeste Vaaben, er det nok for mig ulykkelige at være tilstede og tie for at egge Modstanden.

Der ligger jo visselig en Opreisning deri, at Indtrykket altid er gjensidigt, at de Personer, der paa saadan Maade paavirkes, gjerne ogsaa er os ufordragelige, og — o herlige Trøst, som den gjensidige Tiltrækning paa den anden Side yder! — denne Betryggelse, dette uforklarlige Velbefindende ved den blotte Nærhed!

Men det var ikke om den, men om dens Modsætning, vi skulde tale. „Domestikker, store Børn og smaa Hunde kan i Regelen ikke lide mig," staar der i en tidligere Optegnelse — naturligvis kun for min egen Mund —, men jeg kan trygt fuldstændiggjøre denne Fortegnelse ved at føie Personalet paa den Stiftelse, jeg her gjorde Bekjendtskab med, til. Jeg tror, det anede i dette forstokket tause Væsen, „der blot stirrede dem alle ud af Værelset", som Z. udtrykte sig, noget dunkelt anklagende, en Slags maalbunden Kritik, der maaske ved et Under engang kunde faa Mæle. Det laa i det mindste i de to fungerende Herrer Doktorers Ansigter, naar de efter Tur gjorde sin Sygerunde og da et Øieblik stansede ved min Seng. Den ene lille Mandslings Ansigt udmerkede sig især ved et paafaldende Træk af Mistillid og overlegen Ironi. Vort „Forbund" havde jo allerede dengang — større var vor By ikke — givet denne noget at snakke om —, og maaske man betragtede mig, om just ikke som Stormesterske for denne Orden, saa dog som en, der beklædte en høi Tillidspost i den. Den lille Doktor

lyttede derfor til mine overmaade jevne, noget faamælte Svar med en Mine, som om han vilde sige: Vi vidste nok det! Noget aparte skulde det være! og naar han bøiede sit vigtige, bebrillede Ansigt ned over Vuggen, var det i den Nerveophidselse, jeg befandt mig, som om han vilde se, om det nu ogsaa var et ordentligt Menneskebarn, jeg havde bragt til Verden, og ikke et Væsen med Skjæl og Fiskesvans eller noget andet saadant ungeheuerligt.

Lyspunktet her, min Trøst den lange Dag, var da Aftenen, naar Z. kom, og vi, han paa Knæ, forat ingen lyttende Øren skulde opfange det, kunde udveksle Dagens Begivenheder. Med hans mageløse Fortællerevne holdt han mig da rigelig skadesløs for, hvad der undgik mig udenfra; hvad jeg havde at meddele, var jo ikke meget oplivende. Han vekselvis rasede og brast i Latter, tilsidst lo vi dog begge.

Jeg er tvungen til at slutte denne Optegnelse, som De har forlangt „saa tro, som Sandheden kræver den, og saa formildet, som den kan tillade det", med en Anklage af en dybere gaaende, mere oprørende Natur, men som desværre afgiver en altfor betegnende Kommentar til det hele Væsen. Flere unge Fruentimmer fra min Hjembygd — anstændige Gaardmandsdøtre —, der var tagne ind til Stiftelsen for at oplæres, vendte afskrækkede tilbage, fordi de ikke kunde udholde den Tone og det Sprog, som herskede der, og det ved selve Undervisningen.

Kan man tænke det muligt! Og det er dog en Kjendsgjerning! Jeg har hørt det af deres egen Mund ... Kan man tænke det muligt, at dannede Mænd ved slig Raahed kan besudle en Stilling, som fremfor alle Stillinger i Verden maatte øve den modsatte Virkning — — som daglig, Time for Time, maatte indprente dem Medfølelse og Agtelse for Kvinde —! ... Ja Agtelse for Kvinden, for den ophøiede Lidelsesmission, hun er kaldet til at bære frem ... At tænke sig! ... Nei, nei, der skal ikke spildes Ord derpaa ... Jeg har kun et Udraab ligeoverfor dette — det samme, hvorfor jeg igaar irettesatte min lille I., der, Gud ved, hvor hun havde snappet det! havde valgt det til Mundheld: Fy for al Verdsens Ulykke!

At denne Raahed i Tone var temmelig almindelig, oplyses ogsaa derved, at en af disse Lærere N. N., der dannede en af de hæderlige Undtagelser, blev af samtlige kvindelige Elever som et Agtelsestegn engang overrakt en — Sølvpunscheøse.

Nu, jeg drikker gjerne et Glas med paa hans Velgaaende.

Slige Tilstande kunde ikke i Længden holde sig. Den urene Aand, der herskede, havde ogsaa faaet et altfor haandgribeligt Udtryk i den positive Urenlighed: Stiftelsen blev straffet i sine egne Synder. En alvorlig Maner traadte op, Døden, Døden i sin mest herjende Skikkelse. Jeg har hørt Læger sige, at neppe nogen Pest har raset sterkere, end da Feberen var paa sit høieste. Tre unge Fruer, blomstrende og livsglade, der ved et eget Træf var kommet til at bo under ett Tag i Nærheden af vor Sommerbolig, indkom Høsten derpaa paa Stiftelsen, og i mindre end en Uge havde Feberen bortrevet dem alle tre. Derom vidste jeg dog endnu intet hint Aar, jeg gjorde dens Bekjendtskab. Mig forundtes det jo at slippe vel derfra og frisk og sund at vende hjem til mine — ønskende den et evigt Farvel. Men det gaar mig, som det gik *Fritz Reuter* med Hovedvagten i Berlin, hvor han havde udholdt en rædselsfuld Fængselstid: jeg kan endnu ikke gaa gjennem Rigshospitalsgaden og se op til hine Vinduer, uden at en Gysen gjennemfarer mig.

(Saavidt Fru Z.s Optegnelse.)

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Det var — Gudskelov at vi kan sige det — dengang. Tilstande som de her skildrede hører, det tror vi dog nu, til de tilbagelagte. Der er neppe nogen, i det mindste blandt de Ældre i vor hæderlige, selv blandt Fremmede ansete Lægestand, der ikke med dyb Uvilje, med Afsky mindes hine Tilstande. Om de Yngres Opfatning deraf, eller overhovedet den Tone, der raader mellem dem, og særlig paa hin Landets vigtigste Stiftelse, har vi aldrig havt Anledning til at bygge nogensomhelst Formening, men et Ønske skader ikke, selv om det viser sig overflødigt: Maatte de ret indprente sig den Erfaringssats, der er saa gammel som Civilisationen, at ingen Stand afgiver en sikrere, tilforladeligere Prøvesten paa Menneskets Værd end Lægestanden. Intet Studium, særlig det, som omfatter Kvindebehandlingen, har det i sin Magt at drage dybere ned i Materialismens Dynd, men ogsaa hæve høiere op — op til en sand, human Dannelses ædleste Trin. De sjælfuldeste, ømmest følende Individer, de sandeste Kvindevenner finder man blandt Læger. Maatte vore Yngre, der betræder denne Vei, alle som én, stræbe dertil!

BREVE FRA CHRISTIANIA.

Julinka B.[1] til en Veninde paa Landet.

Første Brev.

15. Februar 1867.

Kjære Julie!

Hvilket Brev dit sidste! ... Opgivet Vinterbesøg, syge Tanter, Opofrelse og en dump Resignation, der kun slet skjuler en Afgrund af stille Fortvilelse, det var Hovedmotiverne i denne trøstesløse Skrivelse. Det var da ogsaa et smagløst og høist ubetimeligt Indfald af din Tante at komme med sin Hoste nu, du netop skulde herind for at nyde dit unge, skyldfri Liv, og et ligesaa høist utidsmæssigt Despoti at fordre, det vil da sige, stiltiende at tillade, at du bliver hjemme, som om det faldt ganske af sig selv. Hvortil har man da den velsignet lange Tid før Jul oppe paa Landet, uden for at blive færdig med sine Forkjølelser, sin Slagtning, Bagning, Lysestøbning og øvrige Vinteropgaver? ... Og hvad skulde en Tante ellers leve for, naar hun har en smuk, elegant Niece, uden for at fornøie hende og omhyggelig holde alle Sorger og Hosteperioder borte fra hendes Nærhed?

Du beder mig nu, du stakkels bedragne Ungdom, at jeg vil holde dig nøiagtig à jour med, hvad der passerer herinde. Hvor beskedent Ønsket er, hvor let det synes at kunne opfyldes, saa har det dog, det merker jeg nu, sine Vanskeligheder, især for en, der har „en mere øvet Tunge, end en øvet Pen“ til sin Raadighed — gid det var omvendt! Der skal en viss Behændighed til at overflytte disse i Flugten grebne Scener og Smaaoplevelser, disse Døgnets Skumperler, i den tunge, pretensiøse Ordform. Det er som Champagne og Sandefjords Svovlvand, begge Dele maa tømmes paa Stedet — kan ikke forsendes. Dog, Synd vilde det være at negte dig nogle stakkels opsparede Rester, naar de kunde være dig til mindste Vederkvægelse. Jeg skal forsøge at nedskrive noget hver Aften. Men saa maa du ogsaa tage tiltakke med min „geniale Omstreifermaner“, som vor fortræffelige *Hartmann*, denne ufortrødne Leder af vore første, usikre Trin paa Tænkningens Bane, saa vittig kaldte det ... Apropos om ham — hvad vi forudsaa, er ganske rigtigt gaaet i Opfyldelse: *Laura C.s* desto

[1] Se „Oktoberfantasier“, Fortællinger af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre“. (Anm. fra 1867.)

mere spagfærdige, ofte lidt gaadefulde Stile, i Forening med hendes store mørke Gaader af Øine, voldte ham tilsidst saadant Hovedbrud, at han merkede, her gjaldt det nok for Alvor „at tilegne sig sit Stof“ og „tage det i Besiddelse“, og han opgav nu til en „ret omhyggelig gjennemtænkt Besvarelse“ det Spørgsmaal, hvorvidt Frøken C. etc., og Laura skal *dennegang* have besvaret Opgaven særdeles greit og forstaaelig. Igaar blev Forlovelsen deklareret.

I det hele har „Vinteraffærerne“ givet bedre Udbytte end forrige Aar, og Konjunkturerne staar fremdeles lovende. Dem, jeg har at melde dig, lader sig omtrent bringe ind under de sedvanlige Kategorier:

No. 1—2. Glimrende Udsigter, mer eller mindre Mangel paa Inklination.

No. 3—4. Inklination, mer eller mindre Mangel paa Udsigter.

Endelig No. 5. Hverken Inklination eller Udsigter; Mama N. forsikrer imidlertid, de er saa uendelig lykkelige.

Hvem der menes, giver jeg dig selv til Gjetning. Af Baller har vi i Gjennemsnit neppe havt mere end et Par om Ugen. Man har forsøgt nogle Ændringer ved dem, som maaske kan vise sig heldige. Man beder undertiden slet ikke Ældre til dem, man ser sjeldnere og sjeldnere disse høitidelige Vogtersker optage Pladsene rundt Salen, uden i mindste Maade at kunne kaldes „Væggepryd“. Papa, der har sine dyrebareste Minder oppe i Turbantiden, ivrer meget mod denne Skik. „Et Bal uden Ældre,“ mener han, „taber al sin Værdighed og al festlig Holdning; Nærværelsen af disse agtværdige lægger langtfra Baand paa Glæden, men tøiler den kun indenfor Gratiens Grænser. De Ældre er paa et Bal, hvad Koret var i den græske Tragedie,“ — og mere saadant siger han. Du kjender nok Papa.

En anden Skik er, at man begynder med Souperen, og saa danses siden. Den har fundet flere Modstandere end egentlig Bekjendere, i Særdeleshed blandt Herrerne. Fætter *Agathon* er rasende over den. Det er at betage Souperen sin Blomst, siger han. „Hvem kan, selv om han efter denne Bys miserable Skik har holdt Middag med Skrædder og Skomager, hvem kan da Kl. 10 bringe den Stimulans med, der hæver Nydelsen til noget bevidst? Det er jo at berøve Festen Forventningens Duft, det er at begynde et Fyrverkeri med Buketten.“ At dømme efter den Tid, det tager, inden Balherrerne indfinder sig i Salen for at begynde Dansen, maa dog Nydelsen ikke være ganske forstyrret, kan den kanske ikke hæve sig op til det „pikant

bevidste", saa kunde det maaske kaldes ubevidst grundigt. Om I.s store Bal ved jeg kun, at der blot har været fire Sorter Vin, efter andre kun tre; det er alt, hvad man ved at fortælle. Spørger man om Toiletter, Tonen, Gjester, Vertinden, Svaret er det samme: Bare fire Sorter Vin!

20de Februar. *Sigurd W.* er kommen hjem fra sin Stipendiatreise til megen Glæde for Papa, der i ham ser et af de Lys, der skal opgaa over Landet. Han synes, han har lidt Del i denne Storhed, da han (P.) har manuduceret ham engang. Det er virkelig, som om vi sporede en Paavirkning af noget mægtigere, noget ligt en fremmed Planet, der nok kunde bringe Forvirring i vort System, kun ved vi ikke paa hvad Maade. Alle taler om ham og ruster sig til at ærgre sig over ham.

I Teatret er jeg yderst sjelden. Vi abonnerede ifjor, og dermed synes jeg, vi har gjort Fyldest som gode Borgere og Borgerinder for lang Tid. Dog besøges det oftere af Papa og gamle Onkel *Ulrik*, dette sjeldne og sjeldent velkonserverede Fossilieeksemplar fra Bløddyrenes Tid — fra Christianialivets „Kridtperiode", som Broder *Conrad* (gaar ivinter til Presten!) kalder det. Han, Onkel, kommer altid halvt sentimental, halvt kolerisk stemt hjem fra disse Kunstnydelser, det sidste naturligvis over Publikum, dette utaknemmelige, dette forstokkede Christiania-Publikum, hvis Følelser slet ikke vil slaa ud, uagtet Bjørnson giver det den ene Douche af Romantik efter den anden. Du ved jo, han er Teaterdirektør.

„Der sidder det og glor (Publikumet) paa „Vintereventyr og Sommernatsdrømme", som en" — ja, jeg husker ikke, hvad det var, som —

Og, falder Papa godmodigt eggende ind, tænker længselsfuldt tilbage paa de gamle, kjære Tider, da det fik græsse i Ro for al Slags Poesi og Romantik paa de Scribeske Brakmarker, og kunde forfriske sig i Vaudevillernes allerkjæreste, gemytlige, smaa Gadekjærr.

Aa det længes s'gu blot efter sin Pibe, sine Aviser og sit Aftenvrøvl, ikke efter andet, slutter da Onkel.

Men i Sigurd W. kan du tro, de har faaet uventet og brillant Undsætning. Baade Papas og Onkels længe hjemmefodrede, noget stædig-spagfærdige Meninger aabnes nu den herligste Tumleplads i hans ungdommelig fyrige Udtalelser. Du skulde høre ham! Omkvædet er altid, at vi paaskjønner ikke, hvad godt vi eier herhjemme, naar vi har noget. Det maa først ud og faa sig en Attest paategnet der, at det virkelig er noget godt. Saa gaar det alle vore Poeter og Kunstnere,

ud maa de efter Betyget, men saa, af lutter Taknemmelighed mod disse Fremmede, der fortalte dem, at de var Genier, og ikke Misfostre, tyr de ogsaa did igjen, og der bliver ikke en eneste Sjæl tilbage her. Nei, du, Julie, det er underligt nok, naar jeg tænker efter, er her virkelig ikke én herhjemme. Vi stikker endnu i Hedendommen, paastaar han, og ofrer til de gamle Afguder, som da er: Raaheden, Trættekjærheden, Lyst til at slaa ihjel alt, hvad der kan rage frem (ganske som i Hedenskabet), kort en Lyst til at slukke, hvad der lyser i dette Mørke. Iblandt disse Lys regner han ogsaa vor Scene; der er Begavelse og friskt spirende Liv, siger han Og saa gaar han omkring med Blikke, som søgte han selv efter noget at slaa itu — i Mangel af Afguderne.

Paa et Par private Forestillinger, hvor der dansedes bagefter, har jeg ogsaa været og morede mig temmelig godt, det vil da sige, saa godt som jeg kan more mig. Conrad tiggede mig og Caroline S. igaar om at gaa paa femte Klasses Teaterforestilling paa Torsdag. Der skal først gives en Parodi paa „Kjærlighed uden Strømper", der heder „Strømper uden Kjærlighed", forfattet af *Ferdinand P.*, Duksen, den samme som forrige Vinter havde skrevet hin famose Afhandling „Vore Forfatterinder", der, forsikrer Conrad, gjorde umaadelig Opsigt i Klasserne. Dernæst en Travesti af Schillers *Wallenstein*, som skal være frygtelig vittig. Samme Forfatter havde alt „*Maria Stuart*" under Arbeide, men da Conrad gjorde ham opmerksom paa, at der „eksisterede allerede en af dette Stykke", valgte han Wallenstein.

Hvad sker! Medens Conrad fortæller os dette, staar Onkel Ulrik, der havde været i Sideværelset, pludselig i Døren, „truende som Tilfældet, ubønhørlig som Skjæbnen".

Nei, nu bliver det for galt! Travesti af Wallenstein og Maria Stuart under Arbeide! Saa skulde da — jeg ved ikke hvor mange — Ulykker slaa ned i saadan en forbistret, forkvaklet, unaturlig, vrangvoksen Ungdom! Er det ikke nok, at vore fuldvoksne Gamlinger og tyveaarige Sibyller føler denne sørgelige Lyst til at vrænge og krænge alting og lade haant om alt, hvad der har frydet og rørt og husvalet deres Forældre og Bedsteforældre, skal Skolegutterne allerede begynde at abe og skabe sig! Er det kommen saa vidt, at de hermer ad Mesterverker, som de ikke har mere Begreb om end Manden i Maanen! Travesti af Wallenstein og Maria Stuart under Arbeide! Skulde man have hørt saa galt! — Og nu gik det løs over den udartede Slegt, over dens Materialisme, dens Egoisme, dens Mangel paa

alle Hensyn, al Selvbeherskelse, al Takt. Du maa ikke undre dig over, at det er *Onkel*, der ivrer over dette; i Lighed med hine Urverdensskabninger, der i sin Monstrositet viser Spor af finere Organer, endog af en Slags Vinger, er Onkel med al sin Brummen og sine hidsige Udfald en komplet Ridder, der hænger strengt i Formerne — Mangel altsaa paa alle Hensyn, al Selvbeherskelse, al Takt, der gjør Selskabelighed hos os til en Umulighed, gjør os til Fabel for vore Naboer, saa at Nærværelsen af en eller flere Nordmænd snart bliver ensbetydende med Krangel og Forvirring, at vi „kjære, ellers saa gode, bravsindede Børn dog skulde beflitte os paa" etc., indtil Paroksysmen, som den pleier, endte i en rørt Stemning, hvori han bad Conrad minde ham om, at han, Onkel, havde lovet ham en Insektkasse.

Nei, at Ferdinand ikke var her! raabte Conrad, da Onkel havde trukket sig tilbage. Nei, nei, at han ikke nu var her! Han trænger netop til en brummende Onkel i et borgerligt Lystspil, han har under Arbeide, og jeg har høitidelig lovet ham at bede ham en Aften, naar Onkel Ulrik er her!

Og dermed, min bedste Julie, maa du lade dig nøie for dennegang. Jeg har saa lempelig rystet Træet, hvad der ikke falder, modnes til næste; man maa spare. Altsaa ikke et Ord mere. Du Stakkel, hvor kunde ogsaa din Tante nenne —, og lige idet du skulde reise! Det Peplumsmønster, som du beder om, maa du ikke tænke paa. Hos os maa en lidt paafaldende Mode blive et halvt Aar gammel, inden man vover sig til den, men da styrter ogsaa alle over den og slaar den plat paa Stedet. Den nye Essens *„esprit de Christiania"* sender jeg heller ikke, du kommer blot til at nyse frygtelig af den . . .

Ak ja — Frøken *Anna!* . . . Ja det er altfor sandt! Saa har det da faaet Ro, *ce pauvre coeur incompris!* . . . Om jeg har begrædt hende, vil du spørge . . .

Far nu vel, *dearest!* Hav god Taalmodighed! . . . Den stakkels Helene M. har faaet en sengeliggende Moder, der falder alene paa hende ved begge Søstrenes Giftermaal. Hun skal være saa taalmodig, saa mageløs! Hver Eftermiddag læse en Time for hende. Lammelse i Armen, langvarigt! Hele Byen beklager og beundrer hende. Nu ikke et Ord mere . . . Inklinationspartierne har alle slaaet op . . . Addio, plei nu din Tante godt; du ved, hvor dyrebar hendes Helbred er for os alle, men i Særdeleshed for din

Julinka.

E. S. Nei, jeg har ikke grædt over Anna L.s Død, jeg har skreget, hylet ... Hun var den eneste, som — — læste dig Teksten, vil du sige! Farvel.

Sigurd W. kommer her omtrent en Gang om Ugen. Han modsiger mig i alt — alt —, men paa en saa forbistret høflig Maade, at jeg først bagefter merker, at han har været ordentlig grov imod mig. Ikke et Ord mere om ham.

Andet Brev.

Det nye Stykke, du spørger om, fik vi først at se iforgaars, da det spilledes for fjerde Gang. Vi kom meget sent hjem. Uagtet Huset var propfuldt og trods enkelte smaa vulkanske Udbrud, som man nøiagtig kunde beregne forud, var der dog noget visst lummert udbredt over Tilskuerne. Denne trykkede Stemning fulgte os endog hjem, saa det første Kvarter omkring Tebordet, hvor vi ellers pleier livlig at udveksle vore altid — forskjellige Meninger, næsten gik hen i Taushed.

Adskillige Puh! og Pøh! udstødte af Onkel *Ulrik*, lettede ikke denne Forstemthed synderlig, og vi maatte gaa tilsengs med den. Først ved Tebordet igaaraftes, hvor Onkel indfandt sig, endnu slet ikke lettet, gav Papa den endelig Luft. Skylden, paastod han, for, at Stykket blev for langt, var i Grunden at søge hos Publikum, og da han nu havde faaet sin Pibe tændt, bar det jevnt afsted for den sedvanlige lune Brise af hans Betragtninger; Onkel falder da gjerne ind med et pludseligt Vindstød, der kun bringer Fartøiet til at hugge et Par Gange. Og jeg? spørger du, aa jeg har intet andet at varetage end at skjænke Te og ved en passende anbragt datterlig Modsigelse her og der at bringe Friskhed i Seilene.

Hvor kan Skuespillere spille uden Applaus, blev Papa ved, uden denne levende uafbrudte Forstaaelse med sit Publikum, der er for dem, hvad Luften er for Lungerne! Denne elektriske Strømning maa gaa uafladelig mellem Scenen og Tilskuerpladsene; men hos os kastes den altid svagere og svagere tilbage og virker tilsidst lammende og udtværende paa hele Forestillingen. Istedetfor at skyde Fart sagtner den ligesom Lokomotivet, naar Ilden mindskes. Vi kunde været fremme Kl. ti, og den blev nærmere tolv.

Men bedste, kjære Papa, der manglede dog virkelig ikke paa Applaus; bare Fru *Gundersen* viste sig eller vendte sig for at gaa, blev der jo en formelig Storm.

Ja, det var noget at takke dem for, raabte Onkel, jeg gad vide, hvilke Træmennesker der havde kunnet se hende iaftes og ikke . . . Puh!

Nei, Svoger, deri har du fuldkommen Ret. Jeg har kuns et Ord at sige, og det er, at hun var *deilig*. Hun *blev* deilig, fordi hun *vilde* og *skulde* være det, hun blev det ved en Sjælfuldhed, der brød sig saa energisk og dog fint nuanceret gjennem de mange tragiske Affekter, at den vilde adlet selv en mindre ædel Form. Dette beviser kun, hvad jeg hundrede Gange har sagt, at enhver Kvinde paa en Maade er sin egen Kunstner, at hun har selv at reproducere og aandelig forny, hvad Naturen engang har beskjæret hende. Naar Kvinder for tidlig bliver stygge og gamle, er det deres egen Skyld, paastaar jeg. Vor *Maria* har iaftes taget Publikum med Storm, mindre fordi hun spillede fortræffelig, end fordi hun var smuk og henrivende. Men en Svale gjør ingen Sommer. De andre kan ikke leve af, at en enkelt ydes Retfærdighed. Ogsaa om andre Hovedroller maa man sige, at de udførtes vakkert og bifaldsværdig, men — neppe en Haand har rørt sig.

Nei, nei, sagde Onkel, neppe en Haand. Jeg havde en stor, vigtig Mand ved Siden af mig, der satte en prøvende Mule op ved ethvert brillant Sted. Man skulde tro at se en Brændevinsskjønner anlægge Gradestokken paa nogle af sine Fagprodukter; hvergang jeg klappede, skelede han spotsk hen til mig, som om han vilde sige: Saa dette kalder De „dobbelt"?

Damerne ved vor Scene, blev Papa ved, er altid bedre farne end Mændene. Er de elskværdige tilmed, som vi er saa lykkelige at eie dem, vil det mandlige Publikum altid beskytte dem og holde dem oppe, — unaturligt vilde det ogsaa være, om de ikke gjorde det. Men Skuespillerne! De stakkels Skuespillere, hvem tager sig af dem? Naar de ikke netop er saa heldige at staa i en umiddelbar Rapport til vore Lattermuskler, som f. Eks. Johs. Brun, der kan glæde sig over et saa skjønsomt Publikum, at det ler, bare han viser sig, inden det har mindste Begreb, om Rollen er komisk eller alvorlig, naar jeg undtager ham, maa de alle, som man siger, gaa for Lud og koldt Vand. Naar Ret var Ret, burde I Damer tage jer af dem. Hvorfor gjør I ikke det? Hvorfor klapper I ikke, naar der er Grund til det?

Hvem, Papa, skulde klappe?

Damerne, Tilskuerinderne, den dannede skjønsomme Del af disse, ja, for fuldt Alvor, det mener jeg.

Ja, hvorfor Djæv—, om Forladelse, jeg mener Linka, hvorfor ytrer de ærede Damer ikke sit Bifald, naar Skuespillerne fortjener det, hvorfor sidder de der som Dukker? Det synes ikke mere end ret og billigt, at I lagde eders Stemme med i Vegtskaalen, at Ligevegten kunde oprettes.

Vi, Onkel, skulde give os til at klappe i Teatret, naa, det manglede bare!

Ganske rigtigt! Det mangler, det mangler, ja just mangler, du siger det netop, sagde Onkel ganske indtaget i det lille Dobbeltspil. Og derfor burde I ogsaa minsæl gjøre det, netop, fordi det mangler.

Forat I kunde faa den Fornøielse at se os i „Vikingen" næste Søndag, sagde jeg, vel kjendende den Virkning, dette magiske Ord vilde have paa Onkel, der engang selv havde staaet illustreret i den.

Naa, saa for røde! . . . fo'r Onkel saaledes i Veiret, at Piben faldt under Bordet . . . Gud forlade mig, jeg havde nær bandet. Og hvorfor ikke? Hvad skulde det skade? Er der noget fornuftigt Menneske, som bryder sig om at komme i det . . . det! . . . Pøh!

Ja, men bedste Onkel, ikke alle tager det saa ligegyldig som du. Vi er svage Fruentimmer, skal jeg sige dig, og betænk, Onkel, at se os illustreret under samme yndefulde Skikkelser som de stemmeberettigede Damer i „Punch", et helt Parket fuldt, skraalende, viftende, klappende, trampende. Paa Scenen falder *Knox* om af Overraskelse og bliver baaret ud! Det er blot det ene Billede . . . nedenfor . . . lad se! Hvad har vi der? Opløb i en Modebutik. Der findes næsten ikke Glacéhansker mere i Byen. Damernes Ytringsfrihed har konsumeret dem alle. Prisen paa Damehansker er stegen til det uhyre. De ikke-teaterbesøgende Damer har besat Butikken for at hindre Fredagsabonnentinderne fra at trænge ind, Pøbelen samles udenfor . . .

Meget vel, meget morsomt, og næste Fredag klapper I igjen, og jeg gad se, hvem der først bliver kjed af Legen.

Papa, sagde jeg og tog ham om Halsen, jeg skal applaudere alt hvad du vil herefter, naar du vil love mig det, du ved nok . . . . . det, vi beundrede saa inde hos *Tostrup*, du husker nok det til fem? bare fem! Hvad, søde Pa?

Din lille Taske! Nei, paa ingen Maade, ingen Betingelser, ingen Akkordering!

Vil du love mig Ridehest for Sommeren, mælte Conrad pludselig fra sin Krog, saa skal jeg sikre dig baade min Stemme og hele femte Klasses.

Fy, Conrad, sagde jeg, nu i Grunden lidt skamfuld — der er en Slags Spøg, Julie, som ikke taaler at vrænges —. Papa, jeg gaar uden Betingelser ind paa Sagen. Vil du tro det, jeg synes virkelig mangengang som du, at her fortjente Vedkommende en lydeligere og tydeligere Opmuntring; du skulde vide, hvor jeg har beundret Maria! Især i den grønne Dragt! men, hvad skal man gjøre? Det hører nu engang ikke til os Damer at turde ytre sig . . .

Og hvorfor ikke, spørger jeg. Hvilken Misforstaaelse er dette Terteri ikke, der nu endelig engang kunde have overlevet sig selv. Jo, netop til eder Damer hører det at bære denne Opmuntring frem. I repræsenterer den rene, upartiske, lidenskabsfrie Stemme i Publikum, og dennes Opgave er det supplerende at stemme sig op mod Mændenes større Hensynsløshed og alskens personlige Motiver. Kun kvindelig Finhed og Takt forstaar rigtig at opmuntre det forknytte, beskytte det opadstræbende, men endnu ubefæstede og belønne det fuldendte. Til alle Tider har Kvinderne været Kunstens og det skjønnes naturlige Prisdommere. Hvor Mændene dømmer efter Regler og Teorier, ledes de af Instinktet. Hvilken ridderlig Daad, hvilket Kampspil har kunnet tænkes uden ædle Damers Bifald og Opmuntring? Ingen Kjæmper vilde vovet sin Ære indenfor Skranken uden Haab om Belønningen, rakt ham af en smuk Haand . . .

Og ingen Matador, faldt Onkel ind, vilde saa koldblodig gaa den Fare imøde i næste Minut at blive spiddet mod Skranken eller slængt tre Alen i Veiret, naar ikke nogle tusende sorte Øine luede paa ham og ligesaa mange Tørklæder tilviftede ham Mod . . . Pyh! Hvem skulde ikke da holde sig kjæk! Skuespilleren, der staar paa Brædderne, er ogsaa et Slags Toreador, han sætter ogsaa sit Liv, sin Person paa en Maade ind, han ved heller ikke, hvilken Bøffel der i næste Øieblik kan faa ham paa Hornene. Hvor længe vil vore Damer vedblive at være Dukker, som intet Parti tager i noget *alvorligt*? Hvor længe? spørger jeg.

Naa, naa, Ulrik, du er vel hidsig, naar du kommer paa det Kapitel, vi maa lægge en liden Kapsun paa dig. Vore Damer er al Ære værd; der kan blive store Ting af dem, men det er ikke komnen rigtig frem endnu. Der ligger noget hemmende over dem, der hindrer dem i frit og eiendommelig at udfolde sig. De er bange for hverandre, tror jeg —

Onkel Ulrik: Ja, ja, deri indrømmer jeg Damerne Ret, deri har de Ret — — bange for hverandre! . . . ha! ha!

Pa.: De er bange for hverandre, tror jeg; af lutter Frygt for at synes noget mere og gedignere den ene end den anden viser de sig mindre betydelige, end de virkelig er; de koketterer med et Slags Intetsigenhed, ligesom andre Nationers Damer med sin Betydenhed. Denne Ængstelse for at sætte sin Personlighed ind i noget større og mere dybtgaaende, og den deraf følgende Tomhed og Ørkesløshed, afføder netop hint evige, smaalige Kritikakleri mellem dem indbyrdes. I det Øieblik, dybere Interesser fyldte dem og sluttede dem til hverandre, vil den falde bort af sig selv. I Forholdet mellem Mand og Kvinde føles denne Mangel som en skillende Kløft. Vi har derfor faa Egteskaber, hvis man ved disse forstaar et Fællesskab i Interesser, en daglig Udveksling, en inderlig Sammensmeltning af Kræfter, der, supplerende hinanden, virker mod det samme Maal; de fleste Forbindelser er, om man vil se ret til, kun Associationer til en fælles sikret Livsstilling. Paa andre Steder skrider Emancipationen saa meget mægtigere fremad, som den virker *stille* indenfra udad, og derfor hverken lader sig nedslaa af Modløsheden og Tvilen eller angribe af Spotten. Thi hvad er Emancipation andet end at give det aandelige Indhold, enhver har i Eie, Anvendelsesfrihed! I Sverige arbeider Kvinderne, støttede af Landets dygtigste og mest begavede Aander, vakkert mod dette Maal. Jeg har blandt de svenske Damer fundet en Dannelse, en Skat af Kundskaber og en Evne til at gjøre disse gjældende, som jeg sandelig sjelden har truffet her, ialfald merker man lidet til den; thi jeg vover naturligvis ikke at paastaa, at den ikke findes. Hos de svenske Damer træder denne positivere Dannelse, selv hos unge Piger, sterkere frem, uden at den i mindste Maade skader deres naturlige Elskværdighed. Den er ligesom organisk forbundet med deres Væsen.

Onkel Ulrik: Nei, du har Ret. Jeg ved Pokkeren ikke, hvordan det er her. Ungdommen — jeg mener da ogsaa den kvindelige — lærer saa meget nutildags, den skal proppes med alle mulige Kundskaber. Men det er det, som du siger, Bror Carl, man sporer saa forbandet lidet til det. Damerne fra vor Tid, du, havde ikke lært en Tiendedel af, hvad der nu læres, og dog kunde man faa en Samtale med dem, hvori der baade var Aand og Hjerte. Jeg blev ligesom opvarmet og opkvikket for lang Tid. Ak, husker du, Svoger, Jomfru *Leth*, jeg kan sige begge Jomfruerne Leth, baade *Alvilde* og *Lava* ... Udmerkede Piger! Men især *Lava!* især *Lava!* ... Og ... og Fru *Bjørnstad!* Hun var kanske mindre brillant, hun var,

hvad man kalder et Hjertemenneske, med hende kunde man tale ret ud af Hjertet, hun forstod alt! Jeg skal aldrig glemme, hvor hun har trøstet og holdt mig oppe i en sørgelig Tid af mit Liv, hun var mig som den kjæreste Søster. Men Nutidens Damer! Jeg forstaar mig ikke paa dem! Hvad man hører af Ungdommen: Fjas! Hvor man lytter: Fjas, bare Fjas! Kritisere og gjøre Nar, det kan den.

Ne—ei, men Onkel! afbrød jeg og satte den tredje Kontorkop hen for ham, men Onkel Ulrik, hvor kan du nu sige —

Tak, søde Barn, ikke dig! Ikke dig mener jeg. Jeg mener ingen bestemt. Tak, den er aldeles tilpas! Jeg spørger blot, hvortil al denne Lærdom, alle disse Talenter, naar de ikke bruges til noget alvorligt. Det er noget *alvorligt*, jeg vilde have, Opskruethed og Vigtigmageri er ett, et andet er at anvende det, man har lært, til noget *alvorligt*, gjøre det nyttigt og til Velsignelse i Livet. Nu ligger disse Kundskaber bag Laas og Lukke, ligesom Sæterprodukterne paa Bondens Stabur, og det bliver vel Barnebarnene tilsidst, som faar al denne forharskede Visdom.

Pa.: Ja, Svoger, lidt agterud er vi sagtens i visse Henseender her endnu. Medens andre Lande arbeider paa at skaffe sine Kvinder Valgret, anser vore det endnu for ukvindeligt at ytre sin Mening i et Teater.

Ak, Papa, vi vilde, ved Gud, gjerne have Valgret. Spørg blot alle Damer! Men jeg tror neppe, vi valgte nogen af vore Stortingsmænd. Jeg ved saa inderlig godt, hvem Caroline P. og Mina S. vilde vælge. Og tror du ikke, det var bedst at skaffe os *denne Valgret* først, inden I tænker paa at skaffe os Ret til at vælge Stortingsmænd, hvad, Papa?

Længere kom vi ikke. Pa. lo, og Onkel Ulrik brummede noget om, hvor Ret han havde i, at det er umuligt at føre en Samtale med nogen ung Dame i disse udartede Tider. Og han tænkte med Vemod paa Lava.

Hvilket Brev, Julie! Jeg ser dig taalmodig arbeide dig igjennem Papas lange psykologisk-æstetiske Betragtninger i Haabet om noget bedre tilslut; men der levnes jo ikke Plads til et eneste Ord! — Sigurd var i Teatret, dog talte jeg ikke med ham, uagtet der *var* Anledning dertil. Vi undgaar hinanden i den senere Tid — *for sidste Gang hører du ham nævne.* Charlotte P.s Bryllup skal staa imorgen; Brudepige vilde jeg ikke være, jeg kan slet ikke være noget i *Flok,* allermindst rørt og høitidelig. Nu god Nat!

Julinka.

Om Sigurd er smuk? spørger du. Som man tager det. Vil du kalde Romsdalshorn smukt? I visse Belysninger vil du sige. Nu, saa er han det ogsaa.

Tredje Brev.

Kjære Julie!

Det Kjælenavn af Komet, som du undertiden har givet mig, stræber jeg i den sidste Tid at gjøre mig fortjent til. Paa Grund af mit Slegtskab til Fru H., der for nærværende er her i Byen og bliver sterkt feteret, drives jeg med al en Komets Uregelmæssighed snart ind i en, snart i en anden mig ganske vildfremmed Region, hvor jeg da efter al Sandsynlighed iagttages med de samme Fornemmelser, disse uhyggelige Himmelfremtoninger pleier at vække. Jeg har saaledes været buden i et Selskab til — hvem — kan du ikke gjette, om du gjettede til imorgen. Men da det vilde være barbarisk at sætte dig i nogenslags Spænding oppe paa Svenkerud, vil jeg spare dig Gjetningen. Jeg har været i Aftenselskab hos en af vore Forfatterinder. Der er nu ikke mindre end tre af denne betænkelige Art, og det i mindre end 30 Aar, saa Stortingets Bekymring sidstleden, for „Konsekvenserne, naar man først begynder at opmuntre ogsaa dem", begynder at faa nogen Grund. „Inden Aarhundredets Slutning kan der komme tre til," mente Papa leende.

Jeg negter ikke, at jeg med en viss Spænding imødesaa Aftenen. Onkel Ulrik var ogsaa buden, paa Grund af at han fra gammel Tid har været kjendt og skattet af Vertinden og hendes Familie. Man raadede os til at tage nogen solid Føde til os forinden; man kunde ikke vide, hvad det var nyttigt til. „Der serveres formodentlig Nektar til Te og Ambrosia til Souper," mente Fætter Agathon.

Vil du tro, at denne Ytring, der spøgte igjen fra en gammel velbekjendt, som jeg troede, længe skrinlagt Fraseologi, bragte mig . . . Julie, ja jeg kom ligesom hovedkulds ind i den Stemning, som du kalder min filosofiske, og som undertiden, dog ikke ofte? — har ydet dig det fornøielige Syn at se „liden Sommerfugl i Støvler voltigere".

Jeg kom til at tænke paa et saadant udpeget Kvindelivs Saga her i vort Land, ligefra den første opdukkende Myte, der ikke er langt fra at tilkjende sin Heltinde grønt Haar og Fiskeskjel, gjennem Bytraditionens endnu ungdommelige, fantasirigeste Ud-

folden, indtil den, efterhaanden træt af Selvmodsigelser og eget Vrøvl, daler og bliver triviel, og vrantent lader Ærgrelsen derover falde tilbage paa Gjenstanden. Saa har i Grunden en saadan Ulykkelig at lide den halve Del af sit Liv, fordi hun er excentrisk, hvilket er formasteligt, da ingen anden er det, og den anden halve Del, fordi man har opdaget, at hun ikke er det, og da bliver hun kjedelig.

Jeg tænkte mig ret levende et saadant kvindeligt Fænomen, hvorledes det ligefra sin første frygtsomme, usikre Flagren her paa vor Scene, gjennem en halv Menneskealder, det maaske skal færdes mellem os, vrider og snor sig under et Slags socialt Politiopsyn, der har at iagttage og strengt notere enhver Afvigelse fra det normale Christianiamenneske. En vakker Fordring at skulle fyldestgjøre: præstere det ualmindelige og være det platteste! Hvilken oprindelig Natur, var det selv en Engels, vilde holdt Stand her og ikke bleven forkvaklet og forgiftet? Jeg maatte tænke paa, hvad Sigurd — jeg maatte tænke paa, hvad vor stakkels Anna sagde mig, den sidste Gang jeg saa hende — ikke anede jeg, at det var den sidste. Der gik ligesom en Gysen gjennem hende, da hun besvarede mit Spørgsmaal, hvor mange Aar hun havde tilbragt her i Christiania.

Da vi talte videre derom, sagde hun — ikke med Bitterhed eller Heftighed, snarere med en isnende Ro: Julinka, har De nogensinde tænkt Dem en, der ved en Feiltagelse eller ved Intriger er sat ind i en Daareanstalt? Han maa enten *dø*, eller han vil ufeilbarlig blive det, han skal gjælde for. Enhver af Stedets retmæssige vil se i ham noget fra hans egentlige Væsen abnormt; kun ser de det alle *forskjellig*. Enhver enkelt vil skue og hade i ham sin egen *Modsætning*.

Ikke meget anderledes har jeg følt mig tilmode i disse Aar, jeg har levet her, og, det smerter mig at sige det, især ligeoverfor mit eget Kjøn. De har alle paa forskjellig Maade misforstaaet mit Væsen. De regelrette Kvinder, de, hvem en lykkelig Stilling, i Forening med et heldigt Forhold af visse negative Dyder, giver en Sikkerhed, en Uantastelighed, der gjælder for Overlegenhed, og som maaske er den eneste, som taales, har kaldt mig excentrisk og forstyrret, de mere urolige, uklart higende har ærgret sig over min Passivitet. De religiøst strenge har i mig set det fortabte Verdensbarn, de blot og bart verdsligsindede en Skrue, en kvindelig Særling. Enige har de kun været i den utrættelige, den smaalige Grusomhed, hvormed de har forfulgt og straffet i mig sine egne Hjernespind. Overalt er dette Misforstaaelsens og Fordommens Fantom

skredet foran mig, forstyrrende, fortørrende hver Glæde. Mennesker, hvem jeg med den varmeste Hu er fløiet imøde, og hvem jeg er viss paa sympatetisk vilde sluttet sig til mig, har modtaget mig koldt, har stødt mig tilbage, allerede berørt af dette Fantoms isnende Aande.

Og dog har min Kreds forholdsvis været snæver. Jeg har ikke hørt til dem, der ved nogen særegen Begavelse har hævet sig over Mængden. Jeg er en eiendommelig, en sterkt anlagt Natur, det har været min Brøde. En *navnkundig* Kvinde, o Gud, nei, saa ulykkelig har jeg ikke været! En Mand kan taale at være slagen til Navnkundighedens Pæl i eders Land, han maa da have Nerver af Staal — en Kvinde kunde ikke holde det ud, hun maatte ende med fortvilet at forbande sin Kaldelse.

Tænk, Julie, at disse Ord skulde være den sidste Bekjendelse, jeg hørte af Anna! Anna, saa hæderlig, saa daddelfri i alt, saa god, og maatte sige dette! Lidet agtede jeg dengang derpaa, men nu, da hun er borte, kommer disse Ord mig mod min Vilje i Tankerne. Ved det Fantom, Anna omtaler, maatte jeg ellers tænke paa Gjenfærdet i det gamle Riddersagn, den onde Borgfrue, der til Straf, fordi hun i levende Live havde voldt saa megen Ufred, gik omkring i Slegterne og pustede ondt ind i dem, indtil der engang kom en ung Ridderfrue, der var *Søndagsbarn*. Hun saa derfor, hvad ingen før havde set, og det lige idet hun stod for Alteret med sin Gemal, Spøgelset, hvorledes det med sin iskolde, giftige Aande pustede Kjærligheden ud i ham, optændes af Harme, og giver det — klask — et Ørefigen. Det var netop et saadant, det ventede paa, fra det Øieblik fik det Ro, Forbandelsen var hævet. Havde stakkels Anna havt Mod til at give sit Fantom et dygtigt et paa Øret, saa vilde hun faaet Fred for det siden.

Alt dette gik især rundt i mit Hoved, siden vi havde modtaget hin Indbydelse. Det maa heller ikke derfor undre dig, at, inden vi naaede derhen, kom vor Forfatterinde til at staa i et mer og mer tragisk Lys; jeg tænkte mig hende som en Slags fortvilet Medea i Begreb med at myrde sine egne Aandsfostre.

Vi blev modtagne af en pen gammel Dame, der slet ikke gjorde dette høitidelige Indtryk. Med ligefrem Venlighed bød hun os velkommen, og jeg havde straks en Følelse, som om jeg længe havde kjendt hende. Hendes Hus og hele Omgivelse bar det samme jevnt almindelige Præg. Man bød os Te (ikke tynd) med ordentlig solide Boller til. Man mente, at de

kunde gjerne været lidt mere æteriske. Aftenen gik passabelt, uden Tilstelning, ingen Deklamation, ingen Oplæsninger, uagtet det laa elektrisk i Luften. Der blev givet et Par gode Musiknummere, hvorefter Vertinden spillede en norsk Springdans, der satte Onkel Ulrik i en foruroligende Bevægelighed. Jeg var forbauset over, at der slet intet var at forbauses over, og — skal jeg tilstaa det, denne Opdagelse voldte mig noget, der lignede Skuffelse.

Aftenens kritiske Punkt kom endelig. *Souperen* var hensat til almindelig sen Tid, af den Grund skulde Fætter Agathon været tilfreds, hvis han havde været der, vel, at han ikke var det! Anretningen? spørger du. Taalmodighed, det kommer. Tonen blev ved Bordet livligere. Der blev holdt adskillige Taler, hvoraf nogle meget morsomme. Vi var allerede længe siden færdige — men Bevertningen; vent, vent, det kommer jo! — da der blev slagen til Taushed, og Vertinden traadte frem for at tale. Nu kommer Humlen, tænkte vi, Humlen paa Aftenens Svagdrikke: med Grund turde vi her vente et af de mere høistemte Temater poetisk varieret. Du vil kunne dømme selv, naar jeg i næste Brev sender dig Talen.

Din Julinka.

Fjerde Brev.

Vertindens Tale.

„Gode Taler er, som det lader, smittende, men da vi ikke ved, hvor langt det fører os, og alle Ting maa have en Grænse, maa det være mig tilladt som omsorgsfuld Vertinde at sætte denne Grænse. De ærede Talere har alle bevæget sig paa ideale Høider; jeg vil saa lempelig som muligt føre dem tilbage igjen i den jevne Virkelighed. Det er et Tema af ren praktisk Natur, jeg vil ansøge mine Gjester om at yde et Øiebliks Opmerksomhed. Et *praktisk* Spørgsmaal! Det klinger saa haardt, saa tørt, og er dog, som næsten alle, der benævnes saa, saa nøie som Roden til sin Plante, knyttet til vore ømmeste sjælelige og aandelige Tilstande. Først og fremst Tak, fordi De er komne og er elskværdige, og, tør jeg drage en Slutning af de muntre, tilfredse Ansigter, jeg ser omkring Bordet i det Øieblik, Dugen skal tages af det, vil jeg føie til: *Tak, fordi De har taget tiltakke.* Tak, fordi De har taget tiltakke med en Bevertning, som, jeg indrømmer det villig, der hører et visst Mod til i vore Dage at byde sine Gjester, — en Bevert-

ning, som *Wessel* allerede for hundrede Aar siden erklærede for ikke at være *Mad*. Hvis nogen af mine ærede Gjester maaske ikke mindes de berømte Linjer, hvori han udtaler denne Anskuelse, vil jeg bringe dem i Erindring:

At Smørrebrød er ikke Mad,
Og Kjærlighed er ikke Had,
Er alt, hvad jeg for Tiden ved
Om Smørrebrød og Kjærlighed.

Og netop fordi mine Gjester iaften har maattet nøie sig med *Smørrebrød*, og ingen *Mad*, trænger Vertinden i høi Grad til at paakalde deres *Kjærlighed*, at den ikke skal gaa over til *Had*. Jeg henvender mig først til de Ældre, da en Stemme siger mig, at jeg hos dem lettest tør haabe paa Overbærelse. Behøver jeg mere end at anslaa gamle Strenge? At vække den vemodige Erindring om vor Ungdom? Behøver jeg mere end at føre eder tilbage til hine rørende nøisomme Aftenselskaber, der endnu ikke har det fornemme Navn af Soiréer, hvor vi virkelig bespistes med *Smørrebrød* og ikke *Mad*, men tør jeg lægge til: *Kjærlighed* manglede ikke, det kan vi alle vidne. (Ja, ja! Onkel Ulrik slog ud med begge Arme, som om han favnede et usynligt noget.)

I Fruer fra hin Tid, kan I slet ikke erindre, at bedst som I sad i Venindeklyngen, har et Knæ bøiet sig halvt for eder, et Par Øine stirret eder visst og bønlig ind i Sjælen, medens en spøgende Mund bød eder Fadet? ... Det var ham, I havde tænkt paa hele Aftenen, og som først nu i denne lille Pagetjeneste fandt et Paaskud til at nærme sig. Tænkte I vel i det Øieblik paa, hvad der var paa Fadet? ... O vist ikke! der kunde været, hvad der være vilde, I agtede det kun for, hvad det i dette Øieblik var: Baandet mellem eder. Og I gamle Mænd, husker I, hvorledes I midt i den larmende Kreds har stirret drømmende ned i Glasset og glemt at drikke? Afspeilede Billedet af den hemmelig elskede sig mindre smukt, fordi der kun var — *Bisp* i Glasset, end om det havde været en dyrebarere Drik? (Nei, nei!) Jeg tror heller ikke, jeg tror endog, det har vist sig tydeligere, mere varmt forjættende, det har hvisket om en muligere, nærmere Lykke, end om I havde set det hvirvle om i Champagnens Malstrøm. — O en saadan Champagnemalstrøm er en meget betænkelig Malstrøm for en ung, elskende Embedsmand, at skue sin udvalgtes Billede i — — Her trængte Onkel Ulrik trods alle Husch og St! sig

stormende frem med sit Glas — Bisp, for at klinke med Taler inden, der ogsaa var saa elskværdig at møde ham paa Halvveien.

Tiderne har forandret sig. For nu at turde bede nogle Gjester sammen, kræver Skik og Brug ganske andre storartede Tilstelninger. Selskabeligheden har givet Plads for *Selskaber*, de gemytlige Aftensborde for tungt belæssede Tafler og endeløse Libationer i saa og saa mange Sorter Vine. For ikke at beholde igjen en Gnist af den gamle urbane Gemytlighed indførte vi *Buffeterne*. De yngre Familier, hos hvem en friere, kvikkere Selskabelighed bedst kunde trives, maa næsten ganske lukke sine Døre. Vi har ikke Raad til at bede nogen sammen, der kræves Vine og Souper, siger de, og vi har ikke heller Lyst til at sønderflenges, fordi vi forsøgte at sætte os ud over denne Fordring. Det er alt, at vi kan opfylde Kravet, hvor det er uundgaaeligt, ved Familiehøitiderne. Da skal de tunge Selskaber for en Dag.

Men netop her, saa langt fra at forhøie en saadan Kjærlighedens Fest, viser denne Skik først rigtig sin nedtyngende og forstyrrende Virkning. Vi vil blot erindre, hvorledes *hun* optages og misbruges, hun, der skal være det aandelige Centrum i disse Fester. Husker hine Festdage i Aaret, hvor Himmelen holder Afmønstring over de unge Hjerter og tager dem i Ed for Fremtiden! Jeg har set Mødre, der havde Børn til Konfirmation, komme sent i Kirke og ligesom med en unaturlig betvungen Længsel kaste sig i Andagtens Arme. Deres Taarer har strømmet næsten konvulsivisk, halvt af Anledningens Rørelse, halvt af en nervøs Overanstrengelse. Neppe har en saadan Moder hørt Velsignelsen udtale over det kjære Hoved, saa trænger hun sig gjennem Mængden for at slippe ud. Hvor gaar du hen, o Moder? Vent, til Høitideligheden er endt, og du kan tage din Søn med dig, tage ham ved Haanden og lede ham til Hjemmet! O hold den fast denne Haand, husk, det er sidste Gang, du leder ham. Ved Døren slipper Taget, og han brister ud i det store, store larmende Liv, hvor du ikke kan følge ham! Nei, hun maa skynde sig forud, hun skal have Familieselskab til Middag og halvtredsindstyve Gjester til Super. Hvad Indtryk de unge selv modtager af en saadan Dag, der, begyndt i from Andagt, skal ende i disse, en høitidelig Kjedsomheds Saturnalier, dette er igjen en anden Side af Sagen, der ikke mindre fortjener at overveies. Det er, som om vi ikke tidsnok kunde indvie disse unge til det tommeste, aandløseste, mest gudsforladte, vore sociale Tilstande har at opvise: vore *Selskaber*.

Mine ærede Gjester!

I vil forstaa, at jeg ved at paapege en ringe Del af Skyggesiderne ved dette vort Selskabsliv har villet noget mere end en blot Undskyldning for iaften. Jeg har ønsket, at vi alle kunde forene os til ganske at afskaffe et af dens værste Unoder, Supererne, og byder mig selv villig frem til et af de første Ofre, der maa falde for Sagen. Jeg har først villet sikre mig de *gamle* mod en anden, langt sterkere Magt. Hvad Understøttelse kan denne Sag vente hos den yngre Slegt? Ligeoverfor den kan vi ikke appellere til nogen Fortid, der findes ingen erotisk frugale Strenge at anslaa. Denne elskværdige Ungdom vil altfor sikkert være enig med Wessel i, at Smørrebrød ikke er Mad. Den er født og baaren til Bordene med Mad paa, forskrækkelig megen Mad paa, man har drukket dens Festskaaler i de Vine, der stod paa disse Borde, i mange Vine, forskrækkelig mange Vine. Og det værste er, at vi Ældre selv bærer Skylden deri. Vi var imponerede, vi svage, taabelige gamle, af denne i Talenter, Verdensskik og fri Uafhængighed os saa overragende Ungdom, som vi havde den Lykke at være Fædre, Mødre, Tanter og Onkler til, vi vidste ikke tilsidst, hvad vi skulde finde paa for at tækkes den, og vi opfandt Souperene. Vi trængte til at give vor Anerkjendelse af denne fyldigere, friere Tilværelse et synligt Udtryk, og vi fandt det i de bugnende Borde. Vi frygtede for, at denne Ungdom skulde gjøre et Tilbageskridt til vore trohjertige Skikke med deres Velopdragenhed og plump ærlige Courtoisie, og — vi tog Stolene bort om disse Borde. De staar der nu kun som det billedlige Symbol paa vor Hyldning, ligesom i Oldtiden de bekransede Altare, hvorpaa man ofrede Dyr og Markens Frugter. Vi kan ikke vilkaarlig afskjære denne blot billedlige Del af vor Kultus, den maa afstaaes os. Vi kan ikke, vi gamle, ophøre med at give Superer, de unge maa frivillig give Slip paa dem.

Det næste Spørgsmaal bliver derpaa, om de behjertet med et Slag vil give Slip paa de belæssede Borde eller vente, til en nær Fremtid ufeilbarlig afskaffer dem. Denne kostbare Uskik vil ophøre af sig selv, man vil engang opdage, at den er gammeldags og smagløs. Har vi indbildt os, at vi heri følger et Fremskridt, saa tager vi jo meget Feil; vi holder netop fast paa noget, som andre Nationer, vi gjerne vil efterligne, længe siden har opgivet som Rester af Barbari. Mon det ikke i dette Stykke, som i mange andre, hvori vi indbilder os at være rigtig fashionable, gaar os som den gamle Kommandant paa Vardøhus? Han fulgte ogsaa med Tiderne. Tje-

neren maatte punktlig hver Morgen præsentere ham Dagens Aviser, kun var de altid et Aar gamle.

Mine Gjester, unge og gamle! Skal vi drikke paa lykkeligere Tider? Mere *Selskabelighed*, færre *Selskaber*, mere *Spirit*, mindre *Vin*, mindre *Mad* og mere *Kjærlighed!*

Hvad synes Du om denne Tale, Julie, og om min Hukommelse? Naar du har tilstrækkelig beundret den — Hukommelsen —, skal jeg næste Gang fortælle dig, hvorledes det hænger sammen. Vi er ikke ganske færdige — vi maa endnu engang tilbage til Selskabet. Imorgen mere! J.

S. var her igaar. Han spurgte mig, da han kom hen til Pianoet, hvor jeg sad, hvorfor jeg ikke havde været paa Festballet ifredags, og hvorfor jeg var saa umulig at faa en Samtale med i den sidste Tid.

En Strid, mener De vel? Nu, jeg skal sige Dem, hvorfor; jeg har skrevet mig ind i „Frøkenklosteret", og saa gjør man bedst i at øve sig i Forveien i Fredsommelighed og et stille Væsen.

Femte Brev.

Det Tema, vor poetiske Vertinde havde valgt, hørte jo unegtelig ikke til de meget spirituelle. Du vil nu have læst Talen. Som du kan begribe, gjorde den et blandet Indtryk. Man tager her visse smaa Fordringer med, som man ikke gjerne opgiver.

„Saadanne Taler om Hverdagsting kan vi alle holde, det er ingen Sag," sagde den tykke, svære Fru P. siden til mig. Digtere og Kunstnere er der nu engang for at løfte os andre Smaafolk fra Jorden.

De Yngre i Selskabet fandt dette „retoriske Mesterstykke om Smørrebrød og Kjærlighed" høist fornøieligt. Conrad kan udmerket gjengive hele Partier deraf, lige til Stemmen. Jeg kunde ikke rigtig være med her — le du ogsaa af mig, Julie, men der var noget i denne Tale, som ... jeg skal sige dig det mundtlig.

Cand. A., der saagodtsom ene repræsenterede den mandlige Ungdom, gav derpaa med al den Beskedenhed, der sømmede sig i Bevidstheden derom, et Tilsvar. Jeg drister mig ikke til fuldkommen ordret at citere dette, men jeg vil bestræbe mig for at gjengive Tankegangen deri saa nøie som muligt.

Han turde paa den udfordrede Ungdoms Vegne sikkert love (voveligt!), at den med største Beredvillighed vilde komme de gamles Ønsker imøde.

Men den menneskelige Natur er nu engang bunden til visse antiideelle Betingelser, ja saa ydmygende det er for dette samme hovmodige Menneske at tilstaa det, kan det ikke negte, at det deler visse Fornødenheder med Ulven og Strudsen. Han bad de gamle godhedsfuldt ikke at glemme denne Omstændighed og tage Initiativet i nogle Forholdsregler, der af sig selv vilde gjøre de sene, overdaadige Aftensborde unødvendige. Den Anstødssten, der endnu hindrede dette, var ene og alene at søge i vore *tidlige Middage*. Han vilde ikke opholde sig ved Beskaffenheden af disse Middage, som overhoved den hjemlige Kogekunst, han vilde af flere delikate Hensyn ikke nærmere paapege Resultaterne af disse vore husligkulinariske Bestræbelser, der synes at have sat sig den vanskelige Opgave at forene Sløseri med Kraftløshed. Det tilhører Lægerne, mente han, at afgjøre, hvor megen Del vore Familiemiddage og vort Madstel overhoved har i de Indigestioner, den Kardialgi, den Misantropi og Melankoli, hvoraf $^2/_3$ af Christianias dannede Befolkning lider. Men hvad der ligger nærmere for Opnaaelsen af det tilsigtede Øiemed, hvad der straks kunde rettes paa, var at henflytte Middagen til almindelig europæisk Spisetid. Vilde dertil de høitærede Husmødre, altid i Forventning om en almindelig, mere gjennemgribende Forbedring, overflytte en ganske ringe Del af den Vegt, hvorunder Aftensbordene nu sukker, til Familiemiddagsbordet, vilde de oplive dette med en eneste Flaske Vin af den Overflod, der nu spildes under de natlige Banketter, saa vilde Hensigten fuldstændigere opnaaes, en saadan ligevegtig Udskiftning af Husets Evner vilde skabe det vakre Syn af sunde, muntre, tilfredse, i det hele taget taknemmelige Ansigter omkring Bordet, medens Soupererne blot tjener til at skabe utaknemmelige; han henvendte endnu engang sine indstændige, ærbødigste Bønner til de tilstedeværende Familiemødre om at tage sig af Sagen.

Paa denne Tale fulgte en almindelig Bevægelse. De „høitærede" Husmødre hævede Øinene, som om det og Himmelen til Vidne paa, hvilken Uret man gjorde dem.

Vi er kun viljeløse Redskaber, tog Vertinden tilorde. Vi er Livets *Skaffersker* og intet andet. Ikke engang i vort Madstel er vi vore egne Herrer, vi er bundne til Traditioner og de forhaandenværende Forskrifter, ligesom I Mænd til eders Love og Statutter, vi turde ligesaa lidt forandre en Tøddel i vor Koge-

lovbog, som I en Paragraf i Grundloven — — de er begge lige farlige at røre!

Jeg er bleven graa i at *skaffe*, sagde den gamle, ærværdige Fru D. Jeg har skaffet i tredive Aar, Morgen, Middag og Aften, til Hverdage, til Festdage. I det Øieblik, vi tager af Middagsbordet, har min hele Tankeformue været henvendt paa at fylde Aftensbordet; jeg drømmer om det om Natten. Jeg har fire gifte Børn bosatte i Byen. Naar disse med sine respektive Mager og sine smaa samles hos os en Aften, danner vi tilsammen et Antal af to og tyve Personer. Jeg holder inderlig af min Slegt, jeg skulde for min Part ikke ønske anden og større Vederkvægelse efter Dagens Besvær end saadan ret ofte at se dem allesammen hos mig og uforstyrret kunne hengive mig til denne Glæde, men — disse kjære Børn, med deres velsignede Rollinger, har — — spist til Middag Kl. to . . . Behøver jeg at sige mere?

Nei, nei, det er overflødigt, De behøver slet ikke at sige mer! faldt Fruerne ind. Den oprørte Stemning var steget til det høieste.

Hvor er da de skyldige? Er der nogen i denne Kreds, der tør paatage sig Forsvaret for dette Misbrug, for denne endevendte Dagsorden, der strækker sine forgiftende Virkninger lige ind i Familielivets inderste, der forvandler Kjærligheden til en Hyæne, der gjør en Bedstemoder unaturlig og bringer hende til at ønske, at hendes Børnebørn, hendes Øiestener, hendes Kjæledægger, havde — spist hjemme og til ordentlig, rimelig Tid? . . . Hvor er han? . . . Han træde frem og staa tilrede!

Nogen søgte her tyst at sno sig ud af Kredsen, men blev blev stanset og skudt frem: en *Departementsmand*.

Med dyb Sønderknuselse tilstod han, at Forargelsen kom fra dem, fra Forretningsmændene. Men ogsaa mellem dem var en ny Tingenes Orden følt som en Nødvendighed. Havde det staaet til ham, var denne Forandring allerede længe siden iverksat.

At denne Hædersmands Skaal blev drukket med Jubel, følger af sig selv.

Og nu, min kjære Julie, vil jeg give dig det Raad, naar du engang kommer — hvis du ikke ganske kan beherske den Svaghed at være træt og sulten efter Reisen — ikke at indtræffe til Aftensbordet. Ingen Te, ingen Souper. Herefter: leve Smørrebrød og Kjærlighed!

Farvel og velkommen hertil, Julie! Neppe et Aar borte, og hvor meget vil du ikke finde forandret! Ogsaa mig. Farvel, Julie, jeg har levet min bedste Tid. Leve Smørrebrød og Kjærlighed!

[Efterskrift.]

Der er i foregaaende Artikel i Form af Breve givet nogle Skildringer af hjemlige Forhold, der ligesaa godt kunde været overskrevet: *Vor Ungdom.*

Ganske tilfældig er de nemlig komne til at indeholde enkelte Antydninger til en Karakteristik af denne for Tiden eneraadende Magt inden vor Samfundsstat, af hvem vi stakkels udtjente gamle har at afvente Kjendelsen for „Duelighed og Opførsel", inden vi sættes i vor lange Rolighedsstand.

Men selv denne den yngre Slegts Dommermyndighed ligeoverfor de Ældre vil, hvor det gjælder det blot og bart *personlige*, dog gjerne iagttage et visst Forbehold. En Samtid vil i Regelen respektere et saadant længere Livs „Synken mod Hvilen" som noget ukrænkeligt og vente med denne Side af Karakterkjendelsen, indtil den hverken har Magt til at saare eller glæde Angjældende mere.

Min Samtid har tilladt mig at leve — det er alt. Men den har ikke forundt mig denne Forret. Jeg havde ventet — at den vilde *vente*. Deri bedrog jeg mig.

Allerede forrige Aar fik jeg hint personlige Livsbetyg udstedt, underskrevet en hidtil ubekjendt Forfatter, *Henrik Jæger*, der skal være et ungt Menneske.

Det stod optaget i et Nordisk Tidsskrift og var af den Beskaffenhed, at det nødvendiggjorde et Gjenmæle fra min Haand i samme Tidsskrift.

Dette Gjenmæle indeholdt, næst en ikke ringe Del faktiske Berigtigelser, den nødtørftigste Tilrettevisning af den Maade, hvorpaa Hr. J. havde opfattet min hele Menneske- og Forfatterpersonlighed, idet jeg trøstig overlod til den Omgivelse, hvori jeg er vokset op og ældet, at dømme om, hvad der var det sande. En varmt affattet Protest i et af vore Dagblade, man vilde sige fra ældre kvindelig Haand, sluttede sig dertil.

Dermed troede jeg at være færdig med min unge Biograf, og at vi kunde skilles i Fred.

Nei. Hr. J. har, ubekymret om nogen Protest, bragt sin Skildring ind for et Publikum, der ikke har saa let for at kontrolere Rigtigheden. Han har derhos, ved at optage den i Bog, sikret den en baade mere udstrakt Læsekreds og en

større Varighed. Hans „Pennetegning“ af den norske Forfatterinde turde derfor — saameget mere som den indeholdt Unøiagtigheder, der angik *danske* Forhold — ikke gaa upaatalt hen.

Jeg skrev engang isommer i den Anledning til Redaktøren af „Nær og Fjern“ og henstillede til ham, om han vilde bevise mig den Billighed at give hint Gjenmæle Plads i sit Tidsskrift, idet jeg tillige afgav den Erklæring, *at jeg slet ikke er Forfatteren af den paaankede Artikel om en af Fru Güllembourgs Noveller*, men at denne tilhører en Serie kritiske Anmeldelser fra en anden Haand. Stilen selv taler derfor. Hr. Redaktøren tog ikke min Anmodning tilfølge og fandt den ikke engang værdig et Svar.

Desto mer overrasket maatte jeg blive ved at se de samme Urigtigheder paa nyt opfrisket, og det i samme Tidsskrift.[1]

I en ny Bevidnelse af Hr. Jægers Fortjenester, der særlig ydes ham for den Maade, hvorpaa han ogsaa har behandlet min Broder *H. Wergelands* Minde, komplimenteres han for sin Opfatning af Søsteren, medens hin meget omtalte Kritik over Novellen *atter tillægges denne.*

Naar samme Anmelder endnu bemerker: at hvad der her mishager Hr. J., *Kritikeren*, giver „*Psykologen* Hr. J. Nøglen til en Personlighedens Karakteristik“, saa godkjendes her et dristigt Slutningsræsonnement, som vi netop maa beklage, at Forfatteren af „Pennetegninger“ vel sterkt har ladet sig hilde i.

Da der altsaa stadig bygges videre paa de usande og uholdbare Forudsætninger, Hr. Jægers Manifest har givet Anledning til, medens enhver Forklaring fra min Side frister den Skjæbne *konsekvent at afvises*, levnes der mig kun det Nødverge at optage hint Tilsvar her. Det vil heller ikke være saa ilde paa sin Plads, men maaske ogsaa kunne afgive nogle ikke ganske upassende Illustrationer til „Hjemlige Tilstande“.

ET GJENMÆLE.

I.

Titelen „En norsk Forfatterinde“ synes allerede at antyde, at det er en nekrologisk-biografisk Studie, vi her har for os. Læsningen selv forstyrrer ikke heller væsentlig dette Indtryk; naar Læsernes Fantasi blot vil føie en Dødsdatum til, vil Illusionen fuldstændig kunne overholdes.

[1] Se Anmeldelsen af „Pennetegninger“ i „Nær og Fjern“ Nr. 377. (Anm. fra 1879.)

Nævnte Biografi bærer nemlig alle Merker af at være forfattet med hin Mangel paa Lokalkjendskab og indre Forstaaelse af sin Gjenstand, som en betydelig Afstand i Tid og Rum, med andre Ord, Stillingen ligeoverfor en forlængst Afdød, tildels gjør undskyldelig. Opfattet saa, vil den, særlig for den ikke orienterede eller blot ligegyldige, næsten tage sig ud som et Opreisningsskrift. Man vil tro sig stillet ligeoverfor et forskrækkelig mørkt, baade i Tid og Eftertid forkjetret Liv, som det nu gjaldt at kaste et mildnende Slør over.

Paa de bedre underrettede, og vi tør vel lægge til velvillige Læsere vil den sandsynligvis gjøre det modsatte Indtryk. De vil snarere se en Anmelder med god Vilje til at fordunkle selv de lyse Partier i det Dobbeltliv, Menneskets og Forfatterindens, der her skal skildres, og faa et muligst uharmonisk Billede ud deraf, ikke uligt det, der møder os, naar man beskuer sig i en af disse Speilkugler, hvormed Folk ynder at vansire sine Haver.

Vi vil forsøge en lempeligere Middelvei. Vi vil endog gaa ud fra, at Anmelderen, baade med Interesse for og redelig Vilje til at yde sin Gjenstand Retfærdighed, har taget Emnet for sig. Men, savnende ethvert Grundlag for et personligt Kjendskab til Tingene, har han lidt vel flot benyttet de Traditioner, de enkelte Fakta, han havde at bygge paa, og ladet Indbildningskraften raade. Derved er der bragt for Lyset et Arbeide, der bringer os til at ønske, at det helst ikke var bleven skrevet.

Vi forbigaar de mange faktiske Feiltagelser, hvori denne Biografi gjør sig skyldig. Det kan ikke skade nogen, at den angiver Forf.s Søsters Død 32 Aar tidligere, end den virkelig fandt Sted, eller at hun ved sin Mands Bortgang stod ganske uden Paarørende. Heller ikke, at den nævner den meget yngre *Bernhard Herre* som en af de aandelige Autoriteter, der har ansporet og paavirket hende — en morsom *Forveksling* den! — medens Sandheden er, at hun først efter B. H.s Død, der indtraf mange Aar senere, læste det lille Skrift, det eneste, hvorigjennem han opnaaede et Navn. Heller ikke vil vi berøre den mindre end delikate Maade, hvorpaa Hr. J. gjør sig til Fortolker af sjælelige Tilstande og Ungdomsstemninger, hvis fuldstændige Opklarelse ikke tilhører, ikke skal tilhøre vor Tid. Men der er Forvanskninger af Forfatterindens Udsagn om fremmede Personer og Forhold, der er Misforstaaelser af hendes hele private og offentlige Fremtræden, der, om end ikke egentlig nedsættende for hendes Karakter, dog fremsat med

den kategoriske Vegt, der udmerker Hr. J.s Opsats, uundgaaelig maa vildlede enhver, der ikke tilfældigvis kjender bedre til det. Og hvor stort er ikke deres Antal, der absolut vil vildledes — desværre, det er ikke alene i deres Haver og Parker, Folk ynder Speilkugler.

Det er derfor, at jeg føler det som en Pligt mod mine nærmeste, mod mit Eftermæle at skride ind med en Indsigelse. En vanskelig, høist ubehagelig Opgave! Men hvad skal man gjøre? Ridderne til de betrængtes Forsvar maa vi i vor Tid ikke vente paa, altsaa: *aide-toi, et dieu t'aidera!* Kun vil jeg, da det desværre dreier sig om den ulykkelige 1ste Person *singularis*, unde mig den Lettelse at indføre Angjældende i 3dje Person og kun forbeholde mig selv Foreviserens Rolle; derved tilstedes lidt mere Frihed, der tillige vedligeholder Fiktionen, at her er Tale om en forlængst bortgangen, der ikke kommer mere igjen.

Om den Karakteristik, der gives af Forf.s Familie, maa man af enkelte løsrevne Ytringer tro, at hendes Bog „I de lange Nætter" er benyttet som Grundlag. Saameget mere uheldigt er det at se de Antydninger, som her gives af Familiens Slegtsmerker, dragne ud i de grelleste Yderligheder, der udelukker enhver finere Formæling af disse Slegtseiendommeligheder. Den umaadelige Kontrast mellem *Henriks* og Søsterens Naturer har slet ikke fundet Sted. Skulde Modsætningen ikke naturlig have sin Grund i, at han var Mand, og hun Kvinde? Tag de samme Skud af en kraftig Skovvekst, plant det ene i den Luft, den Jord, hvor det hører hjemme, det andet i en pen Urtepotte i et Kammer til Gaarden, og spørg da ikke, hvorfor det ene udfolder sig i kraftig Yppighed, det andet hænger med Bladene.

„Tungsind, Grubleri, Selvfordybelse og atter Selvfordybelse," reflekteret som den melankolske, heftig som den koleriske, selskabelig som den sangvinske!" Himmelen bevare os, hvordan skal det stakkels Barn svare til al denne Zerrissenhed, denne Mørkhed! Hangen til Refleksion og Selvfordybelse vil i hine tidlige Aar, trods Naturensomheden udenfor, ikke have været synderlig stor, da alt omkring hende, hvad der foregik paa Gaarden, ogsaa de Mennesker, vi jevnlig omgikkes, levende beskjæftigede hende. Opfatningen af Forfatterindens Fader lider af samme Feil. Denne var langt fra en blot og bar Melankolikus, men imodtagelig for den hele Skala af Stemninger, fra de lyseste ned til det Tungsind, der leirede sig over hans senere Aar. Gamle Folk, der har kjendt ham i hans lykkelige

Dage i Christiansand, mindes ham endnu som Sjælen i Selskaberne, fuld af Liv, dog altid med et visst fransk, kurtoisifuldt Tilsnit, da han nu engang, hvilket dengang laa i Luften, beundrede alt fransk.

Christiansand var dengang Sædet for en Selskabelighed, som det vel hverken før eller senere har kjendt noget til. Krigen havde drevet sammen en sjelden Kreds af rige, fornemme Familier: *Isaachsens*, *van Kervels*, *Reinhardts* — *Arenfeldter* — *Schouboer*, Stiftamtmand Grev *Moltkes*, der blandt anden Selskabelighed naturligvis ogsaa dyrkede Tidens Modesmag: Komediespillet. At Moderen ogsaa var med deri, vil vel mindre have været for hendes teatralske Talent, der neppe kan have været synderlig stort, end af andre personlige Grunde. Ett er det nu at være optaget som det forkjælede Barn i et Selskab som dette, medens det tager sig noget anderledes ud, naar Hr. J. *uden Kommentar* nævner hende som Primadonna ved et Smaastadsteater.

Atter Billedet i Speilkuglen.

„Forældrenes Overflytning fra den lykkelige Tilværelse i Christiansand til Eidsvold beredte dem mange bitre Skuffelser „..... dertil kom for hans Vedkommende snart Følelsen af „at være glemt, miskjendt og tilsidesat af sin Konge og af sine „Landsmænd; dette avlede Kummer og Bitterhed ... Et Slør „af trist Misstemning kom derved til at udbrede sig over det „lille Hjem, og i en saadan Atmosfære er det ikke godt for et „Barn at være ...“

Ogsaa mindre korrekt. Skuffelser af mange Slags vil vistnok have mødt det indflyttende Egtepar, idealistisk anlagte, lidet indøvede i Livets Realitet, som de begge var. Men de har neppe længe havt Magt til helt at forstyrre en Mands Ligevegt som Faderen, med hans Kjærlighed for Naturen og Landbruget, dertil en saa ivrig Opfylder af sine Kaldspligter. Hvad Anm. derimod siger om begges Kunst og Skjønhedssans og den forskjellige Retning, hvori dette ytrede sig, er meget smukt og rigtigt. Miskjendt og tilsidesat af sin *Konge* har han derimod *aldrig følt sig*, men han blev til det sidste vist al den personlige Velvilje af *Karl Johan*, som han kunde ønske sig. Moderen har maaske stille følt større Savn end han. Men det hjalp, at der aldrig taltes derom.

Overhoved laa der et stille, men ikke desmindre strengt Interdikt over Hjemmet: ikke at klage over noget, ligesom det strengt var forbudt at tale ondt om nogen. Rørende var det mig nylig at høre en gammel bekjendt fra hin Tid sige, at hos

visse andre Personer[1] kunde han altid faa høre noget om „Prostens", men hos „Prostens" hørte man aldrig noget om dem. Den Tristhed og den Misstemning, der efter Biografens Paastand allerede fra de første Aar skulde have udbredt sit Slør over Hjemmet, er derfor ikke ganske at forstaa saa, da det først var paa Faderens gamle Dage, efter den lange, oprivende *Henriksfeide* og saa mange smertelige Tab, at hans Tungsind tog Overhaand, og Huset blev saa trist.

Om Livet i Christiansfeld ytrer Anm. sig blandt andet saa: „Faderen begik det pædagogiske Misgreb at sende sin 14-„aarige Datter til Christiansfeld, et Sted, hvor man af al Magt „bestræber sig for at kvæle Individets naturlige Liv, hvor Ele-„verne er ligesaa tvungne, indesperrede og bevogtede som „Fangerne i en Straffeanstalt . . . For vilde, ustyrlige Børn „kan et Ophold i Christiansfeld maaske være gavnligt; paa de „stille, alvorlige maa det kun virke skadelig; dersom man har „Anledning til at iagttage disse sky Væsener, der kommer ud „af denne Anstalt, hvor blege, frygtsomme og forkvaklede de „kan se ud, vil man indse, hvor urigtigt det var at sende et „Barn som *C. Wergeland* derhen."

Er denne Opfatning, som vi maa antage, bygget paa Forfatterindens Skildring deraf i Bogen „I de lange Nætter", saa sammenligne man følgende Udtalelser:

Der ligger saa meget godt og hæderligt til Grund for denne Anstalt, som man vel skal vogte sig for at miskjende, men det gjælder om denne, som om alle af denne Art, at den passer ikke for alle, den magter ikke, ligesaa lidt som nogen Skole, hvor Opdragelsen drives *en gros,* at yde enhver Individualitet, enhver Skjæbne sin særskilte Forpleining. For mange Naturer kan den maaske være en beroligende, høist velgjørende Overgang til det Liv, de siden vil føre, og jeg har netop hørt verdsligsindede Børn prise den rolige Tid i Christiansfeld som den lykkeligste i deres Liv. For mange ulykkelige Børn har den været en velsignet Havn, hvor de har slaaet sig til Ro for Livet. For mig var det Ensomhed, Afsondring, kun i en anden mere klosterlig Form, men Meningen er jo ikke, at man skal indvies til at gaa i Kloster, men til at færdes i Verden bagefter. Man skal lære at kjende sig selv, sine Anlæg og sine Kræfter, og hvorvidt de duer til at træde op i de Kampe, der ikke længe lader vente paa sig . . .

[1] Slegt og Tilhængere af den gamle Prestefamilie, der straks satte sig paa æn fiendtlig Fod med Faderen. (Anm. fra 1877.)

. . . Med Erfaringer og verdslig Visdom beriget, vendte jeg ikke tilbage til Hjemmet, men dog med en Skat af lyse Indtryk, som aldrig kan forsvinde. I Christiansfeld har jeg truffet paa saa herlige, i sin Art fuldkomne Mennesker, at den blotte Erindring om dem er en Lægedom, naar man mangengang maa mistvile om Menneskeheden. . .

„Hvis det var for at glemme denne Hjertesorg, at Faderen „i 33 tog hende med til Paris, saa var Stedet ikke heldig valgt. „Var der noget Sted i Verden, hvor de aandelige Omgivelser „var egnede til at bringe hende til at reflektere over sin „Skjæbne (!), saa var det Paris i 1833. — Spørgsmaalet om „Kvindens Stilling i Samfundet, om Forholdet mellem begge „Kjøn, laa dengang saa at sige i Luften . . . *Aurore Dudevant* „var netop begyndt at blive et brændende Spørgsmaal i Pariser-„opinionen. Aaret forud havde hun debuteret som Roman-„forfatterinde, og derved var hendes fortrolige Omgang med „*Balzac* (!), *Jules Sandeau*, *Alfred de Musset*, hendes eventyr-„lige og dristige Ture rundt i Byen forklædt som Student og „hendes øvrige Ekstravagancer komne i Folkemunde. At den „tyveaarige norske Dame under disse Omstændigheder har „faaet fat paa Georges Sands Romaner, synes høist sandsynligt, „og i saa Fald maa det ansees for hævet over al Tvil, at det „er Læsningen af disse Romaner, med deres heftige Diskus-„sioner af Forholdet mellem begge Kjøn, som gav Stødet."

Dristige Paastande, naar man ikke er bedre underrettet! Faderen bragte kun en syg did for at søge en berømt Læge om Raad mod en i sterk Grad udviklet Kardialgi, en Sygdom, der, som man ved, paavirkes af og virker mer end nogen anden paa Sindet. Vi levede derfor overordentlig stille i vor Pension. Den unge norske Dame havde neppe læst noget af Georges Sand dengang, vidste intet om hendes private Liv, havde aldrig hørt Sandeau eller Alfred de Musset nævne, og hvad Idéer hun dengang pleiede om begge Kjøns Ligestillen i borgerlige og selskabelige Rettigheder, kan man omtrent slutte deraf, at da Faderen foreslog engang at drikke Chokolade i en Kafé, modsatte hun sig det forfærdet som et Brudd paa den høiere Kvindelighed.

„At hun virkelig var bleven paavirket af Emancipations-„bevægelsen, synes mig at fremgaa af det Alvor, den Bestemt-„hed, hvormed hun efter sin Hjemkomst forlangte at faa gaa „til Teatret."

Dette er en komplet Feiltagelse, og man maa kun studse ved den merkværdige Dristighed, hvormed den fremsættes. Hun

har aldrig nogensinde diskuteret det Ønske at gaa til Teatret, end sige med Alvor og Bestemthed forlangt det. Først fordi at ingen Vilje, ingen Opinion vandt Ord i vort Hus, naar vi vidste ved os selv, at den ikke blev godkjendt, og dernæst fordi et saadant Forlangende vilde forbudt sig selv. De Stemninger og Følelser, der bevægede hende i dette Tidsrum indtil hendes Egteskab, modsatte sig ogsaa enhver Tanke paa en offentlig Optræden af nogen Slags. Alt, hvad der i hin Selvbiografi tales om den Proces, der derom førtes og tabtes, maa forstaaes som ført for en indre Domstol. Derfor kan hun godt til sine urolige Barnedrømme derom senere knytte den Betragtning, at hun erkjender denne Kunst endnu for at være den Form, hvorunder hendes sterkeste, eiendommeligste Liv maaske naturligst vilde fundet sit Udtryk. Det er derfor ligesaa lidt korrekt, naar Anm. søger Grunden til, at denne Plan ikke blev realiseret, i den Stilling, som den sceniske Kunst dengang indtog i Norge. Dette *dengang* vilde vi ikke have let ved at forstaa, naar ikke Anm. straks efter havde givet os en høist overraskende Forklaring derover.

„Hertillands fandtes der ikke engang saa meget som en An-
„tydning til en national Scene. Det var udelukkende danske
„Skuespillere, som besørgede Publikums dramatiske Underhold-
„ning, og som Følge heraf blev Skuespillernes sociale Stilling
„ikke synderlig agtet (!). Da disse Skuespillere var fremmede
„Mennesker, der betragtede sit Ophold her næsten som et
„Slags Eksil og derfor blev her temmelig kort, saa Publikum i
„dem en Slags hjemløse Omstreifere, der stod fuldstændig uden-
„for det sedvanlige borgerlige Liv.“

Behøver dette en Gjendrivelse! De danske Skuespilleres Ophold blandt os, som vi endnu regner for vort Teaters gyldne Tid, skulde vi, selv uformuende til at skaffe os en national Scene, have betragtet med saadan Ringeagt! Kunstnere, som vi har eiet dem i *Balling*, *Spindler, Mad. Schrumpf,* senere i *Jørgensen*, *Schmidt*, *Hagen* — *Rosenkilde* — *Wiehe*, som Christiania med Stolthed mindes at have huset i sin Midte, skulde vi nogensinde betragtet som hjemløse Omstreifere?

Vi forbigaar Indledningen til et nyt Stadium i Forfatterindens Liv, det, som begynder med hendes Egteskab. Folk, der har en særlig Sans for det privatlige og personlige, vil her paa det Nøiagtigste faa at vide, hvilken Alder Bruden havde, og i hvad Forhold den stod til hendes Egtefælles. Men det er ikke for den Slags Læsere, dette skrives, men for dem, hvem det var mit Ønske at kunne bibringe et sjælelig og aandelig mere

korrekt Billede af — den bortgangne end det, Hr. J. har bragt for Dagen.

„Ved hendes Giftermaal, idet hun blev fast Medlem af Chri-
„stianias Selskabsliv, skulde man tro, at hun endelig var kom-
„men i Omgivelser, der tilfredsstillede hende. Men nei."

Her citerer Hr. J. en Række Udtalelser, der sigter til hendes *første* Optræden i Christiania, og hvori skildres, hvad enhver enestillet ung Pige med et lidt usedvanligt Tilsnit vil have følt — følgelig slet ikke passende til Situationen.

„Hvor dybt hun har følt sig krænket, og med hvilken liden-
„skabelig Bitterhed hun beklager sig over den Maade, hvorpaa
„man behandlede hende, kan man se af mange Udtalelser i
„hendes senere Skrifter."

Derpaa følger atter et langt Citat, der hører hjemme i en ganske anden Forbindelse.

„Hun har tidlig begyndt at leve paa Krigsfod med Christi-
„anias Publikum. Hun har følt sig krænket, saaret, angreben
„saa skarpt og udholdende, at hun er bleven indigneret og har
„begyndt at tage Offensiven... For hende, med hendes sterke
„Trang til Selskab og Lykke (!), maa det have været en Skuf-
„felse ikke ulig den, som Reisende i Ørkenen føler, naar de
„trætte og tørstige ser en Oase for sig, for lidt efter at opdage,
„at det havde været Fata morgana."

Forsaavidt som ovenstaaende trøstesløse Skildring skal passe paa Forfatterindens *Egteskabsliv* i Christiania, maa herimod paa det bestemteste protesteres. Den Skuffelse, der her skulde ventet hende, har paa ingen Maade fundet Sted. Selv om hun var traadt op saa selskabslysten urolig, saa kritisk udfordrende, som man af Anm.s Skildring maa udlede, at hun har været, maatte de daværende selskabelige Forhold i vor By have fuldt tilfredsstillet hende, ja overtruffet hendes Forventninger. Men da hun ikke bragte hine Egenskaber med, bød det hende egentlig mere, end hun kunde benytte, saa meget mere som hun havde det bedste, hun kunde søge, i sin nærmeste Nærhed. Vort Selskabsliv havde i det foregaaende urolige Aarti, 30 – 40, havt Tid til at gjære ud og havde virkelig nu afsat sig til noget, der efter vore Forhold maatte kaldes glimrende.

Foruden de ældre, grundfaste Familier, *Hansteens*, *Colletterne*, *Kjerulf's*, *Diriks's* og fl., der alle førte gjestfri Huse, havde en stor Del af hin 30-Aarenes merkeligere Ungdom selv stiftet Hus og optraadte nu i Dobbeltegenskab af aandrige Selskabsfolk og gjestfri Verter og Vertinder. Til denne yngre Kreds

horte *Schweigaards*, *Fougstads*, *Birch-Reichenwalds*, *Welhavens*, *Munchs*, *Dunkers* og senere *Sars's*.

Af Forfatterindens nærmeste Slegt var Officererne *Oscar* og *Storm Wergeland* bosatte i Byen. I alle disse Huse var det unge Egtepar gjestfrit modtaget, i næsten alle havde hun sine kjæreste, trofasteste Venner. Det „stridbare Forhold", hun efter J—s Paastand straks kom i til denne sin Omgivelse, og de mange „Skuffelser og Ubehageligheder", det beredte hende, savner derfor alt Hold i Virkeligheden og maa bero paa den samme Vildfarelse, der gaar gjennem hele hans Opsats, at Forf.'s senere „pessimistiske" Opfatning af vore Tilstande absolut maa føres tilbage til noget allerede dengang personlig oplevet, og hvad der er mere nærgaaende, uundgaaelig ogsaa give hendes Personlighed et skarpt Præg deraf. Fordi om disse Tilstande ikke dengang direkte berørte hende, eksisterte de dog ikke derfor mindre og stod i fuld Trivsel udenfor. Gjennem tusende usynlige Porer kan saadant indsuges i Bevidstheden. Bornerthedens, Raahedens uforsonlige Had til alt dens egen Sfære overragende, helst naar dette foreter sig i en kvindelig Skikkelse, vil ikke dengang været mindre virksomt, end det er nu, og maaske til alle Tider vil blive det. Den, som forstod at lytte, vilde kunne hørt dette Had, denne Uforsonlighed, ligesom man velforskanset i sin Borg, i den beleirende Hobs Murren udenfor, tydelig nok forstaar dens: vent kun, *til Murene falder!* vent kun, til vi kan naa jer!

Og det manglede ikke paa dem, der forstod at lytte. Kritikken laa i Luften dengang. Hvorsomhelst man befandt sig i denne Kreds, indaandede man den.

Drøftelserne af Dagens Tilstande og Fænomener var ikke mindre skarpe og opløsende, fordi de optraadte i Viddets og den muntre, belevne Selskabeligheds Former. Og Damerne stod ikke tilbage; de tog levende Del i Forhandlingerne og udfyldte paa den elskværdigste Maade den Plads, Mændene indrømmede dem som mæglende, dømmende Magter.

Med denne overlegne Erfaring, denne kritiske Aplomb kunde nu vor Forfatterinde slet ikke hamle op, da hun, vel ikke ganske fremmed i Kredsen, kom for at slutte sig fast til den. Hendes hele Personlighed var lidet anlagt dertil. Et andet er, hvad der i en modtagelig Sjæl optages og stille kan forberedes. Selv ynkelig ømfindtlig for Angreb, har hun altid skyet personlig at angribe. Og hvad der i hine Aar, da hun endnu stod der, aandelig støttet af hin Tids bedste og dygtigste, omhegnet af Omhu og Kjærlighed, kun følte som noget dunkelt instinkt-

mæssigt, det har mere og mere og mere, nu da — *Murene er faldne*, og Faren for personlige Konflikter og Krænkelser med hver Dag forøges, udviklet sig til bevidst Bestræbelse: betragte det uundgaaelige som nyttige Vink, samle hele Vegten af sin Livsopfatning og Erfaring paa Tingene selv og — saavidt muligt — undgaa alt personligt.

II.

Hr. J. gaar her over til en Skildring af Angjældendes Betydning som Forfatterinde, et Felt, hvorpaa jeg af dobbelt Grund helst vilde være befriet for at møde ham, men overlade dettetil andre; der er imidlertid Punkter netop her, som desværre gjør faktiske Redegjørelser fra min Side uundgaaelig nødvendige — Omstændigheder, som andre ikke, selv med bedste Vilje, ret kan sætte sig ind i, da det ligger saa langt tilbage i Tiden.

Hr. J. indleder denne Skildring med følgende Ord:

„Samme Aar, som hun blev gift, 1841, debuterede hun som „Forfatterinde[1] med flere smaa Artikler i den Konstitutionelles „Feuilleton, den samme, hvori *Welhaven* skrev sine udmerkede „Billeder fra Bergenskysten, *P. J. Collett* sine aandrige Kritik„ker, og *Asbjørnsen* og *Bernhard Herre*[2] sine Skildringer af „norsk Natur og Folkeliv. Hun kom da som Forfatterinde „med én Gang midt op i det fineste, aandrigste Selskab, og for „ikke at stikke af maatte hun gjøre sig Umage for at være lige„saa fin og aandrig som de.“ (!)

Anm. nævner som et af disse anonyme Debutarbeider en lille Artikel betitlet „Et Stykke af en norsk Dames Brev til en Dansk“, og dette stempler han nu som „et overordentlig skarpt „og strengt Angreb paa hele Fru Güllembourgs Forfatterskab „. . . Brevskriverinden kan ikke finde Udtryk for sin Misfornøi„else med „Forf. til en Hverdagshistorie“ etc.“

Men dette er jo en ren Misforstaaelse! Hr. J. har ikke engang Lov til kategorisk at tilkjende Andenmand et Forfatterskab, som denne aldrig selv har vedkjendt sig. Den omtalte lille Feuilleton har aldrig været nævnt, end sige optagen i nogen senere Samling. Da Beskyldningen nu er der, nødvendiggjør den en Forklaring, forat ikke ogsaa den uindviede Læser skal hildes i Misforstaaelse.

[1] Urigtigt. Har i det nævnte Aar ikke skrevet en Linje. (Anm. fra 1877.)

[2] Ingen af de to sidstnævnte havde dengang ladet noget trykke. (Anm. fra 1877.)

Hint „Stykke af et Brev“ knytter sig til en Novelle af den dengang endnu strengt anonyme „Forf. af en Hverdagshistorie“, et Arbeide, som maaske kan kaldes denne Forf.s svageste. Hun lader deri en ung, *norsk* Dame træde op, der, uagtet vi, hvad dansk Opfatning af norske Forhold særlig dengang angaar, var vante til sterk Kost, dog overgik det rimeliges Grænser. Den unge *Jfr. Mack* eller *Muck*, tror jeg, hun heder, optræder her som en komplet Uting af Raahed og Voldsomhed, der ender med, at hun vil støde en Bordkniv i sig.

Denne Opfatning af norsk Kvindelighed — Jfr. M. er, saavidt vi erindrer, den eneste norske Kvindefigur, der er traadt op i Fru G—s Noveller — vakte Uvilje i vor Kreds. Deraf hint Tilsvar. Det er skrevet af to — eller rettere sagt oprindelig af en, som derefter overlod til en kvindelig Haand at affile det lidt og give det en Titel —, men kunde ligesaa godt være skrevet af ti; thi vi følte os alle meget fornærmede og vilde paa ingen Maade vedkjende os Landsmandskabet med Jfr. Muck.[1]

Og paa denne lille anonyme Skjærmydsel, hvortil der under Forfatterindens senere venskabelige Forhold til den Heibergske Familie blev vekslet drillende Hentydninger, begynder nu Hr. J. en fuldkommen underkjendende Totaldom over en Forfatter, som vi alle dengang beundrede, og hvis Bebudelse af et nyt Verk vi neppe kunde afvente, saa griske var vi paa det! Det vidner atter om den beklagelige Maade, hvorpaa Kilderne er benyttede. At bede vore Læsere rode op i trediveaarsgamle Aviser for selv at sætte sig istand til at dømme ret, tør man dog ikke forlange. Det henstilles da til dem, enten at godkjende Hr. J.'s Paastand, at den unge, dengang begyndende norske Forfatterinde fordristede sig til en fuldstændig Fordømmelsesdom over den ældre danske eller tro paa min simple Forsikring, at det ikke forholder sig saa, men beror paa en fuldstændig Misforstaaelse.

En Fortegnelse paa disse Forfatterindens tidligere Smaaartikler følger derpaa. „Disse Ting,“ siger Anm., „er altsaa bevislig „komne ud flere Aar tidligere end „Amtmandens Døtre“, me„dens Forfatterinden i en Fortale til en af hendes sidste Bøger „(1868) betegner „A. D.“ som hendes egentlige første Verk.“

[1] Man bedes i denne vistnok lidt dunkle Erklæring kun at ville se det første Øiebliks maaske lidt keitede Forsøg paa at holde et andet kjært Navn udenfor. Men Sandheden er nu saa udfordrende og vedholdende gaaet paa Klingen, at den maatte helt ud af sit Skjul. Endnu én Gang: jeg har ingen Del i hin Artikel, men benegter slet ikke, at jeg maaske vilde finde den berettiget. (Anm. fra 1879.)

Dette imputeres hende nu som noget høist utilladeligt.

„Hendes Paastand," siger han, „grunder sig endvidere paa „en formel Usandsynlighed. Thi trods sine mange og store „Feil er „Amtmandens Døtre" saa betydelig i Indhold, saa „eiendommelig i Behandlingen og saa overlegen i Formen, at „den vilde være et af de besynderligste literære Fænomener, „hvis den virkelig var et Debutarbeide."

Ingen ganske sikker Slutning!

I ideel Forstand havde Forf. vistnok ikke „taget sig selv i Besiddelse", men formelt har hun dengang opnaaet den Udvikling, hun var modtagelig for. Hun havde i en lang, ensomt tilbragt Ungdom saa at sige blot levet skriftlig i daglige Optegnelser og en uafbrudt Korrespondance. Saa godt, som hun nogensinde kunde lære at skrive, skrev hun allerede da, hvilket betydelig vil have lettet hende den Umage, hun maatte gjøre sig, for at hamle op med de andre, „at hun ikke skulde stikke for meget af". Hr. J. er selv saa artig at levere os Beviser derfor ihænde, idet han i et Øiebliks Forglemmelse straks efter ytrer sig saalunde:

„Da hun efter fire Aars Forløb udsendte sit næste novel-„listiske Arbeide, Skissen „Kongsgaard", havde hun udviklet „sig betydelig. Man finder her ikke blot Drift til at flyve, „men virkelig Evne til at bruge sine Vinger."

„Kongsgaard" er et af de første Arbeider, skrevet omtrent ti Aar, før „Amtmandens Døtre" saa Lyset.

Til hin Beskyldning for ukorrekt Udtalelse, for ikke at sige literær Uredelighed, som om Forf. bevidst har villet „malplacere sine Produktioner i Publikums Bevidsthed", kan jeg kun svare, at Tingene har ikke alene en kronologisk, men ogsaa en *sjælelig* Orden, hvilket Hr. J. synes slet ikke at ville anerkjende. Hin Roman bliver dog den første Bog, hvori en selvstændig Livsopfatning, vel endnu kun glimtvis, kommer til Gjennembrud. Man vil forgjæves søge Spor deraf i de tidligere anonyme Smaating. Jeg tør altsaa, uden at gaa den ideelle Sandhed for nær, paa Forfatterindens Vegne datere hendes egentlige literære Optræden fra den Tid, hun blev Enke, og kalde nævnte Bog hendes „første Digtning".

Anm.s øvrige Betragtninger over dette hendes første Arbeide („Amtmandens Døtre") forbigik jeg helst ganske. Der udfordres en anden Pen end min til at udhæve, hvad der her synes mig skjævt og fordreiet opfattet, og med Tak skal det erkjendes, at dette, og mere end dette, allerede er skeet. Hvad skal man sige til Beskyldninger som disse, og hvad bliver der igjen af

en Bog, naar man tager disse som Udgangspunkter for en Bedømmelse af den! At Heltinden kun er en kjedelig Prøvesamling af „opkonstruerede, ideale Fuldkommenheder“ . . . At Gjenstandene kun sees i „Lyset af Forfatterindens *egen mørke Sindsstemning*“, „følgelig er den bleven ensidig, overdreven i sin Opfatning“ . . . At hun mangler „al aandelig Smidighed og den bøielige Sympati til at sætte sig ind i fremmede Individualiteter, følgelig bliver hendes Personer kun Kopier“, alle Damerne er hende selv, og alle Mandspersonerne støbte over en tilfældig levende Form. *Lorenz Brandt* er saaledes et „nøiagtigt Fotografi af en Person, der i sin Tid vakte megen Opsigt“. Der citeres nu Stykker af en Nekrolog i „Den Konstitutionelle“ over samme Person, og dermed skal den fuldstændige Lighed være fastslaaet.[1]

Disse to Figurer, Virkelighedens og Digtningens, var de største Kontraster. Enhver af dem bar sin Races og Klasses Grundtræk udpræget i sig: *Aristokraten*, hensynsfuld, formel, høisindet, uden Gnist af Ironi, end sige Selvironi, den anden *Folkets begavede Barn,* dermed er alt sagt.

Betragtningen af den Række smertelige Tab, der traf Forfatterinden fra det Tidspunkt af, der havde lovet hende den huslige Fred og Lykke efter en trist Ungdom, Tab, som endte med hendes Mands Død, kan jeg naturligvis ikke have noget at sige paa. De aander al den Medfølelse, man bærer for Ulykken. Men den Sympati, han derved vil vække for den hjemsøgte, forskjertser han rigtignok paa det grundigste ved straks efter at fortælle, at hun under disse uafladelige Skjæbnens Slag „havde opsparet en stor Sum af brændende Lyst til at leve“, . . . „at Resignation slet ikke var hendes Sag“ . . . „for hende havde den stillet sig som det sørgeligste Onde“.

Man maatte ikke kjende det mindste til vor hjemlige Opfatning af dette Punkt, for at føle, at det værste, man kan sige om en saadan ulykkelig, er, at hun ytrer Lyst til at leve; med andre Ord, at hun bortviser Resignationens Selvknuselse. Vort Land producerer altfor mange af disse ulykkesslagne, og tænk, om alle vilde falde paa at leve bagefter! og sætte Landet i den Bekymring at sørge derfor! . . . — Forf., paastaar Hr. J., hører nu til en af disse opsætsige. „Det er derfor,“ bliver han ved, „at hun ikke kunde nøie sig med at leve for sine Børn, hen„des Begavelse laa nu engang ikke i denne Retning, den for„drede andre og større Opgaver.“

[1] George v. Krogh. (Anm. fra 1879.)

Dette er mere nærgaaende.

Hvad ved Hr. J. om hendes Begavelse i denne Retning? og om denne Opgave ikke har været anerkjendt for *stor*, ja den *største af alle Opgaver?* Hvad om hun for at kunne leve ret for denne Opgave, først maatte tænke paa overhoved at leve! . . . Hvad om hun da greb til Forfatterskabet som den druknende efter Bjelken? . . . Kunde det ikke tænkes, at denne Sysselsættelse først blev det dulmende, senere til det Livsgjerningen styrkende Middel, uden at hun endnu anede Betydningen ret, og at den først, efterat denne Livsgjerning var endt, gik op for hende som en høiere Opgave, der endnu fylder og løfter den ensommes Liv? Kunde det ikke tænkes saa?

Lad nogle Erindringer, Forfatterinden har optegnet, selv tale her:

„*Collett* har saa egentlig skabt mit Forfatterskab, d. v. s. han har baade aandelig forberedt og praktisk givet det Stødet. Uden at han maaske havde en bevidst Hensigt dermed, blev han dog Redskabet dertil. Han havde dengang meget lidt Tid til selv at læse Skjønliteratur, derfor ansatte han mig i Egenskab af baade Udvælger og Meddeler; havde jeg fundet noget interessant, maatte jeg *fortælle det,* ikke læse det for. Dette skede da mest paa vore Spadsereture, ofte blev paa en Spadseren op og ned ad Gulvet en ny Novelle af *Gutzkow* eller *Sternberg* muligst kort tilegnet, drøftet og diskuteret. Dermed troede jeg, det ogsaa skulde bero, og følte mig nok saa stolt ved den Rolle, der var overdraget mig.

Men engang, medens jeg var i mit Sommerbesøg i Eidsvold, skriver han, at *A. Munch* havde purret ham for en Feuilleton til sit Blad, men han havde ikke Tid til at skrive nogen, om jeg ikke vilde skrive en, som han kunde lade M. faa. Dette var, tror jeg, i 42 eller 43. — Forfærdet Afslag, med Spørgsmaal, om han var forrykt! — Ny Anmodning, der endte med Løfte fra min Side om, at jeg skulde forsøge det, dog kun under Betingelse af den strengeste Taushed og en ubrydelig syvforseglet Anonymitet. En af hine smaa Opsatser kom da ud, og Dagen efter hilste mine Venner mig paa Gaden som Forfatterinde.

Ved Colletts Bortgang (51) syntes det, som om disse første frygtsomme Skridt paa Forfatterbanen ogsaa maatte stanse. Det var, som om jeg aldrig kunde være noget alene. Vel havde jeg lagt Planen til „Amtmandens Døtre“ og skrevet Indledningen, men C. havde slet ikke opmuntret mig til dette større Arbeide. Vore dannede Forhold, paastod han, var endnu

i Gjæringstilstand, de havde ikke afsat sig til noget, hvorpaa en Roman sikkert kunde bygges. Folkedigtningen var noget andet. Det var maaske heller ikke blevet til noget, var jeg ikke bleven Enke. Et Aar gik hen i den første Bedøvelse, da tog jeg Manuskriptet frem igjen, blot for at undfly mig selv. 1ste Del blev paa det nærmeste færdig, da jeg Sommeren 1853 med to af Børnene laa ved Klampenborg Bad. Hvor lidt jeg troede paa det selv, hvor fjern enhver ærgjerrig Tanke var, som kunde knyttes dertil, vil man forstaa, naar jeg fortæller, at jeg altid havde det i Lommen, naar jeg gik hen for at besøge *J. L. Heibergs*, der beboede en Villa i Nærheden, altid med den Hensigt at udbede mig hans Kjendelse derom, og hvorvidt han vilde tilraade en Udgivelse, men kom altid med uforrettet Sag hjem. En Aften, da den store Mand selv fulgte mig tildørs, var Fristelsen især stor, men der blev intet deraf. Først Aaret efter, Sommeren 1854, sendte jeg ham Manuskriptet fra Norge og modtog et Brev, et tætskrevet Brev. Dette Brev gav Sagen det elektriske Stød. Næste Aar kom 1ste Del ud. Ganske anderledes freidig skrev og fuldendte jeg 2den Del, meget deraf dikteredes fra Sygeleiet, hvor et Armbrud Vinteren 1855 holdt mig flere Uger fængslet."

III.

Forfatterindens senere Virksomhed indleder Anm. med følgende Ord:

„I de fjorten Aar, der er forløbne, siden „I de lange Nætter" „udkom, har Camilla Collett blot skrevet de tre smaa Bind, „der fører Titelen af: „Sidste Blade, Erindringer og Bekjen- „delser". Det første af disse Bind udkom 1868, det sidste 1873, „og med dette synes det, som hun betragter sin Forfattervirk- „somhed som afsluttet."

Kun tre smaa Bind, det er sandt, og dog erkjender Forfatterinden dem for at være de Vidnesbyrd, hvori hun haaber at leve i en Fremtid, medens de øvrige vel mere eller mindre vil friste Morskabsliteraturens Skjæbne at synke i Glemselen.

Tyve Aar er forløbne siden hin større Roman; i disse Aar vil hun tilstrækkelig have erfaret, hvad det vil sige, at „*Murene er faldne*".

Hvad der i denne Bog kun rørte sig anelsesfuldt, træder her, forsmaaende enhver forskjønnende Klædning, op i sin utilhyllede Forfærdelighed.

Læseren vil forstaa, hvorledes disse Indtryk i et Mylder af Tanker og Indtryk har trængt sig ind paa hende, forvirrende, overvældende, tiggende om at gives Ordets Forløsning, hvorledes hun har stridt for at kunne magte det, ofte fortvilet over ikke at kunne det ... Og hvor det er lykkets hende — og denne Bestræbelse skal man i det mindste yde Tak — manet dem, tvunget dem, disse paatrængende Indtryk og Tanker, ind i den *knappest mulige Form* — Aanden i det arabiske Eventyr lig, som man lokkede og sperrede ind i det bitte lille Skrin. Og ganske som i Eventyret har hendes Samtid et Øieblik nysgjerrig bekiget Skrinet og derpaa sænket det tilbunds. Og ganske som i Eventyret venter ogsaa denne Aand i Skrinet paa den Befrier, der skal løfte den op til Lyset — og denne Befrier heder *Fremtiden.*

I hvilke Skikkelser denne Befrier hos os vil træde op, vil den nu selv afgjøre. Saa meget synes at være visst, at Hr. *Jæger* ikke er en af dens udsendte. Den Kjendelse, han udtaler over disse tre smaa Bind, er heldigvis meget kortfattet og lader sig omtrent fatte i følgende Hovedteses:

1. „At det maa have været rent literære Hensyn, der har „bevæget Forfatterinden til at skrive Størstedelen af de „Smaaskisser, hvoraf disse tre Bind bestaar.
2. „At *franske* Tilbøieligheder viser sig her paa det klareste, „idet Fru Collett ender, som hun har begyndt, som *Feuil-*„*letonistinde.*
3. „At man undertiden faar Indtrykket af, at Fru C. ikke har „undgaaet ældre Folks, især ældre Kvinders, almindelige „Feil, at forfalde en Smule *til lidt Snaksomhed* ...
4. „At hun synes at være bleven mere fornøiet tilsinds, end „hun var før (!)".

IV.

Jeg har i det foregaaende udhævet de Punkter i Hr. J.s Opsats, hvori de slemmeste Misforstaaelser træder os imøde. Der staar endnu tilbage at paapege den Misforstaaelse, hvori alle andre synes at have sin Rod — Grundmotivet, han underlægger det Forfatter- og Menneskeliv, der her er optaget tildoms. Alle dets Fænomener udleder han af personlige Indtryk. Nøglen til enhver udtalt Anskuelse maa kun søges i egne Oplevelser, idet Hr. J. ikke kan finde Udtryk mørke og trøstesløse nok til at betegne disse Udtalelser.

Paa hvert Blad støder man paa Beskyldningen for denne lidenskabelige Subjektivitet, der har hindret hende fra enhver rolig og paalidelig Opfatning. I disse heftige Udfald lyder kun hendes egne Livserfaringer og Oplevelser; alle disse Heltinder, fra *Sofie* i „Amtmandens Døtre" ned til *Sara Trænæse*, er nøie Kopier af hende selv. Som om der ikke i alle disse fandtes en Grundforskjellighed! Man tage kun de fire Damer, der optræder i „Oktoberfantasier", og som ved en overnaturlig Magt drives til at ytre sig om noget, der ligger udenfor deres Dagligstueinteresser. Om disse Figurer siger Anm.: „Om individuel „Karakteristik er her ikke Tale; det hele Apparat er kun et „Slør, hvorunder Fru Collett dækker sit eget Ansigt."

Jeg har kjendt ti *Margrether* og ligesaa mange *Frøken Annaer.* Forf. har i dem slet ikke skildret sig selv eller det Standpunkt, hun tilhører. Hun har i dem skildret en, vore Forhold *mere tillempet*, begavet og selvstændig Kvindenatur. Altsaa noget for vort Samfund altid brugbart, ja velsignelsesrigt, men som vort Samfund, med sin indgroede Angst for Genren, ikke vil vide noget af, men skyder tilside. Søger man Sporet af disse forskudte, vil man ikke sjeldent finde det i Sindssygeanstalterne, hvis ikke en tidlig Død redder dem fra aandelig Undergang.

Vanen er en stor Magt i Livet, men *det uvante* er det vist ikke mindre. I vort Land er en kvindelig Opposition af enhversomhelst Art en utilladt og uhørt Ting. Mænd maa faa Lov til at paatale Misligheder, hvor de opdager dem, Kvinder hos os har ikke denne Tilladelse. Hvad Under da, at naar nogen har havt det Mod at sætte sig ud over Forbudet, bliver det mødt mildest talt med en forundret Murren. Man er saa vant til at lulle sig ind i den Tro, at alt er godt og vel, som det er, en hel Halvdel af vort Samfunds Medlemmer har nu engang forpligtet sig til at vogte denne Tryghedens Vestalild, og vil nogen krænke denne Tryghed og vise dem Reversen af Medaljen, er det, som om det livagtige Medusahoved stirrede dem imøde. Denne Uvilje mod enhver kvindelig Opposition afsætter sig da, hvor den kommer tilorde, i de merkværdigste Udtydninger og Fortolkninger. Alt sees gjennem Mikroskopet, hver stille Klage bliver til heftig Beklagelse, hvert Suk til et Skrig, og i en viss Forstand skal det visselig forstaaes saa; kun forveksler Anm. Form og Væsen, han anerkjender ikke *Beherskelsen;* i Sukket, i den stille Klage, hvori Skriget over det uhyre, det overvældende kvæles, lægger han det fulde Udbrud — ja det overdrevne Skrig over noget kun i Forfatterindens mørke Fantasi eksisterende sørgeligt. Det hele opløser

sig i et — „Viel Geschrei und wenig Wolle", som Tysken siger. — Af samme Grund kaldes den stakkels stilfærdige Frøken Annas rolig kolde Bemerkninger om sit Christianialiv „Beklagelser saa bitre, saa heftige", at de kun finder sit Tilsvar i enkelte af *Ibsens* Digte. Hin lille Demonstration mod Dyrplageren i Paris, at Forfatterinden stillede sig hen og saa visst paa ham, kalder Hr. J. at rette „strenge Bebreidelser". I det lille Indledningsdigt til „En Aften i Charlottenlund" med Overskriften „*De Udskudte*", hvori der — hvilket tydelig fremgaar af Digtet — sigtes til alle vore Kunstnere, der maa leve udenfor Hjemmet, har hun kun ment sig selv, en Vildfarelse, der gaar igjen overalt, hvor dette lille fordringsløse Poem er optaget; man har endog forandret Titelen til „*Den Udskudte*".

I alle disse Træk vil vi spore det *uvantes* Magt. Et kvindeligt Forfatterskab, der fuldstændig bryder med det foreskrevne, det er for sterkt for os. Kommer saa Nødvendigheden engang imellem at anvise et saadant Fænomen Plads i Rækken, sættes man i den bitreste Forlegenhed, hvor man skal hen med det. Det mangler ikke paa komiske Træk af denne Ustøhed. Medens vor Anm. fradømmer Fru C. al Evne til at lide gjennem andre, udhæver en Anmeldelse i „Tidskrift för Hemmet", der indeholder en Snes Pag. *kvindelig Studsen over det uvante*, næsten spottende, en altfor vidt dreven Ømfindtlighed i denne Retning. Vor Anm. synes at ville anvise hende Plads i yderste Venstre af vort Fremskridtsparti — en anden „Taler ved Graven", som har leveret den æstetisk literære Rubrik i Tønsbergs Reisehaandbog: *Norge*, er af en stik modsat Mening. Ifølge denne repræsenteres Fremskridtet, det unge Norge, af *Wergeland*, *Welhaven*, *Ibsen*, *Bjørnson*, *Lie* og *Magd. Thoresen*, medens gamle Norrige tæller blandt et Par andre „den talentfulde Forfatterinde Fru *Collett*".

Hvor hører man saa egentlig hen?

HJEMLIGE TILSTANDE.

ANDEN RÆKKE.

Smaabilleder i Konewkas Maner.

Enker.

Trinnet fra at være Fru Bureauchef eller Fru Professorinde N. N. til Enkefru do. danner en Overgang, hvorimod det berømte tarpeiske Spring maaske ikke har andet forud end næst lidt mer malerisk Effekt den unegtelig betydelig kortere Proces.

Efter den første Bedøvelsens Sløvhed (Folk kalder den kristelig Fatning, Hengivenhed i Guds Vilje) kommer Smertens Ildgreb i Sjælen. Lykkelig kunde hun prise sig, hvis hun fik Lov til at dvæle paa disse Sorgens ædlere Høider — ak nei, der undes hende ingen Ro dertil. Hvad der følger, er det grusomste: *Indskrænkningen* med sine dræbende Indøvelser, dem, hendes Omgivelse ser til med en merkelig Ufølsomhed, naar den ikke pludselig bliver meget hjælpsom og gribes af en morderisk Iver for at udfinde den trangeste, tristeste Bolig, hvor hun herefter kan skjule sin Nultilværelse. Enkerne i det gamle Indien besteg med fanatisk Begeistring deres Enkebaal, men byd dem at stige op i en Kvistleilighed i Grændsen eller Møllergaden, naar de havde beboet en Villa i Homansby eller ved Frognerkilen, og vi skulde se, hvad Mod de havde!

Efter denne Metamorfose er hun da saa egentlig indregistreret som *Enke*, vil sige: hun er sat ud af Livets aktive Tjeneste, med Forpligtelse til herefter ikke mere at lade høre sig, og hvis det sker, da at „være fornøiet". Endnu aner hun ikke Betydningen af denne skrækkelige Overgang, over Tabet selv har hun ikke tænkt paa, hvad Virkning det vil øve paa hendes Stilling i Samfundet. Hun tror, at dette samme Samfund, derifjor kappedes om at rive Dørene op for hende, nu kun vil give denne Hyldning Deltagelsens og den ømme Medfølelses mere indtrængende Præg, og o, hvor hun trænger til denne ømme Medfølelse!

Indskrænkningen, det værste Trin ned ad Stigen, er altsaa foregaaet.

Er hun ung og har bevaret endnu nogle ungdommelige Interesser og Smaavaner, Gud bære hende da! naar hun overalt mødes med et forbauset Smil over, at saadant kan overleve

Forandringen, naar hun skal se enhver liden Adspredelse kontroleret og beregnet, om den ogsaa stemmer med „hendes nuværende Kaar". En ung Pige, som engang havde været en feteret Toneangiverinde i vor By, vendte tilbage til den som ung Enke. Der reiste sig pludselig ligesom et optrækkende Veir af dunkel Uvilje omkring hende. Havde hun forbrudt sig mod Hæder og Ære, var hun en slet, forsømmelig Moder? Nej slet ikke, men hun traadte op i en *Hat*, som var altfor moderne, altfor elegant. *Hun var jo Enke!*

Men nu maa hun fortjene noget for at kunne leve, hun maa søge en Virksomhed. Hun tager Logerende. De faa dyrebare Stykker, hun af sine forrige Mobilier har reddet, anbringes i deres Værelser. Har hun Raad til den Luksus ingen Logerende at have, begynder hendes Sofaeksistens, fra hvilken hun har at tælle de enkelte Dryp af Liv, der kan tilflyde udenfra, i Løbet af den lange, snigende Uge. Undertiden et Besøg af voksne Børn, af en gammel Veninde, der ikke ganske har glemt hende, og som aldrig undlader at se sig om og sige: her har du jo faaet det pent! Lykkelig maa hun derved skatte sig, jo større Anlæg hun huser i sig selv til intet at ville, intet at savne, jo større Overensstemmelse hun formaar at bringe mellem Udstyret i sit eget Indre og hendes Stuefængsels Tomhed og øde Tarvelighed. Folk kalder dette: *hun er tilfreds*, og dermed er de ogsaa tilfredse, da hun jo noksaa pent opfylder sin Samfundsforpligtelse ikke at lade andet høre.

Men eier hun ikke denne Sjælsarmodens formidlende Evne, har hun en Aand, der higer udover Stuefængselet, der levende kræver sin Deltagelse i Tidens aandelige Dagverk, — o, tifold ve hende da, tifold beklag hende! Hun har ingen Adgang til god Læsning, hun har maaske ikke Raad til at holde en Avis. Og selv maa hun ikke, næst Søndagene i Kirke selvfølgelig, røre sig ud for at søge noget, som ikke bevislig gaar ud paa den blotte og bare Opholdelse af Livet. Drives hun alligevel dertil, søger hun Livet, søger hun *Menneskene* — ak, enhver saadan Berørelse med dem vil være hende en levende Paamindelse om, at Retten til en egen Eksistens med dens selskabelige Forrettigheder for Fremtiden er forment hende! I de Smuler, der nu tilbydes hende, vil hun smertelig føle Almissen, Barmhjertighedsydelsen. Hun vil finde alt lukket, alt udslukt. Hvad hun griber efter, er som Blomsterne i Margarethas Have, der visner, idet man vil røre ved dem. Hun vil allerede i Tonen mod hende, ligefra den fornemme Venindes, i hvis

Festballer hun engang deltog, indtil Mari Skurekone, spore denne Forandring, der ikke lader sig gribe, men føle desto bitrere — kort, ved hvert Skridt, hun tager, ved hver Dør, hun træder ind af, vil hun merke, at hun er en anden Person, end da hun havde sin Justitiarius, sin Statsrevisor, sin Bankadministrator lyslevende bag sig. Denne Art Indskrænkningsøvelse er endnu den smerteligste — den tager frygtelig Tid; er den gjennemgaaet, saa sænker der sig en sløv, næsten idiotisk Ro over hende. Folk kalder den slet ikke noget; thi de erindrer neppe mere, at hun er til.

Forkjæmperinden.

Saa kan vi kalde en anden Skikkelse hos os, hvortil da ogsaa kan regnes *Forfatterinden*, forudsat at hun virkelig kjæmper for noget. At være *-inde* i vore Forhold er allerede *slemt*, at være Enke *værre*, at være Forkjæmperinde under norske Enkekaar kunde bringe til at misunde de indefrosne paa Spitsbergen.

Forkjæmperinden er heldigvis en saare sjelden Fremtoning. Ingen her i vore arktiske Egne synes at have Mod nok til at opkaste sig til en saadan. Hendes Opgave, billedlig talt Issmeltning, er at give Initiativer, være den elektriske Gnist til Vækkelsen af Idéer, enten nu dette sker i en mere ophøiet Forstand digterisk eller det dreier sig om noget temporært, et lidet praktisk Foretagende, det, som man betegner med at sætte sig i Spidsen for noget.

Det sidste har sine store Ubekvemmeligheder. Det gjælder her at løbe om fra Dør til Dør og banke paa de mange halvlukkede og heltlukkede Hjerter, medens man behændig maa aflure det heldige Øieblik til at kaste den tændende Gnist, der skal vække for Sagen. Men i sine Virkninger for hende selv byder disse to forskjellige Opgaver, baade den digteriske og den praktiske, en fuldkommen Lighed. Lykkes Bestræbelsen ikke, saa Gud naade hende, den Anstaltmagerske med sine gale Idéer! Lykkes det, saa er det noksaa vel. Resultatet, enten nu dette bestaar i en filosofisk Roman eller i Fuldendelsen af en broderet Fane til et eller andet Festøiemed, modtages eller anerkjendes naadigst venlig, medens Forkjæmperinden selv skubbes pent behændig tilside, som Gardintrappen ud af Salen, naar den har tjent til at ophænge Festens Draperier og Festons. Hun er jo Enke.

Eller — det har hændt, at en ualmindelig Personlighed, Mand eller Kvinde, er raget op i vor Midte. Man følte dunkelt, at det var noget stort, men man kjendte ikke Genren. Med den særeget udprægede Evne, vort nybyggede Selskab har til at omskumple Begreber og kalde *ret* for *slet*, *smaat* derimod for *godt*, naar det gjælder Opfatningen af Mennesker og Menneskeværd, har det ikke forstaaet sig det mindste paa Fænomenet, men har maltrakteret det i levende Live, indtil man bar det til Graven.

Forkjæmperinden har maaske staaet Fænomenet nær eller maaske ikke, hun planter nu efter bedste Evne en Blomst paa denne Gravhøi. Med lettest mulig, delikat Haand søger hun at løfte det Skyggeteppe, som Uforstand og Sladder har bredet over et Minde, og drage dette frem i sin Sandhed, sin Renhed. Men saa maa — o ve! — Navne paa Prent! — Antydninger ialfald! og Navne paa Prent, naar det ikke staar i nogen officiel Forbindelse med de Angjældende, er for Familien og nære Venner værre end selve Miskjendelsen og Bagtalelsen: Der er da endelig et Hoved at ramme! og den længe kvalte Uvilje falder i kolde Miner og stramme Hilsener paa den ulykkelige Opreiserinde.

Disse faa Træk viser os Forkjæmperinden kun i et Par Situationer, men de illustrerer tilstrækkelig hendes hele Stilling. Lad hende i Ord eller Gjerning, offentlig eller Ven imellem, yde det bedste, hun formaar. Lad hende slide de ømmeste, skyeste, dulgteste Tanker fra sin Sjæl og give dem hen, beilende kun til et Blik, et Vink — at det har naaet andre Sjæle! — O nei, blot et Vink om, at det pr. Post er modtaget! I sjeldneste Tilfælde vil hun være saa lykkelig at modtage et saadant Tegn! Naar hun da langt om længe frygtsom kan gribe en Anledning til at spørge: Har jeg fortørnet eder? ... Hvormed har jeg gjort eder saa misfornøiede? saa ser de hende forbauset i Ansigtet og siger: „Misfornøiede? — Det er sandt, Tak skal De ha! ... Misfornøiede! De har jo gjort Deres Sager udmerket! ... Kan *det* ikke tilfredsstille Dem? ... *-inder* maa ikke være saa fordringsfulde!“ siges vel ikke i rene Ord, men det er dog Meningen.

Fordringsfuld — milde Gud! Jeg var blot saa angst for, at I var vrede, og det vilde været mig en usigelig Trøst og Beroligelse, om I havde meddelt mig, at I ikke var det.

I selskabelig Henseende maa hun dele Enkernes Kaar; thi Forkjæmperinden er altid Enke eller gammel Jomfru. — En

gift Kone falder aldrig paa at være det — nei, hun ved, hvad en Stilling som hendes er værd, og vogter sig nok!

Der forbigaaes ikke heller nogen Anledning til at vise hende, at *saaledes* og ikke anderledes skal den, hun indtager, opfattes. Det har aldrig villet passe ind i vor nationale Logik, at har hun selv, saa godt som nogen Mand, kun lidt mere følelig, betalt sin Ligningsskat til den store Offentlighed, saa har hun ogsaa for en Del kjøbt sig Ret til dens selskabelige Fordele og Opmuntringer. Kommer efter saadanne Ubeagtethedens lange, kolde Graaveirstider endelig et Tegn paa, at hun erindres, bydes der hende pludselig en liden Forekommenhed, saa kan man være temmelig sikker paa, at der er en Hake ved den. Der er altid noget derved som en Flue i Suppen, og naar man saa vægrer sig mod Suppen, kan Folk ikke begribe, at man ikke tager den med Tak, fordi der er en uskyldig Flue i. *-inder* pleier saamen slet ikke at vrage den derfor, men piller rolig Fluen tilside, smiler, neier og siger, naar man spørger dem, om den ikke er noksaa god, Suppen: Jo, hun er deilig, Madam!

Forkjæmperinden i vort Land er berømt. Hendes Navn kommer paa alles Læber. Kun er der i Betegnelsen af denne Berømthed en umerkelig liden Afvigelse fra den mandlige do. Hos hende heder den Udpegelse, og *Virkningen* af denne Slags Udmerkelse maa, saavidt jeg kan dømme derom, have meget tilfælles med et visst Fortidens Optog fra den ene Stadsport til den anden, saaledes anbragt paa den langørede Ganger, at man slet ikke ser Maalet, men bekvemmest kan overskue det hele jublende Optog *bag sig.*

En Sørgefest.

Den lille Studie af vore Enkekaar fuldførte jeg en Aften, indtil Natten umerkelig var rykket langt frem.

Den Drøm, der derpaa sneg sig ind i min urolige Søvn, var saa besynderlig, at jeg længe tvilede paa, om den var en Drøm eller en Vision foraarsaget ved den lidt feberagtige Spænding, Skildringen satte mig i.

Jeg stod i et Vindu og saa ud og syntes, at det var i *Akersgaden.* En dunkel Følelse af, at jeg havde forsømt noget, trykkede mig og tog til, efter som et langt Sørgetog begyndte at defilere forbi.

Men hvilket Sørgetog! Himmelen bevare mig! Disse Ligbærere, hver med sin Kiste, lignede ikke Mennesker af Kjød og Blod,

men kun disse spidsvinklede, i Leddene sammennaglede Streger, der paa Karikaturbilleder er givne menneskelige Stillinger og Udtryk, og alle endte de i et Tal — den ene i et 3tal, den næste i et 5tal, en tredje, der skrævede frygtelig ud med sine lange Staaltraadsben, endog et 7tal — bagefter dette groteske Optog fulgte en Række sorttilslørede, nedbøiede, kvindelige Skikkelser, der aldrig vilde tage Ende.

Det er Enkerne, sagde en usynlig Stemme ved Siden af mig, der følger deres Nuller til Graven.

Deres Mænd? spurgte jeg halvt forstyrret.

Nei, o nei, sagde Stemmen. Havde de beholdt dem, saa havde de ikke mistet disse. Disse Nuller har engang tilhørt hine Bærere hist; da saa disse ganske anderledes trivelige ud og kaldte sig Mr. 2000, — 3000, maaske 5000 — maaske endog blot Hr. 500. Efterat de er unddragne sin retmæssige Bestyrers Omhu og Tilsyn, sygner mange af disse Nuller langsomt hen, og en vakker Dag er baade ett og to af dem forsvundne af Rækken, og Hovedtallet skrumper af lutter Sorg ind til slige jammerlige Skyggebilleder, som De der ser. Det er en ren Epidemi, denne Nullesott i Enkernes Talrækker, den tager mer og mer til, da ingen agter paa den.

Men du gode Gud, Enkerne selv maa dog...?

Ak, de hører til „de Stummes Leir“ og synes ogsaa tilsidst, at det kan ikke være anderledes.

Saa kom Musikken, der spilte op:

Nu bæres Nullet bort til Graven!

og forskrækket for jeg op af denne besynderlige Drøm.

En Modsætning.

Jeg kommer nu, jeg ved ikke hvorfor, til at tænke paa den unge Pige, jeg engang kjendte, et af min Ungdoms lyseste, uudsletteligste Billeder. Hun vidste ikke, hvad hun skulde finde paa af sprudlende Liv og utæmmet Overgivenhed, hun talte ikke, hun sang, hun gik ikke, hun dansede. Som Barn, fortalte Søsteren mig, havde hun veddet med dem om, at hun skulde gaa paa Isen i et Fodtøi, som aldrig havde omsluttet Menneskefod. Hun pudsede sine bare Fødder med Blanksværte og gik ned paa Elven og skriede. Blev ikke syg efter.

Jeg har set hende en Gang senere. Hun var graanet oppe i en afsides liggende Bygd. Hun hørte til „*de Vakte*".

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

En hel anden Type var det lille seksaarige Pariserbarn, jeg lærte at kjende i en Familie dersteds. Hun var bleven dikteret den Straf, at hun ved Middagsbordet ikke skulde faa af den sidste Ret, hendes Livret, og som, da den skulde serveres, for at skjule Straffen for Gjesterne, raabte over til Faderen: „Tak, Papa, jeg skal ikke have Kage, du ved, jeg liker ikke den Sort, Tak, Papa, ikke til mig."

Kan man tænke sig en større Kontrast end dette lille raffinerede Pariserbarn og den prægtige vilde, norske Pige, der sjæleglad over at have løst sin lille Krakaopgave svinger sig paa Isen med de nøgne malede Fødder!

Hvad skal det blive til?

Ogsaa et andet Barnebillede dukker frem. Den lille femaarige L. W—J., som jeg under et Badeophold i Sandefjord oftere traf hos to Damer, jeg kjendte, ligeledes Badegjester. Deiligt var dette Barn, men saa ustyrlig livligt og heftigt, at Moderen, den lidt formelle, fornemme Dame, ofte udtalte sig ængstende over, hvad dette skulde arte sig til. Den Lille havde fattet en lidenskabelig Hengivenhed for de to Søstre, hvis stille, kjærlige Maade at tage hende paa øiensynlig øvede sin Magt. Kun naar hun skulde derfra, skreg hun forfærdelig.

Da fortalte man mig, som en af hendes Synderligheder, at hun pleiede, naar den svage af Søstrene skulde gaa sin Tur, at udspeide dette, liste sig i Forveien og omhyggelig rydde Smaasten og alle Ujevnheder bort fra Veien.

Da jeg hørte dette Træk, vidste jeg, hvad denne Livlighed vilde springe ud til.

Hun er nu Husfrue paa et af Danmarks adelige Godser, afholdt af alle. Hendes barnlige Heftighed har udfoldet sig til et varmt Hjertes aldrig hvilende Iver for at glæde alle omkring sig, og hvor de findes, stille rydde Stene væk af andres Veie.

Et Valg.

„Af to onde Ting vælger jeg dog heller at leve end at dø", sagde en af vore Enker, jeg traf igaar, der mer en sedvanlig havde maattet prøve Omskiftningen. Hun er en jevn, stille, livsglad Natur uden særegne Anlæg til Misfornøielse med Livet. Det kom saa tonløst, saa fatalistisk resigneret, medens hun sad der med Kaffekoppen i Haanden, som om hun vilde sige: Jeg har lidt saa meget, at jeg har ikke Kraft engang til at ønske mig Døden. Det bedøvede mig næsten i sin stille, ukunstlede Jammer.

Første og sidste Gang.

Hin unge deilige Pige, i Besøg fra Landet, der første Gang hun var paa et af vore større Baller, havde det Uheld at glide i Dansen og falde paa Gulvet. En Forfærdelse greb hende, som om en Skjendsel var overgaaet hende — grædende skyndte hun sig hjem — og satte aldrig sin Fod i en Dans mere.

Et Samfundsmord.

Et andet ulige mere tragisk Offer paa den falske Kvindeligheds Alter mindes jeg fra min Barndom. De ældre Damer talte altid hviskende om denne Tildragelse, som om den var altfor forfærdelig til at tale høit om, og den var i Sandhed forfærdelig nok.

Offeret i denne Begivenhed var en af vore fornemste Damer. Hun var en komplet Skjønhed af en fuldkommen sydlig Typus, blid og god og af et muntert, sorgløst Temperament, sterkt feteret paa Ballerne. Maaske gav hun sin Livlighed lidt for meget Tøilen, uden dog at man havde vovet den sagteste Beskyldning af nogen alvorlig Art: hun var *almindelig agtet*, og alle indtagne af hendes Elskværdighed.

Da falder pludselig et nederdrægtigt Menneske, som hun maaske havde havt det Uheld at støde engang, maaske ikke, paa en Spas, der søger sin Lige i ondskabsfuld Kaadhed. En Morgen finder man opslaaet over hendes Gemals Vinduer det bekjendte ominiøse Dobbelttegn, hvorunder man nu engang billedlig fremstiller en Ægtemands største Skam. Da det ikke

lod sig gjøre straks at faa det ned, kom hele Byen i Bevægelse. Hendes Mand, en Militær, bliver, vil man fortælle, drillet af Kameraterne, den ulykkelige maa undgjælde — og saa elendig var Tidens Aand dengang, saa vanvittig opskruet den kvindelige Frygt for Skandale og Omtale, at Bevidstheden om, at hun var uskyldig, ikke formaaede at hæve hende over denne Usselhed. Ak, den styrtede hende kun i den dybeste Fortvilelse! I to Dage var hun et Bytte for den, da gik den over til *Vanvid.* Hun laa paa Gulvet og rev sit prægtige sorte Haar af med vilde Skrig. Dagen efter var hun et Lig.

Da gik det som et Stød gjennem vort Samfund, der vakte det til Besindelse, til Rædsel! Dette var dog for galt!

Hvad der kunde gjøres, blev gjort. Hos os er det ikke som i Sverige Skik og Brug, at Kvinder følger Lig, en eneste Undtagelse er skeet hos os; det var, da denne uskyldige blev baaret til Graven. Landets første Dame, vor prægtige gamle Grevinde *Wedel*, satte sig i Spidsen for Demonstrationen. Hende fulgte alle Byens Damer i festligt Tog. Der blev den Dag ikke en Blomst tilbage i noget Vindu. Jeg var for liden dengang til at følge dette Tog, men vil gjøre det nu.

Og Forbryderen!

Der staar intet i Christian V.s Lovbog om et Mord af den Slags, og selskabelige Lynchlove, naar det gjælder Fornærmelse mod Kvinde, der ikke udtrykkelig hjemles af hin Lovbog, eksisterer ikke hos os. Rolig og uantastet vil han være gaaet gjennem Livet, selv om han var bleven opdaget, og muligens lever han endnu.

ALMINDELIGE TILSTANDE.

Mod Strømmen! „Kjærringa mod Strømmen" heder det paa godt Norsk. Aaja, hvorfor ikke Kjærringa mod Strømmen!

Vi har et kosteligt gammelt Folkesagn betitlet saa. En sand Verdensallegori, en af de dybsindigste, skjules deri. De lamfromme Eventyrprinsessers Tid er forbi. Vi tror ikke mere paa, at hun rører *Prins Frost* ved at smigre ham og med klaprende Tænder forsikre, at hun har det saa deiligt hos ham.[1] Herefter faar vi „Kjærringa mod Strømmen", der heller gaar under end opgiver sin Overbevisning: Konen, som paastod, at

[1] Se det russiske Eventyrsagn i den norske Almanak for 1880. (Anm. fra 1879.)

der skulde bruges *Saks*, Manden holdt paa sit: *Kniven*. Derover trættedes de i det uendelige. Og da hun ikke vilde give sig, men blev ved med at paastaa Saksen, tog han hende med et al Trætte afgjørende: Du har vel mistet det lille Vette, du havde nu, og dykkede hende ned i Elven.

Da rakte hun Haanden op over Vandet og klippede med Fingrene.

Og saa vil jeg blive ved at klippe og klippe de seige Strenge, der binder os til den gamle Trældom, blive ved, blive ved, indtil Stemmen lyder over en Gravhøi.

INDLEDNING.

Maa det altid være saa, er det et uundgaaeligt Fatum, at Folk, der har noget at sige, som andre af gode Grunde vogter sig for at sige, aldrig kan faa Lov til at gjøre det i normal Tilstand, det er, med alle sine Evner mildt og harmonisk ordnet. Det synes, som om ethvert saadant Sandhedens Ord kun kan spire paa én Grund, Lidelsen. Vi maa altid tænke os denne Sandhedsbekjendelsens og Forkyndelsens Muse med luende Blikke, Buler i Panden og smertefortrukne Miner, der maaske kun da lidt ironisk glatter sig, hvergang Forundringen „*hvorfor smiler du ikke?*“ altfor stupid slynges hende i Ansigtet.

Søstre, hør mig! der mangler os alle noget . . . noget, som Franskmanden kalder *la sainte colère*. „Ich liebe den *Zorn*, protegiere ihn auch,“ siger *Rahel v. Varnhagen*, Aarhundredets første inspirerede Sibylla i den Sag, som dengang endnu intet Navn havde. „Ich liebe den Zorn,“ skrev den blide, mønsterværdige Rahel, allerede for snart firsindstyve Aar siden.

Gud bevare os! Skal vi nu opmuntres til Vrede og slige onde Lidenskaber ogsaa! . . . Man præker jo netop ind i os de modsatte Egenskaber, Fromheden, Taalsomhedens Ufølsomhed!

Ganske visst. Men enhver Ting har nu engang sin Rette og sin Vrange, og ligesom der gives Egenskaber, som man altid har ladet paradere med Retten ud, deriblandt de taalsomme Dyder, saa er der andre, man altid viser os paa den mørke Vrangside, f. Eks. *Vreden*. Franskmanden har endnu en lind Betegnelse for den, han kalder den *Indignation*. Den har imidlertid ogsaa en Retside, og det er netop den, som hin merkværdige berlinske Sandsigerske elskede og protegerede. Den har intet med Dagens Bagateller at gjøre, kjender ikke hidsige Ord eller gnistrende Øine. Den kjender til en dyb,

stille, luende Følelse, der staalsætter Viljen, renser Sjælen fra alt Slagg af sygeligt og smaat og fylder den med den rette Taalsomhed: *Kraften til at føre og holde Kampen ud.*

PRIVILEGEREDE ROVMORD.

1876.

I.

Man kan sige, at Kvinden har to Arter af Liv tilfælles med Manden, Liv, der begge er Døden hjemfaldne, den Død, der forkyndtes Skabningen paa Syndefaldets første Dag, og det, man kalder en borgerlig Død, der altid maa begrunde sig paa en Forsyndelse, bevidst eller ikke bevidst, mod de Lovbestemmelser, Samfundet har vedtaget og tillempet som betryggende for sig selv.

Men Kvinden har foruden disse to Liv, som hun deler med sin Medskabning, særlig et tredje at verge for, der kan fortabes uden Skyld og dog borgerlig døde hende, et Liv, der idelig svæver i Fare, der i samme Mon det udbyttes som en Gevinst for den ene Part, paafører den anden Part Tabet; der gjør hendes Tilværelse til en uafladelig pinlig Væren paa sin Post mod usynlige Angreb, der gjør, at selve Atmosfæren, hun indaander, er svanger med Fare og Fordærvelse. Man vilde studse ved at tænke, at det er det høieste, Naturen har givet hende, hendes Smykke, hendes Livsklenod, hvori der paaføres hende disse Lidelser.

Den lysterne Hemmelighedsfuldhed, en raffineret, fordærvet Kultur har lagt om alt, hvad der angaar hendes Kjønseiendommeligheder — er man i Grunden uskyldigere med den end paa Otaheiti! — hvor unaturlig er den ikke blevet, til hvilken kunstig Høide ikke opskruet, forat den saa leilighedsvis kan aagres med og paa frækkeste Maade udbyttes. Og er ethvert saadant Udbytte ikke et dødeligt Angreb paa det Liv, som særegent tildeltes Kvinden, saa at hun uden Skyld martres og mishandles i det? Er det ikke et Rovmord ligesaa godt som det, Lovene straffer? Al Uret grunder sig dog paa et moralsk Overtag, en ikke billiget Tilegnelse af en andens Eie, hvorved denne taber, og her gjælder det Voldshandlinger mod et Eie, som Foruretterne selv har stemplet som det høieste ved den forurettede, som hun, under Trusel af de mest ydmygende Straffe, selv har at vare som en Helligdom, Kvindelighedens uantastbareste, hendes Blufærdighed.

Sker denne nedrige Udbytten deraf ikke daglig lige for vore Øine i denne Syndflod af urene Skrifter og Billeder, der smugles ind i vor Ungdoms hemmelige Gjemmer — ja paatvinges dem paa offentlig Gade i paatrængende Vindusannoncer og -udstillinger! I en viss tysk Hovedstad kan man, langs dens fornemste Promenadeplads, neppe gaa tyve Skridt uden at støde paa Vinduer, hvor der falbydes slige Sager med sine meget lovende Titler og Titelvignetter. Der syntes at være godt Udvalg, ligefra forrige Aarhundredes mest renommerede Krebillonader lige ned til Hr. *Th. Vischers* berømte Verk om Moderne.

Men det er dog endnu intet mod hine skamløse Udstillinger, der annonceres under Navn af[1], og hvor Kvinden offentlig er lagt paa Dissekerbænken, for sønderlemmet at komplettere Rubriknumrene i nogle omreisende Kuriositetskræmmeres afskyelige Samlinger! . . . Arme *Anadyomene!* Du har maattet finde dig i, at mørk kristelig Fanatisme engang kaldte dig en Heks, en ond Aand, og stængte dig ind i de sorte Bjerghuler; men havde du anet den Skjæbne, der nu beredes dig, Lem for Lem skruet fra hinanden at udstilles til Gaudium for den kynisk gabende Mængde — du var bleven i dit hemmelighedsfulde Dyb, o Anadyomene! var aldrig opsteget af dit kjølige Dyb, og denne smudsige Jord havde aldrig skuet dit himmelske Billede! . . .

Man vil naturligvis indvende: hvad har ærbare Kvinder med denne Trafik at skaffe, det angaar jo ikke dem, de bør *ikke engang vide derom.* Ganske rigtigt, det gamle Ræsonnement. Men vi paastaar, det angaar dem, og netop dem, alle som én. Lad en blufærdig Kvinde aldrig med et Øie have skuet noget af disse Uhumskheder, ligesom jeg, der skriver dette, i Sandhed ikke har det — kun hørt derom, hun vil dog i dem føle sig nedværdiget, som om det angik hende personlig, føle det som en langsom Smiden til Pælen til Raahedens Forlystelse.

Hvad har et Samfund at gjøre ligeoverfor Tilstande som disse, hvor dets eget dyreste Livsstof, der holder det sammen, er sunket ned til en Vare, hvori der kan spekuleres som i enhver anden?

Skal vi stige ned til Otaheiti, eller er der nogen reddende Mellemvei?

Vi kan længe vente paa Svaret, naar vi ser den Tankeløshed, hvormed man beskuer disse daglige Foreteelser, og den merkværdige Ligegyldighed, hvormed vore offentlige Sedeligheds-

[1] Vi husker ikke Navnet. (Anm. fra 1879.)

vogtere lader det passere. Vanen gjør det, den gjør, at man betragter alle Konflikter mellem de tvende Kjøn, ligefra de ædlere ned til de laveste, som et fuldkomment *parti égal*, hvor den ene Part har akkurat saa meget at vinde og tabe som den anden. Man er bleven saa vant til i den svagere stillede og ene ansvarlige Modpart at se den aldrig svigtende Kilde for den sterkeres hele Skala af Lidenskaber, og Kvinden støtter denne Tryghed selv desværre ved den sløve Passivitet, hun iagttager, at man ikke formaar at løfte sig til det Standpunkt, hvor man fordomsfrit vilde kunne anstille Sammenligningen, et Tankeeksperiment, der vilde føre til den Opdagelse, at her har den ene *Part kun at vinde, den anden alt at tabe.*

II.

Stof nok til den Slags Betragtninger yder ogsaa en anden Dagens Trafik, mindre stødende, tilsyneladende helt uskyldig. Vi mener disse hieroglyfiske Personalkorrespondancer, der i de senere Aar har faaet Indpas i flere europæiske Storbyers Dagblade, heldigvis endnu ikke i vort Land. De forholder sig til de offentlige Kvindebluskjendinger omtrent som Lommetyverier til Rovmordet. I den platte Svulst, der udmerker dem, og den Ubehjælpelighed, hvormed de stræber at maskere deres altid yderst noble Hensigter, skulde man tro, at de kun var til at le af, og de byder vist ogsaa mangengang Stof til selskabelig Moro. Men Sagen er, at de slet ikke er til at le af.

Det er i Regelen ikke vanskeligt at tyde disse Hieroglyfer, og bag disse saa uskyldig ladende Tegn at læse den egentlige Mening.

Ved at vælge iflæng blandt hundrede vil man have Normen for dem alle. I dem alle vil man finde mer eller mindre behændig tilsløret en liden Vending, der røber den egentlige Hensigt.

De almindeligste lyder saa: „En Mand, der sidder i en god „Stilling, søger af Mangel paa Bekjendtskaber en Livsledsager-„inde, der er dannet, huslig og af en blid Karakter, og som er „i Besiddelse af lidt Formue til fælles bedste. Den strengeste „Diskretion forsikres“ ... Om vi nu omsatte det til: En Mand, der sidder i en mislig Stilling, søger en Formue, selv om han skal tage en Livsledsagerinde med paa Kjøbet — saa vilde vi sikkert i alle Tilfælde komme Sandheden nærmere. Hvor mange gaar i Fælden?

Dette er dog af de mindre ulykkespaaende.

Betænkeligere forekommer os disse Annoncer, der ikke taler om Formue, Egteskab eller noget saadant trivielt, men holder sig paa en ubestemmelig Erotiks svævende Høider, hine mystiske Opfordringer til Møder og nærmere Bekjendtskaber. De klinger slet ikke som Indledningen til en Tragedie, hvilket de leilighedsvis nok kan blive; vi morer os ved dem og tænker ikke et Øieblik paa, for hvem Spillet her alene er farligt, at hvad der for de indbydende i hyppigste Tilfælde er en frivol Leg, kan for den indbudte blive en Livssag, der kan begynde i Kongens Have og ende i Sortedams- eller Peblingesøen.

Her nogle smaa Indledninger (ordret aftrykte).

„— Den høieste blonde af de to Damer, som en Herre „havde den Glæde paa Ballet i A. at vise en ringe Tjeneste, „anmodes indstændig om at ville tilstede en Sammenkomst. „Billet merket N. N. bedes nedlagt i N. N.“

. . . . . .

„— Skal jeg ikke gjense Dem? Siden hint Sammentræf paa „Høibro har jeg forgjæves speidet efter Dem. Jeg vil Torsdag „Aften Kl. . . . være paa samme Sted og venter med Længsel „o. s. v.“

Kunde maaske ligesaa godt hede:

Jeg skal Torsdag Aften være paa samme Sted, og skulde min Længsel virkelig lokke dig did, vilde du maaske være bedre faren, om jeg styrtede dig paa Hovedet ud i Kanalen . . .

„— Tak, Elskede, for Tegnet! . . . Kl. 6 paa det aftalte Sted, „hvor vi uforstyrrede kan udveksle vore Følelser . . .“

I Oversættelse: Tak, min Tøs, for Tegnet! Kl. 6 paa det aftalte Sted, hvor jeg for en letsindig Time mere i mit Liv kan plante Elendigheden og Forlabelsen ind i dit.

I fuld dramatisk Udvikling:

„Elskede! . . . Opdaget isøndags. Jeg indesperret. Skriv ikke! . . .“

Meget lovende i sin Begyndelse klinger følgende Manifest:

„— O. P. vil nu i Adspredelse søge at glemme Opholdet „hos sin kjære, lille Tante, som ikke vilde kjende andet end sin „Pligtopfyldelse. Tak for de Timer, jeg har tilbragt hos dig, „men jeg er ikke Barn nok til at nøies med Skalien af Æblet . . .“

Maatte Æblet selv bekommet hende bedre!

Ikke sandt, det er morsomt!

Hvor skal det tilsidst ende, naar Forførelsen aabner alle Døre, naar Gadehjørne- og Maskeraderomantikken ugenert trænger

ind i Dagligstuerne og Boudoirerne og afhasper sit smudsigste Spind ligefor Familiens Næse? Hvilken Moder vil i vore Dage være sikker paa sin Datter, og vi kan gjerne lægge til: hvilken Datter paa sin Moder, at denne ikke en vakker Dag „til fælles bedste" gaar hen og gjør dumme Streger?

Men bortset fra Avisfrierierne og -betlerierne vil i alle Tilfælde mellem de to Kjøn hin Naturens og Forholdenes grusomme Partiskhed træde os imøde og burde stemme til den alvorligste Eftertanke. Den bør og kan kun afføde Frygt og Uro og vække Afsky for en Samfundsorden, der saa langt fra bestræber sig for at udjevne denne Partiskhed, idet den med dobbelt Omhu vernede om den svagere stillede, at den meget mere opmuntrer den, begunstiger den.[1]

III.

I Syden, hvor de samme Love virker i den sjælelige Verden som de, der driver Blomsten til Frugt og lader den pludselig modne og falde tung til Jorden under den luende Sol, hvor alt forklarer sig i et evigt Skjønhedens Lys, vil *Sanseligheden* ytre sig elskværdigere, vi tør sige *renere* end i de nordiske Lande. Den vil have al Umiddelbarhedens Varme og større Inderlighed, den er uskyldigere. I vore nordeuropæiske Samfund, hvor Kvindeligheden er indsnævret i en Hærskare af kunstige Baand, — en ædel Marmorstatue, man har givet Skjørter paa og behængt med Flitterstas, — faar Fantasien, mere virksom end i Syden, et for stort Spillerum, Følelsen faar Tid til at synke og lader Bundfaldet tilbage. Af dette Dynd udklækkes Krybet *Lysternheden*, hvis hæsligste Livsytring er *Ekvivoken,* Urenhedens aandrig pikante Ordleg. Vi kommer her ind paa de elegantere Rovmord, den finere Verdens. Man vil paastaa, at der i den saakaldte høiere europæiske Selskabsverden knapt gives et Mandsselskab, hvor ikke Gjesterne overbyder hinanden i Ekvivokens pikante Ordleg. *Man vilde ræddes ved at være Kvinde,* siger en bekjendt fransk Forfatter, hvis vi ikke tager feil, *Guizot,* hvis *de kunde høre, hvorledes Mænd indbyrdes omtaler deres Kjøn*" ... Der er nævnt Mænd, hvem Hangen til at sige Tvetydigheder var bleven saadan til Vane, at den forlod dem ikke paa Dødssengen.

[1] Skal vi minde om den franske Lovgivning, der forbyder Efterforskning af Forføreren, men lader hele Skylden med dens Elendighed falde over paa den forførte! (Anm. fra 1879.)

Ja vel maa man ræddes ved at kalde sig Kvinde, under Tilstande som disse!

Er det gjennem den Slags Overlegenhed, Ransmandens, Besudlerens, at Manden kundgjør sig som Kvindens Overhoved, Skabningens Herre, Midleren mellem Gud og hende!

Ekvivoken hører til de feigeste, foragteligste Angreb paa Kvindeeiets helligste. Raahedens plumpe Utilslørethed er uskyldigere. Lidet vil den ogsaa tilfredsstille Udbytterne selv. Den bedre Natur vil kræve sin Ret, og Trangen til Modsætningen idelig gjøre sig gjældende. Ogsaa her maa han ty til Kvinden.

Manden maa have *alt, alt,* hvad denne kan byde. Alle Muligheder ligefra dem, der kan tjene hans lavere Tilbøieligheder, indtil de ædlere, der aandelig skal adsprede og forfriske ham, ligesom Gourmanden, hvis Nydelse beror paa Modsætningen. Hun skal være det berusende og afkjølende Element i hans Liv, det neddragende og opreisende, det eggende og beroligende i idelig Veksel. Hun skal ude nære hans sanselige Tilbøieligheder og inden Familielivets renere Atmosfære være den kjølende, læskende Kilde. Paa den ene Side Skrankeløshedens Vilkaarlighed, paa den anden Gitterne og Murene, bag hvilke Millioner dels indvies til klosterlig Afholdenhed eller ogsaa til — Pennen vægrer sig ved at fuldføre Billedet.

Er vore kristne Forhold bedre end Tyrkernes? . . .

Vi ser foragtelig ned paa deres Slavindemarkeder og Haremer, hvor alle skinsyg bevogtes af en. Hvad skal vi da sige til vore kristne Haremer, hvor Skarer af hvide Slavinder og døbte Odalisker er tilfals for *alle?* . . . En Halvdel af Kvindeverdenen afrettet for den hele Skala af Herskerens lavere Begjærligheder, den anden bestemt til i Skikkelse af klosterlig henvisnende Døtre og sande Ærbarhedsdragonider af Hustruer og Tanter at danne Æresvagten om ham, der selskabelig sikrer ham Anseelse og Værdighed.

Saaledes ser, paa det høie Tidens Kulturtrin, vi har naaet, Forholdet for Øieblikket ud mellem Mand og Kvinde. Hvorledes det er muligt, at Udartningen har kunnet skride frem til et saadant Punkt, derpaa behøver vi vist ikke at grunde længe. Man har som Medvirkere og Medskyldnere én Gang for alle sikret sig de forurettede selv, ved — det er frygteligt at maatte sige det — i Guds misbrugte Navn — at forsikre dem om, at det er hans Vilje, at de skal taale det og *tie.* Paa den Maade har det kunnet gaa.

Men saaledes kan det ikke længer gaa. Kjæden maa briste mellem to saa unaturlig forbundne Parter. Hvorledes da udjevne Kløften, der synes uoverstigelig? Vil han, der saa grovelig brød Kontrakten om et evigt uadskilleligt Forbund *bygget paa Guds Lov*, vil han vende tilbage til hende og beslutte sig til at leve den og hende værdigere, tænke, tale — *tie* hende værdigere? Eller skal hun maaske bryde Skranken med ham og følge ham, hvor enhver saadan ophører? . . . Arbeides der ikke paa det? . . . Sker det, hvis er da Skylden? Thi saaledes kan det ikke blive. Manden har forbrudt det sidste Krav paa høimodig Indrømmelse hos sin Modpart, naar han ikke engang skjuler, at han selv ikke har nogen Forpligtelse at overholde, naar det er kommet derhen, at han aabenlyst pukker paa en Forskjellighed i Organisation og Temperament, der vilde ophæve alt moralsk Ansvar, skille ham fuldstændig fra sin da høiere stillede Medskabning og lade ham selv synke betænkelig ned mod de Firbenedes Trin i Skabningen. Skal han drage hende med?

Nei, vi gyser tilbage for denne Udsigt. Der maa tænkes en anden, Mennesket skabt i Guds Billede mere værdig. Det maa komme til et Kompromis. Begge Parter maa gjøre Skridtet mod hinanden. Han maa ofre Ansvarsløsheden, medens han samtidig løser nogle af de Baand, der unaturlig indsnævrer hende. Han maa helt diktere sig en retfærdig Begrænsning, medens han udvider de altfor snævert afstukne Grænser, hvori hendes Sedelighedsbegreber bevæger sig. Giv Kvindens Følelsesliv, hidtil kvalt, større Frihed, rens hendes Dydsbegreber, hendes Blufærdighed fra alt dets overflødige Paahængsel, der uværdig kun maa tjene som Raffinement for hans lavere Nydelsesbehov og skinsyge Despoti, og et stort Skridt mod hinanden vil allerede være gjort.

Maatte der i hin franske Filosofs trøstesløse Udraab ligge et Varsel derom!

Maatte det forstaaes saa, at ogsaa enhver ædel Mand vil ræddes ved at kaldes Mand under Tilstande som disse, og alle som én reise sig mod dem!

Hellige Vrede, besjæl dem til Verket og fyld deres Sjæle med din Ild!

EN ITALIENSK RETSFORHANDLING.

Kaptein Valdis, en i Krigen hæderlig aftjent Officer, er forlovet med en i Rom bosat elskværdig ung Dame, som han har

staaet i stadig Brevveksling med — et Forhold, der syntes at være grundet paa høieste Agtelse og Kjærlighed.

Han forlægges imidlertid til *Kapua*, hvor han en Dag ser en ung Pige, eneste Datter af hæderlige Forældre, og bliver heftig forelsket i denne. Han søger da Adgang til Familien, der viser ham al Gjestfrihed. Hans Lidenskab tiltager, og han aftvinger det stakkels Barn, netop kommet ud af Pigeskolen, et Par forstyrrede Svar paa hans mer og mer nærgaaende Erklæringer, indtil Forældrenes Mellemkomst afbryder det, og det ender med, at han maa opgive sine Besøg.

Forfølgelsen begynder da og tager til i stigende Raseri, ganske à la Bjørnsons *Mansana*, med hvem denne Virkelighedshelt har meget tilfælles, ja man skulde næsten tro, til hvem han har ydet det inspirerende Forbillede.

Da hun mere og mere skræmt ved hans Voldsomhed trækker sig tilbage, medens Mistanken stiger hos ham, at hun maaske bærer en anden i Tankerne, passer han hende op paa offentlig Gade og skyder hende ned bagfra, hvorefter han retter tre Skud mod sig selv, der alle mislykkes, og kun ett af dem streifer Pandehuden i hans venstre Tinding.

Altsaa altid et heldigere Resultat end vor Bjørnsonske Helts, der efter at have aflagt diverse Forsøg i samme Retning — vi kan desværre ikke andet end ganske prosaisk kalde dem Attentater paa Menneskeliv — kun driver det til nogle Damebesvimelser og et Par knuste Vogne.

Processen begynder. De ulykkelige Forældre slæber sig hen foran Skranken som Vidner.

„Der Staatsanwalt" har holdt sin Anklagetale, hvori han gaar ud fra, at *„Manden har den Forpligtelse at lægge Tøile paa sine slette Lidenskaber, hvis ikke, kunde jo ingen ung Pige gaa sikkert paa en Gade, ingen Familie være sikker paa, at Forbrydelsen ikke trængte ind i den."*

Derpaa replicerede Forsvareren i en Tale, der varede i halvtredje Time, hvori han „mit unübertrefflicher Klarheit und Wärme des Gefühls" talte for sin Klient og sluttede med at begrunde Andragendet paa en fuldstændig Frifindelse særlig paa følgende: „At det var en Mand „mit aussergewöhnlichem Muth", der havde indlagt sig Ære i Kamp for Fædrelandet, et Motiv, som nok vilde vise, hvilken Vegt det havde i hele Opinionen. Hvis det f. Eks. havde været omvendt, „at Kuglen havde forfeilet Adele, og hun til sine Fødder havde set *hans* livløse, blodige Legeme (her vil Defensors Veltalenhed have antaget et synderlig dramatisk Sving) — da vilde *hendes Liv*,

det skulde hun nok faaet føle, fra den Stund været forloren. Alle Mænd vilde skyet hende, alle Italiens Kvinder vilde fordømt hende som den, der var Skyld i, at en saadan Mand endte saa skrækkelig.“ [1]

Altsaa — var Mord- og Selvmordattentatet faldt omvendt ud, saa vilde den unge Pige baaret Forbrydelsens Vegt, *hun* vilde hele sit Liv være skyet som Morderske.

Nu var det omvendt Adele, som laa der med knust Hoved, hvordan mon det saa gaar *ham?*

Efter 3/4 Times Overveielse vendte de Edsvorne tilbage i Salen til det i aandeløs Spænding ventende Publikum.

Paa Ære og Samvittighed, talte Formanden med høitidelig Røst, Haanden paa Hjertet:

Har *Agestino Valdis* Aftenen den 4de Juli 1874, paa den offentlige Plads *dei Guidini* i *Kapua* affyret et Revolverskud, der havde *Adele Ducroys* øieblikkelige Død tilfølge?

Ja.

Er De overbevist om, at Valdis ved Affyrelsen af dette Skud har handlet under Tilskyndelse af en uimodstaaelig Magt, fremkaldt af skinsyg Kjærlighed?

Ja.

De Edsvornes Præsident forkyndte ham nu, at han var frikjendt og kunde forlade Salen.

Publikum jublede. Han var en kjæk Officer, en Nationens Mand. Han var *Mand.*

Om de fire Ofre for denne Mandsdaad, Offeret selv, de sønderknuste Forældre og en fortvilet, forladt Brud, nævnes det intet.

Heller ikke bliver det os forundt at kaste et Blik ind i den frikjendtes senere Fremtid.

Blev han ogsaa, som hin for alle vore Domstole frikjendte digteriske Tvillinghelt, pludselig from som et Lam og ubeskrivelig lykkelig?

BREVE FRA PARISERUDSTILLINGEN.

Paris 16. Juni 1878.

Kjære Venner!

Der var jo ikke noget egentlig iveien for, at jeg ogsaa kunde skrive „Korrespondancer fra Paris“, da jeg jo hører lidt til Lauget og ogsaa før har forsøgt mig deri. Men det vilde

[1] Bogstavelig efter „Der neue *Pitaval*“. (Anm. fra 1879.)

neppe blive nogen saadanne, som man i denne Tid er vant til at modtage i Hjemmene. Ingen af disse Dityramber i ubunden Stil, hvori vore Pariserfarere giver sin Henrykkelse Luft over at kunne forene denne vakre Opgave, at glæde dem hjemme, med den Tilfredsstillelse selv at være i Paris, og det i en Tid, da „La ville magicienne" overgaar sig selv og giver en af sine mest overraskende Præstationer i denne høiere Magi. Hvad jeg kan have at melde, bliver af gode Grunde ikke saa fornøieligt. Det skal ikke vække længselsfuld urolige Fornemmelser hos nogen stille smegtende Hjemmesidder, maaske før virke dæmpende og beroligende. Jeg sender derfor de faa Optegnelser, som jeg vil samle mine forstyrrede Sanser til at nedskrive, ikke hjem til Blade eller Tidninger, men vælger dennegang selv mit Publikum. Og det skal bestaa af de faa trofaste og sandt frisindede Sjæle, der forenede sig under mit sidste, saa bevægede og noget sterkt vekslende Ophold i Kjøbenhavn til at blidgjøre mig samme. Jeg adresserer det til vor Konsulinde Fru L., medens det selvfølgelig ved hende vil naa de andre Veninder, danske og norske, hvortil jeg da særlig tør regne dem, med hvem jeg de sidste Aftener før Afreisen var samlet.

Kan jeg nogensinde glemme disse Aftener! De var begge saa herlige! Dog maa jeg maaske foretrække den hos vor kjære Fru L. i hendes smukke Hjem, hvor hun til sit Væsens mig saa velgjørende, egne stille Maade ogsaa kunde føie den elskværdige Vertindes. Her i disse Par Møder kunde vi udfolde os friere, naturligere, end det var muligt under *Festen* selv, der dog havde sluttet os sammen. Denne store Fest, der nu staar for mig som en glimrende Drøm, hvor jeg maa spørge mig selv: er den virkelig oplevet? ... Og i denne belivede Stemning vil der for os alle have blandet sig noget vemodigt, der endnu forhøiede den, en Følelse af, at dette var en af de sjeldne Gange i vort Liv, hvor vi paa *den Maade* var samlet, en af de sjeldne, hvor ogsaa *vi* bænkede os om „Idéens Høibord", inden Hverdagslivet drog os ind igjen i sine gamle Folder. Nei vi duer til noget andet, tænkte jeg flere Gange, vi duer til noget andet end Dagligstuvrøvlet og vore pjattede Sammenkomster med det evindelige Hekletøi vrikkende i Hænderne — dette jammerlige Skjul for Leden og Tomheden! Nei, vi du til noget andet! Hvilke Taler vi holdt og med en Ro, „en Agtelse for Ordet", der kunde tjent mer end en af vore moderne parlamentariske Forsamlinger til Mønster. At vor Digterinde[1]

[1] Benedicte Arnesen-Kall.

kunde holde en saadan, flydende og strømmende fra Sjælen, derpaa var vi belavet, men vi andre! ... Det var forbausende, hvor vi fik det fra. Jeg ved ogsaa én, som næsten græd af Rørelse, da Ungdomsveninden — Legesøsteren fra Fireaars-alderen lige til de Aar, da Legen gaar over i det bitre Alvor — reiste sig og mindede om hin Tid!

Hun fremmanede — endnu smuk som hun stod der — Billedet af en glad, lysmanket liden Pige, der altid havde Moro og Løier fore, naar de var sammen, som bogstavelig troede, at Svalerne lod sig fange ved at kaste Salt paa Halerne, men som ogsaa senere de klogere Institutkamerater pegede paa og fniste og lo ad. Hun var dem vel for original, for landlig! ... Ja, vel maatte hun røres, hun, hvis Skjæbne det tilsidst blev at peges paa af hele Landet! De faldt saa uden Hensigt, disse Barndomsvenindens Ord, dog klang de som en varm, indigneret Protest — Protest mod det Billede af hende, vor unge, dristig stræbende Kunstner netop havde bragt for Dagen! ... „Da det sandsynlig bliver det eneste Kontrafei af nogen Art, der kommer til at gaa over til Eftertiden, saa vil jeg ogsaa gjøre det kraftig," ... tænkte vist den unge dristig stræbende Kunstner, og det glade Barn forvandlede sig under hans Tegninger til et refleksionssygt, gammelklogt lidet Uhyre, og en lang, gravstille, til Taushed indviet Ungdom til en urolig Jagen efter drømte Kunstnermaal, et rastløst Lykkesøgeri! ...

Alt dette smeltede i mig ved min gamle *Wilhelmines* Ord. Ja, der faldt mange andre ogsaa, mange prægtige! Tilsidst Konsulens Tale „Til Damernes Pris", der især greb os Norske saa! Denne smukke, hjemlige Toast, der aldrig mangler ved nogen, ikke ganske hverdagslig Leilighed, men som vi selv desværre altid har manglet Anledning til personlig at takke for. Nu gav vor kjære Vert os denne Anledning, og paa alle norske Damers Vegne ... det var høitideligt! — Og saa endelig Talen „Til Mændenes Pris".

Dermed syntes Stemningen at have kulmineret, høiere kunde den ikke stige ... Det var en Aften!

Men tilbage til Pariserbrevet. At det fremkommer som Sendebrev, skal ikke forarge nogen. Der maa her forudskikkes en liden Bekjendelse, som vist vil godkjendes af enhver, der vil sætte sig lidt ind i min Stilling: at jeg i de sidste Aar, ligesom jeg gaar mer og mer tilbage til min tidligere Skyhed for at søge Folk personlig — det sympatetiske vil altid sikrere faststille sig, hvor de søger mig — næsten har ophævet al privat Korrespondance. Sandelig af Hensynsfuldhed for Mod-

tagerne selv! Man fristes nemlig i slige fortrolige Meddelelser altfor meget til at fortælle, hvorledes „man har det“. Det vil sige, hvordan ens eget private Jeg virkelig befinder sig, og det er de dog i Regelen ikke tjente med. Det Spørgsmaal: Hvordan lever De? Nei, hvordan lever du? har altid, naar Bekjendte eller Venner, man i lang Tid ikke har set, falder ind dermed, sat mig i en viss Skræk, som om de virkelig ønskede at faa det *grundig* og *oprigtig* besvaret! Heldigvis afventer de allerfleste det heller ikke. Hvad der kan være værd at vide om mig, giver jeg eder paa min Vis muligst destilleret, hvorved det altid bliver lidt fornøieligere. Det kommer da til at forholde sig til de fortrolige Meddelelser, som Luften oppe i Sneregionerne til den, man indaander nede mellem Murene; jo mindre det kan knytte sig til noget personligt, des bedre.

Ogsaa den lille Reiseskisse, der her sendes eder, maa helst betragtes fra denne Side. Hvad der her er oplevet, kunde være oplevet af enhver, eller rettere, der er intet oplevet, naar vi dermed mener interessante Begivenheder, storartede, berigende Indtryk. Skulde de, nogle Stemninger og Drømmerier, der skal erstatte dette, undertiden forvilde sig lidt for meget fra den slagne Landevei og hist og her komme til at gjøre nogle vel dristige Tankehop for at finde sig tilrette igjen, saa vil I overbærende skrive dette paa Sommerens Regning, Sommeren 1878, *l'année de la grande Exposition Universelle.*

Og dermed lever vel, indtil I næste Gang hører fra

Den „Mørktgrublende“.

ANDET BREV.

Paris, 20. Juni 1878.

Naar man efter en Reise, der varer i to samfulde Døgn, gjennem alle optænkelige Befordringer, kan siges at komme frem med hele Lemmer, uden at have mistet Hovedet — Kuffert — Nøgleknippe — Reisebillet eller Tegnebog — det sidste er det værste (thi vel kan man sige, at uden Hoved trænger man ingen Portemonnaie til, man kan være ganske rolig, men jeg spørger, hvad hjælper det at beholde Hovedet, især hvis det ikke er meget kløgtigt, naar man pludselig staar alene uden Pengepung paa *Korsør—Kieler—Hamburger—Kölner*-Banen i en Tid som denne?) — har man, som sagt, alt dette i Behold, saa maa man jo efter Skik og Brug kalde det en lykkelig Reise, og forsaavidt kan jeg ogsaa til deltagende Venner melde

det samme. Hvad man ellers har at udstaa, regner man jo for intet. Og dog bliver det et Spørgsmaal, kan det Udbytte, man haaber paa, kan Maalet, naar det endelig er naaet, opveie dem alle — opveie de nye nedslaaende Bidrag til den betænkelige Vinding, vi kalder Verdenskundskab, der ved hvert Skridt paatvinges os — — — kort og godt, kan *Paris*, naar det endelig er naaet, trøste os over en saadan Reise ad *Korsør—Kieler —Hamburger*ruten, medens man, uophørlig slængt fra én Befordring ind i en anden, i tvende Døgn ikke er ude af Klæderne, og hvoraf den ene Nat tilbringes ombord i et Skib, den anden i en Kupé? Jeg har de Gange, som jeg før har besøgt Paris, kunnet besvare dette med et freidigt og varmt *ja*. Paris lader os glemme alt Besvær, men dennegang har jeg i det mindste endnu ikke kunnet gjøre det. Udbyttet bliver da tilsidst disse Erfaringer selv og de Betragtninger, man kan knytte til dem, og som mine kjære Veninder jo ogsaa har lovet at tage tiltakke med i Mangel af noget bedre.

Af disse Nætter foretrækker jeg ubetinget den i Kupéen, hvor man dog, naar man er lidt behændig, kan opnaa det Held at være alene. Jeg kjender næsten ingen værre Straf end Indstuvningen i et af disse Fællesrum, hvormed man paa Dampskibe affinder sig med det blidere, taalmodigere Kjøn, medens de enkelte Lugarer forbeholdes det mer fordringsfulde — Grundeierne, Driftsbestyrerne af disse Taalsomhedens uudtømmelige Dannemoragruber. Dette System er imidlertid mer eller mindre strengt gjennemført paa de nordiske Dampskibe paa sine ofte flere Døgns Reiser gjennem vore frygtelige Søer. Paa et af disse, — et Lübecker—Malmö-Dampskib var det nok — var Damekahytten placeret lige ind til Maskinrummet med al sin Helvedeslarm og Kvalm. Aanden i den Betjening, der ydes, svarer dertil, især den kvindelige, som jo falder specielt paa vor Part.

Hotel- og Dampbaadsjomfruer hører til en Klasse Samfundsmedlemmer, i hvem man altid vil møde den mest forstokkede Benegten af nogen Kvindens Ret til en selskabelig-medborgerlig Ligestilling med Manden. Den grunder sig, denne Opfatning af Spørgsmaalet, ikke paa nogen dybere Granskning af samme, hverken paa Refleksion eller Princip; den er kun indpodet dem som en Styrkens og Størrelsens Naturlov, omtrent som den Kjendsgjerning, at Kalkunhanen er en ganske anderledes majestætisk og respektindgydende Skabning end de klynkende, forskræmte Høner, følgelig respekteres den — og Hønerne ikke. Man vil finde denne Anskuelse hos alle halvdannede af Kvinde-

kjønnet, især hos saadanne Funktionærer, der i en stadig Veksel er stillet udskiftende mellem begge Parter.

(Paa et dansk Hotel, hvor jeg i tidligere Dage boede en Tid. Bordet er dækket til to, Retterne, deraf en Hønsefrikassé, er baaret op.)

Men, bedste Jomfru, jeg bad Dem jo sige nede, at min Søn spiser hos mig idag, og disse Beef'er! ... og Hønsefrikasséen her! ... det er jo *mine* Portioner! ... Dermed mentes kun, at naar især denne sidste Ret serveredes mig alene, toges der vel meget Hensyn til det mer æteriske ved Kvindenaturen.

Men dette er jo *bare Vinger*, Jomfru, jeg sagde Dem dog ...

„Ih Gud, jeg ber saa majet om Undskyldning, men jeg syntes, Fruen sa', det var en Dæme."

(Paa et norsk Dampskib.) Aa, Jomfru, skaf mig endelig et Rum for mig alene, derfor er jeg kommen saa tidlig ...

Di faar værsgo vente, te Schibe gaar, saa faar vi se da ...

Men her er jo en Mængde ledige? ...

Ja, det er nok saa, men Di indser sjel, der kan komme Herrer endda, Di faar værsgo vente, te Schibe gaar ...

Altsaa for samme Pris, hvormed de privilegerede har løst Billet, med Adgang til særskilt Rum, eller efter Omstændighederne, hvis Salonen er ledig, til en halv Snes Pladser, stuves nu ti eller flere Individer af de kvindelige Passagerer ind i et Fællesrum. Ganske efter ottomanisk System. Der er ingen Redning. Dampbaadsjomfruen fører dig med en egen, haabløs ubønhørlig Mine ind i Fællesrummet og peger paa en Køie. Om disse kan man kun sige, at de synes at have hentet Forbilledet fra en af de gamle Torturkamres sindrigste Indretninger. Det har altid forundret mig, hvorfor der paa saadanne Dampskibe, hvor der ødsles med Forgyldning, Speile og anden Prunk, skal spares paa nogle Pd. Krølhaar, naar det gjælder uforskyldte menneskelige Lidelser, som kunde lindres. Her har man da i stort Kompagni at være indvortes desperat med de roligste, forbindtligste Miner, føre en naturligvis ufrugtbar Kamp med Jomfruen om at faa lidt frisk Luft ind, vaske og klæde sig af — eller rettere slet ikke af, for at være fiks paafærde og endelig voltigere op til en af disse Torquemadaopfindelser, der gaar under Navn af de øvre Damekøier. Har man nu konserveret en Rest af ungdommelig Springkraft, og man slipper vel derfra, som jeg virkelig gjorde det, vilde i det mindste en viss stor Redaktør, hvis han kunde set det Syn, have kaldt denne Ungdommelighed høist forargelig for en saadan „gammel Valkyrie" og maaske fundet den en Omtale værd i sit Blad.

Sandheden tro, maa jeg dog bekjende, at et Par Gange, naar jeg er gaaet med disse Skibe, er der af sær Gunst indrømmet mig særskilt Rum, hvilket naturligvis ikke forandrer Sagen. I ved jo nok, kjære Venner, at jeg i det mindste bestræber mig for at indtage et fuldkommen upersonligt Standpunkt i den Sag, jeg strider for. Jeg vilde dog gjerne fortjene den smukke, smagfulde Ros, der ydedes mig i en Recension i et svensk Tidsskrift — fra kvindelig Haand sluttede jeg deraf, at det lille, nemme Skalkeskjul „Man siger", „Man paastaar" benyttes mer end lovlig ofte — og hvor det blandt andet heder: „Man säger, att när Fru C. — bare ser en Dame snöra sig, tycker hon Snørlifvet trycker hende sjelf . . ." Kan „en Forkjæmperinde" forlange en vakrere Gravskrift!

Denne Gang, ved Overfarten fra Korsør, var jeg ikke saa heldig, men maatte finde mig i Indstuvningen. Om det kan kaldes Søvn, den Bedøvelse, der gjerne afløser den første Times Forsøg paa at finde den mindst smertefulde Stilling, ved jeg ikke, men det var en skrækkelig Tilstand. Alle Syner, alle Indtryk fra de sidste Maaneders Oplevelser syntes at have sat hinanden Stevne i min stakkels Hjerne. Det var en formelig Regn af Blade og Brochurer, ligefra de i Sandhed overraskende Prøver paa den *Plougske* Ridderlighed og hans saa „velbekjendte broderfolkskjærlige Sindelag" ned til Bevidnelserne fra kvindelig Haand, som Anledningen havde fremkaldt, dertil en Variation af „man säger", der mundtlig havde hjemsøgt eders stakkels forskræmte Veninde og dreiede sig om alt, hvad der angik hendes Digtning og Personlighed, hendes Fortid og Fremtid, saa hun begyndte næsten selv at tvile paa „De Stummes Leir", og hvor nu mon denne egentlig rettelig vilde være at finde. Til *Hovedkvarteret* af samme syntes hun ialfald ikke at være kommet. Alt imellem havde jeg en Fornemmelse, som om mit Hoved laa forventningsfuldt paa en Blok, men hvordan jeg end dreiede det, kunde jeg ikke finde den rette Stilling. Disse forvirrede Billeder samlede sig endelig til en sammenhængende, ikke mindre skrækkelig Drøm. Det bares mig for, at Forfatterinden til en af Brochurerne, „*Fra de Lidendes Leir*", havde indsendt et Andragende til „Foreningen mod Dyrenes Mishandling" om, at Beskyttelsen kun skulde omfatte *Hannerne*, da det var det svagere Kjøns „naturlige Kald og Bestemmelse at lide", og nu havde Maskulinerne i diverse Dyrearter — sikkert de mest høirøstede — forenet sig til en Hyldnings-Koncert? — tænkte jeg naturligvis, det var — nei merkeligt nok det modsatte; det var et Mistillidsvotum, der bragtes hin Forfatterinde,

en Fordring paa at tage Forslaget tilbage. En uhyre blaasort Kater traadte frem og talte paa en virkelig indtrængende Maade: „Vi alle," sluttede den ikke uden en viss ædel Selvfølelse, „vi alle elsker vore Femininer, vi sætter dem høit, høiere end os selv; skal de lide, vil vi lide med dem. Man maa ikke forveksle os med *Menneskene*, der gaar ud fra stik modsatte Principper og vil partout, at de skal lide alene" ... Og ligesom om bare Nævnelsen af denne forhadte Race havde øvet en opirrende Virkning paa Mængden, opløftedes der nu et saadant Tohuvabohu af vrede, truende Røster, at det er umuligt at beskrive det, — men hvori dog en Røst endnu overstemmede dem alle. Det var hint Skrig, der er eget for et visst langøret Specimen af Slegten, maaske det mest plagede, mest forurettede af alle. Det lyder ikke ofte, men naar det sker, klinger det, som om det vil ryste Himmelhvælvingen for at nedkalde Hevn over denne onde, grusomme, uridderlige Skabning, der ikke har mere end to Ben, slet intet Hjerte, og som dog gebærder sig saa overmodig, saa lidet sin Magt og sine Evner værdig.

Jeg vaagnede ved denne forfærdelige Musik og fandt, at mit Hoved, under Bestræbelserne for at finde den mindst smertefulde Stilling, var kommet til at ligge tvers over Køikanten. En Hund tutede iland, og af Larmen ovenpaa Dækket sluttede jeg, at vi nu var i *Kiel*.

Saa op, eller rettere ned, under Fare for at stupe paa Hovedet — Klokken er 4. Saa en lang Marsch til Stationen, saa et godt Stykke Jernbane igjen, og endelig, idet man nærmer sig *Hamburg*, bliver ens Bagage efter en helt ubegribelig Bestemmelse afsat paa et Par Stationer tidligere, medens man selv intet anende gaar til Hovedstationen, hvorhen man troede at have løst Billet for sig og sit Tøi.

Istedetfor den paaregnede Hvile møder os her kun Ængstelse, Stræv og unødvendige Udgifter. Nei, maa jeg bede om Turen over *Lübeck*, selv om det skulde koste os en søsyg Nat og nogle vistnok ikke morsomme Ventetimer tilbragt under en Vandring omkring i Gaderne med at studere den gammeltyske Bygningskunst.

Og saa afsted igjen den lange, lange Dag gjennem ensformige, flade, træbare Egne, hvor man hvert Øieblik stille maa udbryde: Hvor er dog *Danmark* med sin Sø og sine Skove noget andet! og nu vort Bjergland! ja Norden er dog et merkeligt Stykke Naturens Skjødebarn! Hvilken sydlandsk Skjønhed, som der prales saa af, skulde overgaa vort Norden!

Udsigten fra Vinduerne skal altsaa ikke underholde os. Det fornuftigste, man har at gjøre, er at samle sine Tanker paa det praktiske Formaal at komme frem uden for mange Uheld, eller simpeltvæk komme frem. Den menneskelige Vindesyge, der i normale Tider altid vil iagttage en viss forsigtig Holdning, synes i denne Sommer at være indtraadt i en Tilstand af Ugenerthed, der nærmer sig det utilregnelige eller, om man vil, en utilregnelig Tilstand af et komplet Delirium, og jo mere man nærmer sig Centrum, hvorfra Paavirkningen udgaar, jo mere tiltager naturligvis Symptomerne, det gjælder at være paa sin Post.

Disse knapt tilmaalte Hvileminutter — ogsaa her tages saa besynderlig lidet Hensyn til kvindelige Passagerers Tarv — begunstiger kun altfor meget dens aldrig hvilende, i alle Retninger virkende Operationer. Knapt har man fundet ind og i skjælvende Hast erobret en Kop Kaffe eller en Bid Mad, saa ringes der til Afmarsch — man giver i Skyndingen, hvad der forlanges, kun vogte man sig for at lade dem give igjen paa større Summer. Værre er det endnu med de mer forretningsmæssige Affærdigelser, man maa finde sig i. Her har man vanskeligere for at kontrolere, og heller ikke levnes der Tid dertil. Alt er beregnet paa sidste Øiebliks al Protest afskjærende Skynding, maaske ogsaa paa et visst betryggende Indtryk af Reiseubehjælpelighed og tillidsfuld Godfjottethed, der kan opfanges af den Reisendes Miner. Jeg maa sikkert have ydet et mer end almindelig beroligende Resultat i dette Stykke. Mine Hundredekroner forvandlede sig hos Stationsvekselererne til norske Marker, og den ubetydelige *Overvegt* af Bagage, der i Kjøbenhavn betaltes med nogle faa Øre, beregnedes paa en senere Station til 5 Mk. Pd.

Men man er, som sagt, blot glad ved, at Portemonnaien selv er der. Man tviler bestandig paa det. Man tager den af og til frem, ser overrasket, næsten kjærlig paa den med et: nei er du virkelig der! og hvordan befinder du dig efter saadanne Rystelser? Og uvilkaarlig løfter man Hænderne op til Hovedet med den samme Overraskelse, det samme Spørgsmaal, og man er topmaalt fornøiet, naar Trænet endelig stanser ved den store Banegaard, Reisens Endepunkt. *Man er i Paris,* alt er forvundet.

Lever nu alle vel! Fortsættelsen skal følge, naar jeg faar lidt mere Ro dertil.

Den „gamle Valkyrie".

TREDJE BREV.

Paris, 29. Juni 1878.

Altsaa ankommen til Paris. Man tror det neppe selv. Men man merker det nok, sidder man først i Fiacren en saadan straalende Solskinsdag, vugget og baaret paa dette strømmende Liv! Man ved ikke, til hvilken Side man skal se. Og dog var der Plads til en viss urolig Følelse, der tiltog, jo mere vi nærmede os Hotellet. Men jeg havde jo min Pariserkommissionærs Brev, hvori stod, at Altanværelset med Udsigt til Tuileriehaven var mig sikret til den Tid, jeg netop kom. „Fordi Mad. *Colette* havde okkuperet det i længere Tid, skulde hun have det for den moderate Pris *kun* det dobbelte," stod der i Brevet. Ankommen did, førtes jeg med de forbindtligste Miner ind i et halvt saa stort Værelse med den Forklaring, at det omtalte malheuresement var optaget. Prisen den samme. Hvad skal man gjøre? Beraabe sig paa Løfter, selv om man præsenterer dem skriftlig, nytter ikke, saalænge Paroksysmen varer, og er man reist to Nætter og to Dage i et *Træk*, bliver man besynderlig spagfærdig, ja endog modtagelig for den Fiktion, at et tarvelig udrustet Værelse paa et Fag, er ligesaa fordelagtigt som en liden elegant møbleret Salon paa to. Man er blot glad ved at føle Jorden fast under sine Fødder, og at der er en Sofa, hvorpaa man endelig kan strække sine trætte Lemmer. At Kusken benytter Anledningen efter Parlamenteringen til at kræve dobbelt Betaling, er jo en Smaating: *Man er i Paris.*

Ak, det er netop her, den værste Skuffelse dennegang venter os. Man behøver ikke at gaa mange Skridt, førend man opdager, at dette er et andet Paris end det, man kjendte og fandt saa fortryllende.

Ja, jeg har holdt af dette slemme, udskregne Paris, jeg synes, jeg intetsteds har følt mig frommere og bedre end der, maaske fordi jeg morede mig mere og ærgrede mig mindre end i det kjære Hjem. Dagen gik ganske ensformig, Forlystelser kjendte jeg ikke, søgte ingen Teatre — har, underligt nok, aldrig været i *Théâtre Français*. Dog var det, som om jeg altid oplevede noget nyt, noget interessant. Her i denne Omgivelse hvilede man som i den lykkeligste Eiendomsbesiddelse, Besiddelsen af noget stort og herligt. Jeg maa sikkert i en Fortilværelse have været bestemt for et Slot (men det blev ombestemt igjen), jeg befinder mig altid bedst, hvor der er prægtigst. Her havde jeg det endelig, baade Slot og Have. Efter endt Frokost gik jeg gjerne ned i denne sidste, gjennemskred den langsomt for

at se til mine Gartnere, og det maa man lade dem, de havde altid gjort deres Sager udmerket. Kun havde de den Egenskab tilfælles med Lampens Aander, man saa dem aldrig, man ærgrede sig aldrig over dem, lønnede dem ikke. Men ikke et vissent Blad, ikke et Støvgran at se paa disse yppige Rosenhøie; disse uendelige Rabatter med sit vidunderlige Mosaik af Foraarets finere Blomster og Vekster — ikke en Smaasten, ikke Atom af en Papirstrimmel paa disse brede, snorlige, ligesom marmorparketerede Gange. Vil man Kunst: Louvregalleriet lige ved. Foretrækker man en mindre trættende Adspredelse, et Vink, og som fremkaldt ved en Magikers Stav drager levende Billeder, det ene gemytligere, mere fornøieligt end det andet, forbi. Vil man Ensomhed, straks befinder man sig henflyttet paa en Bænk, altid under denne samme, lyse, smaragdgrønneste af alle Hvælvinger, saa stille, saa afsondret, som man kan ønske sig det. Disse Tuileriernes Træer! De synes at lystre andre Love end Naturens sedvanlige. De knuges ikke af Alderen, som andre Træer, de vokser kun høiere og høiere. Det er, som om Surren dybt hernede ikke angaar dem mere, de tilhvisker hinanden kun Minder fra de gamle, glorværdige Tider — *deres* Aarhundreder. Her paa disse Pladser kan man drømme, saalænge man vil, vugget af Vandspringenes fjerne Plask blandet med en dæmpet Summen af Livet udenfor. Har man en Bog, kan man ikke nyde den bedre end her. Faar man Lyst paa Vafler, straks er de ved Haanden. I sin lille Pavillon midt paa Plænen, med Meleagerstatuen til den ene Side og Proserpinagruppen til den anden, kan man faa dem saa varme og appetitlig brune med Sukker paa, som om man var hjemme. Alene at se dem blive til under disse Pariserkunstneres Hænder er en sand Fornøielse.

Kl. fem kom Regimentsmusikken og spillede paa Tribunen, der ligger omtrent midt i Haven, medens Publikum strømmer til og leirer sig paa det uhyre Amfiteater, der omcirkler den. Denne Nydelse har man ikke gratis. Den betales med 2 Sous (8 Øre) for en Stol, som man efter Behag kan placere indenfor Cirkus eller endnu bedre under Boskettet udenfor, hvor man kan se hele Pariserbefolkningen defilere forbi. Den er elskværdig, denne Befolkning, det er glædeligt at se den. Den ser selv saa fornøiet ud, som om den eiede hele Verden. De har arbeidet, disse Folk, og hvorledes? Kun som den franske Arbeider kan det, med denne spænstige, energiske Udholdenhed. Glæden, Forfriskningen afløser nu Fliden og vil drive den med fornyet Kraft tilbage til Arbeidet! Og atter igjen,

det er nok uundgaaeligt, maatte jeg sammenligne. Jeg maatte tænke paa disse Klasser hjemme, hvem man tror at opdrage ved det modsatte System: Kjedsomhedens. Kan noget være tristere end vor Hovedstad paa 114 000 Indbyggere, hvor der aldrig høres en Tone Musik, og hvor et fromt Misgreb stadig arbeider paa at indskrænke de Anledninger til Oplivelse for den trællende Arbeider, som vi allerede har altfor lidt af! Man skulde se denne franske Haandverksstand: Aldrig ser man nogensteds saadanne Familiegrupper, saa gemytlige, slige ofte burleskfornøielige Modsætninger! ... det er en Fryd at se paa dem! Arbeidere i sine Hverdagsbluser med Kasjetten paa Snur, med et rosenrødt og hvidt antrukket lidet Febarn ved Haanden ... En gammel vrikkende Mutter i sandt Kurvekonekostume omhyggelig ført og støttet af en forholdsvis elegant ung Mand, maaske hendes Søn ... De yngre Kvinder altid pariserklædte, det er simpelt elegant, og altid denne fuldkomne *fraîcheur*, som især er et Kjendemerke, det falmede kjendes ikke. Derimellem de Fremmede, som man altid kjender paa noget — *je ne sais quoi — uparisisk.*

Middagen er der, og alt strømmer mod Udgangen. Vil man spise i Ensomhed, har man sin Bolig, vil man have Selskab — uden det Bryderi at underholde dette, medens det paa det behageligste underholder os — gaar man kun skraas over Gaden til den smukke Restauration paa Hjørnet af *Jeanne d'Arc*pladsen. Her kan man faa en *poulet rôti* for samme Pris, hvormed man hjemme betaler noget, man kalder „Hønsekjød"; vor hjemlige Gemüse, det eneste, der dyrkes: Poteterne, faar man da se at erstatte, saa godt man kan, med Asparges og Artiskokker, hvoraf der heldigvis er en stor Overflod.

Har man spist, og man finder Aftenen for smuk til allerede at gaa hjem, vandrer man endnu engang over i Haven, der nu sparsommere befolket, i det farverige Aftenskjær er rent vidunderlig. Eller man spadserer over Broen hen til de ambulante Bogudsalg under Poplerne langs Kaien, hvor man kan glæde en Række der fungerende Bibliotekarer med at gjennemse et Snes af de sjeldnere Eksemplarer i disse Samlinger, ofte sande Kuriositeter. Den franske Høflighed er utrolig langmodig ... Værdiges man endnu at tage et eller et Par Nummere med hjem, kjender deres Taknemmelighed ingen Grænser.

Se, det var lidt af Paris, mit *gamle* Paris! Kunde det alligevel hænde, at man betages af denne Benauelse, som ligner... Hjemve, ogsaa for den var der Raad. Jeg gik blot hen i „*Ré-*

gence" og læste norske Aviser, saa gik det over. Begyndte gjerne med de store Thing og gjennemgik omhyggelig deres lange Forhandlinger og endte med de mindre Ting, lige indtil jeg kom til „Helegryns Sødsuppe med Labskaus, Afhentning 3 Øre billigere", saa var den som strøget bort.

Paris, *mit Paris!* med sin herlige Luft, sine Nattergale, sine Roser og jublende Smaabørn! Hvor Livsgnyet rundt om en kun stille døvede, livlig sysselsatte, aldrig overvældede eller trættede . . . Paris, mit Paris, der mer end én Gang har gjengivet en Stakkel Livsmod og Kræfter! Min Foraarsstad — mit Sanatorium, som jeg foretrak langt for Gausdals! Hvor er du nu! Hvor man styrede sine Skridt, kun forvirret, bedøvende Larm, en sammenfiltret Masse af Vogne, Heste og Mennesker! Redder man sig ind i Husene, er der lige uhyggeligt. Trængsel og Tummel overalt. Heller ikke Haven, min Have er den samme. Den har i de sidste Uger været benyttet til nogle Folkefester med sine larmende Tilberedelser. Paa Grønningen, der indcirkles af de kolossale Antikgrupper, har man reist Jonglørboder og Marionetteatre. Vaffelpavillonen er der dog endnu. Underligst er det Indtryk, man faar af den fordum afstængte, saakaldte reserverede Have foran Slottet, med den Befolkning, der nu har taget den i Besiddelse. Man tør ikke kalde dette Indtryk sørgeligt — nei, man griber sig selv i noget — man ved ikke hvad, næsten det modsatte, naar man ser Pladsen under disse stolte Marmorskikkelser, der i Aarhundreder kun har skuet ned paa fyrstelige Hoveder, optaget af tarvelige Familiegrupper, Husmoderen syende eller strikkende. Hist under en antik Jason eller en Aurora af *Coysevox* et Par rygende Blusemænd eller en gammel Kokoudraaberske, der kunde skræmme en Armé paa Flugt. Man tvinges til at indskjærpe sig, hvad man saa let glemmer, at det er saa egentlig i Brændpunktet af Verdensbevægelsen, man her befinder sig, her maa man være fattet paa alle Modsætninger, alle Overgange. De ligger i Luften, de vifter os imøde fra det demolerede Slot hist, skjønnere, mere malerisk i sine Ruiner, som det ligger der, end da det stod der i sin Magt og Pragt.

Naar man kun har et smukt, hyggeligt Værelse, faar det være det samme, om der er vendt op og ned paa alting ude! . . . Naar man kun har et taaleligt Værelse! nedstemmer man det til næste Dag. Naar man kun — *har* et Værelse i denne Tid, er det bleven til ved Ugens Slutning. Det er det, man nemlig heller ikke sikkert tør stole paa. Nogle Dage efter at jeg havde taget mit i Besiddelse, kom Vertinden med en bønlig,

indsmigrende Antydning, fulgt af en mere forstaaelig fra Vertens Side, om jeg ikke vilde være af den Godhed at ombytte det med et andet „*une aussi très jolie chambre*“, hvortil jeg svarede: Nei. Men en vakker Dag, da jeg kom træt hjem fra en Tur til *Versailles,* var Omflytningen skeet, Kuffert og Effekter bragt ind i dette ogsaa „meget smukke Værelse“, det vil sige en fuldstændig Kaschot til Gaarden — saa stort, at den ene Stol vilde gjort den anden Pladsen stridig, hvis der havde været mer end ett Eksemplar af denne Bekvemmelighed anbragt derinde.

Forlangte da øieblikkelig min Regning, og da den eneste Pension, som jeg kjendte og med Tryghed vilde tage til, desværre var overfyldt, maatte jeg prøve det med en anden nærliggende. Her det forbindtligste Løfte om at faa et meget smukt Værelse lige ved Salonen, naar *Madame* blot vilde finde sig i at tage et i fjerde Etage, *kun en eneste Nat*, saa blev det ledigt. Madame steg da fornøiet tilveirs til fjerde, efter nordisk Beregning sjette, Etage og fandt et slet ikke ilde Rum. De har alle hine anselige Speil med Bronceuret og den enorme Omhængsseng — men med en Udsigt, som naar man skuede ned i en rummelig Skorstenspibe — holdt ud i to, i tre, i fire Dage, styrket af from Tro paa Løfters Hellighed, indtil det endelig viste sig, at disse kun havde været Lokkemad. Den Dame, som skulde flyttet, hverken var flyttet eller tænkte paa det. Dermed forlangte *Madame* sin Regning, hvorpaa — foruden adskillige mystiske Poster, der sorterer under Benævnelsen Udgifter „*non y compris*“, — ogsaa den lille Feiltagelse var indløben, at Prisen for det forventede — som hun ikke fik — var overført paa Venteværelset i sjette Etage.

Dette blev for galt. Det var ogsaa i et Anfald af fuld Desperation, at jeg brød op herfra og flyttede til Pensionen nær ved. Dette Etablissement havde et stort Ry for Komfort og Elegance, for stadig Frekvens. Det var ogsaa storartet, det indtager ikke mindre end to Huse, der forenes med et Virvar af Korridorer og Trapper, havde prægtige Saloner, der næsten blendede med sin Speilrigdom og Forgyldning paa hvid Grund. Ogsaa fik jeg ved et sært Træf et meget smukt Værelse til Gaden.

Men ingen Ting hjalp mere. Den Smule Evne, jeg endnu kunde have bevaret til at se Tingene paa den *rette* Side, havde faaet ligesom sit sidste Stød. De voldsomste Symptomer paa at „se alting for mørkt“ begyndte at ytre sig. I de Selvfiktioner, denne „sygelig-pessimistiske“ Tilstand frembragte, synes

jeg, at den hele Kompleks af Mennesker, som, saa lang Dagen var, boltrede sig omkring hverandre, snadrende, gestikulerende, spisende, gabende, sank ned til det tommeste, vidrigste Maskespil — ja, det var ikke langt fra, at jeg syntes, at det allerede var nok at se disse Ansigter, disse usigelige Toiletter (det er mest det smaaborgerlige, industrielle England, man træffer om Sommeren) — det var nok, siger jeg, i en Udgave, om man ikke ovenikjøbet skulde se dem reproduceret i Uendelighed i disse Speilvægge. Jeg fik en Følelse, som om den griskeste Nærighed lurede bag al denne Pragt, som om man bevægede sig blandt lutter Fodangler af noget uundgaaeligt „*Non y compris*". Jeg syntes, Teen var *tynd*, og Verten — en Vallak eller Italiener — *grov*, ja det var mig tilsidst, som om alle disse brammende Retter, der diskedes op, havde en hæslig Undersmag af det nye Smørsurrogat — Margarinen — ogsaa kaldt Oksesmørret, denne skrækkelige Opfindelse, der i de sidste Aar har forgiftet Tilværelsen — kort og godt, det er umuligt at vide, til hvilke Hallucinationer og Indbildninger denne Krise tilsidst havde ført, var der ikke tilfældigvis blevet en Plads ledig i min gamle Pension, som jeg da greb med Begjærlighed.

Fra mit Ophold i dette sidste Etablissement, et mindre renommeret, mindre glimrende, tog Symptomerne af. Jeg befinder mig efter Omstændighederne vel og haaber at blive her, til jeg reiser. Uagtet beliggende midt i Centrum, er her roligt og luftigt. Moderate Priser, snild Vertinde. God Bevertning, intet Margarinsmør: Passage Retiro, Faubourg St. Honoré, Chez Mad. *Cabarrus*.

Med hjerteligst Hilsen til hver især C. C.

VED VENDEPUNKTET.

Det er ofte nok signaliseret, og enhver, der ikke blot som Passager, som gjør sig det mageligt i Kahytten, er med paa det usikkert vippende, snart mod Skyhimmelen, snart mod Afgrunden pegende Fartøi, som vi kalder *vor Tid,* men som trodsende Veir og Vind trofast holder Vagten, vil ogsaa snart forstaa det, at vi i alle Retninger befinder os paa et Overgangstrin. Ikke mindst gjælder det hint Livsspørgsmaal, der er Grundbasis for alle andre: Mands og Kvindes Stilling til hinanden og den Plads i Verdensordenen, der endelig vil indrømmes denne sidste.

I hele Literaturen, særlig i Romanen, kan vi finde denne Overgang mer eller mindre udpræget. Vi vil kunne paavise den ikke alene i dens større, mere europæisk bekjendte Frembringelser, men ogsaa i saadanne, der rettelig kan kaldes Dagens Produkter, da de ofte staar og falder med de lokale Omstændigheder, der løftede dem og holder dem oppe.

Dertil hører en stor Del af vore moderne Dramer og Skuespil.

Lad os tage et af disse nærmestliggende, der bag det gamle Kostume, hvori det træder op, dog aander sterke Nutidstendenser, et Stykke, der har havt det Held at tilfredsstille nærmest alle Fordringer til et saadant, deraf den vanskeligste af alle, at det morer. Lad os ogsaa se lidt paa det i Belysningen af det Spørgsmaal, der sjeldnest af alle stilles til vore Dages Produkter: hvad Plads anvises Kvinden, hvad Følelse for hende raader deri?

Skuespillet *Ambrosius* er skrevet af en Mand, som, naar man ikke vidste det bedre, maatte mistænkes for at være, hvad man kalder „En Fruentimmerhader", et vidtfattende Begreb, men som, hvis vi strengt holder os til Ordet, endnu ikke betegner det laveste Trin deraf, det vil sige: vor Tids Fruentimmerhad. Dagens Mand hader ikke mere Kvinden, fordi hun ikke mere indgyder ham Frygt; Frygt forudsætter igjen, at han elsker, og vor Tids Mand elsker ikke mere Kvinden, han udbytter hende blot og ænser hende saa ikke mere.

Forfatteren har her benyttet et vakkert gammelt Motiv, henlagt i en Tid, da Manden — endnu elskede. Det er et egte Kostumestykke, habilt gjennemført i Dragt og Sprog, Skikke og Seder, livligt og underholdende nok til at holde os i Spænding fire Akter igjennem.

Men det er jo ikke for at udhæve alle disse noksom udhævede Fortrin, der gjør, at den røde Lygte altid hænges ud, naar „Ambrosius" staar annonceret til Opførelse. Det er for at paavise, at ogsaa gjennem dette af Æstetik og Moralcensuren godkjendte Stykke gaar der hin Tendens, der forkynder en Overgang, og som maaske lidt for subjektiv lidenskabelig griber ind i Stykkets rolige Gang. Derved kommer det til at lide af en Anomali, der skader dets harmoniske Udvikling og efterlader et uklart Indtryk.

„Ambrosius" er altsaa bygget paa en erotisk Livsbetragtning, der er grundforskjellig fra vor. Skal dennes Kampe og Konflikter kunstnerisk stilles os for Øie, forlanger vi at se dem i deres psykologiske Konsekvens helt og harmonisk gjennemførte, saa at Moralen, den Livslære, der for os skulde ligge

deri, mildt griber os uden høirøstet at trænge sig frem. Men det sker ikke i Hr. Molbechs Skuespil. Denne Moral, denne stille Livslære, der skulde kaste sit farverige, varmende Skjær ind i vor Iskulde, forfeiles ved, at Stykket er givet en Afslutning, hvori Nutidens Stemning mod Kvinde for tydelig stikker frem. Der gaar en dulgt Uvilje mod Stykkets Heltinde helt igjennem det, medens Forfatteren lader Glorien af vor Sympati fuldt omstraale Helten. Er det Kokettens Spil med et elskende Mandshjerte, der her skal straffes saa eftertrykkelig? Hun er jo ikke skildret slet eller lav, tvertimod aandrig og høisindet, denne Kokette. Er hun en Kokette? Er hun ikke snarere en Overrasket, der tryg bag den Mur, der hidtil har skjermet hende, ikke begriber selv, hvad der foregaar i hende, der, det ene Øieblik nysgjerrig tiltrukket, det andet, anende en Fare, viger tilbage og i denne Kamp griber til og verger sig med, hvad hun kan? Hun er Barnet af sin Tid, Adelsdatteren med sin Stands Fordomme indsuget med Modermelken og indprentet hende som Guds Ord. Kjærligheden overlister hende og smelter hendes Hjerte, hun bringer dette Hjerte som et bittert Offer paa Standsfordommenes og den personlige Stoltheds Alter, dette var jo Straf nok, og det smukke og forsonende vilde nu været, om hun som Selvbod efter denne traurige Seier havde valgt Klosterlivet eller en anden hæderlig Livsforsagelse.

Men det vil nu ikke Forfatteren. Han hader hende, som vor Tids Mand hader Selvfølelse og Modstand i Kvinde, og han glemmer i dette Had, at hun er Adelsbarnet fra det 17de Aarhundrede. Og derfor skal hun straffes, og det eksemplarisk, og denne Straf fuldbyrdes med en Skadefryd, der neppe kan dy sig, medens han høilydt appellerer til Publikums ligesaa skadefro Bifald. Istedetfor at lade hende frivillig vælge den noble Forsagelse, lader han hende vælge den uværdige, uædle, idet hun styrter lige i Armene paa den udskrammererede Elendighed, der i Skikkelse af en skabagtig Junker *Claus* haanleende slutter sig om hende, og Forfatter og Publikum ler med.

Vi har i disse flygtige Antydninger søgt at vise, at Forfatteren gjør sig skyldig i en Anakronisme, idet han ligeoverfor sit Skuespil stiller sig paa et moderne Standpunkt. Dermed er jo ikke sagt eller ment, at han indtager Lavmaalet af den moderne Anskuelse af Kvinde og Elskov. Gaar vi blot saa langt tilbage som til det Tidspunkt, hvori Stykket er henlagt, lod denne Anskuelse sig maaske løselig faststille i tre, siger trende, synkende Stadier. Det første omfatter vore Oldefædres trohjertede Erotik — dette naturligvis taget i den gode Forstand — saaledes

som vi igjennem dens mangfoldige Farver og Afskygninger kan forfølge den ind i vort Aarhundrede, en Tid, da man endnu *elskede*. Det andet tænker vi som vor Nutids umiddelbare Forgjænger *hadende*, fordi det endnu eier en Rest af Evne til at frygte: det er at elske. Det er dette forholdsvis endnu ophøiede Stadium, Skuespillet „Ambrosius" indtager.

I en ganske anden forsterket Grad møder os denne Misstemning mod Kvinde i et af Dagens ogsaa meget omtalte Verker: *Dr. Max Nordaus: Paris og Pariserne.*

Her maa vi dog ikke glemme, at Hr. Nordau er *Tysker*, og det fra Sydtyskland, der med Hensyn til det Standpunkt, som man vil paastaa, disse Egne af Europa skal indtage ligeoverfor Kvindespørgsmaalet, maaske kunde siges at forholde sig til det øvrige Germania som *Cochin-China* til *Japan*.

Vi forbigaar de Betragtninger, denne Forfatter anstiller over *Georges Sand*, der i hadefuld Ensidighed minder os om de værste Udfald, der hilste den store Forfatterinde ved hendes første Opdukken paa Scenen. Men der røber sig i Hr. Nordaus Skildringer en Stemning mod Kvinde i Almindelighed og Pariserinden i Særdeleshed, der endnu overgaar, hvad vi i den moderne tyske Literatur er vant til at møde af den Sort.

Hr. Nordau synes med Hensyn til denne sidste sterkt at have ladet sig hilde i den Vildfarelse, som fremmed Fordomsfuldhed saa let forfalder til ligeoverfor Pariserforholdene: af en enkelt Genre — en Genre, som Manden selv har skabt og til evige Tider vil opretholde — *at danne Typen*. Den virkelig fordomsfri Betragter blandt de Tusender af Fremmede, der daglig færdes i Paris, vil maaske faa et ganske andet Billede ud af Pariserkvinden; han vil i den gode Familiemoder og — den Ros skal man i det mindste ikke betage hende — den mageløs dygtige utrættelige Arbeiderske se den sande Type af hende.

Det første Indtryk, man faar af Hr. Nordaus Skildringer, er derfor Uvilje, Forundring.

Men heldigvis har denne aandrige Forfatter en fornøielig Maner, der for en Del afvæbner Uviljen.

Hr. M. Nordau røber nemlig en afgjort Tilbøielighed til at drage sine Skildringer ud i pikante Yderligheder, der nærmer sig Karikaturen, og heldigvis driver denne Bevægelighed ham ofte ind i Modsigelser, der tildels ophæver alle Beskyldninger.

Efter et saadant Karikaturbillede af Pariserinden, der ender med det ydmyge Ønske, at Parisermanden maatte „opleve sin Emancipation", og at „alle oplyste Franskmænd længselsfuldt ser denne Lettelse i deres Kaar imøde", faar vi Pariseren selv,

som nu efter Tur skildres paa en Maade, der, hvad den mandlige Emancipation angaar, intet efterlader at ønske, men tyder paa, at hin Længsel mer end rigelig maa finde sig tilfredsstillet.

Sammenholder vi nu Forfatterens indignerede Formaning til Pariserinden at vende tilbage igjen til Huset og Familien, saa spørger vi, hvor er den Familie, hun skal leve for, naar Hr. Nordau netop paa halvhundrede Pag. har udviklet for os, at Pariseren mer og mer løsriver sig fra Familien og Huslivet, det, han betragter som et rent Fængsel! At hele Literaturen afspeiler denne Skræk for Egteskab og Familie! I Romaner og Skuespil er det ikke mere Manden, der beiler om Kvinden, men det er hende, der forfølger ham, for at formaa ham til at vende tilbage til Egteskabet og til hende. Alt dette fortæller Hr. Max Nordau os og ender med at formilde os betydelig, for ikke at sige bringe os ganske over paa de bagtaltes Side.

Lignende Virkning øver det, naar han ogsaa forekaster dem, at de lader sig lede af Presterne. Men Presterne er jo netop de ubønhørligste Modstandere af disse Frihedsbestræbelser, der ogsaa er Forfatteren saa imod, de, der strengest maner Kvinden tilbage inden Huslivets Grænser, hvor Hr. Nordau netop vil have hende.

Hvilket Stadium i vor Nutids Opfatning af og Stemning for Kvinde indtager nu denne interessante ungarske Forfatter?

II.

Der er Trin i denne Opfatning. Vi maa tage Mod til os og ogsaa stige ned til det sidste, det, hvorpaa vi for Øieblikket befinder os. Man vil maaske ikke straks merke Forskjellen, men der er fine Nuancer.

Den Smule personlige Magt, Kvinden endnu havde i Behold paa de foregaaende Stadier, synes ganske at være svunden ind til Nul.

Den raa Styrke har sikret sig Enevældet, den har knækket denne Magt ligesom alt, hvad der kommer i dens Vei.

Den har ligesaa mangeartede Vaaben dertil, som den har været opfinderisk i nye massenedfeiende Mordprojektiler. Den har Trusler og Vold, Mishandling og Drab, Dampen og Lovene, Ærgjerrighedens og Vindesygens Spekulationer og Distraktioner . . . forsmaaet Elskov er bleven et Sagn, et barnligt Eventyr og — hvad nu Per for sit Vedkommende ivrigst kan indvende, eller Paal sukkende benegte — de ulykkelige Frieres

Tid synes ogsaa forbi. Vi kan snart kun tænke os denne Species, den ene Haand udstrakt mod hendes modstræbende, medens den anden skjuler Revolveren bag paa Ryggen. „*Ton coeur ou je vais mourir,*“ hedte det engang for længe siden. — „*Ton coeur ou tu vas mourir,*“ blev det til — en endnu smuk Omsætning, der venter paa hver Dag at gaa over til et aabent og utvetydigt: *La bourse ou la vie!*

Molbechs Skuespil er henlagt paa det første Stadium, hvor den smukke Devise: „Din Kjærlighed, eller jeg maa dø“, endnu gjælder. Selv indtager det det andet Standpunkt til Kvinde, hvor det heder: „Din Kjærlighed, eller du skal dø!“ ja værre endnu, du skal giftes med Junker Claus.

Altid et høiere Trin end vort allersidste Stadium. Dagens Mand hader ikke mere Kvinden, han overser hende, ringeagter hende blot som sit modstandsløse, ynkelig tilfodefaldende Offer. Han ringeagter hende, som Slaveeieren sin Slavinde, som Jaguaren sit afmægtige Bytte, som den raa, brutale Styrke foragter Svagheden.

Dybere kan det gjensidige Forhold mellem de to Parter ikke synke. Det er altid en Trøst. Det maa nu komme til en Krise. Det maa da enten ende i Oprør, vildt Had og Ødelæggelse, eller en af disse stillere Gjæringer, der vil drive Forholdet til at hæve sig ad de samme Trin, hvorigjennem det sank. Det nærmeste Trin bliver da, at Manden *hader, hader*, fordi han igjen kan *frygte*, og Kvinden har da maaske vaagnet af sin fuldstændige Vanmagts Dvale til at *foragte*.[1] Og saa stadig opad! Ja vi kan jo gjerne drømme os helt op til Tider, hvor hin smukke Devise: *Ton coeur ou je vais mourir* atter bliver Kjærlighedens stille, ydmyge Løsen mellem de forsonede. Hellige Fantasi! omskyg os med dine Vinger, at vi ikke ganske forsager i Virkelighedens Rædsler!

Har vi allerede naaet det Standpunkt, hvor den sterkere fra at hundse sit Offer er gaaet over til at *hade*, fordi han frygter det?

Der er flere Tegn, der synes at antyde en saadan Overgang. Der røber sig i den europæiske Presse mer og mer en Hang til at *nedsætte og bagtale Kvinden.*

Altsaa Frygt. Man har hidtil i Romaner og Skuespil udbyttet hende som Martyrinde, medens Dagbladsliteraturen har brugt hende som Stof for Løier og Harcellas. Vi gad se det Blad, der har forsømt nogen Leilighed til denne Morskab!

[1] Ogsaa dertil er Tegn; det fineste, skarpeste, jeg har læst fra Kvindehaand, har jeg truffet i en Brochure skrevet af en Udlændingerinde — den svulmer over af bitter Spot og Foragt. (Anm. fra 1879.)

Meget morsomt er det jo virkelig, hvad alle Landets Aviser nylig med sand Graadighed bragte til Torvs, om Manden, der averterede tilsalgs sin Papegøie og sin Kænguruh, fordi han nu, da han havde giftet sig, ikke trængte mere til dem. Vi har havt det ynkværdige, grinagtig kvindelige, nu faar vi det frygtelige, altid et Trin høiere op. Maaske vi da naar til Afslutningen paa den Morsomhed om Papegøien og Kænguruhen, der blev overflødig, og som da forsonende kommer til at lyde: Thi min Kone mener, og maaske medrette, at har man en tilgavns afrettet *Bjørn*, saa er det nok.

Imidlertid tør vi vel sige, at det svagere Kjøn, hvad de egentlige Lovovertrædelser angaar, forsaavidt som disse lader slutte tilbage paa en hel moralsk Tilstand, om just ikke glimrer ved sin Fraværelse, saa dog, at det indtager et paafaldende Minimum til det sterkere. En fremmed Forfatter siger, at det forholder sig omtent som 1—10. Forfærdelig lyder Skriget fra flere Hold over en saadan Forbrydelsernes ensidig gradvise Tiltagen. Men man skulde næsten sige, at i samme Grad som dette Misforhold paa en forfærdelig Maade aarlig øgedes, var man sløvet for det og er naaet til at betragte det saa filosofisk rolig, som om det grundede sig paa en Naturlov. I Sandhed, vi stevner mod et Punkt i Verdensudviklingen, hvor man kunde fristes til at tro, at disse to moralsk og fysisk saa ulige-artede Væsener ikke skabtes for hinanden, og hvor en frugtbar *Byron*-Fantasi let kunde se den altfor svage modstandsløse Skabning helt udryddet, forat der af dens *Blod* kunde opvokse en, der passede mere til sin vilde Halvdel.

Fredelige Borgere, der kun er vante til at dømme Fænomenerne efter Skuet ind ad „deres egne Vinduer", vil her mene, at det er noget forbandet Snak. De og mange, som de kjender, har slet ikke bidraget til noget, der kunde bevirke slige Syner. Overdrivelser! Forrykte Paradokser o. s. v.

Ikke for dem vilde det nytte at føre Beviser, men for dem, der kjækt tør holde Vagten og opmerksomt agte paa Tidsvarslerne, vil Kjendsgjerningerne selv rystende tale. I det store som i det smaa, i Stater som hos Individer vil de se den raa Styrke raade og betegne sin Vei med Splid, Blod og Vold. Man følge blot en Smule med Dagens Kriminalistik, den, Dagbladspressen leverer os, eller man gjøre sig den Uleilighed at sammenholde begge Kjøns Forbryderstatistik! Og hvilke Forbrydelser! Familiemord, der begynder med Hustruen og ender med den yngste i Vuggen. Egtemænd, der piner sit eget Barn ihjel for Moderens Øine, førend han dræber hende selv. Selv-

mordere, der ikke taaler, at nogen aander op *efter* dem — der slagter hele Familien ned først, inden de befrier Verden fra sin egen Vederstyggelighed — Skarer af ikke bønhørte Ynglinger, der beviser Styrken af sin Lidenskab ved et Wertherskud, der gjælder *Lotte*, men ikke dem selv — kort, her vil man ved et ganske let lidet Regnestykke komme til det Resultat, at hin Forfatters Beregning af Forholdet, for den ene Parts Vedkommende, er før noget for lavt ansat, at kvindelig Forbrydelse, man tage det kvalitativt eller kvantitativt, snarere forholder sig til Mandens som 1—100, eller om man vil, som en Moppe i Mundkurv til den løsslupne Tiger.

Majoriteten syntes imidlertid i disse raske Tigerspring ganske at have tabt Maalestokken og er endt med at slaa alle slige smaa Distinktioner i Hartkorn, deraf hin Monstrerestitutionsmani, der strækker sig fra *Tiberius* ned til vore Dages Bremerhelte og Massemordere, og som med særlig Varme omfatter alle Historiens moralsk forlorne Genier. Deraf hin Literatur med lutter interessante Forbrydere, lutter elskværdige Afskum paa den ene Side og grænseløs lidende, lidt kjedsommelige Engle paa den anden, men som alle har lige Krav paa Læsernes Agtelse og Interesse, det grunder sig nu engang paa en Naturlov, det kan ikke være anderledes.

Men alt dette har sin Grænse. Det Øieblik vil komme, det er maaske allerede kommet, da det vil dæmre for denne Majoritet, at det dog maaske kunde og burde være anderledes. Den vil føle sig ubehagelig tilmode, spore noget, der ligner Skræk over sig selv, den vil føle en Trang til at dække Misforholdet. Digtningen maa da til og forsøge at bringe nogen Ligevegt tilveie, da Virkeligheden undskylder sig med, at den for Øieblikket slet ikke tør paatage sig Bestillingen. Deraf vil igjen flyde en Literatur, hvor de blide, lidende, altbærende kvindelige Typer fortrænges af lutter hadeværdige, afskyelige.

Den er alt begyndt, denne Bestræbelse for at bringe Ligevegten tilveie. Overalt vil man se Kvinder tildelt Syndebukspladsen i store Mænds Liv, vil man se dem gjort ansvarlig for alle disses Uheld og Misgreb. I Tidens allernyeste Romaner vil man finde dem skildrede med oprørende Farver, alt imedens Monstrene synlig forædles, og efter Omstændighederne spiller Ofrenes eller den guddommelige Hevners Rolle . . . Skumleriets og Løgnens Usselhed manglede endnu, er Maalet for Mandens Syndeskyld mod Kvinden nu fyldt?

Vi befinder os i en Krise, hvori en Verdensorden, gleden ud af Sporet, synes uundgaaelig at nærme sig Tilintetgjørelsen.

Hvad Stilling bør Digteren, og særlig den dramatiske Digter, indtage i denne Krise?

Vi tror, det er hans Pligt, hans hellige Pligt, at stille sig *over* den, at det er til ham at varsle os dens Farer og rolig, frygtløs forkynde Signalerne.

Vil derfor en Forfatter i vore Dage rettelig være denne Fører, saa vogte han sig vel for at tage feil af Signalerne. Det er ikke Ofrenes Svagheder, det nu er Tid at trække frem og smaabekritle eller hadefuld drage ud i usande Vrængebilleder. Det er den *løsslupne Styrke,* det gjælder at stagge i Farten, inden det bærer i Afgrunden. Det er mod *Hydraet* med de tusende Hoveder, vore Moralister og Digtere nu maa rette sine Vaaben, ikke mod *Sfinksen*, der endnu stille ruger over sin Gaade.

MOD STRØMMEN

ANDEN RÆKKE

(1885)

FORORD.

Min gamle Bekjendt og *Ven* — jeg tør vel kalde ham saa, da han var en af de yderst faa, der forkyndte sig som en oprigtig Tilhænger af en Sag, som jeg maa regne for ett med mig — min gamle Ven og Bekjendt havde dennegang givet Stødet dertil, og Talen var atter umerkelig gledet ind paa vore hjemlig literære Forhold; en af disse svævende Diskussioner, hvor man ærlig bestræber sig for at holde sig paa Høiderne af det almindelige, medens man stoisk muligst vogter sig for at glide ind paa Kapitlet om vort eget ulykkelige, altid forurettede, altid misfornøiede Jeg.

Det lykkedes *ham* bedre end mig, ialfald for en Stund, at holde sig paa dette overlegne Stade. Noget visst ironisk, for ikke at sige bittert i Tonen lod kun undertiden ane, at herunder skjulte sig ogsaa Vanheld og Skuffelser, af disse, som man er bedst tjent med ikke at røbe.

Samfundet har ordnet det saa bekvemt, ytrede han engang med dette sit egne Smil. Ved visse Saar, det tilføier, sørger det altid for, ligesom det skede ved enkelte Torturformer, at kneble Delinkventen.

Man vilde fortælle, at han i yngre Dage havde indleveret mere end ett Stykke til Teatret, der samtlige forkastedes; om Skylden derfor laa i en Svaghed ved Stykkerne eller ved Teatret, vover jeg ikke at have nogen Mening om. Ikke bedre gik det ham med en pseudonym Digtsamling, der af Kritik og Publikum modtoges paa en lidet opmuntrende Maade. Han talte dog aldrig selv derom.

Han holdt sig ogsaa i vor Samtale kjækt ovenpaa, medens jeg straks dalede ned til det ominøse Punkt, hvor man bliver klynkende, demonstrerende, eggende til Modsigelse, for saa, irriteret over denne, at ville drive af, men — inden man ved det, er man inde paa det igjen.

Hvad De der anfører, brød jeg ud efter en saadan Modsigelse, er noget rent illusorisk. Det bunder i den gamle For-

veksling af et Navn, man vil tillægge mig, og den Stilling, jeg i Virkeligheden indtager. Hvad har jeg opnaaet? Efter et 30-aarigt Forfatterskab, som man i det mindste ikke skal beskylde for en altfor paatrængende Produktivitet, intet andet ved Enden af min Bane at se tilbage paa, end nogle nedstøvede Restoplag af Bøger, hvorover Forlæggerne allerede for længe siden har udtalt et Haabløshedens „Hvil i Fred".

— Indtil, faldt min Ven smilende ind, indtil . . .

— Indtil vi selv hviler i Fred, mener De. Ak ja, vi kjender denne Trøst, kold som Graven selv er den.

— Maa jeg give Dem et Raad? blev han ved. Jeg ved, hvilket Forbrug af Kræfter der her er opbudt, for at give en Tankefylde en Form, der synes beregnet paa muligst at spare Læseren sin kostbare Tid, og Trykkeriet en Del Sværte og Papir. Uden at give Dem ganske Ret i Deres Tvil, om De i Grunden virkelig var bestemt til Forfatter, forstaar jeg, jo mere jeg har læst Dem, at der raader et visst Misforhold i Deres Produktion. Et Misforhold imellem en sterk Idérigdom med dens brændende Trang til at give sig Ord og denne Evne selv. Det er dette, Ordet, der ikke flyder let for Dem. Nye Idéer kræver ogsaa nye sterke Ord, skal de forstaaes og blive hørte. Men følg nu mit Raad. Skriv en Bog, hvori Forholdet bliver omvendt. Tag 1/10 Tankeekstrakt tilsat med 9/10 Ordsvulst — der har De Recepten! Og skriv en Novelle, en Fortælling, hvori Parret, gjennem en Labyrint af de haarkleineste Detail- og Lokal-skildringer dog tilsidst finder hinanden og bliver uendelig lykkelige, helst efterat *hun* har omvendt ham, sæt en Titel paa, som lader os ane noget saadant glædeligt, og jeg lover Dem for, at vi ved hvert Aars Udgang skal se den lykkelige Forlægger, under endeløse Reklamefanfarer, forkynde et nyt Oplag. — Her gled det satiriske Smil tydelig over hans ellers ret godslige Træk.

— „Fortællinger og Noveller," faldt jeg, efter en tankefuld Pause, ind. Jeg har skrevet et saadant Bind „Fortællinger" engang, men det har ikke oplevet noget nyt Oplag. Ak iaar kan det netop feire sin 25-aarige Indtrædelse i Verden!

— Et Jubilæum! Jeg gratulerer, Frue!

— Ja De spotter. Men det er en alvorligere Sag at skulle forsone den Kjendsgjerning, at man har været en lidet læst, lidet forstaaet Forfatter i det Samfund, man i et saa langt Tidsrum har viet sine bedste Kræfter, med den Bevidsthed, at nu er det Slut med det hele. Og man vilde dog saa gjerne sige, skrige endnu et Ord af disse, som knuger vor Sjæl, knuger

den dobbelt i den snævre Ensomhed, hvori jeg lever. Man vilde aftrygle denne sin Samtid et Forstaaelsens Tegn, som, om det ikke giver os Kraft til at leve, giver os mere Ro til at dø.

— Nu saa sig dette vækkende Ord! . . . hvad hindrer Dem?

— Jeg skriver ikke mere. Jeg har skrevet altfor meget. Hvad der i de sidste Aar har trængt sig frem i Pennen, har ikke magtet at samle sig til noget helt. Det ligger nu strøet, Gud ved hvor, i Dagblade og Tidskrifter, for der at dø Ørkendøden. Saa finder maaske en senere Karavanegeneration Knoklerne og begraver dem pietetsfuld i Sandet.

— Men saa red dem fra Ørkendøden, kjære Frue! Vi lever jo i Antologiernes Tid, hvor der „leves kristelig af Rov". Jeg maa tilstaa, jeg har ikke i nogen af disse vore nordiske Samlinger truffet paa en Linje Prosa af Dem, saa Deres Ørkenfarere kan vi anse som fri og frelste, og De kan selv lodse dem i Havn. Og tillad mig! De har vist et og andet nyt at føie til. Søg i Deres Gjemmer, og De skal se!

— Ak, hvad tænker De paa . . . Ubetydeligheder, harmløse Smaating . . .

— Harmløse Smaating! . . . Det kan jo ikke være bedre!

— Jeg magter ikke at ordne noget, saa det kunde gjøres skikket til at trykkes.

— Saa tag det uden at ordne det. Tag iblinde, løst og fast, gammelt og nyt, jo flere Sorter, jo bedre. Selv om det var saa mange som dette Monstrum, De endnu vil kjæle for, har Hoveder og Gab. Bind det i Knipper og kast det i Gabene, og hvem ved? Kanske De for første Gang afvinder det et huldt taknemmeligt Smil!

— Tror De virkelig? . . . Jeg vil følge Deres Raad.

UDEFRA HJEMAD.

SYTTENDEMAITALE

HOLDT I KUNSTNERKREDSEN I MÜNCHEN 1877.

At jeg paa en Dag som denne, ved en Anledning som denne, vover mig op i de Talendes Rækker, kan kun finde sin Undskyldning ved et Tilstød af særegne Omstændigheder. Deraf maa først og fremmest nævnes *Stedet*, hvor vi befinder os. Vi er ikke i Christiania, i Langesund eller Trondhjem, hvorhen nu enhver af os idag længselsfuldt sender sine Tanker. Vi befinder os langt fra disse kjære Steder, vi danner et Landsmandsskab mellem Fremmede, der tillader os at sætte os lidt ud over Hjemmets strengere afmaalte Former. Ved et sært Tilfælde er jeg dertil bleven saa at sige Bygdebarn med den Begivenhed, vi aarlig paa denne Dag festligholder. Det var derfor næsten uundgaaeligt, at jeg tidlig fik et Slags Begreb om dens Betydning.

Jeg ved saaledes med fuldkommen Visshed, at den kalder sig 17de Mai, og at den især betegner sig ved, at der holdes Taler, og, kjære Venner, vi er jo blevne enige i at feire Dagen paa hjemlig Vis, ved at holde saa mange Taler som muligt.

Og dog, skjønt nu alt dette synes at opfordre dertil, er der intet Tema af de for mig mere uvante, der vil falde mig vanskeligere at tale om end 17de Mai.

Det er ikke ganske alene af den Grund, som ligger saa nær, at det er en *politisk* Merkedag. Jeg skal heller ikke gaa den Anskuelse, der modsætter sig en saa usedvanlig Optræden, i mindste Maade for nær. Nei, kjære Venner, frygter ikke. Disse nogle Betragtninger, som jeg finder det nødvendigt at forudskikke, har netop til Hensigt at berolige. De skal ikke være nogen Protest mod en Anskuelse, som er bleven til et Nationaldogme, der, som en hellig, uryggelig Arv, er gaaet fra Slegt til Slegt, den nemlig: „at det er upassende for et Fruentimmer at blande sig i og have nogen Mening om Politik og slige Sager".

I en oprørsksindet Tid som vor nærværende har man ikke forsømt at ryste ogsaa ved dette ærværdige Dogme. — Gud være lovet! dog endnu ikke, det maa jeg lægge til, i vort lykkelige Samfund. Behøver vi at begrunde dette ved Argumenter, saa ofte prøvede og veiede, at de er blevne ett med vor nationale Bevidsthed?

Hvad rager det os, Landets Døtre, om Landet er frit eller ikke? Om vi tør i Ro glæde os over denne Frihed, eller om Russerne finder det nødvendigt for den europæiske Ligevegts Skyld at okkupere hele Halvøen, saa at de en vakker Midsommernat overraskede os med et Besøg ovenfra? Hvad rager det os, om Ufreden kom indenfra, om Kampen staar, Borger mod Borger, Sønner mod Fædre, Brødre mod Brødre, hvad gjør det i Grunden os, om vore kjære Naboer og Forbundsfæller mod Øst, i det Hurlumhei, der da vilde opstaa, greb Anledningen til at blive os kvit med det samme, hvad angaar det os? Det angaar jo kun vore Sønner, vore Egtemænd, vore Brødre, vore Kjærester! Er det disse og alene disse, der sætter sit Liv i Vove for Fædrelandet, saa har de ogsaa kjøbt Retten til uindskrænket at raade i alt, hvad der angaar dets indre Anliggender. En viss excentrisk Forfatterinde — jeg skylder straks at oplyse, at hun ikke er norsk — kom imidlertid til den dristige Slutning, at et Lands Kvinder, ikke mindre end dets Mænd, satte Livet ind for dette sit Land, og det i ligesaa farlige Kampagner, naar de føder alle disse Helte til Verden, at naar Manden i sit drabelige Krigsmod maaske kan opnaa at bringe ni Individer ud af Verden, kan hun, naar hun er heldig, sætte ti Stykker ind i den, følgelig har hun ogsaa kjøbt sig Ret til at ha en Stemme i Fædrelandets Anliggender. Det er, som sagt en Fremmed, der ræsonnerer saa. Ingen norsk Dame, havde hun endogsaa skjænket Landet elleve Stykker, vilde faldt paa det.

Det samme kan visselig siges om alle andre Samfundsanliggender. Egteskab, Formuer og Lønningsspørgsmaal, offentlige Anerkjendelser etc., er Sager, der vistnok paa en Maade angaar os, men skulde vi ikke være taknemmelige for, at vi unddrages den Uleilighed at grunde over sligt! ... ikke heller overlade det til ham, vor naturlige Verge og Beskytter, ikke med Glæde overlade dette til hans Retsind, hans Upartiskhed, som vi nu, gjennem saa mange Træk har lært at kjende!

Ser vi nu bort fra disse mere indgribende Samfundsanliggender, hen til Dagens mer fænomenalt fremtrædende, dem, som giver sig Udtryk i offentlige Erindringsfester, Æresbevisninger

ligeoverfor vore store Mænd, Reisningen af Statuer, Mindesmerker, saa vil den samme Lov ufravigelig gjælde. Naar det ikke er en Storhed, som vi har staaet meget nær i Livet, maaske selv født til Verden, vil vi alle i Stilhed føle, at det er en Sag, der ikke angaar os. Der er nu f. Eks. Haraldsstatuen som man for et Par Aar siden snakkede saa meget om. Hvilken Harald? vil vi spørge, der er saa mange af disse Haralder, og det er saa længe siden vi læste Munthes Historie. Er det ham, som ikke vilde klippe sit Haar eller ikke vilde bruge Kam — vi kan ikke tænke os, at det kunde blive saa *fagert* derved — førend han havde opfyldt et Forlangende af en besynderlig excentrisk Ting, som hedte *Gyda*, og først da, naar han havde opfyldt Budet, skulde han faa hende. Nu, tillod hun ham ikke at kjæmme sig et helt Aar, eller længer, skal jeg love for, han da fik Kam til sit Haar.

En anden Sag er det med Schweigaardsmonumentet, det har jeg hørt flere Damer interessere sig for; selv tør jeg regne mig til en af disse. Alle har vi været Gjester i denne elskværdige Mands Hus. Maatte vi ha den Glæde at se dette Mindesmerke reise sig, og skulde *vi* vælge en Plads til det, skulde det være udenfor hans sidste Bolig, det var den hyggeligste Leilighed, de har havt.

Hvis man nu endelig vilde, kunde man her, hvor jeg har forsøgt i de væsentligste Hovedtræk at fastholde vor Stilling til det offentlige Liv, let falde ind med en Modsigelse. Man kunde indvende, at vi norske Damer dog ogsaa har været med, naar det gjaldt større offentlige Øiemed. Vi har broderet Faner, organiseret Basarer, hvor det uimodsigelig gjaldt et saadant. Men jeg kan, særlig hvad Fanedeltagelsen anbelanger, paa mine Landsmandinders Vegne forsikre om vor fuldkomne Uskyldighed; forsikre, at der aldrig forudsættes nogen Mening dermed, uden at de skal syes. Lad os sætte den Mulighed, at det faldt et uroligt Hoved i denne baldyrende Kreds ind at ville have nogen Formening om en saadan Fanes Betydning, og jeg gad se den Mine, de egentlige Korporationsmedlemmer vilde sætte op, en Mine, der ikke vilde være vanskelig at omsætte i Ord: „Hvad Fanden rager det dem, mine ærede Damer, hvad Fanen betyder? Skyd I blot sammen og sy den, I, mer forlanger vi ikke. Vor Tak skal ikke udeblive. Festen selv, naar den skal indvies, skal I bivaane, saa mange som Plads kan faa, fra Galleriet, og de, som ikke kan faa Plads, kan jo læse Beretningen derom fuldstændig i Bladene, ikke at glemme Talerne til Kjønnets Pris. „Denne Magt, den største, den be-

tydningsfuldeste i Samfundet, hvis Pris finder en Sangbund i hver Nordmands Hjerte" ... som det saa gribende blev sagt ved sidste festlige Leilighed ... Kortsagt, Plads paa Galleriet, for at tilse Festen, skal I faa, saa langt som Pladsen rækker".

Ak, det var mer, end det faldt i min Lod ved Universitetsfesten forrige Aar! Forgjæves ventede jeg paa at faa mig en saadan Billet til Galleriet tilsendt, og da det ikke skede, græd jeg mine modige Taarer. Nei, *jeg forsikrer* Dem til, det var ikke for Universitetets Skyld, jeg var saa ivrig for at komme der, saa ukvindelig kunde jeg ikke være; men jeg tænkte paa, at min Far, som havde nogen Del i, at det kom istand, endelig ved *denne* Leilighed vilde blive anerkjendende nævnt. Men det skede ikke. Han blev ikke nævnt, saa at jeg nogenlunde trøstede mig over Skuffelsen.

Jeg tror nu, ærede Tilhørere, at jeg, Sandheden tro, har forsvaret mit Kjøn mod enhver Beskyldning for Deltagelse i noget, der ligger udenfor Grænserne af vor „sande Bestemmelse". Jeg har med flere Træk søgt at paavise det fuldkomne kvindelige Standpunkt, vi indtager i vor elskede Nation. Derfor overflødigt mere at berøre, hvad Betydning en Dag som den syttende Mai kan have for os.

Syttende Mai, „der er bleven Løsenet for alle vore politisk-patriotiske Rørelser, hvori disse finder sit festligste, mest begeistrede Udtryk", som det saa smukt stod at læse i vort — Blad. Behøver jeg da at tilføie, at vi, Landets Kvinder, særlig paa denne Dag, har indtaget en værdig, passende Holdning? Skulde den for os have noget Særkjende, fremfor andre Festdage i Aaret, var det maaske, at der den Dag var mer end almindelig tomt i Husene, og at vi Husmødre i Betragtning af, at Tjenestefolkene har Frihed og vore Mænd dinerer i Logen, ligesom ved en stille Overenskomst gjerne paa den Dag har koldt Kjøkken.

At jeg nu saa grovelig synder derimod, indtil at skulle holde en Tale til Dagens Forherligelse, har uundgaaelig trængt til denne lange Indledning for at finde sin Undskyldning. Og skal jeg tilstaa det! Jeg har med en viss Begjærlighed grebet denne Anledning til et Selvforsvar. Ja et Selvforsvar, da det neppe kan være nogen af mine ærede Tilhørere ubekjendt, at man særlig har *mig* mistænkt for at ville fremme Ukvindelighedens Sag. De ser nu, med hvilken Ret man dømmer saa. Men vi kommer mer og mer bort fra Hovedsagen, den egentlige Tale. Og nu skulde altsaa den, Festtalen, begynde. Hm. Hm! Her staar jeg maaske ved den allerværste Hindring, den, man

mindst aner er det. Thi selv om jeg, i Ly af dette vort Kunstnerskabs lykkelige Frimureri, turde indlade mig derpaa, ja selv om jeg havde Hjemmets autoriserede Tilladelse til at holde en patriotisk Tale (notab. udenfor Rigsgrænsen), uden at det skulde komme mig til nogen Forkleinelse paa Navn, Ære og Rygte, selv med en saadan moralsk Betryggelse indvunden, er der Grunde, der overordentlig vanskeliggjør en saadan Tale. Og disse Grunde er, at det er syttende Mai. Der er nu snart i en Menneskealder talt og sunget saa meget til denne Dags Forherligelse, at vort Sprog nu omtrent maa erklære sig fallit. Ja fallit, saa udtømt, saa udpint, saa udfloskuleret paa Vendinger og Billeder er det, at jeg gad se den, der trøstede sig til at holde en Syttendemaitale uden ved hvert tredje Ord at støde paa en af disse hæderlig ukjendte Metaforer og Kraftvendinger, for saa hovedkulds, redningsløst at hjemfalde Floskulaturen.

Jeg maa atter igjen minde om, kjære Venner, at jeg er opvokset paa det minderige Sted, hvor Frihedens Tempel stod i Ly ... au, der har vi det! Jeg mener, at jeg er opvokset paa det minderige Sted, hvor Frihedens Vugge, hvad siger jeg, dens første Morgengry oprandt. Nei, det er umuligt.

Jeg afstaar derfor ligesaa godt fra Talen, sikkert til Lettelse for mine ærede Tilhørere, der allerede har skjænket mig en for lang Opmerksomhed.

Saa lad os forene os i det simple Ord, der aldrig bliver gammelt: Friheden leve! og dette Ønske lægger vi i et enstemmigt Hurra for syttende Mai!

MONTE PINCIO OG NEDE I BYEN.

Januar 1881.

Monte Pincio, de gamles Collis hortulanus, Havernes Høi, har lige til vore Dage beholdt denne sin bukoliske Karakter, da den endnu repræsenterer saagodtsom Roms eneste offentlige Lystanlæg. Man kan vel sige, her viser den alvorlige Stad sin glade, lyseste Side frem. Ogsaa øver det en særlig Tiltrækning paa de Fremmede, der i store Skarer, tilvogns og tilfods, daglig valfarter derop.

Som offentlig Promenade tør den nu vel neppe stille sig ved Siden af andre Storbyers verdensbekjendte, naar man vil søge dette i en rigere Beplantning, et mere storartet Areal. Vi kan jo i Tankerne let gjøre Runden, ligefra Prateren, over Bois de Boulogne og Hyde Park op til vore nordlige Strandpromenader

og Djurgaarde — Kristiania, Stakkel! faar jo melde sig ganske ud af Konkurrencen, da det, uagtet placeret i et Guds Under af skjøn Natur, intet eier af den Slags. Der er vistnok med lange Mellemrum gjort Forsøg paa at faa noget saadant istand; de har ogsaa vist sig ret lovende; Folk strømmede sammen, man saa, at Trangen var der, men jeg ved ikke, hvordan det har været, man gik og saa paa hinanden, som om man vilde spørge: er det tilladt at se oplivet ud? Over alle disse Forsøg har der ligget ligesom et Tryk af noget hjemlig zelotisk glædebortmanende, der ligesaa snart har opløst dem.

Paa Monte Pincio er det tilladt at se glad ud. Her kan man finde alt, hvad der billigvis kan fordres, til efter den Stemning, man selv bringer med, at føle sig lettet, oplivet, henrykt. Trylleriet ved dette Sted maa altsaa søges i noget, hvori det ikke ligner andre berømte Promenader og offentlige Haver, i det eiendommelige Liv, der rører sig deroppe, et Liv, et Mylder, der faar sin egen farverige Kolorit ved det sterkt sammensluttende i Terrænets Begrænsethed og mageløse Beliggenhed. — Her kan man i Sandhed sige, at al Verdens Nationer har sat hinanden Stevne! Denne Beliggenhed, den herlige Luft, disse Haver med sine fremmedartede Træer og Vekster, der midt i Januar sætter os ind i hin Feverden, vi drømmer om i Kakkelovnskrogen, — ak, vi fik netop Breve hjemmefra, hvor man trøster sig til denne Kakkelovnskrog i 20 Graders Kulde udenfor — disse evig blomstrende Haver, der bugter sig langs den vidunderlige Skrent! Fra denne har vi da udstrakt foran os det hele nordlige Parti af den gamle Stad med sine utallige Taarne og Tinder høit overvokset af Panthéons- og Petruskirkens Kjæmpekupler — saa lige nedenunder Piazza del Popolo, i sin fulde Udstrækning, længer ud tilhøire, Kampagnens Bølgelinjer. Man ved ikke ret, i hvilken Belysning dette Syn virker mest betagende, maaske netop i skyet Veir eller i disig Luft, der lader dette uhyre Stenhav fremtræde fuldkommen skyggeløst, efter Omstændighederne mat bly- eller broncefarvet, undertiden næsten marmorlig lysende. Herligst er det dog vel, naar Solnedgangen ligeoverfor strør Farver og sit Guld ud over det. En Spadsertur paa *Monte Pincio* giver en Følelse, som om man allerede var løftet høit over Jorden og dens Jammerligheder, og at man nu var befriet fra at betræde den mer.

Her oppe er det da, særlig i Tiden fra 3—5, naar Regimentsmusikken spiller, at den elegante Driververden samles for at drage frisk Luft, se og blive set. Den, som nu mindst kommer der af den sidste Grund, kan ved stille at vandre omkring, eller

helst ved at vælge sig en Siddeplads til 10 Øre, magelig studere alle Nationaliteter, prøve og gjette, og man vil vanskelig tage feil.

Italienerindernes gjerne noget excentriske Toiletter vilde røbe dem, om ikke Racepræget tilstrækkelig gjorde det. Man vil paastaa, at disse kostbare, ofte paafaldende Kostumer, undertiden skal staa i sterk Modsætning til Bærerindernes Vilkaar og Optræden i Hjemmet. Hvad nu denne klassiske Skjønhed angaar, som den Fremmede venter at træffe i ethvert Individ, ifra Tiggerungerne opad til Høiderne, da tvinges man snart til at slaa betydelig af i sine Forventninger. Dog vil det forekomme os, at Mændene med Hensyn hertil staar langt over Kvinderne. — De taaler jo ogsaa lettere at bære det karakteristiske ved Typen, det, som vi pleier at benævne med „ikke fine Træk" i Alderens forskjellige Overgange.

Medens Italienerinderne merkværdig tidlig udvikles — neppe ud over Legealderen ser de ofte fuldkommen voksne ud — og ved den ligesaa tidlige Ælden let bliver stygge, synes Mændene først ved de modnere Aar at naa en udpræget, mere karakteristisk Skjønhed, dette ikke mindst de lavere Klasser. Det egentlige individuelle, det, som taler til os gjennem *Udtrykkets* Mangfoldighed og fine Nuancering, ligger vel i det hele mer til vore germanisk-nordiske Stammer, hvor det tildels maa erstatte Skjønheden; hos alle romanske Nationer vil man finde dette mindre udpræget. Det fysiognomiske forsvinder her mer i Racepræget. Paafaldende træder denne fysiognomiske Prægløshed frem i de yngre Romere, saaledes som man altid kan se dem i de rudede, slobroklignende fodside Frakker, gjerne flere i Følge, at slentre om paa Pincio. Har man set en af disse Efterkommere i lige Linje af *Scipio* og *Scævola*, saa tror man at have set dem alle. Et skjægløst Ansigt, der i Form og Farve, og — vi fristes næsten til at sige ogsaa i Udtryk, minder om en overmoden Melon — jeg overlader mine Læsere selv at udfinde det betegnende Navn for dette sidste . . . O *Werther,* o *St. Preux!* i eders Tid kjendte man det ikke! Den fine, sirlige *Sternberg* jamrede allerede for tredive Aar siden over sin Tid og vilde i *Paletoten*, der netop da kom i Brug, se et varslende Billede paa dens Forfald, et Formløshedens, Slaphedens — hvad vilde han ha sagt, havde han oplevet vor Tid, der med større Føie kunde kaldes Slobrokkens! O *Werther*, o *St. Preux,* o *Grandison*, alle I Poesiens udødelige Forbilleder, kunde I se denne Ungdom, der i vore Dage kalder sig Ungdom, og ikke alene den, som vi træffer her oppe paa Monte Pincio i de lange, rudede Slobrokker, men overalt, overalt!

Kunde I se op af eders Grave! Nei, slumrer i Ro. Den Tid vil vende tilbage — maatte den ikke ligge fjernt —, da en ny Slegt vil valfarte til disse Grave igjen, angrende og bodfærdig, og kaare eder til Livets herskende Magter. I Poesiens og Skjønhedens, Ungdomsglødens og Kjærlighedens udødelige Forbilleder!

Dog, hvad siger jeg! Jeg bliver jo patetisk — det har man jo slet ikke Lov til i vor Tid! det er atter igjen Pincios Skyld. Nede i Husene bliver man slet ikke patetisk stemt.

Hvor Vrimmelen er taget til! Gjennem den bugter sig Ekvipagerne næsten lydløst i ustanselige Rækker, en Pragt og Mangfoldighed, som er vanskelig at beskrive. Malerisk tager sig dertil disse Skarer af geistlige Seminarieelever ud, naar de parvis ordnede i sine lange Talarer og bredskyggede Hatte skrider forbi, hver saadan Afdeling i sin Nationalitets Farve: sort, blaa, høirød. De ser dog noksaa livsglade ud disse unge Mennesker, hvis Bestemmelse mest er Propagandaen — intet mindre end asketisk afmagrede. Dette kunde maaske siges om den ældre Mand i Abbedkostume, der sidder lænet til den nærmeste Bænk. Hans gustne Ansigt fortæller os en Legende om usigelig Kamp og Lidelse. En fjern Erindring synes at dæmre op i ham, medens han uvilkaarlig med sin sølvspændte Fod nikker Takten til den rungende Vals, der netop spilles. Var jeg Maler, vilde jeg male denne Mand, som han sidder der med sin hensunkne Mine og nikker Takten til Gungls „Freut Euch des Lebens".

Der har vi ogsaa den grimme, gamle Herre med sin fornemme Mine og sin lille Hund dragende efter sig i en Snor. De mangler aldrig deroppe. Tilfældigvis erfarede jeg, at det var en fornem Polak. Hunden ser saa usigelig slukøret ud, medens den lusker afsted efter sin Herre ligesaa krumbøiet som denne, et besynderligt Optog baade til at le og græde af. Engang havde han sluppet den, men saa blev den saa ustyrlig gal, at den fór ind i Kredsen af nogle legende Børn, hvorfra den dog med et Hyl reddede sig, saa op i Brystet paa en anden Hund, saa blev den fanget og lagt i Baand igjen, og straks indtog den sin forrige trøstesløs-nedbøiede Holdning . . . Pauvre Pologne!

Stiger vi saa ned i Gaderne igjen, saa maa vi være belavede paa at se Trylleriet, der har omspundet os oppe paa Høiden, grundig forstyrret. Her rører sig jo det egentlige Folkeliv, hvilket naturligvis er interessant, da det er os saa fremmed. Kampagnolen i sin maleriske Dragt, Udsælgere og Udraabere,

hele vandrende Butikker, Skarer af Børn og Kvinder tumler og trænger sig omkring en i sand broget Mangfoldighed. Men under dette Folkeliv gaar der ligesom en Understrøm af noget hjælpeløst, bundløst-trængende, kun paa Dagen beregnet, der virker nedslaaende og forstemmende. Disse maleriske Dragter er for det meste pjaltede. Urenligheden møder os paa hvert Skridt i sin væmmeligste Skikkelse, og Betleriet, uagtet det nu skal være strengelig forbudt, synes aldrig at have været mere paatrængende. Hvad vil ogsaa slige Forbud sige, naar der i Virkeligheden intet gjøres for at formindske Elendigheden og modarbeide den i sin Grund? Et Folk, der fra Slegt til Slegt fordømmes til Uvidenhed og Dovenskab, læres kun to Udveie til Livets Opholdelse; betle og jukse, hvor de kan komme til, og dette lærer de da grundig, som et andet Haandverk, der skal skaffe dem Føden. Fremmede trækker, som vi ved, uhyre Summer hvert Aar til denne By, den lever saagodtsom kun af dem, men det er jo som Vand i et Sold. I samme Forhold som Nøden synes at stige, stiger ogsaa den Beskatning, der er lagt paa den Reisende. Taknemmelighed hører ikke til Dagens Dyder. Velgjørere virker let fordærvelig, naar Modparten lærer at forstaa, at man er bleven dem uundværlig; den Fremmede forvænner Italienerne og vil drive deres Fordringer op til det uendelige. Størst Skyld har her, som overalt, Englænderne. Enhver, der kun for faa Aar siden besøgte Rom, vil finde alting mindst trefold fordyret. Butikpriserne, ganske vilkaarlig, retter sig meget efter Spørgerens Habitus; i én Butik en nogenlunde antagelig Pris for en Vare, i den næste maaske mere end det dobbelte; man byder da det halve, og straks slaaes til. En Romerbesøger nu maatte, hvis han tænker paa at nyde Opholdet uden for megen Gene og Bekymring, tage saa mange Penge og helst saa lidet Hjerte, hvis han har for meget deraf, med som muligt. Kommer man med sit hjemlige Instinkt, villig at kramme sin Skjerv frem, ligesom hvor Nøden en sjelden Gang paa vore Gader kan have rakt sin Haand ud, saa kommer man i „La bella Italia“ med saadan Beredvillighed ganske tilkort. Giver man her i Rom én, to Gange, saa har man hele Sværmen efter sig næste Gang og alle Gange. Saa beslutter man sig til at være haard og slet ikke give mer. Forsøg at sætte det igjennem, om du kan. Jeg blev i forrige Uge, og det midt paa den spanske Trappe, saaledes bestormet af en hel Bande, at jeg under Bestræbelserne for at redde mig, tabte Portemonnaien, hvori omtrent 16 Frcs. Jeg vil haabe, den blev delt broderlig.

En Lettelse er det dog at kunne sige, at Dyrenes Behandling oprører den Fremmede mindre end før. Der skal nok være kommen en Slags Forening istand, der har afskaffet de værste Mishandlinger. Man ser saaledes mindre til de barbariske Stokke og Pigge, hvormed man før drev Lastdyrene frem. Men der er hundrede Maader at være grusom mod disse paa, der mindre falder i Øinene. Deres Sæletøi, navnlig Ryg-Aaget, maa saaledes i høi Grad plage Dyret, især naar Trykket endnu forøges ved tunge Byrder til Siderne, eller den dovne Fører har placeret sig muligst langt frem paa Skaglerne. Det er ikke sjelden at se et allerede tilstrækkeligt Læs bag et stakkels udslæbt Dyr, endnu betynget med to à tre kraftige, lange Lømler, der ikke synes at foruroliges af den mindste Tanke om, at de burde skamme sig. Det er umuligt at tænke sig noget saa jammerforkyndende, hjerteskjærende som Æslernes Skrig, Skryden kalder vi det jo, undertiden kan være det. Der er ikke mere Lyd deri, kun en stønnende Hiven, nogle hæse Hvin som af en stor Blæsebælg.

Forleden gik jeg forbi en Viktualiebutik i en af de mest befærdede Gader. Indenfor var Manden beskjæftiget med at transportere Duer, som han tog ud af en fyldt Sæk, ned i et uhyre fladt Bur, anbragt paa Gulvet, men hver af de smaa Stakler gav han først et Knæk i Vingerne eller rettere, han vrængte disse, forat de skulde forholde sig rolige i Buret, hvilket de da ogsaa gjorde. De rørte sig ikke. En ung Kone, smuk som en Madonna, med en omtrent toaarig Gut paa Skjødet, sad foran og betragtede Scenen. Den Lille slog af Glæde i Armene. Ak Madonna! ja Madonna! tænkte jeg, da jeg formelig sitrende af Rædsel skyndte mig derfra, for slige Scener har du snart i 2000 Aar været den beskyttende Patronesse!

Ogsaa inde i Husene, hvor Komfort og Hygge er en ukjendt Ting, faar man det samme Indtryk af noget uhaandterligt forældet og forfaldent, der koster den forvænte Fremmede adskilligt Besvær at vænne sig til. Man er med ett sat tilbage i Tiden, da Tingene endnu var i sin første kaotiske Begyndelse, førend Kulturen havde udtalt sit fiat lux! over dem. De større Hoteller gjør naturligvis derfra en Undtagelse, da de af letforstaaelige Grunde er tvungne til at holde Skridt med Dagens Behov. Men den store Masse Fremmede, der foretrækker at bo privat, lærer desto grundigere den italienske Huslighed at kjende. De gjør næsten heller ikke andet end flytte, medens man hører dem forsikre, at de altid savner det sidst forladte.

Det er ikke let at paapege, hvori det mangelfulde ligger, der især berører os Nordboer saa ømfindtlig. Alt, fra den største til den mindste Ting, synes jeg er ulideligt. Alting vakler paa disse murede Gulve, hvis Ujevnhed neppe skjules ved Tepperne. Den hvide Farve, der hersker overalt, i Gardiner, Tepper og Vægge, plager vore til det dæmpede, lunt vante Øine. Alle Møbler, bestemte til at yde Hvilens Velsignelser, synes at have havt sine Forbilleder i Stadens syv Høie; især gjælder det om Sengene, at de beskriver Buer med sterk Skraaning til Siderne. Fjær og Dun kjendes ikke. Den simple Ting at skulle hænge sit Tøi op i et Klædesskab, bliver paa Grund af nogle besynderlige Vippeindretninger, der skal erstatte Krogene, til sande gymnastiske Øvelser, som man dog tilsidst resolut opgiver og lader Klæderne skjøtte sig selv, som de bedst kan, uden Skab.

Hvordan de Fattiges Boliger er beskafne, kan man omtrent da slutte sig til. Vi behøver ikke at gjøre grundige Studier for at opdage, at her mangler alt, hvad den tarveligste Familie hos os vilde anse for det strikte nødvendige. Derover maa man dog ikke glemme, at den simple Italiener lever meget lidt inde i Husene, følgelig savnes det mindre, saa her glipper det Resultat, vi skal uddrage af en Sammenligning.

Og dette Folk selv! Et Folk, der intet lærer til Selvopholdelse, til Selvforstaaelse!

Og dog er der saa meget elskværdigt ved dette Folk. Det er saa barnligt i sine gode Egenskaber, saa barnligt i sine Feil, saa fri for den Raahed, vi kjender og altid maa være paa vor Post imod. Man skulde se deres Miner af skuffet Barn, der ikke har faaet Toppen til at snurre, naar undertiden en eller anden liden Streg, som vi er vante til at give et slemt Navn, ikke lykkes for dem. Man smiler til hinanden, og Freden er oprettet. Næsten fjorten Dage har nu deres Karneval varet, Trængsel og Maskeoptog Nat og Dag i Gaderne, men ikke en Udskeielse af nogen paatalelig Art er bleven kundbar. (Sammenlign dermed vort Marked og de Scener, det fører med sig.) Nogle Uheld regnes som uundgaaelige. Ikke saa underligt er det, at disse næsten altid skriver sig fra de bekjendte Hesteløb, der hver Dag i Karnevalet Kl. 6 Eftermiddag aldrig maa savnes. Disse ulykkelige Dyr, der egges til sit rasende Togt gjennem Corsoen, næsten hele Stadens Længde, ved nogle Pigge, man anbringer paa dem — tidligere var det brændende Lunter —, hevner sig undertiden. Saaledes blev ifjor to Soldater dræbte af de rasende Dyr, og en Barbaresco, saa benævnes de fungerende Ledere og Ordnere af disse Optog, fik Næsen afbidt.

I gamle Dage var det Jøderne, som maatte løbe. Hvilken Nydelse det maatte være for vore Dages tyske Barbareschi og Stöcker-stok-fanatiske Jødehidsere blot at tænke sig dette Syn. Man har forsøgt at faa denne stygge Skik mod Hestene afskaffet, men det er ikke gaaet heldigere dermed end med Bevægelsen mod Tyrefegtningerne i et andet streng-katolsk Land. Folket holder paa dem. Det er og bliver et sørgeligt Træk i denne ellers saa godmodige Befolkning, at den saa lidet kjender Følelse for Dyret. Denne barnlige Glæde og saa megen Grusomhed!

Ja, om italienske Forhold kunde der siges meget, her vakler man mer end nogetsteds mellem Yderligheder. Bella Italia! Modsætningernes Land, Pavernes og Pierrot'ernes, Tassos Italia — Goethes Eldorado, Loppernes og Lazzaronernes Land! hvem der kunde skildre det rigtig uden Fordomme, men ogsaa uden den Blindhed, de fleste *vil* bringe med, skal de finde sit Italien! Indenfor et trist, koldt Romerværelses syv Høie vinder man nu mindst dette Overblik.

Af vort herværende Gesandtskab har vi nu, foruden den svensk-norske Minister, vor norsk-svenske Konsul *Myhlenphort,* den sidste almindelig afholdt af Skandinaverne for den taktfulde, velvillige Forekommenhed, hvormed han møder alle.

Det er sikkert ingen ganske let Stilling, vore Diplomater indtager paa Steder som Rom, Thorvaldsens Rom, Hovedsædet for Kunsten og dens Dyrkere. De selskabelige Hensyn, her er at iagttage, maa nødvendigvis beregnes efter et andet Alenmaal end det almindelige fra deres Side vedtagne; det gjælder at lade dette smukt være hjemme. Medrette maa de her sig opholdende Kunstnerlandsmænd regne sig for de sande Hjemlandets Repræsentanter, i hvis Hænder det fremfor nogen anden er givet at virke til dets Ære og bedre Forstaaelse blandt Fremmede. Det gjælder for den anden mere officielle Repræsentation at opfatte dette. Det gjælder at stille sig *mæglende* og *ikke skillende* mellem tvende Parter, der altid vil vise sig lidt tilbøielige til at se hinanden over Hovedet: Kunstner- og Titelrangen. Den sande Takt vil forstaa dette, den sande Fornemhed vil have denne Takt. Ikke alle har den. Hr. *Myhlenphort* har gjort sig ligesaa yndet, som den gamle *Bravo* var det, som den forrige svenske Minister Grev *Essen* med sin elskværdige Hustru var det. Jeg vilde ikke tilbageholde ogsaa nogle Betragtninger over denne Side af vort Romerliv, saameget mindre som de kan siges at være Udtrykket for en enstemmig Opfattelse af vore Forhold for Øieblikket.

Idet jeg vil afslutte dette lille Forsøg til en „Korrespondence“ fra fremmed Sted, føler jeg selv, hvad den mangler, dette lettere, mere for alle, flagrende, om man vil, man kræver af en saadan. Men man kan ikke give det anderledes, end man har det; naar man ikke oplever meget, maa man lade Betragtningen, den alvorlige, tunge, udfylde det manglende. Det skulde ogsaa kun gjælde som en Hilsen hjem, en Hilsen først og fremst til de mange, baade danske og norske Venner, der under mit Ophold saa kjærlig har mindes mig ved uopfordret at skrive, idet jeg foreløbig vil bede dem betragte det, indtil bedre Tider maaske kommer, som „das Buch für alle“. De ved jo nok, at kun en lidende søgte Rom dennegang med Haab om Hvile for Sjæl og Legeme; man bliver gammel og træt.

Rom har ikke ydet denne Hvile. Her er for uroligt og larmfuldt. Den maa søges længere nede, hvorhen saa mange Landsmænd i den sidste Tid begiver sig, paa et stille Sted ved Golfen.

Om Karnevalet vil andre ligeledes bedre og udførligere kunne berette. Man vil sige, at det har tabt meget af sit oprindelige Præg. Det gamle Roma forsvinder, uden at det nye Rom har magtet at tilegne sig den nye Tids Fortrin — dens Tribut til Fortiden.

EN SAMMENLIGNING.

Februar 1881.

I en tidligere liden Artikel har jeg gjengivet nogle Indtryk af Livet i Rom, saaledes som det paa nært Hold kan opfattes, det vil sige af en, der mest har levet indenfor Husenes Mure. Stemninger og individuelle Dispositioner skattes vistnok ikke som de paalideligste, men skal de regnes for ganske uberettigede Iagttagere? Man kunde maaske med lidt Forvanskning af Schiller sige: „Was das Aug' des Frohen nicht sieht, das schauet in Einfalt ein traurig Gemüth.“ Det maa derfor ikke undre nogen, at de faa spredte Træk, jeg har samlet af Romerlivet, kommer til at staa i en lidt malkontent Modsætning til de allerfleste Reisendes Indtryk deraf. For det rigere Udbyttes høiere Syn vil naturligvis meget af det nære, der kan støde den enkelte, sees i et andet Lys, og den overveiende Masse Romerbesøgende, der beregner Udbyttet efter Talsummen af de Seværdigheder, der i muligst kort Tid kan opjages, vil maaske slet ikke have Syn derfor.

Af de mer usedvanlige Turister, der har underkastet italienske Tilstande og Forhold et grundigere, og vi maa lægge til, sandt sjæls- og aandsberigende Studium, maa nævnes *St. A. Bille* i hans „Erindringer fra Reiser i Italien", et Verk, der med særlig Interesse og Kjærlighed omfatter Rom. Det kan ikke heller nok anbefales til enhver, enten han reiser eller sidder hjemme. Mig har denne Bog saagodtsom erstattet det ikke sete, ikke oplevede, medens den samtidig har en Evne til uimodstaaelig at vække Lysten til at indhente det forsømte.

Hvad *jeg* har sendt hjem, trøster sig derfor ikke til at kalde sig Skildringer fra Rom. Af disse flygtige Indtryk at ville drage Slutninger tilbage til de italienske Tilstande overhovedet, saaledes som de under den nye Styrelse har artet sig, vilde nu ovenikjøbet være for dristigt, især for en kvindelig Reisende. Men „vi Damer", med al Respekt for de mere berettigede Dommere i dette Punkt, kan ikke undlade at opfatte det lidt som gode, nidkjære Husmødre, der har faaet et nyt Tyende, og som i villig Erkjendelse af, at her er „noget at tage op efter det forrige Uhyre", dog ikke kan verge sig mod en viss Bekymring for ny Ufuldkommenhed. Vi kan ikke undlade at kalde Smuds — Smuds, ikke undlade at tænke, om denne Anstødelighed, der paa hvert tredje Skridt møder os i de romerske Gader og i de eleganteste, mest befærdede Kvarterer, dog ikke efter et tiaarigt nyt Regimente kunde været fjernet — om der til al denne Lasethed og Vanførhed, som nu spekulerer i den størst mulige Defekthed, ikke kunde være sørget for Alderdomstilhold, der kunde yde den et værdigere Underhold end det, den nu saa paatrængende søger i de Fremmedes Lommer, om disse mange deilige Børn, der dovent klænger sig op ad Trapper og Peristyler og, naar det kommer høit, opnaar en vist ikke meget sund Bestilling som Modeller i et Kunstneratelier, ikke kunde gaa i Skole eller paa anden Maade beskjæftiges . . . Vi spørger bare, og disse Indtryk samler sig næsten mod vor Vilje til Betragtninger, der ellers ikke pleier at uro os meget, men som ved særegne Omstændigheder, der er stødt til, maaske har taget denne lidt uvante Retning. Disse fremmede Fænomener, har de intet at sige os?

Jo, og særlig os Norske, som færdes saa langt fra Hjemmet, medens de beklagelige Tilstande, som raader der, gjennem daglige Beretninger fylder os med Uro og Harme. Slige Efterretninger vækker til Eftertanke, Sammenligningen ligger nær, den paatrænger sig af sig selv.[1]

[1] Man bedes at erindre, at hvad der her siges om Forholdene hjemme,

Her har vi da lige for Øie en fremmed Styrelse, der saagodtsom har frie Hænder, og ikke, vil man paastaa, skal generes stort af Konge eller Regjering. Det maatte jo frembringe Undere af lykkelige Tilstande og en velsignet Enighedens Fred og Harmoni. (Denne sidste skal dog mindst udmerke det italienske Folketing.)

Sammenlign dermed, hvad vi dog havde opnaaet i ligesaa lang Tid, at regne efter vor Friheds Frembrudsdag, og under en ligevegtigere Fordeling af Magten end den, man nu bestræber sig for at forstyrre. Disse jevne Fremskridt i alle Brancher, den værdige, sindige Tone, der udmerkede vore Nationalforsamlinger, og som for ikke ret mange Aar siden kunde gjælde som et Mønster for det øvrige Europas, godt Forhold til Broderlandet, en saa paafaldende lykkelig Udvikling, og det under „Trykket af et absolut Veto". Det er jo merkværdigt. Vore misfornøiede burde gjøre en Europareise for at studere fremmede Tilstande lidt bedre, end de har Anledning til i deres Hjembygder, en saadan Kundskab vilde maaske bidrage til at hemme lidt deres reformsyge Iver. „Le mieux est l'ennemi du bien" lader sig maaske frit oversætte med: Bessermachen forstyrrer undertiden det gode, man har. „Le mieux est l'ennemi du bien," skrev mig nylig en aandrig Landsmandinde, som med Opmerksomhed følger Tingenes Gang derhjemme. Et gyldent Ord! der desværre passer altfor godt paa vore nuværende Tilstande.

Vi har det saa godt, som nogen anden Nation har det — sammenlignet med mange andre, misundelsesværdig — takket være vore gjæve Fædre, der reddede og efterlod os Skatten, og ikke mindre takket være den kraftige, fremmede Slegt, der som en Himmelens Tilskikkelse kom til os i rette Tid og har vernet og bestyret os denne Arv med Fasthed og kongeligt Sind: og den Taknemmelighedsgjæld, vi, Efterslegten, nu har at afbetale til disse vore Konger og kjære Fædre — denne Tak bliver da ogsaa sin Aarsag værdig, Nationen værdig, ikke sandt? . . . Det sidste Aars, de sidste Ugers Begivenheder vil kunne svare derpaa.

Vi havde et Nationalflag, som vore første Fædrelandsvenner og Frihedsmænd havde erobret os, vore bedste Digtere besunget, et Flag, som vore Sømænd i snart et halvt Sekulum

havde sin fulde Gyldighed for 3 Aar siden, ligesom det altid i Tidernes Række vil forsvare sin Plads. Af den nye Styrelse vil det da afhænge at føre Fremskridtet ligesaa smukt, sundt og jevnt fremad, føre de dengang saa sterkt splittede Partier til fuld Forsoning. Maatte det ske! (Anm. fra 1885.)

var stolte af at heise i fremmed Havn, fordi det fortalte disse Fremmede, at en tidligere lidet bemerket, i Aarhundreder forkuet Nation, ikke mere var forkuet, men var blevet jevngod Kamerat med en anden, en i Verdenskrøniken navnkundig Nation. Dette stolte Broderskab, dette Pant paa vor Styrke — thi to er mægtigere end én — maatte ikke, turde ikke gjælde mere. Ja her ved den nye Flagtilstelning — bedrøvelig og latterlig Hukommelse — kan man vel sige: „Bessermachen er en Fiende af det gode, man har!"

Men jeg faar nok stanse. Jeg har længe hørt det summe i Luften, og da jeg endog kom til at nævne *Flaget,* fik denne Summen tydelige Ord. Jeg synes, den fik Ord i en berømt *Holbergsk* Tirade; denne Tirade, hvormed den store Mand forundret afbrød sin Vertinde, der fordristede sig til en Bemerkning udenfor sin Rok —: „Er det Rokkehovedet, som taler?" Jeg synes at høre den klinge helt herned til mit ensomme, triste Romerværelse i Quattro fontane. Det gav ordentlig et Sæt i det gamle, verkbrudne Skrivetøi, som om det pludselig kom til Bevidsthed om det uvante for det, at have gjort Tjeneste i et saadant Øiemed og nu havde megen Lyst til at frabede sig det.

„Er det Rokkehovedet, som taler?" Ja paa én Maade er det. Vi har spundet saa længe, vi Kvinder, oppe hos eder og fundet os i at forveksles med Rokkehoveder, at vi tilsidst har spundet os til en Slags selvstændig Mening om et og andet, som ikke strengt hører ind under de afstukne Grænser.

„En Mening om Politik og Statens Anliggender altsaa, som har formet sig i Spise- og Barnekammeret, det var Moro!"

Netop. Det er merkeligt, hvor man her kan gjøre de dybsindigste Erfaringer, især i dette sidste. Man faar saaledes det fineste Instinkt for, naar et Barn kan undvære Faldhatten og Ledebaandet, og dette Instinkt bedrager os aldrig senere i Livet. Og saa længe har vi ogsaa sullet og stellet paa de ensomme Gaarde, at vi har lært, at Ensligheden, Sondretheden netop drager ondt tilhuse og lokker uvelkomne Gjester — kort og godt — at det i vore Dage gjælder mer end nogensinde at holde tæt sammen og saa tydelig som muligt at vise Folk, at vi ikke er alene paa Gaarden.

Republik i Norge!

Vor Nation er ikke kommen saavidt endnu, at vi tør se dette med nogen rigtig Fortrøstning imøde. Tro mig, vi Kvinder er ikke saa dumme endda, vi har undertiden rigtige Instinkter. Gutten har prægtige Evner, men er noget umoden

endnu, han har ikke lært at styre sig selv. Han maa lære lidt — Folkeskik, havde jeg nær sagt, naar det bare ikke netop var det, han har vel meget af — det gamle agtværdige Ord begynder nemlig at faa en slem Dobbeltbetydning oppe hos os. Han maa lære sig af med at drikke og bande og gjøre Styr ved mindste Anledning, blot fordi han altid maa have noget at krangle om. Han maa lære sig til at behandle — Kvindfolk bedre, end han gjør. Han bliver jo dog nu ældre og fornuftigere. Han vil mer og mer skjønne, at den Plads, der er indrømmet dem, er rigtig en daarlig i saadan en fri Stat. Summa summarum, han maa lære at fatte, hvad der dog nu mer begynder at gaa op for andre Nationer, at hvor man ikke tager hende med, fører det hele Frihedsstræv ikke til noget. I Danmark har man itide skjønnet dette — ingen folkelig Forsamling uden det andet Kjøn er med og tager livlig Del. Ved I, hvad jeg tænker om Tingene derhjemme? Jeg tænker, at her er galt begyndt, at en Smule Omflytning af Rollerne i det Drama, der fortiden opføres der, vilde være det allerbedste. Det er *Kvinden*, repræsenteret i vel 1 Million af Befolkningen, hvis Frihedsbegjær *først* maatte ske Fyldest. Det er nogle Reformforslag, *hun* har at stille, der først grundig maatte tages under Overveielse, inden der findes paa nye, der blot vilde tjene til at forøge den gamle Magt. Det er dennes „absolute Veto", hun vilde have annuleret af den Grund, at det, saalænge Verden har staaet, har afgjort alting til sin egen Fordel. Hun forlanger at løses af den Umyndighedstilstand, hvori hun i vort Land, maaske mer end i noget andet kristent Land, er holdt — forlanger at være med, at tale med, at *paatale*, med ett Ord, det er *Klagefriheden*, hun til en Begyndelse forlanger sig tilkjendt, hvilket igjen vilde tjene til betydelig at indskrænke, hvad vi vil kalde — det er virkelig ikke for Rimets Skyld — *Plagefriheden* paa den anden Side, der nu kan siges at drives saa temmelig uindskrænket. Kun hører man ikke noget om den, af den Grund, at Tilladelsen til at klage grundig er forment hende. Vil I derhjemme, der til denne almindelige Enemagt, som tog sin Begyndelse ved Udjagelsen af Paradiset, endnu stræber at føie den norske Statsstyrelse, ikke indrømme hende — det vil sige den halve Del af Befolkningen — de Rettigheder, der tilkommer hende, bliver disse eders Bestræbelser ligesaa mange Overtag, der med større Føie kan stemples som Despoti end det, I nu giver dette Navn og retter eders Angreb imod.[1]

[1] Det skal med Tak erkjendes, at det nu til Roret komne Parti kraftig har taget denne Sag i Haand. Men saadan sker det engang! (Anm. fra 1885.)

Det er ellers merkeligt, at Henrik Wergeland, der maa laane sit Navn til saa mangt og meget, som han aldrig har drømt om, aldrig nævnes i denne Forbindelse. Med større Føie kunde det her ske. Enhver, som vil tænke lidt derover, vil forstaa, at han her var en sand, om end ikke fuldt bevidst Forløber for en Bevægelse, som dengang endnu intet Navn havde opnaaet. Overalt, hvor han nævner Kvinde, vil man forstaa, hvilken Betydning han tillægger, hvilken Plads han vil have hende anvist. Nationerne faar dyrt betale for lange Betænkninger i dette Stykke, de klogeste springer over Indledningen og har fundet sig vel derved. Bring os denne Livsvisdom med fra Amerika, Hr. Bjørnstjerne Bjørnson, og faa den anskueliggjort for Deres Landsmænd paa denne Side af Kloden, og De vil have vundet et virkeligt Resultat af Deres Seierstog hinsides den. Og kunde De endnu dertil bringe den Opdagelse med til Hjemmet, at amerikanske Regjeringsformer ikke ubetinget skaber Held, ikke udbreder lutter Velsignelse, saa var det ogsaa nyttigt og godt. Overalt, hvor man stræber hen til dem, kræves nemlig nogle Egenskaber, som Tiden endnu ikke har udviklet ret hos *alle* Folkeslag. Det er ikke let at paapege, hvori disse Egenskaber egentlig bestaar, og som det maaske ogsaa vil være vanskeligt at erhverve sig, hvor det ene Nutids-Eneherredømme — det maskuline — raader sterkest og mest skrigende, og saaledes savner sin mildnende Modvegt. Vi vilde kalde disse Egenskaber: Beherskelse, Maadehold, Selverkjendelse og *Selvforstaaelse* — Agtelse for Dannelse og Autoritet, der igjen er Dannelsen selv. Med lidt mere af disse Egenskaber vilde vore hjemlige Reformatorer maaske mindre søge Kilderne til Misfornøielsen der, hvor den nu søges, ligesom den vilde hjælpe dem til en rigtigere Vurderen af, hvad vi virkelig eier, og være tilfreds og taknemmelig derfor.

Thi vi har meget at være taknemmelige for. Vi har en Forfatning saa fri, som vi kan taale den. Vi har en god og os fuldkommen uundværlig Nabo, vi har Fredens Velsignelser, naar vi ikke selv med al Magt vil forstyrre den og fremkalde Ufreden — vi har en hæderlig Embedsstand, som ikke heller overalt hører til det almindelige, og vi har en Konge — Gud beskjerme ham! til hvis Slegt alle disse Goder uforgjængeligen knytter sig, en Fyrste, som vi med Stolthed hører nævne som den ene af de tvende af alle nulevende Regenter, der fortrinsvis besidder de Egenskaber, der pryder en saadan, og som Tiden netop trænger til.

Se alt dette kan vi tale om saa trygt, saa inderlig rolig — vi Damer. Vi ved, at ingen bekymrer sig om det. I vort Land

er vi ansvarsfri som Barnet, der pludrer, som Spurven, der kvidrer, som — Rokkehovedet, og jeg lægger min Pen, trygt forvisset om, at hvad jeg her, fjernt fra Hjemmet, har tvundet sammen til nogle Betragtninger af de her herskende Tilstande, ikke i mindste Maade vil indvirke paa Verdens Gang, men Verdens Gang vil gaa sin skjæve Gang uforstyrret nu som før.

ET SYGEHJEM I PARIS.

August 1881.

Chez les Dames hospitalières
de St. Augustin.
Rue Oudinot 16. Paris.[1]

Man vil til denne lidt uvante Adresse let knytte Forestillingen om noget klosterlig mørkt og indesluttet. Det er dog en Feiltagelse. Den hele Anstalt, uagtet bunden under religiøs Styrelse og Lov, gjør ikke Indtrykket af et Kloster, end mindre et Sygehus. Den har noget lyst, venligt ved sig. Dertil bidrager fornemmelig Beliggenheden i et luftigt, roligt, fashionabelt Kvarter af Byen, ikke langt fra Invalidernes Dom. Gjenbosiden optages mest af en Række nu i denne Tid forladte Villaer og Hoteller med sine Haver; Bygningen selv, af maadelig Høide, beskriver en langagtig Firkant omkring en rummelig Gaardsplads, prydet med vakre Blomsterbed, i Midten en Statue af deres Skytshelgen. Tilvenstre Gjennemgang til en liden aldeles yndig Have, hvor den hellige Jomfrus Billedstøtte troner i en sand Blomsterflor af mandshøie Myrter, Fuchsier og Nerier.

Anstalten optager kun kvindelige Patienter, deraf helst saadanne som trænger til kirurgisk Hjælp, dog bor her ogsaa almindelige Pensionærer. Indretning, Bevertning og Priser omtrent som i et af de bedre hôtels garnis. For Øieblikket huser Anstalten ikke mange, da indtil 40 pilegrimerende Gjester paa én Gang brød op herfra for at fortsætte sin Vandring til den undergjørende Kilde i *Lourdes* (Pyrenæerne). Det var visselig en uvant Uro og Støi, der hin Aften gjenlød mellem de stille Mure, da alle disse syge og lamme Stakler blev transporteret ud i sine Vogne for siden pr. Jernbane at fortsætte Veien.

Det er fra dette Opholdssted, jeg paany føler mig drevet, ude af Stand til at svare den enkelte, til at sende deltagende

[1] En slem Hændelse med Hotellets Elevator førte mig efter et flere Ugers Sygeleie som Rekonvalescent did. (Anm. fra 1885.)

Venner en Hilsen. De skal dog vide, at dette kunde været tristere, ja meget tristere, end de maaske har forestillet sig.

Om min Tilstand kan endnu intet ganske bestemt siges. Tilladelsen til ved Krykkens Hjælp at prøve paa at gaa lidt har endnu ikke vist sig heldbringende, men fører stadig til at maatte afstaa fra Forsøget. Det er sørgelig langvarigt. Det vilde ikke være til at holde ud, hvis ikke Vorherre lagde disse besynderlige Kræfter til, som vi selv er saa ivrige til at benegte, at vi kan eie.

Ogsaa er der noget ved dette Sted, der laaner os Evne til at holde ud. Man skulde sige, at disse stille Søstre i sin sorte og hvide Ordensdragt — de danner et Antal af omtrent tyve under en Priorinde — meddeler de Syge, disse urolige, af Verden oprevne Sjæle, der kastes ind til dem, noget af den Resignation, den usigelige Fred, der aander omkring dem selv. Hvor man ser dem samlet i en Kreds, eller syslende med sin Sygegjerning, hviler denne stille Tilfredshed, man kunde kalde det Følelse af Lykke, over dem. Jeg begriber blot ikke, hvad de kan have at skrifte hver ottende Dag. Dronning Dagmar med sine „Silkeærmer smaa", der ikke lod hende Ro paa Dødssengen, maa have følt sig mindre forlegen. „Søster Elisabeth", der er mig beskjæret til Pleie og Opvartning — Bonnen har kun at sørge for Maaltiderne og gjøre rent —, synes om muligt endnu mere uberørt af vor Uro, vore Bekymringer, endnu mere uindviet i vore verdslig puerile Skikke og Sedvaner, da hun er kommen lige ind fra Provinsen. Jeg bad hende være saa venlig at banke paa, naar hun kom om Morgenen; man bliver nervøs i en saadan Ensomhed. Det gjør hun ogsaa samvittighedsfuldt, kun med den Forskjel, at hun lukker op først og saa banker bagefter. Jeg har ikke havt Mod til at forstyrre denne englelige Naivetet; det bliver altsaa i den Orden. Hun er ofte det eneste menneskelige Væsen, med hvem jeg, et Par Gange *den* Dag, kan holde Talens Evne vedlige. Da man ikke kan læse uafladelig, tilstaar jeg, at der kommer Øieblikke, Timer, hvor man — jeg vil ikke *længes* efter at eie en Edderkop som den, der var bleven hin Bastillefanges Trøst og Adspredelse, indtil den grusomme Slutter opdagede det og dræbte den; men hvor man dog bliver stemt til at tro paa Muligheden af en saadan Trøst. Jeg har længe abonneret paa en Kat, for dog at have noget levende i Nærheden at holde af. Men uheldigvis har Husets eneste — en Hunkat — vigtigt Forfald i denne Tid, og en anden er privat Eiendom og kommer aldrig ud af Eierindens Værelse. Hvor jeg misunder hende den Kat!

Oplivelsen, den eneste, jeg kjender i denne Ensomhed, beredes mig gjennem min snilde Fru Hepp,[1] der trofast besøger mig, hvordan end Veiret er, flere Gange om Ugen — heldigvis bor hun nærved —, oftest ledsaget af sin Datter, en ung 18-aarig Pige, der næsten aldrig viger fra hendes Side. Man maa erindre de strenge Former, der omgiver den unge Pige i Frankrige, der ikke tillader hende at vise sig nogetsteds ene — tout le contraire af, hvad der er Skik og Brug hos os. Man skulde se denne endnu ungdommelige Moder hver Dag følge sin Datter til og fra Tegneskolen — sandelig et godt Stykke Vei!

Forresten ved jeg ingen Landsmænd mere for Øieblikket i Paris. Den frygtelige Hede, her herskede de foregaaende Maaneder omtrent til Midten af August, drev nok den sidste Rest af dem bort. Nu vil det onde, næsten kolde Veir bringe dem tilbage. Kunde det være nogen Trøst for dem, der ganske er bedraget for sin Sommer, at læse disse Jeremiader udefra Søbadene og andre Rekreationssteder, saa vilde der være Stof nok.

Et Savn, større end man kan tænke sig det, er det at undvære Aviser. I syv Uger har jeg ikke set en nordisk Tidning af nogen Sort, de første Uger efter Uheldet erholdt jeg flere gjennem vor Minister. Fru Sibbern var selv saa venlig et Par Gange at bringe mig nogle. Siden deres Afreise til *Plombières* er det naturligvis faldt bort. De ventes nu daglig hjem. Det eneste, som erindrer en om, at der dog virkelig eksisterer en Verden udenfor disse tyste Vægge, ja at man er i Paris, er „Figaro", der hver Morgen hentes fra et nærliggende Udsalg. Et kuriøst Blad dette „Figaro"! Hvorledes det kan holde sig med det Sprog, som det fører, kan vi Norske, der dog ogsaa forstaar os lidt paa at skjelde ud i Bladene, ikke let forstaa. Pariserne er nu engang vante til dets Gaminerier og Etourderier, et elskværdigt enfant terrible tilgives jo meget. En af dets Medarbeidere kalder sig *Janus*, en Titel, der kunde passe bedre paa Bladet selv. Det er ivrig legitimistisk og klerikalt, hvilket dog ikke hindrer det fra at indrømme *Zola* og hans Skole, der dog vel maa siges at være et naturligt Produkt af deres republikanske Tilstande, venligst Plads for sin Polemik. Enhver nævner dette Blad med et visst Træk paa Skulderen, men alle læser det, intet Blad er saa udbredt. Ingen notabel Person, det være sig Fyrste eller anden Størrelse, besøger Paris uden at have aflagt et Besøg i „Figaros"

[1] Vor forrige Statsminister Stangs Datter, gift med fransk Konsul Albert Hepp. (Anm. fra 1885.)

Bureauer. Hans Majestæt Kong Chong-Chong-misilo-sala vilde ikke synes, han havde været i Europa, hvis han havde forsømt dette.

Dog, hvad sidder jeg her og falder i Betragtning over „Figaro"! Figaro, Stuefangens Edderkop! Meningen var dog at fortælle de mange deltagende Venner, der saa kjærlig erkyndiger sig om mig, hvor de skal søge Gjenstanden for denne Deltagelse, og lade dem vide, at jeg ikke har det altfor slemt, ja forholdsvis ret godt.

Ja, jeg kan tænke mig, at slige stille Asyler, placeret midt i Hjertet af Verdenslarmen, kan virke dulmende paa mange, der mere saaret paa Sjæl end Legeme søger herind. Man kan forstaa, at saa mange brillante Eksistenser er endte bag Klostermurene. O, der behøves ikke saadanne Skjæbner, skikkede til at forbause Verden, og give sig et Ry i Historien! Kom kun med din stakkels dagligdagse Skjæbne, som ikke interesserer nogen! Kom med den Dødstræthed, man henter sig paa et langt, hvileløst, ensomt Reiseliv. Kom med den stille Væmmelse, hvormed den idelige Kontakt med Følesløsheden, Utaknemmeligheden, Vindesygen og den staalsatte Egoisme tilsidst overmætter Sjælen ... Naar der kommer Tider, hvor vi ængstes for ethvert nyt Ansigt, der stiller sig i vor Vei ... hvor ethvert Skridt, enhver liden Bevægelse i den Opgaves Tjeneste, for den, vi nu engang lever, maa prøve sig frem med denne kolde Varsomhed, hvormed man omgaaes Maskiner ... Naar vi ikke er langt fra at synes, at hele Tilværelsen er en eneste saadan truende, ubønhørlig Mekanisme, der blot lover Skaansel, naar vi ikke rører os til noget ... ja da kan det gjøre en godt blot at se milde, fromme Ansigter omkring sig. Da kan en Hvile som den, jeg nyder her, ogsaa blive en Hvile, og mere kan man ikke forlange. Giver Gud mig Helbred og Kræfter igjen, vil det jo ogsaa sige, at Hvilen er forbi, maa være det, og Striden begynder paany.

Og hvorfor? Hvorfor denne Strid, dette hvileløse Liv? Saa vil man spørge, har man spurgt, saalænge jeg kan mindes.

Jeg kan ikke svare paa dette Spørgsmaal. Nogle stakkels Bøger, som Folk kjender bedre fra Leiebibliotekerne end fra sine Bogskabe, faar besvare det.

Tvende af disse Bøger har nødvendiggjort Reiser fra Hjemmet til Danmark, og andre ligesaa mange *Reiser fra Syden til Hjemmet*. Ellers vilde de ikke eksisteret.

EN DOBBELTBERØMTHED.

Januar 1882.

Vi kjender alle, overflødigt at gjentage det, Paris som Verdensstaden, Centrumet, det uopnaaelige, for Kunst, Skjønhed og sprudlende Livsglæde, en Ros, som det har hævdet og endnu hævder, trods alle Rystelser, fremfor enhver anden Storby.

For saadanne Besøgere, der maaske under gjentagne Ophold der har kunnet samle sig til en roligere Betragtning af de *sande*, der raadende Tilstande, vil imidlertid „la ville enchanteresse", *paa de senere Stadier af disse Tilstande*, have afklædt sig meget af det gamle Trylleri. Det gjælder at verge sig mod Indtryk, der staar i en skjærende Modsætning til dem, man ellers søger der.

Vi følger saaledes med Forfærdelse de kriminelle Forhandlinger, som Bladene meddeler os, vi studser over den tiltagende Mængde Misgjerninger, mest Mord, og hvilke Mord! som de har at berette os — Fænomener, der ikke synes at bunde i en normal Tingenes Tilstand, men skyder op af Tidens politisk sociale Sump som visse Giftvekster, der kræver særegne klimatisk-atmosfæriske Betingelser for ret at florere.

Dog dette er Misgjerninger forøvet af Menneske mod Menneske. Fremkaldt af voldsomme Lidenskaber forøves de fleste i Lidenskabens Hede og Hastverk. — Love og Domstole forfølger og straffer dem.

Der gives en anden Klasse Misgjerninger, der ikke forfølges og straffes af Lovene. De oprører sig kun mod en anden Lov, Guds Lov, der ligesaa strengt forkyndes os, der tydeligere, uudsletteligere har indprentet sig i vor Samvittighed og vore Hjerter, end nogen jordisk code civil har kunnet det — Forbrydelser, der ikke sker i Lidenskabens Hede, men som driver sit koldblodig raffinerte Grusomhedsverk uforstyrret Dag for Dag, Uge for Uge, Maaneder, Aar, uden at røres af deres Ofres Kvaler — Forbrydelser, der ved at give sig Navn af ophøiede Formaal i Menneskehedens Tjeneste altfor længe har duperet Verden, og det er de saakaldte lægevidenskabelige Eksperimenter paa levende Dyr — Vivisektionen med ett Ord.

De videnskabelige Dyreeksperimenter! Aa dem kjender vi jo, hvilken Nation vi end tilhører. Man behøver ikke at reise til Paris for at erfare noget om dem!

Ganske visst. Alle kjender dem. Vi er alle Medvidere, medskyldige, feige, elendige.

Men Videnskaben, i hvis Navn de sker, har begyndt at frabede sig Æren af disse Berigelser, der forespeiles den. Den har selv løftet paa Sløret og vist os, at disse Afskyeligheder ikke fører, ikke kan føre til de belovede Resultater, men at de ophøiede Formaal i Menneskehedens Tjeneste simpelthen tjener til Skalkeskjul for visse Tilbøieligheder og Lyster, som vi ikke betænker os paa at kalde med sit rette Navn, en personlig Grusomhedstrang.

Det skulde undre os, om de berømteste Herrer Dyremartrere ikke allerede tidlig har sporet denne Trang i sig. Skulde de ikke allerede som Drenge have følt en egen Nydelse ved at rive Vingerne af Sommerfugle, og ved at faa spiddet en rigtig kraftig Bille i sin Insektkasse? Denne Trang, denne Nydelse ved det pinselsfulde er da vokset op med dem, indtil den, ikke nøiende sig med den Smule private Tilfredsstillelse, Leiligheden kunde tilbyde, har krævet større, mere sikrede Raaderum. Saa har den i Lighed med sin nære Blodsforvant Vellysten, der skabte Bordelinstitutionen, opfundet Vivisektionen og skabt Laboratorierne for Dyreeksperimenter.

Mistroen til den er vakt. Fra flere Hold, Tyskland, England, Danmark, har denne Mistro fundet djerve Udtalelser, endog af Fagmænd. Der er lydt Stemmer, at vilde ikke Lovene skride ind mod disse Afskyeligheder, vilde en Smule Lynchjustits her være paa sit rette Sted. Et saadant uanmeldt Besøg i Laboratorierne! Fangerne befriede, Redskaber og Instrumenter gjort til Mask, muligt, vil vi lægge til, *forinden* Fristelsen vandt for stor Overhaand, at lade de lærde Herrer Eksperimentører selv prøve lidt af dem! Der gives Tilfælde i Livet, der kunde gjøre den fredeligste til Oprører.

Disse Betragtninger, der, vi vil dog tro det, ligger mer eller mindre bevidst i tusende Sjæle, har faaet en synderlig Skjærpelse ved en af de sidste Ugers parisiske Retsforhandlinger.

En Mand i en anset Stilling, en af Sorbonnens lærde Professorer,[1] ci-devant Minister, er anklaget for Brudd paa Gadefreden. Han er anklaget for at have drevet det eksperimenterende Dyrmartreri til den Grad, at hele Nabolaget har følt sig inkommoderet deraf. Dag og Nat, gjennem lange Tider er Folks Husfred bleven forstyrret ved de ulykkelige Dyrs, Hundes, Jammerskrig og Hyl. En nærboende Hotelvertinde har tilsidst reist Klage, da hun paastod, at det skræmte Besøgere fra hendes Hus. Hvorvidt en Smule menneskelig Medfølelse

[1] Som Forfatter har han nylig vakt Opsigt med en Bog for *Børn* i ultra demokratisk-materialistisk-ateistisk Aand. (Anm. fra 1882.)

med Ofrene har medvirket, skal vi ikke kunne sige. Klagen dreier sig kun om Rolighedsforstyrrelsen, med Krav paa en Pengeerstatning for derved lidt Overlast.

Madamens Modstander, Professor, Minister *Paul Bert*, synes endnu ikke at have kunnet affinde sig med Klagerne. Det heder først, at han havde givet det beroligende Løfte, at han ved en viss Nerveoperation — en ny Opfindelse — vilde sørge for at berøve de paagjældende Dyr Stemmen, saa at han for Fremtiden trygt kunde love at overholde godt og fredeligt Naboskab. En senere Beretning siger, at han afstod derfra, at han foretrak at afstænge Laboratoriets Allerhelligste med en Række forsvarlige Døre, der vilde forhindre enhver Lyd fra at trænge ud.

Og det er uimodsigelig det heldigste for Hr. Paul Bert selv. Disse Lyd, fra den første bønlige, klynkende Piben, til Smertens vildeste Hyl, det er jo netop Raffinementet ved det hele. Musikken til Teksten, især — ikke sandt, mine Herrer Dyrepinere og Paul Bert'er — især hvis et saadant Kompleks af sitrende Nerver, Kjød og Blod, som I kalder Prøvedyrene, og som merkelig nok er bevæget af visse sjælelige Instinkter, der minder om de bedre hos Menneskene, især hvis et saadant Dyr, inderlig fornøiet over at være draget op af Fangehullet til Lyset, hopper og springer af Glæde, maaske slikker eders Haand, idet den skikker sig til at skrue den fast i Maskinen — det skjærper Nydelsen, hvad? ...

Naar I saa er færdig, mine Herrer Paul Bert'er, naar I kanske en Række Timer med en uforlignelig, aldrig svigtende Sindsro har bestræbt jer for at afstumpe, udslette hver Gnist af menneskelig Følelse i de unge Sjæle, som I kalder jeres Elever, naar I har bragt de blodige Instrumenter paa sin Plads, vasket pent jeres Hænder, saa tar I disse Melodier med ud i Livet. De følger jer i Familiekredsen, hvis I har nogen, i Studerværelset — paa Ministerbænken, den følger med paa jeres landlige Ture, den akkompagnerer Bølgeslaget, der bryder sig mod Baaden, hvis I foretrækker en liden idyllisk Tur paa Vandet — den luller jer i Søvn ... de følger jer disse Melodier til det sidste Leie, hvor Døden, den store uopnaaelige Eksperimentør, ikke mindre ubønhørlig spænder sit Offer i disse Bøiler, som aldrig slipper.

Og her, mine Herrer Paul Bert'er, vil vi skilles fra eder med et godt, fromt Ønske.

Maatte disse Lyd, der har fulgt eder Livet igjennem som en Nydelse, maatte de for første Gang vække eder til Rædsel.

Maatte de have den Magt at ryste eders Sjæle op til en Bøn, en Angstens Bøn til den Gud, der har sagt til os Mennesker: „Værer barmhjertige, og eder skal Barmhjertighed vederfares“, den Gud, der skabte Hundene og Vivisektøren Paul Bert og hans Lige.

Den store Vivisektør har et merkeligt Ansigt, at dømme efter Fotografierne. Hvilket blidt Ansigt! vil man netop sige. Da stanser man forfærdet ved et Træk om Munden, der ikke kan vildlede. Det er Marternydelsens Smil, der her skræmmer os tilbage.

PARIS FØR OG NU.

Januar 1882.

Da jeg sidste Gang besøgte Paris, det er nu fire Aar siden, traadte der mig noget fremmed imøde, uden at jeg formaaede straks at udfinde, hvori det egentlig laa. Forklaringen laa dengang nær; det var Verdensudstillingens Aar 1878.

Dennegang er der ingen saadanne Rystelser tilstede, der kan bringe Verdensstaden ud af sin vanlige Ligevegt. Og dog maa jeg spørge ved hvert Skridt, jeg tar: Er dette Paris, mit gamle Paris? Skjønhedens, Harmoniens, ogsaa for mange, Hvilens, de stille Glæders By? Hvad er det da, der som skjult virker til, at det saa paafaldende har skiftet Fysiognomi?

Indtrykket af denne Forandring har været saa mægtigt, at det mangengang har fristet mig til at give det Ord. Jeg har dog ikke faaet rigtig Mod dertil. Andre grundigere Iagttagere vil gjøre det, og de vil ikke udeblive. Det vil maaske tage sig for nærsynt mislunet ud, om jeg paastod, at hele Befolkningen havde skiftet Mine, at det glade, sorgløse Præg, der engang var dens Særkjende, havde givet Plads for et misfornøiet, mer nordisk brøsigt Udtryk, og naar jeg tilføiede: „hvad er der bleven af den bekjendte franske Høflighed og Forekommenhed? Jeg merker ikke stort til den“, saa vilde man vist ganske mistro mig.

Jeg paastaar lige fuldt, at man behøver ikke at bevæge sig langt ud for at gjøre disse Erfaringer. Paa hvert Skridt, man tar, vil de paatvinge sig os. Ogsaa inde i Husene vil man spore Forandringen. Den gamle Autoritet, der holdt det hele smukt sammen og til alles Tilfredshed, synes at have faaet et Grundknæk. Den ofte ubehagelig stillede Fremmede spørger sig mangengang forvirret: hvem er her den egentlige styrende? Forandringen ligger i Luften, den spores overalt. Man kan

sige, den forholder sig til tidligere Tilstande omtrent som den Dyrehavsbakke, man nu bestræber sig for at faa ud af den gamle, deilige, fredede Tuilerihave, forholder sig til denne. Man har gjennemskaaret den med larmende Veie, man har hugget de gamle, ærværdige Træer ned, og den ene Barakke, den ene Udsalgsbod reiser sig efter den anden under de forbausede og fortørnede Guders og Gudinders Øine.

Denne Forandring er ikke den værste. Mer uheldvarslende møder den os fra Udstillingsvinduerne for Billeder af alle Slags. Det syntes nemlig, som om Paris, efter Krigen, opskræmt af sin lidt for sterkt indlullede Bevidsthed om at være sig selv nok og ikke at trænge til nogen anden Maalestok for det anstændige og passende end dens egen, havde taget lidt Rev i Seilene med Hensyn dertil. Der var indtraadt en viss Decens i Udstillingsfaget, som gjorde, at en Moder kunde tage sin Datter med, naar hun gik ind for at kjøbe en Pakke Brevpapir. Maaske Anstrengelsen var for unaturlig; thi af dette Maadehold skal man visselig ikke mere finde noget Spor.

Under Arkaderne, langs Rivoligaderne, hvor man næsten under hver tredje Butik træffer paa disse Udsalg, ser man næsten ikke andet end nøgne Kvindefigurer i alle Stillinger. Ogsaa den store Udstilling i Industripaladset strømmer over dette Aar af saadanne — en stor Del er vel hentet derfra. Damer, ældre og yngre, der ogsaa ynder og glæder sig i Billeder, maa nu saagodtsom ganske negte sig denne Nydelse. Naar jeg passerer Trængselen omkring disse Vinduer, driver det mig afsted, som naar man flygter for en kvindelig Henrettelse eller offentlig Udpiskning.

Som en Prøve paa, hvad der bydes af udstillede Sager, maa endnu tjene, at jeg udenpaa Aviskiosken, tæt ved Madeleinekirken, konfiskerede et koloreret Stentryk i Avisformat, forestillende Apostlerne i en Orgie. St. Peder med sit Nøgleknippe under Bordet, understøttet af den halvdrukne Johannes. Dertil en tilsvarende Tekst. Værre kan det vel ikke drives. Det opfylder alt, hvad man kan vente sig, naar man slipper Dyret i Massen løs.

Dette er nu i Stadens eleganteste Strøg, dens Midtpunkt. Hvorledes det staar til i de mere folkelige Kvarterer, derom belærer os en Artikel, der stod fornylig i et bekjendt Blad, der hører til de moderat-konservative, som jeg her skal gjengive et Uddrag af. Vi faar her i ret levende Træk, næst en liden Prøve paa den franske Politik-Polemik, et Billede af den Velsignelse, *republikanske* Tilstande bereder sine Børn.

„Vore Folkerepræsentanter og Styrere ynder ikke, at man angriber dem. De har alle Doggens opfarende Lader, hvis man forstyrrer den ifærd med at gnave sit Ben. Især frygter de Angreb, som støtter sig til noget dokumentalt-bevisligt, noget, den parlamentariske Majoritet ikke kan undertrykke, hvor gjerne den end vilde. Hvad der her skal berettes, beviser kun i sine simple Kjendsgjerninger, at en Styrelse som vor nærværende ikke kan blive en ret Styrelse, den maa forblive en Revolution.

„Revolutionens Særkjende er, at den er provisorisk, at dens Ledere altid maa revolutionere. Kan altsaa ikke holde sig. Det er det, de ikke gjerne vil mindes om.

„Det er forgjæves, at M. Gambetta søger at gjenvinde den Autoritet, han øvede under Krigen; hans Forsøg derpaa minder meget om en fuld Mands Bevægelser, naar han stræber at faa Tag i sin Hat, der er faldt i Gaden. Revolutionen er sterkere end han selv. Jeg betviler ikke, at det er M. Gambettas Ønske at ville fremme det, vi kalder Moraliteten, men selve hans Verk er demoraliserende. Moralen har nemlig faaet en mistænkelig Klang som noget ensbetydende med det forhadte Presteskab.

„Men Begreberne Gud og Moral formaar vi nu engang ikke at skille ad, de er uopløselig forbundne. M. Gambetta med sine altfor vellykkede Bestræbelser for at skille Mængden af med sin Gudstro (débondieuser le peuple), tvinges derved til at tage alt det Smuds, der i Skikkelse af Angreb paa Gud og Moralen afsætter sig deraf, med paa Kjøbet. Vi kan rode i dette Smuds, som i bundløse Gader efter Skylregnet.

„Jeg vil her nærmest paapege den Oversvømmelse af uterlige Billeder, Litografier, Fotografier, med tilsvarende Tekster, som man kan finde udstillet, navnlig i de simplere Udsalgsboder og Vinduer — Mængdens Athenæum-Museer. Begiv dig en Søndag op i de Gader, som henstrækker sig mellem de ydre Boulevarder og Byens Befæstningsverker, tag disse Avisboder, der her træder istedetfor de nette smaa Kiosker, lidt nærmere i Øiesyn, og du vil gaa derfra med Hjertet fyldt med Væmmelse.

„Antallet af disse Udsalg forøges for hvert Aar. I de sidste fire Aar er de steget til det tredobbelte. Jeg kunde ikke opdage noget, selv ikke det moderatest-konservative Blad, hvilket hverken var paafaldende eller kunde gaa mig synderlig nær. Næsten alle disse Blade er forsynede med Billeder. Men aldrig i noget Land, eller under nogen af de tidligere Revolutioner, skulde man have set en saadan Samling Smudsigheder som de, der her udbreder sig for alles Øine.

„Vi vil ikke tale om politiske Brutaliteter ligefra Kommunardfraserne indtil det frækkeste Udfald mod det konservative Parti, Fyrster, Embedsmænd, Prester etc. Man er længe siden fløiet derfra, kun vil jeg udhæve en Annonce, der foreslaar en Subskription til en Æressabel for General Bréas Morder, endvidere diverse Opfordringer til Kommunen „at fuldbyrde Hevnen". Og man tænke sig, at Børn, halvvoksne Drenge, trænger sig om sligt! Man har forbudt Slagterne at udhænge blodigt Kjød, men Udstillingen af blodige og eggende Billeder tillades uhindret.

„Forrige Lørdag blev enhver af Minoritetens Repræsentanter tilsendt et af disse Blade, illustreret med en *Guillotine*, dertil forsynet med den utroligste Tekst.

„Man skjuler ellers i Navnet af den offentlige Sartfølelse alt, hvad der hører til Bøddelverktøiet, notab. naar det gjælder Forbrydere, men der er intet iveien for at drage dem for Lyset, naar det er honnette Folk, det gjælder.

„Nu, denne Side deraf, den politiske, vil vi lade bero. Den kan kun vække en sand Modbydelighed hos enhver ærlig Sjæl. Men jeg foretrækker dog dens plumpe Gemenheder for de tilsyneladende mere uskyldige, der synes blot at gaa ud paa at more, men som dog sikrere bærer Giften i sig end noget andet. De ligner hine Melkespande under Kommunen, der skjulte dens Petarder og Petroleum.

„Foran alle disse Blad- og Billedudsalg samler der sig Grupper af *Mænd*, *Kvinder* og *Børn*. Alle ler, de smaa Piger maaske undtagne, der halvt forundret, halvt forskrækket stirrer paa alt dette."

Vi springer her over noget i Meddelerens Beretning, der dels gaar ud paa en mere detaileret Beskrivelse af det udstillede, dels de Bemerkninger, der lyder blandt Tilskuerne. Jeg vil kun udhæve ett af de Billeder, han omtaler: en Række sammenlænkede Forbrydere, klædt i Prestedragt. Enhver af dem med en Inskription bag paa Ryggen, der angiver Forbrydelserne, naturligvis de allersorteste, for hvilke de er dømt. De fleste af disse Forbrydelser er imidlertid af den Beskaffenhed, at selv Beretteren vægrer sig ved at nævne dem . . . „Undertiden lyder der en høirøstet Bemerkning fulgt af en Skoggerlatter, der bringer Kvinder og Børn til at fare sammen som vissent Løv for et Vindstød."

„Og tænke sig," bliver vor Referent ved, „at det er Pariserfolket, Familiefædre og -mødre, der engang havde Ord for Skikkelighed, ja man kunde træffe paa sandt mønsterværdige Eksemplarer af dem! I tidligere Dage førte min Stilling som

Medarbeider af Bladet mig ogsaa til at studere Arbeidsklasserne lidt nærmere, og jeg kan sige at have truffet paa Familieforhold og -dyder, som maatte vække Beundring. Det ytrede sig især i en Respekt for Barndommen, en øm Omhu for at verne om den. Og nu byder Fædre og Mødre selv deres Børn Fordærvelsen imøde, man skulde næsten tro af Frygt for at høre til de Klerikale.

„Hvilken ny Art af et Pariserfolk, hvilke nye Livsmaksimer og Tilbøieligheder vil der udvikle sig deraf?

„Det er ikke Kjærlighed, det er ikke Lidenskab engang, der vil opstaa af dette Smuds. Lidenskaben ødelægger ikke saa let, men den kolde, golde, skandaløse Débauche er det, der undergraver et Folk og fører det sin Opløsning imøde. Vi har set det før, vi vil atter faa det at se ...

„Jeg angriber ingen Styrelse eller Forvaltning specielt. Jeg paastaar kun, at alt dette er den simple Følge af hele den aandelige Retning. Det revolutionære Had til Gud og al Spiritualisme har affødt det materialistiske Raseri.

„Følelsen af Respekt findes ikke mere, hverken for det ene eller for det andet Parti, hverken hos Forfølgerne eller de forfulgte, hverken for Tribunen eller for Alteret ...

„M. Gambetta maa sikkert have en Følelse af sin egen Vanmagt; hvis man vilde paakalde hans Opmerksomhed for disse forfærdelige Tegn paa en sig nærmende social Opløsning, vilde han gjøre som Nelson — Nelson var ogsaa enøiet —, der altid satte det blinde Øie til det, han ikke *vilde se*, og paastod blot, at han ikke havde kunnet observere Admiralens Signal. De andre ti Magthavere kan ligesaa lidt gjøre noget til at hindre Fordærvelsen, som ti Feiekoste forslaar i det store Paris, naar man rigtig faar Brug for disse uundværlige Redskaber!

„Dette er saa visst og sandt, at ikke engang de moderatrevolutionære Blade som „Le Temps“ og „Le Débat“ tør nævne noget derom, man finder det bedst at vende Nelsons Øie til ...“

Saavidt Referenten i det franske Blad. Jeg har ikke vovet at gjengive ham i sin Helhed, men dog nok til at vække alvorlige Betragtninger *ogsaa hos os*. Vi faar her et Glimt af, hvorledes et Folk opdrages, et Folk, der skal opdrages til at styre sig selv.

Tør jeg endnu lægge en — *min* Betragtning til?

Hvilken Del af en Nation er det, som lider mest *ubillig* under Tilstande som de her skildrede? ... Hvem er det, som

dog tilslut maa betale Legen, baade de vakre Udstillinger og deres ligesaa vakre Følger — og skulde der virkelig være saa stor Forskjel paa disse Udstillinger, der nu oversvømmer Paris, og visse andre, der fandt Sted i gamle Dage paa Galgebakker og Gadehjørner? — ja, se det falder nu hverkende de styrende eller Folket eller den indignerede Referent — overhoved *vore* Magthavere ikke med den mindste Tanke ind. Maaske bliver denne universelle Ubevidsthed dog tilsidst den mægtigste Aarsag til, at „et Folk undergraves og føres sin sikre Opløsning imøde . . . vi har set det før, vi vil atter faa det at se".

En Festdag i Pensionen.

Brev til Fru Katrine H.)

7de Juni 1882.

Kjære Fru H.

Det var da inderlig leit, at De netop igaar skulde have Forfald — De, Hædersgjæsten, ved en Anledning som denne. De skulde jo repræsenteret ikke mindre end den ene af de to Magter, der for Tiden staar fiendtlig ligeoverfor hinanden i vort hidtil saa fredelige Land: Ordenen, Roligheden, Ligevegten, Tilfredsheden. Der var paatænkt en Tilstelning i min lille Salon, der skulde bleven mer end almindelig festlig. Jeg havde allerede i Tankerne kjækt optaget det med alle de Smaafataliteter og Hindringer, der i disse Etablissementer, som kalder sig Pensions de famille, ligesom ligger i Luften, naar det gjælder et saadant lidet Forehavende. At laane to Glas er allerede mistænkeligt, at laane en halv Snes ansees som aabenbart Oprør — Oprør mod Pensionens daarlige Vine og det stille Forbud, ikke at smugle noget bedre ind udenfra, et Forbud, hvilket dog daglig overskrides. Da saa De og Deres A. ikke kunde komme, tabte jeg Modet og opgav rent Festen paa Værelset. Men da jeg ikke formaaede ganske at lægge Baand paa mine loyale Følelser, og vi faa Landsmænd, der endnu er tilbage her i Anstalten, trængtes til at samles i et godt Ønske for Dagen, faldt det ud til en Flaske, dennegang veritabel, Cliquot ved Desserten. Men aldrig tror jeg, at en Flaske Champagne har frembragt saa mirakuløse Virkninger som denne iforgaars kom til at øve — jeg kan sige paa det hele forsamlede Selskab — at begynde med den lille Kreds, i hvilken den kredensedes. Denne bestod nu kun af os tre Norske og et Par elskværdige danske Damer, der tillod os at regne dem som „fulde Landsmænd"; deres Fader Kommandør P. var nemlig

norskfødt. Den gamle hvidhaarede Grev *Lamy de Quibermont*, der blot indtager sin Middag her og har sin Plads tæt ved, blev høitidelig optaget i Kredsen og drukket til som „Le représentant de la France, le pays natif de *Charles Jean*, le fondateur d'une dynastie, qui nous a porté bonheur, l'aïeul d'Oscar II, notre roi excellent et bien-aimé, dont nous célébrons aujourd'hui les noces d'argent. Vive le roi et notre reine!" Dette var nu Talen, ligesom vi ogsaa hilste i ham en værdig og berømmelig Repræsentant for hin loyale Trofasthed, der desværre mer og mer forsvinder. Den gamle Adelsmands Familie havde spillet en Rolle under den første Revolution, et Par Stykker af den blev guillotineret under Rædselsperioden, denne noksom bekjendte Epoke, der nok danner — jeg forstaar det jo ikke — den altid sig gjentagende, uundgaaelige Afslutning paa noget, man kalder „Folkesuveræniteten" . . . Her i Frankrige staar man nu, vil man paastaa, ved Begyndelsen til den tredje eller fjerde af disse Perioder.

Den gamle blev ganske bevæget, det var rørende at se. Vi kom i den ypperligste Stemning. En Landsmand, der netop stod paa dette for unge Mennesker farlige Vippepunkt, hvor Bevægelsen river med — fordi det er Bevægelse — fik ikke Lov til at røre sit Glas, førend han havde lovet at modstaa alle Fristelser og erklære sig for den gode Sag, ligesom Frøken G., der om kort Tid skal sætte Bo, høitidelig maatte love, at inden hendes Hjem skulde kun en god Aand faa Lov til at bo og bygge.

Vor usedvanlige Livlighed, dæmpet dog ved noget visst høitideligt, for ikke at sige inderligt, som Dagens Betydning lagde over den, maa have øvet en fuldstændig elektrisk Virkning paa det hele øvrige Bordselskab. Flere af Herrerne forlangte Champagne for sig og sin Kreds, og nu steg Stemningen crescendo til det Høidepunkt, som jeg nok tror, vor ellers adstadige Pension var modtagelig for. Det var kosteligt at iagttage denne stigende Forvandling paa de forskjellige Ansigter. Aldrig har vor lille Salon gjenlydt af en mer høirøstet Munterhed end denne Aften. De komiske Figurer, thi disse Anstalter huser altid endel saadanne, kom nu først til sin fulde Ret. Den gamle kjæmpemæssige, hvidskjæggede Professor i de lærde Sprog saa ud, som om han vilde omfavne hele Verden. Folk, som aldrig havde talt et Ord sammen, blev paa én Gang yderst meddelsomme. Jeg kom i en livlig Disput med den gamle lærde Miss R., med sin Rosenbuket ved Skulderen, om hvorvidt det Gallske System holder Stik, der forviser alle Individers

slette Egenskaber *bag* Øret, et System, som hun ivrig forsvarede. Jeg har aldrig set en saadan Bagbygning af et Hoved som hendes. En ung irsk Maler med et prægtigt Ansigt og et Par Øine, der vækker Tanken om, at han mere havde haandteret visse „farlige Ting" end den fredelige Pensel, havde netop faaet Efterretning om, at hans „store Billede var solgt" — han saa nu selv ud som noget ildsfarligt, der hvert Øieblik kunde gaa i Luften, paa godt Norsk — han vidste ikke, hvad Ben han skulde staa paa. Jeg nærmede mig forsigtig den Gruppe Damer, som han paa det livligste underholdt, med det Spørgsmaal, om det virkelig forholdt sig saa, som man vilde sige, at han var *Irlænder*. Dette bekræftet havde tilfølge et forfærdet Tilbagetog, medens man ynkelig bad for sit Liv. Fenieren — som vi nu kalder han — lægger truende an, og man redder sig i skyndsomst Flugt ud af Døren.

Saa blev der givet Musik, — Tempoet maaske ogsaa en Smule forhøiet —, jeg ved det ikke. Vor Bergenserinde gav os norske Sange med sin smukke Stemme — først Kongesangen, saa flere af vore Fjeldmelodier. Derpaa kom et Par Bravournumre af franske Damer. Selv jeg maatte deran med Beethovens Længselsvals, den eneste Reminiscens fra melodiøsere Dage. Den gjorde Lykke og maatte gives da capo, men da vi saa skulde oversætte for et Par franske Gjester det lille Ord, der betegner den Aand, der rører sig i den uforlignelige Tonedigtning — jo saa stod vi der! det findes jo ikke i Sproget. Vi forsøgte længe forgjæves at fremkalde en Idé om denne Art Sjælerørelse, og det var først ved at ligne den med den Følelse, hvormed vi alle hver Aften tænker paa og resigneret afventer *Slutningen* af Miss O—s musikalske Præstationer, at det gik lidt op for dem. *Georges Sand* har dog forsøgt etsteds at anskueliggjøre for sine Landsmænd Begrebet Længsel. Hun forklarer det Indtryk, *Beethovens* „Sehnsuchtswalzer" frembringer, i en Allegori: de to Genier, Glædens og Sorgens, ømt sammenslyngede hvirvlende sig i langsom Valsetakt, medens Glædens straalende og Sorgens smertelige Ansigter vekselvis møder og hilser os.

Men denne Aften syntes kun den glade Genius at raade inden vort Selskab. Den endte for os Landsmænd i en deilig Spadsertur i det nærliggende Champs Elysées. Ubeskrivelig var Virkningen af de Tusender af Lamper fra Konsertkaféerne, paa Trægrupperne og Blomsterpartierne rundt om, og vi skiltes i den stille Overbevisning, at gladere er denne vort Lands Familiefest neppe feiret nogetsteds end i vor Pension de famille,

Cité Retiro. Hvor ofte jeg tænkte paa Dem og beklagede, at De ikke var med! Nu faar De kun den tørre Beretning derom, som jeg lovede at sende Dem. En Stemning som denne kommer ikke igjen.

Iaftes var ogsaa ethvert Spor af den forsvunden. Alt var igjen i sine gamle Folder, det vil sige, vor Salon havde antaget sit sedvanlige, lidt languissante Præg. De yngre ude at more sig, omkring Bordet en Kreds af strikkende Damer. Det ærværdige Whistparti paa sin Plads tilhøire, og i Sofahjørnet ligeoverfor vilde De som sedvanlig fundet, med sin Bog i Haanden,

Deres triste, trætte, gamle
C. C.

Til Venner i Kjøbenhavn.

Marts 1884.

Vi kjender alle Søsygen, hvad det er for en ulidelig Tilstand. Lad det gjælde som lidt Undskyldning for, at jeg ikke enkeltvis har besvaret eders saa gode, kjærlige Breve. Jeg har været syg, søsyg. Der gives nemlig ogsaa en aandelig Søsyge, som, hvor vovelig en Slutning ogsaa til en Aarsagernes skjulte Sammenhæng her kunde være — vi vil overlade det til Psykologer og Patologer — i sine *Virkninger* har den ialfald meget tilfælles med de Kvaler, man udstaar paa Søen. Det er denne Art Søsyge, jeg har lidt af under mit sidste Ophold her. En stille sjælelig Kvalme ved næsten alt, en træg Utilbøielighed til, ligesom andre Reisende, at søge Adspredelser og lade fem være lige — Symptomer, der nøie svarer til vor ængstelige Frygt for at røre os i Køien, medens vi forøger Marterne ved netop denne Ubevægelighed, og ved at tænke: saa og saa længe maa den endnu udholdes.

„Menneskene er ikke saa gode, som de burde være," et mildt Udtryk for den Livserfaring, der allerede for 2000 Aar siden bragte Atenienseren *Timon* til at flygte ud i Ørkenen og bosætte sig der. Vore Dages Filosof, vor berømmelige *Schopenhauer*, tog det mere praktisk, da han gav sin dybe Menneske- og særlig Kvindeforagt Luft i at prygle sine Mætresser, ligesom hans Teori om en Menneskehedens Bod og Bedring gjennem en universal Hungerkur vil han have lettet sig betydelig ved selv at dinere i Frankfurts dyreste Hotel.

„Menneskene er ikke saa gode, som de burde være, C.," skrev mig ogsaa *Collett* fra sin Udenlandsreise 1839—40.

Behøver man at reise udenlands for at gjøre den Erfaring? var Svaret, lidt *altklugt* for en ung, forlovet Pige, kunde det maaske synes.

Og dog tror jeg det nu. Jeg tror, skal man ret tilgavns faa denne Livsvisdom indprentet, maa man befinde sig paa Reiser. Paa Reiser, ak ja! hvor man altid maa holde sig slagfærdig, altid stødes og rykkes i, indtil man maaske rykkes lidt ud af sig selv, og sukkende maa bekjende: Vi er ikke saa gode, som vi burde være det, og Mismodet, Misfornøielsen med hele Verden griber os.

Der har vi det! vil I sige. Mon det ikke mest er din egen Skyld, kjære? Din egen sygelige Tilbøielighed til at finde det slette, det vrange ved alting. „Og paa Vrangen skal man aldrig se nogen Ting, noget Menneske," siger jo *Andersen* i sin „Honningkagemand". Og Paris er fremfor alt Honningkagemanden, som man ikke maa se paa Vrangen . . . det ved du da nok.

Ja, kjære Venner, I har Ret, fuldkommen Ret. Ja, Paris er fremfor alt Honningkagemanden, der ikke maa sees paa Vrangen. Deraf kan jeg forklare mig, at de enkelte Fænomener, man ikke kan undgaa at støde paa, hvor rolig man forholder sig, næsten uden Undtagelse berører mig frastødende. Man synes overalt, hvor man befinder sig, at staa paa „gyngende Grund", og Hovedindtrykket bliver — Søsyge.

De enkelte, siger jeg. Thi hvad kjender jeg til Vrangen af Paris? Hvad ved jeg om de virkelige Parisertilstande?

Jo, *Følelsen* deraf har jeg, den ligger i Luften; i alt, hvad man hører og ser, læser og stille lytter sig til, indsuger, indaander man den.

Aviserne — Dagens Aviser! dem, man leilighedsvis kan overkomme . . . Almægtige Gud! hvad faar vi gjennem disse Udskrigere ikke alt at vide! Hvad diskes os her ikke op, selv i dem, der regner sig til de bedste, der giver sig Skin af at forsvare Dyd og gode Sæder! Vi vil tie om de over al Maade ofte anstødelige Beretninger og Feuilletoner. Forargeligere er det endnu, ved Siden af maaske et høistemt Forsvar for den afsatte Religion (en yndet Form for at kunne komme politiske Modstandere tillivs), at finde velvillig rosende Annoncer af de betænkeligste Bøger — Romaner, hvis *Titler* alene, og vi betviler ikke, at Indholdet rigelig holder, hvad disse lover — vilde andetsteds udsætte dem for Politiets Indgriben. Vil man have denne Sort Blasfemi, at røre det hellige sammen med det smudsige, vil man have den illustreret, saa kaste man blot et Øie til et af disse mange Skuevinduer for Dagens Billedkunst; man

vil her træffe den hellige Jomfru i det betænkeligste Selskab, en tornekronet Christ i en Kreds af Magdalener, der mindst synes at tænke paa nogen Bodfærdighed. Overhovedet, skal vi tale om den Ting, var her nok at sige. Vi havde en vakker Samling i den Genre før; nu begynder „Salonen" ogsaa at udspy sine pikanteste Beholdninger til Bogladerne — dette Aar mere end almindelig righoldige. Manden kræver med ubønhørlig Strenghed Blufærdighed hos Kvinden, og dog gjør denne samme Mand alt for at drage denne Egenskab ned hos hende, sløve hende selv for den og lære sine Børn lidet at agte den.

Ja, saa var det denne Salon. Jeg vover intet at sige om det, som her vel ansees for det hovedsagelige; dette bliver de kunstforstandiges Sag. Og de kunstforstandige har jo sagt, at der findes ypperlige Ting, at den er interessant. Hvad jeg har set af den, har ikke gjort dette Indtryk paa mig, før det modsatte. Der skal noget til at vinde igjennem; det sker ikke med ett, to, knapt tre Besøg. Heldigvis kan man gaa ti—tyve Stykker forbi uden at fristes til at slaa op i Katalogen. Dette letter jo noget. Jeg kan saaledes ikke afvinde Billeder, der forestiller en Kok i sit Kjøkken, eller en Slagter i sin Bod midt imellem sine blodige Varer, Spor af Interesse. De volder mig omtrent samme Følelse, som naar man vippende i sin Køie hører Middagen serveres indenfor. Der er Hundreder af den Sort. I Grusomhedsgenren har vi dennegang noget ganske nyt, en Korsfæstelse af *Løver* i Legemsstørrelse, der heller ikke tiltaler mig. Ligesaa lidt som Psyche, der piskes med forsvarlige Ris af Fru Venus's Kammerjomfruer (jeg tilstaaar min Uvidenhed, slet ikke at kjende denne Episode i Psyches Liv). Dog dette angaar jo bare *Stofvalget,* Dagens Stridstema, og derom holder nu enhver lidt egensindig paa sin Mening. Om selve *Maneren* tør jeg som sagt mindre dømme; dog vil det synes mig, som om disse i en graa, kalkagtig Tone holdte Landskaber, denne broget klattede Kolorit i Figurbillederne, forstyrrer Perspektivet, alt Relief, følgelig al Illusion, og at saa inderlig man kan holde af Billeder, vilde det være liden Glæde at have dem paa sin Væg. En stor Mængde fortrinlig malte Dameportrætter vilde behage mere, naar ikke saa mange af dem skjæmmede sig ved Dragterne. At Forbillederne til disse Portrætter hylder Tidens Moder, med sine unaturlige Opheftninger og Pukler bagpaa, kan man endnu begribe, da det nu engang *er* Mode; men at overføre dens Smagløshed til en Eftertid, der vil væmmes ved den, er vanskeligere at forstaa, og dog kan det bedre udholdes i Maleri end i *Skulptur*, hvor

det bliver latterligt. Skandinavernes Billeder har jeg endnu ikke truffet paa, hvor meget jeg har søgt; det er en underlig Skik ved disse Udstillinger, at Billederne ikke placeres efter Numrene; hvor vilde dette lette og behageliggjøre Besøget, naar man var fri for denne trættende Slaaen op i Katalogen! *Runebergs* mesterlige Buste af *Jonas Lie* var jeg dog saa heldig efter lang Søgning at opdage.

Træder man saa bagefter et saadant Besøg i Aarets Salon ind i Louvregalleriets kjølig stille Haller, hvilken Overgang! Som naar man fra en bedøvende Maskeradetrængsel slipper ind i en Kirke eller en Skovs friske, duftende Stilhed. Ja her er den sande Kunstens Helligdom! Intet støder os her. Alt fængsler, alt fylder os med et stille Velbehag, med Rørelse, med Andagt. Disse hellige Billeder, Inspirationer fra en Tid, da man *endnu troede, endnu bøiede sig,* disse Historiens mægtigste Scener, der knytter sig til Navne som *Delacroix*, *Delaroche, Ingres*, *Horace Vernet,* vi ser dem her i hint dunkle Perspektiv, der straks stiller os i den rette Afstand ligeoverfor dem: Fantasiens, Illusionens magiske. De forbliver i majestætisk Ro i deres, de rykker os ikke paatrængende paa Livet, som vore Dages Billeder i sin grelle Klattermaner gjør det. Ak, vi gamle elsker dog ogsaa Kunst, om vi end ikke kan finde os tilrette i denne nye Maner. Hvem mindes ikke at have læst *Heines* Skildringer af Parisersalonen 33, og har saa senere maaske havt den usigelige Nydelse at hilse disse uforlignelige Kunstverker, som han havde forstaaet saaledes at beskrive os, at vi syntes allerede at kjende dem!

Skal vi ikke opleve nogen Salon fra 33 mere?

I det nye Vokskabinet — Paris maatte ogsaa have et saadant, og det skulde overgaa alle andre — er det just ikke, man lærer at tro paa, at en bedre Tid vil oprinde. Himmelen bevare os! det var for sterkt, selv for — søvante Naturer.

Jeg kjender kun ett saadant Vokskabinet før, det berlinske Panoptikum. Mægtig betagende var det at gjennemvandre, særlig naar man er ene, som det engang er min Lod at være det. Man ved ikke, hvad man skal beundre mest, de enkelte celebre Personligheder, som de staar der, eller Grupperne; man har saaledes den hele tyske Rigsdag forsamlet. En stor Mængde Dødsmasker af berømte Personer, hvori man tydelig gjenkjender Trækkene fra Billederne, skal alle tilhøre Virkeligheden, det vil sige, Kunstneren har taget dem over Ansigterne.

Skal jeg endnu vove at gaa ind af denne Dør? spurgte jeg mig selv efter en saadan noget betagende Vandring gjennem

de mange Sale. Paa denne Dør stod der nemlig „Schreckenskammer". Skal jeg vove det? tænkte jeg. Nu, jeg vovede det, og befandt mig passabel sindsmægtig ligeoverfor en Række berømte Forbrydere, hvoraf Bremerhelten *Thomas* og Giftblandersken *Gedske Timm* hilser os først. Her var mange rare Sager, Vaaben og Instrumenter, som man aldrig havde set eller tænkt sig før. Jeg bukkede mig for at se nærmere paa et saadant nede paa Gulvet; da jeg reiste mig, fik jeg et dygtigt Dunk i Hovedet af noget, der hang og vippede, og som viste sig at være et stort Slagsverd:

„Das Schwert, womit *Sand, Kotzebues* Mörder, im Jahre 1820 hingerichtet", stod der paa Sverdet.

Ja, man bliver underlig tilmode, men næste Gang jeg gik gjennem Keiserpassagen, der under sit mægtige Glastag bred og prægtig strækker sig gjennem et helt Kvartal, drog det mig atter op i Castans Panoptikum. Hvor besynderlig rystet, som om det havde været en for sterkt, man kan gaa derfra, saa modtager man dog Indtrykket af noget stort, opløftende. Af noget, der kunde saare den strengeste Anstændighedsfølelse, ikke Spor her.

Det er mere, end man kan sige om „Musée *Grévin*", det parisiske Vokskabinet.

Naar man er traadt ind i Forhallen til dette Kunstens Tempel, studser man straks ved at befinde sig ligeoverfor tvende kolossale, med noget guldspettet Flor let draperede Sfinksgestalter, der i en vistnok egen Uoverensstemmelse med, hvad Myten lærer os om Skabelonen paa disse mystiske Væsener, her ender i et Par *lodne Gjedekroppe* . . . altsaa et Slags Faunesser. I Sandhed, en egen Sort Genier, fuldt værdige til at bevogte Indgangen til den Helligdom. Lidt forbløffet træder man da ind i Hovedhallen, med sine Nicher til Siderne, og den store Tribune i Midten, og synker maaske ned paa den nærmeste Bænk for at samle sig lidt, en Bænk overraget af noget, der i det uvante Lysskjær syntes os en Slags Baldakin. Et Par Skridt fremad, og Baldakinen forvandler sig til den luftige Florsperiferi omkring en paa sin Piedestal placeret berømt Danserinde. Paa den store Midttribune finder vi da fast alle Sangens Celebriteter, notabene kun dens mandlige, Forfattere, Komponister, Journalister, Billed- og Scenekunstnere, i forskjellige Grupperinger og i det *bedste Selskab*, det vil sige efter den Smag, der nu synes at raade i Dagens Paris. Vi henstiller til enhvers egen Fantasi, hvor de vil søge de kvindelige Skikkelser, der, en Sværm natlige Falæner lig, omsvirrer disse dets store

Mænd, helder sig fortrolig til dem, spiller med dem, skjænker for dem, koketterer foran Speilet — kort indtager de betænkeligste Attituder. *Zola*, med sit godslige Ansigt, syntes ret at finde sig i sit Es. Men jeg kunde ikke lide at se *Gounod* der. Man havde placeret denne uforlignelige, der med al sin sydlandske Verve har formaaet at lægge en saa nordisk germanisk Dybde og Inderlighed i sine Toner — den eneste Franskmand maaske, der kunde løse en Opgave som *Faust* — ved Flygelet, omringet af en Kreds lyttende.

I den hele Samling findes der derimod neppe tre hæderlige Kvindeskikkelser, i det hele faa Kvinder, nogle bekjendte Skuespillerinder og et Par do. *Kommunistinder* undtaget.

Da jeg vendte tilbage fra min Runde i Salene, tiltalte jeg en ældre Dame, der havde taget Plads paa en Stol i et Hjørne, dog efter forsigtig at have forvisset mig om, at hun tilhørte Livet og ikke Kunsten. Det var nemlig netop hændt mig ved en af Indgangene, at jeg havde rettet et Spørgsmaal, efter, som jeg troede, at have formuleret det paa rigtig godt Fransk, til en der posteret kolossal Gardist, men som af gode Grunde forblev uhyggelig ubevægelig.

Jeg maatte have lidt Luft for min længe kvalte Forundring over at se de store Mænd i saa slet et Selskab, og at den bedre Del af Kjønnet var saa mangelfuldt repræsenteret.

Nej, hun var ikke af Voks.

„Ah, vous avez raison, Madame," fór hun op som elektrisk berørt. „Vous avez raison, c'est une horreur!" [1]

En hel Nations, en hel Tidsalders Kvindeklage og Harme lød til mig i dette Svar.

I noget Teater har jeg ikke været. Ikke set *Sarah Bernhard*, *Théo*, *Judic*? Nej. Men jeg har to Gange bivaanet Forestillingerne paa Marionetteatret i Tuilerihaven. De varer et godt Kvarter, og saa sidder man saa deilig frit under aaben Himmel, omgiven af glade Barneansigter. Om jeg havde været i *Mme. Adams* Salon? Skandinavisk Forening? Den internationale Kvindekongres?

Heller ikke. En af mine Pariserfornøielser er at stanse udenfor Dyreudsalget paa Madeleinepladsen. Her findes et vakkert Udvalg af befjærede og firbenede, af denne tamme Sort, som vi Mennesker holder af at have omkring os, i Mangel af bedre Selskab. Det er en sand Fornøielse at iagttage dem i deres forskjellige Bure og Aflukker. Der var en Hund, høi, slank, kridhvid med sorte Pletter, et pragtfuldt Dyr, 300

[1] Ah, Madame, De har Ret, fuldkommen Ret, det er afskyeligt! (Anm. fra 1885.)

francs var Prisen. Den kunde vist gjøre sin Mand berømt. Ind i Buret til de fire søde smaa Katunger, ogsaa hvide, havde man sat et lige Antal Miniaturhundehvalpe. Det var rørende at se Forholdet mellem dem, enten de legede og boltrede sig sammen, eller forholdt sig rolige, det kunde ikke være fredeligere og bedre. Om man saadan fra Begyndelsen vænnede disse Racer til at omgaaes hinanden, mon ikke Fiendskabet lidt efter lidt vilde ophøre? . . . Jeg ved ikke, hvordan det var, men jeg kom til at tænke paa hint Spørgsmaal om Fællesopdragelsen og Fællesundervisningen, der nu saa ivrig diskuteres hjemme . . . vore betænkelige skulde set dette Forhold: Ja, vi kunde lære meget af Dyrene.

„Hvad tænker De om *Darwins* Teori om Nedstammelsen?" spurgte jeg en Abekat, der stirrede mistroisk paa mig bag Sprinklerne. „Den vinder da Deres Bifald?"

En gyselig Grimase, som om den vilde sige: „Maa jeg frabede mig Chikaner," var Svaret. Naar det kommer til Stykket, saa er det dem, der føler sig fornærmede, tænkte jeg, og lidt skamfuld gik jeg derfra.

Se saa, nu har jeg intet mere at melde. Jeg oplever intet, besøger ingen, søger intet. Jeg gaar hver Dag, naar Veiret tillader det, over i Haven, min kjære Have, Tuilerihaven, og græder over dens Forvandling. Og græder over Paris, mit deilige Paris, som jeg ikke kan finde igjen. Og græder over mig selv, der er bleven for træt og gammel til at søge det. I denne Have har jeg Billedet af mit lille Paris-*Paradis*. Hvor er de ensomme Pladse? hvor de himmelhøie, stille susende Træer, som engang skyggede over et Publikum, der nøiede sig med Stilheden og Skjønheden, et Publikum, der respekterede de store Traditioner og ærbødig lod dem sin Plads! Nu har en Klasse bemægtiget sig den gamle Fyrstehave og skabt en Dyrehavsbakke af den. Den ene Trægruppe falder, den ene Fjælebodbarakke reiser sig efter den anden . . . en ny saadan er endnu kommet til, og det ligeoverfor Pavillon de Flore, den engang reserverede Del af Haven, hvorfra *Marie Antoinette* og *Lamballe* har skuet ud over den . . . over Døren paa denne en Inskription, som — jeg forstaar jo ikke Engelsk — lød paa noget som: Watter Closets.

Og saa vandrer jeg trist og hensunken min Vei tilbage. Kommen udenfor Haven, gjælder det da at samle sig igjen, skal man vente at komme med hele Lemmer over den myldrende Concordeplads hjem til den nærliggende Pension i Citéen.

Saa stod jeg igaar længe ved en af Overgangene, en af de allerværste. Tog et Skridt frem og et tilbage og kom ingen Vei. Et Par Gange havde jeg hørt noget som et: Prenez garde! bag mig.

Det var en af de mange ledige Arbeidere, disse Stakler, som man ser undertiden i Klynger, paa Trottoirer og Gadehjørner.

„Madame, vous me devez deux sous parce que je vous ai sauvé la vie," lød tilsidst Stemmen.

Se mig til den! tænkte jeg. To Skilling vurderer han mit Liv til, han ved ikke han, at jeg er af en Stand og fra et Land, hvor man skatter det mindst dobbelt saa høit . . . Værsgo, der er fire.

ET VELMENT RAAD TIL VORE PARTIFØRERE HJEMME.

Paris, Mai 1884.

Et velment Raad til vore Herrer Partiførere! . . . Ja det klinger jo anmassende, og det af en, der ikke tør regne sig til de i Dagens Forhandlinger immatrikuleret Stemmeberettigede. Et visst Grundlag, hvorpaa en *Mening* i disse voldsomme Brydninger tilsidst maaske kunde bygges, tillader man sig dog at holde paa — prøve, dømme kan man kun fra dette Grundlag.[1]

Og saa vil det synes mig, som om — og særlig en viss Fraktion af vor hjemlige Dagspresse, i sine Referater hentet fra et visst Sortiment af Udlandets Nyhedsbeholdninger og Notiser, ofte er uheldig i sit Valg. „*Den Nation, der agter sine Kvinder, agter sig selv,*" saa vil et gammelt Ord belære os. Men det er det, man mindst faar Indtrykket af, naar man gjennemlæser visse af vore hjemlige Blade. De byder os undertiden et betænkeligt Udvalg af et, som det synes for Tiden særlig yndet Stof, mest hentet fra Pariserpressen, om hvilken man vel kan sige, at den overbyder alle andre Presser i at stille hende, *Tidens Syndebuk*, i det slemmeste Lys.

Det er nogle Indtryk, samlet her i Paris, vort af alle Lystreisende, alle velsigbefindende Korrespondenter, høit priste Paris, det er til disse Indtryk, jeg har den Dristighed at knytte en Advarsel til en Magt som vor Presse.

Samlet, siger jeg. O, man behøver ikke at samle, at søge saadanne. I en By som denne indaander man dem med Luften.

[1] Nedskrevet under den sterkeste Gjæring, der gik forud for den politiske Katastrofe hjemme. (Anm. fra 1885.)

Ja, i Sandhed, Tidens, Forholdenes Syndebuk er hun bleven til her. En sørgelig Falliterklæring af en Nation, der engang kaldte sig den ridderlige.

Der gives maaske ikke noget sikrere Tegn paa en Nations moralske og politiske Forfald, end naar den i den dumpe Skræk, der altid følger en saadan, søger at dække egen Skyld med Beskyldninger — Beskyldninger, der i dette Tilfælde turde være ligesaa uretfærdige, som de er lave og feige. Der skriges over de mange hvert Aar tiltagende Selvmord — det værste Selvmord, der kan begaaes, er, naar en Nation fører det dræbende Stød mod sig selv. Skulde noget kunne redde det franske Samfund fra at „gaa i Hundene", som det heder, saa maatte det være dets Kvinder.

Ja dets Kvinder, der trods alt, hvad der gjøres for at drage dem ned i det almindelige Fald, maaske er det eneste, der holder igjen.

Og drages ned — ak! det maa de, her er ingen Redning. Kun vil det ikke ganske lykkes, takket være Kvindens Natur, der til det sidste vil holde igjen: i denne Kappestrid, Fordærvelsens, kommer hun tilkort. Men det gaar her efter den gamle Maalestok, man altid er vant til at anlægge, naar der er Tale om Skyld og Feil paa begge Sider, det er Minoriteten, der maa bøde, det er det usedvanlige, der vækker Skriget. Og saa har man vænt sig til ikke at se, ikke at ville se Misforholdet, der paa en forfærdelig Maade øges Aar for Aar. Prøv Statistikkerne, læs Listerne paa de daglige Forbrydelser, lyt til de Alvorsrøster, der som Nødskrig hæver sig op af dette Dagens Tohuvabohu af Futiliteter, hadske Smædelser og tomme Fanfaronader, hvormed en Nation søger at døve sig selv.

En Kriminalstatistik for Aaret 1882 angiver Antallet paa de i Løbet af dette Aar i Frankrige *tiltalte* Forbrydelser til 4,814, deraf de 4,134 begaaede af Mænd, de 680 af Kvinder. Det sidste Aar, 83, skal endnu i sin aarlige Stigning af saadanne overgaa alle sine Forgjængere.

Og nu de utallige Forbrydelser, der ikke nævnes, ikke kjendes, af disse, som Lovene og Opinionen forener sig om at beskytte! I Paris fødes der aarlig omkring 16,000 uegte Børn,[1] hvoraf kun de $^{2}/_{16}$ anerkjendes af Fædrene, de andre $^{14}/_{16}$ af disse, med Lovenes Tilladelse, lister sig undaf.

Hvad bliver der af de mange forladte? Hvor mange af disse kan vi søge blandt de 680? Vi talte i en af Dagens Aviser 19

[1] Efter den sidste Ugestatistik paa saadanne at regne, kunde Antallet, det aarlige, naa op til 18,000. (Anm. fra 1885.)

kriminaliter tiltalte mandlige Individer, dertil 3 kvindelige. De to af disse sigtedes for Barnemord og Fødsel i Dølgsmaal, den tredje for en mislykket Vitriolhevn. Her kan vi maaske sige: „Où est l'homme?"

Det vil kanske ikke være ganske malplaceret at erindre om, hvorledes Anelsen om et saadant, den stigende Demoralisations Omslag i Stemning mod Kvinden allerede for flere Aar siden har paatrængt sig den stille Betragtning.

Det var netop i Monsterrehabilitationsmaniens vanvittigste Periode, da en fuldstændig moralsk Tøilesløshed proklameredes i hele den europæiske Presse. Det var netop i denne Periode, den „forbrydervenlige" har man siden kaldt den, at der faldt nogle varslende Ord i en stakkels lidet beagtet, nu ganske forglemt Bog, der lød omtrent saa: „Der vil komme en Tid, da man vil føle Trang til at nedsætte og bagtale Kvinden. Majoriteten, den lov- og skrankeløse, vil finde sig ubehagelig tilmode, den vil føle noget, som ligner Skræk over sig selv, en Trang til at dække Misforholdet. Digtningen maa da atter til, for at forsøge at bringe nogen Ligevegt tilveie, da Virkeligheden undskylder sig med, at den for Øieblikket ikke tør paatage sig Bestillingen. Deraf vil flyde en Literatur, hvori de lidende, altbærende Heltindetyper vil give Plads for lutter hadefulde afskyværdige . . ."

Og Spaadommen er paa en frygtelig Maade gaaet i Opfyldelse. Vi har naaet det Standpunkt, hvor Majoriteten i Væmmelse over sig selv griber til Syndebukken, og hvem skulde egne sig bedre dertil end — der foresvæver den dunkelt nogle blide Minder — netop hin lidende, altbærende, den engang hyldede som sin gode Genius, sin reddende Engel! Man kan nu neppe tage en fransk Bog, et Blad i Haand, uden at møde dette Omslag i Dagens Stemning mod Kvinden. Man behøver blot at streife Titlerne paa de lange Rækker af Dramaer og Romaner, der udstilles i Boghandlernes Vinduer, for at ane, hvad de indeholder, og stille slaa et Kors for sig. Man behøver blot at følge de Vink, Bladanmeldelserne giver derom, for at faa det bekræftet. Men jeg har hjemme i Pensionen i al Ro og Mag gjennembladet et Par Aargange af en belletristisk Revue, der lovede noget bedre, da den bød paa flere bekjendte agtede Navne. Fraregnet disse, talte jeg indtil 50 (femti) mig fuldkommen ukjendte Forfattere, der alle overbød hinanden i Dagens Modekunst, at skabe fæle Kvindetyper. Man skulde sige efter en saadan Læsning, at for vore Dages Franskmænd gives der kun to Slags Kvinder, som repræsenterer den eneste beskyt-

telsesværdige, det vil da sige, *den uundværlige Del* af Slegten: *la mère*, der har havt den undertiden knusende Ære at bringe ham til Verden, og — vi siger ikke mer.

Skal denne Anskuelse i det moderne Frankrige blive til en Verdensmaksime? Der arbeides paa det.

Her nogle Prøver af bemeldte „Revue populaire", taget iflæng:

La fille garçon. (Jean qui passe.) En af de dygtigste i den Kunst at nedrakke Kvinden.

Une histoire sans nom. En forfærdelig Moder.

Les femmes d'artistes. En Række do. Kunstnerhustruer.

La chaste Lucrèce. Naturligvis en Hyklerske.

Le maître de Forges. Ohnets noksom berømte: En Kamp mellem Mand og Kvinde om bedst at skjule deres Følelser. Hun knækkes naturligvis og falder tilfode, hans kolde Tyranni forherliges.

La femme de Paul. (Guy de Maupassant.) Et Stykke Digtning, der svulmer over af smudsige Beskyldninger mod Kvinden. En smuk Italienerinde, der udvikler sig til et Uhyre i Raahed.

Le Million. (Jules Claretie.) Slet Kvinde.

Mademoiselle Fifi. (Guy de Maupassant.) Slet, skandaløs.

La baronne de Trefle. (Jean qui passe.) Et Monstrum af en Verdensdame, der ender med at kaste sig ud af Vinduet, efter et Tab ved et Spillebord.

Les femmes qui font les scènes. (Charles Moncelet.) Unødvendigt at kommentere.

Le doigt de Dieu. (Camille Lemonier.) En Mand, som eier overnaturlige Evner til at vitre Ulykker og komme som reddende Engel, men som opholdes bestandig af en forfærdelig Rappenskralde af Hustru, saa han kommer for sent.

La voix des faits. (Alphonse Daudet.) En Historie om en stakkels Hustru til en Kunstner, der mishandler hende, skjelder hende ud, slaar alting itu, naar han kommer i det Humør. Hun søger en Sagfører til at begrunde Skilsmisse, han siger, hun maa have Vidner paa den slette Behandling. Med stor Kunst har Forfatteren nu lavet det saaledes, at hun drevet til det yderste kommer til at give et Ørefigen, og han staar der som det skyldløse Offer! En morsom Historie, kun grundfordærvet. Overhovedet *Daudet,* der begynder saa smukt i sin „Fromont jeune et Risler ainé", er beklagelig steget ned i

sine senere Produktioner. Han har faaet det med at raillere sterkt og gjøre Kvinden latterlig.[1]

Les heureux du jour. (Aurélien Scholl.) En over al Maade nederdrægtig Besudling af Kvinden i de høiere Stænder. En Sværm af Lakeier venter i et Forgemak paa deres Herskaber, og tilbringer Tiden med efter Tur at fortælle sine „bonnes fortunes" hos deres Herskerinder. Gemenere kan man ikke tænke sig Dagens Hang i den omtalte Retning.

Og dette i en Samling, hvor Navne som *Victor Hugo, Daudet, Henri Gréville, George Ohnet* skulde bebude noget bedre!

Spørger vi saa, naar vi med stigende Modbydelighed har endt en Lekture som denne, hvor skal vi søge Grunden til en saadan Raahed, og det i en Nation, i hvem vi er vante til at se Forbilledet paa høi Kultur, Skjønhed og Smag? saa bliver Svaret det samme: *I den Stilling, dens Kvinder indtager i samme*, maa vi søge den, en Stilling, som man trygt kan benævne „den gyldne Elendighed". Herren er bleven kjed af sin Slavinde, og sparker nu til hende.

Jeg ved ikke, hvordan det er, men intet Sted, selv ikke søndenfor Alperne, modtager man et saa bestemt Indtryk af Raceforskjelligheden, som naar man færdes paa fransk Grund. Medens hele det øvrige Europa har staaet som aandeløs betaget, for ikke at sige beundrende Tilskuer foran den hele Række af sociale og politiske Dramer og Farcer, der i ustanselig Fart har afløst hinanden nu snart et Aarhundrede, medens alle Nationer, den stive britiske maaske undtagen, har kappes om at indforlive sig disse bedaarende Eiendommeligheder, som vi alle kjender: fransk chic, franske Moder, fransk savoir vivre, — har „la France" selv ikke fundet det Umagen værd at optage noget af dem, det mindedes maaske kun, at der eksisterede andre kultiverede Lande, naar det skred til en Erobring.

Sedans Kanoner vakte det lidt umildt, og dog, mon ikke til dets Gavn? af denne Sigselvnokhedens Tryghed. Indtil denne Dag havde det gjort Krigslykken, den uovervindelige, til sin Gud. Guden svigtede, og for første Gang vil det være gaaet op for la France, at der ogsaa gaves andre Nationer, som det kunde lære noget af, fra hvem det kunde hente noget, en Opdagelse, som *Fru v. Staël* engang for længe siden haardt nok maatte bøde for.

[1] Skal vi endnu nævne hans senere saa meget omtalte Bog *Sappho*? En faderlig Lykønskning til sin 21-aarige Søn som fuldmyndig. Til hvad? Til at løse sit Fribrev til Udsvævelsen, kun maa den ikke fæste sig til nogen *trofast* Gjenstand. (Anm. fra 1885.)

Den Fremmede, der upartisk rolig ser til, vil maaske sikrest føle, hvori denne Raceforskjellighed ligger. I den romanske Nationalkarakter møder der os ofte noget *hedensk*, der berører os underlig fremmed, usympatetisk, og som kun gjennem en grundig Blandings- og Lutringsproces med vor nordisk-germaniske Nationalitet kunde tænkes udjevnet, paralyseret — betvunget. Grundelementet i denne sidste kunde man maaske vove at betegne med et større *Inderlighedens*, det kristelig beaandede; Sproget alene har hundrede Udtryk for Hjerte- og Sjælelivets Rørelser, som det romanske fuldkommen savner. Det er „la France", som trænger til os, ikke vi til dem.

Trods at det ikke lettelig kan modsiges, bliver vi ved at øse og øse af de gamle, grumsede Kilder. Naar det bare er fransk, er det godt og vel. Det kunde ellers synes besynderligt, at der neppe kommer os en Beretning fra hint Bedaarelsens Land, uden at den paa det nøieste stemmer med de Erfaringer, hvortil jeg ovenfor har været saa dristig at knytte nogle Betragtninger. Vore nordiske Blade strutter daglig over af Skildringer og Notiser hentet fra dets Samfundstilstande, indre og ydre Politik. Beretninger, der kan bringe Haarene til at reise sig paa den mindre franskbetagne Læser, men som her serveres os med den beundringsværdigste Sindsro, Forkjærlighedens mildeste Overbærenhed. Det er nu engang Franzemand, vor egen Franzemand, med ham maa man ikke regne det saa nøie.

At vort forrige Søsterland endnu befinder sig i og at det nødig vil vækkes af Beundringsrusen, kan man lettere forstaa. Det har sin Undskyldning i Grunde, som man maa respektere, og som det er overflødigt her at fremhæve. Vi vilde ellers ikke lettelig kunne begribe, hvilken Smag det idealistisk anlagte Danmark, *Ingemanns, Paludan-Müllers, Hostrups, Christian Richardts* Land, kan have for en saa oversvømmende Import af den mest grundfordærvede Literatur, som nogen Tid har havt at opvise, og hvori dens Mønsternation altid er gaaet forud for andre Nationer. Maatte Invasionen fra Venneside ikke komme den dyrere at staa, end de fiendtlige Indryk engang gjorde det!

Men vi oppe i vort Norden! Skal vi stræbe at efterligne Maneren?

Nei, vi vil ved alt, hvad der staar i vor Magt, stemme os derimod.

Der gives neppe noget Samfund, af dem, som vi er vante til at kalde de civiliserede, hvis Kvinder forholder sig passivere

til alt, hvad der foregaar, end vort norske. Lad der opstaa Spørgsmaal, der direkte angaar dem selv, deres hele Eksistens, de vil tilse, afvente alt med Klokkefaarets Taalmodighed. Vi behøver blot at minde om Lægesagen, Eiendomsretten og den skjendige Partiskhed, der endnu raader i Lønninger og Gratialer etc. etc.

Men skal denne Maade, at glimre ved sin Fraværelse, være det smukke og rigtige, saa holder vi ogsaa paa vort Privilegium *ikke at nævnes*. Vi faar finde os i, at hvor Kvindesagen overhovedet nyder nogen Omtale i vor Dagspresse, at det sker i en Tone, der minder sterkt om den, hvori vore Bjørnehistorier oppe fra Fjeldbygderne opdiskes os: en viss stereotyp forceret Morsomhed har de tilfælles. Nu, det gjælder jo ogsaa her en „Bamse" at overliste, med den skal vi nok faa Bugt!

Et andet er det at lade Kvinderne selv figurere i lutter halvsande, eller komplet forvrængte Billeder hentet udenfra, et andet er det kun at minde om disse hos os saa lidet beagtede Væsener i nogle fremmede Skandalhistorier. Vi vilde neppe finde det værd at nævne, at et Blad som „Chistiania Intelligenssedler" nylig under sit æstetiske Blandingskonsortium præsenterte os en Række af 9, siger ni, Numre, der samtlige, hentet udenfra, gaar ud paa at harcellere og nedsætte Kvinden; men det viser i alt Fald, at selv det uskyldigste Blad finder det tidsmæssigt tappert at herme efter. Mere betegnende er det, hvad vore betydeligere Blade i dette Stykke bringer tiltorvs. Vi har nu blandt mange morsomme Ting faaet Pariserudgaven af Mme. *Rouzades* Optræden som Talerinde. Vi har faaet Mme. *Mackays* Historie, hin rige Amerikanerinde, der havde den Særhed ikke at finde det hyggeligt at have et stygt Portræt af sig daglig for Øie, og som, efterat hun havde betalt Mesteren de forlangte 70,000 Kr., resolut ekspederede det ud af Verden igjen, i Parisernes Øine en *crimen læsæ meissoniatis*, der ikke undlod at drage et sandt Styrtebad af Forhaanelse over den dumdristige efter sig. En Kvinde, og *Meissonier!* . . . Se disse Erobringer for vore Blade hjemme skal vi ikke opholde os ved; men der er kommet en til, som ikke kan, ikke bør gaa upaatalt hen.

For nogle Aar siden tildrog der sig i en engelsk Jernbanekupé en Skandalhistorie, noksom bekjendt.

Alle franske Blade var dengang enige i at billige Dommen, der traf Forbryderen, og i at udtale sin Beundring for den fornærmede, der kjøbte sin Ære ved paa det farligste at risikere sit Liv.

„En Gentleman sig saa kompromittere!
„En Militær, en *Militær* sig saa blamere!“

Saa hedte det dengang, og alle Nationer stemte mer eller mindre indigneret med. Hjemme stod vi forbausede over, at noget som dette kunde volde saadan Larm.

Nu har Bladet vendt sig. Den samme *Baker Pascha* har efter flere Misgreb og Uheld endelig vundet en Dusk Laurbær nede i Ægypten, han er nu bleven Dagens Helt. Hans Portræt, et Billede paa raa Sanselighed, kan man se udstillet paa alle Boulevarders Aviskiosker. Der solliciteres for ham, at han med Ære skal optages igjen i den engelske Armé, hvorfra hin Dom havde udslettet ham. I den Anledning vaskes han nu fuldkommen ren for den nævnte Forbrydelse, medens Gjenstanden for *den, efter Dagens Skik, paabyrdes Skylden*, med andre Ord, hendes Minde tilrakkes paa det skjendigste.

I det hele taget vil det synes os, som om vort alvorlige Norden øser vel sterkt af franske Kilder. Vi kan saaledes godt — for at nævne en uskyldigere Ting — undvære Parisermoderne, med deres særlige Specifikationer af Kapricer og Finesser, hvormed man i den senere Tid har glædet os. Det er ikke til Modedukker, vore Damer i Tider som disse yderligere trænger til at uddannes, det er til noget ganske andet.

Disse nogle Betragtninger, som en rolig, uforstyrret Tilskuen af Tilstandene her paa Stedet mod min Vilje har givet et skjærpet, maaske for mørkt Præg — med Indignationen, Rædselen har man ondt for at gaa paa Akkord —, disse nogle Betragtninger vil man ikke forarge mig, at jeg giver i Form af en Advarsel.

Og særlig til vore Høireblade være denne rettet, til ethvert af vore offentlige Organer, der let kunde fristes til at optage enhver ærlig, paa Sandhed og Ret grundet Udtalelse fra den fiendtlige Side — Initiativet er givet — som en ny Stridens Hanske. Vogter eder for at gjøre den Sag, hvorom her er Tale, til et Motiv i eders Partistrid. Kvindesagen er en Menneskehedens Sag, ophøiet over alle Partier, ligesom den ufravigelig maa danne det usynlige Grundlag, hvorpaa enhver sand Fremadstræben maa bygges, og hvori alle Partier, det haaber vi dog, tilsidst vil enes.

EN NAT I ROSENBORG HAVE.

Af Fætter Fantasus's Dagbog.

I.

Det kunde synes underligt nok, at jeg, der har reist meget, har besøgt Syd- og Vesteuropa, ogsaa et Par Gange berørt Danmark, dog aldrig havde været i den danske Hovedstad. Og mine Forældre havde dog oftere besøgt det. Imidlertid havde jeg, maaske fornemmelig gjennem Familiepaavirkningen, modtaget et af disse Indtryk af Stedet, der er saa levende, at man tilsidst forveksler Begreberne *ikke været* med *været der* og ender med for fuldt Alvor at indforlive det sidste.

Da jeg derfor en varm Juliaften i Aaret af vor Tidsregning 1880 drog gjennem Byen, forbi Thorvaldsens Museum, Christiansborg, ned ad den livfulde Østergade og havde naaet den store Plads, der vel tør betegnes som dens fashionable Centrum—Akselstadens Place de la Concorde —, var jeg vistnok bleven grebet af noget uventet, overraskende, men det tiltalte mig dog som det længe bekjendte. *Der* var det nye Teater, *der* Charlottenborg, *der* „Hesten paa Kongens Nytorv". Jeg tog ikke feil af noget. Det var i mine Forældres glade Kjøbenhavn, jeg befandt mig.

Paa Hvile inde var der ikke at tænke. Efter at have bragt Tøiet i Sikkerhed i Hotellet, drev det mig lige ud igjen.

Jeg fulgte den nye Boulevard, der har fortrængt de patriarkalske Volde, indtil jeg stod foran *fjerde Christians* gamle Slot. Ogsaa dette hilste mig saa bekjendt som Kirken hjemme. Det havde prydet min Faders Væg i Kobberstik, min Søster havde broderet det i Silke paa en Festgave til Mama. Som et Stykke Eventyr midt i Dagsprosaen dukkede det, med sine slanke Spir og Taarne, op bag de andre Huse. Den øverste Brem af Alléen bagved luede endnu i de sidste Solstraaler og syntes uimodstaaelig at vinke indenfor; jeg modstod heller ikke.

Man maa have reist Dage og Nætter i ett Træk paa Jernbane for at forstaa, hvad det vil sige pludselig at kunne aande op i den friske, svale Skovluft, medens Øiet ligesom beruset hilser det saa længe savnede kjære Grønne, hilser Skjønheden! Og her omgiver den os, hvor vi ser hen. Disse majestætiske Løvhvælvinger, disse dæmrende Perspektiver, der lader os skimte Eventyrslottet snart fra en, snart fra en anden malerisk Side — det var selv et Eventyr; saa følte jeg det i det mindste, der havde tilbragt tvende Døgn indesperret i de kvalme Kupéer.

Enkelte spadserende drev endnu omkring og nærmede sig nølende Udgangen, som om de tænkte: I de kvalme Stuer kommer vi tidsnok. Mig var denne Ensomhed, denne fuldkomne Stilhed netop tilpas. Endnu sporedes intet til Trætheden. Tvertimod. Jeg havde ikke paa længe følt mig saa spænstig, saa modtagelig for, saa fuldt nydende alle Indtryk. Man glider, maaske selv ubevidst, paa denne ligesom af ukjendte Kræfter baarne, nervøse Incitation, der umiddelbart pleier at følge paa Overanspændelsen.

Slottet med Standbilledet udenfor skulde allerførst tages i Øiesyn, derpaa Havens øvrige Merkværdigheder.

Rosenborg Slot maa sees i Afstand.

Jeg sad længe paa Terrassen foran Støtten.

Staden huser allerede en Række Mindesmerker over de oldenborgske Konger. Dette er reist for den berømteste af dem. I det hele eier den usedvanlig mange Æresminder over store Mænd; noget Friluftsmonument over en Kvinde eksisterer, tror jeg, derimod ikke. Det faldt mig ind, fordi jeg netop havde oplevet den høitidelige Afsløring af den preussiske Dronning *Luises* Standbillede, en sand Folkefest. Danmark har dog havt nogle Regentinder, der alle, merkeligt nok, var betydelige, ja en endog „nordisk *Semiramis*". — Mon der findes noget saadant over nogen af disse?

En viss i Emancipationens Tjeneste virksom Dame, som jeg er saa lykkelig at kalde min Kusine, vilde, hvis jeg uforsigtig havde ladet denne Betragtning faaet Ord i hendes Nærhed, sandsynligvis faldt ind: Æresmindet over dem, min kjære Fætter, har Landet sat dem i en viss Lovbeslutning fra Rigsdagen i 1859 . . .[1]

Hvad der nu kan siges derom, saa er det en egen Sag at finde den rette Stemning ligeoverfor denne voksende Skare af Mindesmerker og Kunstverker, hvori Nationerne, naar Leilighed gives, sørger for at rekrutere sin Hæder. Jeg er ingen Entusiast, kan vel neppe kaldes nogen Sangviniker i dette Ords gjængse Betydning, men er heller ingen saadan pessimistisk Grubler, som man gjerne vil gjøre mig til. Med Følelser, som jeg vil have ondt for at beskrive, da de har rodfæstet sig i Sjælen fra Barneaarene, har jeg staaet foran det eneste Monument af den Slags, vor Hovedstad hjemme endnu har at opvise: Rytterstatuen — Helteskikkelsen, den *sande kongelige* — af den Mand, der kom til os samtidig med vor unge Frihed, der blev dens Vern mod den selv, dens faderlige Leder,

[1] At kvindelige Descendenter udelukkes fra den danske Trone. (Anm. fra 1885.)

da den mest trængte til en saadan, han, Grunderen af vort Dynasti, Nationens alle gode Aander beskytte og opretholde os det! . . . Thi, sandelig, den har ikke lært at undvære dette Vern endnu, vor unge Frihed!

Dog, det maa være Mangel paa Storsind hos mig, ja, kald mig Særling, Pedant, Filister, alt, hvad I vil, men ellers har kun faa af disse verdensrenommerede Hædersminder — og under mit stadige Reiseliv havde jeg dog havt Anledning til at se de forskjelligste — formaaet at aftvinge mig denne uvilkaarlige, andagtsfulde Betagenhed, som de alle mer eller mindre kræver af os . . . Ja lige fra den store Nationbesverger og Landesluger oppe paa Toppen af Vendômesøilen ned til salig *Bellman* har jeg havt disse gjenstridige Følelser at verge mig imod. Man kan vanskelig undlade at tænke: Havde du, hyggelige Selskabsbror, Tallotterisekretær, havde du levet i en mindre „salig" Tid, og havde du valgt at besynge mindre salige Tilstande . . . Og havde du, o store Verdensomkalfatrer hist oppe paa Søilen, nøiet dig med at slaa saa mange Individer ihjel, som du har befordret Millioner ind i Evigheden . . . Og havde du, o store Eventyrer fra *Narva* og *Bender*, foretrukket at gjøre dit Land lidt mindre bemerket og lidt mindre elendigt, og havde du deroppe dit og du deroppe dat — saa vilde I neppe staaet der nu, og en rolig, nøktern Samtid vilde afgive eder til Eftertiden under helt forskjellige Navne.

Hvad er det da, Tiderne bøier sig for, og hvad reises der Æresminder for?

For *Storheden er det, lige meget i hvad*, naar den blot er stor — stor nok til at lamslaa Samtidens Bevidsthed og grundig vende op og ned paa dens sunde Dømmekraft. Det er for Storheden, selv om den er Djævelens, den bøier sig og reiser Æresminder.

Statuen histhenne indbyder vistnok ikke til saa rebelliske Betragtninger. Det er et mere tiltalende Billede af den berømte Oldenborger, end man er vant til at se det paa Kobberstikkene og Malerierne, og som i sin noget plumpe Førhed, Haaret kartet ned over den tykke Pande og de vredtblinkende Øine, er bleven typisk for denne Monark. Mere ungdommelig kjæk, med et vindende Udtryk staar han her. Og dog maatte jeg tænke: lykkelig den Mand og den Kvinde, der ikke levede i din Nærhed! Lykkelig vil vi i det hele skatte vor Tid med al dens Brøst, alle dens Kvaler, al dens Forvirring mod hint Tidsafsnit, da han byggede Borgen der, — Stokprosaismens, Stokkeregimentets, Drikkegildernes og den platte

Sanseligheds Aarhundrede, dette Aarhundrede, der endnu ikke havde opfundet Emaljeringen for det hæslige, hvilket det næste fik Æren for? . . . Og i den nu sterkt tiltagende Dæmring syntes jeg Øinene begyndte mere og mere at antage hint vrede Udtryk paa Billederne, og det majestætiske Slagsverd, hvortil han lænede sig, langsomt runde sig til *Stokken,* dette skrækindjagende, mest betegnende Symbol paa hans Magt, der endnu opbevares, fortælles der, som et talende Vidnesbyrd fra hine Hustugtens og Tyranniets feudale Tider.

Det var en deilig Plads, denne paa Terrassen foran det gamle Slot og Statuen af den Mand, der havde bygget og beboet det. En herlig Plads i den dæmrende Aftenstilhed! ret skabt til store, alvorsfulde Betragtninger.

II.

Det var endnu et Monument at opsøge i Haven, før jeg kunde forlade den. Hvilken Kontrast bød ikke dette? Til dette gaar man med sine frommeste, barnligst-vemodige Følelser — Mindesmerket, som er reist over Danmarks — ja vi kan sige Nordens populæreste, kjæreste Digter, den første, vi læste, da vi havde lært at læse, den sidste, vi maaske læser, naar vi er bleven kjed af alle de andre og ønsker, at vi kunde blive Børn igjen. I tyske Aviser havde jeg læst Beretningen om den festlige Afsløring af dette Mindesmerke, der havde fundet Sted tidligere paa Sommeren.

Men hvordan jeg gjennemspeidede Haven i alle Retninger, vilde det ikke lykkes mig at opdage noget Monument. Alle Pladser, hvor det rimeligst maatte søges — ingen Statue af den store Eventyrdigter og Børneven, det var dog besynderligt!

Naturen krævede endelig sin Ret. Jeg var sunken ned paa en, den første den bedste Bænk. Trætheden var kommet saa pludselig, saa overvældende, at jeg i den besynderlige Tilstand, hvori den forsatte mig, flere Gange maatte besinde mig paa, hvor jeg var. De sidste Indtryk blandede sig med Reminiscenser fra Reisen i en sand broget Forvirring. Snart befandt jeg mig foran den skjønne Dronnings huldt smilende Billede, saa stod jeg med ett foran Oldenborgerens Statue, der ganske havde undergaaet Forvandlingen til den gamle, barske *Christian den fjerde.* Snart søgte jeg fortvilet efter det andet Monument, saa drev pludselig en Bevidsthed om, at det var bleven sent, og at det nu kunde være fornuftigt at søge hjem til Hotellet i en god Seng, mig hen mod Udgangen; jeg lukker Porten op,

og se, saa staar jeg paa en skummel Perron, hvorpaa det lange Træn snøftende og hvæsende venter paa Signalet . . . Med dette skulde jeg jo gaa, der bruser det afsted! . . . Holdt, holdt! skreg jeg og fór op . . .

Men der sad jeg jo paa Bænken, hvor jeg havde siddet og endnu blev siddende.

Hvor længe, ved jeg ikke.

Klokken slog i det nærmeste Taarn, forskrækkelig mange Slag. Skumringen var sterkt taget til. Slottet med sine spidse Taarne tegnede sig nu kun som en bisar *Doré*-Fantasi silhouetagtig mod den blanke Nordvesthimmel. Springvandet var den eneste Lyd, der hørtes.

Jeg saa paa Uret.

Hvad for noget! tolv! nei, det er ikke muligt!

Jeg skyndte mig mod Udgangen: Lukket, laaset. Intet Liv at se udenfor. En fjern Rullen af en enkelt Vogn afbrød stødvis Stilheden.

Idet jeg gik tilbage ad Hovedgangen, saa jeg en Mand langsomt bevæge sig foran mig og bøie af i en Sidegang tilvenstre. Da jeg havde naaet denne, var han ikke til at se. Det maatte været Indbildning. Men idet jeg passerede Bassinet, saa jeg atter hin Skikkelse paa Bænken ligeoverfor. Denne Gang var det ikke Bedrag. Han havde en Bog i Haanden, hvoraf han syntes at læse op med Gebærder, som om han havde en Tilhørerkreds om sig.

Fra den anden Side mod Boulevarden, hvor jeg havde haabet at slippe ud, var der ogsaa lukket, og jeg vendte nu tilbage muligst fattet paa den Udsigt at tilbringe Natten i mit ufrivillige Indelukke.

Jeg havde udsøgt mig en Bænk i en af Sidegangene, der støder op til en Gade, som jeg tror kaldes Sølvgaden, og gav mig herfra til at speide omkring, om jeg kunde se noget til min mystiske Nattefælle.

Tilvenste hen mod Hovedgangen kunde jeg ikke øine ham. Heller ikke i Retning af Bassinet. Da jeg derpaa vendte mig om tilhøire, sad han paa Bænken ved min Side. Ganske stille maatte han være kommen fra den modsatte Kant.

Saavidt jeg i den nu sterke Skumring kunde iagttage det, var det en storslagen, lidt skjævbøiet Mand med store Træk, der, af Alder eller Bekymringer temmelig udhulede, traadte endnu mere markeret frem; de lange, magre Hænder holdt endnu Bogen. Han mindede mig om nogen, hvor havde jeg dog set dette Ansigt?

Han hilste artig og spurgte, med hvem han havde den Fornøielse? . . .

Da dette var besvaret, blev samme Spørgsmaal rettet til ham.

Andersen, sagde han med et keitet Buk.

Ah, Andersen! Carl Andersen? spurgte jeg nølende.

Nei, *Digteren Andersen.* Saa kaldte man mig engang. Har De set mit Standbillede?

Aha, er det saadan fat! tænkte jeg. En ikke ganske lystig Situation, indelukket den dunkle Midnat i den øde, fremmede Have og med en Selskabsbror, hvis aandelige Tilstand ikke syntes tvilsom. Det gjælder at tage sin Mand rigtig.

Har De set min Statue, Mindesmerket? gjentog han med en smertelig Betoning.

Jeg svarede med en benegtende Gebærde. Da jeg havde hørt, at ligeoverfor Folk af hans Art gjør man altid klogest i at gaa ind paa deres Fantasispring, hvor vilde disse end arter sig, beskrev jeg ham med stor Iver mine spildte Anstrengelser for at finde den.

Nei, De kan nok søge. De skal have ondt ved at finde den. Se derhen! Han pegede tilhøire. Som Forbryderen, der begraves uden Sang og Klang under Kirkemuren, har man placeret Mindesmerket over „Den grimme Ællings", „Ole Lukøies" og „Hyldemors" Forfatter. Se engang, hvad synes De?

Jeg fulgte Retningen af hans Finger og saa nu omtrent i tyve Skridts Afstand i Udkanten af Haven, lige for Enden af Alléen, en stor, graa Firkant, som jeg vistnok flygtig havde bemerket, men i Dæmringen taget for noget ganske andet. Nu viste det sig tydelig som Sokkelen til en Statue. Træveksten bagved var netop her noget tynd og forkommen, saa den gamle Husrække bagved med sine røde Tage kom til at danne Baggrunden. Nogen Statue, det saa jeg da tydelig, var der imidlertid ikke. Som om min uhyggelige Nattefælle havde gjettet, hvad jeg tænkte, tilføiede han:

Ja, Støtten selv maa De ikke *nu* søge der. De ved jo, eller maaske De ikke ved det, at sande Kunstverker, det vil sige de af Geniet virkelig beaandede, tør have sine Mindefester. Disse Mindefester svarer nøie til de Dage i Aaret, hvor de i levende Live har oplevet det for dem kjæreste og mindeværdigste. En saadan Dag forundes det dem at se, høre, føle, kort en flygtig Afglans af Liv, og naar Midnatstimen slaar, tør de endog stige ned til den kjære, vante Jord, hvor Gruset knirker saa hjemlig kjendt under Fødderne, og strække de stivnede Lemmer, inden Forstenelsen griber dem igjen i sine isnende Arme. Ingen

af dem, som pryder vor Hovedstad, vil lettelig forsømme at benytte sig af dette Privilegium — det skulde da være *Tordenskjold,* der maaske helt bliver der, hvor han staar; han ynder ikke Kirkegaarde. Det drev ham engang derfra, ned mod den friske Sø, hans sande Element, men han kunde ikke faa Porten op. Men som sagt, denne Forret har kun de sande Kunstens Verker; hvor denne belivende Gnist ikke har berørt dem, er de den evige Forstenethed hjemfalden. Femte Christians Rytterstatue paa Kongens Nytorv med flere renommerede Kunstverker, jeg nævner ingen — vaagner maaske slet ikke til dette Mindernes stakkede Liv. Og ham under dog en taknemmelig Samtid Ærespladsen i vor stolte By, medens jeg — oh!

Her stansede han, som om Stemmen vilde svigte. Hvad skulde jeg svare til alt dette! Kun ved et stumt Minespil udtrykke min Deltagelse. Jeg kunde jo ikke længer betvile, hvordan det egentlig stod til med ham. Og dog var der i hans hele Personlighed og Udtryksmaade noget, der besynderlig vilde rive mig ind i Fiktionen, saa jeg havde min Nød med at beholde mit Standpunkt, det kolde Ræsonnements. Jeg har forgjæves senere villet gjøre mig selv Rede for mine Følelser hin Nat.

Siden min Afsløringsfest har jeg oplevet tvende slige Mindedage. Og vil De tro det, de er kun bleven Lidelsesdage. Den ene af disse Dage faldt paa den, da jeg feirede den første, altfor længe undertrykte Erkjendelse af mit Digterværd. At denne Erkjendelse skyldes Udlandet, vil mindes fra „Mit Livs Eventyr". Herhjemme havde indtil da Venner og Fiender kappedes om at kvæle denne Tro paa mig selv og mit Kald, uden hvilken en Digter ikke kan blive Digter. Man betegnede mig endnu som den indbildske, forskruede, umodne Dreng, og jeg havde dog fyldt mit tredivte Aar, havde skrevet „O. T." og „Kun en Spillemand". Er det dog ikke besynderligt, at man først skal hente dette Testimonium hos Fremmede, inden man hjemme tror paa det?

Jeg forsikrede ham med den samme Bereredvillighed til at komme hans Tankegang imøde, at det var ligesaa hos os.

Nu, mine Landsmænd har rigelig, da Lykkens Dage kom, oprettet denne Uret, men dengang, da jeg mest trængte til Opmuntringen, vansmægtede jeg! . . . Dog, dette er Ting, som De ikke saa let kan sætte Dem ind i, og jeg frygter, at jeg trætter Dem.

Jeg forsikrede ham atter, at jeg godt kunde sætte mig ind i det. Jeg havde endog hørt om Digtere, for hvem Opreisningen hverken var kommen *udenfra* eller *indenfra*, og som var gaaet i Graven ligesaa forknytte, som de havde levet. Ham

vilde jeg lykønske, der saa smukt og rigt havde oplevet denne Opstandelse.

„Det er sandt," sagde han med et lykkeligt Barns Udtryk. „Det er sandt. Opreisningen kom — pludselig, rigelig fra *Sverig*, fra *Tyskland* kom den, og den fandt sit høieste Udtryk i hin Artikel i „London Literary Gazette" i 1835.

Det var denne Dag, da jeg med ydmyg Tak til Gud havde læst denne Artikel, det var denne uforglemmelige Dag, der vakte mig til den første Mindefest efter Afsløringen af mit Monument. Fra min Piedestal havde jeg forgjæves ventet paa en Tilstrømning af Besøgende. Den hele Formiddag havde jeg ikke set andre passere end nogle Arbeidsmænd, en invalid gammel Herre, der slæbte sig forbi, støttet til en Tjener, og en stakkels ung, bleg Dame, hvem et haandfast Fruentimmer trak i en Sygevogn. Mod Aften kom der tre svenske Studenter; de forsikrede, at de havde søgt i en Time efter at finde mig; jeg kan forresten ikke sige, at jeg fandt mig særdeles opbygget ved deres Besøg. Der udspandt sig en Disput mellem dem om min Næse, som den ene af dem sagde var for stor, den anden paastod var for liden, da en Onkel af ham engang havde taget en Skisse af mig personlig, der endnu opbevaredes som en Relikvie i Familien. Det var fan så ohygglig en plats! mente den tredje, der mindre havde taget Del i Striden, idet de fjernede sig, og deri syntes de alle enige.

Idag var den anden glade Merkedag. Jeg havde tilbragt Aftenen efter naadig Indbydelse fra Hs. Majestæt Kong *Friederich Wilhelm IV* af Preussen, og kun for ham, Dronningen, *Humboldt* og to Kammerherrer oplæst „Grantræet", „Den grimme Ælling" og „Toppen og Boldten". Det var en velsignet Aften. Som et Bevis paa Hs. Majestæts Yndest blev der mig endog før min Afreise overrakt Ridderordenen af den røde Ørns tredje Klasse. Jeg blev saa usigelig glad. Hvordan mener De saa, jeg feirede dette glade Minde?"

Denne sidste Vending og endnu mere Tonen deri rørte mig forunderlig, ja midt i Bevidstheden om mine bedre ordnede Koncepter følte jeg mig ussel og liden ved Siden af ham. Ogsaa jeg havde modtaget en Orden engang ved at komplimentere en fyrstelig Turist, idet han steg iland paa en Skibsbrygge. Jeg havde redelig gjort mig Flid for at opdrive denne stoiske Ufølsomhed, denne overlegne Ro, man har at iagttage ved den Slags Beskjæringer, medens jeg — skal jeg være ærlig — ogsaa var „usigelig glad" i den.

„Hvorledes", gjentog han, „mener De, jeg har feiret den? O, det havde næsten været bedre, man havde vendt mig mod Gaden, saa havde jeg i det mindste kunnet se Skomagerens Børn lege histovre, og den unge Pige paa anden Sal vilde, hver gang hun fodrede sin Kanarifugl i Vinduet, maaske venlig nikket herover og tænkt: der sidder *Andersen!* Mod Aften kom der en trivelig Bondepige i Hedebodragt, ledsaget af en Artillerist, og tog Plads netop paa Bænken her, medens de Smaa, tre Stykker var der af dem, legede omkring. Paa én Gang tog de Veien ned mod Monumentet . . . O, mit Hjerte bankede mod dem! Da raabte en skingrende Stemme: Hvad skal I der? I maa holde jer henne mellem de andre! Og da de søde Smaa blev ved at lege Tagfat omkring mig, skreg hun tilsidst: Frederik, Lodvig, Mille! Kommer I ikke, saa hopper den stygge, brune Manden ned og tar jer! Det krænkede mig dybt."

Han taug igjen.

„Med ubeskrivelig Længsel har jeg ventet paa at høre Midnatsklokken lyde, da jeg turde stige ned fra denne forhadte Plads og søge ned mod Havens Midte. Ja derhen, derhen drager det mig, hvor Folkestrømmen blander sin Summen med Vandspringets muntre Risler, derhen hvor Børneskaren jubler og leger! Da lever jeg i den Indbildning, at de endnu flokker sig om mig, jeg ser deres kjære, glade, spørgende, lyttende Ansigter, naar jeg fortæller dem om Skorstensfeieren og Hyrdinden og Tommelise og om Svinedrengen, som vragede Prinsessen . . . Se derhenne paa Rotunden hist, netop der havde jeg drømt om, at mine Landsmænd havde undt mig en Plads. Nei, tilvenstre . . . der, mener jeg!"

En Hane galede over i Sidegaden. Ah der! sagde jeg uden ganske at have forstaaet ham. Ja vistnok, det havde været langt mere . . . Jeg vendte mig til min natlige Fælle.

Han var forsvunden.

Uvilkaarlig søgte mine Øine ned til Monumentet.

Der stod det med den gamle Husrække bagved. Det første Morgenskjær brød sig mod Kvistvinduerne og de røde Tegltage, der ligesom haanende kastede Refleksen tilbage over Hoved og Skuldre paa den siddende Figur — Broncestatuen af Nordens største Eventyrdigter *Hans Christian Andersen.*

CHRISTIANIA PROMENADER.

(1882.)

I tidligere Bøger, jeg vil kalde det: i min Produktions skyldløse Periode, har jeg givet nogle Skildringer af vort Lands Natur, deriblandt en fra Christiania og Omegn, betitlet „Byen og Stranden". De er opfattede, disse Smaabilleder, med denne naive Beundring, denne Kjærlighed til Naturen og Lokaliteterne, som endnu ikke havde formet sig til en mere bevidst Anskuelse: jeg havde ikke set stort af Udlandet dengang.

Nu har jeg det. Jeg har havt Anledning til at lære nogle af dets mest udskregne Egne at kjende. For at begynde med „*La bella Italia*" har jeg altsaa mindst ett Sammenligningspunkt, og jeg siger: vort Norge bærer Prisen. Det bærer Prisen for alle andre Lande, naar man med Naturskjønhed mener denne inderlige Sammensmeltning af det grandios ophøiede med det yndige, blideste i en sjelden harmonisk Forening.

Fra *Florents* valfartes der daglig op til Høiderne af *Fiesole*-Klosteret[1] med sin berømte Udsigt over Arnodalen. Man kan svimle ved at se ned paa disse Vidder, oversaaede med Villaer og Slotte, Byen med sine Domer og Kirkespir fjernere ud, og gjennem alt dette snor sig søvnig den graagule *Arno*. Det er noget nyt, forunderligt for os Nordboer, men det lader os utilfredsstillet. Vi savner Perspektiver, vi savner Skygge, tørster efter noget, der skulde formidle alt dette spredte.

Skuet fra Terrasserne ved *Sorrento* ud over den næsten cirkelrunde Golf er ligeledes verdensbekjendt. Midt imod: *Neapel*, tilhøire *Vesuv* og tilvenstre i Havbrynet, ligesom bevogtende Indløbet, *Kapri's* hvilende Sfinksgestalt. Jeg hørte denne Udsigt hver Dag prise i alle Tungemaal, stemte selv i med. Men Udsigten fra *Ormøen* ude i Bundefjorden er smukkere.

Her stod jeg en Sommeraften oppe paa Platformen ud mod Vest, som netop har levnet Plads til en smuk, liden Villa, der beboes af min kjære gamle Veninde og Skolekamerat — dette vidunderlige Plateau, der er ligesom med Jettebiler hugget ind i Øens steileste Pynt, medens Naturen kjærlig synes at ville dække Indhugget ved at brede sin rigeste Vegetation over. Man kan spare sig Pusleriet med at plante selv; af hver Fjeldspræk myldrer der Blomster frem; det laver ned ad de steile Skrænter af Busk- og Slyngvekster, bag Husets Væg løfter Birkeskogen sig op til Høiderne.

[1] Her levede og døde den berømte Maler Fiesole som Munk. (Anm. fra 1882.)

Fra dette Punkt overskuer man et Panorama af Fjorden og Indløbet til Christiania, som maaske ikke fra noget andet i dets nære Omegn. Hist nede *Malmøen* saa nær, at det ser ud, som om man med et heldigt Kast kunde svinge sig ned paa den; saa de andre Øer, fortonende sig udover, indtil de fjerne Bugter ved *Bygdø;* Byen i malerisk Fjernhed, sluttende Perspektivet mod Nord. Helt over fra Bygdø havde Aftensolen lagt et bredt Belte af mat, bævrende Guld. Skibe med slappe Seil gled som fantastiske Drømmesyn langsomt frem og tilbage paa dette magiske Speil — og jeg skuede og jeg raabte, og jeg tabte mig igjen i Beskuelsen for at raabe: dette er det deiligste, jeg har set og nogensinde faar at se!

Men slige Udraab undslipper os rigtignok ogsaa let, naar vi staar oppe paa Bygdøhøiden og ser indover mod Byen; ja disse Høider vil have hørt mange saadanne Udraab. Kan man sige, at Ormøen byder den skjønneste Udsigt over Fjorden og Indløbet, saa gjælder det samme i fuldt Maal Bygdø, naar der er Tale om Stranden; derunder forstaaet den hele Kompleks af Land og Sø, der danner Byens Omgivelse ud mod Vest. Det er sandt, man kommer ikke langt med at ville beskrive; et oprigtigt, fra Hjertet brydende: „dette er det vakreste, jeg har set!“ siger maaske mer. Hvo tænker paa en Beskrivelse, naar vi oppe fra Tinderne paa *Oscarshal* skal samle de Enkeltheder, vi nys flygtig beundrede, til det hele Billede, der udbreder sig for os! — et Naturens Festskrud foldet ud over Dalen, med sin rigeste Skjønhedsbrem svøbt om Bugten? ... Her er alt, hvad Øie og Sind kan begjære — Skov og Mark, Fjeld og Sø, Kirker og Slotte, gamle Landsteder, halvt skjulte under hundredeaarige Træer, og nymodens Villaer, og al denne Herlighed slutter sig tæt ind til vor fornemste By, her mangler intet for at give denne sit Præg som Storby og Hovedstad.

Intet? ... Jo, noget mangler dog. Disse Lunde og Havepartier, hvorfra et Tag eller Toppen af en Frontespice rager op, er lutter *privat Eiendom;* de tilhører kun den enkelte Mand, der verger for dem med muligst høie Gitre og forsvarlige Stængsler. Disse Øer, der lokker os saa forunderlig, vil vise os tilbage, hvis vi nærmede os dem, med et but. „ikke herind“. I denne vide Christianiaomegn findes ikke en eneste offentlig Have, stor nok til at samle alle Klasser, den fattige Arbeider som Rigmanden, den tarvelige Haandverksfamilie som den elegante Dame, der synes, Stedet kan ikke være heldigere til at vise sig i sin nye Ride- eller Spadserdragt.

Dette er Christianias bitreste Savn, der, saalænge som det er forblevet uafhjulpet, har betaget det Ret til at kaldes en Storby.

Dette er Christianias sørgelige Hemmelighed, at det selv har forskjertset Muligheden til at faa dette Savn afhjulpet. Hvor skal man nu tænke paa at afvinde dets nære Omegn et Terræn, vidtstrakt nok til at opfylde de Betingelser, man maatte stille til et saadant Anlæg? Christiania, der er bleven ved at bygge og bygge, med den bekjendte insolente Foragt for al Besparelse af Rum, og med denne Mangel paa Orden og Skjønhedssans, som vil blive Efterverdenens Fortvilelse, har ikke levnet noget saadant til offentlige Haver. Dets Maade at bygge paa har ikke alene stængt Pladsen for alle Anlæg af den Art, men overhovedet for det, vi kalder By. Hvad er her By, og hvad er Land? kan vi spørge, naar vi undtager den vestlige Side af den, hvor Slotsomgivelserne og Villabebyggelsen byder et Slags Vern mod Vandalismen, medens denne des haardere har truffet Byens andre Udkanter. I alle Udlandets større Byer vil man se deres nye Partier ordne sig i tætsluttede Rækker, Hus til Hus, medens det derved indvundne Rum, hvoraf hver Fodsbred repræsenterer en liden Kapital, er udlagt i brede, luftige Avenuer, som med sine skyggefulde Alléer selv kan tjene som Parkanlæg . . . Den Aand, som har raadet, det vil sige faaet Lov til at raade i Bebyggelsen af den nye Del af vor Hovedstad, kan man træffende sammenligne med lille Petter eller Karlemand, der er bleven kjed af at stille Æskens Indhold op i Rækker og Rader, og tilsidst drysser det hele ned over Gulvet. Naar lille Petter eller Karlemand bliver stor, vil han selv med Bedrøvelse anstille Sammenligningen og finde den saare træffende.

Selv i de engang ordnede Partier af vor By har Byggeugenertheden trængt sig ind og gjør alt, hvad den kan, for at forstyrre Harmonien, som f. Eks. i *Homansby*. Den er nu engang stemplet til et Villakvarter, det eneste, vi har af den Slags; men disse Kaserner af Murhuse, som Byggespekulationen reiser, et her, et der, som det kan falde, — vil tilsidst ganske betage det Karakteren af et saadant. Jeg søgte efter en liden Villa deroppe, som jeg havde beboet i nogle lykkelige Aar; den laa dengang saa frit og vakkert paa et Hjørne med Have til. Pladsen foran var nu optaget af et Par af disse uhyggelige Kolosser af Bygninger; og indeklemt i Vinkelen bag disse fandt jeg endelig vort kjære, forrige Hjem.

Ja, vel kan man spørge, naar man nu besøger Christiania og forsøger at orientere sig lidt paa de gamle Steder: hvor ender

Byen, og hvor begynder Landet? Er det By, er det Land, dette Virvar af Huse, slængt uvilkaarlig hen efter Veien, et stort, et lidet, et paa langs, et paa tvers, med en Maade at benytte Rummet paa, der saarer al Skjønhedssans, uden at indvinde et Gran Fordel for disse Huse selv?

„Det er By, det faar vi nok at føle," siger Belysningsvæsenet. „Vi hører ikke andet end Skjend; men hvem kan lyse op paa slige Vidder!"

„Det er By, det faar ogsaa vi at føle," lægger Veivæsenet til, ligesaa fortvilet over de Fordringer, der stilles til dette.

„Dette er hverken By eller Land," siger Mødre, der sender Børn paa Skole ind til Byen, ikke mindre mismodig.

„By? Nei, det er Fanden ikke By, dette!" siger Pøbelen, „derfor behøver vi vel ikke at genere os saa farlig, men slaa os lidt løs, som det kan falde."

Og Pøbelen har ikke ganske Uret. Der gjøres heller ikke et Gran til at lære den at genere sig paa en smuk og anstændig Maade. Intet Under, at Naturen undertiden gaar over Optugtelsen, eller maaske vi bedre kan sige Optugtelsen over Naturen, den slette Optugtelse, vi sørger for at give den; der gjøres intet i denne Retning for at opdrage den simple Mand, intet for ved at berede ham Indtryk af en ædlere Sort, at vække hans Sans for en smukkere Anvendelse af sin Fritid. Intet Under, at den Trang til Forfriskning og Adspredelse efter Arbeidet, som han dobbelt trænger til, da Hjemmet gjerne er saa meget mindre skikket til at yde ham en saadan, arter lidt ud . . . heller ikke maa det forundre os, at de mindre venlige Følelser, der altid ulmer i de lavere Klasser mod de mere „begunstigede", drager rigelig Næring af denne Forsømthed og leilighedsvis giver sig Luft.

Vi siger *Klasser,* et noget ubestemmeligt Begreb, der især, naar Modsætningerne skal udhæves ved visse stereotype Betegnelser, faar en maaske lidt anmassende, noget utidsmæssig Klang. *Dannelse* binder sig ikke strengt til en bestemt Livsstilling, og hvad nu Skilletegnene „begunstigede", „privilegerede" etc., angaar, ak, Gud hjælpe os! Livets Sorger er mere ligelig fordelte, end man tænker! Naar vi derfor siger, at medens Forskjellen mellem „Klasserne" i andre større Byer neppe træder bemerkelig frem, stikker den intetsteds mere ubehagelig af end i vort friheds- og lighedsstræbende Norge, saa vil vi dermed betegne de forskjellige Samfundsstillinger, enhver Stand fra de høiere til de ringere. Det er denne Forskjel i Optræden og Habitus, som der endnu hos os er gjort saa lidt for at

fjerne, men som Tiden medrette bestræber sig for at udjevne; det er den ringere stillede Befolknings selskabelige Opdragelse, der er forsømt.

Indrømmes maa det, at forsaavidt denne Opdragelse skulde fremmes gjennem en større Sammenslutning af „Klasserne" ude i den fri Natur til fælles Oplivelse, har det sine Vanskeligheder. Der skal en særegen Beskaffenhed ved Terrænet (nota bene naar man ikke fra gammel Tid, da man havde større Plads at rutte med, har sikret sig det), for at kunne samle og harmonisk ordne de forskjellige Elementer til et saadant smukt Friluftssamliv. Den mere dannede stiller heri Regelen kun ett Krav: *Skjønhed* og *rigelig* Plads til at bevæge sig; den simple Mand nøies ikke dermed, han trænger til noget mere reelt, han vil have noget at spise og — man tænke ikke straks noget ondt — at drikke, han vil mores, altimedens han stille kunde paavirkes ogsaa af noget andet, mere for Sind og Sjæl løftende, med ett Ord, hans Behov omfatter alle Elementer i den Rekreation, slige offentlige Parkanlæg skulde byde sine Gjester.

Vist er det, at vi ikke har sørget for at berede denne mest trængende Del af Befolkningen noget af den Sort. Maatte det derfor ikke undre og forarge os for meget, om den søger ud til *Etterstad* og andre Afkroge, hvor den da ogsaa muntrer og morer sig, „som det kan falde".

Vi har set denne deres Trang til at adsprede sig antage besynderlige Skikkelser. Saaledes kunde man for en Del Aar siden — jeg ved ikke, om det er Tilfældet nu længer —, naar man en Søndags Eftermiddag passerede Christiania Torv, se hele Pladsen optaget af en Mængde Mennesker — udelukkende Mænd — fordelte i Grupper, omtrent som Spekulanterne paa en Børs.

„De bytter Klokker," blev der svaret paa vor Erkyndigelse om, hvad de foretog sig. Altsaa et Slags Hasardspil, neppe til alles Fornøielse.

Ja, slige Christianiasommersøndagseftermiddage! Hvem kjender ikke dem! Hvo, som har boet i Strøget af *Carl Johans* Gade, vil nok ogsaa mindes det melankolske Syn af forkomne Haandverksfamilier vandre langsomt op ad den i Solstegen for at søge lidt Forfriskning ude i Naturen efter maaske en hel, inde i den lumre By hentrællet Uge.

Hvor søger de hen? Efter et Par Timers Forløb ser man dem vandre forbi igjen. Fatter bærende paa den mindste, Mor med en Nypetorn eller Hæggeblomstgren, som hun har erobret maaske henne i Frognermarken. Hvad har de nydt? Intet.

Hvor har de hvilt? Ingensteds. De vender nu tilbage, trættere end de gik ud, for at faa sig lidt i Livet hjemme, faa Børnene i Seng og Hæggeblomstdusken sat i Vand for Ugen.

For atter at ty til Udlandet: hvor ganske anderledes har de store Byer her sørget for sin Befolknings Tarv, medens de samtidig har havt sit eget Skjønhedskrav for Øie! Det er her, vi kan dømme om Virkningen af dette store Fællesskab, hvor selv det raaeste Subjekt villig bøier sig under den Forpligtelse at træde anstændig op. Hvad har ikke *Stockholm* og *Kjøbenhavn* at opvise af offentlige Haver og Promenader! Kjøbenhavn sin „Kongens Have", Tivoli, det herlige „Langelinje", Parkanlæggene, der reiser sig paa de sløifede Volde, ikke at tale om de mere beskedne Rekreationssteder rundt om i Udkanterne, hvor man kan se Borgerfamilierne hyggelig grupperet omkring Smaabordene, Temaskinen paa Bordet, medens man muntrer sig ved Musikkens Toner, og Børnene leger omkring.

Man kan faa for meget af det gode ogsaa! vil man maaske indvende. Det kan nok være. Og saa kommer det an paa enhver Nations Beskaffenhed, nogle trænger til mere, andre mindre deraf. Men den anden Yderlighed, at have for lidt deraf, skulde den være saa meget mere heldbringende? Og for os? De Bestræbelser, der fra et visst Hold gjøres for at stænge for det lidet, vi har af den Sort, og at ville forvandle Søndagen til en fuldstændig Bods- og Bededag, vil neppe føre til det forønskede Maal at opdrage og forbedre Mængden.

Ladegaardsøen? Det gamle Bygdø, vil man sige; her er jo baade Plads og deiligt nok!

Turen blir for kostbar for hele Familier, og de faa Etablissementer, der findes, byder, vil man sige, ikke den forønskede Garanti for, at de kan søges af alle.

Vi havde engang, det var i Aarene 1830—40, faaet istand et Stykke Park derude, nota bene, det var Christiania finere Selskab, der samledes her. Men den Herlighed varede ikke længe. Klasseaanden, endnu lidt mere borneret-pertentlig, end den er nu, begyndte at rynke paa Næsen, og Skræmmebilledet: „blandet Selskab", opløste lidt efter lidt det hele — et Bevis for, at baade Terrænet og Anskuelserne om et saadant Anlægs rette Maal og Betydning var begge for snævre.

Det er Ligevegten, der her skulde opretholdes; det gjælder ikke at lade det vippe over i nogen Retning. For nogle Aar siden kunde Tuilerienes Have i Paris tjene til Model for denne Ligevegt, denne smukke Neutralitet. Et Storhedens og Skjønhedens Element omsluttede alle lige, intetsteds traadte Klasse-

forskjellen finere nuanceret frem. Det er ikke mere saa. Under den sidste Regjering har man bestræbt sig for at udslette ethvert Præg af den gamle Tuilerihave. Efterat Fjælebodskommersen er trukken derind, forsvinder det fine Selskab mere og mere derfra, og sikkerlig med større Føie, end vor lille Christianiaklik forsvandt fra Dronningbjerget.

Siden denne Begivenhed er der gaaet en Række af Aar hen. Vor By er imedens svulmet ud, lig en vandsyg Melon, til et monstrøst Omfang, medens Haabet om at erholde en Plads til en eller flere offentlige Parkanlæg er mindsket for hvert Aar.

Da lød der pludselig et glædeligt Budskab. En Anledning havde aabnet sig til at faa afhjulpet dette Savn for vor By. Et Stykke Land var bleven den tilbudt, der vilde stille alt i Skygge, hvad den hidtil havde kunnet ønske sig. Tilstrækkeligt Areal; den skjønneste, mest oplivende Beliggenhed, som skabt til at forene alles Interesser, blive et Samlingssted for alle Klasser. Den hidtil saa stedmoderlig behandlede Østside af Byen vilde herefter værdig kunne rivalisere med den altid begunstigede vestre Side. Nu skulde Konfluksen af Kjørende og Spadserende ligeligere fordeles. Et Parkanlæg her vilde tillige blive den største Forskjønnelse for Byen selv. Det vilde komme til at danne Fronten for Indseilingen mod Øst, ligesom *Oscarshal* dannede den mod Vest.

Tusender vilde have hørt dette Budskab med Glæde, og med Spænding imødeset dets Afgjørelse. Det gjaldt at gribe til.

Hvad besluttede Christiania Kommune?

Christiania Kommune fandt, at Pladsen var for dyr, og at det var bedst at vente til „en anden Gang".

Christiania Kommune fandt det uklogt at indrømme den ene Side af Byen en Park, da andre Bysider let kunde falde paa at forlange noget lignende.

Christiania Kommune besluttede derfor, efter moden Overveielse, at lade Sagen falde, og har derpaa aabnet Døren for Udstykningen, for Nedraseringen, for Bebyggelsen, for Hæsligheden med ett Ord, og forvist de simple Klasser tilbage til sine Muntrationer paa Etterstad.

PAA GAMLE TOMTER.

(1883.)

Hvem har ikke besøgt gamle Tomter? . . . opsøgt dem med denne gjennem Aarrækker opsparede Mindets Ømhed, Mindets Forventningsfuldhed, Mindets — Forklarelsestrang! . . . Du, som

har prøvet dette Gjensyn, sig, er du aldrig bleven skuffet? Har det aldrig hændt dig, at du har vendt dig stille saaret bort fra dette kjendte, kjære, med det Forsæt aldrig at gjense det, aldrig opsøge det mere, ærgerlig paa dig selv, som man kan blive det, naar man er kommen i Skade for at knuse sine Briller eller slaa en Yndlingsvase itu.

Denne uanselige Rønne af et Hus, denne lille Haveplet med de gamle Træer, er det virkelig Stedet, hvor vi voksede op, der syntes os at rumme en liden Verden? Var Dalføret hist saa snævert? ... Og Søen, „det sorte Hav", hvori vi satte vore Skibe og lod Vinden bære dem til de fjerneste Kyster — hvad, er det den Dam dernede?

Saa har vi vist alle spurgt, naar Tilfældet førte os i Nærheden af Steder, der gjennem den lange dæmrende Fjernhed stod for os i et ganske andet Mindets Lys.

Der gives ogsaa Gjensyn af kjendte Steder, der nok kan volde Smerte, men ikke af denne Art nedstemmende. Jeg har nylig oplevet et saadant. Vi eiede jo et lidet Hus i Homansby, men havde kun et Par Aar beboet det, da Døden hjemsøgte det, og lukkede det for bestandig. Siden den Tid, det er nu over treti Aar siden, havde jeg aldrig magtet at sætte min Fod indenfor den Port.

Da fortaltes der, at nu skulde Huset rives ned og give Plads for en offentlig Bygning, en af disse Kolosser, der mer og mer trænger sig ind i vore Villakvarterer. Saa gik jeg en Dag derind. Ad Kjældertrappen kom jeg op i Værelserne. Der var tomt og tyst som i en Grav. Paa Gulvet laa nogle Murerredskaber. Hvor smukt var der endnu: det samme Tapet i Dagligstuen, brunt med Guld; under Loftet i Kabinettet de to Hjørnearabesker, som vi begge for vor Fornøielse selv havde malt — til Malerens store Overraskelse. Et saadant Besøg paa gamle Tomter vækker Følelser, der løfter og beroliger tillige. Man har staaet som ved en Døendes Leie og taget kjærlig Afsked.

Nogle Uger efter var Huset revet ned.

Men det var ingen af disse Indtryk, der ventede mig, da jeg efter en Række Aar besøgte *Eidsvold*, vort kjære, berømmelige Eidsvold, Skuepladsen for min Barndom og Ungdom. Det var hverken Tilfredsstillelsen eller Skuffelsen, det var ialfald ikke den Slags Skuffelse, der venter os, naar vi selv er vokset ud over vor barnlig ungdommelige Erfaringskreds og vender forventningsfuld, fordringsfuld tilbage — det var ikke den, der ventede mig her. Skuffelsen var af en anden, mer oprørende Art. Her havde Tiden ikke været den ørkesløse

Tilskuer, der stille lader det usle, det smaa, men ogsaa det store bestaa. Men heller ikke som den *skabende* Magt, vi nu hilser i den, den Magt, der skaanende fornyer, ordnende forskjønner, havde den i denne min Hjembygd fuldført sit Verk og efterladt sine Spor. Som en rigtig Herjer var den her skreden frem, som en brutal Erobrer, der ikke kjender Skaansel, men blot erkjender Seiren i Ødelæggelsen.

Enhver vil have hørt Eidsvoldsnaturen prise; den er beskreven og besungen mer end én Gang. Man vil dog neppe faa det rigtige Begreb om denne Skjønhed, naar man følger Landeveien, der lidt ensformig, flad, strækker sig mellem *Dal* Station og *Mjøsen*, Bygdens nordlige Grænse. Det er i Trakterne omkring Vormen og Andelven, vi helst maa søge denne Skjønhed. Og det er sandt, det er vanskeligt at beskrive den hemmelighedsfulde Ynde, der — ak, vi maa sige det — *engang* hvilte over disse Kjeder af hinanden krydsende, dybe Dale og snart steilt opragende, snart blødt nedskraanende Høie, der danner Bredderne om disse vidunderlige Elve. Geologerne faar afgjøre, hvad det er for indre, utrættelig virksomme Magter, der kan frembringe saadanne ofte bisarre Naturdannelser, der former sig saa at sige lige under Beboernes Øine. Det kan begynde med en Revne i Jorden, der skarpt kileformet, truende alt, hvad der stiller sig paa dens Vei, skrider stødvis frem, indtil Vegetationen, der fulgte den i Hælene, Vegetationen, saa mægtig, saa forunderlig rig i disse Egne, binder den og siger: stop! ikke længer.

Jeg mindes en saadan Revne, der tog Veien i lige Retning op mod Kirken. Hvo, som besøger Badet i Eidsvoldsbakken, vil finde denne Spræk i Jorden forvandlet til et smukt, skovbevokset lidet Dalføre, der maaske dog lidt betænkelig over det uhyre at skulle forstyrre Gravenes Fred, er stanset lige foran Kirkemuren.

Vormen, der har sit Udspring af Mjøsen, gaar en god Mil i sydlig Retning, indtil den optager *Andelven*, der kommer fra Hurdalssjøen. Denne sidste Elv passerer, som man ved, „Eidsvoldsbygningen", lige under dens Vinduer — *Dorotheenbusk* med sine prægtige Hængebirke tilhøire; den deler saaledes billigvis lidt af den Glorie, som omstraaler dette vort Lands navnkundigste Sted.

Taler vi saa om denne Naturskjønhed, der udmerker disse Elves Bredder, gjælder dette igjen særlig Trakterne om deres Sammenløb, den danner den Vinkel, hvorpaa Kirken og Prestegaarden er beliggende.[1]

[1] Se „I de lange Nætter". (Anm. fra 1882)

Her er intet smaat eller trivielt, alt i sine vekslende, ofte overraskende Overgange storartet, eiendommeligt, Sindet fængslende. Disse mørkt beskyggede labyrintiske Daldybder, der dæmonisk synes at lokke og føre os — Gud ved hvorhen . . . vi føier os kun viljeløse — og se, vi staar maaske henrykt studsende ved en smilende Udsigt! . . . Denne Blomstersti langs den blikstille, kulpdype Elv, der, inden vi selv merker det, taber sig, møisommelig klamrende sig til en steil Fjeldskrent, under Graners kjølige Skygge . . . Og den samme Elv, i hvis Dyb Bredderne netop saa salig beskuede sig selv — den synes ikke skabt til andet end et saadant Speil — ogsaa den har skiftet Sind, har kaad afrystet alle Billeder og skummer nu larmende afsted mod den nære Fos, . . . hvor gjerne følger vi den! . . . Det er disse Overgange, der vugger os gjennem alle Stemninger, der er det særegne ved denne Egns Skjønhed.

Romantikken laa dengang saa at sige i Luften; man vil let forstaa, at fantasirige Gemytter, der Aar for Aar færdedes i en Naturensomhed som denne, let kom til at vippe lidt over fra den jevne Virkelighed til det, vi kalder det overnaturlige.

Jeg mindes en deilig lys Sommernat. Et Par Prestegaardsgjester havde, varslet om, at der kunde komme noget saadant, taget Post oppe paa Høiden af Bakkerne og ser nu grandgivelig en Skikkelse i fuldstændig Ofeliakostume, under en dæmpet Klagesang, langsomt beskride Stien nede ved Elven og forsvinde bag Buskene. Ellepigen eller Dalspøgelset — en gammel Historie vilde fortælle om en ulykkelig Bygdeskjønhed, der var forsvunden langs disse Bredder — var dog dennegang ingen anden end Gaardens unge Frøken, der ved en liden Mystifikation forsøgte at hjælpe paa sine Byveninders mere skeptiske Opfatning af det „endnu uudgrundede". Lidt parodisk faldt det jo, da samme Frøken, da hun, ret bedrøvet over disse Gjesters Afreise, næste Gang vandrede langs Stien, hørte Færgekonen histover tysse paa sin Unge: Tier du ikke naa, Skarven, saa kommer den Jomfrua der og tar dig!

Oppe paa Sletterne, hvor de vidtstrakte, rige Kornmarker langs Bremmen af de til alle Sider nedglidende Dale giver Plads for Engene, laa nu, omgiven af sine Haver og Alléer, Prestegaarden, den gamle Prestegaard.

Hvem, som tilfældigvis kun kjender denne Gaard (og det gjør jo desværre de allerfleste) af det xylograferede Billede, der i Anledning af Wergelandsstatuens Afsløring i 81 stod i et af vore illustrerede Blade, har ikke faaet nogen ret Idé om den.

Dette Skilderi slutter sig, det gjør mig ondt at maatte sige det, kun altfor korrekt til den Række Billeder af min Slegt — *at begynde ovenfra* — der ved denne Leilighed blev bragt for Lyset, og som Søsteren, der slap for at være med dengang, ved en senere Leilighed har været saa ulykkelig at forøge.

En eneste Gang i mit Liv har jeg paa indtrængende Anmodning tilladt den Slags Udstilling, og denne eneste Gang har været en Gang for meget.

Jeg griber Anledningen her til at protestere mod det Portræt, der findes optaget i „Illustreret Tidende" for 11. Febr. d. A. Jeg skulde længe siden gjort det. En styg *Lighed* faar vi allesammen finde os i, naar den ikke gaar os sjælelig altfor nær, men en *Ulighed,* der sætter sin Styghed i *Smilet,* i *Udtryk,* og hvortil man skal afgive sit ærlige Navn, finder man sig ikke i. Dette Billede er en Forhaanelse af mit Minde.

Visst er det, vor stakkels Prestegaard havde heller ikke synderlig Grund til at være fornøiet med sit Kontrafei. Den saa ikke saaledes ud. Knapt kunde jeg kjende den. Vi eier en Tegning af afdøde Garnisonspræst *Bøyesen,* denne varme Beundrer af Eidsvoldsnaturen, denne sande Kunstnersjæl, og den giver rigtignok et sandere, mere tiltalende Billede af den end den trivielle Kasse af et Hus, der findes optaget i hint Blad og givet Navn af *Henrik Wergelands* Hjem. Med alle Mangler i dens indre Indredning havde den i hele sin Bygningsform dog noget visst herskabeligt, stateligt, der slet ikke var almindeligt ved den Slags Gaarde paa Landet. Store, rummelige Værelser, høie Vinduer, brede, magelige Trappegange — ak, man vil ikke stødes ved, at jeg dvæler ved disse Enkeltheder, selv om jeg fristes til at tabe mig for meget deri — om Afdøde tør man jo tale.[1]

Foran Gadedøren var der en Slags Pergola,[2] hvis Tag, der maaske i tidligere Dage havde gjort Tjeneste som Balkon til anden Etage, bares af fire statelige Søiler. Her kunde man sidde i Ly, naar Veiret eller Aarstiden ikke lokkede en længere ud. En anselig stor, tildels græsbegroet Gaardsplads udvidede sig foran denne Perron og holdt de stygge Udhuse, denne uundgaaelige Tilgift i vore Gaarde paa Landet, i en velgjørende Afstand.

Og her til denne Side Huset manglede det ikke paa Liv og glade Røster. Alt, hvad der af Dyreverdenens to- og firbenede kunde heges og huses i en saadan Gaard, syntes at være

[1] Brændt ned til Grunden Vinteren 1877. (Anm. fra 1883.)
[2] Findes slet ikke paa Billedet. (Anm. fra 1883.)

samlet her og befinde sig altsammen saare vel. Og der var altid nogle særlige Yndlinger, der ikke forsømte at indfinde sig for at bli fodret og kjælet for. Det bjeffede og brægede, kurrede og kaglede, snerrede og snadrede fra alle Kanter og Kroge, saa lang som Dagen var, indtil Storkvæget vendte hjem fra sine Udmarker og gav Tegn til Aftenfodringen og den velsignede Hvile. Alt forstummede da, men kun forat Fuglekoret i Alléen kunde stemme des lydeligere op; Frøerne kvækkede i Dammen, og fra de nærliggende Agre lød Agerriksens taktmæssige, melankolske Slag.

Denne Familiens Kjærlighed til Dyr, denne Trang til at beskjæftige sig med dem, drage dem omkring sig, gav, som man nok kan tænke sig, Anledning til baade tragiske og komiske Scener. En varm Sommerdag, just som vi havde et Par Fremmede tilbords, viser sig pludselig i den aabne Dør Gaardens Gjedebuk — med Hat paa. Den havde ganske rigtig ude i Forstuen fanget en saadan paa Hornene, førend den fandt det passende at præsentere sig. Den strenge Bordskik, Far altid overholdt, kunde ikke holde Stand mod dette Syn; han glemte rent Irettesættelsen, fordi Gadedøren ikke havde været lukket, hvilket altid strengelig maatte overholdes. Det minder mig dette om en anden Gjedebukhistorie fra min Faders Formands Tid. Et sandt Uhyre af denne hornede Slegt var en vakker Dag trængt lige ind i Storstuen, og rasende paa sit eget Billede i Speilet havde den stanget dette Husets Pragtstykke iknas. Man turde ikke fortælle den strenge Husherre det, men Sagnet føier til, at Magen til det, der befandt sig paa et Gjesteværelse ovenpaa, maatte møisommelig flyttes frem og tilbage, hvergang Muligheden af en Opdagelse kunde true. Heldigvis færdes Folk lidet i sine Storstuer.

En anden, en Scene fra min Ungdomstid, stiger klart op for mig i denne Stund, som om den var passeret igaar. For de allerfleste Læsere kan disse Smaatræk synes lidet værd at berette, men er det ikke Stemningen, der bar det oplevede, der giver det sin Betydning? Derfor vil man tilgive mig.

En mild, dæmrende Aften, Huset var festlig smykket til at modtage vore kjære Sommergjester fra Kristiania. Stuens Potteplanter, omhyggelig pleiet til Anledningen, smykkede Vinduer og Borde. Vor Stolthed, et Mosrosetræ med tre svulmende Knopper, der neppe syntes at kunne afvente Ankomsten for rigtig at udfolde sig, var flyttet ud foran Portalen for at opfange nogle kostbare Regndraaber, der begyndte at falde. Mor og jeg i det aabne Vindu.

Knusp! sagde det, og atter knusp, knusp, Gaardens store, hornede Saubuk stod der, som skudt op af Jorden. Der var ingen Redning. Vore deilige Mosroseknopper var allerede dens Bytte, og vi naaede netop ud for at se den gumle saa rolig og uforstyrret paa dem, som om det havde været Smørblomster.

Vi vender tilbage til Huset. Over Indgangsdøren en latinsk Inskription forgyldt paa sort Grund. Fra Forstuen førte Døren tilhøire ind til Dagligstuen, den tilvenstre til Storstuen, en Benævnelse, som vor nu mere forfinede Tid vel vilde omsætte til Selskabsværelset, Salonen.

Fra denne Forstue kom man ad en bred, magelig Trappe op til anden Etage, og det var fornemmelig eller maaske kun alene her, at Manglerne ved den gamle Bygning gjorde sig gjældende. Lange, mørke Gange, hvor det kunde sukke og drønne ret uhyggelig i de belgmørke, stormfulde Høstnætter, gjennemskar den i sin hele Længde. Spredte til alle Sider fandtes da nogle Redskabsrum, et Par Gjesteværelser, vort gamle Barnekammer, endvidere, ud til Alléen, Fars Studerkammer, Biblioteket og endelig „Grevens Kammer", saa kaldet efter en gammel, halvforrykt Adelsmand, der havde beboet det i *Legangers,* Faders Formands Tid, og hvor man vilde paastaa, at det spøgede. Det er dette „Grevens Kammer", der senere blev Broder Henriks fantastisk udsmykkede Værelse (se „I de lange Nætter").[1]

Hyggeligere var det nedenunder i de daglige Beboelsesrum. Vi betræder først Dagligstuen, der tillige tjente til Spisestue, et stort, dybt, trefags Værelse til Gaardspladsen. I Midten af Bagvæggen førte en noksaa sirlig rundbuet Portal ind til et Par snævre Aflukker, hvor der opbevaredes Testel og andre Rekvisiter til Servicen. Foran eller rettere bag denne Portal havde Far ladet opstille et ligeledes med nogle Statuetter prydet rundbuet Skab, hvidt med forgyldte Sirater, alt efter hans egen Tegning. En strengere Smagens Maalestok maatte man vistnok ikke anlægge paa Arrangementet i denne Stue. Men man maa ikke glemme, at i vort dengang endnu mere end nu afstængte Landliv spillede Nødvendigheden Ceremonimester og Tilfældigheden Dekoratør, og disse Faktorer tog det ikke altid saa nøie med Sammensætningen. Hvem har ikke stødt paa rigtig gamle Gaarde inde i Afkrogene af vort Land! Sande

[1] Skulde den stadige Henvisning til dette mit tidligere Verk, hvortil denne lille Skisse uværdigen er bleven en Slags Supplement, Skallen om Kjernen, skulde den maaske vække en uimodstaaelig Lyst for vort Publikum til at lære dette Verk at kjende, saa er det at finde i Hr. Boghandler Cappelens Forlagsgjemmer i en saa ren, uberørt Skikkelse, som det kom ligefra Trykkeriet i 61. (Anm. fra 1883.)

Raritetskasser! Den strengeste Harmoni herskede vistnok ikke i vor Dagligstue. Til nogle ret solide Mahognimøbler sluttede sig et stort, rødmalet Slagbord, der tjente baade som Spisebord og Tebord, og som især maatte være en sand Forargelse for en fornem, gammel Lysekrone, der havde „kjendt bedre Tider". Den syntes ogsaa, hvergang Pigen larmende skjød det frem til Middagen, indigneret at protestere mod Naboskabet. Henne i Krogen ved Ovnen en grønmalet Havebænk, som var meget hyggelig. Alle Vægge behængte med Malerier, Portrætter af Familien, hvoraf vist ikke mange havde kunstnerisk Værdi. Paa Chiffonieren et Ibenholts Taffelur, hvis tik-tak, tik-tak kunde klinge ret ængstelig lydt, naar jeg mangen lang Vinteraften, træt af at sy og læse, vandrede op og ned i den øde Stue, medens Mor fik sig en liden Slummer paa Sofaen. Jeg holder ikke rigtig af denne Stue, der knytter sig Erindringer til den om Savn, om rugende, sig selv fortærende Længsler, om det lange, lange Vinterfængsel.

Heller dvæler Tanken ved de andre Værelser, fire i Tallet, Værelser, der minder om Liv og Lystighed, om Brødres Ferier, om Besøg af Christianiagjester, om den smilende, lysegrønne Sommer udenfor.

Fra Dagligstuen traadte man ind i Mors Sovekammer, et venligt, tofags, med Udsigt til Dalen og Vormen. Dernæst kom „Kaminkammeret", saa Hjørnekammeret og endelig, sluttende sig til Forstuen, den omtalte „Storstue".

Alle disse Værelser, aabne om Sommeren, var smukt belagte med engelske Gulvtepper af ett Stykke, en Ensformighed, som altid i den huslige Dekoration vil frembringe et godt, harmonisk Indtryk. De var dertil alle sterkt behængte med Billeder, enkelte ret værdifulde, ligesom det heller ikke manglede paa andre Prydelser, hvortil den vidtbekjendte „Verksauktionen" efter Statsraad *Anker,* der varede en hel Uge, havde ydet et ikke ringe Bidrag. Endnu mindes jeg de Dage, da disse Rariteter, som Faders aldrig rastende Skjønhedstrang ikke havde kunnet modstaa, holdt sit Indtog paa Gaarden, naturligvis til vor glade Overraskelse. Og hvem tør benegte den Indflydelse, som det huslige Udstyr øver paa os, og særlig under vort afsondrede Landliv, hvor man omtrent de 3/4 af Aaret færdes inden sine fire Vægge! ... Jeg har lært mer af Skilderierne og Billedbøgerne i mit gamle Hjem end i mine Skoler.

Med alt dette raadede der vel ogsaa i disse kjære Rum noget, som vor Tids mer kræsne Smag ikke vilde anerkjende. Paa det ene Konsolbord et forgyldt Taffelur mellem to prægtige Sevres-

vaser, paa det andet en Plet-temaskine paa Løvefødder ... Ja, ikke sandt, det var morsomt! Ogsaa mindes jeg endnu det Blik, ladet med knusende Kritik, hvormed en ikke ret velsindet Christiania Storborger — Partimand[1] — der, jeg ved ikke ret i hvad Anledning, havde forvildet sig ind til os, mønstrede denne Prydelse i vor Storstue.

De strengt private Værelser tilstedede jo unegtelig en friere Anordning, der alt efter sine respektive Beboeres Smag og Behov kunde stige til det fantastiske. En nøiagtig Skildring af Henriks og Faders Beboelsesrum vil man ligeledes finde i Familiebogen „I de lange Nætter". Disse sidste husede ogsaa, foruden en ret anselig Bogsamling, mange andre Kuriositeter, alskens gamle Postiller og Billedverker, deriblandt en kolossal, vist et Par Aarhundreder gammel Bibel, som vi Børn, naar vi laante den, maatte være to om at bære.

Men til ingen af mit Fædrehjems mangehaande Kunstsager knytter sig en saa uudslettelig Erindring som til et gammelt Maleri, der hang i vor Storstue; intet af, hvad jeg i senere Aar fik Anledning til at se af Kunst, har efterladt saa dybe Spor i Sjælen som dette Billede. Det var en efter kyndiges Dom sjelden god Kopi af Rubens' „Korsfæstelsen".

Hvor mangen Gang har jeg fra Sofaen, hvorover det hang, med skrækblandet Medlidenhed fulgt alle Detailer i Scenen her! ... bevægede allerede dengang et dunkelt Spørgsmaal Barnesjælen, der senere blev mit Livs Kamp og Tvil: Hvorfor skal vor Religion, der skulde løfte os, trøste os over Livets Elendighed, være knyttet til slige Rædsler! ... Fra det første Øieblik, man stræber at vække Gudsbegrebet i en saadan uberørt, enfoldig liden Sjæl, skal den indpodes Bevidstheden, Forestillingen om Lidelser og Grusomheder, som den knapt kan fatte. Hvorfor vælger vore Kunstnere altid fortrinsvis disse Momenter i Frelserens Liv, medens der dog gives saa mange, mange, der løfter og husvaler Sjælen, uden at bringe den til at stivne af Rædsel!

Maleriet blev efter Faders Død skjænket til Kirken.

Endnu en vemodig Erindring har jeg bevaret fra disse Værelser.

Hjørnekammeret — forresten ikke i streng Forstand et Hjørnekammer — var det smukkeste og venligste Værelse i Huset. Ved Siden af et Sovekammer ovenpaa havde Husets Datter faaet Lov til at kalde dette for sit, et lidet Boudoir

[1] Vi levede dengang netop i den sterkeste Partistrid. Welhaven-Wergelandsfeiden var i sin fulde Gang. (Anm. fra 1885.)

altsaa, hvori hun kunde anbringe alle sine Smaaeffekter, Guitaren, Bøger etc., kort ordne efter Behag. Det havde Udsigt til en liden Blomsterhave, anbragt i den Spidsvinkel, som Alléen beskriver op mod Huset, inden den fortsætter sin Gang hen mod Kirken. Hvor deilig kunde Aftensolen, brudt gjennem Hængepilene udenfor, spille og danse paa Gulv og Vægge i dette Værelse.

Under Speilet stod et rødt Saffiansskrin, der havde hævdet sin Plads der, siden vi drog ind i Huset i 1817. Dette Skrin blev af os Børn altid betragtet med en viss sky, ærbødig Ikkeviden-af. Det indeholdt nogle med Faders sirlige Haand skrevne Digte, hvoraf de fleste tilegnet Moder. Et af disse Digte skrev sig fra 1808, Henriks Fødselsaar:

Til Dig, til Dig, min elskte Lette liden,
Mit Hjertes Afgud og min Hyttes Pryd,
Hvis Kjerlighed har seyret over Tiden,
Og skjænkt mig alt syvhundred Dages Fryd — —

saadan var, mindes jeg endnu, Indledningen til dette Digt. Det vil ikke være en Krænkelse for de dyrebare Bortgangne, om jeg citerer det her.

Hvil i Fred, gamle Prestegaard! Jeg skal aldrig mere opsøge dit Spor. Fra den øde Tomt, hvor Resterne af dine Piletræer endnu trofast, sørgende holder Vagten, skal Mindet reise sig skjært og ublandet.

Hvil i Fred, mit Ungdomshjem, i den Skikkelse, hvori du sank i Gruset, inden man vovede *altfor haardt* at krænke den. Det Stykke Bygverk, uden Udsigt, uden Skygge, uden Præg, man har reist paa den anden Side Tunet, og som man har givet Navnet af den nye Prestegaard, skal ikke fordunkle Mindet om dig.

Ak, det er mer, end man kan sige om *Kirken*. Her har Vandalismen i Form af Ombyggelse rigtig holdt sit herjende Indtog.

* *
*

Eidsvolds Kirke maatte engang kaldes en ualmindelig smuk Kirke paa Landet at være. Der var Stil i den. Jeg forstaar ikke at betegne denne Stil med sit rette Navn, men den virkede harmonisk. Det var en Korskirke med dybe Fløie til Siden. Alter, Prædikestol, Pulpiturer, Orgel holdt i forrige

Aarhundredes rige Ornamentik, forgyldt paa hvid marmoreret Grund. Oppe mellem de høie Buevinduer, som Fader havde forsynet med farvede Glas, var endel gamle Adelsvaaben fæstet til Væggen, en Prydelse for et Gudshus, der vil forekomme vor Tid besynderlig nok. Der var noget fornemt ved denne Kirke; man burde skaanet den, som den var.

Men det skeede ikke.

Kirken befandtes for liden for Egnens Tarv, og Bygdens Kommune troede, at dette bedst og mest besparlig kunde afhjælpes ved at underkaste den en grundig Ombygning. Dette har dog kun ført til, at vi istedetfor en smuk, mindre Kirke har faaet en stor, styg, med et Taarn, der siden Ombygningen er bleven skjævt, man skulde sige af Sorg over, hvad det skulde opleve.

Jeg sad oppe paa Loftsgalleriet og saa med blødende Hjerte ned paa den Forvandling, her var foregaaet. Korsformen udvidet, udplattet til en almindelig Forsamlingssals trivielle Flade. Enkelte Ting, Alteret, Døbefonten i sin sirlige Renæssancestil bibeholdt, hvilket stak besynderlig av mod den tunge, mørkbrune Træstil, der raadede i det nye. Prædikestolen — hvilket Uhyre i denne tunge, brede Træstil ... Og Loftsgalleriet, Pulpituret, hvor jeg saa ofte havde set Mors statelige Skikkelse indtage Pladsen forrest — Pulpituret — Prestegaardsstolen, med sine Buevinduer, sine røde Gardiner, var det den samme?

Jeg maatte ud for at faa Luft efter dette Besøg i min gamle, kjære Kirke. Uvilkaarlig styrede jeg hen mod den nærliggende Have, der i vor Tid kun var skilt fra Kirkegaarden ved en høi, teglstenstækket Mur, overraget af nogle kjæmpemæssige Hængebirke. Ingen Mur, ingen Birke, ingen Have! Grav ved Grav mødte mig her. I Rotunden med sine Bænke, under Syringerne, var Sølvpoplen væk, og Rosenbedet omskabt til et Hvilested for Provst K., Faders Efterfølger.

Ja, hvil kun i Fred, gamle, venlige Mand! Dødens hellige Ro og Stilhed er nu lyst over Stedet. Nu kan ingen krænke det mere.

Behøver jeg at sige, at de samme Indtryk mødte mig overalt, hvor jeg søgte Sporene af den Prestegaard, jeg kjendte? Særlig nedslaaende var det at gjense Trakterne langs Andelven, Skuepladsen for vore bedste Sommerglæder. Disse Stier og Lystanlæg, *Balstigen* og *Drømmely, Smegterud* og *Furtero*, *Emmalyst* og *Emilienfels,* engang saa omhyggelig pleiet og fredet — alt forfaldent, voldelig fortrængt. Overalt syntes en skjønhedsfiendtlig Aand at have raadet, der særlig havde udsøgt sig det yndigste.

Dog, hvad siger jeg! Den smerteligste Overraskelse ventede mig endnu paa det Punkt, der tilsteder Overblikket over Vormen.

Vilde man i gamle Dage ret nyde dette Skue, saa behøvede man blot en vakker Sommerdag at besøge Eidsvoldsbakken[1] og gjennem den gamle, langstrakte Bygning, der som en Mur sperrer for Udsigten, op ad den snævre, lille Trappe finde sig frem til „Rødsalen", Husets Stadsværelse. Mer end én fremmed Reisende, træt af den lange, kjedelige Landevei, vil have staaet studsende betagen foran det Syn, der her udbredte sig. Det er fra disse Høider nedenfor Kirken, denne stolte Elv, saa lidet lignende de almindelige Bygdeelve, maa sees. Medens man tilhøire kan følge dens Løb op mod Nord, hvor „Ninabbens" blaalige Kegle bevogter Udløbet fra Mjøsen, fængsles dog Blikket mere uimodstaaelig af Bugten lige foran os. Tilvenstre ser vi her „Vestsias" Sletteland glide ned i brede, mægtige Terrasser, alle skilte ved sine dybe, bugtede Evjer. Oppe paa Høiden af enhver af disse Terrasser troner en Bondegaard under sit Løvly saa kjækt som nogen Ridderborg. Man skulde set dette Landskab, naar Aftensolen gav det sin Relief og straalende Farve.

Det var paa denne min Post i Rødsalen, som jeg i mange Aar ikke havde betraadt, at der næsten undslap mig et Forfærdelsesskrig.

Vor deilige Bugt, der strakte sig i lige Linje hen til den lange, spidse Odde, hvor den udmunder i Elven — gjennemskaaren i sin hele Længde af en smudsig Banke af Sand og Jord, der midlertidig skulde erstatte en Bro. Skoven, der saa smukt speilede sig i Vandet rundt Indløbet tilhøire, havde givet Plads for alskens Bygninger og Skur, strøede omkring med denne Ringeagt for Skjønhed, som synes at karakterisere alle blot og bart praktiske Formaal her i vort Land.

Og vor St. Hanshaug! placeret midt i denne Naturens rige Herlighed, hvorfra vi saa at sige nød den panoramisk . . . Et gammelt, uhyggeligt Sagn om denne Høi, at den engang skulde tjent til Rettersted, havde ingen Magt mod det Skue, man nod her oppe. Ingen vilde rigtig tro paa det, ingen tænke paa det.

Vor St. Hanshaug var sunken ned til en uformelig Grushob, og her havde man, ikke noiet med at forstyrre Skjønheden, manet indtil Dybets Rædsler frem. Til Bekræftelse paa det gamle Sagn havde man nemlig udgravet flere menneskelige Levninger.

[1] Dengang et Gjestgiveri, nu ombygget til Badested for „Henrikskilden". (Anm. fra 1885.)

Hvo er da denne Herjer, denne ubønhørlige *Tamerlan-Tilly*, hvis Spor man møder overalt i vort Land, og som altid er ved Haanden for ved et Slag at fuldende, hvad privat Raahed og Uforstand ikke har magtet at fuldføre?

Behøver vi at spørge?

Jernbanen, Christiania—Eidsvold, var bleven afsluttet her og havde allerede for længe siden afsat sine triste Merker. Beslutningen om dens Fortsættelse op ad Vormen var tagen, kun havde Spørgsmaalet om, paa hvilken Side af denne, vakt lange Overveielser. Den vestlige var den ulige smukkeste.

For almindelig læge Øine maatte denne Side, uanset alle æstetiske Hensyn, med sit sterkt kuperede, af dybe Dale og Evjer gjennemskaarne Terræn, budt ulige større Vanskeligheder end den anden.

Meningen derom, selv blandt de Fagmænd, der skulde afgive Betænkningen, var jo ogsaa delt. Min Søn, ogsaa blandt disse Betænkningsmænd — blandede der sig en Følelse af Medlidenhed med den Ynde, der her skulde forstyrres? — heldede til den østlige Side.

Vestsiden blev valgt.

Vor Jernbane elsker Skjønheden. Den var færdig med *Frognerkilen*, færdig med *Andelven*, nu var Turen kommet til *Vormen*. Jernbanen elsker Skjønheden, som Saubukken elsker Mosroseknopper.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Og saa endte Gjensynsbesøget i Eidsvold. Et Spørgsmaal, et smerteligt, betegner hvert Skridt, jeg har taget paa denne Pilegrimsvandring i Mindernes Land.

Hvor er der blevet af *Dorotheenbusk*, denne stolte Birkelund, der syntes os en saa uundværlig Prydelse for Stedet, og hvorunder vore „gjæve Fædre" engang søgte lidt Forfriskning efter det ansvarsfulde Dagverk?

Spørg *Interessentskabet*. Interessentskabet, ogsaa en Magt i vort Land, der elsker Skjønheden . . . paa sin Vis.

Hvor er der bleven af *Blomsterbredderne* ved *Andelven*, disse Bredder, som speilede sig saa yndig i Vandet?

Følg Sporet af den kvalmende Røgsky, der slangehvislende og -bugtende vinder sig frem langs din Elv, og den vil føre dig til disse Bredder.

Men *Pavillonen* oppe paa Bakken da? Pavillonen paa Balstigen, hvis hele Væg var et Familiealbum, et eneste Erindringsblad?

En liden Grushob betegner Stedet, hvor den engang stod.

Hvor er der bleven af *Kirken,* hvor vi alle konfirmeredes — hvor du selv stod Brud — Kirken, som vi smykkede med Blomster og Kranse til Høsttakkefesten, og hvor Faders Kantate blev sungen af Bondekoret? . . . disse Fester, som Bygdens Filistre fandt saa grinagtige?

Kirken er restaureret.

Hvor er da *Rubensmaleriet,* der skulde pryde denne Kirke?

Forkommet, mugnet hen under Restaurationen.

Hvor er *Prestegaarden,* den gamle Prestegaard med sine mange Rariteter, med Henriks Æolsharpe, Sevresvaserne og Pletmaskinen paa Løvefødder?

! !

Hvor er der bleven, hvor er der bleven . . .? Læser, har du et kjært Sted, som du heger i Erindringen, saa bevar det trofast der, men lad os aldrig besøge gamle Tomter.

FRA ANTON SCHWEIGAARDS HJEM.

(1883.)

Der er talt og skrevet saa meget til *Anton Schweigaards* Pris i denne Tid, da hans Billedstøtte er reist i vor norske Hovedstad, aldrig har Stemmerne i vort Land forenet sig til en saa almindelig udelt Hyldning som ved denne Mands Erindringsfest, og aldrig har det været mere fortjent. Det kunde næsten synes formasteligt at ville lægge Enkens Skjærv til en saadan Anerkjendelsens rige Overflod. Lidet vilde det ialfald gjælde fra en, der kun kan rose sig af at have staaet vor store Statsborger selskabelig nær. Hans hele Aandsretning var mig tildels fremmed, hans Betydning for Offentligheden interesserede mig, dengang i det mindste, lidet.

Men jeg vil tale lidt om hans Hustru *Caroline Schweigaard,* der i denne Anledning ogsaa oftere er bleven nævnt, en Udmerkelse, som hun vel fornemmelig skylder deres samtidige Død. For at fatte dette gribende Sammentræf og de Motiver, der her har raadet, maa man ogsaa kjende noget til deres Samliv, kjende lidt til hende, og er det ikke ogsaa en Skildring af ham? Det er nogle Indtryk, jeg har bevaret fra denne Side af den sjeldne Mands Liv, jeg her vil meddele.

Det var omtrent i Midten af Tiaaret 1830—40, at Parret Schweigaard traadte op i vor By og fæstede Bo der.

„Christiania eiede dengang," heder det i en senere Optegnelse, „en Kreds af intelligente, tildels geniale Individer af

begge Kjøn ... I denne sin første, af Arbeidet endnu ikke kuede Kraft tog Aandslivet et merkeligt Opsving. Det var en Splidens, en Splittelsens Tid, men hvilke Kræfter udviklede sig ikke i Gjæringen, hvilken Ild og Begeistring, baaret af de dristigste, rigeste Forhaabninger! Den Ungdom, der i dette Tidsafsnit færdedes paa Scenen, vil neppe overgaaes af nogen senere Generation. Denne Ungdom var ikke verdensdannet og poleret som den nuværende, men der var Lidenskab og Poesi i den. Og Kvinderne var med i Striden, samlede Kredsen, vækkende, drivende, dømmende mellem Parterne; hvad der blev vundet, blev delt med dem. Hvert Møde blev til en Fest, hvor enhver gav det bedste og skiltes dog beriget ..."[1]

Lad nu denne Lovprisning af vore daværende Hovedstadsforhold være holdt lidt sterkt i Erindringens Rosenskjær — saa er det og bliver en Sandhed, at hint Tidspunkt var et merkeligt Afsnit i vor Udviklingshistorie.

Man vil derfor forstaa, hvad Indtryk to i sin Art saa merkelige Personligheder som Schweigaard og hans Caroline maatte øve ved sin første Optræden paa Scenen. At de begge straks saa sig hyldede og optagne, følger af sig selv.

Nedskriverinden heraf var desværre bosat en god Dagsreise fra Centret for denne aandrige Selskabelighed. Indskrænket til et Par aarlige Besøg kunde hun saaledes ikke regne sig til fast, virksomt Medlem af Kredsen. Men hun havde den Lykke at eie en Korrespondent, der trofast nøiagtig afgav Rapport om, hvad der tildrog sig paa Scenen, hvilke nye Figurer der dukkede op, og den Virkning, de gjorde. Denne Korrespondent var den stille, fine, men skarptopfattende *Emilie Diriks*, Datter af den i 1837 afdøde Statsraad Diriks. Jeg bevarer endnu disse Breve, et lidet Stykke Kulturhistorie, der nok fortjente at komme for Lyset som saa meget andet fra den Tid.

Det var under et Besøg hos denne Familie, at et Par af dens yngre Medlemmer og jeg en Dag befandt os oppe i de øde, triste Sale paa gamle *Akershus,* for at se noget der udstillet; jeg kan ikke huske, hvad det egentlig var. Midt i Sværmen af Søndagspublikumet (hvor man helst ikke skal tage nogen Forventning om Skjønhedsindtryk med) stødte vi paa en ung Mand, der, idet han skred forbi, aftvang mig — jeg tilstaar det — et sagte, næsten forskrækket: Nei, Gud, Emilie! Han syntes mig en af disse Skjønhedsaabenbarelser, som Kunsten og Poesien i sine bedste Øieblikke kan have og gjengive os

[1] „Fortællinger" 1861. (Anm. fra 1883.)

dem, men som man ikke maa vente at træffe lyslevende i Cylinderhat og Frakke — i vort nordlige Verdensstrøg nu allermindst.

Det var først senere, gjennem et Venskab, der endte med Schweigaards og Hustrus Død, at jeg forstod det første Indtryk, hans Personlighed gjorde paa mig.

Det var vistnok Skjønheden i en fremmed, fuldkommen sydlandsk, næsten klassisk Form; men det var noget mere endnu, det var Udtrykket i dette skjønne Ansigt, der ligesaa lidt var nordisk, end sige norsk-nordisk. Disse blide, mørke, lidt mysende Øine, denne Pande til det næsten barnlige Smil — det udtrykte maaske det, som Tyskerne kalder „das rein Menschliche", udtrykte det saa rent, saa ædelt, som det kunde lyse fra et menneskeligt Aasyn. I denne Mands Sjæl kunde ikke en uren Tanke opstaa, denne Mund kunde aldrig, selv hvor det ansees for tilladt, udtale et Ord, der kunde bringe Rødmen op i en Kind. Han var ingen Kavaler i den almindelige Forstand, gjorde ingen Figur paa Ballerne. Han var ingen Kavaler, men han var en Ridder uden Dadel; han var en Mand med Hjerte.

I et af disse Mindeskrifter, som Festanledningen har draget frem, et smukt og hjertelig affattet lidet Manifest, der skriver sig, hvis vi ikke mindes feil, fra Schweigaards Fødeby, fremhæves som et eiendommeligt Træk den Modsætning, der raadede mellem det næsten barnlig milde — vel hans Væsens Grundtone — og den mandige Fasthed, den uboielige Viljekraft, hvormed han holdt paa og satte sine Idéer igjennem.

Det kunde synes at levere et nyt Bevis for det usikre, her at drage Slutninger frem og tilbage, Slutninger, der har voldt mer end én Feiltagelse, vakt mer end én Forundring. Men Schweigaard bød liden Anledning til slige Overraskelser. Vi oplevede disse Kontraster mellem det offentlige og private Jeg ganske anderledes udpræget i andre af vore store Aander. Vi vil blot nævne Høvdingerne for hine Dages stridende Partier, *Welhaven* og *Wergeland*. Hvem som kun kjendte denne første gjennem hans milde, lidt elegiske Digtning, vilde vanskelig have kunnet tænke sig den Personlighed, der skjulte sig bag denne. Selv hans Polemik var misvisende, den var tung og manglede Humoren. Og nu Personen, Privatmanden Welhaven! Man har maaske endnu ikke tænkt sig eller vurderet ret den Virkning, denne har øvet paa vore dengang endnu ubefæstede, lidt konfuse Tilstande. Hans største Betydning har maaske ligget heri. „Welhaven, denne Stormvind i vore lumre Smaaforhold,

der undertiden kom i Skade for at rive Stakitter ned, maaske en og anden pen liden Vase ogsaa . . .," saa heder det medrette i nogle Erindringer fra den Tid. Men en Kritik som hans var vækkende; man fik Øinene op, man var paa sin Post. Og hans Kritik skaanede ingen, intet. Man kunde sige, som det heder i Folkevisen, at hvor han traadte ind ad en Dør i en, kanske intet ondt anende, Familiestue, „vendte sig alle Billeder smaa" af Skræk. Nu, naar jeg tænker paa mange af disse, især Familieportrætterne — vi kjendte dengang ikke Fotografier —, gjorde de ogsaa bedst deri. Af ham taalte man det, fordi denne Skaanselsløshed mod alt smagløst, latterligt, borneret bares af en bedaarende Personlighed, et glimrende Vid, der kastede sine Funker tilbage fra en Sjæl, saa barnlig ubekymret, saa rolig lidenskabsløs, saa kjølig krystalren som Solskin i Marts. Han var paa en Gang vor Bys *enfant gâté* og *terrible*. Man kunde ikke undvære ham.

Nede i Danmark læste man hans Digte og drømte om en nordisk Minnesanger, en from Baldurskikkelse bag disse milde, formfuldendte Strofer, en sand Modsætning til hans Fiende, den skrækkelige Wergeland. Dennes Poesi kjendte man slet ikke, men af hans Polemik mod Welhaven og ved en maaske ganske misforstaaet Opfattelse af Stridens virkelige Motiver, havde man dannet sig en Idé om noget „Ungeheuerligt", man ikke kunde komme nær — en Slags Jette, der morede sig med at slynge Klippestykker ned paa fredelige Folks Hoveder. Det er med inderlig Glæde, jeg har oplevet, at denne Opfatning af ham nu er veget Pladsen for en ganske anden, og at det *unge Danmark* bedre har forstaaet, hvad hint Danmark saa sørgelig misforstod.

Henrik en Jette, en Umulig at komme nær! Et Barn, et godsligt, snildt Barn var han. Kritikløs, uberegnet, blot følgende sit Hjertes Tilskyndelser. Altid forelsket, altid i Ekstase! Alle Originalers, for ikke at sige Karikaturers Velynder og trofaste Beskytter! . . . Alle oversiddende Damers Trøst paa Ballerne! Ja, saadan var han.

Det var en egen, en interessant Tid, denne. Dog ønsker vi den ikke tilbage. Livet gik i raske Pulsslag; for vor gamle, forsigtige Doktor *Tid* maaske lidt for betænkelig raske og fulde. Selv vi Damer følte ubevidst en Forpligtelse til at følge med og yde vort. I den lille Kreds, hvortil jeg var saa lykkelig at høre, havde der endog dannet sig en hemmelig Forening, et Slags Frimureri, der ikke gik ud paa mindre end at erklære alle de gamle ærværdige Omgangsformler og Snirkler Krig og

iempeligst muligt kaste alt konventionelt usandt overbord. Forkyndelsen af denne nye Lære turde naturligvis kun træde forsigtig op, det vil sige halvt skjemtende, men det gav Anledning til morsomme Konflikter og mangen fornøielig Scene. Ak, det er vemodigt i de gamle Gjemmer at støde paa en Pakke forkrøllede Skripturer — Bladet, som vi udgav.

I al denne Dagens Gjæring, under Spøg og Alvor, skjulte der sig dog en Trang, en Higen mod noget, som man i vore Dage mere bevidst har givet Navn af en Kamp for Individualiteten, en Kamp, der ogsaa føres med anderledes mægtige Vaaben nu end dengang.

Det er ikke ganske uden Hensigt, jeg er kommen til at dvæle ved nogle Betragtninger, der kunde synes at ligge Maalet for disse Linjer fjernt. Det skulde ogsaa bidrage lidt til at kaste et Lys over den Scene, hvor vor Schweigaard indtog en — maaske den fornemste — Plads, et Lys over ham selv. Ogsaa han tog Parti i hin Strid. Han var jo Medredaktør for Hovedorganet for det Welhavenske Parti, men hvor billigdømmende, hvor humant! Aldrig traadte han selv saarende op. Ogsaa i ham denne Modsætning mellem den offentlige Mand og Privatmanden, men hvor mildt udjevnet, hvor forsonet traadte disse Kontraster frem i en Individualitet saa ligevegtig harmonisk som hans!

Der var gaaet et Par Aar hen siden hint første Møde med ham oppe paa Akershus. Da annoncerede min Korrespondent mig en ny Fremtoning paa vor Hovedstadshorisont: *Caroline Homann*, Schweigaards Forlovede. Hun var kommen i Besøg fra deres fælles Fødeby Kragerø, og alle talte om hende. Alle vilde gjøre hendes Bekjendtskab. Efter Beskrivelsen maatte hun paa det nærmeste virkeliggjøre Forestillingen om disse Feer og Sylfider, som Folkepoesien luftigst og mest bedaarende har skabt dem, dertil straalende af Livslyst og det overgivneste Lune. Med den Ligefremhed, der nu engang var bleven Dagens Tone, lod vi hinanden straks hilse og forsikre, at vi var yderst spændte paa at gjøre hinandens Bekjendtskab. Vi skulde nok vide at finde hinanden, kjende hinanden uden Præsentationer.

Saaledes stod Sagerne, da vi en Aften befandt os i den røde Sal i Lyceet, det ugentlige Mødested for Christianiasocieteten. Foran os sad en ung elegant Dame, der straks vakte en temmelig sikker Formodning om, hvem det maatte være. Nogle prøvende Sideblik, der streifede mig, medens hun vekslede nogle Ord med Emilie D., tydede paa, at hun ogsaa nærede sine.

„Maa jeg ha den Fornøielse at forestille Damerne for hinanden," sagde min Veninde, vendt mod hende. „Frøken W. dg" —, her nævnte hun et fingeret, mig ganske ukjendt Navn.

„Fra Kragerø?" sagde jeg. „Saa kjender De vist Caroline Homann, Schweigaards Forlovede?"

„Nei," svarede hun med den fuldkomneste Anstand og det forbindtligste Alvor. „Men jeg har hørt hende meget omtale... Hun skal være saa elskværdig."

„Saa-aa! ... det har jeg ikke hørt ..."

Længere formaaede vi ikke at vedligeholde Spasen, og Bekjendtskabet var sluttet.

Vi gjensaa hende som ung Hustru i sit smukke, elegante Hjem, straalende af Liv og Lune, der dog aldrig gik over Gratiens Grænser. For mig mer alvorlige, indesluttede maaske lidt for nærgaaende i sit drillende Skjemt. Vi saa hende paa Bal i Lyceet, i hvid Silke og Flor, med gule Roser i det mørke Haar. Selv blandt de mange virkelige Skjønheder, som vor By kunde opvise ved slige Leiligheder, maatte hun vække Opmerksomhed. Hun havde denne rene Bleghed — *morbidezza* kalder Italienerne den —, der ved Lys fortoner sig til Marmorets Hvidhed — dertil en Figur, middelhøi, slank, hvis alfeagtige Finhed og Elegance først traadte rigtig frem i det luftige Balkostume. Naar hun svævede hen i Valsen, fulgte alles Øine hende, og de gamle Fruer paa Tribunen i Fonden bøiede sig hviskende mod hinanden.

Det var maaske den sidste Gang, hun var paa Bal.

Deres første Barn, en kraftig Gut, havde arvet Forældrenes Skjønhed. Vi maatte altid stanse paa Gaden for at se og beundre lille Christian Schweigaard.[1] Alt syntes nu samlet i dette Hjem for at gjøre det til et Lykkens, Tilfredshedens.

Saa kom Vendingen i hendes Liv.

En næste Barselseng bragte hende paa Gravens Rand. Barnet døde straks, hun selv havde faaet det Knæk, hvoraf hun aldrig kom sig.

Og saa veg Lykken fra dette Hjem, der herefter skulde blive en Sygestue?

Nei, den overvandt Stødet. I Caroline Schweigaard boede der en Livsglædens og Freidighedens Magt, der bød selv Sygdommens og Smertens Dæmoner Trods; det havde blot formaaet at lægge noget mildere, dæmpet over hendes Væsen. Hendes Alvor stemte saa vemodig!

[1] Forhenværende Statsraad Schweigaard. (Anm. fra 1885.)

Deres Hjem var et af de selskabeligste. Her samledes alle hine Familier, som vi vel tør vove at kalde vor Bys første. Nærmest i Rækken *Hansteens* Familie og *Andreas Munch*, den samme trofaste Ven, der skulde opleve at blive hans Hovedsanger ved Festen,[1] fremdeles *Welhavens, Dunkers*, *Colletterne*, *Fougstads*, *Sars's*, *Kjerulfs* etc. Denne Sofa, hvorpaa Vertinden hvilede, mest klædt i sirligt hvidt, var jevnlig omgiven af et inderlig velstemt Selskab, hun selv den gladeste, mest oprømte. Han, blid og fornøiet, hørte stille til. Det var, ligesom en under dette stille Alvor skjult Aare fik Luft i *hende*. I denne Stue, fra denne Sofa hørtes aldrig disse Klager, der kan blive en saa sørgelig Mani hos mange andre Syge. Men en Tilskikkelse som denne, baaren med en Sjælsstyrke som denne, har sin Majestæt, en afvisende Fornemhed, der vil holde ogsaa alle Mislyd udefra i fjern Respekt — hvo havde vovet at komme med sit Smaaklynk her? En Skjæbne som denne vil aande ligesom i en Atmosfære af skaanende Ømhed.

Den første Mai var hendes Fødselsdag. Ogsaa dette var betegnende. Hun kunde ikke være et Barn af den barske Vinter eller vor mørke, triste Senhøst. Naar hendes Helbred blot nogenlunde tillod det, samledes man paa denne Dag til en større Festlighed, og det forhøiede naturligvis den gode Stemning, naar det var Vertinden muligt at bevæge sig mellem sine Gjester.

En eneste Gang har jeg truffet hende udenfor hendes Hjem. Det var en Aften i 59 paa Observatoriet hos Hansteens. En ren Begivenhed for hende, for os alle. Vi sad rundt om Aftensbordet, hun halvt hvilende i Sofahjørnet. Talen, der i den snævrere Kreds ofte streifede det metafysiske, faldt paa vort Forhold til det gjennemlevede, det tilbagelagte, og hvorvidt man havde Mod til at ønske det helt eller periodevis tilbage. Herpaa blev vi alle afkrævet en Bekjendelse, der omtrent enstemmig, maaske lidt mer eller mindre betinget, faldt ud til et: Gud fri os vel! Welhaven, husker jeg, reiste sig heftig og styrtede derfra, som om han ikke fandt det et Svar værd. Det besvarede sig selv, kunde det synes.

Fru Schweigaard var den eneste, der forsikrede, at hun skulde gjerne *leve om igjen fra den første Dag*, hun var bleven sig sit Liv og sit Kald deri fuldt bevidst.

Naar var denne første Dag, hun blev sig fuldt bevidst?

Var det, da Smerte og Sygdom traf hende og knækkede hende midt i hendes fagreste Ungdom? ... det kunde røre

[1] Se Kantaten ved Støttens Afsløring. (Anm. fra 1885.)

til Taarer at høre hende tale om Livet i de varmeste, ivrigste Udtryk.

Kom med alle Schweigaards Lovprisninger, al den Ros, der har lydt i Tale og Skrift i disse Festens Dage — *denne betyder mere!* Ogsaa har han beseglet sin hellige Ret til denne Ros ved at følge hende i Graven.

Det gribende ved denne Begivenhed er udhævet i flere af Festberetningerne. Dog er dette skeet paa en Maade, der tyder paa en noget forskjellig Opfatning deraf. I et af disse Referater heder det, at Schweigaard et Par Dage efter Hustruens Død, „som angreb ham sterkt", paadrog sig en „akut Lungebetændelse", der i mindre end et Døgn bortrev ham.

Jeg vil ikke stride med den ærede Indsender, om dette forholder sig saa; der kunde maaske skaffes Lægeattest for, at en saadan akut Lungebetændelse stødte til, jeg har aldrig hørt det. Vi vil maaske ogsaa kun forstaa det som en undskyldelig, ja for vor Tids Opfatning maaske uundgaaelig nødvendig Tillempning af et lidt for uvant Motiv. En norsk Egtemand, Statsborger, Stortingsmand, der dør af Hjertesorg ved sin Hustrus Baare! . . . Vi indrømmer, at dette klinger for mytisk ind i vor sundere opfattende, over forrige Dages Følelsessværmeri høit ophøiede Tid.

Men jeg tror paa Myten, fordi jeg har kjendt denne Mand, hvis Hjerte brast, da hans Hustru døde.

Jeg tror paa Myten, saaledes som den dengang fra sikreste Kilde blev os berettet.

Schweigaards Sorg over hendes Død var saa dyb, saa heftig, at hans Omgivelser begyndte at ængstes for ham. Hin Nat til den 1ste Februar (Fru S. var død den 28de Januar) veg den kjærlige Søn ikke fra Faderens Side, men holdt trofast Vagten, til Morgenen randt; om Lungesyge var der ikke Tale.

Ud paa Natten stod Schweigaard op og gik ind til den Døde. Kom tilbage, og laa faa Timer efter afsjælet i sin Seng.

Formandskabet besluttede enstemmig, heder det endvidere, „at bemyndige Magistraten til at træffe de Foranstaltninger til Schweigaards og Hustrus Begravelse, der maatte findes hensigtsmæssige, for at give Handlingen den Høitidelighed, den festlige Karakter, som værdig kunde udtrykke Kommunens Sorg og Taknemmelighed". Bisættelsen skulde finde Sted i Trefoldighedskirken. Efter den Beskrivelse, der nu følger, maa den have været ualmindelig smuk og storartet.

Om nu Formandskab-Magistrat-Kommunen troede at forhøie det festlige Indtryk ved kun at tilstede *Mænd* Adgang til Kirken,

ved vi ikke. I Referaterne nævnes intet derom. „For at forebygge Trængsel," heder det, „besluttedes der, at Adgang til Kirken for Almenheden skulde begrænses ved Udstedelsen af Billetter."

Omfattede Kommunens Fortolkning af Begrebet *Almenhed* ikkun Mænd? Man maa tro det. Naar vi undtager nogle reserverede Pladser oppe i Koret, bestemte for Familiens nærmeste, blev Kvinder negtet Adgang til Kirken. Mig havde Familien vist den Forekommenhed at sende Adgangskort til Koret. Men jeg havde hørt om hin Forføining og blev udenfor. Her, blandt de *udelukkede*, har jeg havt min Plads, og skal jeg have den, til jeg selv bæres bort.

TANKER OG MONOLOGER.

En Forbøn.

En Selskabssøster har jeg, der har fulgt mig trofast i en Række af Aar, jeg kan sige fra den Dag og Time, da min C. lukkede sine Øine, og som vel vil følge mig ligesaa trofast, til jeg lukker mine.

Hun er noget stille og taus af sig, saa hun nok undertiden kan trætte mig morderlig; men søger jeg saa andet Selskab, saa kan det hænde, at jeg længes tilbage til den tause, slet ikke morsomme igjen.

Heller ikke har jeg kunnet forebygge, at hun af og til er kommen til at spille en liden Rolle i de Bøger, jeg har udgivet. Glem ikke, kjære Læser, at det næsten er uundgaaeligt, da hun saagodtsom er mit eneste Selskab. Hendes Navn klinger lidt pretentiøst, naar hun saaledes træder op; selv er hun, det tør jeg forsikre, ikke pretentiøs. Det lyder, hvis du ikke allerede har gjettet det, paa Mme. *Jeg*.

Fra mit Sygeophold i Klosteret.

Det er eget at betragte en saadan Rude overstænket med Regndraaber. Et helt lidet Billede af Livet. Alle vil de deres Bane ned, førend Solen tilintetgjør dem. Nogle skyder Fart, andre glider langsomt, ventende paa den næste, der skal tilskyde Kraften, den kommer, de glider, de tager en anden, en tredje med, og deres Vei er banet . . . se nu, hvilken Fart de tar!

En glitrende Draabe laa der ubevægelig, den gled lidt, saa stansede den, den syntes at vente paa noget.

Og i lige Linje med den kom en tung Draabe, først stille, majestætisk skridende, derpaa rivende med sig alt paa sin Vei, svulmende i hurtigere og hurtigere Fart nedad. Den stille Draabe sitrede i Forventningen af dens Komme, den havde ingen Magt til selv at flytte sig.

Men den store, mægtige Draabe gled forbi, netop *lige forbi.* Solen brød frem i det samme. Et Øieblik efter var Ruden blank.

* * *

Da jeg kom ned i Haven idag og forsøgte at hinke lidt omkring, gjorde en af Søstrene mig opmerksom paa et uhyre Spindelvævnet, der strakte sig tvers over hele Hovedgangen fra Busk til Busk. Noget saadant havde jeg dog aldrig set før, saa fortrolig jeg under et langt Landliv troede mig bleven med Naturens mangehaande Fænomener. I Midten af dette Net hang et Uhyre af en Edderkop, fire Gange saa stor som vore almindelige Edderkoppe.

En Bi kom tilflyvende, eller var det en Hveps? og blev hængende. Uhyret styrtede sig straks paa den, og en Kamp udspandt sig. Jeg blev staaende som fastnaglet; jeg tror neppe, man med mere Spænding har hilset en af de gamles Gladiatorkampe. Den fangne sprællede sig løs et Par Gange, men blev paany hængende.

Ved Hjælp af min Krykkestok lykkedes det mig at redde den. Den kom løs og — fløi mig lige i Ansigtet. At *jeg* nu slap vel derfra, var ikke dens Skyld. Man slipper ikke altid saa vel fra Biers Taknemmelighed.

* * *

At Dyrene har sit Sprog ligesom vi, ja det er jeg forvisset om. Jeg strøede idag en rigelig Portion Brødsmuler ud paa Vinduskarmen.

En Spurv indfandt sig straks, der, uden at jeg skræmte den, ligesaa snart forsvandt, dog kun for at komme igjen med to andre. Jeg kunde ikke tage feil, det har hændt mig oftere. Mon de enlige Fraadsere skulde være Pebersvende, der ingen Familie har at forsørge?

* * *

Havde den Klods, Jupiter kastede ned til Frøerne i Dammen, der kvækkede ham for høit og forstyrrede ham i hans olympiske Middagslur, havt mindste Følelse, vilde den bitterlig beklaget sin Stilling, som det ømfindtligste, der kunde hænde en Udsending af den Natur. Først at vække det uventedes, usedvanliges stupid-ærbødige Frygt, saa se den vige for en mer og mer nærgaaende Nysgjerrighed, og endelig føle sig overlabbet og overkvækket af slimede Frøer.

De følesløse Opskræmmere i en saadan Dam er unegtelig de lykkeligste.

Et Interiør i et moderne Velstandshus.

Det første Indtryk Forvirring; om det kom af de mange brogede Farver eller Lyset til to Sider, ved jeg ikke. Vinduerne hen mod Krogene frembringer altid denne spredte Lysvirkning, Skjønhedens, den lune Hygges værste Fiende. Det næste Indtryk var Kulde, hvis man tør kalde noget, der ikke stod i mindste Rapport til den store, mægtige Jernovn, saa. Vore, i lys, glinsende Blakfarve malede Vægge, der i de sidste Aar saa sørgelig har fortrængt de smukke, mørke, fløielslignende Tapeter, dertil de smørgule Døre med hvide Gesimser gjør altid, jeg kan ikke for det, den Virkning paa mig, som om jeg frøs. Paa Gulvet et nyt Brysseler i skrigende Farver. Over Sofaen et Oljemaleri af Husets Herre, malet af en ubekjendt norsk Mester, derunder et Fotografi af Fruen, en gammel And mellem fire grimme Ellinger, hvoraf ingen lovede nogen Andersensk Forvandling til Svaner. Hvad Slags Betræk paa Stole, Borde og Sofaer? Det forbliver en Hemmelighed, bestemt til at afsløres tre à fire Gange om Vinteren. Et pragtfuldt Taffelur mellem to forgyldte Vaser med de bekjendte pyramidalske Tøibuketter under Glas. Paa Konsoller, Etagèrer og Kommoder opdynget en saadan Masse af Nipserier og hvad disse tusende smaa Unyttigheder kaldes, som om vor Bys samtlige Basarkratere havde udspyet hele sit aarlige Udbytte over denne ulykkelige Stue alene.

Lidt overvældet var jeg sunken ned paa en Chaiselongue i Hjørnet. Da jeg havde siddet en Stund, følte jeg mig saa forunderlig beklemt tilmode, ligesom man vil sige, at Kattehadere kan føle Nærheden af disse dem antipatiske Dyr, uden at vide om dem. Jeg vendte mig, og jeg fik Øie paa en grøn Gibspapegøie i naturlig Størrelse; det maatte være den; jeg

reddede mig skyndsomst ud af den smørgule Udgangsdør med sin hvide Ramme — ved den hvinende Knirken i Hængslerne fór jeg op — det var kun en Drøm.

Nogle Selvbetragtninger.

... Det er det forfærdelige for en, der, som jeg, kan siges at være kommen i Utide, at der i Sporet af denne hos os i Folks Bevidsthed indgroede Opfatning af Kvindelighedens Ideal gaar en hel Række af disse selvmorderske Forskrifter, som, ak, min egen Natur og hele Opdragelse altfor meget har næret, men som i den Stilling, jeg nu indtager, omtrentlig hører til en moralsk Umulighed at gjennemføre. Dertil hører først og fremst denne hyklerske Selvnedsættelse og Selvnedkuelse, der falskelig gives Navn af Beskedenhed. Bare man knyr for at paatale noget, ville noget selv, da ingen hjælper os, har man straks som et Kast i Ansigtet: Fordringer, Fordringsfuldhed. Jeg løfter mine Hænder i en Bøn til min Samtid, ikke ganske at træde mig ned — Mændene tier haanlig; Kvinderne hvisker: Fordringer! Jeg ynker mig en enkelt Gang til en Veninde over den haardhjertede Overenskomst, der udelukker mig fra alt, alt. Fordringer! Jeg skrev engang en liden Bog, der indeholdt Skildringer fra Familielivet, mer for at kaste et sandere Lys over dets noksom omtalte, mere udprægede Medlemmer: „Bare tale om sig selv", blev Hovedanken mod den.

Men hvor det giver Mod til at ville, at vove! Man vil fortjene sine Prygl.

* * *

Hvoraf kommer det, som man kalder: Intet vil lykkes for en? Ligger det i en medfødt Mangel i vor Natur, Opdragelse, Mangel paa Øvelse i at gribe Livet hændig og praktisk an?

Jeg vil tie om, at intet vil lykkes i det store, men netop disse smaa Chancer, der skulde, om ikke trøste, saa dog berolige, disse Dagens Smaafelttog til at vinde denne Beroligelse, til Erobring af lidt nyt Livsstof, Livsfriskhed, er det, som saa smertelig skuffer, saa sørgelig sløver.

Jeg gik idag efter Ugers saadanne hundrede Skuffelser over i botanisk Have for at se Drivhusvandliljerne, der skulde være saa deilige. Kom netop derhen for at se Døren blive smækket i lige for min Næse. Hjem i Solstegen. Lagde mig paa Sofaen.

Slumrede ind. Da syntes jeg at se Feen fra min Barndom bøie sig over mig, viftende kjølig af den bredbladede Amaryllis, jeg ikke fik se, denne deiligste af alle Vandliljer. Trøst dig, sagde hun, du skal være uheldig i alt, alt, kun ikke i ett, og det er det, som volder dig mest Kvaler i dit Liv.

* * *

Vi kjender alle Protesilaosmyten, der har formet sig til en Verdenssandhed.

„Den, som gaar foran i en Alvorsdyst,
„Han seirer ei, han kjæmper kun og falder."

Hundreder af Mænd, der har viet sit Liv til en stor, endnu ikke af Mængden fattet Idé, vil have lært Protesilaos' Betydning at kjende.

Saa meget mere da en Kvinde, der har stillet sig i Fronten for noget saadant, beredt paa at tage alle Slagene, der falder, før hun ligger der selv.

Der var nogen igaar, der vilde give mig Navn af en kvindelig Protesilaos. Det er sandt, jeg har prøvet denne Kamp i al Skrøbelighed og Magtløshed, og det maa man lade mig, imod en forfærdelig Overmagt, der er vant til at seire, og dog, Vidunderet er skeet, jeg lever endnu, jeg er bleven 70 Aar i denne Kamp. Mon Protesilaos var saa gammel, da han faldt for de tusende trojanske Spyd?

Den 24de Januar 83.

Til Henriksmindet.

Nei, Henrik har aldrig været Republikaner *i den Forstand*, man nu vil gjøre ham til. Aldrig har nogen i hans levende Live opfattet ham saa. Hans første brusende Ungdom faldt i Revolutionsaaret 30, hans store, nu saa ofte nævnte, dengang saa lidet læste, af endnu færre forstaaede Digterverk er paavirket, om ikke udgaaet af hin Bevægelse. Dette Menneskehedens Epos, der begynder med Skabelsen eller lidt før og ender med den Grænse, som vi med vor bedste Vilje ikke formaar at øine endnu, hvor denne samme Menneskehed endelig har kjæmpet sig igjennem til Fuldkommenhedens Maal, kastet alle Krykker, aftakket alle Støtter, hvor alle Ledere,

alle Folkeslag tumler hinanden i Armene i en evig beseglet Broderkjærlighedens Fred — skulde vi allerede have naaet denne Lyksalighedens Grænse, hvor vi trygt kan afskaffe alle Støtter, alle Førere, al Autoritet, man give den hvad Navn man vil? Vi tror det ikke, og man vil neppe i Henrik Wergelands Skrifter eller Taler finde et Ord, der betegner, at han vil have Konklusionen i dette sit ideale Verdenssyn anvendt paa vore endnu saa lidet befæstede Forhold. Den varme, aldrig rastende Kjærlighed, han bar til sit Folk, og navnlig da Almuen, vil ingen drage i Tvil; men han har kun virket til dette Folks Belærelse og Opdragelse, han har aldrig ophidset det til Misfornøielse, aldrig brugt det til et Fodstykke for egen Storhed. „Jeg har kun været Digter, intet andet," saa lød hans Ord paa Dødsleiet. En smuk Bekjendelse, som ikke alle Poeter tør aflægge med ham.

Ja Digter var han; har han ikke bevist det ved andet, saa har han det ved den Maade, han anskuede Kvinden paa. Det ved jeg, at han med Liv og Sjæl vilde laant vor Sag Ord, havde den blot havt et Navn, en Lyd for sine Krav dengang. I hans store Fremtidssyner stod hun ligeberettiget med Manden, med gamle, svundne Epokers Begeistring og ridderlige Hyldning, løftet og baaret endog høiere end han selv . . . Ak, min Broder, vi forlanger ikke saa meget!

Det frygteligste, der tænkes kunde.

Om de andre Universets utællelige Kloder er beboet? Ja, dette er et Spørgsmaal, som vore Geologer og Astronomer vel for længe siden er kommen til Enighed om at besvare bejaende. Vi andre uvidende Stakler staar foran denne Mulighed med et rædselsfyldt: For Guds Skyld, dog vel ikke!

Konsekvensen er ubønhørlig. De lærde Herrer forsikrer os, at saa er det, det kan ikke være anderledes, og er i sin videnskabelige Iver saare fornøiede; men de glemmer at bevise os, at vor lille Klode blandt disse Myriader af Himmellegemer, der skulde være befolket med levende Væsener, at denne lille Klode er den *allerulykkeligste*. Det er heller ikke tænkeligt.

Men hvem kunde bære Forestillingen om, at der gives Tilværelser, Tilstande i Verdensaltet, der i Lidelser og Rædsler af alle Arter endnu skulde overgaa dem, vor Jord huser? . . . Hu, nei Tanken gyser tilbage.

En egen Smag.

Det er forunderligt med de mange Christusbilleder, ældre og nyere, hvormed Verden er beriget, hvor faa af disse der tilfredsstiller. Næsten alle er gaaet i de traditionelle Spor: Det bøiede, langlokkede Hoved med det stereotype Fromhedsudtryk.

Jeg havde længe, mange Gange følt det, uden at turde sige det; det er af disse Ting, man ikke tør røre ved. Da skrev min *Collett* mig fra sin Udenlandsreise (vi var dengang forlovede), at han endelig i Rom havde fundet den Christus, der havde tiltalt ham, tilfredsstillet ham mest, og det var en Michel Angelo-Statue, hvis jeg ikke mindes feil, i Kirken „Sta Maria sopra Minervam".

Denne Christus hørte ikke til de traditionelle Billeder af ham. Det var den opponerende, harmbevægede Forløser, den Christus, som jager Hyklerne ud af Templet.

Hvad er det rigtige?

Det er Begreberne stort og smaat, der i vor sociale Moralkodeks er saa forvirrende. Hvordan forsone det subjektivt rette og rigtige med det store, almindelige, Teorien med Praksis? . . . Hvad bliver tilsidst Ret og hvad Uret?

I Skolen har vi lært, at *Christi* Kjærlighedsbud strengt skal holdes, vi har faaet det indprentet i ti Budord, og vi afkræves Løftet om at overholde dem trofast i vor Konfirmation. Den samme Yngling, som høitidelig for Guds Alter har aflagt dette Løfte, er maaske inden faa Aar Medlem af et af disse kommunale Hverv, der tilsammen danner den Magt, vi kalder *Staten*.

Er Staten kristeligsindet? . . . Handler den i hin Aand, efter hine Lovbud, hvorpaa vi aflagde Løftet?

En Morder drages for Retten, dømmes og straffes med Døden. Men den samme Stat opdrætter Tusender og atter Tusender af Landets kraftigste Sønner i nogle aandssløvende Indøvelser til at sendes ud for at dræbe eller selv at dræbes. En henrettet Forbryders Dødskamp er kort, en Soldats Skjæbne, naar han falder, en langsom Pinselsdød paa en fremmed Valplads, og saa at begraves, som man begraver Hunde under en Galskabsepidemi.

En Tyvebande bryder ind i et Hus, knebler Beboerne og plyndrer, hvad den kan faa med sig. Den haardeste Straf,

vor Lovgivning hjemler, Infami og Død, venter Forbryderne, hvis de gribes.

En Nation reiser en organiseret Bande, der kalder sig *Hær*, overfalder et fredeligt Fremmedland, herjer, plyndrer, myrder i tusendvis, og forkynder sig tilsidst som Territoriets Herre. Men her kaldes Indbruddet *Heltedaad*, Overmandelsen af Beboerne *Seier* og Ranet af fremmed Eiendom *Erobring*. Naboerne ser til med frygtblandet Beundring, og Historiens Genius optegner Begivenheden med Stolthed i sine Annaler som et af dens Lyspunkter.

Er Staten kristeligsindet?

— En stakkels forført Pige begaar i Fortvilelse en Forbrydelse og sperres inde for Livstid. Men Ophavsmanden dertil ved ingen noget om, han kan gaa hædret omkring, som det ikke angik ham det mindste. I enkelte Lovgivninger forbydes det udtrykkelig at efterspore ham. Naar gale Hunde bider, skynder man sig med at slaa dem ned for at forhindre Smitten. Her har man ordnet Sagen omvendt. Her er det Ofrene, der slaaes ned, Forgifterne gaar fri. Og der er forskrækkelig mange Forgiftere, hvor skal vi finde en *Pasteur* til at betvinge denne Hundegalskab?

— Naar en af vore Kvinder i en viss Samfundsstilling begaar en Uforsigtighed eller gjør sig skyldig i en Svaghed, eller ofrer mer i sin Kjærlighed, end Reglementet tillader, er hun udpeget, maaske fortabt i den offentlige Mening.

Men dette samme dydige Samfund, denne strengt retfærdige Magt i det, som kalder sig Staten, aabner selv Dørene til Skjendselens Boliger, hvor Tusender af Kvinder ofres for Mandens Dyriskhed, aabner dem og siger: Værsgo, mine Herrer, nu er det ordnet saa godt og trygt, der er ingen Ting at frygte.

Ogsaa angaaende *Dyrene* mindes vi at have faaet nogle Leveregler indprentede, der kommer i en forfærdelig Strid med en senere Samfundsopfatning af det berettigede og tilladelige ligeoverfor disse vergeløse.

„Maa være snilde Barn mod Dyrene, ikke rive Vingerne af Torbisterne, ikke slaa Karo . . . klappe Pus pent!“ . . . har vi ikke alle hørt dette lyde for os hjemme hos Far og Mor?

I det store Hjem Samfundet seigpines daglig Tusender af uskyldige Dyr tildøde i dertil indrettede Laboratorier, om for at tilfredsstille en videnskabelig Kundskabstørst eller en særegen Grusomhedstrang hos Bødlerne, kan ingen bestemt afgjøre; men Staten holder sin beskyttende Haand ogsaa over

disse Vederstyggeligheder, og Samfundet ser rolig, ufølsomt til, som om aldrig nogen af dets Medlemmer havde havt et Barnehjem, aldrig havde hørt en kjærlig Stemme formane: „Snild mod Dyrene! . . . ikke slaa Karo! . . . klappe Pus pent!“ . . .

Er Staten kristeligsindet?

Den sidste Sten.

Naar man gaar tilfjelds, vil man undertiden ved Veikanten træffe paa en pyramidal Sammenhoben af Smaasten. Medens man stanser og undrer sig, i hvad Hensigt denne Stenhob er reist der, har Førerne allerede lagt sin til, og uvilkaarlig gjør vi det samme.

Er det et Mindesmerke, der er reist over noget merkeligt, *der* hændt? Nei. Paa denne Plet tog maaske for flere Aar tilbage et Par Gjætergutter Sigte paa en pragtfuld opskudt Tidsel; flere og flere Sten faldt, der trykkede den til Jorden og skjulte den.

Og nu kastede enhver, der vandrede forbi, sin Sten til, fordi de andre Stene laa der.

Det er saaledes, Stendyngen kan optaarne sig over et Menneskeliv, der løfter sig op over Alfarveien. Er den første Sten tankeløst kastet, følger de andre efter, og nu gaar ingen forbi, uden at de har lagt sin Sten til.

Men en Dag er Pyramiden vokset saaledes, at ingen naar længer derop. Og se Tankeløshedens og Raahedens Stenhob er vokset til et Mindesmerke, som Eftertiden ærefrygtsfuld bøier sig for.

DEN DUNKLERE SIDE.

TIL BEDRE FORSTAAELSE.

(1879.)

I.

Hvad der end tales for og imod Sagen, bliver der et Punkt i den, hvori selv de uenige lettelig vil enes, og det er, at vort Norden neppe kan kaldes en villig Jordbund for den Verdensbevægelse, som vi kjender under Navn af Kvindesagen.

En Smule sammenlignende Erfaring vilde snart belære enhver, der rolig vil se og dømme, om, at det Standpunkt, denne Bevægelse indtager hos os, ligger et godt Stykke under det,

som den har naaet i andre Kulturlande — Amerika taler vi ikke engang om.

Et bredt Belte tænkt sig draget fra Nordkap gjennem Norge —Danmark—Tyskland ned til Schweizergrænsen vilde maaske temmelig nær betegne det Strøg af det dannede Europa, hvor denne Sags Betydning og Berettigelse endnu ikke er trængt rigtig ind, men hvor den endnu maa friste en usikker og kjæmpende Tilværelse.

Særlig maa dette siges at gjælde vort Norge. Selv eier den ikke et Organ i Pressen, som den kan kalde sit, men der findes heller neppe et eneste af vore andre Blade eller Tidsskrifter, hvor den var sikker paa ikke at blive afvist, hvis den tilfældigvis skulde forkynde Anskuelser og Tendenser, som ligger lidt over det Høidepunkt for saadanne, der gjælder her hjemme, men som andetsteds maaske betragtes som noget allerede overskredet.

Et uimodsigeligt Bevis derfor har vi deri, at der ikke som i de store vesteuropæiske Lande er optraadt en eneste Mand af Betydenhed, der har gjort denne Sag til sin egen.

Ernest Legouvés herlige Verk: „l'Histoire morale des femmes", der samlede Tusender af Tilhørere af alle Klasser, da han i „Collège de France" uddragsvis meddelte det i Foredrag, er i vore nordlige Lande neppe kjendt af en Snes Individer.[1] Her vides ikke en eneste mandlig Forfatter, der i Lighed med den berømte franske og flere, som England har at opvise, i et omfattende, paa den rette Grundvold bygget Skrift har forkyndt sig som Forkjæmper for disse Bestræbelser. Hænder det, at nogen leilighedsvis udtaler sig om Spørgsmaalet, kan man være temmelig sikker paa, at det sker i nedkuende Aand.

Og hvilken er den rette Grundvold for disse Bestræbelser? vil man spørge.

Det er den, som ogsaa jeg, med bedre Vilje vistnok end Evne, har forsøgt at hævde i nogle Skrifter. Man har lidet søgt disse Skrifter; man synes ikke at have villet forstaa dem.

Det er sandt, der staar ikke et Ord om Mønsterkjøkkener eller nye Industriskoler deri. Da det fremmedartede i Programmet imidlertid maatte gives et Navn, har man kaldt det Fantasteri, Utopier o. s. v. Man har troet at se det yderligstgaaende i denne Retning, medens jeg har kjæmpet for Maade-

[1] Sverige har Æren af at eie dette Verk i Oversættelse, medens det i Danmark, længe siden paabegyndt af dygtig kvindelig Haand, ikke kan finde nogen Forlægger. (Anm. fra 1885.)

holdet, kjæmpet for at føre det bedste, brugbareste af andre Landes Resultater i Bevægelsen ind i vor og advare mod Udskeielsen.

Den er den Grundvold, som den franske Skribent allerede antyder i Titelen af sit Verk, naar han kalder det Kvindens *moralske* Historie.

Det er *Kristendommens* Grundvold. Ikke den af Mennesker forvanskede, gjennem Tiderne forfaldne, men den, som Christus selv forkynder: *Lighedens*, *Fællesforpligtelsens* Lov i et evigt, uryggeligt Forhold mellem Mand og Kvinde, hvorledes den end uundgaaelig maa tillempe sig en fremadskridende Verdensudvikling.

Det er dette gjennem Tiderne saa grovelig forrykkede Forhold, denne endnu saa uklart opfattede Sag først har at gjenoprette, skal der bygges videre derpaa, medens den er tvungen til at betragte andre mere letfattelige og -gribelige Faktorer i den, de praktiske Vindinger indtil videre som det underordnede — som noget, *der vil falde af sig selv.* Naar vi derfor i en eller anden hjemlig Behandling af Emnet har set dette sidste Spørgsmaal, *det praktiske,* omtalt som det for Tiderne *enegyldige*, *eneraadende*, der allerede skulde have fortrængt det andet, Livsnerven i den hele Bevægelse, da beror dette paa en Opfatning af Sagens Stilling, der er vel „elementær" endog for os her hjemme, og som derfor neppe vil kunne dupere nogen. At de fremmede Samfund, hvor denne Erfaring skal være hentet, ikke godkjender den, er det overflødigt at forsikre.

Nei, deri skal det sande Motiv til Bevægelsen søges og i intet andet: dette Forhold, dette af Christus indstiftede Forhold mellem Mand og Kvinde har ikke vedligeholdt sig. Legouvés Skrift vil paa en forfærdelig Maade kunne oplyse derom. Manden har kun forbeholdt sig selv Tillempningen efter Tidens Fordringer, alt imedens han efter *sine Fordringer først skaber Tiden*, men han har forment Kvinden det. I alt, hvad der kunde træde hans Egeninteresser for nær og true hans Enemagt, medens han selv mer og mer frigjorde sig fra den gamle Lovs Fællesbud, har han paakaldt den i sin hele knugende Bogstavstrenghed mod hende og kun tilladt Ophævelsen af disse Lovbud i formelle Uvæsentligheder.

Men kan det ene Lovens Bogstav hæves, kan andre det ogsaa, der ganske anderledes fjernende og skillende reiser sig mellem de to forbundne. Thi ligesaa lidt som en Kvinde i vore Dage tænker paa et bibelsk Forbud mod at klippe sit Haar eller røgte et Lærerkald, ligesaa lidt som vore Nutids-

damer finder sig religiøst forpligtede til at bede og høre Guds Ord med bedækkede Hoveder,[1] ligesaa lidt kan vi efter Bogstaven godkjende den Stilling, som Apostelen fra *sin Tids Standpunkt*, og vel at merke, ligeoverfor den *evangelisksindede* Mand, anviste Kvinden. Vi kan ikke anerkjende dette Underdanighedsforhold til vor Tids Mand, uagtet vi maa høre det forkyndt i de kirkelige Ritualer og Ceremonier. Presterne, de bestaltede Vogtere af dette af Christus indstiftede Fællesforbund, har ikke magtet at opretholde det — de er endte med at se gjennem Fingre med den ene Part og lukke Øiet for Kløften. Deraf maaske ogsaa den usikre Stilling, de indtager i vor Tid. Man skulde næsten sige, at jo mere de føler sin egen Uformaaenhed til at virke paa den mere ustyrlige Del af Hjorden, des strengere søger de at holde den føieligere Halvdel af den under Bogstavlovens Tugt. Derved udvides Kløften. Det maa komme til et Verdensopgjør, et Kompromis, hvortil Manden selv godvillig giver Stevne.

Det er dette Verdensopgjør, dette Kompromis, der forberedes i hine store Mænds Skrifter. De har begyndt, disse Christi sande Bannerførere, med at drage Sløret fra det Dyb af Fornedrelse, hvori Kvinden i Aartusender har været nedsunken. Mer og mer at vække Bevidstheden om en saadan verdenshistorisk Uret, og *ikke mindst hos de forurettede selv*, forberede Forsoningen, opildne til al den Opreisning, der kan ydes — saa sandt som vor Tid kalder sig Oplysningens, Humanitetens: at løfte Kvinden op til den Magt, den Betydning i Samfundet, der med Gud og Rette tilkommer hende, det er og bør være det sande Formaal for disse Bestræbelser.

Af Mænd, som vil anerkjende Kvindesagens Berettigelse i denne dens sande Aand: *Ligeberettigelsens, Opreisningens*, eier vort Norden vist ikke mange. Det er ikke længe, siden en enkelt saadan høisindet offentlig tog Initiativet i en simpel menneskelig Billighedssag, der angik Kvinden. En Karikatur i et Vittighedsblad var Belønningen for denne ridderlige Handling.

I dette Mørke kan det saa pludselig lysne, det er paa vor nordlige Horisont, disse Glimt tegner sig uregelmæssig, uberegnelige som Kornmodn om Høsten. Men Kornmodn betyder jo noget godt, derfor hilser vi med Glæde disse Glimt som et lykkeligt Varsel.

Forsvaret har hidtil kun været lagt i enkelte Kvindehænder, det er, i *Vanmagtens, Forladthedens*. En saadan Forkjæmper-

[1] Se Pauli Breve til de Korintier.

inde vii snart merke, at hun støttes ikke fra nogen Kant. Hun vil altid i Farens Øieblik se sig i en Situation, der minder om den ulykkelige Keiserprins's Allersidste: Ynkelig ladet i Stikken af sine egne, medens der lurer, kan man sige, en Assagay bag hver Busk.

DEN NYE OPDAGELSE.

(1879.)

Veltalenhedens Dis, o Musa blid og skjøn,
Jeg dig paakalder, høre du min Bøn!
Thi særlig, naar det gjælder uvant Tale,
Og noget med lidt Fynd og Kraft at male,
Jeg stoler mer tilsidst dog paa dit Kjøn
End paa hin stolte, strenge, laurbærkranste Gud,
Der selv mod egne Dyrkere, naar det ham stikker,
Overmodig, seirsberuset skikker
En eller flere hvasse Pile ud,
Naar han (man har Eksempler og derpaa,
Hvis man i noget drister sig hans Lige)
Ei foretrækker, med Respekt at sige,
Dem levende at flaa;
Og derfor Magtens, Styrkens Symbol, han som
ingen anden
Til Skytsgud egner mere sig for Manden.
Men du, o milde Dis, vil os tilhøre,
Men du imod et Kjøn vil skaansomt bøie Øre,
Der, ikke kaldet til at herske, handle, styre, stride,
Fik Trangen ikkun til at *ofre sig* og *lide* —
En Trang, som knapt det holde kan i Tømme,
Men selv, vil man jo paastaa, søger Prøvelsen,
Imedens dog, fuldt villig vi indrømme,
For den at lette, holde jevnt i Øvelsen,
Der gjøres muligst *alt* ifra den anden Side . . .
Men du, o milde Dis, vil skaansomt bøie Øre
Imod et Kjøn, der — sælsomt, siger vi,
Med saadan Trang udstyret — sært mon friste,
At bære paa en tyndere, mer trykket Hjernekiste
Med *mindre Indhold indeni*
End hint det andet Kjøn, det mægtige, „det sterke"
(De tykke, tunge Kister altsaa dettes Merke!),
Staa du, veldædige Beskytterinde,
Offertrangens, trange Hjerners Skytsgudinde,

Staa du, en stakkels Bærerinde deraf bi!
Lyt huldrig til, hvad her hun har isinde,
Læg mer end Kvindes Mod og Magt deri!
Sufler mig, inspirer mig, der min Sang
Saa dristigt Maal har sat sig denne Gang.

Der er et Motiv kommet til i Kvindesagen, der maaske mere end noget er skikket til at bringe Forvirring i Opfatningen af denne Sag, for ikke at sige hemme den i dens Gang: Spørgsmaalet om de naturlige Evners Fordeling i de forskjellige Kjøn. At det er bleven en mægtig Faktor i Modstandens Bestræbelser, er ganske visst. Det er allerede adskillige Aar, siden Verden blev imponeret ved en ny Opdagelse, den, at man ad *anatomisk* Vei var naaet til paa det nøieste at faststille Forholdet mellem de mandlige og kvindelige naturlige Evner. Man var kommen til det nu endelig uimodsigelige Resultat, at den *aandelige* Overvegt overveiende ligger paa Mandens, men den *moralske* — som en af de mere berømte Sjæleprosektorer galant lægger til — overveiende paa Kvindens Side.

Med denne Opdagelse skulde alle Spørgsmaal være løste. Verdensligevegten var da endelig funden og for evige Tider sikret.

Sagen er, at det er denne Udskiftning af Egenskaber — lad dem grunde sig paa Sandhed eller ikke — der maaske mer end noget bidrager til at forstyrre denne Ligevegt og til at befæste Kvindens hele mislige Stilling i Samfundet . . . Vi staar her svimlende ved Kløftens Rand.

I Virkeligheden vil det nemlig sige, at den aandelige Overvegt først og fremst finder sig kaldet til at øve denne Overvegt netop over sin føieligere Modsætning, de moralske Egenskaber, bestemme deres Art og indbyrdes Forhold, kort — lempe dem efter sit Behov.

Det vil kun sige, at den aandelige Overvegt i det hele notorisk har bevisliggjort sin Eneret til at foreskrive Love, tage Bestemmelser, eksekvere Domme, medens den anden Part *naturnødvendig* villig vil underkaste sig disse Love, denne suveræne Styrelse.

Det vil kun sige, at deraf er flydt Love og Bestemmelser der i visse retslige Tilfælde stiller Kvinden i Række med Børn og Imbecile.

Det vil kun sige, at deraf er flydt Love og Bestemmelser, der tillader Manden „til en viss Grad“ at prygle Hustruen.

Det vil kun sige, at der deraf er flydt Love, der tillader ham at dræbe hende paa Stedet, hvis *hun* gribes i en Forbrydelse mod Egteskabets moralske Forpligtelse.

Skulde vi ikke have denne Udskiftning af Evner og Egenskaber at takke for den hele vanvittig opskruede Maalestok for kvindelig Moral og Pletfrihed i Forhold til Herrens og Lovgiverens? Til hende Kravene paa Ædelmod og Opofrelse — til ham at modtage Offeret og lønne hende paa en Maade, der ofte mindst smager af Ædelmod. Man minde sig blot det forskjellige Lønningssystem, hvor Arbeidet ofte er ganske ens: Han *byder* — hun skal *lyde* — hun *yder*, han skal *nyde*, det er Konsekvensen af denne Naturnødvendighedens Lov, beseglet ved baade Sondens og Vegtskaalens uimodsigelige Vidnesbyrd.

Vistnok kunde der reise sig Tvil om Paalideligheden af denne kirurgiske Bevisførelse, og om den i saa Fald giver Ret til en saadan Udskiftning af Magt, der simpelt væk vilde vedblive at gjøre vore menneskelige Samfund til Planteskoler for Tyranni og Uretfærdighed. Det kunde navnlig være Tvil underkastet, om virkelig den lidende Part med saadan naturbegrundet Glæde finder sig i Uretten.

Vi tror, den *lider forfærdelig derunder*, at Tusender sukker mod den Tid, da alle vil stemme sig op mod den, og denne Side af Frigjørelsen seirende være traadt for Dagen.

At denne Misfornøielse rører sig, om end dump, i mange Gemytter, hører i det mindste til det bevislige, uimodsigelige. Paa hvilken Side den aandelige Overvegt virkelig skulde ligge, og hvad Indflydelse den i saa Fald vilde øve paa Spørgsmaalet, dette er et af de Problemer, som, hvis det overhovedet *summarisk* kan opgjøres, ikke endnu kan finde nogen Løsning. Tiden dertil er endnu ikke kommen. Man kan formentlig ligesaa lidt paa vore nuværende Tilstande bygge et System for den ene Parts aandelige Underlegenhed, som man af en Chineserindes forkrøblede Fod vilde bevise, at den ikke kunde være ligesaa velskabt som en anden Menneskefod, der ikke har kjendt Futeralet.

Der har vi det. Argumentet hentet fra Foden, ikke fra Skruerne om den. Den gamle Forveksling af Aarsag og Virkning, som den „logiske" Del af Menneskeheden ikke *vil se*, og den ulogiske Del af den naturligvis ikke *kan se*, paa Grund af — den lamme Fod. Vi kan daglig faa denne Argumentation for en naturbegrundet kvindelig Ulighed og Underlegenhed præsenteret os i det hele Repertoire af daddelværdige Egenskaber

for vor Tids Kvinder og sikkerlig ikke mindst ubønhørlig af hendes eget Kjøn. Hendes Overfladiskhed og Interesseløshed, hendes „Pjattevorenhed", hendes Koketteri og Forlystelsessyge etc. etc.

Men er det ikke saa, man vil have hende? Er det ikke disse Egenskaber, man mindst i de Par sidste Aarhundreder netop har fremelsket hos hende? Manden vil have hende saa, og naar det altfor vel lykkes, burde Daddelen ikke træffe hende. Jeg kan ikke istemme dette — især det kvindelige, lidt farisæiske Skrig over disse Feil — de maa, synes mig, kun vække den dybeste Medynk. I Middelalderen indtog Kvinden en helt anden Plads i sit Samfund. Hun var da den ved Lærdom og Dannelse overlegne, den aandelig toneangivende, medens Manden skjøttede sine Rov- og Kampinteresser. Da hørte man intet til disse Smaaligheder og Ynkeligheder, der nu lægges hende tillast. Det er sandt, Uvidenheden og Fanatismen var dobbelt vaagen, en saadan Overlegenhed kunde kun stamme fra Djævelen; derfor laa Fanatismen og Uvidenheden ogsaa bestandig paa Lur og brændte hende med sand Fornøielse paa et Baal, hvor den kunde komme til det.

Forholdet i vore Dage viser sig vistnok mindre skarpt udpræget, men skulde Opfatningen af Kvinden og hendes Betydning i og for Samfundet virkelig staa saa meget høiere end dengang? En aandelig Overlegenhed sees endnu kun med mistænkelige Øine, Adgangen til at bruge sine Evner i det store, bevægede Livs Tjeneste er endnu mere end dengang sperret for hende overalt. Manden holder sig mere hjemme end i Feudal- og Ridderskabets urolige Tider, og her skal hun være Dukkebarnet, der forlyster ham, bortspøger og bortpjatter hans mørke Stemninger og sørger for hans huslige Behov. Spørg hvilken Mand af vor Tid, man vil, selv den høiærværdigste, og de vil alle foretrække Dukkebarnets Silkestrømper fremfor disse stygge *blaa* Strømper.

Den aandelige Overvegt er i sin Art despotisk. Det er ikke af den, Kvinden tør vente sig en heldig Løsning af hendes Sag. Det, man kalder hendes Fortrin, der alle skal have det passive, lidende Præg, vil neppe heller virke til denne Løsning. Det kan kun en ligevegtig Udskiftning af Evner og Egenskaber, der forsonet rækker hinanden Haanden og supplerende kan virke i Fællesskab.

KRITIKKEN OG KVINDESAGEN.

(1879.)

Vi kan forfølge Virkningerne af disse mislige Vilkaar, hvorunder en hos os endnu saa lidet sympatetisk Sag har at kjæmpe, vi kan forfølge den i alle dens Spor, gjennem alle Konflikter, fra Dagens ligegyldigere, simpeltvæk mattende og trættende op til Livets dyberegaaende, mere skjæbnesvangre. Vi maa her indskrænke os til at antyde den Stilling, som denne Sag indtager ligeoverfor den *væbnede* Magt, Modstanden har at stille i Marken: *Dagspressen, Kritikken.*

Et saadant kvindeligt Forkjæmperskab er endelig naaet op til Udgivelsen af et Skrift.

Intet om de Kampe, det har havt at bestaa, medens der endnu arbeidedes til dette Maal. Man maa bestandig minde sig om, paa hvilken Jordbund man staar, der maa hverken siges for meget eller for lidt; det er som at sysle med Petarder, en enkelt lidt for vovet Sætning kan sprænge det hele. Censuren ligger allerede i Luften, ligefra Veninders bekymrede Miner, gjennem diverse andre Instanser, ned til den allersidste, maaske en „tænkende Sætter" — „en ny Magt i vor moderne Kultur, der ikke er mindst at frygte", som en bekjendt Forfatter udtrykker sig.

Det er endelig naaet dette Maal, den store Dag er oprunden, den, som andre Kunstnerproducenter hilser som en Opfyldelsens glade, der lover dem Belønningen for alt Besvær.

Først nu vil den Stilling, denne Kunstnermission indtager til den store Almenhed, synlig træde for en Dag.

„Aanden, Kunsten har intet Kjøn," er der sagt; her er da endelig et Felt, hvor Ligheden synes selvskreven. I alle andre Kulturlande erkjendes ogsaa denne Aandens Ligeberettigelse. Hvor det f. Eks. gjælder visse offentlige Nationalbelønninger, regnes kvindelig Fortjeneste sideordnet med Mandens.

I vort Norden er det ikke saa. En Forfatterinde vilde selv under den gunstigste Konkurrence, støttet af de mest smigrende Indstillinger, kun opnaa en Søsterlod, hvis der overhovedet opnaaes noget. Hvor det derimod af en eller anden Parti- eller Tendensgrund gjælder Mishagsbevidnelser overfor hende, kan hun være sikker paa den dobbelte Arvelod.

Det vil vise sig overalt, hvor Kritikken privat eller offentlig udtaler sig om kvindeligt Forfatterskab vis-à-vis det mandlige, i den paafaldende Afvigelse i Opfatning og Bedømmelse, der

da giver sig tilkjende, nøiagtig den samme, der gjør sig gjældende i alle Livets almindelige Forhold.[1] Skulde denne Partiskhed ikke være den fornemste Grund til, at næsten alle betydeligere Romanforfatterinder forskanser sig bag Mandsnavne? — Lader et saadant kvindeligt Forfatterskab sig ikke strengt henføre til den fuldkommen tamme, uskadelige Dameproduktion, eller endnu bedre, til en viss selvmordersk, selvnedbrydende Sort, der giver sig Navn af den kristeligsindede (jeg vil heller kalde den ukristelig), en Sort meget yndet Produktion hos os, der ganske sparer andre Uleiligheden, — tillader den sig en frisindet og — dette kan neppe undgaaes — *anklagende* Stemme i Tidens store Spørgsmaal — straks vil man se den daglige lille Konveniensmaaler for kvindelig Optræden bragt i Anvendelse.

Hvad gjør vore første Dramaturger andet end at rette de bitreste, mest nærgaaende Angreb paa bekjendte Samfundstilstande? Er Forfatteren saa heldig at staa udenfor Partirækkevidden, kan hans Stykke dertil æstetisk forsvare sin Plads, interesserer det, morer det, taales det ikke alene, det sætter alle Penne respektfuld i Bevægelse. „Et Dukkehjem" skulde være skrevet af Kvindehaand! Vel, at det ikke er saa; vi havde ikke faaet det at se paa nogen Scene, men man havde nøiet sig med at harmes over Noras Bortgang i al lun Gemytlighed hjemme.

Statistikere og Kriminalreferenter, Læger og Sjælesørgere, Filantroper og Misantroper forener sig i et Skrig over Tidens Forfald og moralske Udartning.

En Forfatterinde, uagtet hendes eget Kjøn lempeligst beregnet de 99 af de 100 Gange er Offeret for og i denne Udartning, maa ikke tale, maa ikke vide om den.

En Mand vil ogsaa i Regelen være forskaanet for disse vivisektoriske Sjæleundersøgelser og Tilbageslutninger paa det rent personlige, som en kvindelig Forfatter af et ikke ganske normalt Præg altid ser sig udsat for. Ikke mindst heri bliver en Forkjæmperinde for en større Sag ømfindtlig erindret om, at den liberale Sats: „Kunsten, Aanden har intet Kjøn" ikke gjælder her i Norden.

[1] Vi kan forfølge denne uvillige Sky for det sideordnede, ligeberettigede lige ned til, hvor der er Tale om en simpel Udskiftning af Rum, af Plads. Ved alle vore offentlige Indretninger, Læsesale, Bade, Restaurationer o. desl., vil man se den slettest udstyrede, snævrest mulige Parcel af saadanne anvist Kvinder. Paa vore Dampskibe gjælder Sammenstuvningssystemet endnu i hele sin Rædsel. (Anm. fra 1885.)

Der kunde paapeges hundrede Træk af denne Partiskhed for Forkjæmpermanden. Vi vil tillade os at udhæve et eneste saadant Træk.

Lorentz Dietrichson udgav nylig et fortræffelig lidet Digt, betitlet „Kivleslaatten", der strengt gaar visse af vore hjemlige Tilstande tillivs.

Desuagtet er det blevet venlig optaget. Det har maaske virket mere overbevisende, mere varmt indtrængende, end vor berømte „Dæmring" i sin lidt kolde, overlegne Tone nogensinde gjorde det. Det er ogsaa blevet velvillig anmeldt, baade i danske og norske Blade.

Samtidig dermed er der udkommen nogle „Kivleslaatter" fra kvindelig Haand, betitlet „Fra de Stummes Leir", der mindre nærgaaende er rettet mod Tidens literære Udskeielser.

De anmeldtes, de *overfaldtes*, kan man sige, i tvende kjøbenhavnske Hovedblade, i en Tone, der haanede al god Tone. Om Provinsblades Betragtninger derover vil vi ganske tie.

Ret merkeligt er det, at disse Udfald skede i to af den danske Presses Organer, der gjælder for rene Modsætninger, det ene for et Fremskridtets, det andet for et Tilbagegangens, Stilstandens. At nævnte Bog befandt sig imellem begge disse Retninger, som den ulykkelige Egtemand hos Schiller: „Von Beiden gleich verstossen, von Beiden gleich verhasst", med andre Ord var ingen af dem tilpas, har Forfatterinden ikke kunnet tyde anderledes end som et hædrende Bevis for det Maadeholdets Standpunkt, hun har indtaget og altid vil indtage, medens Uviljen mod en kvindelig selvstændig Optræden og Hadet mod Sagen selv gnistrer frem af begge.

Der er en Maade at affinde sig med en af en eller anden Grund ubekvem Produktion, den bekjendte, „at tie den ihjel".

En misundelsesværdig Død!

Der er en anden Dødsmaade, som den ugunstige Kritik, maaske som hurtigere og virkningsfuldere, hellere synes at ville bringe i Anvendelse, den at *citere ihjel.*

Kunsten deri bestaar i at opsøge de mere pointerede Steder i et saadant Skrift, rive dem ud af sin Sammenhæng og sætte dem i en Forbindelse, hvorved de kommer til at sige noget ganske andet, undertiden netop det modsatte. Træffer en saadan Kunstnercitator paa en Sætning, der altfor tydelig udhæver den sande Mening, saa springes den behændig over.

Nu, det er da ialfald vore egne Synder, vi her stevnes for, og vi har til Nød corpus delicti at henvise til. Vanskeligere er en saadan mer exceptionel Forfatterinde stillet, naar hun maa

være Syndebuk for andres saadanne, knyttede end disse Sigtelser sig til noget i vor Literatur mere udpræget og ophøiet. Jeg har saaledes mere end én Gang i Forhandlingerne om *Ibsens* „Dukkehjem" nydt den Ære at spille et Slags Rolle af fyrstelig Prygledreng;[1] hvad man ikke ligetil vovede at sige ham, det fik man med et behændigt Skub ind under mit Navn.

Vi maa bøie os for en Bedømmelse, der er begrundet i Læserens egen Erfaring. Men til de Tusender, der ikke kjender til Produktionen uden gjennem Døgnkritikkens Udsagn, være det bønligst henstillet, ikke ganske at dømme fra disse, og navnlig mistro — Citater.

DEN NATURALISTISKE ROMAN.

Denne Retning i Romanen nutildags har visseligen Ret ligeoverfor den usande, tilslørede Romantik, hvori vi Ældre er optaatet og opflasket. I den Forstand vil jeg ogsaa kalde mig Realist.

Men „Alles mit Maszen". Vi vil have den sande Side ved Livet frem uden at behøve at holde saa meget for Næsen, uden at føle Nødvendigheden bagefter at tage Nafta ind for Kvalme.

Dog, Kvalmen kunde vi endda nok se at finde os i, men der skjuler sig en brutal Uret derunder, hvorimod „Krænkelse af Velanstændigheden paa offentlig Gade" er intet at regne. Ved at vrænge Livet ud i sine dulgteste Folder, ved at behage sig i Skildringen af den dyriske Side ved Menneskenaturen er det atter igjen *Kvinderne*, der maa betale Legen, Mændene generer det ikke. Hr. *Zola* med Konsorter glemmer, eller har vist aldrig tænkt derpaa, at Kvinderne kan ikke eksistere uden dette ideelle Slør; det grunder sig i det dybeste i deres Natur; vilde de selv befri sig fra det, da vilde man, og medrette, høre et Skraal!

HØIRE OG VENSTRE.

En morsom Variant til den bekjendte Kategori, hvori den franske Code civil stiller „la femme", yder os Hr. *Delaunay* i et nylig i den biologiske Forening i Paris holdt Foredrag.

[1] Man vil mindes, at i gamle Dage kunde de unge Fyrstesønner blot foreholdes Eksemplet; de maatte derfor altid have en jevnaldrende Dreng ved Siden af sig, der modtog Pryglene i deres Sted. (Anm. fra 1885.)

Han udhæver den Forkjærlighed, som alle *høiere* og *mere udviklede Naturer* uvilkaarlig viser, altid at holde sig til *høire Side*. „De lavere, mindre udviklede Naturer, *Børn, Gamle, som gaar i Barndommen, aandssvage* eller *aandelig svækkede* og — *Kvinder*“, saaledes udtrykte Taleren sig, „er derimod altid tilbøielige til at holde sig til Venstre. Hvor begge Kjøn skilles ad, i Kirken f. Eks., ved Maaltider, sidder Kvinderne ogsaa altid til Venstre“. (?) Naar man læser sligt Galimatias, fristes man til at spørge: hvor hører Taleren selv hen? mellem de gamle Børn, eller de barnagtige gamle, mellem de svage Aander, eller de aandssvækkede? Bevares nei. Han er en af Frankriges berømteste Lærde.

FØR OG NU.

Man skriger over vor Tids Usedelighed, men den har maaske et Fortrin fremfor tidligere Dages, at man har begyndt at skrige over den, at den ikke vil gaa ganske rolig, ubekymret hen, som det var Tilfældet dengang. Værre end den var og havde taget Sæde i vore Landbygder i den første Tid af vort Aarhundrede, kan den vel neppe være. Vi havde Forbrydere i alle Genre at opvise, mistænkte Hustrumordere, Bigamister, Drukkenbolte, og vi behøver ikke at nævne Donjuaneriet i den laveste Skikkelse. Alle disse gik løse omkring, havde Forsædet i Kommuneanliggender, gav deres Familiefester og Baller, gik i Kirke og til Alters, kort repræsenterede anstandsfuldt Bygdens Honoratiores. Endnu tænker jeg med Gysen paa alle de Historier, der dog først senere, naar alle disse Helte havde udspillet sine Roller, kom for en Dag; der fattedes intet af, hvad man kunde tænke sig til Stof i de forfærdeligste Tragedier.

Vor brave, elskværdige *Eilert Sundt*, senere Prest i en af disse Bygder, bad mig engang fortælle ham noget deraf. Jeg sagde, at det havde sine Vanskeligheder at fortælle, men jeg skulde forsøge at skrive ham noget op deraf.

Det skede, og jeg optegnede en Del af disse Træk af en Bygdekrønike og sendte ham det; hvor det er kommet hen efter hans Død, om det endnu eksisterer, ved jeg ikke.

Og Kvinderne, Hustruerne til disse ryggesløse Mænd! Blev de ikke selv forgiftede ved Nærheden, virkede ikke Bevidstheden om en saadan Fordærvelse sløvende paa deres sedelige Forhold?

Nei, intet mindre. I rene Gemytter virker Lasten i sin dyriske Skikkelse, berøvet alt, hvad der anstændigvis tilslører,

om ikke forskjønner den: Galanteri, Lidenskab, elegante Former, kun afskrækkende, ikke forlokkende. Aldrig har jeg samlet, paa et ingenlunde snævert Omraade kunnet tænke mig en saa fuldkommen over al Tvil hævet Renhed og Hæderlighed som den, der omstraalede disse Hustruer og unge Piger. Det var, som om Fordærvelsen ikke angik dem; man skulde tro, at de betragtede deres Herrers Udskeielser som noget uundgaaeligt, som Naturprocesser, vulkanske Udbrud; saaledes bar Hustruerne det, saaledes sad de unge Piger i Hjemmet og ventede, at den samme Skjæbne skulde banke paa og hente dem.

O, hvilke Jammeregteskaber har jeg ikke oplevet, er jeg ikke bleven Vidne til! Jeg har først senere forstaaet det ret. Der taltes aldrig derom af de mishandlede; kun hændte det, at et Par Stykker af dem „af ubekjendte Grunde" forkortede sit Liv. Enhver skjulte sin huslige Elendighed, som et klogt Pengehus dølger sin Ruin, sin undergravede Kredit. Aldrig hørte man et uvilkaarligt Udbrud, aldrig et Suk, en Hentydning, der skulde gjettes. Hændte det, at der berørtes noget, der angik andre, saa skede det med den fatalistiske Sindsro, som naar man forhandler det uafvendelige, et Jordskred, en Stormflod. Undrer man sig saa over disse Kvinders Hengivelse i sin Skjæbne, en Resignation, der næsten lignede Tilfredshed, saa har jeg kun ett Svar derpaa, den laa begrundet i *en Mangel hos* dem. I Opfatningen af deres egteskabelige Stilling var der ikke faldt Gnist af Bevidsthed om nogen Nedværdigelse, der kunde vakt dem til Selvforsvar, til Modstand, med andre Ord, her var det Følelsen af deres Værdighed, der manglede. Denne Følelse var systematisk holdt nede i dem, Opdragelsen, den huslige, som den religiøse, havde fra Barnsben indprentet dem den officielle Kvindelighedens Hovedparagraf: *lide og tie*, tie i den bogstaveligste Forstand saaledes, at Ordet, Lyden, hvert Begreb, som stod i Forbindelse med Lasten, med Fornedrelsen, var dem forbudt, end sige disse Ord skulde eiet en Sjæl, en Gnist til Opstand. Vil man tro det, Ordet *Kvinde* (Qvinde, som det da skreves) var det ikke ret kvindeligt at udtale, det var ligesom blevet til noget vanhelligt. O, saa dybt nedværdiget var dette Begreb, at det kun bragte Tanken hen paa noget misbrugt, de laveste Begjærligheder hjemfalden! Bevis nok for, hvor nær dette Tidens Kvindelighedsideal var lænket til sin egen Modsætning, *Tøilesløsheden*, hvorledes de gjensidig støttede, beskyttede og befordrede hinanden, et afskyeligt Forbund!

Ja, saa fast sammenkjedet til Lasten var Begrebet Kvinde, at Nævnelsen kun bragte Tanken hen paa noget tvetydigt, urent.

Ikke til det herligste, det aandigste, der knytter sig til dette Ord. Himlen ske Tak! vi skyr nu ikke mere at udtale det, vi gjør det med freidige Pander, og en mindre hyklerisk fordærvet, renere stræbende Efterslegt skal vide at løfte det til den Plads, der medrette tilkommer det.

Fatter vi Grundtrækkene nu i denne Trældommens Kvindelighed saaledes, som den kun med ringe Afvigelser kom tilsyne i hin Tids Hustruer, møder os den nedslaaende Kjendsgjerning, at de af dem, i hvem Bevidstheden om egen Værdighed og den Fornedrelse, hvori de daglig aandede, mindst var vakt, baade var de lykkeligste, og vi nødes til at sige det — de elskværdigste. Jeg mindes saaledes en blandt denne Skare forurettede, der havde, vilde man sige, en mindre lav, derfor ikke mindre følelig Utroskab fra sit Egteskabs tidligste Dage at bebreide ham. Hun glemte det aldrig, det forgiftede hele hendes Liv. Men det var ogsaa en egen Kvinde dette, i hende intet Slavesind. Hun havde ligesom taget gamle Slegters Selvfølelse og strenge Ubøielighed i Arv. Hun var den eneste blandt sine Ulykkesfæller, der med Bevidsthed anskuede sin Stilling, dog kun for at lide dobbelt derved, baade ved Bevidstheden selv og den Isolerthed, den paatvang hende; thi alle de andre taalmodige og elskværdige Hustruer vilde gjerne hakke lidt paa hende, fordi hun ikke bar sin Skjæbne „kvindelig", ikke anende, at hun indtog et langt høiere Trin paa Erkjendelsens og den sedelige Bevidstheds Stige end de alle tilhobe.

EN RAR TYSK HUSMODER.

Under et Ophold i Berlin i 1877 faldt der mig et Par Skrifter ihænde, der, selv om de ikke skrev sig fra *tysk* kvindelig Haand, maatte kaldes enestaaende i sin Art. Enestaaende ved den djerve Uforfærdethed, hvormed Forfatterinden stiller sig personlig ligeoverfor en hel Hær af navngivne Modstandere, enestaaende ikke mindre ved den skarpe, sønderlemmende Logik, hvormed hun saa rolig uforstyrret, som gjaldt det at række en gammel Strømpe op, gaar deres længe noget forældede Dogmer og Anskuelser tillivs, indtil der bogstavelig intet levnes. I hendes Land — man vil forstaa, at her tales om *Kvindesagen* — vil dette sige noget.

Det gjælder nemlig her ikke mindre end den hele Armé af tyske Stuelærde, den bekjendte Münchenerfilosof Hr. von *Bischoff* i Spidsen, der har værdiget den Bevægelse, hvormed Sagen

kunde true deres eget rolige Land, nogle visselig ikke opmuntrende Betragtninger.

Forfatterinden, *Fru Hedwig Dohm*, Enke efter en nylig afdød anset Literat, er, saavidt mig bekjendt, ikke før optraadt som saadan, da hun, det var omtrent i Midten af Syttiaarene, debuterede med en liden Bog, der bærer den meget forkyndende Titel: „Der Jesuitismus im Hausstand". Hun søger deri at bevise, at den ensidige Opgave, man i Tyskland anviser den gifte Kvinde, ene og alene Husmoderens, Husholderskens, hverken er national-økonomisk eller en Vinding for Huset selv, men kun et Skalkeskjul for de herskendes Eneherredømme over Terrænet udenfor. Hun vil vistnok stille Husfruens Opgave i at være Husholdets stille, styrende Aand, men ikke i at gaa op i en trættende, aandssløvende Detailvirksomhed, der lader hende stige ned til Tyendets Sfære, idet den lammer al aandelig Rørelse, enhver Interesse udenfor.

Hovedangrebet er rettet mod den samme Hr. Bischoff, der havde villet bevise, at Kvinder hverken kan eller bør studere, at Mangel paa Evner dertil udelukkende anviser dem paa Husmoderskabet. Vi kommer her ind paa den bekjendte Forveksling af Aarsag og Virkning, en Forveksling, som den berømte tyske Filosof ogsaa synes at forvilde sig i.

Forfatterinden ivrer nu mod den gamle „bemooste" Anskuelse, at en videnskabelig dannet Kvinde absolut maa være en slet Hustru og Husmoder, og at Moderkjærligheden uundgaaelig maa fordunste ved al Kundskab, der ikke direkte angaar Huset. „Auf dem Mittagstisch einer Frau, die es versteht, Kubikwurzeln auszuziehen, wittern sie gleich immoralisches Sauerkraut, und der Kaffee muss unumgänglich einen Beigeschmack von Tinte haben . . ."

Saaledes udtrykker hun sig etsteds.

Skulde dette ikke være skrevet en lille Smule for os hjemme? Vi kan ikke negte, at den Slags Huslighed, Kvælningssystemet i Detaillen endnu har Borgerret hos os som det fortjenstlige, enerette. Jeg kan endnu mindes de Tider, da Fruen, selv i velstaaende Huse, opvartede ved Bordet, og kom man i et venskabeligt Besøg, maatte det regnes som et sjeldent Held at træffe Husets Dame i sin Dagligstue og ikke komme forstyrrende ind i en Optælling til Storvask, eller maaske i Mysteriet af en Saucetillavning, der ikke turde betroes Kokkepigen.

Til Fru Hedwigs Bog „Der Jesuitismus im Hausstande" er føiet et Anhang, hvori hun taler den kvindelige Stemmerets Sag.

Særlig vakte dette, som man kan begribe, et Skrig fra alle Kanter. Hun besvarede det med et nyt, dygtig skarpt, men fortræffelig affattet Skrift: „Die wissenschaftliche Emancipation der Frau".

I Fortalen til dette giver hun selv os en ret fornøielig Prøve paa Tonen i disse Tilsvar, navnlig citerer hun en viss Hr. *Wistling*, der i et bekjendt Leipzigerblad havde rettet et morderligt Angreb paa hende. „Seit den Tagen, wo ein volksthümlich drastisches Räuberstück über deutsche Bühnen ging, das eine *Hedwig* zur Heldin hatte, dürfte keine Trägerin dieses Namens mit solchem Eclat in die Öffentlichkeit getreten sein, wie unsere Berlinerpamphletin."

Hvor vilde hun ogsaa hen. Kvindelig Stemmeret og Tyskland!

Hvordan denne sidste endnu dristigere Brochure er modtagen, da den første vakte saadan Larm, har jeg ikke havt Anledning til at erfare. Ogsaa denne griber i flere Stykker ind i vore Forhandlinger af seneste Tid, saa at jeg, villig erkjendende egen Uformuenhed til at sige noget mere træffende, Sagen mere udtømmende, vilde ønske, at disse Smaaskrifter kunde finde Vei hjem.

Forfatterinden var selv en ikke mindre Merkelighed. Hun var af disse, som nok kunde bringe Forvirring i vor hjemlige Opfatning af Personlighedens Forhold til en udpræget kvindelig Produktion. Efter denne skulde man have ventet at finde en emanciperet af den velbekjendte Støbning. Men intet mindre. Hun syntes paa smukkeste Maade selv at føre Beviset for, at videnskabelig Dannelse og aandelige Interesser kan forenes med en brav Husmoders Opgave, at man kan varetage denne uden at stige ned til Kjælder og Kjøkken. De Gange, jeg besøgte dem — Manden levede dengang endnu —, fandt jeg en stille, fin, ret elegant klædt Dame, altid indtagende Husets Trone, Sofaen. Herfra vil hun da have styret og greiet alle de mange usynlige Traade i det huslige Maskineri, der, skal man dømme efter det Indtryk, man flygtig modtog, syntes at være i fortræffelig Stand. Selv Moder til flere gifte Døtre vil hun have lært ogsaa dem den uskatterlige Kunst at forene tvende Opgaver, som vi hidtil har vænt os til at anse for fuldkommen uforenelige.

VI KOMMER EFTER.

Vor Hovedstad har unegtelig æset sig op til noget, der smager af Storby; ogsaa i de andre Tilstande stræber den at hamle op med Udlandets store Kulturbyer. Det er da uundgaaeligt, at vi ogsaa da faar noget med, som ikke er af det gode, men, nærmere beset, maaske kunde rangere under det, vi kalder Overkulturens Udvekster. Ved slige Leiligheder røber vi os gjerne ved en Ubehjælpelighed, en Mangel paa det rette Maadehold, omtrent, som naar en Rus paa et landligt Bal vil spille den flotte Byløve.

Vi vil nævne en af disse Udlandets Samfundsudvekster, som vi ikke har været sene om at give Ly hos os i den Formening, at det er et Fremskridt, hin nye Institution, der proklamerer sig under Navn af „den lovbeskyttede Prostitution". Her har *Manden* — den i Skabningen Guddommen nærmest stillede, Midleren mellem Gud og den lavere stillede Kvinde, som en berømt fransk Forfatter udtrykker sig — skabt en Lovbestemmelse, hvori han, paaberaabende sig en for Samfundets Sikkerhed og Velfærd uundgaaelig Nødvendighed af en saadan, endelig officielt — mer kan man ikke forlange — bekjender Uformuenheden til etisk at kunne betvinge de lavere Instinkter, med andre Ord, godtgjort sit nære Slegtskab med sine næstforanskabte, der rigtignok paa en egen Maade modsiger den høitklingende Teori om Guddommen nærmest.

Den nye Institution, som vi har tilegnet os med en Iver, en Raskhed, som om det gjaldt en Menneskehedens Redning fra Undergang, har imidlertid i alle Samfund, hvor den har vundet Plads (de er ikke mange, kun tre, tror vi) vakt den ihærdigste Modstand. Overalt har der dannet sig Foreninger af Kvinder og Mænd til at bekjæmpe den, som netop den værste Tilskyndelse til Samfundets moralske Opløsning.

I et nylig i Kjøbenhavn af en saadan Forening afholdt Møde talte Fruerne *Hostrup* og *Meyerheim* Indignationens varme, kraftige Ord. Pastor Hostrup, Digteren, lignede i en Tale, der afsluttede Mødet, den lovbeskyttede Usedelighed med kontroleret Salg af Menneskekjød, arrangeret af Europæerne for at hindre de Vilde i at dræbe iflæng.

I vort uskyldige Land er vi ikke kommen til Protesten endnu; vore Damer er altfor ærbare til at vide noget om, end sige paatale en saa styg Sag som denne.

DE ÆRLIGE CHINESERE.

Det er merkeligt nok, at man i vore civiliserede Samfund omtrent med samme Miner hilser en Datters Fødsel som en Søns. Ærligere tager man det i Haarpiskenes og Fodlemlæstelsernes Land, hvor man, fuldt sig den underordnede Stilling bevidst, som den stakkels lille skjævøiede indtager i Skabningens Rækker, hyller sig i dyb Sorg (nota bene naar man ikke letter sig den ved at dreie Halsen om paa hende straks).

Det er over denne Værdsættelse af og dens Konsekvenser for den vordende Verdensborgerinde, vor Civilisation har sørget for at brede et ganske andet forskjønnende Slør. Men løft Sløret en liden Smule, saa skal vi se, Forskjellen er ikke saa stor, som den synes. Fra det Øieblik, det søde lille Nor er sat ind i Verden, vil hun finde alt ordnet til sin Modtagelse, saa sikkert som Vuggen og Svøbet. Love og Bestemmelser, der fuldstændig overgiver hende til en fremmed, enevældig Magt, urokkelig faststillede, og ve hende, hvis hun nogensinde kommer til at tænke derover, maaske reise sig derimod; de grusomste Straffe venter den opsætsige. Det eneste, der levnes hende til egen Raadighed, det er hendes Hjerte og dets Rørelser, men det er jo ogsaa det sterkeste, det bedste, hendes „Væsens Klenod". Raader hun over dette Klenod? Nei, paa *ham*, paa den herskende beror det, om det skal udfolde sig efter sin Trang eller visne hen i sin Rigdom. Men saa tyst, saa pent gaar det til, som paa Ballerne. Han bukker ærbødig og fører hende med ridderlig Holdning op i Dansen. Som de armeniske Kjøbmænd, der har beregnet de udstillede Slavinders Fortrin, har vor Balløve overveiet sit Valg og ladet Holdning, Toilette, Stilling, Anseelse bestemme, hvorfor han nu engagerer hende.

Men hun er jo ingen armenisk Slavinde. Hun kan jo sige nei. Men hun siger ikke nei. Hvorfor gjør hun det ikke? Ja, det er igjen hans Hemmelighed, der har forstaaet at gjøre baade Oversiddelsen paa Ballerne, og i Livet til en Skam for hende. Chinesisk!

UNDERLIGE MODSÆTNINGER.

Betegnende er det, hvorledes vort svage Kjøn nyder den Ære at figurere i alle allegorisk dekorative Repræsentationer, medens det i selve Livet, hvor det ogsaa undertiden kunde have en Ret til at nævnes, muligst ignoreres og forbigaaes.

Den største Billedstøtte, Verden endnu har set, den netop i Newyorkerhavnen reiste, er en Kvindefigur. I det kvindesagmorske Tyskland kan vi paa Titelbladet af deres mest populære illustrerede Tidsskrifter tælle indtil en halv Snes sindbilledlige Kvindefigurer, alle repræsenterende de ædleste, mest ophøiede Magter, Livet har inde.

Og netop i dette Tyskland, der særlig siges at hylde disse ideale Magter, vil man fortrinsvis støde paa denne Modsætning. Maaske intetsteds vil man finde hin Mandens Emancipation af Pladsen mer konsekvent gjennemført end her. Vi kunde anføre tusende Træk, men lad os blot til et Eksempel se lidt paa en Literaturhistorie af en viss *Wilmar*.

I dette Verk, der omfatter den hele tyske Literatur ligefra *Ulfila*, den første Bibeloversætter, indtil vore Dage, nævnes der blandt adskillige hundrede, tildels meget apokryfiske Mandsnavne, strengt taget kun fire Forfatterinder, deriblandt en brandenburgsk Kurfyrstinde, der har skrevet nogle Salmer.

Ængstelig for, at jeg kunde gjort Forfatteren Uret, gjennemsøgte jeg atter Registeret og stødte ogsaa paa et femte Kvindenavn: *Heriusintha*, Heriusintha! Det klang saa rigtig altgermanisk. Det har været en kraftig Digtersjæl, en Thusnelda, tænkte jeg. Men ved nærmere Eftersyn viste Heriusintha sig at være det gammelgermaniske Navn paa Ulvinden, som Hr. Wilmar maaske ikke engang vilde fundet det værd at nævne, naar det ikke udtrykkelig var skeet i Egenskab af *Isegrims* Ægtehalvdel.

Bliver altsaa de fire tilbage, hvoraf Anette von *Droste Hülfshof* synes at være den af Forfatteren høist vurderede. Hun er den eneste, der i et Verk paa henved 1000 Pag. vises den Ære at nævnes i Registeret paa de løbende Forfatternavne, medens *Rahel von Varnhagen* og *Bettina von Arnim* — ikke vises denne Udmerkelse, men maa finde sig i at indtage en lille Landsbyrubrik under Mands og Broders for os i det mindste meget mindre kjendte Navne.

Efter en Række af Mandsnavne, som, vi tilstaar det, slet ikke er trængte til vore nordiske Øren: *Schuppins*, *Schnabel*, *Schnepperer*, *Schnorr*, *Klamer*, *Knoll*, *Uz*, *Göz*, *Kuh* — ytrer han sig om den bekjendte Digterinde *Anna Louise Karschin*, en i en sjelden Grad kraftig, original Digtersjæl, saalunde: Endnu mindre fortjener Digterinden Anna Louise Karschin her at udhæves, da hun knapt kan maale sig med nogle andre Forfatterinder fra forrige Aarhundrede, som jeg her ikke har fundet mig beføiet til at nævne (die zu erwähnen ich mich

nicht gestattet habe); da jedoch die *Karschin* ihrer Zeit eine Art Celebritet war, so glaubte ich, etc.

Kan man haanligere affærdige kvindelig Fortjeneste end denne Mand!

Hjemme i Norge er vi lovlig undskyldt, da vi ingen kvindelige Celebriteter har; i det mindste mindes der aldrig om nogen saadan.

Vi kommer til Danmark. For den Fremmede, der har Sindet lidt aabent for Misforholdet, vil det kun paa anden Maade træde ham imøde i de mange offentlige Mindesmerker, man der finder reist.

De eneste selvstyrende Regentinder, Danmark har havt, har ved et merkeligt Træf alle udmerket sig. Alle tre har de skrevet sig et lysende Minde i Historien.

Men ikke ett offentligt Mindesmerke findes af disse i den prægtige By, medens man paa hvert Torv støder paa Rytterstatuer af deres store Oldenborgere.

Man skal se dette underlige Misforhold røbe sig i alt, fra det største til det mindste. Den samme Skræk for at sideordne sig et kvindeligt Navn. For kun at nævne disse Merkedage med tilføiede Notiser, vi støder paa daglig i Bladene, det er jo ganske eget at læse disse skrupuløse Optegnelser af deres Vand- og Brandinspektørers Fødselsaar og Levetid, medens man skulde tro, der ikke fandtes Kvinder i Landet.

Undertiden kommer derved Konstellationer frem, som synes at høre hjemme i det Uddrag, man har fundet paa at optrykke under Navn af „Comiske og curieuse Adressecomptoirs Efterretninger fra 1767", naar der f. Eks. efter et „Napoleon dør paa St. Helena" følger et „Handskemager L. fødes i Nakskov".

EN NUTIDSKAVALER I BALSALEN.

Vistnok, min Frue, mer forladt og ene
End vel til Deres Tid staar Kvinden nu;
Ei mer til Tant og Fjas staar Mandens Hu
Paa Livets store Scene.
Paa Forskningens, paa Vindingens, paa Valen,
Søg der ham nu, ei mer i Selskabssalen,
Se Dem blot om en Smule her i Vrimlen;
Paa halve Tylvten Damer kommer knapt en Herre! . . .
Fruen:
Ak nei desværre!
Dog faar vi bære det, saalænge vi er *her*,
Hernede mener jeg, men tænk Dem nu i *Himlen*,
Værst skal Misforholdet være der.

UDE OG HJEMME.

(1883.)

Der eksisterer i vor Literatur en Bog af en svensk Forfatter, et ret merkeligt Skrift, hvis Titel lyder: „Qvinnofrågan. Jemförelse mellan de tre stora kulturfolkens nutidsåsigter rörande könens psykiska begåfning och sociala ställning. Studie af *Emund Gammal*".

Bogen er allerede et Par Aar gammel. Fraværelse har hindret mig fra at erfare noget om den, hvorvidt den ogsaa i vor norske Læsekreds er bleven bemerket eller offentlig omtalt. Lige meget, en Bog som denne er altid ny her hos os. Om Navnet *Gammal* er Forfatterens virkelige, om det skjuler et Pseudonym, er for norske Læsere maaske lidt uklart. Ser vi hen til den blot formelle Behandling af Emnet, respektabel Grundighed, baaret af en skarp Dialektik, bringes vi til at tvile paa, uagtet meget taler derfor, at det er *en Kvinde*, der har skrevet denne Bog; ser vi hen til Aanden, Tendensen i den, maa vi forundret spørge: Kan det være en Mand? Dette være, som det vil; det er et fortjenstfuldt Arbeide, en af disse sjeldnere Tilsyneladelser i vor Literatur, der her i Norden maa hilses med Glæde.

Det er ikke Meningen at ville levere en gjennemgaaende Kritik over Hr. Gammals Bog. Andre dertil mere egnede Penne vil vist allerede have sørget derfor. Jeg ønsker kun ved at meddele et kort Resumé at vække fornyet Interesse for den. Maatte det bidrage lidt til at klare Bevidstheden om en Sag, der hos os endnu ikke kan glæde sig ved nogen stor Sympati. For den store Mængde staar den ialfald, naar den ikke er en ganske ukjendt Ting, mer som et mystisk, faretruende Skræmmebillede end en Bevægelse, hvis Berettigelse dog mer og mer vinder Erkjendelse i andre Samfund. For mig skulde da det Stykke Uddrag, der her leveres, tjene som Indledning til og et ret velkomment Tilknytningspunkt for et Par Betragtninger, hvortil Dagens Begivenheder kan have givet Anledning. Skulde det saa hænde, hvilket ikke var umuligt, at *min* lille Studie blev beæret med en Anmeldelse, det vil nærmest sige, at den blev angrebet, mistydet, gjennemheglet, saa tillader jeg mig at give Svaret forlods: *Man læse Gammals Bog.*

Forfatteren fremhæver paa en klar, anskuelig Maade Kvindespørgsmaalets Stilling i Europas tre store Kulturlande, saaledes som det kommer tilorde gjennem sine respektive *For-* og *Bekjæmpere*. I denne Sammenstillen kommer *Tyskland* til at

indtage en betydelig lavere Plads end de andre Lande, navnlig *England*. „England,[1] Frihedens mægtigste Forkjæmper paa „saamange andre Omraader, er det ogsaa paa dette. Nationens „sterkeste Selvstændighedskrav kommer i dobbelt Henseende „Reformen tilgode . . . Det tyske Rige har fra først af, paa- „virket af den store europæiske Reaktion ved Begyndelsen af „Aarhundredet, i Almindelighed forholdt sig ligegyldig eller rent „ud fiendtlig ligeoverfor Bevægelsen. Nogle ganske faa har „sluttet sig til den, medens flere af dets berømte Mænd er op- „traadt fiendtlig mod den" . . . og nu fører han frem for os en Række af disse sidste, hvortil de andre Lande visselig ikke kan opvise nogen tilsvarende.

I Sammenligningen mellem *Tyskland* og *Frankrige* kommer Forfatteren til et ret interessant Resultat. I Frankrige raader en paafaldende Modsætning i den social-videnskabelige og den æstetiske Opfatning og Behandling af Spørgsmaalet. Medens Vurderingen af og Agtelse for Kvinden i den førstnævnte Art Literatur stiger til en Slags Tilbedelse, synker hun i den sidste ned til et Uhyre. I den franske Skjønliteratur vil hun næsten altid træde op som det ondes Princip, Slangen i Paradiset, og i denne Opfatning, Romanens og Dramaets, der jo desværre har det i sin Magt mere direkte at indvirke paa Mængden, vil man jo ogsaa og vist med fuld Ret søge en af de virksomste Aarsager til den stigende Sedefordærvelse.

I Tyskland er Forholdet omvendt. Her er det Digterne, der yder og altid har ydet Kvinderne Kjærlighed, Beundring og Agtelse: *Goethe, Schiller, Auerbach, Freytag, Ebers* etc., medens den social-videnskabelige Literatur tilbunds river hende ned . . .

Forfatteren opregner os nu et anseligt Antal af „Katederlærdommens Repræsentanter", der samtlige overbyder hverandre i Smædelser og Forhaanelser, mange af en saadan Art, at de vanskelig lader sig gjengive. I en eneste saadan *Schopenhauersk* Tirade: „Agtelse for Kvingen kan man kalde Toppunktet af den kristelig-germaniske Dumhed", er alt sagt. Især træffer Skolens Had og Foragt den dannede Kvinde. Dens Opfatning af Kjærlighed som den eneste Betydning, Kvinde kan have for Mand, synes ikke at høine sig meget over det Standpunkt, enhver hvilkensomhelst hornet og manket Hersker i sin Kreds indtager. Flere af dens navnkundigste, tobenede Tilhængere prædiker aabenbart Flerkvinderiet, Polygamiet.

[1] Ordret Citat efter Forfatteren. (Anm. fra 1883.)

Socialisten *Bebel* siger: „Kvinderne er fuldkommen udygtige til „at arbeide med paa Samfundets Gjenfødelse. De er beheftede „med alle mulige fysiske og moralske Sygdomme, Slaver af alle „Slags Fordomme, og altid Anstødsstenen, mod hvilken Refor- „merne vil strande. Mod dem er det nødvendigt at anvende, „om ikke *fysisk*, saa dog *moralsk*, det gamle peremtoriske „Middel: Pisken."

Vi kan ikke bare os for at tænke, at Hr. Bebel dog vel har forsøgt begge disse peremtoriske Midler. Det ene har ikke vist sig virksomt nok til at vække Sansen for Samfundets Gjenfødelse, nu skal der eftertrykkelig skrides til den „moralske" Maade at bruge — den paa.

Grunden til dette Raahedens paafaldende Særsyn, der møder os i et høitciviliseret Land, og det fra Lærdommens Høider, mener nu vor svenske Forfatter nærmest maa søges i det indelukkede Studerkammerliv, hvori den tyske Lærde, unddraget en sund, livlig Vekselvirkning med Udenverdenen, behager sig at leve. I samme Retning udtaler sig ogsaa et Par tyske Forfattere. Ogsaa de fremhæver den dybe Kløft, der skiller Standen fra det praktiske Liv, medens den alene suger sin Næring „aus dem ungeheuren Literaturtintenfass, ihrer Mutterbrust".

I denne dens Aandskoryfæers Elendighed (Ernæringen ved denne frygtelige Amme menes her formodentlig) i en naturlig Kynisme, en medfødt Smag for „die göttliche Grobheit"[1] tilsat med „den Stuelærdes Pedanteri og Ensidighed", vil nu vor Forfatter søge Grunden til den Raahed, der møder os i saa mange Skikkelser fra den tyske Lærdoms Høisæder.

Hr. Gammal opholder sig dernæst noget forundret ved Kvindernes lydig passive Holdning ligeoverfor disse Forsmædelser, eller, som han næsten lidt for sirlig udtrykker sig, „At hon ei förmått tilräckligt utöfva sin civilisatoriska Mission". Vist medrette vil han søge dette i den uundgaaelige Vekselvirkning som her, „ved den ensidige uppfattningen af hennes kallelse", maa indtræde, kort og godt, i Forhaanelserne selv. Raaheden vetskræmmer og gjør stum.

Vi har opholdt os noget længe ved Reaktionens yderligstgaaende; vi skylder nu ogsaa at nævne de faa, der mer eller mindre har brudt med den og virket til Reformen.

Som den fornemste Repræsentant for *Middelveispartiet* i Tyskland nævnes *Sybel*. Til ham slutter sig i Almindelighed

[1] „Die göttliche Grobheit" skal vel i Skolens Sprog betyde den absolute, eneste hyldningsværdige Sort Grovhed. Begrebet synes at være bleven det tekniske Udtryk for den Frækhed, der intet mer skaaner. (Anm. fra 1885.)

Presteskabet. Begge Parter modsætter sig Kvindens videnskabelige Uddannelse og Virksomhed, hvorvel af ulige Grunde. De Lærde paastaar, at hun udarter derved, Teologerne at det er mod Religionens Bud. Kvinderne bør kun gives den praktiske Uddannelse, der er nødvendig for, at de kan forsørge sig selv, men — men holdes borte fra den lærde og Embedsveien. Hustruen bør fremdeles baade med Person og Eie være afhængig af Manden.

Til dette Parti hører *Edward Reich* med flere; alle forener de sig i gjennem en bedre Opdragelse og en mer udviklet praktisk Virksomhed at skaffe hende Sysselsættelse og Underhold, men — dermed basta.

Som Talsmand for den virkelig frisindede Retning maa i første Række nævnes *Hermann Lotze* og *Fr. von Holtzendorff*, begge tilhørende Tysklands udmerkede Mænd. I sin „Mikrokosmos" beskjæftiger Lotze sig mindre med Kvindens praktiske Stilling end med begge Kjøns psykiske Begavelse. „Vel maa „man studse, naar han paastaar, at den naturlige Intelligens „hos begge Kjøn staar paa lige Trin; den skiller sig blot ved „Formaalenes Forskjellighed ... Der gives neppe noget, som „den kvindelige Forstand ikke skal kunne fatte, men meget, „som Kvinder ikke interesserer sig for" ... Han optager den gamle Paastand, at Manden interesserer sig for det almindelige, men Kvinden for det specielle, men viser ogsaa, at man ligesaagodt kan sige, at Manden lever for det almene, Kvinden for det hele ... *Han* forsker efter Beviserne for Verdensordenens Love, Kvinden derimod, mere beslegtet med Kunstneren end med Videnskabsmanden, skyr Analysen og glæder sig i Skjønheden.

Ogsaa *G. Teichmüller*, Professor i Filosofi ved Universitetet i Dorpat, søger i sit Skrift „Om Kvindeemancipationen" baade ad Tænkningens og ad Erfaringens Vei at bevise, at Billighed og Nødvendighed *taler for Reformen fuldt ud.*

Den vigtigste af disse Sagens Talsmænd synes dog *Fr. v. Holtzendorff* at være. I sit Verk „Kvindernes sociale og økonomiske Stilling" fordrer han fuld Udvikling af hendes Aands- og Sjælsevner. Familie og Stat vilde begge vinde derved; Familien, ved at Husmoderen blev sat istand til at dele og støtte Mandens Interesser og Bestræbelser og lede Børneopdragelsen, Staten, ved at erholde et Tilskud af intellektuel Kraft, der nu spildes. Han fremhæver Nødvendigheden af hos Kvinden at søge Erstatningen for den Masse Aands- og Tanke-Arbeide, som Manden nu mer end før maa ødsle paa den videnskabe-

lige Detailstudie. Hos Holzendorff taler de Fordele, som Familie og Samfund vilde drage af Kvindens fuldkomne Frigjørelse fra Fordommens og Umyndighedens Baand, mere for en Reform end Kravet paa at berede hende en Selvforsørgelse. Det ene vilde vel flyde naturlig af det andet, tænker vi.

Som allerede antydet, er det dog Middelveispartiet, som kan siges i Tyskland at have vundet fast Fod.

For den gjældende Anskuelse turde *Lorenz v. Stein* ved sit i 1875 udgivne Skrift, „Die Frau auf dem Gebiet der Nationalökonomie“[1] være Forbilledet. Bogens Hovedopgave er at fremhæve Vigtigheden af Orden og Renslighed i Hjemmet samt den nationaløkonomiske Nytte af Husmoderens Lappe-, Stoppe- og andre Færdigheder til Bohavets og Klædernes Vedligeholdelse. V. *Steins* Verk danner saaledes et af de bedste Udtryk for den tyske Opfatning af Familielivet og Kvinden.

Forfatterens Mistro til den kvindelige Intelligens ytrer sig ogsaa deri, at han, som han siger, ikke vover ligeoverfor sine Læserinder at behandle Spørgsmaalet videnskabelig, men maatte fremstille det som en halv poetisk, mer til Følelsen talende Husholdningslære. Følgen heraf er, at Bogen er bleven saa uvidenskabelig konfus, at man har ondt for at forstaa den.

Det er som sagt denne, Middelveispartiets Lære, der i Tyskland har faaet den største Tilslutning. I Virkeligheden synes den ikke at afvige synderlig fra den Schopenhauer-Hartmannske Skoles. Kvinden henvises ogsaa her udelukkende til det underordnede Standpunkt, Afhængighedsforholdet. Kun sker det paa mindre brutal Maade, uden Forhaanelser.

Og dog — trods dette, trods at Tyskland indtager en Stilling til Bevægelsen som den her skildrede, medens der i de andre Lande, mod en forholdsvis svag Opposition, er optraadt en glimrende Række Talsmænd for den, i *Frankrige: Michelet, de Marsangy, Simon, Pelletan, Legouvé*, Damerne *Daubié* og *D'Héricourt,*[2] i *England: Huxley* (Landets første Anatom), *Lecky, Parkes, John Bright, Stuart Mill*, vil Hr. Gammals Studie belære os om, at Kvindens, det vil da ogsaa sige Sagens, Stilling i sin Helhed ikke er meget bedre end i „das Land der Hausfrauen“. Den germaniske mer følsomme Nationalkarakter bidrager maaske her til at jevne meget. I de andre Lande er det især Kvindens Stilling i de lavere Klasser, der af Sagens Talsmænd skildres som aldeles forfærdelig. Forførelse og Hustrumishandling, disse Proletariatets paa én Gang Syndeskyld og Svøbe, begunstiget af

[1] Stuttgart, 5te Oplag (1880). (Anm. fra 1883.)
[2] Den sidste en Datterdatter af Fru v. Staël. (Anm. fra 1883.)

Love, der kun beskytter de skyldige, men lader de lidende i Stikken, stiller vistnok Reformen svære Opgaver at skulle løse. Medens man i Frankrige er optraadt mer galant demonstrerende og mindre handlende — den sande Tilstand der kan vist trygt betegnes med den gyldne Elendighed —, er det alene *England,* der har Æren af at have grebet praktisk an. „Ved Overgangen „fra Kontinentets Kvindeliteratur til Englands føler Læseren „samme Velbehag som ved Overgangen fra kvalme, ophedede „Rum til den friske Luft. Personlig Frihed og Selvstændighed „stræber Landets første Mænd at erhverve ogsaa for Kvinder. „. . . Man begynder nu at forstaa, at den Indflydelse, hendes „Underordnethed hidtil har øvet, saavel paa hende selv som „paa Manden, *har været lige skadelig for begge Parter.* . . . „Flere Gange har der i England blandt andre Reformforslag „været talt om at indrømme Kvinden politiske Rettigheder paa „samme Grund og samme Vilkaar som Manden . . . Stem- „meret for dem, *meget nær* paa at gaa igjennem ved sidste „Votering, haaber paa det gunstigste Udfald næste Gang."

Forfatteren præciserer nu de opstillede Betragtninger over „Sagens Stilling i de forskjellige Lande saalunde: „Den *tyske* „*Pessimisme* sætter Kvinden under Manden som en ringere, „lavere Skabning, den *franske Idealisme* sætter hende over „Manden som et høiere Væsen, den *engelske Realisme stiller* „*hende ved Siden af ham, som hans jevnlige.* Disse tre An- „skuelser repræsenterer Orientalismen, Riddertiden og *Nutiden.*"

LÆGER ELLER EI.

I.

Til ovennævnte Kategori af tysk-kyniske Kammerfilosofer hører en Forfatter, som Hr. *Gammal* merkeligt nok ikke nævner, nemlig *Theodor Vischer.* Og dog har neppe nogen vakt et saadant Opstyr som denne med sine kvindehaanende, social-reformatoriske Skrifter, og det i hans eget Tyskland, hvor man dog er vant til sterk Kost af den Sort.

Vi kan spare os for at give Prøver paa hans Maade at diskutere Emnet; et af vore Dagblade har for ikke længe siden optaget det noget saa nær saftigste Uddrag af hans mest „beryktade" Afhandling om Moderne; optaget den, som det lader, som noget remarkabelt fortjenstfuldt, noget pikant nyt daraussenfra. Sammenholdt med visse andre Artikler, som Pressen i den senere Tid har budt os, lader det til, at „die göttliche

Grobheit" ret for Alvor ogsaa hos os skal faa Hjemmeret og blive en anerkjendt Livsmagt. Vi har hidtil hjulpet os noksaa anstændig selv, naar vi skulde være grove, dermed menes da, naar man med Rette eller Urette fandt det nødvendigt at tage hvast i. Vi var en ung, pludselig paa egne Ben stillet Nation, hvis største Ry ikke egentlig dreiede sig om nogen særdeles Belevenhed eller Finhed i Optræden. Vi skulde vise, at vi ogsaa havde Levemaade, selv naar vi var ubehagelige mod hverandre. Et visst Forbehold, maaske indprentet os fra Barnetugten, knyttede sig endog dertil:

Saa langt, men ikke videre.

Nu behøver vi ikke at anstrenge os ligeoverfor Udlandet. Det er netop derfra, vi kan faa den nye Metode direkte indført. Og den nye Metodes Valgsprog lyder: intet er helligt, intet bør skaanes, leve die göttliche Grobheit!

Der arbeides af alle Kræfter derpaa. Vi behøver kun at henvise til den Skik, der begynder at komme i Mode, at sætte levende, kjendte Personer i Scene. Det heldigste ved stygge Portrætter er, naar man kan sige: de ligner ikke.

Vor Tids Mand er en grum Skabning. Kun er han lidet konsekvent i sin Grumhed. Endnu som før fordrende en næsten overmenneskelig Renhed og Høihed hos sin svagere Modpart, er han selv den værste Fiende af den. Med den ene Haand væbnet til ubønhørlig at straffe enhver Skygge af Brudd paa denne strenge Kvindelighed, er han med den anden lige ivrig for at neddrage og besudle den. I sit strengreglementerede Vestagevandt, hvor hver Fold skal ligge saa, og netop saa — ellers, Gud naade hende! blev det Kvinden til alle Tider givet at repræsentere den Smule Idealitet, Livet endnu har i Behold, medens vor Tids Naturalister gjør sig det til Opgave at rive hende dette eiendommeligste uantastbare, lad os kun kalde det — sfinksartede, hendes Væsens Vern og Styrke, Stykke for Stykke fra Livet, og med Satyrens Grin og Fakter stille hende blot. Sker det ikke i denne Oversvømmelse af skamløse Billeder, der nu hjemsøger Verden? Sker det ikke i disse vederstyggelige Romaner, hvoraf hveranden, hvis den var kommen ud i et tidligere Aarhundrede, vilde opnaaet en crébillonskherostratisk Berømmelse, medens de nu hører til Dagens Orden — Billeder, Romaner, og hvorfor ikke tage vore tyske Filosofers Skrifter med, hvor Kvinder med Legeme og Sjæl spændes paa den aandelige Dissekerbænk, indtil Behandlingen har levnet en modbydelig Vanskabning. Det er denne Vanskabning, der er bleven til en Type i Dagens Belletristik.

II.

Nu vel ja, vore Moder er afskyelige, Hr. *Vischer* har Ret. Ja, ja, det er ogsaa sandt, deres Udartning, deres mange al Smag og Naturlighed savnende Udvekster tyder — med Sorg maa det bekjendes — paa noget moralsk forkommet, sygeligt hos Bærerinderne selv. I disse excentriske Toiletter ligger et til Vanvid drevet Koketteri, en fortvilet Udfordring — kald det kun med et Vischersk Smædeord, „en Jagt paa Manden".

En Jagt paa Manden? Hvor er da Manden, at hun drives til at jage efter ham?

Manden har i vore Dage forladt Kvinden som den personlig paaregnelige Forsørger og har til Erstatning afstaaet hende endel Smaayrker til Selvhjælp, som han bedst kan afse, og disse Udveie viser sig utilstrækkelige, derfor kalder hun paa ham ved de eneste Midler, hun ved.

Ja vel — det er sørgeligt at se vor kvindelige Ungdom kappes i disse Modens Udskeielser, Skjødehundsluggen ned paa Øienbrynene, opfunden for at skjule det ædleste, udtryksfuldeste Parti af Ansigtet — det giver altid et Indtryk, som om man talte med maskerte Personer — de opstyltede Sko, de morderiske Pansersnørliv, der hindrer enhver fri Bevægelse og lader Bærerinden se ud som vandrende Timeglas, de unaturlig sammensnerpede, oppuffede Kjoler, der ikke tillader en eneste naturlig faldende Fold, de overlæssede Hatte, — alt dette, naar det i sin Overdrivelse træder os imøde, maa i en ikke ogsaa forskruet kvindelig Sjæl vække en halvt harm-, halvt skamfuld Følelse, blandet med Medynk. Man kan sige: heri, maaske mere end i noget andet, afspeiler sig Kvindens Stilling i sin hele Ynkværdighed, i Modeekstravaganserne illustrerer den sig selv.

Men ikke alene i Kvindens — i enhver retsindig *Mandssjæl* burde de vække lignende Følelser, Medynkens, Skammens. Det er uædelt, det er lavt, naar Manden giver sig til at haane denne Ynkværdighed, han, naar vi ser til, den rette Ophavsmand til og Opretholder af snart sagt alle de Feil og Svagheder, han dadler og spotter i hende. Ligner han ikke her Drengen, der først knækker Fuglens Vinger og siden ler af dens Anstrengelser for at flyve? Ja vel kan det hede og med mere Føie, naar *hun* drages for Skranken: Où est l'homme? Skulde en stor Del af disse Ynkeligheder ikke være den naturlige Følge af den Stilling, *han*, i selvisk Iver for at sikre sig sin gammelhævdede, uindskrænkede Førsteplads, paatvinger hende, en Stilling, der i det allersjeldneste Tilfælde byder hende

en Virksomhed, der sysselsætter høiere Evner, fyldestgjør høiere Interesser, med andre Ord, der tillader hende selvbestemmende at gribe ind? Den „Adgang for Kvinden til Universitetet", som her vil paaberaabes, er jo kun Midlet, ikke et Maal. Hvad skal de studere til? Hvad om de Herrer Læger, der har raset saa meget mod Damernes unaturlige Støvlehæle, selv havde lidt Skyld i disse Udvekster? Hvad om det stod til dem selv at faa dem banlyst ved at unde Kvinder Pladsen ved sin Side? ... Det er i det mindste sandsynligt, at tillod man dem at blive Læger, en Virksomhed, der kræver paa én Gang at være raskt paafærde og at træde tyst og stille op, vilde vore Doktorinder være de første til at afskaffe disse ligesaa ubekvemme, utækkelige — usunde Modens Udvekster.

III.

Vil I derfor, mine Herrer Reformatorer af Kvindemoderne og unoderne, vente eder noget varigt Held i eders Bestræbelser, saa begynder først — foragt ikke et velment Raad — med at reformere eders eget Forhold til Eleverne. Vi kan forsikre, I vil straks spore Virkningen deraf. Spørger eder selv oprigtig, om I dog ikke skulde have nogen Skyld i alle disse sygelige Fremtoninger i den feminine Verden, som i vor ulyksalige Tid dukker op i saa barokke, før ukjendte Skikkelser — Tomhedens, aandig Uvirksomheds sørgelige Fostre —, der dukker op i vore Modeforvridninger og Ekstravaganser, hvori den Lille, endnu før hun kan gaa, indvies gjennem nogle ligesaa skabagtige Dukker, indvies, forberedes og inspireres til selv at blive Modedukke ... dukker op i disse væmmelige Skjønhedskonkurrencer nede i Ungarn, med sine Udstillinger og Prisuddelinger, i den ligesaa usundt opskruede offentlige Toiletsport i den engelsk-franske fornemme Dameverden, en Kappestrid skikket til at drive Luksus og Forfængeligheden til Vanvidspunktet ... Spørg vore Lovgivere og styrende Mænd, der konsekvent formener Kvinden Stemme i ethvert offentligt Anliggende, helst naar det gjælder hendes egen Velfærd og Stilling i Samfundet, hvad Skyld de har i alt dette ... *Spørg — spørg vort medicinske Fakultet*, der nylig har glædet Kollegiet med den Erklæring, at det fandt Kvinder uskikket til Lægekaldet! ... Spørg disse Raadgivere, eller lad dem spørge sig selv ret oprigtig, hvor megen Skyld denne Udestængelse har havt og fremdeles vil have i de Eiendommeligheder og Skrøbeligheder, hvori man har villet begrunde Udelukkelsen.

IV.

Dette er de sidste Resultater af vore hjemlige Forhandlinger i Sager, der angaar Kvinder. Naar en yderst sjelden Gang en saadan Sag af lidt Betydning har været optagen til Diskussion, mere, som det synes, som en besværlig Nødvendighed, udsættes den gjerne „til næste Gang".

Denne Gang har man i det mindste givet ren Besked.

Og nu Argumenterne, der paaberaabes for Fraraadelsen og Negtelsen! Ja de smager af noget, som man herhjemme neppe har tænkt paa, noget — vi vil kalde det allerede afbenyttet, længe siden udspillet. De synes alene at være hentede i vor egen Verdensdel — det skulde vel ikke være fornemmelig . . . fra Tyskland? Gamle Moder Europa holder, som Hr. Gammal kan fortælle os, hvad denne Sag angaar, i det længste paa det gamle; ialfald vil man neppe træffe de liberalere Anskuelser i de Klasser, hvor slige Raad skal hentes. Fra vort laplandske Standpunkt kan det vist være meget fyldestgjørende at søge Belærelsen der — „Was ich am liebsten hören mag, am liebsten o sag's mir Du!" Disse Grunde, man har paaberaabt sig, for ikke at tilstede vort Lands Kvinder Adgang til Lægevirksomheden, har, som sagt, en forældet Klang, en Klang af noget, den sande Grund mildt tilslørende, jesuitisk misvisende, som de praktiske Amerikanere — hos hvem vort Fakultet ikke synes at have hentet noget Raad — for længe siden har eksperimenteret væk, medens de har lagt Uholdbarheden af de paaberaabte Argumenter klart for Dagen. I en af de største Byer i Amerika indehaves Overlægens Plads med stor Berømmelse af en Kvinde.

Hendes hele Nervesystem, item hendes Kvindelighed skulde begge være for sarte til at udholde Studiet og Praksis?

Ak, mine Herrer, hun maa udholde saa meget. Det er rent forbausende, hvad hun altsammen kan holde ud! Og Hospitalstjenesten og Sygepleien Nat og Dag, den skulde ikke være ligesaa nerverystende, helsenedbrydende, ikke sætte hendes sarte Kvindelighed paa ligesaa slemme Prøver? Og dette holder hun ud.

Er det af samme sarte Ømhed for denne sidste, at man med Forbudet ogsaa formener hende at blive Læge for sit eget Kjøn?

Men de mange Kvinder, der af sart Skræk for at søge mandlig Lægehjælp udhaler enhver saadan, indtil Ondet er bleven ulægeligt — fører i Døden? Vi har kjendt saadanne.

Omhuen for den kvindelige Blufærdighed bliver i det mindste her meget problematisk.

Det er første Gang, Spørgsmaalet i vort Land er reist om at aabne Kvinder Adgang til et Embede. Og det var et, hvortil Naturen har givet dem særegne Evner — en Sandhed, der er anerkjendt ligefra baade den gyldne og den graa Oldtid.

Det blev dem negtet.

Thi tro, at d'Hrr. Raadgivere har handlet ilde ved at give dette Raad, og at det høivise Kollegium ikke har handlet vist ved at følge det.

BREV FRA EN UNG KLODEBEBOERSKE TIL EN KORRESPONDENTINDE I MAANEN.

Mellemeuropa, Marts 188..

Hvor det er længe siden, jeg hørte noget fra dig! Der passerer intet heroppe, som er værd at skrive om, men jeg har da ganske andre Chancer for at være flittig og interessant Brevskriver, mener du, jeg, der nylig har hentet mit akademiske Betyg, som *aktiv Deltager* i det store, usikre Spil, vi kalder Livet, som „Verdensborgerinde", kalder du det jo.

Nu hernede gaar alt jo sin vanlige Gang. Intet nyt. Ufred og Krangel, Krig og Myrderier overalt, — og saa pludselig et frygteligt Knald et eller andet Sted — selv det kan blive ensformigt. De saakaldte Hedningefolk har det maaske, paa nogle Smaaslagterier indbyrdes nær, roligst og fredeligst.

Men noget kan jeg dog fortælle dig, noget, jeg aldrig har oplevet før. Her har været et Veddeløb, som Verden endnu ikke havde set Magen til. Man var bleven kjed af den almindelige Slags Sport, kjed af Skiveskydninger, Hesteløb, kjed af Børsens og Spillebordets Nervespændinger, alt det var bleven for personligt, for snævert, for lidet spændende og vil nu mere beskjæftige den tidlige Ungdom.

Dette skulde være et europæisk Væddeløb, hvortil alle Nationer var indbudne. Det gjaldt at styre en temmelig stor Vogn i raskt Løb, henad en til Øiemedet bygget, ængstelig smal, himmelhøi Mur, styre den sikkert hen til Banens Ende, hvor Seiersprisen vinkede tilligemed et Æresdiplom for at anerkjendes som Europas første og lykkeligste Nation — nota bene, og her er Knuden — med Vogne, der var forsynede med *et stort og et lidet Hjul;* mindre Risiko turde der ikke stilles, vi lever i Fremskridtets Tidsalder.

Kun fire Nationer — de andre synes dog at have havt sine Betænkeligheder — havde meldt sig til denne merkelige Veddekamp. Disse fire skulde nu i ligesaa mange paa hinanden følgende Dage aflægge Prøven.

Det er overflødigt at fortælle hvilken Tilstrømning af Skuelystne! Alle bestigelige Høider langs med Banen, Kirketaarne, Hustage, Bjergskrenter bogstavelig bedækkede med en kompakt Menneskemasse.

Gamle *Germania*, i sin rolig imponerende, lidt kyrasermæssige Holdning, blev enstemmig tilkjendt Æren at begynde Løbet. Løbet, siger jeg, hvis det ellers kan kaldes et Løb. Det gik saa langsomt og bedagelig, at inden det havde naaet ¼ af Banen, begyndte Mængden at gabe og se paa sine Ure, og inden det havde naaet halvveis, var der næsten ikke et Liv at se; jeg maatte ogsaa gaa for ikke at forsømme en Forelæsning; om det løb af uden Uheld, eller hvor lang Tid det tog, har jeg endnu ikke faaet sikker Rede paa. Jeg beklager dette, da du interesserer dig for denne Nation; den har jo ogsaa skrevet saamange deilige „Lieder an den Mond".

Næste Dag var der anderledes livligt paa Banen. Det var Frankriges Tur, „la belle France", „Europas Hoved og Hjerte", som en Pariserkorrespondent nylig kaldte det. Med Seiersgudinden i Stavnen, vaiende Faner og klingende Spil, togede det ind paa den farlige Bane. Det var et Syn! Hvor jeg ønskede, du havde været her! Men det er saa underligt med to ulige Hjul, Førerne syntes slet ikke at huske det. Hestene, uvante til en saadan Kurs, satte fnysende afsted, den lette, elegante Kabriolet hoppede og slingrede, og en, to, tre — er der hverken Vogn eller Heste at øine mer oppe paa Muren. Der gik som en dukkende Bevægelse gjennem Mængden, alle Lorgnetter sænkedes nedad. Man vil sige, at 7,000 fremmede Tilskuere skal have veddet paa, at det vilde gaa saa.

Næste Dag, da vi havde sovet paa denne Begivenhed — du maa vide, vi er saa vante til Kulbuter og Eksplosioner af alle Sorter, at denne ikke efterlod et altfor rystende Indtryk — altsaa næste Dag skulde den tredje Deltager i Veddekampen aflægge sin Prøve.

Denne Nation havde været os indtil da temmelig ubekjendt, det summede ogsaa rundt omkring, hvad det kunde være for en; nu har vi faaet nok at snakke om den. Den har sit Hjem i et Hjørne af vor Verdensdel, høit op mod Nord, været lidet opdyrket og sterkt foruroliget af Ulve og Bjørne. Forresten skal den have slaaet sig ganske respektabelt op fra næsten

ingenting, og man roser den for en viss rolig, sindig Maade at træde op paa. Den vilde ogsaa nu drage en stille Advarsel af de foregaaende Konkurrenter og vogte sig for Yderligheder.

Saa tænkte vi. Løbet begyndte. Det gik i Førstningen godt, saa jevnt pent, at Folk begyndte at se sig om efter Naboen og at vedde paa England næste Dag. Men snart droges Opmerksomheden hen paa Scenen, Veddeløbsvognen kom med ett ud af Sporet, det slingrede fra *høire* til venstre, fra *venstre* til høire under stigende Skjenderier mellem Førerne, der vekselvis gav hinanden Skylden derfor, og bums! der laa den, Vognen! Førerne ud, og nu begyndte et morderligt Spektakel oppe paa den farlige Bro. Det drev snart til den ene, snart til den anden Side, det var forfærdeligt at se! En middelaldrende Herre, der var fulgt med som Passager, søgte forgjæves at faa et Ord ind, du skulde set ham! En mægtig Skikkelse med fyldigt, lidt graasprængt Haar, stramme Læber, Briller over et Par skarpe, sarkastiske Øine — vi hørte kun nogle enkelte Ord, naar de formelig overhvinede Skrigene og Skjenderiet, og de lød for os som „Iserikke", „Iserikke", ser ikke! Hvad er det, han siger, Iserikke? spurgte vi Damer hinanden forbauset. Af Skjenderiet selv var det naturligvis umuligt at forstaa et Ord; kun hørte vi tydelig et Par Gange noget, der lød som for Fanden! eller von *Fanden!* Siden blev det os fortalt, at det skulde være Navnet paa en for et Par Aar siden ansat Generalguvernør, der skal øve en betydelig Indflydelse i Provinserne; den gamle Guvernør er styrtet. Men endelig fik Stemmen i en sidste Anstrengelse Overvegten, den maatte, syntes vi, kunnet sprænge Bloksbjerg selv i Luften. „Er I da bindegale? Hvad strider I om? Ser I da ikke, at det *ene Hjul ganske mangler.*" Dette Udraab læses nu oversat paa alle Sprog, selv det malabariske.

Da blev der en pludselig Stilhed; Vognen laa der, men Hestene havde i fuld Fart fortsat Løbet mod Udgangen, hvor Besterne ufeilbarlig vilde vundet Prisen, naar Reglementet ikke strengt havde fastsat, at der skulde følge Vogn og Førere med.

Saa kom sidste Løb. Jeg melder intet derom, kun at Dagen efter blev der fra alle Gadehjørner udbasunet, at *gamle Albion* kraftig og rolig, som om ingen Ting var paafærde, havde ført Tømmerne og naaet Maalet. Misundelsen vilde lægge til, at det havde vidst at eskamotere et med det andet fuldkommen jevnstort Bevægelsesapparat ind paa Vognen; men hvad kan ikke Misundelsen finde paa at sige! Nok er det, England

vandt Prisen som Europas første og lykkeligste Land. Leve England!

Og nu lev vel, kjæreste „Luna". Et rigtig langt Brev med allerførste Ballontræn ventes sikkert af din trofaste Veninde

„Verdensborgerinden".

MAN SKAL IKKE STUDSE OVER NOGET.

Under et Ophold i Rom i 81 modtog jeg fra en mig ubekjendt, i Paris bosat Amerikaner, en i meget smigrende Udtryk affattet Opfordring om at yde et Bidrag til et større Verk, han tænkte paa at udgive, og som i Lighed med et i Amerika tidligere udkommet skulde omfatte Kvindesagens Stilling i Europa. For hver Nation skulde der vælges en Referent (kvindelig), der havde at afgive en Beretning om Sagens Status i de respektive Lande — mig vistes nu denne Ære for Norges Vedkommende. Lidt betænkelig ved en for mig noget uvant og tilmed ikke lidet ansvarsfuld Opgave, lod jeg en Opfordring indrykke i et Christiania-Blad, om ikke andre mere skikkede, mere i Forholdene indviede vilde paatage sig Hvervet, og i saa Fald underrette mig derom.

Der gik flere Maaneder hen. Ingen meldte sig. I Paris traf jeg Hr. *Stanton*, der indtrængende gjentog sin Anmodning. Hertil var endnu føiet en Bøn om at erholde nogle Omrids af en Biografi, ligesom ogsaa, at jeg skriftlig vilde meddele ham, hvad jeg tænkte om den *franske* Kvindes Stilling.

Jeg nedskrev da disse Artikler efter bedste Skjøn og Evne, og sendte ham dem fra Hjemmet samme Høst (82). At dømme efter den Skrivelse, jeg derpaa modtog, maatte jeg tro, at han var tilfreds.

Først nu efter to Aars Forløb hører jeg her i Kjøbenhavn, at Bogen er kommen ud, og det lykkedes mig ved *velvilligt Laan* at faa den at se.

Jeg tilstaar, uagtet man ærlig stræber at befæste sig i den Kunst ikke at undre sig over nogen Ting mer, studsede jeg ved den Maade, Hr. Stanton har takket mig for min gode Vilje til at tjene ham.

Den praktiske Amerikaner maa dog vel have fundet mine Bidrag for „lyriske", det vil sige mindre paalidelige, skal jeg dømme af den Affærdigelse, han har givet dem i sit internationale Verk. De mindre Stykker, sendt ham i Form af Breve, har han fundet for godt ganske at udelade, medens

Hovedartikelen i den Grad er maltrakteret og beskaaren, at den ikke er til at kjende igjen.

Men ikke nok dermed. Hr. Stanton har fundet sig beføiet til at tage andre med paa Raad; om han selv har søgt Hjælpen, eller man tjenstvillig har tilbudt ham den, skal jeg ikke kunne sige. Visst er det, at disse værdfulde, „Mrs. Colletts lidt for mørke Anskuelser af Forholdene", tildels modsigende „Oplysninger", paa en lidet tækkelig Maade er kilet ind i det lille Stykke Bidrag, Hr. Stanton under dennes Navn har værdiget at holde paa.

Mrs. Collett vilde været enhver af disse bedrevidende høilig forbunden, hvis de straks, da Sagen blev sat igang, havde fulgt hendes Opraab i norske Blade og stillet sig helt for Hvervet. Blandt de flere Navne, som her optræder, har Hr. Statsrevisor, Stortingsmand *Berners* unegtelig den største Vegt.

Hr. Berner har gjort sig høit fortjent af Kvindesagen hjemme, ingen er villigere til at anerkjende dette end jeg. Han er den første i vort Land, der har formaaet at bringe en ordentlig organiseret Forening istand, der allerede tæller en Tilslutning af 5 à 600 Medlemmer af begge Kjøn.

Men denne, Sagen, har tilfældigvis to Sider, hvoraf den ene har den uheldige Egenskab, at man helst ikke vil se den eller vide noget om den. Ialfald kan jeg forsikre, at i vort Land har man en bestemt Utilbøielighed dertil.[1]

Hr. Stortingsmand Berner er *Nordmand*, og er *Mand*. Det vilde maaske være for meget forlangt, at han skulde her gjøre en Undtagelse og mer end andre have Sans og Øie for denne Sagens mindre behagelige, mindre lønnende Side. Det vilde været smukt, om Hr. Berner havde ladet det bero med den *negative,* for ikke at sige fuldstændig ignorerende Holdning, han altid har indtaget ligeoverfor mig og mine Bestræbelser i den; hans Optræden i det norske Bidrag til Hr. Stantons „Woman Question in Europe" tager sig ikke heldig ud.

Paa denne Vis af mine kjære Landsmænd fortrængt af Hr. Stantons interessante Europaverk, vil jeg tillade mig at aftrykke disse mine Bidrag, ordret som de er meddelte. Læseren dømme selv.

Der kunde visselig være sagt andet og mere. Men jeg tillader mig den Formening, at de enkelte Udsagn om vore hjemlige Forhold, hvormed jeg indbildte mig fyldestgjørende, om end i al Korthed, at have besvaret de af Hr. St. opstillede

[1] De store verdensberømte Talsmænd i Sagen, *Stuart Mill* og *Ernest Legouvé*, har dog netop fremdraget denne Side af Sagen. (Anm. fra 1885.)

Spørgsmaal, at disse Udsagn *endnu ikke* i noget Punkt vitterlig kan gjendrives. Et andet er det, om en udførligere Gaaen-i-Detail af disse vore Tilstande virkelig vil have nogen Interesse for Fru Europa, for hvem det hele er skrevet, om Supplementet med andre Ord havde været uundgaaelig nødvendigt.

Tiden har unegtelig givet Kvindesagen i vort Land et mægtigt Stød fremad! Der er aabnet en glædelig Udsigt til at opnaa det og det, som vi for knapt et halvt Aar siden ikke drømte om.

Men Tingen er den, at *det* og *det* først *skal* opnaaes; indtil da faar vi trøste os med Udsigten.

* * *

Tvende Skrivelser til Hr. *Theodore Stanton*, Udgiver af det paabegyndte Verk „La Condition de la femme en Europe".

Paris, den 16de Mai 1882.

Monsieur!

I Tidsskriftet „Les droits des femmes" har De indrykket den Erklæring, at det var Deres Agt i det berørte Verk selv at udarbeide den Del deraf, som angaar Frankrige. De stiller i Forbindelse hermed et Opraab til enhver, der særlig maatte finde sig stemt derfor, at meddele Dem, hvad der kunde tjene til at belyse dette Afsnit deraf, et Afsnit, der kommer til at indtage en saa betegnende Plads i Deres fortjenstfulde Foretagende. Ogsaa mig, den Fremmede, har De gjort den Ære at anmode om at bistaa Dem hermed.

Jeg kan kun gjentage, hvad jeg allerede mundtlig antydede for Dem, at de Indtryk, jeg kan have modtaget af de her raadende Tilstande, neppe til et Øiemed som dette vil kunne tillægges nogen Vegt. Ogsaa ved jeg med temmelig Visshed forud, at De neppe vil godkjende dem. Mine Anskuelser af den franske Kvindes Stilling beror ikke paa nogen Iagttagelser, man kan anstille under et Pariserbesøg. De danner et uadskilleligt Led i en konsekvent gjennemført Grundanskuelse; løsrevne fra denne sin Sammenhæng kommer de til at staa der som blotte Tilfældigheder. Det er af samme Grund, jeg ogsaa har vægret mig for at meddele Dem hin auto-biografiske Skisse, hvorom De ofte har udtalt et Ønske.

Jeg har maaske for lidt Sans for det specielle, det lokale i denne Sag, som det dog nu er blevet mig en Livsopgave efter Evne at befordre. Min hele Udvikling har tidlig bragt mig mer

til at anskue den i sin hele store Almindelighed. Distinktionen mellem Nationerne falder tildels bort. Jeg finder Kvindens Stilling i hele vort civiliserede Europa elendig. I vore koldere, nordlige Strøg har vi saa at sige den bramfri, stille Misère, den, man har stirret saa længe paa som paa den graa Væg, man ikke kan tænke sig anderledes. I Deres Frankrige, hvor alting træder mere pyntet op, kan man maaske kalde den la misère dorée (den forgyldte Elendighed). Overalt, hvor vi skuer hen i vort berømmelige Europa, vil vi se denne svagere Del af Parterne viljeløs afhængiggjort af den ved Stilling, Opinionen, gammel Hævdelse af Retten — det vil da sige Uretten — hundredfold sterkere, overlegne Part. Lidt mer eller mindre tilstudset og tilsløret denne Afhængighed, som det kan ligge til de forskjellige Nationer, gjør ikke stort til Sagen.

Og tager vi specielt Deres Frankrige, hvor kan det være andet med Love, der endnu gjælder den Dag idag, Love der stiller Kvinden omtrent paa det Standpunkt, hun indtog i hine barbariske Tider, da man fradømte hende en Sjæl? . . . Love, der i alle Livsforhold overgiver hende saa at sige „mains liées" i denne hendes Lovgivers, Herskers og Herres Hænder? . . . Er det som Tegn paa denne sin „suveræne" Magt, at han har tilegnet sig indtil Fællesbenævnelsen paa den Tvedel af Skabningen, der dog nu i vore Dage ligelig tilkjendes dette Fortrin over Dyret at eie en Sjæl? . . . Den franske Mand kalder sig L'homme (Mennesket); hvad er saa den anden Halvdel af denne Skabning?

At Tilstandene ved en saa forfærdelig Overvegt paa den ene Side ikke er værre, end de er, at de endog her og der i visse Samfundsforhold kan give sig Skin af at være gode, ja det er jo den store Hemmelighed. Mon det ikke simpelt kan finde sin Forklaring i noget „je ne sais quoi" i Kvinden selv, der magter for en Del at betvinge Virkningen deraf? — det uimodsigeligste Bevis for, paa hvilken Uretfærdighed denne Overvegt er grundet. Vi tør vel kalde dette en Personlighedens Magt, der kun kan være Udtrykket for en aldrig ganske betvungen Selvfølelse, en ulmende Hjemmelængsel efter en med hendes sande Værd, Evner og Anlæg mere stemmende Stilling — en stum Protest, den fangne Prinsesses ligeoverfor sine Vogtere.

Vi feiler vist ikke ved at paastaa, at denne Personlighedens betvingende Magt i en særdeles Grad ligger til Françaiserne, at den bæres af en livlig Begavelse, der hverken mangler Energi eller Mod, naar det gjælder. Vi har set det i de store

Begivenheders Dage, da de ogsaa havde Uhyrer at bekjæmpe, om just ikke den *napoleonske Code pénal.*

I Tidsskriftet „Les droits des femmes" kan man støde paa fortræffelige Ting fra kvindelig Haand, Udtalelser, merkelige ved sin djerve Logik og Uforfærdethed i at gaa lige løs paa Sagen.

I Deres Land findes, naar det kommer høit, maaske et halvt Snes slige Organer for Kvindens Rettigheder, medens der daglig udkommer tusende Skrifter af alle Arter, hvor Kvinde, naar hun nævnes, i 9 à 10 Tilfælde vilde være bedst tjent med, at det ikke var skeet. Bogliteraturen, hvordan hun der besudles, vil vi ikke engang nævne; men lad os kun tage Bladene, selv de respektableste, hvor den høieste Plads, man anviser hende, synes at være den at figurere i en „Carnet d'un Mondain" i den eller den uforlignelige Dragt fra en sidste Fest, eller — skal vi søge hendes Tilværelse i de mere høitstemte Rubrikker af disse en Majoritets Organer — at figurere i en Sensationsproces, maaske endog som det interessante Offer — dette med Lovenes og Hr. *Alexandre Dumas's* fulde Billigelse — for en bedragen Egtemands Raseri.[1]

De ser nu selv, Hr. Stanton, at De er lidet tjent med mine Bidrag til Deres Etude over *franske* Forhold. De faa Strøbemerkninger, jeg her tillader mig om disse, venter ikke andet end at blive anset for Rapsodier — Fantasterier — Misantropier — kort, alt hvad der ikke er brugbart til Øiemedet. Jeg har dog sagt det bedre og forstaaeligere i nogle Bøger, som De ikke kjender eller vel nogensinde lærer at kjende — Skrifter, der desværre deler Skjæbne med hine Ishavsfarere, der ikke kommer tilbage. De har maaske fundet Passagen, men man hører ikke mere til dem.

Idet jeg ønsker Dem alt Held til Deres smukke Foretagende, tegner jeg mig som etc.

* * *

For norske Læsere, som det maaske kan interessere — ogsaa for at verge mig lidt mod en Sigtelse for Overdrivelser — vil jeg kun tilføie nogle Prøver paa, hvad den franske Code civil bestemmer angaaende Kvinden. Idet jeg tillige ved Siden af en mulig korrekt Oversættelse optager Originalteksten, vil man sikrere kunne dømme.

[1] Se Alex. Dumas's famøse L'homme—femme. (Anm. fra 1882.)

— Manden har i Egteskabet alene Myndigheden i, hvad der angaar Børnene. (L'homme, dans le mariage, exerce seul l'autorité paternelle.)

— Naar det gjælder at bortgifte Børn, er Faderens Samtykke tilstrækkeligt. Moderens Negtelse har intet at betyde. (Pour marier les enfants, le consentement du père suffit; si la mère refuse le sien, on passe outre.)

— Manden er Bestyrer af Hustruens Eie og Formue. (Le mari a l'administration des biens personnels de la femme.)

— Manden kan skalte og valte med alt, Indbo, Møbler, Værdsager, Juveler, uden at spørge sin Hustru; han kan sælge det, bortskjænke det, om han har Lyst, til en tredje Person, selv en Mætresse. (L'homme peut disposer de tous les effets, mobiliers, meubles, valeurs, bijoux, sans consulter sa femme, et cela même à titre gratuit même au profit d'une tierce personne [lisez: *d'une concubine].*)

— Hustruen kan ikke give eller modtage nogen Skjænk eller Gave, end ikke af egen Familie, uden Mandens Tilladelse. (La femme ne peut ni faire, ni recevoir une donation, fût-ce d'un membre de la famille, sans le consentement de son mari.)

— Fra at være Formynder eller Medlem af et Familieraad er udelukket alle Mindreaarige, Sindssvage, Mænd af en anerkjendt slet Vandel, overbeviste, til en imfamerende Straf dømte Forbrydere og — Kvinder. (Ne peuvent être tuteurs, ni membres d'un conseil d'une famille, les mineurs, les interdits, les hommes d'une inconduite notoire, les individus comdamnés à une peine infamante et les femmes.)

— Den unge Pige er fra sit 15de Aar selv ansvarlig for sin Dyd. (La fille, dès l'âge de quinze ans, répond seule de sa vertu.)

— Forførelse er ikke strafbar. (La séduction n'est pas un délit.)

— Efterforskning af Faderen er forbudt. (La recherche de la paternité est interdite.)

— Efterforskning af Moderen er tilladt. (La recherche de la maternité est permise.)

— De uegte Børn falder alene tilbage paa Moderen. (Les enfants naturels sont à la charge de la mère seule.)

— Intet Egteskabsløfte gjælder, selv om det følger af at bryde et Forhold, hvor der er et Barn. (Toute promesse de mariage est nulle, fût-elle suivie de l'abandon de l'enfant.)

— Mandens Egteskabsbrudd udenfor Huset er ikke strafbart. (L'adultère du mari perpétré en dehors du domicile n'est pas punissable.)

— Hustruens Egteskabsbrudd, hvorsomhelst hun gjør sig skyldig deri, er strafbart. (L'adultère de la femme, en quelque lieu qu'il ait été consommé, est punissable.)

— Drab, fuldbyrdet af Manden paa Hustruen og hendes Medskyldige, naar de gribes paa fersk Gjerning i det egteskabelige Hus, er undskyldeligt. (Le meurtre commis par l'époux sur l'épouse, ainsi que sur le complice, à l'instant où il les surprend en flagrant délit dans la maison conjugale, est excusable.)

— Drab af Egtemanden under samme Omstændigheder er ikke undskyldeligt. (Le meurtre commis par l'épouse dans les mêmes circonstances n'est excusable.)

— Kvinde kan ikke antages som Vidne i nogen Forsamling, hvor det gjælder Testamenter, Forpagtning, Salg og Kjøb, Delinger i Familien etc. Hendes Underskrift er Nul. (La femme ne peut être admise comme témoin dans les actes de l'état civil, testaments, les baux, ventes, partages de famille etc. Sa signature ne fait pas fois.)

Dette siger Lovene. „Og — tilføier det Tidsskrift, hvoraf jeg har laant dette Uddrag — en Mængde andre saarende Ting, som Kvinder ignorerer, eller først bliver vidende om, naar det er for sent, naar Ulykken selv har paataget sig at aabne deres Øine . . .“

Den bedste Klausul i dette Stykke dahomeysk Codex, som kalder sig den franske Lovbog, er dog den, der forbyder Kvinder at gjøre sig bekjendt med den.

Det kan man kalde Bøddelens Galanteri.

* * *

Medens jeg var ifærd med at nedskrive ovenstaaende Brev, faldt der mig tilfældigvis en Bog mellem Hænderne, skreven af en Franskmand, der kalder sig *Alfred Assolent*.

Den handler ogsaa om Kvindens Stilling her i Frankrige, og særlig med Hensyn til Lovene. Merkelige maa man kalde slige Bekjendelser, selv om de ikke skriver sig fra en Mand.

Da Kvindespørgsmaalet i den senere Tid har været lidt paa Bane ogsaa i vore Forhandlinger hjemme, vil det ialfald ikke skade at se, hvorledes en Fremmed kan tænke derover.

Et kort Uddrag af Fortalen meddeles derfor.

„Tous les français sont égaux devant les lois“. Saa lyder den første Artikel i vor Lovbog. Den taler om alle *Franskmænd*, men siger ikke et Ord om Françaiserne. Man ved virkelig ikke, naar man har læst denne Artikel til Ende, hvor

man skal stille disse, om de staar *under* Loven eller *over* Loven eller ganske udenfor den. Hidtil har man ikke villet bemerke denne Dunkelhed, endsige gjort noget Forsøg paa at rette paa Sagen. Filosoferne, saa fordybede i sine metafysiske Grublerier, at de glemmer at vaske sig, har aldrig forstaaet sig paa Kvindespørgsmaalet — Juristerne forplumrer det kun mer, end det var før — Politikerne foragter det, og Digterne, nervøse, irritable Folk, der snart forguder, snart raser mod Kvinderne, undviger helst at dømme i Sagen. Alle synes at forene sig om at holde dem i Dunkelheden, det vil sige udenfor, som om de var for dumme eller altfor ophøiede til at kunne have en fornuftig Mening om denne Verdens Anliggender. For at trøste dem har man forsikret dem, at de behersker Mændene. Det er maaske sandt, men det maa være paa samme Vis, som *Perikles's* lille Hund beherskede Verden. *Azor*, sagde den store Borger af Athen, behersker min Søn *Xantippos*, men lille *Xantippos* behersker min Hustru *Aspasia*, *Aspasia* behersker mig, jeg Athen og Athen Verden, ergo behersker Azor den hele Verden.

. . . . . Den første Konsul Bonaparte spurgte engang med impertinent Mine Fru v. Staël: fra hvilken Tid er det, at Kvinder blander sig i Politikken?

Siden man guillotinerer dem, svarede hun. Og Svaret var træffende.

I vore Dage guillotinerer man dem ikke, i det mindste ikke af politiske Grunde, men Loven tynger paa dem som en Straf, *uden at de tilstedes at gribe ind, at kunne virke til en Forandring* . . . . . Frankriges Skjæbne ligger i Kvindernes Hænder. Den Uvidenhed, den Frivolitet, som man opmuntrer i dem, og som man giver Mine af at være charmant, er maaske den fornemste Aarsag til vor Dekadance. Havde vi sørget for at oplyse dem, beskjæftige dem, havde vi stillet dem paa den Plads, der tilkommer dem, vilde vi nu undgaaet tre—fire Revolutioner . . "

Saa vidt den franske Forfatter.

„Du Doppelgänger, du bleicher Geselle, wie äffst du mein bestes Lied mir nach!" maatte jeg sige med *Heine*, da jeg læste disse Ord.

Ja, jeg studsede ved at læse dem.

Et underligt Tilfælde maa det dog kaldes, at en *Mand*, en Pariserforfatter fra seneste Tid, kommer til den samme Slutning, næsten udtalt i samme Ord, som en stakkels ukjendt Forfatterinde i et fjernt Land allerede for 10 Aar siden vovede at udtale den, *at den kvindelige Umyndighedstilstand, den*

skjæve Stilling, hun indtager inden en Nation, mer end noget fører til dens Forfald.

Skulde der ikke i dette Sammentræf ligge mere end en blot Tilfældighed?

* * *

Paris, den 6te Juli 1882.

Monsieur!

Det er visselig ikke af Vrangvillighed, jeg hidtil har undladt at opfylde Deres Ønske at erholde en Skisse af mit Liv; jeg har kun vægret mig, fordi den neppe vilde kunne opfylde de Betingelser, man maa stille til en saadan, skal den have nogen Interesse for fuldkommen uindviede Fremmede.

Et saadant Stykke Biografi er mer end noget andet knyttet til sine Forudsætninger. I et foregaaende Brev har jeg i en liden Metafor antydet den Stilling, jeg indtager som Forfatterinde; deri vil De finde det tilstrækkelig forklaret.

De faa Træk, jeg vil forsøge at fremdrage deraf — det er altid en vanskelig Sag selv at skulle det —, nedskriver jeg derfor alene for Dem. Det sker i villig og varm Anerkjendelse af Deres Virken for vor Sag.

Om min Slegt vil jeg kun bemerke, idet jeg overlader den offentlige Stemme i vort Land at gjøre det bedre, at Fader og Broder vel tør med Heine sige: Nennt man die besten Namen, wird auch der meine genannt.

Min Fader var paa Rigsforsamlingen det skjæbnesvangre Aar 1814 en af de virksomste Konstituenter, en af de faa, der med vor store Fædrelandsven Grev *Wedel-Jarlsberg* i Spidsen djervt kjæmpede for Tilslutningen til Sverige *under det bernadottiske Kongedømme*, og Tiden har vist, at disse Mænd havde det rette Syn, begge Dele har bragt vort Land Lykke og Velsignelse. Saa kan man kalde en under sund, jevn Udvikling næsten enestaaende Fremgang i alt. Min Broder, *Henrik Wergeland*, var Digter og Folkeven. Han var Almuens personlige Ven og Raadgiver, og han satte sin hele Id til at *oplyse* og *forædle* den. Hans Standbillede blev høitidelig afsløret i Christiania 17de Mai f. A. Min Fader indtog en geistlig Stilling i dette samme Eidsvold, hvor Konstitutionen blev grundlagt, i 31 Aar. Vi var fem Søskende og blev meget strengt opdragne, medens der tillige gjordes alt efter Tidens Leilighed til ogsaa at udvikle vore Evner og Anlæg. Her voksede jeg op næsten ene, da mine Brødre studerede i Chri-

stiania, en Dagsreise derfra, hvilket kun tillod mig ett eller to aarlige Besøg derind.

Synlig taget er mit Liv gaaet saa jevnt hen som den store Mængdes, uden merkelige, paafaldende Begivenheder af nogen Slags. Man er ung Pige — bliver Hustru, Moder — Enke. Jeg har gjennemgaaet disse Faser i en Kvindes Liv, i et Land og i en Tid, da vi netop, efter Løsrivelsen fra Danmark, stod ifærd med at flikke os sammen en egen selskabelig Kodeks; jeg har gjennemvandret den i en Tid, hvor Idealet af en saadan Borgerinde i Staten faststilledes i den størst mulige Evne til *ikke at gjøre sig bemerket.* Et vegtigt Ord, udtalt af en af mine Grandtanter, gik ned gjennem Slegten som en Slags Familiedevise: *den Kvinde, man taler mindst om, er altid den bedste.* Min eiegode Moder og den af mine fem Tanter, der mest interesserede sig for min Opdragelse, glemte aldrig ved passende Leiligheder at bringe os Søstre Familiedevisen i Minde.

Min Søster, stakkel, trængte ikke til den. Hun blev gift ganske ung og henlevede sine Dage i en ensom, trist Afkrog af Landet, hvor hun ikke behøvede at gjøre sig mindste Anstrengelse for ikke at blive bemerket eller talt om. Jeg derimod, som blev igjen paa Skuepladsen, tog mig Advarselen desto mere nær, ja saa nær, at jeg næsten ikke vovede at tale selv. Ogsaa tør jeg give mig selv den Ros, at jeg, saavidt det stod i en Dødeligs Magt, opfyldte Idealet; ja jeg tror ikke, det rigorøseste engelske Samfundsreglement, der kan rose sig af at have sat Pruderiet i System, vilde fundet noget at udsætte derpaa. Fra et livligt Barn blev jeg til en saa taus og indesluttet ung Pige, som nogensinde har kjedet sig selv og alle Andre med at spille Sfinksens Rolle.

Saa gik en lang Ungdom hen. Det gjaldt at bevæge sig mellem en Hærskare af Forbud, ligesom i en Eggedans. Ganske uden Anfegtelse skede det vistnok ikke. Saaledes mindes jeg, at jeg i hine Aar havde en fortvilet Lyst til at gaa paa Skøiter. Jeg led Tantalus's Kvaler, naar jeg fra Bredden af den store Dam saa mine Brødre tumle sig derude. Muligheden af at sætte sig op imod Forbudet kunde ikke engang falde en ind. I de senere Aar er dog dette Forbud med flere andre lykkeligvis hævet.

Jeg blev forlovet. Og nu indtraadte noget ret merkeligt. Uagtet jeg indbildte mig gjennem bestaaet Prøve at have godtgjort min Kapacitet som værdigt, brugbart Medlem af Samfundet efter Tidens Opfatning deraf — troede man mig ikke rigtig.

Mit Fædrehjem havde fostret store Aander paa den Side, som Tilladelsen er givet at være det; man kunde ikke vide, om der dog ikke stak noget deraf i Blodet. Man var bekymret for den Mand, jeg skulde egte, om han nu virkelig i sin Hustru vilde finde dette Mønster . . . om hun forstod sig paa at styre et Hus, organisere et Kjøkken etc. og forresten var saa interesseløs som nødvendigt, for ikke at falde paa noget, der strakte sig udenfor dette Omraade, med ett Ord, der var skikket til at gjøre hende bemerket.

Det gik anderledes, end man havde ventet.

Den Mand, jeg egtede, delte ikke ganske den gjængse Anskuelse af det hjemlig-hustruelige Ideal. Med al Anerkjendelse af det ønskværdige, ja nødvendige i, at Hustruen tillige var en god Husmoder, søgte han fremfor alt *Aandsfællen*, hans Hjertes og Sjælelivs fortrolige i hende (efter Datidens Anskuelser saagodtsom uforenelige Ting), og jeg tror, Savnet af det sidste vilde have gjort ham langt ulykkeligere, end om han havde maattet slaa noget af paa den anden Fordring.

Et Liv, tilbragt helt fra Barneaarene i landlige Forhold, havde imidlertid ganske godt sat mig ind i alle Detailer af det praktisk-huslige, og jeg bragte til mit nye Hjem den bedste Villje med til at faa en smuk Anvendelse for disse Færdigheder.

Var det Tak, fordi jeg i dette Stykke beredede ham en Smule Overraskelse, at han lod den høiere Opgave, en Hustru dog uimodsigelig har at løse inden Egteskabet, dobbelt gjælde, at han paa alle Maader opmuntrede den i mig? Han var selv literært dannet, omfattede alle aandelige Interesser, alle Tidsfænomener livlig, dog mere med Kritikerens skarpe, sondrende Blik end med Digterens. En Skat af Breve og Optegnelser, som han har efterladt, der endnu venter paa at se Lyset, vidner derom.

Et Par Antydninger vedrørende min Mands Slegt kunde maaske interessere Dem, Hr. Staunton; det var jo muligt, at De selv kunde træffe paa et Spor af den i London eller andetsteds.

De første Colletter (dengang *Colet*), som man har nogen Kundskab om, kom allerede ind i England med Wilhelm Erobreren; altsaa er de dog oprindelig Normanner. En af Slegten dukker derpaa op i den anden Halvdel af det 15de Aarhundrede som Borgermester i London. Dennes Søn igjen, den overlevende af 22 — toogtyve — Søskende, blev den, der af alle har spillet den betydeligste Rolle i denne Slegt. Rig, uafhængig, høit begavet, dertil fuldstændig Levemand, gik han pludselig

under et Besøg i Italien over til den geistlige Stand. Han blev Henrik VIII's Skriftefader, tordnede ganske ordentlig mod ham fra Prækestolen, indtil den katolske Verve gav sig Luft i Reformationen. Han blev ivrig Tilhænger af *Luther,* korresponderede flittig med den bekjendte *Erasmus Rotterdamus*, stiftede og byggede 1510 St. Paul's School i London, der endnu bærer hans Navn, begavede Skolen med et stort Jordegods og døde efter at have testamenteret sine betydelige Rigdomme og Eiendomme til Kirker og offentlige Stiftelser.

En Slegning af ham vandrede ud i Midten af det 17de Aarhundrede og nedsatte sig i Norge, hvorfra Familien udbredte sig til Danmark, hvor den endnu har nogle Besiddelser. I vort Aarhundrede har kun én af dem spillet en mere fremragende Rolle, nemlig som første Statsraad under *Carl Johan*, efter vor Forening med Sverige. En saare hæderlig, af alle Partier agtet Mand.

Min Collett var en Brodersøn af denne. Uagtet han virkede og døde i den beskednere Stilling som Professor ved Universitetet i Christiania, kan jeg ikke negte, at jeg sætter ham høiest i Slegten, høiere end Statsraaden og Borgermesteren af London, ja høiere end dennes Søn, den berømte Decanus, som var Henrik den ottendes Skriftefader og en intim Ven af den lærde Erasmus Rotterdamus.

Det er denne Mand, der vakte tillive i en hidtil forkuet Sjæl, hvad der ellers maaske vilde ligget evig begravet; det er ham, der gav Stødet til, at jeg blev Forfatter.

I den korte Tid, der forundtes os at leve sammen (10 Aar kun), kunde der ikke være Tale om nogen offentlig Optræden. Husets Skjøtsel, smaa Børns Opdragelse gjorde det tildels umuligt.

Det var først som Enke, naar alt begynder at blive tomt omkring en, at Trangen — var den dog en Arveskjænk, usynlig medbragt fra Fædrehjemmet? — at denne Trang, undertrykt, halvbevidst, kjæmpende indtil da, med uimodstaaelig Magt meldte sig. En større Roman, der udkom anonym, var Resultatet deraf.

Og saa? Ja saa er det gaaet, som jeg har antydet i min — Polarreise.

Endel Bøger, ikke ret mange, thi jeg er ikke „Vielschreiberin", er komne ud i Hjemmet i Løbet af de mellemliggende Aar, og er blevne liggende én for én, fast, som man siger, uden at kunne haabe paa nogen Gjennemgang til de Levendes Regioner. Jeg trøster mig til, ligesom min Bror, først at blive forstaaet efter min Død.

Nogle Forsøg, jeg har gjort for at faa noget deraf ud i fremmed Sprog, har formodentlig været ubehændige, *upraktiske*, som man betegner det; intet er hidtil lykkes.

Dette beklager jeg for den Del af disse Skrifter, som angaar Kvindesagen, der mest forlanger at vinde en Stemme, hvor dette Spørgsmaal for Tiden diskuteres.

Romanen har derimod oplevet at komme ud paa Fransk, Tysk og — Russisk. Dette imidlertid sans mon consentement.

Saa er min Bane stille gaaet hen; jeg er bleven gammel og træt og staar pludselig ved Maalet. For mig ligger den, naar jeg skuer tilbage, som en lang, undertiden haabløs, undertiden af et Glimt oplivet, altid trættende Vei. Jeg er hverken misnøiet eller glad, jeg er bare træt. Jeg angrer intet af, hvad jeg har skrevet: en senere Slegt faar dømme det.

KVINDESAGENS STILLING I NORGE.

(Indberetning til Mr. Stanton, Formanden for det amerikanske Selskab for Kvindesagens Fremme.)

Paris, 30te Januar.

Noget usedvanligt er skeet. Ogsaa her, i vort gamle Europa, hvor hver Land søger at affinde sig med det Stykke Kvindesag, Tiden nu engang paatvinger det, som det bedst kan, uden at bekymre sig stort om, hvordan de andre Lande tager det, ogsaa her er der gjort et Tilsprang til at opnaa en større Enhed i Bestræbelserne; det første Skridt er gjort til at samle disse spredte Resultater til et overskueligt, maaske samvirkende Helt.

Fra Amerika maatte Stødet hertil komme. Et amerikansk Selskab har Fortjenesten af først at have vakt Idéen til en almindeligere Sammenslutning, som skulde knytte det gamle Europa ogsaa til hine Lande hinsides Atlanterhavet, der kalder sig den nye Verden, en Konkurrence, hvori vi paa Forhaand ved, at vort gamle Europa vil komme til at staa betydelig i Skyggen.

I Skyggen ja, nota bene naar vort gamle Europa beslutter sig til at gaa ærlig tilverks og ikke for sterkt lader sig friste til at pynte op i sine Beretninger.[1] Slige Beretninger kan i sin inderste Grund være usande, uden at der er sagt en eneste Usandhed. Man lader blot enkelte lidt lysende Pointer paradere som Vidnesbyrd for en hel Tilstand, medens ti af dens mindre

[1] Det synes, som om min Bekymring her har været altfor berettiget. (Anm. fra 1885.)

bemerkelige Sider forties. Det er til denne lille Jesuitisme, en *Konkurrence* saa let frister. Den Komité af europæiske Damer, som det amerikanske Selskab har gjort den Ære at udvælge til Referenter for deres respektive Lande, har faaet en ikke ganske let Opgave. Vi vil vistnok ligeoverfor det store Publikum nødig frem med Sagens mørke Side; men vi tjener denne vor egen Sag i Sandhed ikke ved blot at drage den lyse frem. Man vilde let tage os paa Ordet og mene: nu er alt i sin Orden. Det er utroligt, hvor uklart denne Sag endnu opfattes ikke alene af den store Mængde, men ogsaa af mange, som i Dannelse og Intelligens staar over den.[1]

Holder vi os nu kun til Europa i den Kappestrid, der er aabnet, vil det maaske synes, at de nordiske Lande staar langt tilbage. Hvor det gjælder at tage Initiativet og sætte i Gang, vil de sydlige Nationer altid gaa foran. Resultaterne, gjerne af mere positiv Art, falder mere i Øinene. Vi vover imidlertid den Paastand, at der er noget i den *nordisk-germaniske* Opfatning af dette Spørgsmaal, der sterkt afviger fra de sydlige Nationers Maade at anskue det paa — noget, som vil bringe det langsommere vistnok, men, som vi tror, sandere, mere stemmende med dets inderste Væsen, en Løsning imøde. Kvindespørgsmaalet er uadskillelig knyttet til Menneskehedens *moralske* Historie, dens inderste Sjæleliv, det er i disse Dybder, vi har at granske dets Berettigelse, det er der, vi maa søge Kilderne til en hidtil taalt Verdensuret, ligesom Fordringerne paa, Midlerne til en Opreisning. Denne indvunden, den *moralske*, vil de mere positive Vindinger falde af sig selv.

Sammenligner nu vi de tre nordiske Riger indbyrdes med hverandre, vil der ogsaa her gjøre sig ikke ringe Afvigelser gjældende.

Danmark er ved sin mere centrale Beliggenhed det ulige mere gunstig stillede for en nær og heldig Løsning af Spørgsmaalet. Befolkningen er tættere, den har mere af de sydlige Nationers Livfuldhed og Letbevægelighed, og den har *Grundtvigianismen* — Grundtvigianismen,[2] ogsaa kaldet den „lyse, glade Kristendom", der ikke lægger disse Bestræbelser noget i Veien, men før lover dem en Støtte.

Uagtet Nabolandet *Sverige* ikke kan siges at eie nogen af disse Fordele, staar det, naar der er Tale om denne Sag, ubetinget høiest blandt de andre Lande. Det er tidlig gaaet foran,

[1] Hele ovenstaaende Indledning er ganske udeladt af Hr. Stantons Verk. (Anm. fra 1885.)

[2] Stiftet af Nikolai Grundtvig, høit anset som Digter og Prædikant forresten ren Protestantisme, for almindelig udbredt til at kaldes en Sekt. (Anm. fra 1882.)

baade i en mere levende, almindeligere Interesse for den og i de hidtil vundne Resultater. Vi vil neppe tage feil ved at søge Grunden til dette Særsyn i Mandens liberale Forhold til den og til Kvinden. Den svenske Mand har fra gammel Tid repræsenteret de mere chevalereske Dyder i vort Norden, og har Landets Døtre ikke før høstet Fordel af dette uvurderlige Nationaltræk, saa er Tiden visselig nu kommen dertil.

Dog om disse vore Broderlande vil de dertil opfordrede, bedre indviede Referenter allerede have aflagt fuld Beretning — det vilde være indiskret at tilføie mer.

Staar tilbage vort Norge, om hvilket der endnu intet er sagt, og hvorom det maaske bliver vanskeligst at sige noget, da der er saa overmaade lidt at sige. Det skal imidlertid siges ærlig og oprigtig.

Der er gjort et Skridt til at aabne Kvinder Adgang til Universitetet, hvorvel de endnu ikke har opnaaet fulde akademiske Rettigheder. Dette er det bedste, vi har at berette. Den gifte Kvindes Eiendomsret, som svenske og danske Damer tappert har kjæmpet for, kjender vi endnu intet til. Den gamle Arvelov fra Chr. 5tes Tid, der tilkjender Døtre kun den halve Part, er hævet for nogle Aartier siden; men Spøgelset af denne halve Arvelod gaar endnu igjen i Lønninger, Bevilgninger, og overhoved, hvor det gjælder Gratifikationer til *ligeberettigede.* Vi har et Par Læseforeninger; nogen Forening ellers eller noget Organ i Pressen for særskilt kvindelige Interesser eksisterer ikke. „Indflydelse paa Lovgivning, i Politikken?“ ... Hvor vil De hen ... Bare Tanken derpaa vilde være Vanvid. Dette til en Prøve.

For Norges Vedkommende maa vi altsaa beklage ikke at kunne besvare de til os rettede Spørgsmaal uden benegtende eller ialfald høist betinget. Vi magter dog ikke at aflægge denne lidt ydmygende Erklæring uden et Forsøg paa at lægge et mildnende Ord ind.

Vi vil bringe i Erindring, at Norge, det mest isoleret stillede i denne Trilogi af Lande, der kalder sig Skandinavien, baade ved denne sin Beliggenhed og end mere ved sine politiske Forhold maa betragtes som en Efternøler blandt Stater. Løsrivelsen fra Danmark, hvorunder Landet i 400 Aar havde ført et provinsialt Stilstandsliv, fuldbyrdedes først i det andet Decennium af dette Aarhundrede. Det havde altsaa adskilligt at indhente, skulde det hamle op med Broderlandene og i det hele indtage sin Plads i den almindelige europæiske Kultur.

Det hører ikke herhen nærmere at udvikle, hvorledes denne

Gjenfødelse af dets Kræfter, begunstiget af en god Forfatning, under Styret af de brave bernadottiske Konger, der lagde ligesom en sydlig Gnist til Verket, er fremmet i de mellemliggende Aar; vi tør sige, den har afsat sine Spor i alle Brancher af det offentlige Liv. Kunst og Literatur vil her kunne nævnes i første Række. Landets Hovedstad i hin Tid, da Nationen gjenvandt sin Selvstændighed, en tarvelig liden Kjøbstad paa 8000 Indbyggere, har nu reist sig til en statelig Storby paa nær 130 000. Landet var ligesom forødet, mange af vore herligste Fjeldtrakter laa dengang uopdagede, ikke ret mange vovede de ofte halsbrækkende Forsøg paa at lære dem nærmere at kjende — der gaves Bygder, hvor den Døde bunden til Hesten maatte ride til Kirkegaarden —, hvad der alene er udrettet for Kommunikationen i vort store, vidtstrakte Land, overhovedet til Bekvemmelighed for Reisende, dette vil den hvert Aar tiltagende Strøm af Fremmede og Landets egne Turister bedst vide at vurdere.

Landet har altsaa havt adskilligt at indhente for at kunne holde Skridt med den rastløst skridende Tid. Det har imidlertid ikke kunnet naa til at prøve alle Spørgsmaal, løse alle Opgaver, som denne rastløst skridende Tid har ført i sit Skjold. *Saa er alt, hvad der angaar Kvinden og hendes Stilling, omtrent forblevet i den gamle Orden.* Vore travle Mænd har ikke endnu naaet hen til at beskjæftige sig med hende.

Heldigvis for denne celibatære Aand, der mer og mer er bleven eneraadende, savner vore Kvinder tildels hin danske Livfuldhed og Bevægelighed, der vilde drive dem til at reise sig imod den og til selv at gribe ind. De lader det altsaa taalmodig — o, hvor taalmodig! — bero, ligesom artige Børn, der venter, indtil Turen kommer til dem. Det knugende i vore storartede Naturforhold, den Afsondrethed, hvori en stor Del af den dannede Befolkning lever og færdes, planter ogsaa tidlig noget tungt i Gemytterne, der afsætter sig til hin Passivitet, der er for træg til at ville, for frygtsom til at vove noget. Der gives Egne i vort Land, hvor Familiedøtre vokser op og henlever sit Liv uden at have hørt det ominøse Ord „Kvindesag" nævne. — Og til dette Forsagthedens stumme Tryk vil en Retning i Landets Religiøsitet, der mindst af alt kan kaldes „den glade Kristendom", ikke undlade at lægge sit „saa er det Ret, Amen" til.

Hvad der her er antydet om vore Landboforhold, gjælder i fuldt Maal Livet i Byerne. Her vil Forretningstravelheden og særlig de politiske Stridigheder, der begynder at reise sit Gor-

gonhoved ogsaa i vort hidtil saa lykkelige og fredelige Land, vanskelig levne Rum til en Kvindebevægelse. Disse larmende Interesser spiller her den samme Rolle som Fossebulderet og de knugende Fjeldmure i visse Trakter af vort Land, hvor Solen tager Afsked med Beboerne i Oktober eller November for at hilse paa dem igjen en vakker Dag i Februar. Vort Lands Kvinder *har* ikke, *maa* ikke have Interesser tilfælles med Mændene; det ansees omtrent som før 1814 for „ukvindeligt". Idealet af Kvindelighed er at være saa lidt bemerkelig, det vil sige saa lidt brydsom som muligt. Taler Mænd sammen om et offentligt Anliggende, og det kunde falde en tilstedeværende Dame ind at have en Mening derom, maaske fordriste sig til en Bemerkning, et Spørgsmaal, saa vil dette besvares i bedste Form, kun uvilkaarlig henvendt til Nabo-Manden.

Der kan gaa Aar hen, uden at nogen minder os om, at denne Sag er til, end sige med djervt Mod tager Initiativ til at løse et af dens mange Baand.

Der kan gaa Aar hen. Da pludselig kan det ske. Der kan løfte sig en saadan enlig Røst op af denne lumre Fortrykthed, som et Nødskrig, der overstemmer Larmen.

Er det en Kvinde, der udstøder dette Nødskrig . . . . . Eksilet, det selvvalgte Eksil bliver da den lindeste Straf for denne brydsomme. Er det en Mand, der løfter denne Røst for de fortrykte, de forglemte, studser man og tager sig om Hagen.

O Februarsol, længselsfuldt ventede — koldt, lidet magtende falder dit første Straaleglimt ned i vore skyggede Dale . . . Og dog, vær hilset, Februarsol! Velsignet være din første sparsomme Straale; den bebuder, at hver Dag vil bringe flere.

FRA MISANTROPEN TIL DEN SYGE.

Ogsaa en Sang under et af de store Festmøder.

Mel. af Abekatten: „Drik kun, drik kun! Flasken har ingen Bund".

I.

Klingklang, klingklang!
Her har du nok en Sang.
Klingklang, klingklang!
Ei lystig blir den denne Gang.
Du ved, jeg Stakkel
Med halvdøvt Øre,
Et sandt Mirakel!

Kan dobbelt høre.
Lig hin famose,
Saa kuriose,
Professors Kikkert,
Der lige nøie,
Fuldkommen sikkert,
Frembød for Øie,
Hvad *Tro og Viden*
Just skue vilde,
Saa undertiden
Kan tyst og stille,
Hvad Sang og Tale
Kan skjønnest male
I Festers Gang,
Just ei harmonisk,
Nei, fast dæmonisk
Mit indre Øre
Fatalt berøre
Med dobbelt Klang.
Klingklang, klingklang!
Berøre med dobbelt Klang.

II.

Klingklang, klingklang!
Vil du vide Festens Gang?
Klingklang, klingklang!
Kling-kling-kling-klang!
Glædeslarm
Lønlig Harm,
Store Løfter
Uden Tro,
Over Kløfter
Vidjebro,
Venskabsrus
Uden Grund,
Elskovsblus
Slukt paa Stund —
Klingklang, klingklang! —
Det er lidt af Festens Gang.

III.

Klingklang, klingklang!
Her har du nok en Sang,

Klingklang, klingklang!
Ogsaa lidt af Festens Gang.
Vort Stel paa Vrange
Mer ser man ikke.
For Fremmedblikke
Nu lar vi prange,
Ved Gny af Toner,
Dekorationer,
Der sterkt os minde
Om *Potemkin*,
Da i Tartarers
Og Halvbarbarers
Kultur og Skikke,
Med laante Glæder
Og malte Bræder,
Sin Herskerinde
Han vied ind,
Klingklang, klingklang!
Og narred den Dag saa lang.

IV.

Klingklang, klingklang!
Her har du nok en Sang,
Klingklang, klingklang!
Ogsaa lidt af Festens Gang.
Vi saa en Klik,
Der gram i Sind
Pent holde fik
Sig i sit Skind;
En *Politik*,
Der ei fik Lov,
Tro mod sin Skik
Og store Mester,
I slige Fester
At blive grov —
Der ei fik Lov
At gaa paa Rov,
Men festmaskeret
Og balchausseret,
Der sterkt genered
Dens Hestehov,
Klingklang, klingklang!
Istemme maatte Glædens Sang.

V.

Klingklang, klingklang!
Tys, stygt det skurrer denne Gang.
Klingklang, klingklang!
Dog, lad os høre Festens Gang.
„Til Kvindens Ære,
„Hvis Nærvære
„Saa huldt os kvæger
„Paa Dagens Strid,
„Vort første Bæger
„Skal viet være!
„Velkommen hid! . . .“
Forstaa, nu lukker —
I vil os takke,
I pene Dukker —
Jert Bur vi op.
Nu vil vi snakke
Og bare snakke;
Til Alvorsfærden
I Tankens Verden
Vi sige stop.
Nu vil vi danse,
Ja, danse, danse,
Og ikke stanse
Før lysen Dag,
Men blot os fryde —
Ei Donnerwetter,
For Toiletter! —
Men blot os fryde,
I jert Behag . . .
„Til Kvindens Ære,
„I Brødre kjære
„Fra Øst og Søder,
„Vi slaa til Lyd —
„Vor stille Fylgje
„I Dagens Møder,
„Hjemmets Krone,
„Festers Pryd —
„Vor Sang skal tone! . . .“
— Dog ei I glemme,
I hulde, søde,
At næste Møde
I sidder hjemme,

Og nye Dukker —
Alle gamle
De blir os vamle —
Da ud vi lukker,
I træder fra . . .
„Hjemmets Krone,
„Festers Pryd,
„Vor Sang skal tone,
„Hurrah, hurrah! . . .“
— Saa lad os danse,
Ja danse, danse,
Og blot os fryde
I jert Behag.
Kun saa I alle,
Som hid vi kalde
Og Velkomst byde,
Jert Bidrag yde
Til Nordens Sag.
Klingklang, klingklang!
Jert Bidrag til Nordens Sag!

VI.

Klingklang, klingklang!
Her har du nok en Sang.
Klingklang, klingklang!
Nok da for denne Gang!
Ja nok af Prat
Om enigt Nord,
Om Nordens Aand,
Om Brødres Baand
Og helligt Ord —
„Skaal, Kamerat!“ —
Om Folkeviljer
Og Venskabsprov,
Om Nordens Liljer
Og Kvindens Lof —
„Vivat! Vivat!“ —
Indtil i Susen
Af Talebrusen
Og Sangerrusen
Man bli'r plakat,
Klingklang, klingklang!
Og ved ei mere, hvad man sang.

VII.

Klingklang, klingklang!
Her har du *sidste* Sang,
Klingklang, klingklang!
Blev den kun ei for lang!
Som du jeg sad,
Syg Fugl bag Blad,
Og lytted til
Det sære Spil
Af store Ord,
Der plat paa Jord,
Naar Festen ender,
Og Ryg man vender,
Straks falde vil.
Og hvad jeg tænkte,
I Hu saa mod,
Jeg flagre lod,
Hvor helst det vilde,
Som Blade stille
Til Træets Rod.
Det, som jeg tænkte,
Sig mødig sænkte
Just ved din Fod.
Der lad det være
I Fred, i Fred!
Som andet mere,
Der engang sled
Sig fra min Sjæl,
Farvel, farvel,
Farvel, farvel, farvel, — *farvel!*

SPORT.

(1884.)

Elsk en Mand, og kan du ei dy dig,
Da grumt vil han fly dig.
Elsk en Mand, og kan du det dølge,
Vil han dig forfølge.
Elsk en anden,
Da skyder han dig, er Bøssen ret sikker,
Og derefter sig, helst naar det klikker,
En Kugle for Panden.

Det kan nok være, at dette Ord har en mere indsnævret Betydning, end jeg ved af det, at det strengt taget kun betegner

hin Modeverdenens kjæreste, uundværligste Tidsfordriv og -dræbelse, vi daglig ser forkyndt i Bladene — Verdensmandens Sport, der uundgaaelig kræver Heste paa fire Ben, *rappe* Ben, og et Førsterangspublikum i elegante Vognrækker — et Par Jockey-Kolbøtter tror jeg hører til, skal det være komplet — er det ikke saa, at dette er den egentlige Sport? Jeg tilstaar min Uvidenhed.

Men jeg vil udvide Begrebet. Enhver ved Hindring og Farer egget Kappestrid for at opnaa en Vinding, stor eller liden, nær eller fjern, vil jeg kalde Sport. Ett ved jeg med Visshed, Livet og Erfaringen har her været sikre Læremestre.

Sport er et Særkjende for Mandens Natur, der mest af alt skiller den fra Kvindens. Den lille Bébé paa Barnepigens Arm vil altid være lykkeligere i den Ting, han kan tilskraale sig, end i en, der godvillig rækkes ham; Gutten vil altid finde det Æble begjærelsesværdigst, der lover ham den sikreste Udsigt til at faa et Par forrevne Bukser, og endnu bedre, hvis Træet befinder sig i en fremmed Have, en banket Trøie paa Kjøbet.

Denne Drift i Mandens Natur har givet Stødet til de største og velsignelsesrigeste Resultater for vor stakkels Klode, som vi nogensinde kjender. Uden denne vilde vi maaske endnu befinde os paa samme Trin, som vi befandt os paa Konfucius's Tid. Den er Drivfjæren til alle store Opdagelser, der har omformet Jorden, organiseret og civiliseret Samfundene. Her bøier vi Kvinder os dybt for Mandens Overlegenhed. Vi opfinder intet Amerika, ingen Nordvestpassager. Den Udsigt, at blive sat paa raat Sælhundekjød under kanske en aarelang Isblokade, eller i det mindste bringe et Par dødfrosne Ben som Trofæ hjem, har ikke det mindste tillokkende for os.

Saalænge Sporten (vi vover fremdeles at betegne den som en gjennem Farernes Spænding egget Kamp for en Vinding) bevæger sig paa dette Omraade, de store Opdagelsers og Foretagenders — behøver vi at minde om Hedningemissionens lidelsesfro, dødsfreidige? —, saa længe er den ophøiet, beundringsværdig; den indskriver sig selv i Historiens Aarbøger som dens lysende Merketegn.

Men Udartningen har fulgt den i Hælene. En fordærvet Civilisation har ikke forsømt at skabe Afarter, sande Bastarder af den Verdenssport, der opfandt Lande og brød Skrankerne mellem Nationer. Afarter, kun bestemte til at tjene som Incitament for snæversindet Egoisme, en blaseret, raffineret, verdslig Nydelsestrang — ja vi tør trøstig lægge til, for en skjult Blodtørst. Vi kan træffe disse Afarter eller Udartninger ligefra Due-

skydningen, den laveste, foragteligste af al Sport, indtil Spaniernes Tyrefægtninger, der med gammelromersk statsborgerlig Storsindethed indrømmer Tusender paa én Gang Nydelsen af Farens Spænding gjennem de grusomste Optrin.

Vi har den i Krigens ufordulgte Blodtørst, der endnu, en Skjendsel for vor Tid, forsmaar ethvert Opgjør mellem Nationer i Mindelighed.

Vi har den i alle Jagtens Afskygninger, fra den ærlige Kamp mod Skovens vilde Dyr, indtil det legende Mordspil med dens uskadelige, vergeløse Beboere, — vi har den i det legende Mordspil med stakkels ubevogtede Hjerter, tilhørende denne svagere Del af Menneskeheden, hvem Naturen gav mindre Anlæg for Sport, mindre Sans for Vindingen gjennem Farer, og dette er endnu den pikanteste, mest almindelige af al Slags Sport.

Hvad siger vi! Ubevogtede Hjerter! O, de ubevogtede Hjerter kan maaske være tryggest. Et saadant maa befæste sig, føre et armenisk Skyts, være beredt paa at kjæmpe, til det sidste Vern er brudt, skal det, og hvad rigest det dølger, have noget Værd for vore erotiske Sportsmænd, skal det opildne dem til Kampen for denne Vinding. Formaar du ikke det, stakkels Kvindehjerte, formaar du ikke at give en Nordvestpassage til dine Kjærligheds Skatte, Kampens og Farernes Tillokkelse, saa risikerer du at fryse inde med dem selv, uopdaget maaske til evige Tider. Ak, det er hændt saa mange, mange.

Nei, til evige Tider ikke! Der skal komme en Tid, vi vil stræbe derhen, der vil ophæve denne og mangen en anden Sports Barbari som uværdig for den, en Tid, der vil overlade Befæstningens Kunster og Kneb til de Hjerter, der intet vil give, intet har at give. En Tid, da Manden, mindre Sportsmand og mere Menneske, ydmygt vil erkjende Skattens sande Værd i dens fri, freidige Hengivelse, og mødes vil de med Jubel *midtveis*.

Hvem kan vide, maaske den da er bleven sjeldnere, Forholdene forandrer saa meget, og derfor . . . !

KVINDELIG SELVTÆGT.

Ja, det Ord er ogsaa en Tidens Affødning, som vi ikke har kjendt noget til før.

Maalet altsaa fuldt?

Kvindelig Selvtægt! I vore civiliserede Samfund, hvor Mændenes Æreslove og Begreber, som *Bulwer* etsteds siger, „kun

gjælder Mand og Mand imellem, *men ikke Kvinde*", dertil i Lande, hvor Blodet ruller raskere i Aarerne, hvor Lovene selv tusendfold afføder Forbrydelsen mod de Vergeløse, har denne Selvtægt begyndt at antage skrækkelige Navne.

Ogsaa i vore mere dagligdagse Forhold med sine fredeligere Konflikter og Forhandlinger vil Kvinderne snart nok give Bulwer Ret, at Mandens Æreslove, det vil sige hans vedtagne Regler for det hæderlige og passende, ikke ganske gjælder dem; skulde saa det merkelige hænde, at de gik trætte i Savnet deraf, trætte af altid at behandles som Børn og Umyndige, vil Selvtægten melde sig ogsaa her. Deres Vitriolhevn er ikke saa slem; den vil komme til at hede *Pen* og *Blæk*.

EKKO I ØRKENEN.

En Hilsen fra Norden til Mrs. Josephine Butler.

(1879.)

I.

Krybskytten behandles som fredløs og skydes ned, hvor han gribes paa Gjerningen.

Krybskytten, der gaar ud paa Menneskerov, Æreskjenderen, Sjælemorderen, hvem der inden Hegnet af vort fredede Samfund aarlig hjemfalder Tusender af Ofre, gaar uforkrænket hen.

I det borgerlige Liv kan han nyde Ære og Anseelse; hans Egenskab af Menneskekrybskytte forringer den ikke. Han kan tabe denne Ære, denne Anseelse i Menneskenes Øine; denne Egenskab forøger ikke Tabet.

Vi har for nylig set ædelsindede Kvinder slutte sig sammen til Vern mod dette Slags Hærverk. De vil bestræbe sig for at redde nogle af disse mange enestillede, mest hidførte udenfra, der, mer eller mindre ukjendte med Faren, flagrer den imøde og hjemfalder den som Offer. De vil hegne om dem, skjule dem, verge for dem paa alle Maader. De vil spænde et Net omkring dem, der skal naa over det hele Land.

Det er vakkert, det er en Tanke, der veier ligesaa meget i Menneskelighedens Vegtskaal som nogen Hedningemission.

Men det sker dog som under en dump Følelse af noget utilstrækkeligt, vi fristes til at sige — haabløst. Disse milde, dæmpede Opraab, ensidig rettet mod den lidende Side, aander noget næsten fatalistisk resigneret, som om man her stod lige-

overfor en af disse frygtelige, ubetvingelige Naturmagter, dem, man viljeløst maa lade raade, ikke ligeoverfor Væsener, der stiller sig Guddommen nærmest paa Skabningens Trin, ikke overfor Mænd, der kalder sig Kristne, medansvarlige baade efter guddommelige og menneskelige Love, tifold strafskyldigere end Ofrene.

Hvis jeg var en af disse kristne Mænd, vilde jeg blues ved at modtage denne milde Skaansel.

Manden er selv Stifter, som han mer eller mindre strengt er Bekjender, af den Morallov, der lyder for enhver Kvinde: „Kun Egteskabet kan sikre dig Samfundets Agtelse og Beskyttelse; enhver kjødelig Forbindelse udenfor det vanærer dig og berøver dig denne Beskyttelse."

Men da disse strenge Lovbuds Hævdelse beror paa ham selv, *kun kan krænkes gjennem ham selv*, har han selvfølgelig forpligtet sig til at være denne skrøbelige, saa farligstillede Skats Ridder og Beskytter. Til hans Ære er den betroet, til ham ligger det i alle Maader at verne om den og holde den oppe.

Sker det?

Svaret kan vi, om ikke i andet, søge i enkelte Tal, der ganske tørt statistisk af og til illustrerer os ofte ret betænkelige Fremtoninger i vor Tids indre Samfundstilstande.

I alle europæiske Samfund tiltager Mandens Utilbøielighed for Egteskabet. I Østerrige skal efter en saadan senest Beregning omtrent hvert fjerde Individ af den dannede Klasse undlade at gifte sig. Lad det kun være hvert femte, saa faar vi paa en Million mandlige Individer 200,000 ugifte.

Det samme Misforhold, kun modificeret, kan vi gjenfinde ogsaa hos andre Nationer. Overalt bliver der Tusender, der ad den *legale* Vei unddrager sig at beskytte kvindelig Ære.

Saa vil disse Tusender ad andre Veie og desto villigere, varmere yde den sit Vern. Ikke saa?

Skovens Rovdyr vil sit Bytte utrættelig, umættelig — hvor mange af disse Tusender, der kalder sig Mennesker, vil *undlade* at søge sit?

I den danske Hovedstad fødes efter et meget moderat beregnet Middeltal omtrent 150 uegte Børn om Maaneden. Gjør tilsammen 1800 om Aaret. Fordoblet med Mødrene naaes et Antal af 3600 ulykkelige, der falder som en Byrde tilbage paa Samfundet. De offentlige Anstalter vægrer sig ved at modtage og huse saa megen Elendighed.

Ophavsmændene til den nævnes ikke, kjendes maaske ikke.

I Frankrige er det ved Lov forbudt at efterspore dem. Den hele Sum af Sygdom, Sorg, Fattigdom — Skam, — falder alene tilbage paa de forførte.

Vil man lære denne oprørende Partiskhed for den skyldigste Part i sin yderligste Konsekvens at kjende, saa læse man, hvad den franske Code Civil Napoléon dekreterer desangaaende. Vi anfører enkelte Paragraffer deraf:

— La séduction n'est pas un délit.

— La corruption, même d'une fille mineure, n'est pas un délit.

— La recherche de la paternité est interdite.

— La recherche de la maternité n'est pas interdite.

— Les enfants naturels restent à la charge de la mère seule.

— Toute promesse de mariage est nulle, fût-elle suivie de l'abandon de l'enfant.[1]

Vi kan til disse vakre Lovbud, der endnu den Dag idag gjælder i „La France chevaleresque", føie det, at Manden har Ret til at dræbe Hustruen, hvis han træffer hende i Utroskab.

Hvad vil en Samfundsmoral, der skifter saa ulige mellem Parterne, og endnu i vort Aarhundrede tør iklæde sig saa brutale Ord, hvad maa den tilsidst føre til?

Den maa føre til Opløsning, til Afgrunden, hvis ikke en almindelig og energisk Reisning fra de undertryktes Side kunde forebygge det. Her kan ingen Tvilsomhed raade. Det maa løse sig i et afgjørende *Enten — Eller.*

Enten maa Manden bekvemme sig til at dele den Skam, han selv paafører Kvinden, paatvinger hende, eller — han vil borttage denne Skamplet og lade hende dele Friheden og Straflosheden med ham.

Vore nordiske Love er vel i ovennævnte Punkter noget mindre napoleonske, men hvad forslaar tilsidst Love? Lovene foreskriver, straffer, men de forebygger ikke, og vore vil vel ogsaa, hvis vi ikke meget bedrager os, kun i et mildere Forhold begunstige den sterkere Part paa den andens Bekostning.

[1] — Forførelse er ikke stafbar.
— Krænkelse selv af en Mindreaarig er ikke strafbar.
— Efterforskning af Faderen er forbudt.
— Efterforskning af Moderen er ikke forbudt.
— De uegte Børn falder alene tilbage paa Moderen.
— Intet Egteskabsløfte gjælder. (Anm. fra 1880.)

Hvor mange af disse Samfundets enligstillede, fareomspændte, som vore Beskyttelsesforeninger vil tage sig af, reddes der nu? Hvor langt kan denne Omhu strækkes uden at gaa træt? Enten Omhuen gjælder de endnu ikke Ulykken hjemfaldne eller de allerede faldne, vil den dog ikke midt i sin varmeste Iver, sine utrætteligste Bestræbelser dunkelt føle det utilstrækkelige? Det er i *Fristernes*, *Fordærvernes* Sjæle, Lovene maatte skrives, med Ildskrift indprentes; fra deres egen Sjæls Dyb er det, Stemmen maa lyde: *Du kaldes ikke Morder, Ransmand, Bedrager; kun ligesaa skadelig er din Færd som deres, der gives disse Navne, og tifold uslere, feigere, fordi du føler dig tryg, under det Vern, du har lavet alene dig selv.*

II.

Hvor mange, har vi spurgt, hvor mange af disse enligstillede, faretruede, hvem en menneskekjærlig Omhu vil verne om, reddes der nu? Hvor mange af de faldne lykkes det at bringe ind paa en hæderlig Vei, medens de dog altid bærer paa et usynligt Merke, der vanskelig i nogen Stilling ganske udslettes?

Og nu de mange, mange, som ikke reddes, men synker dybere og dybere paa Fornedrelsens Trin, hvor ingen Frelse mere er mulig?

Skal vi tage Mod til os og følge dem paa denne grufulde Stige, til det allerlaveste, der naaes kan? . . . til hine Skjendselens autoriserede Bureauer, hvor Mennesker, skabte i Guds Billede, ogsaa forjættede et evigt, et bedre Liv, opbringes som en Vare, en mistænkt, maaske bedærvet Vare for at — garanteres eller maaske *ikke garanteres.* Af Omsorg for *dem?* O nei, af Omsorg for Lasten, Bedærveren, for at sikre den, den aldrig mættede, det ubedærvede — med det andet paa Dyngen.

Er det Forbrydere, der behandles saa, foragteligere, mere nedværdigende end Dyret paa Dissektionsbordet, der dog kun pines i sit Legeme?

Nei, det er Væsener, der tilhører en Stand, *som Stat og Samfund selv protegerer*, følgelig driver sin lovlige Haandtering. Kunde vi tænke os, at de en vakker Dag alle som én reiste sig mod denne Stand, denne Haandtering (man vil paastaa, at de allerfleste af disse ulykkelige selv føler en Lede, en Væmmelse for den,[1] vilde Stat og Samfund modsætte sig det og skride ind med en Indsigelse.

[1] Er det sandt, hvad der siges, at de afskyr slibrig Lekture og finder en Tilfredsstillelse i Læsningen af den dydigste, mest strengt moralske, saa er dette et Træk, der skriger mod Himmelen! (Anm. fra 1880.)

Og medens Samfundet aabenlyst beskytter den kvindelige Fornedrelse, stiller det paa den anden Side næsten overmenneskelige Fordringer til sine agtbare Kvinder og deres strenge Pletfrihed. De maa helst intet vide om hine ulykkelig stillede Søstre og deres Elendighed. Tanken derom bør ikke engang forurene deres Bevidsthed. Den ærbare, hædrede Kvinde er den anden Nødvendighed for Manden, Hus- og Festdragten ved Siden af Dominoen, kun maa disse to Hovedfaktorer i hans Liv holdes strengt ud fra hinanden. De tilhører begge ham, ingen anden.

Skulde det ikke være paatide at besinde sig paa, at vi ogsaa tilhører os selv! . . . Tilhører os som *Mennesker*, der har en menneskelig Værdighed, menneskelige Rettigheder at opretholde? . . . At vi tilhører hverandre som *Kjøn*, der har et indbyrdes Ansvar, gjensidige Forpligtelser at løse, de lykkelige ligeoverfor de ulykkelige, de hæderligstillede ligeoverfor de forskudte, dybest nedværdigede? Er deres Skam ikke vor?

Skulde vi i det mindste ikke her turde skrive vore egne Love, afkaste dette den falske Kvindeligheds kvælende Aag, der altfor længe har voldt det onde, det kan. Det har indbildt os, at det var ikke anstændigt at vide noget derom. Vi har troet os saa ophøiede i denne Uvidenhed . . . Søstre, tro mig, tro en ældre blandt eder, der altfor strengt selv har hyldet denne Art Kvindelighed: Snerperi, koldt Egoisteri, ikke andet laa til Grund. Vi har kun hælet med Lasten, kun beskyttet Fordærvelsen, idet vi mer og mer udvidede Kløften mellem os og dens Ofre. Deres Antal forøges aarlig i en frygtelig Grad. Skulde vor dydige Passivitet ikke have lidt Skyld? Skulde det ikke være paatide at ofre den?

Jo. Vi skyr ikke mere at tale derom. Har hin høisindede engelske Kvinde, hvis Navn nævnes med Ærefrygt i tvende Verdensdele, har hun ikke banet Veien? *Josephine Butler* heder denne modige Kvinde, der i et eneste oprystende Slag brød med den falske Kvindelighed, idet hun viste os dens Hulhed, dens hele Farisæisme, viste os, hvor lidet forenelig den er med en sand, omfattende og virksom Menneskekjærlighed.[1] Hun kalder sit lille Skrift „En Røst i Ørkenen". O nei, en saadan har den ikke været. Den har fundet Gjenklang i tusende og atter tusende Hjerter. Den har vakt til kraftig Daad. Den er naaet endog op til vort kolde, i Sedvaners og Fordommes

[1] Mrs. Josephine Butler, en Geistligs Hustru i Liverpool, der ved sit Skrift „En Røst i Ørkenen" var den første, der gav Stødet til de, nu i de fleste europæiske Lande dannede Foreninger mod lovbeskyttet Usedelighed. (Anm. fra 1880.)

Net indspundne Norden. Ogsaa her har den vakt varmtsindede Mænd og Kvinder til aabent og freidig at stille sig til Kamp for Sagen.

Nei, vi skyr ikke mere at tale derom. Lad os nævne denne Skamplet paa vort Kjøn — — denne Kvindenedkuelsens og Kvindeforagtens, i Mørket sig skjulende, alt forgiftende *sande Kilde*, lad os nævne den i hele sit oprørende Spind af Aarsager og Virkninger, med sine sande Navne.

Men lad os ikke feigt se til Siden, men have Mod til at stevne de rette ansvarlige for Skrankerne. Lad os have Mod til at rive Sløret af disse, Mennesket saa uværdige Grunde, hvormed Skjendselen besmykkes og forlanges opretholdt. Manden raader ved sin hele begunstigede Samfundsstilling over utallige Midler fremfor Kvinden til at beherske de lavere Instinkter og hævde den aandelige Overvegt, han gjør gjældende. En bitrere Satire paa denne sin Gudnærmesthed, sin sjælelige og aandelige Overlegenhed kunde han ikke vende mod sig selv end de Grunde, der paaberaabes, forat denne skjendige Menneskeofring maa have sin Gjænge. Vi agter ham høiere, end han her sætter sig selv; det er netop til denne hans etiske Styrke, hans Selvfølelse, vi henvender os, idet vi i *Menneskehedens Navn fordrer, at den skal ophøre.*

Det vil have store Vanskeligheder, det indser vi. Hvorledes vil det kunne ske, vil man overlegent spørge. Hvorledes? lyder haabløst dumpt Ekkoet fra alle Sider.

Og vi svarer: kun ved en fuldstændig Fornyelse af de nu bestaaende sociale Forhold, som angaar Kvinden. Ved at befordre hendes Frigjørelse helt og holdent, give hende Plads, give hende Luft. Nødvendigheden af en Selvforsørgelse paatrænger sig mer og mer, da Manden mer og mer unddrager sig de gamle Forpligtelser. Men her paa dette Felt raader et forfærdeligt Tryk ovenfra, der knuger alle Klasser nedad. Intelligensen, Begavelsen, maa ikke virke i sin egen Sfære. Den tvinges til dorsk Lediggang, eller hvis den maa arbeide, til at gribe til Beskjæftigelser, der ikke passer for den, med andre Ord, den drives ind paa fremmed Omraade. Men her er der Millioner søgende, der trænger hverandre om Pladsen, trænger hverandre ud: dybere og dybere virker Trykket fra oven. Det er under dette Tryk, Menneskeheden sygner og afsætter Pestbylder som St.! vi fine, ærbare Damer er for fine og ærbare til at røre ved.

Hvorledes? Ja, *hvorledes*, vil man spørge!

Ved at befordre Kvindens Frigjørelse helt og holdent. Ved at lade hende skrive sine egne Æreslove, ved at lade hende tage Ansvaret ligeoverfor sin egen moralske Bevidsthed, ikke Ansvaret ligeoverfor et demoraliseret Samfunds despotiske Magtbud — med ett Ord: *giv hende Plads og Luft, og det usunde Tryk vil ophøre.*

. . . . . .

. . . . . .

Fra gammel Tid var vi hjemme vante til at se Gutterne efterstræbe Smaafuglene og plyndre Rederne.

Det betragtedes som noget, der ikke kunde ændres, som Uveir, som Vaarkulden, der alligevel i vore barske Egne ødelægger Tusender af disse Smaa.

Da kom der en Dag, da der faldt en Selvbevidsthedens Gnist ned i Skolegutternes Sjæle, og den faldt midt i deres Æresfølelse.

Og se, de skammede sig over den feige Bedrift at plyndre Reder og nedskyde vergeløse.

Og nu er det Skolegutterne, som har dannet Foreninger til Fredning af Smaafuglene, og som har skrevet Love til deres Beskyttelse.

Hvis jeg var Mand, vilde jeg ønske — at jeg var en Skolegut.

ET SKRIFTEMAAL.

Krist, o Krist! vær hilset, o velsignet tusende Gange! Min Kjærlighed til dig er saa stor, at jeg aldrig har turdet nævne den, jeg maa kvæle den i mig selv for ikke at se den kvalt i den officielle, timebestemte Hyldning, der bringes dig, hvilken altid lader mig kold. Den er tiltaget denne beundrende Hengivenhed, jo mere jeg lærer at erkjende selv. Jeg havde den ikke som Barn, som ung Pige; jeg forstod ikke, hvad du var, dengang da jeg mest hørte dig nævne i Salmer og Taler. Den har gjort mig overtroisk denne Kjærlighed, saa jeg tror paa Underet.

* * *

Det var for nogle Aar siden, jeg havde faaet mig en Kamé med et ualmindelig smukt Kristushoved; ellers tilfredsstiller hans Billeder mig sjelden. Jeg bar den en lang Tid, og uvilkaarlig havde den Forestilling knyttet sig dertil, at saalænge

jeg kunde bevare den der, vilde den være en Amulet mod alt ondt, baade det, der kunde ramme mig udenfra og spire i eget Bryst. Det er en Sandhed, at saalænge jeg følte den der, var jeg meget snildere; jeg turde ikke tillade mig en Nødløgn.

Paa en Reise over Brenner med Nattetoget til Florens og Rom mistede jeg den, og det var, som om alle milde Genier havde forladt mig. Uheld af alle Sorter strømmede ind paa mig. Det tog ret sin Begyndelse, da jeg, fortvilet over en Forlæggers skammelige Brudd paa sit Løfte, kort efter maatte vende samme Vei tilbage for at begynde den gamle trøstesløse Kamp igjen, som jeg netop vilde undfly.

Kristus er den største Menneskehedens Reformator, som nogenside har levet, fordi han er den eneste blandt alle, *der har baseret sin Lære paa Lighedsforholdet mellem Mand og Kvinde*, den eneste af alle, der gjorde Fællesforpligtelsen til Lov, medens alle andre religiøse Reformatorer, som Historien og Testamenterne nævner, kun har befæstet Ulighedsforholdet. Men særlig dette Punkt i hans Lære vil have været for uforstaaeligt for hans Tid, for et Folk, der fra *Abraham* af kun havde holdt Kvinden i Nedkuelse, for et Folk, som havde en Historie at opvise, der i Vold og Grusomhed mod hende vist ikke overgaaes af nogen. For at begrunde en saa uhørt Lære, som en Ligestillen af Mand og Kvinde under Selvbetvingelsens Lov, gjaldt det at træffe Dyret lige i Hjertet, Dyret i Mennesket, den vilde, utæmmede Styrke, der i Manden havde faaet Overvegt og gjort dem, der var skabte til hinandens Medhjælp, Støtte og Trøst, til Herskere og Slavinder.

Og han traf Dyret lige i Hjertet, og det reiste sig, og knuste ham i sit Raseri.

Men hans Lære kunde det ikke knuse. Hans Apostle havde reddet den og bragte den med martyrbegjærlig Begeistring til Efterverdenen.

Sammenholdt med de mange Gjentagelser er det *kvantitativt* ikke meget, Apostlene beretter om Kristi Liv og Lære, og det er ikke usandsynligt, at meget, og særlig hvad der i Mesterens Forkyndelse angaar Kvinderne, som mindre anskueligt, mindre forstaaeligt, er gaaet tabt for os. Men allerede hvad der levnes, er Guld og Ædelstene værd; hvert Ord deraf var selv en Ædelsten, medens ikke en Ytring af Frelserens Mund har, hvor nær det end laa, godkjendt Undertrykkelsen, Misforholdet.

Men det var ogsaa at forudse, at de, der kom efter, de, der kun havde Overleveringen at bygge paa, vilde fristes til at drage Lighedsforholdet ned i de gamle Spor igjen. Og ganske

rigtigt. — Med den omvendte Forfølgers dobbelt glødende Iver trykker *Paulus* Kvinden ned paa sin gamle Plads, Tjenerindens, Slavindens, og paa denne Opfatning har Verden fundet det bekvemmest at bygge videre.

EFTER LÆSNINGEN.

„OM ERINDRING OG FANTASI".

(1884.)

Under ovennævnte Titel har Hr. Dr. med. *Mygind* i „Tilskueren" for Mai d. A. leveret os en ret merkelig liden Afhandling.

Der oprulles os her en Side af den menneskelige Aandskompleks, som idelig føres i Munden, men lidet eller maaske slet ikke hidtil har været gjort til Gjenstand for videnskabelige Drøftelser. Afhandlingen slutter med et Opraab til enhver, der af egne Erfaringer kunde have Bidrag at yde til nærmere Belysning af Sagen.

I Sandhed, vi vidste ikke, at vi kunde blive saa interessante ved den Slags, og vi betviler ikke, at Opfordringen vil blive fulgt. Hvor mange vil ikke have slige Bekjendelser at aflægge, merkeligere, mere oplysende maaske end mangt et af de afgivne Eksempler!

Vi følger Indledningen: almindelige Betragtninger over Fænomenets Væsen og Art, for hvilke Individer det særlig synes at egne sig, og vil et Øieblik stanse ved Side 369, hvor Forfatteren giver disse Betragtninger en Slags Afslutning i følgende lidt underlig fattede Ord:

„Den Omstændighed, at Kvinder, Børn og Vilde eller kun lidet civiliserede Folkeslag i det ovenstaaende er nævnte som dem, hos hvilke Erindrings- og Fantasibilleder fortrinsvis forekommer, maa dog ingenlunde forstaaes saaledes, at Evnen til at se disse kun findes hos Individer, der staar paa et lavere aandeligt Udviklingstrin . . ."

Nei sandelig, vi vil heller ikke forstaa det saaledes, og naar Forfatteren lægger til: „Tvertimod, Evnen til at skabe Fantasibilleder kan forekomme hos Individer, der staar paa det høieste aandelige Trin," saa venter vi os selvfølgelig Opreisningen for den lidt besynderlige Kategori, hvori han har stillet os Kvinder, med andre Ord, vi venter at se denne Konsekvens anvendt ogsaa paa Kvinder, ja maaske særlig paa disse.

Men Hr. Mygind synes blot at ville søge de ophøiede Undtagelser fra den almindelige Regel blandt *Mænd*, medens det svagere Kjøn, stillet i Række med umyndige og uciviliserede — her mangler kun Forbrydere og Idioter, saa har vi den noksom bekjendte Code-Napoléonske Kategori fuldstændig — dog tilsidst staar der som de, der kun paa de lavere aandelige Udviklingstrin repræsenterer Evnen til at skabe Fantasibilleder.

Nu, dette være, som det vil. Det faar blive den ærede Forfatters Sag, hvad Plads han paa denne Stige, de aandelige Evners, vil anvise Kvinden. Vi vilde kun udhæve en Meningsforskjellighed i et enkelt Punkt i Deduktionen, ikke gaa irette med ham, fordi han synes at hylde en Opfatning, der deles af tusende andre, en Opfatning, som, vi haaber det, i en ikke altfor fjern Fremtid, selv vil tilhøre „Erindringen og Fantasien". Det er jo dog nu bleven vor senere Tids prisværdige Opgave, hvor det gjælder dette saa meget omtvistede Punkt, klarere at skjelne mellem Aarsag og Virkning, og bringe disse hidtil saa plumrede Begreber i det rette Forhold. Den vil endelig lære at forstaa, at man kan ikke bedømme en forkommen og altid vanvyrdet Vekst efter den Tilstand, dette har sat den i. Kvinden er bleven det, man til alle Tider har bestræbt sig for at gjøre hende til. Tag Legetøiet og Dukkestasen fra hende, hæv den smaalig-ængstelige Karantæne, der i Aarhundreder har holdt hende udestængt fra Livet og dets Opgaver og dets Krav og Rettigheder, og det vil ikke falde nogen ind at stille hende i Række med „Børn og Grønlændere".

Vi gaar et Skridt videre. Vi vover den Gisning, at der af denne Gjenfødelsesproces vil udvikle sig Evner hos hende, der *i sin Art* overgaar Mandens, Evner, der særlig vil gjøre hende skikket til at indtage en Førsteplads i Hr. Myginds Rangforordning af fantasibegavede. Skulde hun ikke allerede have vist sig skikket til en saadan? Hr. Mygind siger nei; i hans paafølgende Bevisførelser (se Side 370) nævnes blot Mænd.

Dog dette fører os lidt for meget ud fra den lige Vei. Det var ikke vor Mening at kaste en ny Ufredsgnist ind i denne allerede sterkt brouillerede Sag, som kaldes Kvindesagen. Nedskriverinden heraf vilde blot sige, at hun hører til de vistnok mange, som Hr. Myginds Afhandling varmt har interesseret, ja som har følt sig underlig berørt ved Opfordringen, efter Evne at yde Bidrag. For første Gang faar man at vide, at slige Erfaringer kan have noget Værd, og man undres over, at de har kunnet gjentage sig Aar for Aar, uden at det er faldt os ind, at de var en Bønne værd at lægge Merke til.

Jeg hører ikke til de bildende Kunstnere, har aldrig, det være sig med Pensel eller Meisel, forsøgt mig i den Retning. Men det menneskelige Ansigt har altid havt en besynderlig Interesse, — tiltrækkende eller frastødende? Følelsen har afgjort det. Det har været en Gaade at løse, en Gjetning, et Spørgsmaal at besvare, og det besvaredes — naar Tiden dertil kom — kun paa en med andres Indtryk deraf ikke altid stemmende Maade.

En tiltagende Nærsynethed, der altid vil virke hemmende paa en alsidigere, mere omfattende Tilegnelse af Indtryk og Tankestof, bidrager maaske mer end noget til at udvikle en saadan bestemt Specialitet i vor Opfatningsevne. Det menneskelige Fysiognomi har man altid ved Haanden, og saaledes kan man nok forstaa, at det let kan bemægtige sig Eneretten til vor Interesse, Førstepladsen i vore Fantasibilleder. Ingen kunstnerisk Nydelse kan overgaa den, i Ro og Mag at færdes i en af hine Portrætsamlinger, som vi kjender dem fra Museer og gamle Slotte, og man skal ikke sige andet, end at Besøgerinden deler sin Interesse ligelig mellem de levende, de medbesøgendes Fysiognomier og dem, som Kunsten har skabt. Dog med hin med Aarene tiltagende Nærsynethed og maaske man kan sige en tilsvarende progressiv Skyhed for personlig at søge Individerne, selv hvor der kunde være vegtige Grunde forhaanden til at gjøre det, lærer man tilsidst at nøie sig med Billederne, og det er kun en ynkelig Tilstaaelse, man maaske da kommer til at aflægge, at man kjender, paa yderlig faa Undtagelser nær, alle bekjendte Samtidige kun gjennem Fotografier.

Der tales i Hr. Myginds Artikel om Fantasibilleder, som man med lukkede Øine kan skabe sig. Det er en Vision af denne Art, jeg har at berette. Jeg kan ikke vilkaarlig fremkalde den, den kommer af sig selv, undertiden med et Mellemrum af 8—14 Dage; heller ikke kan jeg med Bestemthed angive, hvorfor den da indfinder sig.

Naar jeg har slukket Lyset og lukket Øinene, stiger der først et menneskeligt Ansigt op for det indre Syn, der straks veksler i et andet og saa i en ustanselig Række, det ene efter det andet, det ene ud af det andet; det er ofte de største Kontraster, der afløser hinanden, skjønne og hæslige, ophøiede og latterlige, men alle bærer de den menneskelige Lidenskabs sterkeste Præg. Et ophøiet Heltefysiognomi kan veksle med en Pjerrots, det deiligste, mest henrivende Kvindeansigt hyppigst med et bedende, smertetvunget Udtryk, til en Lady Macbeths

rædselsvækkende, forstenede. Det underholder, det morer — det kan smerte som en stum Bebreidelse fra en længst forspildt, grusomt undertrykt Kunst.

Forfatteren berører i sine Betragtninger over Erindring og Fantasi etsteds den mystiske Halvtilværelse, som vi kalder Søvnen. Han benævner den „en mørk, absolut indholdsløs Afgrund, hvorover kun Erindringen formaar at slaa en Bro".

Jeg er ikke ganske enig med ham i at kalde den saa. Der gives endnu et mægtigt Bindeled mellem „igaar og idag", og det er Drømmene.

Mange Mennesker har den Evne at drømme sandt. I en viss Grad besidder ogsaa jeg denne Evne. Ikke saaledes at forstaa, at det, som Drømmen forespeiler os, bogstavelig gaar i Opfyldelse. Den former sig kun paa en allegorisk-billedlig Maade. Naar jeg drømmer om det eller det, ofte noget ubetydeligt, dumt noget, men *i en bestemt Forbindelse,* saa ved jeg, hvad Klokken er slagen. Jeg ved, at hvor fredelig Dagen kan ligge for mig, vil Livet have en, eller maaske flere, af sine Pile at udsende. Det hjælper ikke, hvor trøstende man ræsonnerer: ak was! du er træt nu, renonce, Beholdningen er udtømt, — nei, det bortræsonnerede kommer. I tidligere Dage kunde disse Drømme i sin merkværdig sikkert varslende Billedskrift have noget næsten poetisk formfuldendt — jeg maatte ofte fortælle dem —, med Alderen taber det sig i det mere formløse, usammenhængende, som straks vil smutte os af Hukommelsen, naar vi forsøger at fastholde det.

Ett fortjener maaske endnu at bemerkes, naar vi taler om Drømme, og det er den Rolle, *Følelseslivet* spiller i dem, man kan næsten sige i samme Mon forsterket, som Evnen til at skabe og fastholde Billederne aftager og svækkes. Aarsag og Virkning staar her ikke altid i et rimeligt Forhold. Man kan vaagne i Efterdønningen af den sterkeste Bevægelse: Skræk, Frygt, Glæde, Sorg, og le ad det, der i Drømmen har voldt den. Den latterligste Ubetydelighed kan vække en saadan, noget virkelig oprystende lade os ligegyldige. Vi træffer og taler med længst afdøde som det naturligste af Verden, medens Synet af en os ganske ligegyldig Person kan sætte os i Affekt . . . Den stakkels Følelse! ikke engang i Drømmene finder den sin Gjenstand! Man skulde sige, at disse dunkle Sjælefatamorganaer samler sig, naar Spillet er udspillet, tilsidst i en bitter Spot over den famlende Blindebukrolle, denne vor sterkeste Livsmagt har været fordømt til at spille i vor konfuse Tilværelse, og at den nu morer sig med at parodiere alle dens Feilgreb, alle dens Skuffelser.

Vi har naaet en Retning i Tiden, der atter vender sig spørgende mod det mystiske i Tilværelsen, det, vi ogsaa benævner „det overnaturlige“. Vi staar foran Søgningen af hidtil uløste Gaader — *Løsningen*, ja, den faar vi overlade til Vingegestalten, hin velbekjendte, hvilende, ubevægelige, med de lumske Løveklør og det uudgrundelige Blik, som de Gamle havde et andet Navn paa, men som vi kalder *Fremtiden.*

UNDER LÆGEKONGRESSEN.

(Juli 1884.)

Vi kjender Dagens Løsen, det sørgelige, tungtvarslende, der toner til os gjennem alle dens Bestræbelser for at døve os for det. Vi kan ikke aabne en Avis uden at støde paa lidet lystige Ord som „Desinfektioner og Karantæner“, „Baciller og Mikrober“, „Klorzink og Karbolsyre“ og hvad det altsammen heder. Læge og Lærde strider om, hvilke Midler der sikrest kan beseire den frygtelige Gjest, medens de dog synes alle at enes i Opfattelsen af dens Natur og Oprindelse, og hvad der i vore endnu mangelfulde Samfundstilstande virker befordrende paa den.

Se derom er nu som sagt alle temmelig enige. Vi faar alle disse „Betingelser eller Hjælpeaarsager“ for Farsottens Udbredelse minutiøst opregnede, vi kan dem udenad fra den ene Gang til den anden, de stemmer alle overens i at angive „Jordens Forurening ved organiske Stoffer, der gaar i Forraadnelse“, som Hovedgrunden ... vi kjender den hele Fortegnelse paa Kloakker, Rendestene og Sumpe, der ikke er rensede, men uopholdelig bør blive det.

Saa meget uforstaaeligere er det, at man i alle disse Livs- og Dødsspørgsmaal, der optager Dagen (naar der ikke spises og pokuleres), intet hører nævne om den store Sump, Verdenssumpen, der i Aarhundreder har forgiftet Luft og Vand, som uhindret er vedbleven at opdynge sine rædselsfulde Beholdninger, Lag for Lag, og som vil vedblive dermed, indtil Jorden er forvandlet til en Aadselgrube.

Vore Begravelser! ... Ja, i dem kan vi maaske søge den indiske Massemorders troeste Støtte og Bundsforvandte. Hvorfor ikke dens Amme, dens første endnu ikke ret kjendte Udspring?

I London begraves der aarlig henved 80—90,000 Mennesker. Hvad skal man sige til disse „lokale Betingelser og Hjælpe-

aarsager", der skal søges i „Jordens Forurening ved organiske Stoffer", naar der paa et eneste Sted kan ophobe sig saadanne Masser!

Kun Vanen, den Despot, har kunnet opretholde denne Skik saa længe. Ellers maatte ikke alene praktiske, almennyttige Hensyn, der dog begynder at gjøre sig gjældende, men alt i den menneskelige Natur modsætte sig den: Vor Skjønheds- og Renlighedssans og ikke mindst Pieteten for vor kjære afdøde.

Ja netop Pieteten. Det har altid været mig en Gaade, at Folk finder en Tilfredsstillelse i at besøge Grave og smykke disse Pesthuler med Blomster. Jo kjærere de bortgangne har været os, jo trofastere vi bærer dem i Tankerne, jo mere levende smukt vi vil bevare deres Billede i vor Erindring, des mere maatte Tanken ræddes ved at søge dem under et Lag stinkende Jord.

Har nogen tænkt paa, hvilket Tryk af knugende Tristhed vor Begravelsesmaade breder over Livet selv? Hvilken Hær af hæslige Spøgerier og lyssky Skræmmebilleder den har kaldt tillive? ... Man skulde sige, den stikker sit Dødningefjæs grinende, haanende ind i al vor Glæde.

Har du nogensinde paa et Bal set de unge svinge sig i Dansen efter Musikkens brusende, berusende Toner? Hvor de straaler, hvor de gløder, disse Ansigter. Der mangler en, den yndigste af dem, jeg saa her ifjor. Hvor er hun? Ak hun! ... i sin fagreste Vaar! ... knapt 18—20 Aar!

18—20 Aar! netop omtrent saalænge behøver Opløsningen til at fuldende sit rædselsfulde Verk, indtil den kan sige: „Til Jord skal du blive, til Jord est du bleven."

Har du nogensinde bivaanet en saadan Nedgravelse af dit kjæreste her i Livet, har du holdt ud i en stiv Klokketime under dens mange dræbende Forberedelser, indtil den første Skuffe falder hult buldrende paa Kisten, indtil Gruben er fyldt, har du mættet din Sorg i disse Indtryk, saa har den for bestandig modtaget Dødens mørke, alt besvergende Daab.[1]

Kremation eller Raadnesystemet? Det første, Ligbrændingen, begynder dog nu at vinde Indpas i flere af Europas Stæder, medens den i sin Helhed endnu, og navnlig her oppe i Norden, møder den mest fanatiske Modstand.

Presterne paastaar, at Religionen modsætter sig den. En forunderlig Misforstaaelse! Ja, der er Folk, som tror, at Kremationen, Forvandlingen til Aske, ikke tillader nogen Opstan-

[1] Hos os, i vort haarde Klima, har vore langvarige Ligbegjængelser krævet utallige Ofre, særlig førend vi fik et Kapel. (Anm. fra 1884.)

delse. Vi kommer her direkte ind paa Middelalderens Opfattelse deraf; her mangler kun Illustrationerne, hine velbekjendte, hvor Opstandelsen anskueliggjøres i et gyseligt Mylr af hel- og halvfortærede Dødningegestalter, der løfter sig op af Gravene. Hvad skal da de sige, de mange uskyldige, som Ilden har fortæret — man mindes blot Inkvisitionens utallige Ofre — eller de mange, som har fundet Hvile i en Krokodils eller Hvalfisks Bug, eller lad os mindes de mange tusende afblegede Knokler, der, opsamlede paa Waterloo-Valpladsen, malet til Mel, maatte tjene til at gjøde Markerne — skulde Opstandelsens Forret være alle disse forment?

Kristendommen har helliget Begravelsesformen, vil man sige. Kristus blev begravet, eller vel rettere sagt gravfæstet.

Kristendommen havde *arvet* den efter Jøderne, og den stemmede altfor vel med en senere opkommen livs- og glædesfiendsk Retning i samme til ikke at optages i den som dens egen og ingen andens.

Ogsaa i vort Hedenold var Begravelsen den almindelige — vore Kjæmpehøie kan vidne derom, indtil ligervis Kristendommen tog den i Arv.

En sundere, lysere, mere skjønhedselskende, Livet med Døden forsonende Opfatning af Spørgsmaalet har allerede paa flere Steder kjækt brudt med de gamle Fordomme og har indført Forbrændingssystemet; maatte det overalt, *overalt* vinde Indgang!

Leve de milde, fagre Genier, der da skal symbolisere os Adskillelsen hernede fra vore Kjære, der skal verne om de skinnende hvide Urner, der gjemmer deres nu ikke mere for vor menneskelige Sans stødende, „sidste Levninger“ . . . Ned med Knokkelmanden, det gamle Skræmsel!

I DE FRANSKE ROMANER.

I de franske Romaner optræder altid to Kvindetyper, og vi faar Beskrivelsen af dem specificeret med en nærgaaende Nøiagtighed, der minder sterkt om Tonen i en Jockey-Klub. Den dydigste af disse er altid blond, den anden er yppigere, har ravnsort Haar og et tilsvarende Temperament. Mellem disse to kvindelige Fuldblodstyper ser man nu Helten i disse Romaner stillet som Æslet mellem to Kornsække, kun med den Forskjel, at det her ikke nøier sig med den ene, men ender med at sluge dem begge.

. . . . . .

. . . . . .

... Overhovedet, Særkjendet ved vore Dages Romanliteratur er dette evige Ræsonnement over Kvinden. Altid stikker Forfatteren Hovedet op af sin lille Egenerfaring, noget eget-oplevet, der da uden videre fastslaaes som Norm for hele Slegten.

I dette Stykke lader Mændene sig langt mer lede af personlige Motiver end Kvinden. Man skal neppe tage feil; i det Standpunkt, han indtager til Kvindesagen, kan man trygt spørge, hvis han er Egtemand: Où est madame?

Men alle, og som det synes, særlig de franske Romaner, de slette som de gode, laborerer af dette dybe Kjendskab til Kvinden, som Balzac bragte i Moden, men som i vore Dages literære Terrorisme, man vel kan sige, er sunket ned til en brutal Vivisektion, for ikke at sige en Obduktion. „La femme, la femme!" heder det næsten i hver Linje. „Il n'y a que les femmes", „toutes les femmes" ... „comme une femme" ... og saa har vi den hele Hærskare af Svagheder og Feil, der specielt tillægges den ulykkelige *Evas* Døtre — Eva, der, som man maaske har hørt, engang for lang Tid siden forspiste sig paa et Æble. Forfængelig som en Kvinde, letsindig som en Kvinde, falsk, intrigant, vankelmodig, stivsindet som en Kvinde etc. M. *Adam* skulde slet ikke kjende noget til disse Egenskaber?

„Où est la femme?" heder det tilmed i de fleste franske Retsforhandlinger. „Où est l'homme?" spørges der derimod aldrig, uagtet det er ganske anderledes bevisligt, at de allerfleste kvindelige Forbrydelser har sin Oprindelse i ham.

„Où est l'homme?" spørges der aldrig, naar en stakkels fortvilet Pige har dræbt sit Barn eller, forladt af en troløs Elsker eller forstødt af en haardhjertet Fader, synker ned i Fordærvelsen.

DEN ÆLDRE FRANSKE ROMAN.

Eugène Süe! Hvor længe er det, siden vi læste Eugène Süe? Jeg har i disse Dage taget mig for at læse en af hans Romaner igjen. Den gjorde et overraskende Indtryk.

I min Tid slugte man disse Romaner, talte altid om dem, dog med et visst Forhehold. Vi havde vænt os til at betragte denne Forfatter, om just ikke som umoralsk, saa dog som en af dem, en Moder ikke netop anbefaler sine Døtre.

Hvor ganske anderledes paa vor Tids Baggrund traadte han mig imøde nu, og det fra hans egen Nation, hvor den væmmeligste Besudling og Nedrakken af Kvinde er bleven en literær Modesag!

I en Følelsesfuldhed, der svulmer over af varm Indignation mod al Uret, en sand „*Chevalier sans peur et sans reproche*“ ligeoverfor den lidende Uskyld, møder os her den engang saa „beryktade“ franske Sensationsmager eller -magiker. Man læse blot hans „*Mémoires d'une femme*“*!* Alt, hvad der kan samle sig i en forurettet, forpint Kvindesjæl, det har han her givet ret mægtige Ord, og saa har han appelleret til sin Samtid, og hans Samtid vil vel ikke have tænkt stort ved det, uden at det skulde saa være, og at M. Süe var en ret underholdende, spændende Forfatter.

ET FRANSK HJERTESUK.

Secrets du coeur, vaste et profond abîme,
Qui n'a piété, ne connaît rien de vous.
Juste est la peine au front de la victime,
Sage est sage, et le vainqueur sublime, —
Que reste-t-il à qui pleure à genoux?

Jeg kjender ikke Forfatterinden til disse Linjer; men jeg har kjendt hundrede med hende, der har kunnet skrive det.

FRA NAPOLEONSTIDEN.

Ved at rode om i et af vore Tidsskrifter fra 20-Aarene, med sit rørende primitive Udstyr og et desto mer svulmende Indhold, træffer man undertiden paa Stykker, som, set i vor Tids grundforskjellige Belysning, har en egen Kuriositetens Interesse; meget deraf frister sterkt til et Opkog.

Napoleonsmanien havde dengang, paavirket af hans tragiske Endeligt paa St. Helena, gjennem alle Stadier af en stigende Rus naaet den Grænse, hvor den paa en Maade kan stemples som uansvarlig.

I vort dengang eneste æstetiske Tidsskrift træffer man omtrent i hvert tredje Nummer Anekdoter og Reminiscenser, der samtlige overbyder hinanden i at skildre den store Landesluger og Massemorder som den fine, aandrige Mand, den elskværdige Omgangsven, den ømme Familiefar, kort som en af disse Menneskehedens Mønsterprodukter, som den maa have Aarhundreder til at frembringe. Vi vælger en af disse Optegnelser, der, idet den gjengiver nogle historiske Fakta, hører til de

mindre legendariske. I vore nøkterne Dage, hvor vi længe siden har overvundet Rusen, vil vi blot istedetfor de „merkværdige Dage“ sætte *Nemesis* over.

Merkværdige Dage af Napoleons Liv.

„Ligesom der ikke synges for nogens Vugge, naar og hvor Fortuna engang vil tilsmile ham, saaledes tænkte vist heller ikke Napoleon paa, at den Dag, paa hvilken han i Aaret 1805 *(den 15de Mars)* blev kronet som Konge af Italien, 16 Aar senere skulde blive Begyndelsen til hans sidste Sygdom; den 11te April, Aarsdagen for hans første Seier (ved Montenotte 1796), 18 Aar senere (1814) skulde blive den Dag, hvorpaa han skulde frasige sig Frankriges Keisertrone. *Den 3dje Mai* (1804) besteg han Keisertronen, og paa samme Dag (1814) steg han som forvist iland paa Elba. *Den 5te Mai* (1796) gik han som Seierherre over Po. Den 5te Mai (1811) var den allerede i Vuggen til Majestæt udnævnte og med Herskerglans omgivne Konge af Roms Fødselsdag, og den 5te Mai (1821) hans til St. Helenas nøgne Klipper forviste, fra Tronen afsatte, Faders Dødsdag. Den 2den August (1802) blev han af Frankrige udnævnt til Konsul paa Livstid, den 2den August 1815 for Livstid fordømt som Fange paa St. Helena. Den 18de Oktober (1805) aabnede han Felttoget mod Russerne. Den 18de Oktober 1813 afgjorde han, i Folkeslaget ved Leipzig, Europas Skjæbne, den 18de Oktober 1815 landede den ved Waterloo af Lykken og Seieren forladte Ekskeiser paa sit sidste Tilflugtssted, St. Helena.“

„I PARADISET“. AF PAUL HEYSE.

(1875.)

I dette nye Eden
Det gaar ei ganske til paa samme Sæt og Vis
Som i det kjendte, gamle Paradis.
Det har saa sine egne, sære Skikke.
I dette nye Eden
Staar *straks* det slet til med Uskyldigheden,
Og hvad nu særlig angaar *Kjærligheden*,
Saa dyrkes Klinten fortrinsvis for Hveden —
Figenblade kjender man slet ikke.

I dette nye Eden vil vi se
Det gamles Lov stødt om at gaa tilgrunde,

Se Hunde givet Rang med Menneske,
Og Mennesker gebærde sig som Hunde.
Hist seraf-rent det første Menneskepar
Sin Takkehymne fromt mod Himlen bar,
Selv Skovens vilde Dyr sig buged, kjelne, tamme;
Her tamme Kjøbstadsborgere sig te som vilde,
Mens Lasten svøber sig i Lader, slebne, milde,
Kun *Slangen* er der — Slangen er den samme.

I denne Bog, min Læser, sku i Speil
Den Aandens Magt, der nu for Tiden raader,
Af hvem vi venter Løsning af dens Gaader,
Lægedrikken for dens Brøst og Feil.
Af denne Bog, min Læser, vil du lære,
Hvad hidtil høiest du har holdt i Ære
Kun Tant at være.
Hvad hidtil du for Ret og godt har kaldt,
Var lutter Hjernespind, kort, pæredumt og galt.

Din Gud, dit Haab, din Tro paa Stemmen i dit Bryst,
Hvad hidtil dig har styrket, dig har glædet,
I denne Bog, min Læser, vil du se
I Støvet draget ned til Spot og Spe,
Og Styrkens vilde Magt og lavest Sanselyst
Paa skjendet Høiplads løftet op i Stedet . . .
Er dette, store Gud, er dette *Paradiset?*
Det gamle heller da, selv med Forliset!

EN ROMANFEUILLETON

AF DEN EGTE KVINDEMORDERSKE TILLAVNING.

(1882.)

I disse tvendes indre Strid sku her
Det gamle Grundprincip, der styrer Verden
Og bringer stille den til sit Forfald.
Kun blind Henofren blev den enes Kald,
Den anden — fri, ubunden i sin hele Færden —
Blev ingen Skranke sat for sit Begjær.
Saa gaar det ogsaa her, som hvermand kan formode,
Den sterke, Egoisten, knuser kun forfode,
Han knuser kun, og dog, vil man det tro!
Mens under tyste Kvaler Offeret sig vrider,
Ei mindre Bødlen selv derunder lider;

Han lider under denne slappe, trygge Ro.
Thi Mandens Art vil Kamp, vil Modstand, det er Tingen,
Og Modstand, ak, her bydes ham jo ingen!
Hvem mon ulykkeligst af disse to?

. . . . . .

. . . . . .

Og som det her saa rystende fortalt,
Min Læser, tro mig, gaar det overalt.
Despoten raser kun — *den ædle Mand*,
Mer skaanende, bær' Savnet som han kan;
Men begges Savn er ett: *Giv os vor Lige!*

TIL ET STED I HEEGAARDS „OM INTOLERANCEN",

HVOR DER KLAGES OVER „SLEGTENS SLAPHED, FAMLEN IBLINDE, HYPOKONDRI" ETC.

O vistnok sandt, vist famler den iblinde,
Kun vil du ei forstaa, min lærde Ven,
Hvor denne aandelige Sygdom peger hen —
Hvor skulde du vel ogsaa Sporet finde! —
Naar *her* du Manden stiller ligt med Kvinde, —
Vil ikke se, hvor uligt paa et Magtens Bud
Lys, Frihed, Livets Goder her blev skiftet ud:
Til en Part Eneret til Livets fulde Nyden,
Fornegtelse den kjender knapt af Navn,
Den anden Part, i hykkelsk Navn af Dyden,
Man lod i Arvepart kun Krænkelser og Savn.
Mon denne slemme Livsmelankoli
Ei kunde søges simpeltvæk deri:
Den ene Part vansmægter, hvori den besveget,
Den anden rammes selv ved, hvad den fik for meget?

EN REPLIK TIL HR. GOSSE.

I ANLEDNING AF HANS PAASTAND, AT SWINBURNE, DEN STORE ENGELSKE NATURALIST, SKULDE STAMME FRA DET HØIE NORDEN.[1]

(Af en norsk Husmoder.)

Sikkerlig De vil, Hr. Gosse,
Mig skjelde for en stakkels liden Tosse,
Der snakker med om Ting, man ikke ved
Tilstrækkelig Besked.

[1] Se Hr. Gosses Anmeldelse i Hr. Brandes' Tidsskrift, en Realismens og Kynismens Lovsang fra først til sidst. (Anm. fra 1885.)

Men dette i sin Art saa sjeldne Eksemplar
Hvoraf De os til Videnskabens Ære
Saa intressant en Studie os skjænket har,
Af *norsk* Oprindelse det skulde være?

. . . . . .

Undskyld, paa grundigt Skjøn det vistnok skorter,
Men tar jeg feil, er Skammen jo kun min:
De sjeldne faa af den Sort mer monstrøse
Man ser hos os gaa løse,
Dem har i Regelen vi selv ført ind.
Vort Reglement for egne Dyreksporter
Omfatter Hornkvæg ogsaa kun af alle Sorter,
Men *Monstra* ikke, heller ikke *Svin*.

EN NY FAKTOR I BEVÆGELSEN.

(1885.)

C'est l'indignation, qui nous manque, mine Søstre, det er denne sunde, livskraftige Nerve i den Opposition, der nu er reist, der mangler i den.

Verden er altfor længe bleven beriget med noget, som kalder sig *Kvindehad, Kvindeforagt*, et Begreb, der vel fra først af skylder Livsleden og Herskerblasertheden sin Oprindelse, og som uheldige Friere, ødelagte Udhalere og gnavne Pebersvende siden har optaget som et Slags Vaabenmerke, medens tyske Kammerfilosofer, der maaske forener flere af disse Egenskaber i én Person, har bragt det ordentlig i System.

Men vi Kvinder savner et tilsvarende Begreb, der gjælder for os, ligesom Kvindehadet for Manden. Der er saa rigeligt at øse af, at vi bliver som forstyrrede. Det gjælder at samle sig om noget!

Mændene sig imellem kjender det nok, o altfor vel! Sproget har kun ikke Gift og Braad nok til at give det Ord. Men heller ikke i denne Smeltedigel har det formet sig til noget Betegnelsen Kvindeforagt tilsvarende. Ligervis som visse Nationers *Adam* i Følelsen af sin Førsteskabtværdighed kalder sig *homo* (Mennesket), saa synes han ogsaa her at finde det mere stemmende med denne Værdighed at generalisere Begrebet, han kalder det Menneskehad, Menneskeforagt.

Læs *Strindbergs „Giftas"*, læs den kun trøstig, mine Damer! Tag maaske lidt Nafta bagefter, hvis det strengt behøves, men

lad det sjælelige Indtryk blive, og det vil afsætte sig til denne Faktor i vor Bevægelse, vi dunkelt savner, ialfald endnu ikke har vovet at give noget Navn. Det gjælder at samle sig om noget.

„BARNEMORDERSKEN“.

(Af Henrik Wergeland.)

„Paa Bølgespeilet en Hvirvelvind
„Saa vildt ei farer paa sorte Trin
„Som Modersveer fra Fod til Isse.
„Dog mere voldsomt og vildt end disse
„Fly Smertestanker i hendes Sind.

„Mer rastløst bølger end Siv ved Kyst
„Vespændte Nerver i hendes Bryst.
„Lig enkelt Vindstød, der Egen bøier,
„En Ve sig over de andre høier,
„At hyle ene, mens alt er tyst.

„Ve Liv, hvis Traade ei briste vil!
„Ve Død, som griber med Hast ei til!
„Det er en Døen, som ikke endes,
„En Livsilds Sluknen, som atter tændes
„Til nye Kvaler i Smertesild.

„Ei Hjælp fra Jorden, ei Himles Trøst,
„Ei fatte Engle dens Smertesrøst.
„En fremmed Verden, et Kaos lukket
„Er Moderskjødet. De høre Sukket
„Saa koldt som blev kun en Blomst forløst.“

Naar Engle ikke har nogen Følelse for denne Lidelse, og den dertil, som skildret her, er parret med Fortvilelsen, hvor skulde da Menneskene, de haarde Mennesker, have den?

En ung 22-aarig Mand, Digter, har følt og skildret denne Lidelse — Indledningen kun til Forbrydelsen og en skjendselsfuld Død, som et eneste Syndens Øieblik har paadraget hende, medens Deltageren deri, Anstifteren, gaar frank og fri.

ET UFORLIGNELIGT ORD AF GEORG BRANDES.

„. . . Vi gjenkjender denne bitre Stemning overalt hos den nyere Tids Aander. Der kommer et Tidspunkt i deres Liv, hvor alt, hvad de har oplevet og døiet, al den Kval, de har udstaaet, alle de Nederlag, de har lidt i Kampen mod spidsborgerlig Usselhed, Lavhed og Raahed, skylles hen over dem, dog kun for at egge dem til fornyet Modstand.

Fra nu af ansees de af det store Flertal af Mennesker for at være omtrentlig gale. Som en Fil, der slider, en Sag, der skjærer, Naale, der stikker, som Røg, der kvæler, arbeider nu Omgivelserne paa at gjøre dem Livet uudholdeligt . . . Thi disse smaa nordiske Lande er i Virkeligheden Kjøbstæder i Smaalighed ligeoverfor sine betydeligste Aander."

EN IBSENSK HELT.

(1876.)

Ibsen har i sin „Kjærlighedens Komedie" taget Spørgsmaalet om vore Egteskaber og Forlovelser under Behandling.

Enige maa vi jo alle være med ham, at en sjælelig Sympati, et fælles idealere Blik paa Livet og dets Formaal og Opgaver, en Karakterernes Ligevegt maa være det bestemmende, skal Egteskabet blive et, der i Sandhed kan kaldes saa. Hvor denne sjælelige Samklang, denne Ligevegt mangler, faar vi det i den altfor vel bekjendte Skikkelse, der i hans mange kostelige Figurer træder os imøde i dette hans sidste Drama.

Men Ibsen stanser ikke dermed. Hans Satire paa de daarlige, sjælløse Egteskaber overfløier dem tilsidst og synes at sigte mod Egteskaberne — quand même!

Vi vilde ellers, vil det synes os, faaet dette i sin rette Skikkelse udhævet og godkjendt i de to Elskende, som træder op i *Svanhild* og *Falk*. Men uagtet alle de ideale Betingelser i fuldt Maal her skulde være tilstede og intet udenfra hindrer en Forening, *skilles de frivillig*, de flyr altsaa Egteskabet. *Uagtet*, siger vi. Eller skal vi maaske sige, *fordi* de i fuldt Maal er tilstede? . . . Det er Ibsens Hemmelighed.

Det eneste Svar, vi kan aftvinge ham, gjette os til, maa vi søge i Skildringen af hans Egteskabs-Kandidater.

I *Falk* gjør vi Bekjendtskab med en Sort Kvindeudbytter, der heldigvis hører til Sjeldenhederne hos os. Udbytter kalder vi trøstig denne Genre, idet vi gaar ud fra, at ethvert Forhold

mellem Mand og Kvinde inden vore Samfundsforhold, der ikke har den endelige Livsforening til Formaal, vil kun geraade hende til Skade.

I Udlandet, under ganske andre friere Livsvilkaar, kan den Slags Intimitet tænkes og trives. Og hvem tør tvile paa deres Berettigelse, og paa de velsignelsesrige Resultater, de kan bringe? Forbillederne har vi i disse fri Venskabs- (ikke altid Elskovsforbindelser) mellem betydelige Mænd og Kvinder, der især i tidligere Dage var almindeligere, og hvoraf flere har opnaaet et Verdensry. *Goethe—Fru v. Stein, Tieck—Grevinde Falkenstein, Immermann—Fru v. Lützow, Chateaubriand—Mdm. Récamier* og Gud ved hvor mange flere. De havde, mange af disse Forbindelser, Forlovelsens hele Sarthed og Egteskabets Inderlighed. De sluttedes mest i den modnere Alder, i Ly af grundmurede Livsstillinger, Samtiden respekterede dem, ja saa op til dem med Beundring. Maalet af den Indflydelse, de har øvet, Vegten, de har lagt til disse store Digteres Berømmelse, ja, det lader sig ikke engang bestemme.

Hos os forbyder enhver saadan, selv den ærbareste Forbindelse, sig af sig selv. Alle Forhold er baseret paa den praktiske Realitet: Egteskabet. Vore Falke kan kun give Gjesteroller som aandelige Samfundsdestillatører; de yder selv intet Ly for sine høitflyvende Livsmaksimer og ideale Drømmesyn, der finder en altfor villig Jordbund i visse Kvindesjæle, de byder intet Ly, ingen sikret Stilling selv, de forstyrrer undertiden andres saadanne.

Hvad ivrer vor Falk imod i sine snart af en bitter Satire, snart en begeistret superspiritualistisk erotisk Lyrik baarne Haranger? Er det mod det nøkternt banale i Forlovelserne, det trivielle i Egteskaberne?

Nei, det er mod Forlovelserne, mod Egteskaberne selv.

Hvad skal vi saa sætte i Stedet? Forhold à la Falk og Svanhild, der ender med, at naar disse Falke en Tid har leget Idealist med sin Elev, bliver de kjede af Legen, og lader en saadan halvplukket Due ligge, et Bytte for Græmmelse eller et alt andet end idealt Tilfældighedsparti. Hendes Hjertefriskhed har lidt et Knæk, hendes Evne til at bære Livets Realitet er sørgelig formindsket.

Og han? Han flyver derfra, maaske til en anden, en tredje

„Thi jeg brød Blomsten, lidt det siger,
Hvo der tar den døde Rest . . .“

synes straks ved hans Optræden at forkynde sig som hans Valgsprog.

Men hvor bliver der saa af Egteskabet, den eneste Havn og Frelse i Forhold som vore, naar ikke alene hvad de mindre høitstemte Sjæle finder for godt og betryggende ved det (udhævet af den gamle Egtemand Presten), angribes med knusende Spot, men ogsaa hine for hinanden skabte Sjæle formenes Foreningen? ... Der sidder vi skikkelige Kristiania-Borgere og -Borgerinder i Teatret og ved ikke, om vi skal græde eller le, medens vi dunkelt føler, at Satiren rammer os allesammen selv. Denne lange Hale af langstrantede, søndagsklædte Smaapiger, der bringer os til at le, som om vi var gale, det er jo vor Glæde hjemme ...!

Hvor bliver der af slige Idealister som Falk? „Du vil ende som den krasseste Realist," var mit uvilkaarlige Tilraab efter vor Helt, da han med sin flotte Afskedsharang til Svanhild svinger sig op over Høiene og forsvinder, medens jeg i Fru *Gundersens* mageløst gribende Gjengivelse af dennes Afskedsord næsten syntes at høre en smertelig Klang af *Ironi*. Hun maatte ikke været Kvinde, hvis det ikke var saa.

Hvor bliver der af vore hjemmefødte Falke? Er der nogen anden Udvei end Kontoret, Ungkarlshjemmet med en skrap Husholderske, hvis ikke det, vi kalder „Tilfældets Ironi", anderledes paatager sig at arrangere Slutningsscenen og lader ham egte „Frøken Skjære".

Man kan sidde rolig i sin Stue og læse „Kjærlighedens Komedie" med den Tilfredshed, hvormed man nyder en Mesters Verk, noget sprudlende aandrigt; men jeg lider ikke at se dette Stykke fra Scenen, *vor* Scene.

Hvorfor afstaar Falk og Svanhild saa begeistret heroisk fra at egte hinanden?

Jeg skal hviske dig det, min Læser, men røb det ikke:

Fordi ... de elskede hinanden *ikke*.

HENRIK IBSENS „GJENGANGERE".

(1884.)

Hvad *jeg* siger om Ibsens „Gjengangere"? Ja, det vil man altid vide. Har jeg ikke blandt andre Dagens merkelige Begivenheder nævnt denne enestaaende Bog, har jeg skyet det, naar det mundtlig kom paa Tale, saa har det været af den uvilkaarlige Angst for at faa en Sten i Hovedet, naar det regner

dermed fra alle Kanter. Nu først, naar Veiret stilner af, faar man lidt af det, jeg vil kalde Feighedens Kurage, og man stikker Hovedet forsigtig frem.

Ibsens Drama er selv en Gjenganger. Ikke en af disse bekjendte Gjengangere, der træder op i vore Spøgelseshistorier, og om hvem min gamle Far altid sagde: „Var disse Aander bare ikke saa aandløse, saa kjedelige." Ibsens Gjenganger søger vi maaske bedst i Shakespeares Repertoire af saadanne, disse Rædselsskikkelser, der træder op som Gjengjældelsen, som Skjæbnen, og vi stanser ved hans *Hamlet*, ved *Kongespøgelset*, som gaar igjen og søger efter en Sjæl, sterk nok til at bære den forfærdelige Hemmelighed, der driver det ud af sin Gravfred.

Det har hidtil søgt forgjæves. Alle stirrer et Øieblik paa det, korser sig og lader det stiltiende gaa forbi. Mængden, der hører om det, siger, det er Snak, pur Indbildning.

Hamlet træder op, Tvilen, den granskende, søgende, Tidsaanden med ett Ord.

Ogsaa han ræddes, men han vil høre. Han lytter, medens Hjertet isner i hans Barm, til hvad denne Gjenganger har at fortælle, og jo mere han lytter, jo mere giver Rædselen Plads for andre Følelser. Han vil ikke alene vide Hemmeligheden, der betroes ham, han vil røbe den; han vil ikke alene røbe den, han vil hevne den. Og som Hamlet, Anklageren, Hevneren, gaar vor Digter Samfundshykleriet og -sminkeriet lige paa Livet, river dette Slaphedens og Vanens ormstukne Klædebon, hvormed det saa længe har dækket sig, af, — den første, der har havt det Mod at tilskrige dette Samfund: „Der ser I, hvad I har keiset og kronet og daglig bøier Knæ for — af al eders gammeltolererede, aabenlyst ignorerede, skjult protegerede Syndelast den allerværste — se nu, hvor vakker den er!" . . . Og Samfundshykleriet hujer Forstyrreren imøde og kaster sine Stene.

„EN MALSTRØM" AF JONAS LIE.

(Februar 1885.)

Denne Fortælling slutter sig værdig til hine Tidens Digteropgaver, der har sat sig vegtige Tendenser at bære frem; den største Ros, man maaske kunde give Løsningen deraf, er, at man lidet merker det.

Naar man tager en nyannonceret Bog af *Ibsen* eller *Kielland* i Haanden, saa ved man, hvad de fører i sit Skjold. Det

blikstrer og klirrer af Harnisk og Vaaben paa lang Led. Man er paa sin Post, man møder selv væbnet.

Ikke saa med *Lies* Bøger. Ham tiltror man ikke „noget ondt". De onde, de slemme Forfattere hos os, er, ved man nok, dem, som giver sig af med at vrænge det onde for Lyset. Det er dog ubehageligt at skulle vide om alt det! ... Den snilde, godslige Lie har ikke noget saadant isinde, og skulde desuagtet en liden Mistanke derom være vakt, saa glemmer man den, naar man læser ham. Folk sidder saa lunt og morer sig inderlig godt, medens den ene Pille gaar ned efter den anden, uden at de merker det mindste til det.

En saadan Dosis virker ikke altid straks. Der kan gaa Tid hen. Saa træffer vi en vakker Dag paa en saadan „Ma", som han har givet os hende i sin „Familien paa Gilje". Noget visst fornemt høitstemt, høitstræbende betegnede hendes Væsen engang. Vi træffer hende igjen, reduceret til Maskine, forskræmt, forstummet under et husfaderligt Regimente af den rigtige gamle, buldrende Sort ... eller vi oplever, at en Stedets „*Mads Foss*" sælger sine Døtre, én for én — under den legaleste, pynteligste Form, Gubevares! — til den høistbydende, den, der lover „Forretningen" den bedste Støtte ... eller vi hører om en anden respektabel yngre Mand, der ikke tænker paa nogen saadan Vinding, naar han bare kan komme pent unda, efter at have gjort en stakkels tillidsfuld Pige grundig ulykkelig — altsammen Fænomener, som man fra Slegt til Slegt har været vant til ikke at anse for noget at tale om.

Nu vækker de Opmerksomhed! Der rører sig maaske i Bevidstheden noget som Misbilligelse, Protest derimod ... hvor har man hentet den?

Lies Fortællinger, særlig hans sidste, har en stor Evne til hos den velfornøiede, umistænksomme Læser at vække til denne Forstaaelse, derfor Tak og Ære ham!

EFTERSLÆT

1837—1895

OTTE DAGE I HAMBURG.

(1837.)

„Ein Mensch, ein Mensch!
Ein Königreich für einen Menschen!"
Th. Mundt.

Det er skjelden at nogen bekjendt Digter, noget berømt Navn forvilder sig til vort fjerne Norden. De Utaknemlige! Deres Tanker streife os kun som Halvbarbarer medens deres Produkter paa intet andet Sted i Verden blive læste med en renere, paa alle lavere Tilsætninger urørt Beundring end her, ja maaskee netop af den Grund at vi staae deres Person saa fjernt omgive vi denne med en Nimbus, som kun det ubønhørlige nærmere Bekjendtskab er istand til at forstyrre. Vist er det at denne Veneration kan gaae for vidt, da den strækker sig til det tilfældigste og trivielste ved deres Personlighed; saaledes see vi vor elegante læselystne Verden med graadig Interesse styrte sig paa den Notitze, at Bulwer gaaer med lyse Beenklæder, og at Heine hverken røger Tobak eller spiser Suurkaal, og ak — Nedskriverinden af disse Blade tør ikke rose sig af at høre til de fornuftige Undtagelser. Jeg havde læst Forfatteren af „die Nordseelieder" og da jeg kom til hans Fødebye, med hvilken hellig Ærbødighed opsøgte jeg ikke ethvert Spor af Digteren, medens jeg blot mødte hiin Kulde, hiin smaaelige Indignation, som man viser Mennesket Heine. Det er en smertelig Operation at adskille Digteren og Mennesket, men Erfaring lærer at man overalt er nødt dertil. Jeg lod mig imidlertid ikke afskrække ved den første Skuffelse: Jeg læste: „Charlotte Stieglitz, ein Denkmal", som underligt nok her først skulde falde mig i Hænde.

Ingen Bog i Verden har grebet saa dybt ind i mit Hjertes skjulte Traade som denne; kunde jeg forebygge at min Interesse ogsaa omfattede Forfatteren? Jeg er selv ikke enig om var Digteren eller Forsvareren af denne ædle Sværmerinde som meest opvagte den, og det Ønske engang at træffe ham,

endskjøndt dertil var der liden eller ingen Udsigt. Min Sejour i Hamburg, var næsten tilende, da den gamle ærlige Rath fortalte at Theodor Mundt var kommen til Byen, at han ventede hans Besøg. Det glædede mig naturligviis, men nu begyndte jeg belært av saamange traurige Erfaringer at nedstemme mine Forventninger om hans Person. Man havde sagt mig at han var Læge og han selv synes jeg at erindre hentydede derpaa i sin Bog, jeg udkastede da et Billede af en tør pedantisk gammelagtig Doctor som kommer i Morgenbesøg, og af Fruen blev buden til Aftens, og som derved retfærdiggjorde sit Navn af „Huusven". Hans herlige varme Skrift tilgive mig denne Idee om ham! Længe før i Begyndelsen af Vinteren havde Ch. St-s Portrait, som staaer foran i Qvartudgaven og hvortil hans forunderlig gribende Skildringer leveret den skjønneste Kommentar, begeistret mig, og vagt det Ønske hos mig at lære denne Kunstner, en ung Maler fra Berlin, at kjende; han opholdt sig netop dengang i H. og da jeg hørte Rath havde stiftet Bekjendtskab med ham bad jeg hiin engang at føre ham ind hos os. Gamle Rath, som gjorde ethvert Ønske af mig til en Befaling, havde heller ikke forsømt dette, men det blev uden Følger; den unge Maler uvist af hvilke Grunde viste ingen Lyst til at [lade sig see?] Imidlertid trøstede jeg mig let da jeg hørte ham skildre af alle der havde truffet ham, som en uhyre seig langweilig Schwatzer, som med intolerant Suffisance bedømte ethvert andet Product, medens han selv kun var en maadelig Kunstner. Det Portrait af Ch. S. var ikke af ham, det var bleven forvexlet med et andet, jeg ikke har seet, men som formodentlig ikke fortjener at nævnes sammen med hiint. Saaledes gik Vinteren hen, og Tiden til min Afreise nærmede sig; med Lysten til at see og tale med ham, svandt ogsaa hans Minde af min Hukommelse, da jeg ganske ved et Tilfælde blev bragt i hans Nærhed. Netop den samme Dag som Rath havde fortalt mig Mundts Ankomst, sad jeg ved Siden af Oscar og saae die Jüdin. Den dobbelte Nydelse som dette herlige Kunstværk skaffede mig og min elskede Broder, maaskee ogsaa en Smule Coquetterie (*skyldigt* eller *uskyldigt* vil jeg have indstillet) at kunne vise mig for Hamborgerne under Beskyttelse af hans glimrende Epeauletter og kjække ungdommelige Skjønhed, og en saa værdig Fader, gjorde mit Humeur mere rosenfarvet end sædvanlig. Det lignede den blomsterrankede Kjole med flagrende Baand jeg just havde paa. Ved Slutningen af anden Act vare en Herre og en Dame komne ind i samme Loge. Damen havde jeg flygtig seet da O. i en liden

Raptus af ridderligt Galanterie, som visselig ikke findes i Hamb. tilbød hende sin Plads, hvilken hiin imidlertid formodentlig i den pludselige Overraskelse ikke modtog. Hendes Ledsager derimod, havde jeg ikke seet, men den høirøstede Stemme og egne suffisante Maade hvorpaa han førte Underholdningen der meest dreiede sig om Skuespillet, bragte mig dog til at tænke: hvem mon det er? Det er altid noget, naar man kan blive bragt dertil. Gamle Rath som sad bag mig kom min Uvished imøde og fortalte at det var B., Maleren. Imidlertid, da jeg ikke dreiede mig om blev der ikke vexlet et Ord. Dagen efter da jeg var paaklædt for at gaae ud, blev jeg overrasked ved at høre at Mundt var inde tilligemed B. som jeg for første Gang hørte var en nøie Bekjendt af ham. Man ventede jeg vilde komme ind, der var bleven talt om mig. Altsaa nu skulde jeg see en Digter, en tynd Brædevæg skilte mig fra denne Guddommens Repræsentanter. En Tærskel kun, og denne skulde jeg selv overskride! min gamle Skræk for en saadan Optræden kom som lamslaaende over mig og kun den Tanke hvilket Rov jeg begik mod mig selv om jeg lod denne taabelige Frygt faae Overhaand, bekjæmpede den, jeg satte Hatten paa og gik om til den anden Dør som fører fra Gangen ind i Dagligstuen. Der ligger virkelig en forunderlig Talisman mod Frygt i en saadan Hat; man kan undflye hvert Øieblik under Paaskud af et uopsætteligt Besøg. Da jeg af Erfaring vidste at intet er daarligere end at vente ved Dørene indtil Modet kommer greb jeg det med et Slags fortvivlet Anstrengelse selv og traadte kjækt ind. Under Forestillingerne, Hilsenerne og min næsten hørlige Hjertebanken havde jeg endnu ikke ret seet ham og først da vi havde placeret os, han paa sin Plads i Sophaen, jeg ligeoverfor til Venstre Maleren, og Rath og Räthin — jeg veed ikke hvor — havde jeg Roe til Iagttagelse. Ak nu kommer Knuden — Beskrivelsen.

Digtere, de moderne især, som skulle hente denne af Phantasiens Rige, stjæle saa ofte Træk af Virkeligheden for at forlehne den Sandhed medens man ved Skildringen af en simpel virkelig Tildragelse er saa tilbøielig til at lægge vel stærkt paa af Phantasiens Farver, og at undgaae dette sidste er det jeg vil omhyggelig vogte mig for. I de 10 Minutter jeg var inde, talte jeg neppe 20 Ord med Dr. Mundt. Han havde vendt sig til sin Naboe, og førte en temmelig ordknap Samtale, derimod havde Hr. B. med saadan Iver lagt mig i Beslag som om han forsøgte at indhente den Tid han havde forsømt. Var M. ordknap saa var jeg det Modsatte. Deels tvang mig B. til denne

forcerte Ordriighed, deels søgte jeg i den at give min Forknyttelse det sidste Stød. Jeg vil derfor tilstaae, at jeg bagefter ærgrede mig over min Snaksomhed, som ikke er mig naturlig; thi vel var jeg fortængelig, men ogsaa beskeden nok til at frygte at jeg ikke skulde formaae at fortrænge dette første Indtryk som man siger er det overveiende, og jeg frygtede at dette første Indtryk af mig var ufordeelagtig. En ung Pige, saa ugenert, saa ordriig i 2de aldrig før seete Herrers Nærværelse! Da jeg efter et Qvarters Tid recommanderede mig og gik ned af Trappen, forekom jeg mig, som en Bog i denne Menneskestuderer og -kjenders Hænder, hvis frivole Titel ikke lader slutte til dens ærbare Indhold. Dr. Mundts Udvortes, havde dog overrasket mig. Fru Räthin, havde vel sagt føren jeg gik ind, at det var „ein hübscher junger Mann", men da Fruen var temmelig ødsel med saadanne Udtryk, lagde jeg ingen Vægt derpaa. Dennegang traf det dog ind, skjøndt jeg maae sige at dette Prædicat ikke betegnede ham; idet mindste er jeg vis paa at Faae, selv i det paa mandlig Skjønhed saa fattige H. vilde fundet ham smuk, og dog havde dette Ydre for mig, som har store Fordringer til den menneskelige Forms Skjønhed, noget særdeles tiltrækkende. Den Skjønhed der er skjult for Massen holder sig ligefrem skadesløs ved den dybere men tause Hyldning som enkelte Individualiteter yder den. Mundt var af næsten mere end Middelhøide, af slank Bygning og en vis Spædhed og Fiinhed i de enkelte Dele som jeg ikke kan kalde Tyndhed eller Magerhed. Hans Ansigt havde en ungdommelig Runding og Colorit, som det undrer mig han har kunnet conservere, thi han er en Mand paa nogle og 30. Hans Haar er mørkt og lokket, og temmelig rigt og dertil efter Faldet at dømme meget blødt, men som dog skjuler kun den ene Side af den smale udtryksfulde Pande. Profilet har intet udmærket, det viser fuldkommen den tydske Oprindelse. — Overgangen fra Panden til Næsen meget dyb og denne nedentil temmelig fremspringende. Hvis jeg gjerne vil forbigaae Øinenes Beskrivelse, da er det ikke fordi der intet kan siges om dem, men fordi mine Evner strande her; jeg er saaledes ikke istand til at forklare Udtrykket i disse Øine, men jeg har en Anelse om at i dem concentrerte sig hans hele Skjønhed. Saaledes kan undertiden den nedgaaende Sol udbrede over det fattigste Landskab en magisk Glands, der skuffer Betragteren. Man skjændte ofte paa mig som Barn, fordi jeg havde den Vane at stirre paa Solen med aabne Øine, havde jeg fortsat dette Experiment vilde jeg maaskee have lært at udholde Middagssolen

i dens Glands — men neppe — M—s Øine. Der var noget i dem der bragte mig til at slaae mine ned ved et Blik af dem. Kan hans Øine udholde denne himmelske Sammenligning, saa var hans Mund desto mere jordisk, dens fyldige Læber sluttede til 2 Rader af de sirligste Tænder — (jeg er en stor Ynder af hvide Tænder) — denne Mund havde idealiseret noget af den Form man tillægger de Gamles Fauner. Han loe skjelden og aldrig høit, derimod smilte han ofte, og dette Smiil der gjorde hans dybe Mundvinkler endnu dybere, endnu uudgrundeligere, ophørte altid pludselig, men over hele dette charakteristiske Ansigt var udbredt noget blidt Godmodigt, der indgjød Tillid. Han talte lidet, med lav Stemme, der aldrig blev heftig, i sine Domme kunde ingen være mere overbærende end han og jeg hørte ham med mageløs Koldblodighed døie Andres, ved deres borneerteste Anskuelser taug han og smiilte dybt og forunderlig — kort der lod sig ikke tænke et Væsen saa beskedent, saa fordringsløst, saa fjernet fra al Stræben efter Knaldeffect, alskens Affectation og Vindbeutlerie som hans. Man fandt ham som alle andre elskværdige Mennesker og dog var han anderledes, men man kunde ikke gjøre Rede for hvori det stak. Dette er allerede nok til at skaffe ham 2 Slags Fiender paa Halsen. En Digter er da værst faren af alle, han maae tilfredsstille det lunefulde Uhyre Publicum baade med Hensyn til hans Frembringelser og hans Person, thi de kunne aldrig abstrahere fra Digteren, men bedømme altid den Ene fra den Andens Standpunkt. Har derfor mangen fra M—s milde geräuschlose Væsen gjort Fordringer til hans Aandsproducter ville de finde sig ligesaa skuffet som de der kjende dem og ønske at see dem mere afpræget i ham; hos hine tabes *Digteren,* hos disse *Personen.*

2.

Gamle Rath havde buden ham til Middag og havde desværre ikke kunnet undgaae Maleren Hr. B. Min Sanglærerinde, Jødinden ligeoverfor, og Frøken F., en stor Velynderske af mig, traf tilfældigviis til, ogsaa blev vort lille Bord med Fader og Broder og de unge L—s omtrent paa 10—12 Personer. Jeg havde udtrykkelig forbeholdt mig af Fruen at hun skulde sørge for at jeg ikke kom ved Siden af B. thi om jeg end ikke kom til at tale med M. vilde jeg have Roe til Iagttagelser; men Fru L. er af de Mennesker, om hvem man siger: hun har den bedste Villie", og saadanne sætte skjelden noget

igjennem. Da Fader havde sadt sig øverst ved Bordet vilde jeg placere mig ved Fløien til hans Venstre, M. tog Stolen ved min Side i Beslag, og vi vilde netop sætte os, da Rath under Paaskud af at vi maatte sidde i Bunterad, (hvilket jo alligevel kunde gjøres) vilde trække mig bort fra min Plads som jeg dog haardnakket forsvarede ved at klamre mig til Stoleryggen. Hvor herligt vilde jeg ikke været placeret! Fader til Høire M. til Venstre, jeg hører bedst paa venstre Side — M. i Lys, jeg i Skygge, den nødvendigste Betingelse for at befinde mig a mon aise ligeoverfor en Bordcavaleer; men Rath var ubønhørlig og Fruen kom mig ikke til Hjælp — han hvilede ikke førend han havde placeret mig paa venstre Side af M. og i næste Øieblik havde jeg Hr. B. paa den anden og Frøk. F. indtog min Plads. Baade denne og den omtalte Sanglærerinde H. ere 2 respectable fortræffelige, med megen Snak begavede Damer; i Betragtning af den sidste Egenskab troede jeg saameget lettere at kunne være taus Iagtagerinde og foresatte mig det, men B. lod det ikke komme dertil og da hine bestandig holdt M. i Aande, kom vi til at vende Ryggen mod hinanden næsten uafbrudt. I Førstningen ærgrede jeg mig derover, men B. forsonede mig efterhaanden, han var uagtet sin Vigtighed og Ufordragelighed temmelig indviet, han fortalte mig mange interessante Ting om Charlotte S., Berlin, M. o. s v.

Et Par Gange blev Samtalen almindelig. Man talte om Steffens, og Mundt var den der ogsaa ydede vor berømte Landsmand sin Paaskjønnelse. Det er, bemærkede Maleren til mig med lavere Stemme, overraskende at høre M. tale om S. saaledes, thi denne er netop en av hans ivrigste Modstandere. Et Par Gange da jeg drog Aande efter Oxestegen og Maleren ved Bordet, vendte M. sig om til mig og spurgte hvorledes jeg leed at være i Tydskland — det var den første Tiltale. — Jeg elsker vel Tydskland, svarede jeg, men naar jeg kunde boe hvor jeg vilde, vilde jeg ikke vælge H. til mit Opholdssted. Han smiilte og syntes at kunne begribe dette meget vel, men fordrede ikke desmindre en nøiere Forklaring. Jeg klagede da over Aanden, over den Pengespeculationsaand, der gjennemtrængte Alt, det utaalelige Hovmod der i det selskabelige adskilte Klasserne fra hinanden, den rædsomme Materialisme — kort jeg veed ikke hvad — man maae have været et Aar i H. for at blive veltalende i det Capitel, og det var jeg — og sluttede med da han vedblev at smile saa besynderlig uden at sige noget — at det burde jo egentlig for en ung Pige være nok, naar hun kan paa et saadant Sted gaae paa Baller, Co-

medie og frequentere alle Adspredelser; men for en *norsk* er det ei nok, hun har altid nogle Interesser à part som i H. ikke finde ringeste Gjenklang. Ingen kjender vor Litteratur, vor Politik, vore Forhold — det hele Scandinavia er dem et terra incognita. I dets Sted skal man sig af al Magt interessere sig for dem, og sætte sig ind i deres Interesser, der ere mig modbydelige i enhver Henseende — man skal beundre denne lille Stat med sine forædte Senatorer,[1] denne tomme Glands i Selskaber, denne latterlig-fornemme Tvang som man giver Navn af den gode Tone, disse aandfortærende Smauserier og den usigelige Tomhed og indre Raahed, der skjule sig under alt dette — Handel, Handel aander Alt, her som Alt forhandles, det Høieste, Ædleste er tilfals for klingende Mynt, Alt maales med en Alen og veies paa Krambodvægtskaal, Mennesker og Menneskeværd — — — — — — — —

Jeg fik ikke endt denne Elogi over H., vi stod op fra Bordet, og det var meget beleiligt, thi *nu* kosted det mig megen Umage faae den endt. Saa sammenhængende i lang Tale blev den nu heller ikke fremført men afbrudt ved korte Spørgsmaal eller Bemærkninger fra min Tilhørers Side.

Vi drak nu Caffée i næste Værelse, mit lille Cabinet. Frøken F. og jeg havde placeret os i Sophaen og Hr. B. indtog ligeoverfor os en saadan smægtende Stilling som en Troubadour der har faaet en Kurv, at jeg spurgte om han spilte paa Guitar, det maatte han bestemt gjøre. Hvoraf slutter De det spurgte M. Jeg kunde ikke angive nogen anden Grund end at Hr. B. paatrængte denne Idee. „Det maae da være at han seer saa verliebt ud," svarede han. Det befandtes at han virkelig spillede, jeg hentede i Forglemmelse Fruens Guitar, endskjøndt der gjennemfoer mig en bitter, smertelig Følelse ved at see den brustne Streng. *Han* havde *afrevet* den. Saaledes forvandles Spøget selv til Sorg for mig. Imidlertid reddede dog den brustne Streng mig fra Hr. B.' Musik. Den blev aldrig siden sat istand. Fader havde spøgende benævnt M. junges Deutschland, derved faldt Talen paa Heine. Frøken F. kom kom nu paa sin Yndlingskjephest og fortalte M. at jeg drev et Slags Afguderie med H. uagtet jeg bad om Naade og raabte at jeg havde lidt nok for denne Sag. Da jeg kunde komme til Orde vendte jeg mig til M. og fortalte hvorledes jeg i min skuldlose Verehrens første Uerfarenhed havde gjort hans Moder et Besøg, et Skridt som jeg maaskee *hjemme* ikke havde vovet, men i H., hvor jeg maatte troe mig ubekjendt og ube-

[1] Billede paa sand lilleputiansk Værdighed.

mærket havde jeg ikke kunnet modstaae den Nysgjerrighed at see hende „in dessen selig süssen trauten Nähe ergreift ihn oft ein demuthsvolles Zagen", men dette Skridt hvor uskyldig i selv var ligesaalidt bleven mig tilgivet der. Fr. F. meente der var intet Ondt i det, kun at jeg drev min Beundring for vidt, og at det eneste der kunde helbrede mig var hans *personlige* Bekjendtskab, og nu gik det løs paa ham med en Hamburgerindes hele Hadskhed. Jeg paastod derimod at Bekjendtskabet med ham hverken vilde gjøre fra eller til, da min Beundring alene var ydet hans Digte, og deraf havde Tilfældet spillet mig det Skjønneste i Hænderne, hans senere saa meget udskregne Frembringelser kjendte jeg slet ikke, men at hun paa Hamburger materiel Maneer ikke kunde adskille Personen fra Digteren og heller ikke tiltroede andre det. M. lod til at morre sig ved denne Strid, og nu fortalte jeg ham mangt et comisk Træk af H—burgernes Maade at bedømme ham (H) paa. Blandt andet hvorledes jeg engang i et Selskab havde forsøgt at forsvare ham, men blev næsten overdøvet af Fortællinger der skulde nedsætte ham, men som oftest havde den modsatte Virkning, en liden, tyk, riig Dame, en Skjønaandinde, førte især Ordet med megen Bitterhed. „De maae ikke troe, „mein Fräulein", at han er saa interessant, saa underholdende, saa vittig i sin Omgang som hans Skrifter lade formode — og saa fortalte hun et Træk af ham der skulde give min Interesse for ham Naadestødet. H. var i et Selskab. Efter Bordet havde endeel Damer trukket sig ind i et Sidekabinet og var i en livlig Passiar da H. traadte ind og afbrød den. Længe sad han i sin nonchalante Stilling i en Lænestol uden at mæle noget og de andre vovede heller ikke at gribe Traaden til deres Samtale igjen, de ventede Alle paa en geistreich Bemærkning, et Stikord fra H. Læber. Endelig siger han: „Heute ist das Wetter hübsch." Det var alt.

Da jeg hørte denne Historie, forsvarede jeg ham ikke mere og lod Mad. beholde Pladsen. Jeg var overbeviist. Jeg var overbeviist om at jeg var et dumt Fæe hvis jeg vilde indlade mig paa at overbevise disse Mennesker, der ikke kunde forstaae at der i H.s laconiske Bemærkning laae den bittreste Persiflage over dem, over sig og det hele Selskab og alle Selskaber i den hele vide Verden. Disse Folk forlanger en Lystighedskræmmer, en selskabelig Hanswurst i den store Digter. —

Men tilbage til vort lille Selskab. Der blev proponert Musik. Først sang H. D. min Sanglærerinde en Bravourarie af Huguenotterne med megen Kunst, men hendes Stemme er noget ud-

sunget og derpaa beredede jeg mig til at synge Duetten af Faust. De Andre havde paa Fru L.s Anmodning som kjendte min Svaghed trukket sig tilbage i Stuen, og det gik mod Forventning godt. H. D. sagde at jeg aldrig havde sunget med mere Udtryk. Imidlertid yttrede Ingen, undtagen Fader der første Gang hørte det noget herom. Da jeg begyndte paa næste Duet efter Göthes Ord, rastlose Liebe, lænede jeg mig modig mod Væggen, og havde allerede rolig tilladt, at M. og Hr. B. havde posteret sig i den aabne Dør fire Skridt fra mig, men neppe havde jeg sunget 2 Stropher da sank dette Mod for M—s besynderlige Blik han havde fæstet paa mig, jeg gjorde en afværgende Bevægelse, som de strax fulgte. Og jeg sang. Atter blev der mumlet noget derinde men jeg veed ikke hvad det var. Nu sang H. den store Arie af Julie og Romeo med et Udtryk, et lidenskabeligt Liv og saamegen naturlig Smag — thi det er ingen dannet Pige, at ikke alene Alle saalænge Sangen varede gave tause deres Bifald tilkjende, men da den var endt ilede M. hen til hende, og saavidt jeg fra min Krog kunde høre overøste hende med smigrende Lovtaler, deriblandt havde han, som jeg siden fik høre, sagt hvor urigtigt det var af hende at berøve Scenen et Talent som hendes, og gav hende de mest glimrende Opmuntringer til endnu at træde op. Da jeg hørte ham pludselig saa veltalende gjennemfoer mig lille jaloux Følelse. Altsaa hun kunde bringe ham til at tale — tænkte jeg. Men i næste Øieblik følte jeg at han ikke vilde have sagt dette til mig, og jeg var stoltere i hans Taushed. Selv om jeg havde været en saa stor Kunstnerinde som H. havde han ikke tiltalt mig saa, og aldrig opfordret mig til at bestige Brædderne. Strax efter anbefalede de to Herrer og uagtet nogle venskabelige Forestillinger fra Værtinden at det var saa tidlig endnu, gik de. Naar en overlegen Aand som ved et Tryk har holdt de Underlegnes fangen, bortfjerner sig, gjøre disse deres Frihed gjældende paa den mest bemærkeligste — det vil sige støiende Maade. H. D. formodentlig beruset af al den Virak, og Fr. F. bleve ved hans Bortgang dobbelt høirøstede og muntre. Mig havde da han lukkede Døren et frygteligt Øde bemestret sig, som jeg søgte at skjule under min sædvanlige Restance en forceret Lystighed. Hvorfra skrev dette Øde sig. Var det over hans Bortgang, jeg kjendte ham jo ikke, havde blot seet ham en Gang —?

Jeg kjendte ham førend jeg saae ham. Intet i Verden gaaer mig over Berørelsen med en beslægtet Aand den være sig mandlig eller qvindelig. Dog helst mandlig. Hvilken Nydelse at blive forstaaet, at blive fattet ogsaa uden Ord. Det er saa trættende at tale, men ak

hvor rædsomt skjelden skeer dette og tilsidst bliver man kjed af idelig at banke paa hvor den tomme hule Klang møder os.

Men finde vi os i Nærheden af et Væsen der forstaaer os, hvilken Glands hvilken Betydning faaer ei den ligegyldigste Samtale. Sjelene tale et stumt rigt Sprog, uden at nogen mærker det, thi man musicerer og taler om Veiret, og drikker The ligesom før. Det forekom mig som M. og jeg kunde forstaae hinanden. Da han lukkede Døren havde et frygteligt Øde bemestret sig mig. Omendskjøndt Sang i dette Øieblik var mig det modbydeligste saa greb jeg dog dertil. Alle Duetter bleve tagne frem, alle Solopartier, og jeg sang — jeg opbød alle mine Kræfter — inde i Hjertet Kulde og Tomhed med glødende Kinder, og jeg sang indtil jeg ikke kunde mere, og man spiste til Aften og jeg var munter og man loe.

Et Par Dage vare forløbne. Vor Afreise var fastsat til den næste Mandag. Løverdag havde vi tilbragt en lang *piinlig* Dag i Familien H—e og der taget Afskeed. Jeg ventede ikke at see M. mere og havde maaskee over Dagens Kampe ikke tænkt paa ham. Da jeg Søndag Formiddag klædte mig paa til en Afskedsvisit hos Senator D. kom Fru L. ind og fortalte at han var inde hos gamle Rath og havde spurgt efter mig. Hun hjalp mig da hurtig Kjolen paa og vi traadte ind. Fru F. indfandt sig ogsaa og snart havde vi rangeret os i en hyggelig Kreds rundt om Frokostbordet. M. for Enden af Bordet — jeg i Sophaen — ligeoverfor mig det ærværdige gamle Par, og Frøk. F. ved Vinduet, og der kom en ualmindelig livlig Underholdning i Gang. Gud veed om det var ved Tanken om Reisen og den deraf udsprungne Vemod der rørte saa nær til sit andet Extrem Overgivenhed, vist er det at jeg var i rosenfarvet Humeur, det smittede de Andre, selv M--s Ordknaphed tøede op, han blev næsten munter og snaksom. Han yttrede strax jeg kom ind Lyst til at lære vort Sprog, som han fandt saa smukt naar vi talede, deels for at komme til de Skatte som jeg forsikrede vor nordiske Literatur gjemte. Derved kom Talen paa min Broder; jeg havde tilfældigviis blandt mine Bøger et Par Bind af ham, dem hentede jeg for at han kunde see hvordan en norsk Bog saa ud. „Siden det er Deres Alvor at lære vort Sprog saa skal De her faae en god Grammatik," og præsenterte ham dermed *Spaniolen*, det Digt af H. jeg sætter høiest. Han bad mig om en Idee om det, og den søgte jeg nu at give ham saa godt jeg kunde. Efter at jeg havde givet ham et Afrids af Form, Sujet og udhævet nogle af Vendepunkterne forsøgte jeg — jeg erindrer ei hvorledes opfordret

— at oversætte et Stykke, og valgte de smukke Vers: „Da af et Kobbel Kongetigre jaget, Frankrigs Løve i Oceanet sprang.“ Det gik visselig over min Forventning godt, jeg vovede mig, uden Frygt for at brække Halsen, med et Mod og en Begeistring der ikke tillod nogen Gêne eller Affectation ind i disse svimmelhøie Udtyk, og havde den Satisfaction at vor Digter ikke alene med Tegn til Interesse og spændt Opmærksomhed, der søgte at hindre enhver Afbrydelse af de Andre, hørte til, men da jeg havde endt og Fru L. spøgende bemærkede hvor echaufferet jeg var bleven sagde han at han var „erstaunt über mein dreistes Deutsch, und wahrhaft poetischen Wendungen“! Digtet lod til at have overrasket ham. Han stod i det Øieblik i den Vildfarelse at det var O. som han sidst havde seet hos L—s, der havde skrevet dem, men da jeg spurgte ham om han syntes „der ehrliche Junge“ saa ud til at skrive saadanne Vers, smiilte han, og meente han saae „allerdings jung und unschuldig aus“. Jeg bad ham beholde det Exemplar og tage sig endnu et af H—s Arbeider ud, han valgte da paa min Recommandation „irreparabile tempus“. Om han end aldrig lærer at forstaae dem, kan han jo betragte dem som en anden Curiosa, et ægyptisk Snurrepiberie, kort, som et *norsk Digt.* Han takkede mig og bad mig tillade at sende noget af hans seneste udkomne. Min Veninde i Norge har spurgt mig om „literairisches Codiakus“ af Thomas M. Her smiilte han med sit korte Smiil og jeg har siden tænkt det gjaldt min Feiltagelse af Navnet, og svarede at han desværre ikke kunde give mig dette da det tilligemed alle hans tidligere Arbeider var forbuden. „Det er Skade, sagde jeg, thi jeg er just en Elsker af forbuden Frugt.“ Dette turde jeg sige til ham uden Frygt for at mistydes. Men denne Formiddag havde vi Privilegium paa at gaa lidt udenfor den sædvanlige Udtryksmaade, som den hverdagslige — nykterne Convenienz foreskriver os. Vort Lune var nu engang rystet, det perlede og skummede, uden derfor i mindste Maade at overstrømme Randen — Grændserne for det Passende. Det gik Slag i Slag mellem de 2de Hovedpartier, M., Frøk. F. og mig. Raths Vidtløftighed kom ikke engang tilorde og Fruen skar Smørrebrød hvortil vi ikke sparede Saltet. Nu kom ogsaa Hr. B. til. M. modtog ham temmelig koldt, og det var tydelig at mærke at han var kjed af at have ham som en Skygge efter sig. Han satte sig heldigviis langt fra mig, mellem M. og Rath, og den sidste blev et Slags Lynildsafleder for hans uendelig langtrukne Demonstrationer, som nu blot tildeels naaede mig, derimod kunde han ikke aflede hans Blik,

som med en vis dum sørgmodig Smægten i alle Mellemrum og naar det lod sig gjøre slog ned hos mig, dog uden at tænde hvis det er fornødent at forsikre. Samtalen blev ved hans Mellemkomst mindre gemytlig, omendskjøndt vor Udtryksmaade beholdt det samme drillende overmodige Præg. *Apropos* om *gemytlig*, jeg spurgte M. hvad da dette Ord som man saa ofte brugte strængt betydede, og bad ham om Forskjellen mellem Hjerte og Gemyt. „Hjerte," sagde han, „kunde mange have uden derfor at have Gemyt, til dette udfordredes endnu visse Sjels Egenskaber der forædler og uddanner hiint. Hjerte er altsaa Grundvolden, den frugtbare Jord, hvoraf der ved Dyrkning kan fremspire Gemyt. Gemyt er *Hjerte* og *Sjel* forenet.

Sagde Du ikke saa? O tilgiv mig hvis jeg citerer falsk. Af Frygt derfor vover jeg neppe at lade dig tale. Disse Optegnelser skulle heller ikke fremstille *Dig*, kun mine Tanker og Fornemmelser ligeoverfor Dig — hvorledes skulde jeg kunne det? Som Brudstykker af en Dagbog maae de betragtes og det af et Fruentimmers Dagbog.

Det er intet kunstigt Arachnearbeide, det er en simpel Væv af hjemmespundne Tanker og Udtryk — glimter der enkelte lyse Guldstriber paa den mørke beskedne Grund da er det *ham,* hans Aand.

Men Maleren fik fat paa min Present til M. og nu skulde der Forklaringer. M. talte meget smigrende om H. til ham understøttet af Fr. F. og jeg maatte døie en heel Deel Henrikske Anecdoter som hun vel havde snappet op henne hos Reimers hvor der altid komme Norske, og nu kom Talen igjen hen paa ham. Maleren spurgte paa sin ziirlige Maneer hvor han opholdt sig, hvilken Ansættelse han havde — „Ingen" — hvad han beskjæftigede sig med. „Er schreibt und sucht ein Amt und kriegt keins," svarede jeg tørt, men om jeg havde sagt han styrer Riget, han er Stadtholder, havde et stoltere Blik og Følelse ikke kunnet ledsage disse Ord — Denne Overgang var imidlertid saa uventet at vi alle brast i Latter — kun M. var alvorlig, undtagen hans pludselige Smiil hvori denne Gang den gode Sags Martyrdom aabenbarte sig. Medens vi saaledes sad og gjorde os tilgode med de deilige Havejordbær blev der bragt mig en ziirlig Billet fra Mad. Hesse, ledsaget af en prægtig guldbroderet Fløielspose. Jeg havde aldrig seet et saadant Væsen, og der blev en almindelig Deliberation over dens Bestemmelse, endelig udfandt M. at den store Poses Øiemed var at gjemme de Tørklæder jeg vilde udgræde ved Skils-

missen fra Hamb. deri, og Mad. H. ventede vist da, der vilde komme ein „thränenschweres Tuch“ deri. Frøk. F. mente at deraf blev intet og gjorde mig comiske Bebreidelser for min Lystighed og straalende Humeur Dagen før Afreisen. Jeg forsikrede med Haanden høitideligen hævet at jeg var dybt vemodig stemt, men loe idetsamme høit. Det er hiin uforklarlige tilsyneladende ugrundede Latter som jeg saa ofte gjør mig skyldig i og ofte har paadraget mig Fortrædeligheder eller selv Bebreidelser, og der er mig ligesaa gaadefuld som de Andre. Der gives Øieblikke, skjelden kostbare Øieblikke, hvor jeg er lykkelig uden noget bestemt Hvorfor, jeg er det i mig selv, jeg føler og nyder min Existence og da naar jeg ikke kan støie og hoppe og springe bliver der ingen anden Udvei for denne indre Jubel end Latter, — jeg kan lee høit for mig selv. Da M. var gaaet blev Hr. B. igjen, han holdt mig gruelig op med sit lange Snak om den Begunstigelse M. havde nydt i en Present af mig, men jeg søgte ganske rolig at gjøre ham forstaaelig at det ikke [var] M. der havde modtaget min Gave men Digteren. Her kunde ikke være Tale om nogen personlig Interesse. Gud veed om han forstod det, men endskjøndt jeg stod som paa Gløder for at komme bort, og havde for at betegne ham det taget Hat paa, holdt han mig dog længe op. Han bad mig hvis vor Reise muligens blev udsat om den „Lykke“ at turde male mig, og L—, som han vilde forære dette Portrait understøttede hans Bøn. Jeg kunde ikke sige ham reent ud at jeg havde megen Ulyst, men beklagede at Reisen vilde hindre mig i at profitere af hans artige Tilbud. Siden, da han gjentog sine Anmodninger gjennem L.s, thi jeg paste paa at jeg ikke traf ham, fik jeg aflenet dem under jeg veed ikke hvad for Paaskud, Man vil spørge hvorfor jeg var saa streng og lei mod denne Maler. Han var selv saa lei, en reen Personification af tydsk Ufordragelighed. Han havde Knebelsbarter og forgav mig [med] dem og Complimenter. Endnu slap jeg ikke — han bad mig om min Adresse da han haabede at besøge Norge, rev et Blad ud af sin Tegnebog, hvorpaa jeg maatte skrive Navnet paa vort ærlige E. — endskjøndt jeg havde heller skrevet Blocksbjerg, hvis der havde været noget Haab om at faae sendt ham did. Kl. blev 3 inden jeg kom til D. —

Om Aftenen netop da Fader og jeg stode i Begreb med at gaae i Operaen (Gustav) kom de lovede Bøger fra M. tilligemed et Brev. Jeg aabnede det og vilde læse, men Fader drev mig ubarmhjertig afsted og stak Brevet til sig. Under Operaen tænkte jeg paa det men vilde ikke bede derom. Fader syntes

at have gjettet mit Ønske og rakte det i en af Mellemakterne. Jeg sagde til Fru H., der spurgte, at det var et Brev fra Digteren M. som vi havde lært at kjende, men for at undgaa Drøftelser og Drillerier lod jeg hende blive i den Formening at det var stilet til Fader. Imidlertid læste jeg det med den ligegyldigste Mine og indsugede Ordene. Denne uendelige Zarthed og Fiinhed i Udtryk, denne sande ærbødighedsfulde Tone uden Stræben efter at være galant, denne Simpelhed og Hjertelighed uden ringeste Svulst – aldrig har jeg læst et smukkere Brev, endskjøndt saa kort! — Han siger mig ingen Complimenter, og dog følte jeg mig smigret. Det er fuldkommen fiint, hverken for meget eller for lidt, omendskjøndt det slutter med et „Gott verleihe (?) Sie, Verzeihung für den langen Brief!“ Hvorfor maatte hans Bøger forstyrre det rene varme Indtryk af hans Brev. Det tilgiver jeg ham ikke. Om Aftenen før jeg lagde mig slog jeg hans „Situationer og Skildringer“ op og der faldt mit Øie rigtignok paa Skildringer af et saa skammeligt Slags, at jeg oprørt kastede Bogen, og ærgrede mig i Søvn over ham. Næste Dag gjennemlæste jeg det Hele, og endskjøndt jeg fandt mig noget forsonet ved det Øvrige, da jeg nok havde truffet paa det værste Sted, kunde jeg ikke nægte at Alt bar et vist sandseligt Præg, og jeg skrækkedes for en Phantasie der altid hentede sine Billeder fra den Verden. Naar jeg tænkte paa at jeg maatte takke ham for Bøgerne (vor Reise var nemlig udsat, og jeg kunde altsaa vente at see ham endnu) og derved paa en Maade erindre ham om at jeg havde læst dem blev jeg ganske heed om Ørene. Jeg var næsten forbittret paa ham fordi han havde valgt disse — men saa erindrede jeg, at han ingen andre havde, han havde jo beklaget ikke at kunde sende mig dem jeg ønskede af hans Skrifter. Maaskee har han fundet mig saa liberal, saa fri for Snerperie at han intet befrygtede i Valget af sin Present. Med disse Betragtninger søgte jeg at raisonere min Fortrydelse bort. Det lykkedes maaskee for en Deel, men ikke ganske endnu den Dag idag ønsker jeg at han ikke havde givet mig disse Bøger.

Om Torsdag kom M. i Visit. Jeg var alvorlig og lidt mer afmaalt mod ham end sædvanlig. Om hans Bøger talte jeg ikke. Der var traadt noget fremmet mellem os. Han var ogsaa stille, eller blev det og jeg var befangen — var det maaskee af Frygt for at opdage atter en nye fremmet Streng?

Vi havde tilligemed Fader aftalt en Tour til Blankenese, hiin for sin romantiske Eiendommelighed bekjendte, omt. 2 Mile fra Altona beliggende Fiskerlandsby, og M. der til Rath

havde yttret det Ønske at gjøre en Landtour med os blev buden med. Lørdag blev bestemt. Fru L., Rath, Fader, M. og jeg.

3.

Dagen kom, og var skjøn og klar. Reisen var fastsat til Kl. 11, men allerede 9 var Fru L. og jeg det smukke Veir og M. til Ære i pyntelig snehvid Dragt, og min Battistes Kjole med Pelerine med Brüsselerkniplinger, fik et mere elegant Snit end jag egentlig vilde, thi i Dragt maae intet søgt findes, men passe til den Leilighed man tager det paa. Da det endnu var saa tidlig, vilde jeg gjøre et lidet Sving over til Mad. H., Posens Skjænkerinde, og bringe hende en Morgenhilsen, og tillige vise hende „que j'etoïs belle", thi hun interesserede sig levende for mit Toilette, og roste eller dadlede, det første altid naar jeg var i Hvidt med himmelblaat Shallet. — Nedkommen af Trappen, haabede jeg at slippe ubemærket forbi — forgjeves — vor Cerberus, til hvis graadige Nysgjerrighed Enhver Kommende og Gaaende og alt hvad der aandede i dens Naboskab var hjemfalden, passede ogsaa paa denne Gang, og jeg maatte paany beundre den Sikkerhed hvormed den ikke lod noget Offer undslippe sig. Denne Cerberus var en gammel rig tyk Mad. B. der boede i nederste Stok. med sin eneste Søn.

Jeg vil ikke indlade mig paa nogen nøie Carakteristik over denne Dame, men hendes Historie er saa mærkelig at den fortjener at omtales med et Par Ord. I hendes Ungdom giftede en ellers ganske forstandig Mand sig med hende, men strax efter blev han forrykt, og hun der elskede ham for høit til at taale denne Ulykke, skilte sig ved ham; neppe var det skeet saa blev han frisk igjen og reiste til Sverrig hvor han giftede sig uden at blive forrykt, og har 8 Børn, og hun sidder igjen med hendes Adolph og har Tid til at reflectere. . . Forresten var det et grueligt Fruentimmer men en meget agtværdig Kone. Med sine mange Besøg hos os — ovenpaa — var hun enten til Besvær eller til Moroe efter som vi vare i Humeur til; til det Sidste bidrog væsentlig hendes Toilette hvoraf især hendes Kapper vare bemærkningsværdige af en monstreus Omfang, da de skjulte en Indballering som nogensinde kunde blive betragtet med mistænkelige Blik af en Toldvisiteur. Da jeg kom ned af Trappen gjorde hun store Øine da hun saae mig en grande parure at ville gaae ud saa tidlig; hun søgte saa fiint at faae det at vide, men jeg tilfredsstillede kun halvt hendes Nysgjerrighed ved at sige jeg vilde blot hilse paa Mad.

H., og denne steg vist i en utaalelig Grad da M. i det samme kom, og uden at mærke at det var mig som han vel ikke formodede saa tidlig paafærde, vilde ile forbi men nu pludselig kjendte mig og standsede. Madamen retirerte. Det er intresant at iagtage en Persons Miner i det Øieblik han bliver os vaer, uden at formode det. Vi overrumple dette uvilkaarlige sande Udtryk af Sjelen førend det har faaet Tid til at maskere sig. Dette Udtryk, det udgaae fra et godt eller slet Indtryk af os, er det eneste uforstilte det eneste man sikkert kan lide paa. Da M. med den ligegyldigste Mine af Verden vilde streife mig forbi, vexlede denne pludselig til noget som jeg ikke veed hvad var. Han rødmede. Jeg er overbeviist om at M. rødmede, idet han næsten forvirret gjorde nogle Bemærkninger over det skjønne Veir der begunstigede vor Plan, og jeg ganske hvid [heed?] i Ansigtet gav nogle stammende Svar, og for at aforyde dette pinlige tête a tête, sagde jeg at jeg vilde først besøge en Veninde i Nærheden. Der gives Mennesker der slet ikke ere skabte til nogen tête a tête med hinanden.

Endelig sade vi i Vognen, Fader og M. paa Forsædet, denne sidste lige overfor Fruen og Fader for mig. Gamle Rath blev upasselig og sparede os saaledes for den Fornøielse at tage ham paa Skjødet, thi hvor besynderlig luftig hans Skabning er, vilde dog dette have blevet noget byrdefuldt, og paa anden Maade skjønner jeg ikke vi kunde have rummet 5 i en Vogn. Jeg forbigaaer Skildringen af vor Kjøren derud. Vor Stemning var, som enhver saadan i Begyndelsen blandt et Reiseselskab der, smeddede sammen i en Vogn, ikke ere nøie nok bekjendte, men alle dog af mere eller mindre Betydenhed, noget „beengt". Det værste er at man er nødt til at see paa hinanden; under disse Omstændiheder er det klogest at byde kjækt Trods, thi seer man til Siden, eller ned, saa giver man sig just til Priis. Vor Calesche var opslagen for Støvet, og vi havde ingen Paaskud til Parasollen. Ved denne Leilighed opdagede jeg at M. var i fineste, sorte Antræk, og havde en sort Atlaskvest med røde Rosenknupper; jeg havde nær brudt ud i Beundring over den. Da vi kom i Nærheden af B. talte M. om at introducere os i en Familie derude, noget jeg erindrer han lod sig forlyde mig da han blev invitert, men nu tilføiede han at han havde meldt os til denne og at man ventede os. Det var en Ven af ham, Lappenberg, der baade var lærd og gift med en Millionairs Datter. Hiin Bauer som boer i et Palads, i sin for sin umaadelige Omfang og sin Skjønhed vidt berømte „Bauersche Garten". Svigersønnen L. (op-

rindelig en Nordmand, en Laplænder) boer ogsaa paa Havens Terrain, der strækker sig i yndige Skraaninger langs Elbens Bredder og berører med den ene Ende Landsbyen. Vi bleve overmaade galant modtagne i denne Familie. Den unge Kone med et blegt, interessant men noget jødisk Physiognomie, tog sig meget venlig af mig, ud i Haven hen til et Bord hvor jeg fandt en Forsamling af 15—20 Damer, i enhver Alder og som det lod til paa et vist huusligt Snit, bestaaende af blot Familie, Tanter, Bestemødre og hvad disse respectindgydende Navne alle hedte. Der sadde vi Fru L. og jeg midt i denne Grouppe af lutter fremmede og lutter Fruentimmer — jeg tænkte paa Fürst Püchler Muscaus Skildring af en lignende og om jeg end af Ærbødighed for dette Navn ikke vil forsøge nogen, tør jeg dog paastaae, at hans Fornemmelser ikke have været mere levende og piinlige end mine ligeoverfor denne Kreds. Intet manglede for at gjøre Ligheden fuldstændig, ikke engang de almægtige Strikketøier, disse for mig af alle Vaaben i en Dames Haand mest frygtede, der kunde mellem de korte Tiltaler og lange Blik begynde „schicksalschwer zu rauschen". Jeg saae paa Fru L. at hun leed ligesom jeg, og det var en sand Lise, da Værten med vore 2 Herrer kom, og fordrede os op at besee Haugen. Da kom Fru L. med et Slags Fortvivlelse og hvidskede til mig, at vi vare budne der til Middag, og Fader havde modtaget, da han ingen Undskyldning havde! Alle vore skjønne landlige Planer laae omstyrtede ved det rædsomme Ord: Middagsbord. Vi havde glædet os til at nyde Naturen med fulde, tørstige Drag, løst fra Stadens og Selskabelighedens Baand, vi havde ret udmalet os hvorledes vi vilde traske om i Landsbyen, snakke med Ungerne, sole os i det Grønne og leve frugalt, og nu saae vi os i en stiv Familiekreds, fordømt til et rigt, ziirligt Middagstafels lange Qvaler, kort udsat for al den Gêne vi netop flygtede for og som blev forøget ved den Omstændighed at det netop var en Familiefest, Fruens Geburtsdag — thi fatalt er det at *generes,* men at vide at man *generer* er endnu fatalere. F. havde vist ligesaameget imod det som vi. Fru L—. yttrede for M. disse Betænkeligheder. Medens vi vandrede omkring i Haven ført af Værten og dennes Søster, var jeg ilet lidt foran de Andre. M. indhentede mig og sagde at det gjorde ham saa ondt at han havde derangeret vor Plan at han havde troet at gjøre os en Fornøielse ved at føre os ind til denne Familie. Jeg afbrød ham med nogle trøstende Forsikringer, og tænkte hos mig selv at jeg vilde resignere for hans Skyld og gjøre gode Miner til slet Spil.

„Det kan endnu ændres“ sagde han med en elskværdig Hjertelighed i Stemmen, „siig mig blot da, hvortil De har mest Lyst, vil De at vi skulle gaae i Landbyen, eller blive her?“ Ak ja i Landsbyen“ sagde jeg, jeg føler mig saa ulykkelig mellem alle disse Fruentimmer — „Jeg skal sørge for Vognen“ — — men, afbrød jeg ham, „De skal derfor ikke bringe det Offer og følge med os, De bliver hos Deres Ven. — „Nei jeg gaaer helst med *Dem*,“ svarede han: Her blev vor korte Samtale afbrudt. Det er mærkværdigt at vi ikke uden en vis Gêne eller Uroe kunde være alene, hos mig havde denne Gêne alligevel noget fortryllende ved sig. Jeg bemærkede at hvergang jeg talte med de Andre var han almindeligviis alvorlig, men ved hvert Ord han henvendte til mig, trak hans besynderlige Smiil op der bestaaer af et pludseligt Træk af Munden tilbage i de dybe Mundvinkler. Jeg sønderbrød mit Hoved med dette Smiil, der især i det sidste tête a tête var saa stærkt at det et Par Gange gik over til et lydeligt Hm! Hm! jeg smilede ogsaa, men det var af den samme uforklarlige Forvirring. Som Barn og i min første Ungdom naar jeg befandt mig ligeoverfor eller talede med Personer der paalagde mig nogen Gêne, røbede jeg denne altid i en Lyst til at lee jeg ikke kunde betvinge. Hvorfor denne Lyst kom hos ham, naar han talte med mig veed jeg ikke, men jeg gjør vist ikke denne overlegne Aand, denne fine, slebne Verdensmand nogen Skam, naar jeg troer at den kunde skrive sig fra den samme Kilde som min. Jeg var bleven lettere til Sinds efter denne Forklaring og jeg overlod mig til Nydelsen af min Frihed. Hvor herligt efter et langt Fængsel i et Par snævre Værelser i Byen at see den ubegrændsede Natur for sig! Mig vilde Naturs Elev — eine Tochter des rauhen Norden, blev denne Trang undertiden for utaalelig — jeg græd engang da jeg saae en Flok Duer svinge sig over Naboetaget uden at disse lykkelige bevingede havde den mindste Anelse om hvad Hamburger bon ton var og da Trætoppene i Naboehaugen begyndte at grønnes under Kjøkkenvinduet, følte jeg sommetider saadan beklemt Lyst til at springe ud af Vinduet! Men i den Hauge maatte man ikke sætte sin Fod og det var vist ikke heller tilladt at brække Halsen i den. Dog nu vare vi paa Landet — min gamle Lyst til at springe afsted som paa mine hjemlige Spadseergange vaagnede hos mig. Undertiden gjorde jeg det ogsaa. Engang kom vi til en Gang der løb nedad gjennem det tætte Budskads og jeg satte udefter som en Piil og var snart de Andre af Sigte — da hørte jeg nogen tæt bag mig. Det var M. der forsøgte

at holde Skridt med mig. „Ah De vil prøve et Væddeløb“ raabte jeg — „Ja svarede han, hvem troer De vinder?“ „Jeg, forsikrede jeg leende. Dog hvorledes gjengive Letheden i en saadan Samtale! Der maae en stor Kunstner til at hugge Epheuens lette spøgende Slyngning ud i Steen.

Haven var som fyrstelig. Chinesiske Taarn med klingrende Klokker der bevægede sig i Vinden, Eremitager og prægtige Pavilloner hvis ottekantede Speilvægge mangfoldiggjorde det smilende Panorama udenfor — alle disse Capricer og kunstige Overdaadigheder var der nok af, ikke at glemme det forunderligste, det gamle Riddertaarn. En saadan Flor af Blomster og Væxter kan man ikke forestille sig, alle Zoners Productioner blomstrede her, Side ved Side i broderlig Endrægtighed, og for at fuldstændiggjøre Begrebet om Paradiis maatte ikke heller Figentræet, beladen med Frugt, mangle. Selv en virkelig Fiskerhytte var tryllet ind paa Haugens Grund — den var nemlig ved dennes Udvidelse bleven skaanet af den godmodige Eiermand. Et mere idealsk Exemplar af en Blankeneserfiskehytte kan man heller ikke tænke sig. Den laae i Lye af Terrassen, tæt ved Stranden under et Tag af kjæmpestore Almer og tæt indhegnet af blomstrende Syringer og Gyldenregn — vi maatte Alle udraabe: hvor deiligt! Her glemte man ganske Absicht, Kunsten. Vi gik ogsaa indenfor for at besee os. M. var henrykt. Han og jeg visiterte om i alle Kroge og vi jublede over hver nye Opdagelse, enhver Eiendommelighed i Meubler, Huusgeraad, især indtog os den rolige landlige Hygge, den udmærkede Reenlighed der herskede og de venlige Folk. „Hier möchte ich wohnen! sagde M. Ich auch! svarede jeg. Jeg var ganske henrykt. Nu sidder jeg her i min Stue og undrer mig over dette unbefangne, ich auch. Men jeg er heller ikke længer henrykt. Sengene vare høist originale. De vare saa høie at man maatte tage et Tilsprang for at naae op i dem, men [da] dette vist ikke har forslaaet, var der stillet store Skamler foran, hvis Høide stod i Forhold til Husets Velstand — en meget høi Skammel tydede paa stor Rigdom. Til min Forundring vidste den lille comiske Doctorinde med Rottetænderne og de blomstrende Kinder, at i Norge er Kobberkjedlernes Antal Thermometret for Husets Rigdom. Da vi vare færdige med at besee Haugen foreslog jeg at gjøre en Tour hen til et Bjerg ½ Miils Vei høiere op, hvor der var en herlig Udsigt. Jeg havde før været der engang med D—s. Damerne bleve tilbage, men Fader og de tvende Herrer fulgte med. Om denne Tour er der meget lidt at sige — paa Henveien var jeg taus og meget

forlegen. Det er altid piinligt at have nogen ligeoverfor sig i en Vogn, der er noget unaturligt galeimæssigt i denne parvise Urokkelighed og disse sammenkjedede Blik. Værten L. havde megen Liighed med Henrik, dennes Høide og Førlighed. Især naar han beholdt Brillerne paa var den virkelig iøinefaldende. Det var en behagelig, vittig og munter Mand og jeg syntes han maatte være elskværdig, senere hørte jeg ham meget nedrive af en Dame der meente at Konen havde indgaaet en Misalliance (hun var vel riig) og paastod at hun skulde være ulykkelig. Da vi kom hen, hvor vi standsede, paatog jeg mig at være Guide og førte dem hen paa Udsigten der var mere original og viid, end egentlig smuk. Fader raillerte ogsaa lidt derover og spurgte om det var den jeg havde pralet saa med, men M. tog min Smag i Forsvar. Imidlertid havde jeg gjemt den bedste tilsidst. Denne Udsigt fra Pavillonen oppe paa Skrænten er virkelig meget mærkværdig. Terrassen sænker sig fra den i betydelig Udstrækning ned til Elbens Bredder og er tæt bevoxet med Skov af alle mulige vilde Træer, hvoriblandt nogle høie prægtige Graner og Fyrre der kjækt trodse den fremmede Jordbund. Fra Pavillonen, der behersker denne Terrasse har man den herligste Udsigt over Elben og Brederne hiinsides, det Indtryk man faaer af den er af en fremmet næsten nordisk Art, saa jeg indbildte mig det maatte virke end mere overraskende paa den Einheimische end paa mig. Skoven nedenfor er gjennemskaaren i alle Rettninger af Veie der føre Gud veed hvorhen — det er en sand Labyrinth. Men jeg var betaget af en Uroe, en Flygtighed der ikke tillod mig at dvæle længe paa noget Sted. Den dunkle Skov med sine hemmelighedsfulde Stier lokkede mig som om den lovede mig Husvalelse for mit urolige Sind. Jeg sagde Herrerne at de skulde ikke frygte for mig eller søge efter mig da jeg vilde støde til dem længere hen i en Retning jeg antydede dem med Fingeren — og dermed foer jeg ned ad den bratte Sandvei og forsvandt i Skoven inden jeg hørte deres Svar. Der var herligt derinde, nu var jeg alene, og jeg overlod mig ganske til hiint ubevidste Drømmerie som Skovaanderne fremlokke og beskytte. Hvor længe jeg vandrede omkring veed jeg ikke jeg erindrer ikke hvad jeg tænkte paa eller hvor jeg var, men jeg havde nok glemt Tiden, thi da jeg kom op paa Høiden igjen traf jeg Fader der sagde mig at begge Herrerne vare gaaede ud for at søge mig. Herregud, tænkte jeg, hvorfor straks Ængstelse! men lad dem kun gaae, det have de godt af. Dog de kom ikke igjen, her maatte jeg beskikke mig til at

søge *dem* op. Jeg løb paa kryds og tvers — ikke et levende Væsen i den hele Lund! Jeg foer ligened til Vandet standsede — lyttede — i det Haab at det var dem — dog frygtede jeg det — mit Hjerte bankede naar jeg hørte noget rasle — men da alt forgjæves, vendte jeg tilbage til Fader. Oppe fra Høiden saae jeg M. komme ned mod mig. Han bød mig Armen og førte mig op ad Bakken idet han beskrev den Ængstelighed hvor-[med] han og L. havde søgt efter mig. Jeg forsikrede at jeg havde søgt meget ængstelig efter dem. Snart sadde vi i Vognen og kom lykkelig hjem uden andre Modgange end det qvælende tykke Støvsand som Hestene næsten sank ned i. Da vi kom ned i Landsbyen og havde den tunge Vei opad yttrede L. at vi kunde trænge til M—s Vinger hvilket vi andre bejahede med den Forbeholdning at disse mægtige Vinger ikke maatte skaffe os længer bort end vi ønskede for den Middagsmads Skyld der ventede paa os, om da det ikke vilde være voveligt at betroe sig til dem. Over dette rødmede M. gjennem Støvet, og forsvarede sig saa nydelig ganske som en 16-aarig Pige man bryder for en Kjærest, og talte om hvor satiriske vi vare. Strax vi kom hjem skulde vi tilbords, nu vare vi bleven kjendte med hinanden saa vi fandt os lettere i vor Skjæbne at blive. Ved Bordet sad jeg mellem vor Vært og Fruens Broder, et ungt hamburgsk Menneske, som saae saa ulykkelig ud som en Millionair der ikke har Vid og Gemyt nok til at taale at være det: kort, hvem Verden ikke har mere at give. Han var ordknap og saae fortrædelig ud. Ved Bordenden Værtinde, ved Siden af hende M. Derpaa Fader der havde ført en gammel Bestemoder til Bords. Vor lille Kreds og Verten var de eneste Talende, det hele øvrige Selskab lange Rader af Fruentimmer og Børn sadde tause og ubevægelige som chinesiske Dukker de snakkede ikke engang mellem sig. Lykkeligviis blev Conversationen paa vor Side ført med saa megen Liv, L. vidste som en galant Vert at drage mig jevnt ind i den, at jeg ikke fik ret Tid til at overlade mig til den ængstende Fornemmelse Synet af saamange Tause opvækker og som formeres ved at tænke at vi ere Skyld i denne Tvang for dem.

Vor Samtale var meget livlig, der blev fortalt, givet mange gode Bemærkninger, sagt endeel Vittigheder, man disputeerte, man drillede hinanden og drak de prægtigste Vine. Da man drak paa M—s Bortreise sagde L. snart vil Digteren ombytte „der rothe Baum“ (Et Sted udenfor H. hvor M. logerte) med Helgolands eneste lille Træ, og der rothe Baum give meget

nødig Slip paa ham da det er den bedste Frugt det nogensinde har baaret."

Vi vare blevne ganske muntre da vi stode op for at drikke Caffee under Portalet i Haugen. Jeg fløi ned ad den engelske Græsvold som, indhegnet til begge Sider af de høie dunkle Træer, aabned et Perspectiv mod Søen. Her stod paa en høi Stang et Flag som bølgede sagte i den milde Luft — Solen var i Synken, dens Straaler faldt ligesom gjennem et rødligt Slør uden at nogen Skye fordunklede Himlen og udgjød et saadant Skin af usigelig Mildhed og Resignation over hele Naturen, som jeg blot havde seet det Aftenen for min Afreise hjemmefra. Hvem kjender ikke slige udprægede Stemninger i Naturen der undertiden byde sande smertelige næsten ironiske Contrast med vor Egen! Begge L—s fulgte mig, Faderen med sin yngste spæde Søn paa Armen. Han syntes at være ret lyksalig over ham og fortalte mig at han var den yngste af det „junge Deutschland". Imidlertid løb M. ind og kom tilbage med min blaae Hat som han rakte mig med sin sædvanlige gauche Maneer der røbede hvilken sand poetisk Mangel paa Øvelse i det almindelige Galanterie og Høflighedsvæsen — o hvor betegnende hvor udtryksfuldt, var ikke en saadan lille Bevægelse af ham midt i hans almindelige Tilbageholdenhed! Han sagde intet, idet han rakte mig den hen og jeg vilde ikke gjøre ham nogen Skam i den Vei modtog den med et „hvorfor har De hentet den, jeg behøver den jo ikke." — „Jeg troede De ønskede den, jeg er bange De bliver brun af Solen" — „Ak her er ingen Sol — hvilke Farver har det preusiske Flag?" Sort og hvid, svarede han med en Mine, som saae ud som „sort og hvid" saa jeg troede det var et Raillerie og svarede i samme Tone, men han forsikrede mig at det var hans Alvor. Efter Caffeen besluttede vi at gjøre en Tour til Landsbyen. L. og hans Kone M. og en af de umælende unge Damer og jeg vare af Partiet — Fader og Fru Rath vilde blive tilbage. Paa denne Tour lærte jeg at kjende Fru L. jeg talede meest med hende. Det er en af disse stille qvindelige Sjele, hvis Ordknaphed havde noget piquant da man veed den ikke grunder sig paa indre Tomhed. et vist Udtryk af Lidelse som man ikke vidste om det var sjeleligt eller legemligt udbredte noget Indtagende over hende, Glæde vilde vist ikke have klædt hende. Hun var for maver og havde for dybe sorte Øine dertil. Da vi gik nedad bad jeg hende hjertelig ikke at tænke med Uvillie paa os fordi vi som Vildfremmede vare traadte ind i en Familiefest paa en saadan

Dag, men jeg lovede hende aldrig at gjøre det mere. Hun afbrød mig saa venlig forsikrende at jeg troer nok hun holdt os det tilgode ogsaa bagefter. Det lille Rede af en Landsbye ligger indeklemt mellem Dünerne, med sine lave Tage høie Steentrapper og hængende Haver. Men dette underlige uregelmæssige Terrain udfordrede netop hiin flygtige Dæmon i mig, det bragte mig ret til at forsøge mine Kræfter. Jeg blev vild og forvoven som en angorisk Geed, medens vi klavrede om hernede, ingen Sandbanke var for steil, ingen Terrasse for brat at jeg ikke sat ud over dem, intet Punkt for fjernt eller farligt, at jeg ikke naaede det, undertiden lod jeg dog mine Ledsagere Valget enten de vilde gaae den lige, fornuftige Vei, Livets jevne Prosa, eller naae Maalet paa den vilde, poetiske, eventyrlige Vei, og naar de for at føie mig valgte det sidste og satte alle muelige Seil til for at overvinde Vanskelighederne, var jeg ordentlig lidt ængstelig tilmode ved deres Anstrengelser, og tænkte om der kunde være Brystsyge iblandt; Fruen saae ganske hectisk ud. M. sagde engang idet han voltigeerte ud over en Terrasse: „Det er umueligt andet end at følge Dem, hvor De saa gaaer hen.“ Men saa var jeg til Gjengjeld igjen fornuftig for at tækkes dem, og gik nok saa hyggelig og talte med Fruen.

Midt under en saadan fornuftig Raptus, standsede vi foran en af Hytterne. Vi blev alle fængslede af det samme Syn. Inden for Hegnet af den lille Hauge sad en ung Blankeneseriinde i hendes maleriske Dragt, med et lille Barn paa Skjødet, ved Siden af hende legede en ældre Dreng. Den unge Moder var saa smuk, den hele lille Grouppe saa livsfrisk og yndig, at vi samtlige gave et Overraskelsesudraab, det var den livagtige Madonna della Sedia. Fru L. kjendte hende, og proponerede for mig at gaae indenfor, den unge Kone fulgte, Herrerne bleve udenfor. Egentlig var det for at faae tømt vore Skoe, som ved at rode i den dybe Sand, vare blevne saa besynderlig tunge, og viste sig at indeholde en utrolig Beholdning af Sand. Efter denne Lettelse var Fru L. gaaet hen til Vinduet og kjælede for Barnet. Jeg betragtede denne Scene taus, med hiin besynderlige halv skye og halv tiltrækkende Følelse, der altid griber mig ligeoverfor smaae Børn og som gjør mig saa forlegen, naar nogen opfordrer mig til at snakke med dem — ak denne Følelse og dens skjulte Oprindelse med al sin Bitterhed og Vemod traadte frem i min Erindring i dette Øieblik. Den trængte sig ligesom frem i Øinene, i hver Ansigtsmuskel — da jeg idetsamme ved at slaae Øiet op mødte M—s

Blik der med et besynderligt Udtryk var fæstet paa mig — han stod foran det aabne Vindue — Var det Smiil, var det Nysgjerrighed! jeg saae det ikke, thi jeg foer som ramt af Lynilden tilbage i det dunkle Rum. Jeg skammede mig da vi traadte ud af Døren og gav mig ivrig i Snak med Fruen, til vi kom hjem. Her blev der holdt lidt Toilette, drukket The og derpaa talt om Hjemreisen. Dog først skulde et Taarn i Haven bestiges. Da jeg havde drukket en Kop sneg jeg mig ud, gik langsomt i Forveien og ventede de Andre, men kun M. og L. kom efter mig. Da jeg vilde tilbage for at hente Fader, forsikrede de mig at det ikke vilde nytte da han ingen Lyst havde, og at gamle Fru R. kunde ikke taale den Anstrengelse. Jeg maatte anbetroe mig deres Ledsagelse. Derimod var der intet at indvende, og jeg jeg steg alene op i Taarnet med begge Herrerne. Det er bygget som en af de gamle tydske Borge i Form af Ruin. Vindeltrapper føre op gjennem 4 Etager, og fra hver af disse aabne de colossale Buevinduer den vide Udsigt, der bliver herligere jo høiere man stiger op. M. havde aldrig været der, var henrykt, og jeg var mere end henrykt. Den Spænding hvori jeg havde været den hele Dag havde nu naaet sit høieste Punkt der ogsaa var dens Udgangspunt. Da jeg med et Udraab svingede mig op ad Trappen og ud paa den høieste Tind hvor man har Himlen til Tag og blot nogle løse henslængte Stene som Værn mod Afgrunden, greb L. mig forfærdet fast, uden at Grunden til denne Frygt kunde ligge saameget i den legemlige Bevægelse som i mine Blikke, mine feberglødende Kinder. Hvad der bevægede mig saa?

En bestemt, bevidst Følelse havde jeg deraf, det var Sorg over Skilsmissen fra alt det jeg saae. Denne Sorg havde en vild, men skuffende Skikkelse. Folk troede jeg var glad og munter, og endnu lever jeg vidst i deres Erindring som den lystige norske Pige. I det Øieblik jeg stod ude paa Tinden blev jeg mig denne Sorg bevidst, jeg blikkede rundt om mig og tog Afskeed med den tydske Jordbund, med dens venlige Mennesker, med dets blomstrende Haver med Elben med alt som jeg var bleven fortrolig med. Ved Siden af dette solvarme, venlige Billede kan jeg ikke nægte at mit fjerne Nord som jeg nu skulde vende tilbage til, traadte noget barsk og truende frem, jeg vidste at jeg gik hen at begrave den Smule freidige Lebenslust jeg havde tillagt mig blandt disse Fremmede, i dets Kulde og Øde — ja mit Fædreland tilgiv mig, men jeg tænkte i det Øieblik med Skræk paa dig. Hvad

skulde jeg der, hvad kunde mit Hjem byde mig! Ak den hjemlige Jordbund var i Grunden ikke andet for mig end en uhyre Valplads, hvor jeg havde begravet min glade Barndom, mine Ungdomsforhaabninger og sødeste Drømme. Kun saarende Erindringer vilde modtage den Hjemvendende, i mine Venners Træk vilde jeg blot læse Sorgens og Erindringens Runer, evige Gravskrifter over en evig, *aldrig glemt Fortid.* Men nedenunder mig rødmede Solen med sine sidste Straaler de yppige Trægroupper i Haven, det lyse Grønsvær laae alt indhyllet i Skygge, og naar jeg saae ud over den majestætiske Flods rolige Flade ved hvis Bredder jeg havde søgt og fundet kort Glemsel, men som jeg nu skulde forlade uden Haab om nogensinde at vende tilbage, da hævede et vildt Mod mig i Veiret og idet jeg bøiede mig ud over Trætoppene nedenunder hørte jeg dem hvidske op til mig, at deres bløde hvælvede Kroner vilde favne mig ligesaa venlig som mine Venners Arme i det fjerne Hjem og vugge mig til Roe ovenikjøbet, og jeg spurgte mine Ledsagere om de troede de havde noget ondt af at forsøge denne Nedvei, og de svarede nei, det vilde vist ikke skade mig noget, men L. holdt mig ikke desmindre fast ved Kjolen. M. rørte mig ikke, men han sagde til L. at naar han blev træt af Livet vilde han komme til ham og bestige hans Taarn for idetmindste at døe smukt, hvortil L. svarede: vel! men først tømme vi et Par Flasker Champagne sammen og see saa Sagen an. M. meente fremdeles at det vilde være herligt at sidde deroppe og skrive, da Phantasien vilde faae et aldeles nyt, høit Sving, at han engang vilde forsøge det men min prosaiske Bemerkning at Pen og Papir og alt bevægeligt vilde faae det samme høie Sving og maaskee svinge sig reent bort for ham, forstyrrede denne smukke Idee og han maatte bekjende at det var et dumt Indfald. Men der var herligt! At være deroppe i Maaneskin! et almindeligt Menneske maatte blive Digter, og en Digter Gud. Jeg steg ugjerne ned. Adieu Deutschland!

Paa Hjemtouren sad jeg ligeoverfor M. og vi talede næsten udelukkende med hinanden, medens Fader og Fru L. godhedsfuld passiarede om Veiret og Støvet og Veiret igaar. Jeg vil ikke kunne gjengive meget af vor Samtale. Det var en af disse dybe, rige Seelenaustausch, saa skjeldne i Livet, hvorved man er uenig, om man giver mere end man modtager, og hvor Tausheden selv er veltalende. Men jeg erindrer at jeg var saa lykkelig. De to Mile som om Formiddagen vare forekomne mig i Hede, Støv og gemeinschaftlig Samtale saa uendelig

lange, endte inden jeg kunde begribe hvorledes. Jeg veed nu at en Delinquent der skal forlade Verden en skjøn Maidag, maae finde Veien til Retterstedet alt for kort. Da vi havde naaet Altona faldt Talen (jeg troer dog ikke det var Altona selv, der vagte denne Ideeforbindelse) paa Overcivilisation, Tidsaanden og disses gjensidige Indvirkninger. Der var desværre lidt Tid til at forhandle dette intressante Evne som jeg gjerne havde hørt noget mere om. Men jeg erindrer at M. talte meget langmodig derom, at vi bleve enige om at den første var et Onde der kunde blive fordærveligere end Barbariet selv, og han talte om Raad mod Giften, og at jeg tilsidst i al Beskedenhed gav mit Raad som ikke var fuldt saa lempeligt som hans, jeg meente, at det eneste Universalmiddel mod det snigende Ondet var at den hele Jord træt af den sørgelige Byrde af denne forkeerte og fordærvede Menneskehed, at den hele Jord med samt dens Taalmodighed brast, og begrov os med vore Dampvogne og Maskiner og tydske Bøger og vor Luxus og sygelige Forføielse [?] og at kun et lidet Antal dygtige Folk arbeidede sig ud af dette nye Chaos som Myrer af en omstyrtet Tue for at begynde et nyt, kraftigt Naturliv igjen — — og han raabte med comisk Forfærdelse: Gud hvilke rebelske Ideer! etc. men lagde alvorligere til: med saadanne mørke Taler forstyrrer De det muntre livsfriske Billede jeg glædede mig til at tage med af Dem — De gjør mig bedrøvet." „Ak, svarede jeg, „Sie haben gewiss geglaubt dass ich ein gutes nettes Mädchen" var, og han loe høit.

Vi vare nu ved Døren — M. vilde gaae men Fru L. søgte med sin sædvanlige Hjertelighed at overtale ham til at følge med op. Vi havde deelt Dagen saa trolig med hinanden at vi ogsaa burde slutte Aftenen sammen, meente hun. Men M. vedblev høflig at undskylde sig — han havde givet et andet Løfte. Denne lille Scene varede en Stund, medens vi Andre hørte tause til, og da jeg syntes den trængte til en Afbrydelse sagde jeg til M: vil De gaae med op? og M. fulgte os uden at sige et Ord, men jeg havde ikke vovet at see paa ham i det Øieblik.

Vi havde spiist til Aftens under en almindelig Passiar. Jeg var stille og temmelig alvorlig. Jeg længtede efter Roe skjøndt jeg vidste at denne Roe vilde komme som en total Slaphed, en grændseløs Nedstemmelse, men ogsaa den var god for at kunne reise Dagen efter. Fader gav Signal til at gaae, idet vi reiste os fra Bordet, og jeg saae M. tage Farvel med L—s. Derpaa kom han hen til mig og bukkede idet han sagde

nogle almindelige forbindtlige Ord, hvormed man pleier at tage Afsked. Jeg kunde ikke see ham, thi jeg lukkede næsten Øinene, medens jeg intet sagde. Der blev en lang Pause, hvori jeg vidste at han betragtede mig, jeg følte det gjennem de lukkede Øine. Men det forvirrede mig ikke mere — jeg var alt rolig. Ubevægelig som under den hele Scene slog jeg Øinene op og mødte hans Blik. Det var det sidste. Han bukkede endnu engang, jeg bøiede mig og han gik.

Den vender tilbage den gamle Fest,
Aarrækkers ærværdige Scene;
De sidder der alle, Gjest ved Gjest ...
Der mangler kun han, *den Ene.*

Den Ene! den Ene! der altid var
I Salen mig Lyset og Varmen,
Den Luftning, der Festtrykket løfted og bar —
Den eneste Tone i Larmen.

Da gik der og kom, lig trøstende Blink
I Taagen, Forstaaelsens Blikke;
Kun to forstod disse stumme Vink,
De andre merked dem ikke.

* *
*

Er Aar gaaet hen? ... Den gamle Fest
End engang jo vendt er tilbage.
Det gamle Taffel, Gjest ved Gjest,
Præcis som i forrige Dage.

Er det virkelig ogsaa den gamle Fest?
Skifted den velkjendte Scene?
Svandt der af Rækken en enkelt Gjest?
— Jeg savner kun ham — *den Ene.*

Sidder idag, som altid, som sidst,
Ene i Tummelens Øde,
Stirrer i Sværmen, som maatte forvist
Forstaaelsens Tegn jeg møde.

Jeg ser det, Tegnet! ... O tydelig
Jeg ser det; hører din Stemme!

Jeg speider; jeg lytter, at tydelig
Hvert Ord jeg ogsaa kan nemme . . .

* * *

Hvad var det? Ei klinger som fordum din Røst,
Lønlig dump gjennem Vrimlen,
Saa lydt, saa klar, med en ukjendt Trøst
Den naar mig som sænkt fra Himlen:

„Bryd din Ensomheds Ring, gjør, min Elskte, dig fri!
„O slut dig til de Levendes Kjede!
„Alle disse have lidt, have Hjerter som vi,
„Der søge Lyd for Kummer og Glæde.

„Hvad den ene ei vandt, en Løsningens Ro,
„Vandt en anden maaske i rigere Fylde,
„I Kjærligheds store Fællesbo,
„Se til, om ei noget vi skylde.

„Ak, nu savner du selv Hjertets daglige Brød,
„Giv da selv, lad det Savnet erstatte!
„Giv det bedste, du har — i almindelig Nød
„Ofrer hver sin Skjerv, sine Skatte.

„Hvad engang *jeg* tænkt og digtet og drømt
„I hine vaarlig svulmende Dage —
„Hvad varmest jeg hyldet, strengest fordømt,
„I Vredesmod, Jubel og Klage —

„Sjæletoner, der fanged et Bliv
„Gjennem Aandens Rune, Ordet —
„Ord, som neppe fødte til Liv
„I en anden Sjæl jeg jorded —

„Alt hvad i Ømhedens skinsyge Hu
„Dig, ene dig jeg har givet —
„Løft af sit smuldrende Gjemme det nu
„Og giv det tilbage til Livet."

* * *

Forstod jeg dig ret? O salige Aand,
Var du nær, vied selv du mit Bæger?
Det Bæger, der rummer det hele Væld

Af det Aandens Livsmod, du gjød i min Sjæl,
Forstod jeg dig *ret*, min skjælvende Haand
Skal det række, at andre det kvæger? ...

Se, høit over Mængden jeg løfter det nu!
Vær hilset, min Husbond kjære!
I Mindernes Sødme og Mindernes Gru
Dig tømmer jeg Bægret til Ære!

TIL NATALIE MUNCH.

Hvi klager du, at man kan ikke lære,
Hvad Guderne som Gave ei beskjære —
Hin Talens Evne os paa Vuggen lagt.
O ønsk dig ikke Sprogets hule Kunst!
Et høiere fik du ved Guders Gunst,
Igjennem Skjønheds tause stille Magt,
Belivende en Musa selv at være.

I HAVEN, DA MARIE KALTENBORN VAR DØD.

Hvad fagrest skal jeg bryde
Af Havens Flora fin?
Hvad Blomst er værd at pryde
En Barm saa ren som din?
Ja ren som Liljens Stængel,
Og dog saa varm i Hu,
Hernede alt en Engel,
Maria, saa var du! ...
Og derfor vil jeg bryde
Kun Roser, Liljer hvide;
Kun de er værd at pryde
Din Barm, du rene, blide.
End vil jeg ikke glemme
En Gren af Christi Blod —

— Pensé og Glemmigeien
Dem strø vi dig paa Veien —
— Cypressen vil jeg gjemme
Til os, som du forlod.

TIL SØKAPTEIN, VERKSBESTYRER PETER STEENSTRUP OG HUSTRU FØDT COLLETT

PAA DERES SØLVBRYLLUP 2den APRIL 1860.

Til Bergstaden kom der en Ungersvend fin,
Der listed i alles Hjerter sig ind.
Han sagde: nu maa jeg desværre afsted,
Kun et Minde vil jeg tage med.
Og saa hug han af Bjerget en skikkelig Klump —
Det var vel neppe saa ganske paa Slump —
Og sagde Adjøs og svinged sin Hat
Og skyndte sig bort med sin Skat.

Men de Bergmænd de rysted paa Ho'det saa smaat
Og mente, den Skjelm, han smurte sig godt;
Han traf akkurat paa det rigtige Sted —
Jo, vi merker, han vidste Besked.
Men det var en saa prægtig formorosam Kar,
Ret efter vort Sind, og hvis ikke det var,
Saa skulde han føle, minsandten, at vi
Kalder sligt for — Sølvtyveri.

Men Sagen er den, at Fyren var *Smed*,
Og Smede, de hytter sig nok, som man ved;
Thi den Stenen, han snapped, den var — uden Skjerts —
Af det pure, gedigneste Erts.
Deraf fik han siden, den heldige Tyv,
De prægtigste Smykker, en fem—seks—syv,
Men det rareste er, at trods denne Men
Er Klumpen lige vegtig og ren.

Du heldige Mand, du lyksalige Smed!
Ja dengang havde du Lykken med!
Saalænge du har den Skat under Tag,
Er du sikker hver Regnskabsdag.

Den giver foruden alt Hovedbrud
Hvert Aar det rigeste Overskud.
Og derpaa tømmer vi Skaalen ud
For Smeden og for hans Brud!

TIL DEN ANONYME

DEN 24de JANUAR 74.

I Anledning af en stor Blomstersending.

Navnløse Gaver har den slemme Lyde,
Jo mer de glæder os, jo mer de fryde,
Jo varmere man vilde Takken skikke,
Desmere trykker den — man kan jo ikke!
En viss Beskedenhedens Lov
Forbyder os endog at gjette.
Hvor tør man tro, at den og den
Er slig en Ven,
Har tænkt saa ømt paa os og sendt os dette?
Og skikker man saa Tanken ud paa Rov,
Den træffer maaske ti, kun ei den Rette.
Saa gaar man der,
Og lige klog, saa lang som Dagen er.
. . . Men naar den viger,
Med alt sit Hovedbrud, sin Møie og sit Plunder,
Naar Aftnen stunder,
Og Natten stiger
Af Dybet op, med alle sine Under,
Med sære Syner og med vaagne Drømme —
Hvad Dagen os fortaug, os Natten siger.
Thi vid, just som jeg laa
Og grunded paa de Blomstergaader ømme,
Lyslevende jeg saa
De Svibelklokker smaa,
Hver en, de røde med de hvide og de blaa,
Sig aabne og en liden Blomstalf tømme.
Som Fnug i Sol, snart fjernt, snart nær,
De boltred lystigt sig i Nattelampens Skjær.
. . . I Alfer, bønfaldt jeg, o sig mig, hvem det er!
Men drillende de alle lod mig høre:
Vi kjende hende, kjende hende vel,
En Slegtning af os er det, selv en Blomstersjæl,
Der aabner sig med Lyset, gjet nu selv!

Og som jeg laa der, lige taus og stur,
En bitte liden en i blaa Mondur
Tilsidst dog lod sig røre.
Og han har hvisket mig et Navn i Øre,
Der klang saa mildt alt længe for mit Sind,
Og som jeg bedre lukke vil i Hjertet ind.

TIL ELISE BIRCH

DEN 10DE OKTOBER 1873.

I denne sidste Tid fra mit Erindringsland
Der stiger ofte frem en gammel Mand,
Hvis fulde Værd man neppe rigtig skatter.
Saa meget af hans Færd dog selv jeg fatter:
At vil man noget rigtig vel,
Da maa man ikke tænke paa sig selv,
Da maa man, lig den gamle *General*,
Den aldrig trætte — dette store Hjerte,
Villig døie Utak, Harme, Smerte
Og rolig høre paa, at man er *gal*.

TIL HDS. MAJ. ENKEDRONNING JOSEPHINE

6TE JULI 1874.

Naadigste Dronning!

Den Fest, der samler os idag omkring Deres Majestæt, kjender vi alle Betydningen af: den er en Fest for det hele Land. Men dette vort Land er stort og vidtstrakt; dets spredte Forhold, dets umaadelige Afstande vanskeliggjør, særlig for dets Kvinder, enhver Sammenslutning til en Deltagelse, der kunde siges at være et Fællesudtryk for alle. Tusender, hvis Hjerter banker varmt for Festen idag, maa nøie sig med at sende Tankernes stumme Bud.

Dog, jo mere vi nærmer os Festens Centrum, vil Trangen til en aktiv Deltagelse i den med dobbelt Magt gjøre sig gjældende, og særlig har denne Trang levende rørt sig i den By, der havde den Lykke at modtage og huse inden sine Mure Deres Majestæt, da De første Gang betraadte Landets Grund. Den er altid blusset op paany, og i de forskjellige Kredse.

Det er en saadan Kreds af Christiania Bys Kvinder, der her bringer vor Kongemoder sin Hyldest i Anledning af Dagen. Vi beder hende, i den Gave, hun med moderligt Huld har lovet at ville modtage, et Maleri af en af vore Kunstnere, at se et Udtryk for, hvor oprigtig denne Hyldest er. Det er ikke det storartede, ofte ophøiede ved vore Naturegne, det er det blidere, mere idylliske ved dem, der her møder Deres Majestæts Blikke; en af disse tyste, lukkede Skovtrakter, der sjelden betrædes af en Vandrers Fod. Den melankolske Ynde, der hviler over disse Egne, er Ensomhedens. Og selv de levende Væsener, saa af Mennesker, saa af Dyr, hvis Stemmer er de eneste, der gjenlyder i disse Skovindelukker, forsterker kun Indtrykket af denne Ensomhed; den minder denne stille Skjønhed om meget baade i Naturen og i Menneskelivet, hvis Art det er, og hvis Lod det blev at blomstre hen ukjendt. Den minder blandt andet om en Velgjørenhed, der er sig selv nok, og som elsker at udstrø sine Gaver uset af Mængdens Øine.

Naadigste Dronning! Se undertiden paa dette Billede, og lad det fortælle Dem, hvor dybt vi paaskjønner den Kjærlighed, hvormed De omfatter vort Land, baade hvor denne Kjærlighed udstraaler fra den Krone, De i saa mange Aar med Glans har baaret, som — og ikke mindst der — hvor den spreder sin Velsignelse skjult og i Stilhed.

TAK FOR IGAAR (64de Fødseldsag).

SENDEBREV TIL DEN SKANDINAVISKE KREDS I MÜNCHEN 24de JANUAR 1877.

Naar længe alt man bagud er af Dansen,
Naar selv af Venner man fornegtet er,
End sige da af Paal og Per,
Naar fast som Haan det klinger: Lønnen, Kransen
Den er dig viss som mange andre fler,
Trøst dig dertil, naar du er Støv og Ler —
Hvad Under da, man blir som rent fra Sansen,
Naar pludselig lyslevende det sker?

Saa gik det mig igaar.
Det var just en af disse Merkedage,
Da ivrigst selv man plager sig tilbage,
Hvad helst der burde være gjemt og glemt,
Da hver en Hjertefiber er forstemt,

Og selv man spørger sig, tilbunds bedrøvet:
Skal al din Stræben visne hen som Løvet,
Der under Vinterdækket tyst forgaar?
Skal intet deraf haabe paa en Vaar?

Da se, o hvilket Under!
Sker der Mirakler ogsaa nuomstunder?
Imens jeg saadan, fjernt fra Hjemmets Scene,
Sad som en Støtte der saa taus og ene,
En Straale fra et fremmed Ømhedsvæld
Faldt som et Solglimt varmt i den forstemte Sjæl.
I Blomstergavers rige Flor,
I Aftnens festlig tændte Kjerter,
I Sangens søde Toner, vennefulde Ord
Et Tilraab naa'de mig fra unge friske Hjerter.

„Vær kjæk," lød deres Røst, „glem ei din Sangerpligt!
Øv freidig du som vi din ædle Kunst —
O bryd dig ei om Mængdens usle Gunst!
Syng som du kan, trods Modgangs Harm og Smerter,
Ja aand dit Liv kun ud i Sang og Digt!
Se denne Krans, vi dig om Panden vinde,
Skal evig dig til Broderskabet binde,
Og dobbelt freidig, dobbelt fuldt og rigt
Skal strømme Tankens Liv paa nyt derinde.
Af slige Kranse flettes disse Palmer,
Der aldrig, aldrig falmer,
Men føier Seierstegnet til den Martyrglorie,
Der knyttet er, det gaar os ei af Minde,
Til alle sande Kunstneres Historie."

* * *

Var det maaske min Moderslegts Natur,
Der, vil man sige, lettere end nogen anden
Formaar at dreie om ved Stemningsranden,
Brat skiftende fra Mol til Dur?
Knapt var af Broder-Søsterkransen jeg omslynget,
Hvad sker? Et nyt Mirakel!
Da føler jeg forknytte gamle Stakkel
Mig som ved Hekseri forvandlet og forynget.
„Top!" raabte jeg: „Det er et Ord:
Med denne Krans om Panden

Herefter giver jeg, hør hvad jeg svor,
Al Verdens Tak og Utak Fanden,
Begynder atter paa en frisk at skrive,
At Per og Paal og Paal og Per,
Og hvem nu saa de er,
Dog altid merke skal, jeg er ilive."

LITERÆR KRITIK.

(Dagbladet 1878, 9de Febr., Nr. 40.)

Der er visse Sider ved vort sociale Liv, som man daglig har for Øie uden ret at fatte dem i Øie, omtrent som naar man ikke ser Skoven for lutter Træer — og dertil hører vore literære *kritiske* Forhold. Enhver uhildet vilde dog let kunne enes i et Skjøn, en Dom om disse Forhold; men selv om man ikke sammenlignede dem med tidligere, baade for Læserne og Forfatterne gunstigere og visselig mere opmuntrende, vilde Dommen neppe falde glædelig ud.

Vi kunde virkelig se tilbage paa et *dengang*, hvor Interessen varmere samlede sig om Literaturen, hvor enhver Læser, der dertil følte sig særlig *bevæget*, betragtede sig ogsaa *kaldet* til at udtale sine Tanker og Følelser ved det Læste.

Fra denne sin uafhængige Stilling, der ogsaa gav Plads for subjektive Stemninger, er Kritikken mer og mer dalet ned til saa godt som en blot og bart *bestaltet*, der affinder sig med enhver literær Tilsyneladelse muligst kortfattet forretningsmæssig. Det er unødvendigt at tilføie, at den i Regelen er mislunet, d. v. s. ildestemt.

Medens den nedskrives, sidder der maaske inde hos Naboen en Kreds, hvori der læses høit af Bogen. Man glæder sig over den og ønsker den alt Held. Forelæseren er imidlertid mere Taler end Skribent, og de lyttende og varmest bevægede hører desværre alle hjemme i „de Stummes Leir". Det *bestaltede* Manifest kommer ud, og i det skal nu en hel Nations Opinion om Verket være fastslaaet.

Det rent tilfældige, for ikke at sige fatalistiske, der raader her, rammer naturligvis de kvindelige Forfattere i vort Land haardest. De deler jo dog saa godt som ingen af de *lykkeligere* Chancer med sine Brødre af Faget, det være sig nu i Form af offentlige Begunstigelser eller smaa selskabelige Opmerksomheder. For Udmerkelsens Laurbærblade, der dog af og til efter fattig Leilighed drysser ned over disse heldigere, har hun faaet *Udpegethedens* Tidselkrans i Eie, og Bladkritikken maa

endnu komme til for at lægge sin sidste Fletning til denne Krans og høitidelig sætte den paa.

Da Indsenderinden for et Par Aar siden udgav sit første Indlæg i Kvindesagen („Sidste Blade", 2den og 3dje Række), løftede der sig en, siger 1, Stemme i vort Land — i „Aftenbladet" — for at anmelde denne Bog. Det eneste, der med Tydelighed huskes af denne Anmeldelse, er den Sætning, „at Forfatterinden fisker efter Komplimenter", om for hende selv eller for sine Klienter, Kvinderne, blev hende ikke ret klart.

En eneste saadan offentlig Omtale er ogsaa bleven hendes sidst udkomne Arbeide, „Fra de Stummes Leir", tildel — „Morgenbladets". Denne Anmeldelse lader sig maaske bekvemt faststille i 3/4 Citater af Bogen, tildels løsrevne af sin Sammenhæng, for i 1/4 at dokumentere, hvad Forfatteren ikke har ment, men hvad Anmelderen vil se deri. Den er dertil krydret med et usedvanlig rigt Udvalg af Trykfeil, hvoriblandt nogle særdeles uheldige, f. Eks. hvor det heder, at Forf. vil have vort Vielsesritual ombyttet med — *et fransk.*

Den lille Minoritet i vort Land, der læser Forfatterne, vil jo, trods Kritikkens vildledende Fortolkninger, saa temmelig finde sig tilrette. De Tusender derimod, der læser Bladene, men ikke Bøgerne?

Dog — det er ikke for at føre Besværinger over den *bestaltede* Kritik, at disse Linjer nedskrives. Den er nu engang der, og det kan efter vore Forhold maaske ikke være anderledes. Det beklagelige ligger kun i den Magt, hvormed disse samme Forhold forlener denne Kritik, idet Dommen paa Liv og Død over ethvert nyt optrædende Produkt saa godt som enevældig er lagt i dens Haand. Heldigvis har dog Sagen to Sider.

De Anskuelser, jeg i ovennævnte Bøger omtaler, saa umildt modtagne i den offentlige Kritik, har dog fundet sine Bekjendere trindtom. Mangfoldige Vidnesbyrd om denne stille Sympati, i Breve og anden Form, har jeg været saa lykkelig at modtage, baade dennegang ligesom tidligere.

Det er, fordi jeg ikke ser mig istand til — saa meget mere som flere er anonyme — særlig at takke enhver for den usigelige Trøst og Opmuntring, disse Vidnesbyrd har ydet mig, at jeg ad denne Vei vælger at udtale denne Tak.

Jeg bringer den til *min Ubekjendte i Bergen* for det tidligere tilsendte deilige Digt — nogle Forsøg anstillede paa at opspore Forfatteren har ikke ført til noget — og ikke mindre, kun anderledes dybtfølt, til min som det synes *i pietistisk Retning*

paavirkede religiøse Brevskriverinde for hendes billige, kjærlige Opfatning.

Endelig vil jeg udtale min Tak for Telegrammet til den 23de fra *Kunstnerkredsen i München,* ligesom for et do. fra flere *ubekjendte i Bergen.* Jeg takker enhver, som paa denne Maade har glædet mig, og vil i disse mange stille Tegn tro at se et sikrere Udtryk for raadende Stemninger, end i de enkelte ildevarslende Stemmer, der lader sig høre i Bladene.

ET LYST BILLEDE I EN MØRK RAMME.

(I Kommission hos Jacob Lund [April] 1878.)

Det var en Tid, da en Forfatter trøstigere kunde afvente det skjæbnesvangre Øieblik, da hans Produkt, Frugten af saa mange vaagne Nætter og trætte Dage, skulde træde for Dagen og det første Avertissement forkynde denne Begivenhed.

Om det ogsaa gjælder for Broderlandenes Vedkommende, fordrister jeg mig ikke til at afgjøre; men for os Nordmænd gjælder det i alt Fald, at vi har oplevet bedre, baade for Læserne og Forfatterne gunstigere, mere opmuntrende Tider. Vi kan virkelig se tilbage paa et *dengang*, da Interessen varmere samlede sig om Literaturen, da enhver Læser, der dertil følte sig særlig *bevæget*, ogsaa betragtede sig som *kaldet* til at udtale sine Tanker og Følelser ved det læste. Der laa Velvilje i Luften; det var, som om man følte sig usynlig omgivet af beskyttende Arme.

Fra denne sin uafhængige Stilling, der ogsaa gav Plads for subjektive Stemninger, er Kritikken efterhaanden svundet ind til en saa godt som blot og bar Redaktionsaffære, der overgiver ethvert Produkt af nogen Betydning, helst naar det er i tendentiøs Retning, *mains liées* i Partilidenskabens og Partiskhedens Hænder. Det gjælder kun, hvem af dens Faktorer der først kan bemægtige sig Byttet og da efter Omstændighederne dele det mellem sig eller ekspedere det alene.

Imidlertid er det nysudkomne maaske Gjenstand for varm Sympati i private Kredse. Man har ydet dets æstetiske Værd al Ære, diskuteret det som et Tidens betydningsfuldt *mene tekel*, man er sat i det nobleste Oprør over den Kritik, der samme Dag er kommet ud. „Men den er jo en Fordreielse fra først til sidst! Og hvilken usømmelig Tone! ... Der maa absolut opponeres derimod, og førend det er for silde, thi saadant sætter ondt Blod“ etc. etc.

Saa lyder Røsterne. Men den ene af disse varme Forsvarere har maaske et svagt Haab om at faa et Digt optaget i Anmelderens Blad, en anden gjør Kur til hans Søster, en tredje tør ikke for en Onkel, der regalerer ham, hvergang han maa gjøre ham et Podagrabesøg, med netop saa mange Udfald mod Kvindesagen, som han har faaet Kurve i sin Ungdom . . . og de allerivrigste og varmestbevægede hører desværre alle hjemme i — de Stummes Leir. Protesten til Fordel for den stakkels „En for alle", der skulde afbøde lidt af de Slag, der kan føres af „Alle mod en", udebliver, og Offeret hjemfalder til sin Skjæbne. I det Interdikt paa Liv og Død, der engang er udtalt, skal nu en hel Nations Dom over en Forfatters Værd som Digter og *Menneske* betragtes som urokkelig fastslaaet.

Jeg udgav for et Par Aar siden mit første Indlæg i Kvindesagen (Sidste Blade, 2den og 3dje Række). Dette Opraab til simpel menneskelig Rets- og Billighedsfølelse erholdt ogsaa et Svar, der løftede sig én — siger 1 — Stemme i vort Land for at anmelde denne Bog. Det eneste, der med Tydelighed erindres af denne Anmeldelse, er den Sætning, at det hele smager af, at Forf. „fisker efter Komplimenter" . . . om for hende selv eller for sine Klienter, Kvinderne, blev mig ikke ret klart. Nu, de Komplimenter, denne Sag indbringer, vil vi søsterlig dele.

En Række Anmeldelser i noget saa nær samme Aand har sluttet sig til min sidste Bog: „Fra de Stummes Leir". De bærer alle et Fællesmerke, en paafaldende Usikkerhed i Tilegnelsen og Behandlingen af det givne Emne. Man merker i dem alle, at D'Hrr. Anm. befinder sig paa en for dem og deres egne Interesser ikke ret hjemlig, ikke ret behagelig Grund.

Den merkeligste af disse Anmeldelser har dansk „Fædrelandet" leveret, medens vort „Morgenblad" har Æren af, med en upaaklagelig skyndsom Redebonhed at have omplantet den paa norsk Grund. Denne Artikel gjør Indtrykket af, at det mindre kan være Sagen selv, der har vakt en Uvilje, som neppe kan holde sig inden Sømmelighedens Grænser; den synes helt igjennem inspireret af en mystisk Irritation, der maa skrive sig fra fjernere, baade Bogen og Forf. uvedkommende Kilder. Vi vil ellers have ondt ved at forstaa en saadan Vrede, saa megen aabenbar Misforstaaelse af ofte de klareste Satser i et literært Arbeide, som ikke personlig angriber nogen, og som helt igjennem støtter sig til Kjendsgjerninger. Hvorledes det kan forsvares, at Anm. selv, og med *Udhævelse af Navne,* stiller vore skikkelige norske Novellister i Lighed med de

kvindemorderske franske, medens det forekastes Forf. som en Partiskhed, at hun anviser dem en hæderligere Plads — hvorledes hint lille vemodig-traurige Memorandum til en forloren Digtersjæl kan kaldes en *Apoteose* af *Heine*, det faar den ærede Anmelder opgjøre med sin egen Samvittighed. Der er kun en af disse Inkorrektheder, som jeg nødes til lidt udførligere at paatale, da den er graverende for Forf., og andre Anmeldere ogsaa har gjort sig skyldige i den.

Vil man dadle, at jeg giver disse Vink til bedre Forstaaelse? Vil man dadle mig, fordi Nøden tvinger mig til at skyde disse Ord ind mellem saa mange ublide Røster, der har forenet sig om at angribe mig i en Sag, der dog nu ikke længere kan være en blot Partiernes Sag, men den hele Menneskeheds? Kun mere eller mindre uvillige har ladet sig høre, mere eller mindre skikkede til at befæste Misforstaaelser, hvor de kan opstaa. En saadan Misforstaaelse har særlig knyttet sig til hint, mit lille fantastiske Tankeeksperiment med *Jacobsens „Marie Grubbe"*, og „Fædrelandets" Anmelder har gjort sit bedste, det maa man lade denne, for at bestyrke Misforstaaelsen.

Jeg har ikke kaldt *Marie Grubbe Fremtidens Kvinde, forstaaet som „Idealet" af denne;* der staar udtrykkelig *Overgangens, den nære Fremtids* d. v. s., hvilket ogsaa fremgaar af den hele Karakteristik af hende: Opbruddets, Gjæringens usalige Tids Kvinde.

Vi maa her sætte os tilbage i det syttende Aarhundrede, denne plumpe Udartning af det ridderlige sekstende, i dette uskjønne, plat sanselige Aarhundrede, der endnu ikke havde opfundet „Emailleringen" for sin Hæslighed, hvilket var dets Efterfølger forbeholdt. I *Jacobsens* Roman træder det typiske i denne usminkede Fordærvelse os imøde i alle dens Mænd, men særlig har den naaet en udpræget Skikkelse i de tvende uegte Kongesønner, Gyldenløverne.

I denne Bundløshed kan vi kun tænke os Kvinden, Hustruen — hvis hun ikke selv redningsløst er gaaet tilbunds — stillet et alternativt Valg. Først, hun beregner og vælger, hun vælger at kjøbe en Verdensstillings Fordele med et forpestet Hjem og Væmmelse for sig selv og den hele Skabning — Kvinden, Hustruen, der akkommoderer sig med sin Nedværdigelse og holder tappert ud — Kvinden, Hustruen, saadan som Samfundet ærer og beskytter hende. Saa kommer *Overgangens*, Revoltens Kvinde. Hun beregner intet, hun river sig blot løs i „høilig dégoût og Afsky" og render sin Vei, for maaske efter en ny Skuffelse at gjentage det samme — Kvinden, Hustruen,

som Samfundet foragter og forstøder — Marie Grubbe. Hvo af disse to nu staar høist paa Stigen, den, der holder ud hos en G., eller den, der render fra ham, det maa jo blive en Smagssag. Det gjælder om dem begge, dog mest om den sidste, at de kun maa bedømmes i Belysningen af sin egen Samtid. At rive Marie G., den historiske Marie G., ud af denne psykologiske Sammenhæng med den Virkelighed, der omspandt hende, og blot bedømme hende efter hendes Livs brogede Fata, det er en Uretfærdighed, hvori to Aarhundreder har været hildet, men som vor Tid ikke mere vil gjøre sig skyldig i. Jacobsens Roman har sin dybe Betydning ved, at han har brudt med denne Uretfærdighed, som kun en borneret Intolerance kunde vedligeholde saa lang Tid, idet han i en gribende Skildring viser os denne ulykkelige Kvinde i det Lys, der begrunder og tildels undskylder hendes Forvildelser. Ikke i disse, men fornemmelig i Sindet, det oprørske, det til Bevidsthed vaagnende, har jeg fundet Varselet om Overgangens Kvinde, den nære Fremtids. Hvo, som læser min Kommentar til Jacobsens Marie G., kan ikke misforstaa dette.

Et andet er Fremtidens Kvinde, den rette Fremtids, den til fuld Bevidsthed om sin Værdighed endelig vaagnende Kvinde. Hun hverken *styrter sig i* eller *bærer* den sminkede Elendighed. Paa hende synes Forfatterens saa betegnende Ord mere at kunne passe. Stillet mellem sin Tids Gyldenleuer maaler hun dem kun med „et roligt prøvende, gjennemtrængende Blik, fuldt af stille Undren og en kjølig, næsten haanende Nysgjerrighed“[1] — med ett Ord, hun indlader sig slet ikke med D'Hrr. Gyldenleuer, førend D'Hrr. G. har stillet en fuldkommen sikker Garanti for, at hun med Ære kan gjøre det, og — hvo kan vide, hvad Fremtiden bær i sit Skjød? ... Et Lysstreif mere tør en dristig Fantasi endnu føie til dette opløftende Fremtidsbillede; maaske Gyldenleuerne virkelig da har bedret sig og kan stille denne Garanti!

Jeg har i denne lille Udflugt kun gjort et Forsøg paa at imødegaa noget af den Usikkerhed, der endnu kan raade med Hensyn til min Opfattelse af dette og lignende betænkelige Spørgsmaal. Man har baade skriftlig og mundtlig henvendt sig til mig om Oplysning desangaaende. En saadan kan kun ufuldkommen gives her; men jeg maa atter og atter henvise til Kilden selv og bede dem, der tviler, læse, og jeg maa bønlig lægge til: *læse rigtig.*

[1] Se „Marie Grubbe, Interiører fra det 17de Aarhundrede“, af Jacobsen.

Vore hjemlige Kritikere taler vistnok i mildere Toner end den danske Anmelder; kun raader ogsaa i dem hin lidt for sorgløse Unøiagtighed, der nødvendiggjør en Protest. Jeg vil kun tillade mig at paavise enkelte af disse Unøiagtigheder, der mest er skikkede til at vildlede.

Om den ene af disse, norsk *Morgenbladets,* kan vi fatte os kort. Denne Anmeldelse lader sig maaske bekvemt faststille i 3/4 Citater, tildels løsrevne af sin Sammenhæng for i 1/4 at dokumentere, hvad Forf. ikke har ment, men Anmelderen vil se deri. Den er dertil krydret med et rigt Udvalg af Trykfeil, hvoriblandt nogle saa sindrig anbragte, at man kunde mistænke dem for ikke at være Trykfeil, hvor det f. Eks. heder, at Forf. vil have vort norske Vielsesritual ombyttet med — *et fransk.*[1]

En anden, norsk „*Dagbladet*", tilsteder mindeligere en Imødegaaelse.

Hvorledes Anmelderen kan af noget Ord i „Fra de Stummes Leir" faa ud, at Forf. ser med Ringeagt ned paa de praktiske Fordele, der er vundne for Kvindesagen, at hun „intet Hjerte har for det døgnstø Arbeide", er ikke let at begribe. Enhver, der læser blot første Side i hin Bog, maa forstaa det anderledes. Der ydes dog disse vundne Fordele al Ære. Kun maa hun fra sit Standpunkt have Tilladelse til at udhæve, at uden en Samvirken med andre, dybere gaaende Bestræbelser vil de i Længden neppe forslaa, men blot vise sig som Palliativer, som „lindrende" — ikke „hindrende" Forholdsregler.

Det har aldrig været Forf.s Mening at ville have angjældende Verkers æstetiske Værd fastslaaet efter den Rolle, Kvinden spiller deri. Paa *flere Steder* i Bogen verger hun sig udtrykkelig mod denne Fortolkning deraf, og bekjender, hvor lidet hun føler sig kaldet til æstetisk Dommer.

„Hun (Forf.) bedømmer Kvindens Stilling, ikke efter hvorledes den er i Livet, men hvorledes hun opfattes og behandles i den europæiske Literatur."

Denne Beskyldning for „Ensidighed" og „Overfladiskhed" er med en viss Forkjærlighed benyttet af næsten alle Recensenterne.

Uden at ville indlade mig paa nogen Diskussion om det fuldkommen berettigede ogsaa paa dette Omraade at søge disse Beviser, vil jeg blot oplyse de ærede Anmeldere om, at der eksisterer en for faa Aar siden udkommen Bog betitlet „Sidste

[1] Se Bogen. Det svenske der er meget smukt.

Blade, Erindringer og Bekjendelser, 2den og 3dje Række", der omhandler Kvindens Vilkaar og Stilling ogsaa fra andre, d. v. s. Virkelighedens Synspunkter, som altsaa kan siges at indeholde Hovedsummen af mine Betragtninger over dette Emne, ligesom jeg nu og altid vil regne denne lille Bog som Kvintessensen af min Produktion.

Det er en i sin Art meget sjelden, en kostbar Bog, denne Bog, som ingen ved noget om. Den er betalt med en Sum af Lidelser, Tab og Anstrengelser, der selv paa en mer end almindelig, paa slige Erfaringer rig Bane maatte ansees som ganske ualmindelige ... Ak, jeg maa næsten bede om Forladelse, at jeg taler saa meget om den! Men den er mit Smertes Barn, denne lille Bog, som kalder sig „Sidste Blade, 2den og 3dje Række", og om dem maa man jo altid tale ... men som alle Smertes Børn gjerne er det, ogsaa min Glædes. Og min Glæde er, at den dog nu engang er sat i Verden, og at ingen menneskelig Magt kan nu fordrive den derfra.

Naar det paa et andet Sted heder, at Forf. har gjennemført Revuen af disse kvindemorderske Romaner med en viss „nydelsesgrisk Begjærlighed", saa maa man jo kun beklage, at naar den ærede Anmelder endelig vilde benytte en Ordkompleks, hentet fra hendes eget Verbarium, det da var skeet lidt mere træffende, end Tilfældet er. Den „nydelsesgriske Begjærlighed" kan hun Sandheden tro omsætte til den dybeste moralske Overvindelse, det har kostet hende at gjennemrode disse altfor righoldige Beviskilder for hendes Sag. Valget var der mellem flere og værre endnu, hvis ikke en Modbydelighed for at røre ved dem havde afholdt hende.

Dette kun som nogle Prøver paa, hvad Dagens Kritik formaar, naar den skal operere paa et for den uvant og ukjært Territorium. Den lille Minoritet, der læser Forfatterne, vil altid, trods alle vildledende Fortolkninger, saa temmelig finde sig tilrette; men de Tusender, der læser Bladene, men ikke Bøgerne?

Dog, det var ikke Hovedøiemedet med disse Linjer at fordybe sig i Betragtninger og Besværinger over Dagens Kritik. Bortset fra nogle Forklaringer, der *maatte* gives, skulde de blot tjene til den nødvendige Indledning, Rammen om Billedet. At denne Indledning er bleven mer udførlig end strengt nødvendigt, burde maaske være undgaaet. Man maa være Filosof, alle andre er det jo, og for godt Kjøb, paa ens Vegne: „man skal tage sig Sagen lettere". Jeg vil ogsaa forsøge det, jeg vil sige: den er der nu engang, denne Kritik, og kan, efter vore

norske Forhold i det mindste, maaske ikke være anderledes. Heldigvis har Sagen en anden, en mindre bemerket Side, der betydelig formilder den Virkning, den ellers vilde øve.

De Anskuelser, som Forf. i ovennævnte Verker udtaler, har dog fundet sine Bekjendere trindtom. En Række Vidnesbyrd om denne stille Sympati i Breve og anden Form, har jeg baade dennegang og tidligere været saa lykkelig at modtage, og jeg vover i disse mange Tegn at se et sandere Udtryk for raadende Stemninger end de enkelte Røster, der hæver sig i Bladene.

Det er, fordi jeg ikke ser mig istand, saa meget mere som flere er anonyme, til særskilt at takke enhver for den usigelige Trøst og Opmuntring, dette har ydet mig, at jeg ad denne Vei vælger at udtale denne Tak.

Jeg bringer den til hin Ubekjendte i Bergen for det deilige Digt med Bøn om at hæve Anonymiteten. — Jeg bringer den ikke mindre, kun anderledes dybtfølt, til min religiøse Brevskriverinde for hendes billige, kjærlige Opfatning. — Min varmeste Tak ogsaa for de fra flere Kanter indløbne Telegrammer, fra *Danmark*, *München*, *Bergen*, *Christiania*, og hvorpaa saa mange kjære, kjendte, ogsaa mange ukjendte Navne.

Jeg sender den til *Upsalastudenten*, der i sit og flere Unges Navn har bragt mig en saa smuk Hilsen . . . o, den har glædet mig denne Hilsen!

Jeg sender den . . . dette var endnu kun de stille Vidnesbyrd om en Sympati, som jeg neppe havde drømt om . . .

Hvad skal jeg da sige om den, der er traadt mig imøde i Danmarks Hovedstad paa en anderledes overraskende, kun altfor storartet *høilydt* Maade? En Udmerkelse som den, der den 21de Februar 78 paa min hidtil saa lidet bemerkede, saa gravstille Kunstnerbane var mig beskjæret at opleve, tør man næsten ikke personlig tilegne sig; man tager mod den som en betroet Skat, man har at svare til, som en kostbar Forjættelse om Fremtiden.

Dette var Billedet, det lyse, smilende i den mørke Ramme. Mellem tvende saa udpræget modsatte Opfatninger, der her saa sterkt er kommen tilorde, være det ogsaa mig tilladt at skyde et lille, muligst formildende ind; jeg vil forsøge paa at gjengive de Tanker og Følelser, der bevægede mig under hin mindeværdige Fest, lidt mindre ufuldstændig, mindre ufuldkomment, end jeg formaaede det der. Den gamle Sats, hvad Hjertet er fuldt af, strømmer Læben over, holder ikke altid Stik.

Den Tale, Festens Gjenstand *vilde* holde til Tak for saa mange smukke til hende rettede, kan omtrent fattes i følgende Ord:

. . . I en tidligere udkommen Bog forekommer det Udsagn, at Kvindesagen hernede i Danmark, netop paa Grund af de lettere, mageligere Livsvilkaar, det byder sine Kvinder fremfor de andre skandinaviske Lande, maaske senest vilde vinde nogen Fremgang; den var bedst tjent med en streng, barsk Amme.

Jeg tager disse Ord tilbage; jeg har allerede længe i Stilhed gjort det. Med glad Forundring har jeg erfaret den Fremvekst, der forberedes den fra Grunden af i en i bedste Forstand folkelig Bevægelse, ligesom vi ser den i mer end ett glædeligt Tegn sætte Blomst ogsaa i det kultiverede Liv. Hvordan det gaar i Broderlandet Sverig, der uimodsigelig har Æren af at have taget Initiativet i Sagen, derom tør jeg ikke dømme; i mit Hjemland har vi intet saadant at opvise; vi er ikke naaede derhen endnu. Det er et Land, et forskrækkelig stort Land, hvor der er meget at rydde og ordne endnu, et Land, hvor Mændene følgelig har meget at bestille. Under disse Omstændigheder finder de sig bedst tjente med, at deres Kvinder forholder sig saa stille, saa lidet mindende om deres egen Tilværelse, med ett Ord saa *upersonlige* som muligt, ikke attraar noget, ikke deltager i noget udenfor Huslivets snævre Grænser. I Sandhed, vi hører hjemme i „de Stummes Leir". De enkelte, hvis Kaldelse uimodsigelig strækker sig udenfor denne snævre Grænse, er nu slemt faren. De har kun Valget, enten at bryde med denne deres Kaldelse og begrave den og sig i Huset, eller hvis de har det Uheld at være Forfatterinder, resigneret bære sin Huldrehat, d. v. s. ikke at eksistere som Personlighed, som Individ, men beslutte sig til blot at blive en *Stemme*. Altsaa en Stemme, men derved er maaske endnu intet opnaaet. Vil man noget ordentligt, og ikke blot more, saa maa man hæve denne Stemme; man maa løfte den næsten til et Skrig, et Nødskrig, skal den trænge gjennem Larmen og Travelheden paa den ene og den døde, magtløse Stilhed paa den anden.

Det er det, Venner, jeg har gjort. Jeg har istemt dette Nødskrig, der skulde trænge gjennem baade Larmen og den døde Stilhed. Det var beregnet paa Hjemmet, mindre paa Tilstandene hernede. At denne Stemme fra „de Stummes Leir" alligevel er bleven hørt, derom vidner, taknemmelig skal det erkjendes, baade de milde og umilde Røster, der har svaret den; at ikke alle har ladet sig vildlede af det maaske for sterke, uvante, at man har forstaaet, at der bankede et Hjerte bag den, et Hjerte

i Angst og Nød, i Uvilje, i Sorg, derom vidner dette Festbord, der har samlet en Skare af Kjøbenhavns ædle og betydeligste Mænd og Kvinder for at sige mig det. Og de siger mere. At de har forstaaet at tyde denne Stemmes dybeste Mening, at den ikke ensidig stiller Anklagen mod den ene, ikke Beklagelsen mod den anden Part i Sagen; snarere kunde det da lyde: Eder, I Kvinder, træffer Anklagen, thi I vil det jo saa; eder, I Mænd, Beklagelsen, da I ikke mindre bærer Følgerne, nei, I har forstaaet, at den er en Appel til den hele Menneskehed. Vi staar, siger den, paa Skilleveien mellem en Fortid, der vil holde os tilbage, og en Fremtid, der i jublende Frihedstrang vil drage os med sig. Hvorhen? I det skrankeløse, mod Opløsning, mod Kaos? Tager vare paa, hvor denne Grænse er sat, at den ikke overskrides. *Kvinden, Kvinden* er den naturlige Vogter af denne Grænse, hun er det i Gratiens, i Tugtens, i Maadeholdets Navn, ved Kvindelighedens evige, *uforstyrrelige* Magt ... Men forat hun rettelig kan blive denne Vogter, maa hun selv frigjøres, maa hun selv bryde med alt, hvad Fortiden har eiet af Tryk og Nedværdigelse. Dette siger Røsten, der har talt til eder.

TIL PARISERKUSKENE.

(Nyt norsk Tidsskrift IV, 1878.)

Paris yder i denne Sommer de fra alle Verdenshjørner tilstrømmende Fremmede et i Historien næsten ukjendt Særsyn; det er ikke alene Skuet af Verdensudstillingen og dens Herligheder; dertil har de jo selv bragt sin Del; det er heller ikke alt det seværdige, denne pragtfulde Stad har at byde sine Gjester; det er noget endnu mere, det er dette Folk selv, der efter de tungeste Lidelser og Prøvelser viser os, at de er de samme Franskmænd, de gamle Franskmænd, glade, sorgløse, energiske, rede til at gaa i Ilden for enhver god Sag og blive Europas Forkjæmpere, hvor det gjælder, det er en By, som efterat man har forsøgt at lægge den i Ruiner, formaar at hævde sin Plads som Verdens skjønneste, pragtfuldeste Stad, Centrum for Fremskridt og sand Kultur.

I alle er Borgere af denne skjønne Stad. Alle Klasser, fra de høieste til de laveste, har sin Del i denne Hæder. I har alle kjæmpet og lidt for den. Men Æren derfor paalægger ogsaa den Forpligtelse at bevare denne Hæder uskadt, saa at Fremmede kan modtage et helt og holdent godt Indtryk af

denne eders skjønne, glade By, saa at de kan bringe dette gode Indtryk helt og holdent med til sine fjerne Hjem.

Dette sker ikke ganske; der er noget, der forstyrrer dette smukke harmoniske Indtryk af Paris; der er et Punkt, der virker saarende og forstemmende paa den Fremmede, et Punkt, hvori den franske Nation, vi nødes til at sige det, endnu synes at staa tilbage for flere andre Nationer, og *det er i dens Behandling af Dyrene.*

Det er fra de nordligere Nationer, Bestræbelserne for at mildne Dyrenes Kaar og beskytte dem mod Mishandling er gaaet ud. Jo sydligere man kommer, desmindre vil man spore denne Følelse for Dyret. Frankrige staar paa Middelveien; kommer vi til Spanien, bliver det værre. Her har man endnu de grusomme Tyrefegtninger, hvor et halvt Snes Tyre og Heste paa en Aften sønderflænges til Publikums Forlystelse.

Endnu længer ned kommer vi til Italien, og der er det jo rent oprørende, hvordan man behandler Dyr. Selv den haardeste blandt eder vilde her vende sig bort; det forstaar sig, at det ogsaa her mest gaar ud over Lastdyrene, det vil da sige dem, man skylder mest, og [som] følgelig mest havde Krav paa en skaansom Behandling.

Har I nogensinde hørt et Æsel skryde? Ingen Røst i den hele Skabning har denne smertelige, gjennemtrængende Klang som Æselets. Det lyder, som om den hele mishandlede Dyreslegt anraabte Himmelen om Hjælp, om Beskyttelse, *om Hevn* over de haardhjertede Mennesker.[1]

Hvad i de sydlige Lande Æselet maa lide, det er Hesten mest udsat for at lide i andre Europas Egne, ja det er faldt i dette ædle, uundværligste Dyrs Lod at blive værst behandlet, og det smerter os at sige det, men det daglige Syn indprenter os det sørgelig nok, ikke mindst i Paris.

Vi har forhen antydet, at det er fra de nordligere Nationer, Impulsen til en menneskeligere Behandling af Dyret er gaaet ud. I alle Lande har der dannet sig Foreninger til dets Beskyttelse, der belønner en mer end sedvanlig god Behandling

[1] Det er ikke godt at vide for den Fremmede, der ikke kan undlade at oprøres ved, hvad han her daglig maa se, hvorledes han skal forholde sig derved. At uddele et truende barbaro! til den ene Side og et medlidende poveretto! til den anden, vil være af liden Virkning. Man forsøge, hvor et Æsel af mer end almindelig ynkeligt Udseende er stanset med sin Fører, at gaa hen og kjæle og klappe Dyret! Hvilket forbauset Smil der da trækker op i den sidstes Ansigt! Som om det første Gang gik op i hans Bevidsthed, at dette magre, lurvede Automat, som han med sin Pisk sætter i Bevægelse, virkelig kunde have Nerver som han selv.

med Præmier og Udmerkelser, og straffer den slette med Bøder, undertiden med Fængsel. Vi tviler heller ikke paa, at der i eders Frankrige ogsaa findes saadanne Foreninger eller vel endog Love, der beskytter Dyrene. Det naturligste, naar man ønskede at virke noget for Sagen, vilde nu være at henvende sig til disse Foreninger selv. Men vi vil ikke gaa denne Vei. Vi henvender os ikke til dem, hvis Stilling og Dannelse gjør dem det let selv at efterkomme Budet og være skaansomme mod Dyr, men til dem, der ikke har saa let for det, hvis Bestilling idelig udsætter dem for den Fristelse at misbruge deres Magt over disse deres stakkels, vergeløse Medskabninger, og dertil maa da først og fremst regnes Kuskene, hvis Kald det blev saa lang som Dagen er at styre og drive Heste.

Vi gjør det saa meget heller, som vi blandt flere af eder har truffet paa milde, gode Herrer, der har behandlet sine Dyr godt. Andre, mindre skaansomme, er det ofte blot af Tankeløshed, og man behøver maaske kun at appellere til deres bedre Følelser. Atter andre viser en Grusomhed, der vidner lige meget om bestialsk Raahed, som om ren *Stupiditet*, og med disse er der vel lidet Haab om at udrette noget.

Der gives dem, der mener, at Grunden til den slemme Medfart af Heste skulde ligge deri, at Kuskene, der er smedet den hele Dag til Bukken, trænger til, hvad vi kalder *Motion*, og at de søger den i denne idelige Haandtering af Pisken. Man vil endog have udfundet, at det særlig er de tykkeste og blodrigeste blandt Standen, der forfrisker sig ved denne Motion. Vi ved ikke, hvorvidt der skulde være nogen Sandhed i denne Paastand. Vi tror kun, at denne uafladelige Manøvreren med Pisken gjennem Vane er bleven en næsten mekanisk Bevægelighed, at den derfor ikke altid er begrundet i et raat og haardt følesløst Sind, men kun i Tankeløshed, i hin Vanens sløvende Magt. En saadan Kusk, der hele Dagen har mishandlet sin Hest, kan godt kjæle for sin Kat, naar han kommer hjem, og unde sin Hund, der har faaet en liden Skavank i et Slagsmaal, det bedste Stykke af sit Aftensbrød.

Kuske af alle Klasser og Bestillinger! til eder selv rettes disse Ord, maatte de kun naa disse mildere, menneskelige Strenge i eders Bryst! Betænker, disse Dyr, som I altid har under eders Pisk, deler uimodsigelig med os Følelse for Smerte, de har Kjød og Blod og Nerver som vi, men de er kun ikke saa bevidst som vi Mennesker begavede med Sjælens Evne til at glædes og bedrøves. De kan altsaa kun martres i det

stakkels Legeme, og er det værdigt for os, der vi dog formaar at skjelne ondt og godt, Ret og Uret, at vi unødvendig skjærper disse Pinsler for dem? Betænker, disse Dyr træller den hele Dag for os. Alene uafladelig at skulle anspænde sine Kræfter er Lidelse nok, skal vi endnu føie unødvendige Pinsler til? Vi har observeret Kuske, der har tildelt sin Hest 20 Piskeslag i Kvarteret; gaar nu et saadant ulykkeligt Dyr maaske 12 Timer om Dagen, regner saa selv ud, hvor mange det omtrentlig bliver en saadan Dag! Nogle Hundrede, og det medens de træller og slæber og Solen brænder ned paa disse mishandlede Rygge og Sider. Nogle Hundrede Piskeslag! Med det sættes de til Hvile, maaske en, maaske to Dage over, for saa den tredje at faa samme ømme, svulne Hud, disse saarede Nerver oppiskede paany. Hvad mener I om at modtage Hundrede Piskeslag om Dagen og trælle dertil?[1]

I vil mene, at I er Mennesker, men de kun Dyr. Ja, det er netop det, vi vil, I skal huske paa, at I er Mennesker. Men hvem tror I nærmer sig Dyret mest, enten den, der med bedre Vidende paafører andre ubillige Lidelser, eller de, der taalmodig bærer dem? Vogter eder, at Dyret ikke kommer til at staa høiere end I.

Ogsaa ser vi tydelig, at de lider. En stor Del af Hestene her i Paris har et træt Udseende, som man mindre ser det i andre større Byer. Vi tror, dette kommer mere af den idelige Mishandling end af Anstrengelsen. I kjører dertil for hurtig. Det er ubegribeligt, at det tillades, hvor det andetsteds for den offentlige Sikkerhed strengt er forbudt, og det i denne Sommer, hvor den til Parisergadelivet ikke vante Reisende har ondt for at redde sine Lemmer i den skrækkelige Mylder. At der ikke oftere sker Ulykker, er et rent Under, og her er et Punkt, hvori vi yder eder den villigste Anerkjendelse. Vi beundrer eders Kunstfærdighed, vi forstaar, at paa denne præcise, haarfine Nøiagtighed, hvormed I styrer eders Heste, beror Tusender af Menneskeliv; vi anerkjender, at Udøvelsen af denne eders Kunst er i høi Grad ansvarsfuld og anstrengende. Men mon den ikke kunde øves ved at være mildere mod den Skabning, der deler disse Farer, denne Anstrengelse med eder?

Eders Dyr er trætte, man kan se det paa deres Hovslag, naar de drives frem, og paa disse ligesom krampagtige Ryk med Hovedet, som om de forsøgte at friske sig op, men det

[1] Det hændte flere Gange i Paris denne Sommer, at sterkt mishandlede Heste hevnede sig, idet de i Raseri anfaldt sin Plageaand og næsten dræbte ham.

hjælper ikke! Vi gjentager det, det er vor Tro, at Trætheden mer kommer af Mishandling end af Anstrengelse. Forsøg at behandle dem mildere, og de vil gaa lettere.

Kuske i alle Bestillinger! Franskmænd, Mennesker! thi i dette sidste bliver vi alle lige, her, i denne Værdighed ophører Kløften, der skiller Klasser og Stand fra hinanden — lader os da ogsaa stræbe at blive i den rette Forstand *Mennesker*, lad os ikke glemme, at vi fremfor Dyret har en udødelig Sjæl, der tør haabe hisset at belønnes for uforskyldte Lidelser hernede, medens Dyret ikke har en saadan Gjengjældelse at vente; det har kun en eneste Lindring at haabe for sin Trældom og sin Anstrengelse i vor Tjeneste, den, at træffe paa menneskelige, barmhjertige Herrer. Glemmer ikke, at disse Dyr skylder I Tak; de er eders Velgjørere; ja disse Heste, som I pisker hele Dagen, er eders Velgjørere, der føder og klæder eder, der tillader eder enhver liden Forfriskning om Dagen. Ethvert godt Glas Vin, enhver Hjertestyrkning skylder I eders Heste. Uden Drikkepenge ingen Vin, uden Heste ingen Drikkepenge, det er en ganske simpel Sag. Eders Dyr skylder I Glæderne; I bereder dem til Tak kun Lidelse. Viser eder værdige til at være Medlemmer af den store Forening, *Menneskelighedens*, dette rette Lighedsforhold, dette sande Broderskab. Gjører hine Beskyttelsesforeninger overflødige — slutter I selv Foreninger mellem eder indbyrdes, lad det blive en Ære at behandle eders Dyr mildt, lad det blive en Skam at mishandle dem. Erindrer eder, at Tusender af de tilstedeværende Fremmede følger eder med opmerksomme, ofte misbilligende Øine. Eller bryder I eder ikke derom, saa husk, at der gives en usynlig Gud, der ser eder, en gjengjældende Gud, der har forkyndt for den hele Skabning: *værer barmhjertige, saa skal I engang selv vederfares Barmhjertighed.*

KORRESPONDANCE FRA ITALIEN.

Af C. C.

(„Aftenposten“ 26de April 1881, 95 A.)

Sorrento i April 1881.

Der tales nu ogsaa i norske Aviser og Breve, der naar os her i Rom, om en nær forestaaende Afsløring af *Henrik Wergelands* Monument. Der nævnes, hvem der er valgt til at føre Ordet ved denne Høitidelighed, og at den valgte har modtaget Kaldet.

Denne Efterretning har endelig brudt Isen for en længe undertrykt Protest mod et alt for længe taalt Misbrug af min

Broders Navn, og jeg stiller denne Protest paa eget og endnu gjenlevende Slegtningers Vegne i et Spørgsmaal til den Mand, i hvem dette Misbrug har fundet sin villigste og mægtigste Talsmand, den samme som nu er kaaret til hint Æreshverv, til Digteren *Bjørnstjerne Bjørnson.*

Kan De for Deres Samvittighed forsvare at tage Henrik Wergeland saaledes til Indtægt ved Deres republikanske Fantasterier, som De ved hver Anledning paa Tryk og mundtlig i den senere Tid har gjort det? Tidligere i Deres Omtale af ham hørte vi jo intet dertil.

De vil mindes, Hr. Bjørnstjerne Bjørnson, at De engang — det er allerede nogle Aar siden — i min, hans Søsters, Stue, kaldte denne Broder en hul, opskruet Aand, saa hul, saa opskruet som *Horace Vernet*, foran hvis Judith De netop stod, var det i sin Kunst . . . hvilket dog ikke forhindrede Dem fra at holde begeistrede Foredrag over ham samme Høst i Stockholm og næste Aar i Kjøbenhavn. De vil maaske sikrere mindes, at De ved den nævnte Leilighed over hans Søster udtalte den Kjendelse, at hvad *hun* manglede var Fantasi, hvortil svaredes: Jasaa. Dette skulde ikke været nævnt her, naar det ikke var, fordi jeg tror, at den paastaaede Mangel paa denne ofte vildledende Egenskab nu maatte regnes mig lidt tilgode, hvis Scenen foran Judith maaske ikke skulde foresvæve Dem ganske saaledes, som den uudslettelig er indgravet i min Erindring.

Vær nu konsekvent og lad ham være en hul og opskruet Aand, og vi afstaar ham villig som en værdig Prototyp for en hul og opskruet Idé. Eller vil De vælge den Wergeland, som De har skildret i hine Foredrag, saa maa De ogsaa lade ham gjælde for, hvad han i Sandhed var, sin Konge varmt hengiven, hans store Beundrer, der før vilde fordømt sig til aldrig at røre en Pen, før han havde tilladt den et uærbødigt Ord om denne. Tænk Dem lidt om, o store Digter! og De vil ogsaa mindes, at det sidste Stød, der fældte denne Kjæmpe, modtog han af sine egne gode Venner og Tilhængere, *fordi* hans Konge, i Erkjendelsen af denne hans Hengivenhed, havde vist ham en Gunst.

Henrik har aldrig været Republikaner i *den Forstand*, De nu vil gjøre ham til. Aldrig! Det ved De bedre, end jeg kan sige Dem det. Aldrig har nogen i hans levende Live opfattet ham saa. Hans første brusende Ungdom faldt i Revolutionsaaret 30, hans store, nu saa ofte nævnte, dengang saa lidet læste, af endnu færre forstaaede Digterverk er paavirket om

ikke udgaaet af hin Bevægelse. Dette Menneskehedens Epos, der begynder med Skabelsen eller lidt før og ender ved den Grænse, som vi med vor bedste Vilje ikke formaar at øine endnu, hvor denne samme Menneskehed endelig har kjæmpet sig igjennem til Fuldkommenheds Maal, kastet alle Krykker, aftakket alle Støtter, hvor alle Ledere og Folkeslag tumler hinanden i Armene i en evig beseglet Broderkjærlighedens Fred. Skulde vi allerede have naaet denne Lyksalighedens Grænse, hvor vi trygt kan afskaffe alle Støtter, alle Førere, al Autoritet, giv den hvad Navn, De vil, Diktatorer, Præsidenter, Konger, alt efter Behovet? Vi tror det ikke, og man vil neppe i Henrik Wergelands Skrifter eller Taler finde et Ord, der betegner, at han vil have Konklusionen i dette sit ideale Verdenssyn anvendt paa vore endnu saa lidet befæstede Forhold. Den varme, aldrig rastende Kjærlighed, han bar til sit Folk, og navnlig da Almuen, vil ingen drage i Tvil; men han har kun virket til dette Folks Belærelse og Opdragelse, han har aldrig ophidset det til Misfornøielse, aldrig brugt det som et Fodstykke for egen Storhed. „Jeg har kun været Digter, intet andet," saa lød hans Ord paa Dødsleiet. En smuk Bekjendelse, som ikke alle Parter tør aflægge med ham. Og levede denne sande Digtersjæl endnu, vilde han ligesaalidt, det tør jeg paastaa, slutte sig til Dagens rabulistiske Utopier og Anstaltmagerier, som han nogensinde vilde fornegtet det vakre, langt mere hædrende Unionsflag, det han selv engang hilste med Begeistring. Har nu det Vidnesbyrd om hans Stilling til Flaget, som han har nedlagt i hint Digt til Stortingsmanden Foss: „Nu har du levet en virksom Dag, en Dag af Nætter: befri'de Flag er Morgenrøden, som den har endt. Nu hvil dig, Borger, det er fortjent" ... har dette uimodsigelige Vidnesbyrd om hans Stilling til det kunnet redde ham fra ogsaa her at blive taget til Indtægt, naar Leilighed bødes? Nei, ogsaa her er det skeet, og navnlig var det Tilfældet hin 17de Maifest, afholdt ved hans Mindestøtte udenfor Eidsvolds Kirke, hvor hans Navn ogsaa maatte tjene som Løsen for den *rene* Flaggalskab, der ret kom tilorde ved den Leilighed.

„Du, som under falske Flag
„Her paa Folkets Høitidsdag
„Af mit Minde sligt kan tvinde,
„Du forstod mig ingensinde;
„Skal min redelige Sag,

„Fra sin Høide lumsk neddraget,
„Foran Folket saa fortolket,
„Tjene dig og Tvedragtsflaget,
„Er du min og Folkets Fiende"!...

Omtrent saa — jeg har nedskrevet det efter Hukommelsen — tænkte en af de yngre Tilstedeværende, idet han, for fredeligsindet til nogen lydelig Opposition, gav sin Følelse Luft i disse improviserede Strofer paa Støttens Fod. Sne og Regn vil længe siden have bortvei[r]et disse Ord; men Mindet om dette nye Misbrug af Henriks Navn klæber ved Støtten.

Hans store Mindefest nærmer sig. Digteren Bjørnson er valgt til at være Nationens Fortaler ved den Leilighed.

Vi stiller atter en indstændig Opfordring til denne Fortaler nøie at overlægge med sig selv, hvorledes han værdig kan forsvare at udføre dette Hverv. Er det en Partiets Seiersfest, der her skal feires, eller skal det blive en Kjærlighedens og Forsoningens Mindefest for ham, hvis Billede man vil afsløre? ... Skal hin Tid, hvori denne Mand stod og — faldt som første Kjæmper, skal hin Splidens og Splittelsens Tid manes op omkring hans Støtte, eller var det ikke det *enige* Folk, der her skulde hilse ham og række ham Kransen?

KVINDESPØRGSMAALET OG — SPORVOGNSKUSKENE.

(Anonym i „Aftenposten" 26de Febr. 1883.)

Spørgsmaalet om Forholdet — eller skal vi sige Afstanden mellem Mands og Kvindes naturlige Evner er jo atter komne paa Tapetet. Man var engang, jeg ved ikke hvorledes, kommet til den Gisning, at den dog maaske ikke var saa forskrækkelig stor, Forskjellen; nogle Ivrere gik endog til at antage, at de omtrentlig opveiede hinanden, men skilte sig kun i Arten. Men videnskabelige Psykologer, ærgerlige over saadanne Dumheder, paatog sig da at levere det uimodsigelige Bevis for den ene, den sterkere Parts, aandelige Overlegenhed, i de større, vegtigere Hjerneskaller. Deri slog man sig til Ro, indtil en vakker Dag Bevisførerne traf paa en uhyre saadan Skalle, der havde tilhørt en stakkels Dumrian. Saa kom en verdensberømt Lærds Hjernekiste, der befandtes ikke større end en ferm Sypiges. Der skede flere saadanne Opdagelser, der bragte Systemet ud aflave, og Striden vaktes paanyt.

Hvad nu den almindelige Mening derom kan være her hos os — og tvilsom er denne vel neppe, — saa kjender vi dog en Faktor i vort Samfundsliv, der stiller Kvinden fuldkommen lige med Manden, en, der i sit Kald af Styrer og Leder vel kan siges at indtage en høivigtig og ansvarsfuld Post inden samme, og det er *Sporveiskuskene.* Hvor det gjælder Udholdenhed til at naa et fjernere, vinkende Maal, med Mod og Mandskraft svinge sig op paa Høider, beholde Ligevegten i de vanskeligste Situationer, gjør de ingensomhelst Forskjel paa Kjønnene, men forudsætter akkurat det samme Maal af naturlige Evner og Kræfter for begge, ja selv Fru Collett, denne ihærdige Forkjæmperinde for Kvindens Ligestillen med Manden, vil her endelig engang være tilfreds og ikke have noget at indvende.

Men vi andre almindelige Dødelige har derimod meget at indvende mod denne Opfatning af Spørgsmaalet. Det var ønskeligt, om Sporveiskuskene fra det ophøiede, strengt absorberende Standpunkt, de unegtelig indtager, kunde vinde Anledning til at prøve denne sin Opfatning en Smule med ogsaa andres angaaende dette Punkt, deraf flere ret merkelige, der er kommet tilorde i den senere Tid. Vi kan i denne Henseende særlig henvise dem til det medicinske Fakultets nylig afgivne Betænkning, det medicinske Fakultet, der ganske anderledes ømt og hensynsfuldt har taget Kvindens Kræfter i Betragtning og træffende paavist, hvad der vilde resultere for alle Parter, om man lod disse svage gaa i Spand med den sterkere Mand.

Nedskriverinden heraf kan oplyse dette ved egne Oplevelser. Jeg har faret et halvt Snes Gange i det hele med Sporvognen. Hvilken Velsignelse den er for vor By, saavel i vor hede Sommer, vor sølede Høst som vor forfærdelige Vinter, erkjender vi alle, og jeg er vist ikke mindst gjennemtrængt deraf, naar det hænder, at jeg trods al Raaben og Vinken ikke formaar at gjøre mig bemerket, og tænker, hvor deiligt det dog skulde være at komme med! Slemmest er Damer farne, naar man vil stanse den i en viss Afstand fra Holdepunkterne, som da vedkommende Kusk, hvor forskjellig end Meningerne derom kan være — betegner som „like ved". Trods min Alder ganske rask tilbens, har jeg dog sjelden magtet at naa dette „like ved", førend Vognen var afsted. Engang frelstes jeg som ved et Guds Under, da jeg aandeløs havde naaet til at svinge mig op paa Platformen, og der rykkedes til i det samme. Det gjælder, medens Vognen er i fuld Bevægelse, uden Molest

før de andre lykkelig indskibede at voltigere hen til en Plads, medens Billetindkjøbet, naar dette kommer til, stiller ikke mindre betænkelige Fordringer til vor ekvilibristiske Dygtighed. Nogle Gange gik det ret heldig. Den sidste Gang løb det derimod ikke saa vel af. Fuldstændig bragt ud af Ligevegten tumlede jeg over diverse Ben tilsidst ned paa Skjødet af en gammel Herre, der vist aldrig i sit Liv er bleven saa forskrækket. Selv stum af Skræk formaaede jeg ikke at bede det forskrækkede Selskab om Undskyldning. Jeg tillader mig det derfor venligst herigjennem.

Hvad jeg her har anført nogle Træk af, maa endnu regnes til de heldigere Følger af vore Sporveiskuskes for liberale Opfatning af Kvindespørgsmaalet. Som et Varsel om, hvorledes det vilde gaa, hvis vi fik Emancipationen rigtig indført hos os, mangler det ikke heller paa mere tragiske.

Vi anbefaler endnu en Gang til vore Sporveiskuskes Overveielse den Betænkning, som det medicinske Fakultet nylig har afgivet til Kollegiet, om det farlige i at stille den svage Kvinde paa lige Fod med Mændene.

VÆR IKKE GRUSOM MOD DYRENE.

(C. C.)

Hr. Dyrlæge Nielsen-Sæther har i et af vore Dagblade leveret et Indlæg i Dyrebeskyttelsessagen, som alle oprigtige Venner af denne maa være ham taknemmelig for.

Hr. Dyrlæge Sæther paataler deri fornemmelig den *Slagtemetode,* der endnu som Rester af gammelt Barbari finder Sted i mange Egne af vort Land, medens han varmt anbefaler den nye Opfindelse Slagtemasken, med behørige Vink om, hvad der burde gjøres for at skaffe denne muligst størst Udbredelse.

Hr. Dyrlægen har her truffet det rette Udgangspunkt for vor Betragtning af og Bestræbelser i Sagen. Vore landlige Slagterier kan man trygt betegne som de egentlige Forskoler til Forhærdelsen — Afstumpningen af al Følelse for Dyret. Disse uhyggelige Skuespil, som Børn, fra de knapt kan gaa, bliver Vidne til, er det, som maaske mer end nogen aner, lægger Spiren til den senere Ufølsomhed og Grusomhed mod Dyr . . . Kunde man faa indprentet i vor Almue en Følelse af Afsky for den gamle stygge Aflivelsesmaade, kunde den lære at skatte de nye Opfindelser, der hver i sin Art tilsigter den

mindst mulige Lidelse for Dyret, vilde en god Grund være lagt, og man vilde høre mindre til disse oprørende Mishandlinger, som vi næsten daglig læser om i Bladene.

Ja, i Sandhed forfærdelig var den gamle Aflivelsesmetode, som den foregik rundt om i Gaardene. Hr. N. Sæther nævner som et Træk deraf, hvorledes der slagtedes Gjæs, nemlig ved et Stik i Hovedet. Men han fortæller ikke, at man endnu, medens Dyret sprællede, lukkede Saaret med en gloende Ildtang!!

Bevidstheden om det umenneskelige i en saadan Behandling af Dyr manglede endnu ganske. Det var nu engang Skik og Brug paa denne Maade, gaaet i Arv ned gjennem Slegterne. Det kunde ikke anderledes være.

Jeg ved dog en, som det voldte megen Lidelse, som aldrig sov den Nat, da den store Juleslagtning skulde begynde, men laa ængstelig lyttende efter den første Lyd fra Gaarden.

Men som sagt — *talt* blev der ikke derom. Tiden laa ikke for nogen Opposition dengang, af hvad Art den end kunde være, og et Forsøg til en Reform af vort Slagtervæsen, der tilsigtede at skaane Dyret for unødvendige Lidelser, vilde kun, betragtet som et sygeligt Fantasteri, vist sig fuldstændig virkningsløst.

Slige Reformer maa afvente sin Tid: Reformernes, Frigjørelsernes egen, hvor de da vil slutte sig til dens andre Emner og Opgaver som uundgaaeligt Led i det hele.

Og vi kan skatte os lykkelige, at vi har naaet en af denne Reformernes Tidsepoker, hvor ogsaa Dyresagen er taget med. Vi har faaet Beskyttelsesforeninger, fuldt organiserede, vi har literære Organer, hvori Sagen diskuteres, det er al Ære værd.

Kun tror jeg, at vor Forening vilde udrette mer, virke mer gjennemgribende, naar den fandt en villigere Støtte i den mer personlige, vil sige den jevne daglige Paavirkning. Her kunde Forældre, Barnepiger, Slegtninge, Lærere, kort alle, som tidligst kommer i Berørelse med de unge, gjøre velsignet meget til at vende deres Følelser for Dyret i en mildere Retning.

Og vore Prester kunde bidrage meget dertil. Ved Konfirmationen. Her var god Anledning, i de mange og lange Forberedelsesmøder med de unge, hvor Belæring og Formaning til det gode jo danner Indholdet.

Skulde de finde Sagen for uvant, for ringe til her at give den Navn og Plads? Skulde Grusomhed mod, eller blot Ligegyldighed for Dyret, denne stakkels Skabning, der slider sig

op i vor Tjeneste, uundværlig for vor Velfærd, vore Fornøielser, for vor hele Eksistens — skulde en saadan Utaknemmelighed ikke ogsaa føres ind under Begrebet: „Djævelen og alt hans Væsen og al hans Gjerning", som de unge Verdensborgere jo høitidelig afkræves Løftet at forsage?

BREVE D'OUTRE TOMBE.

D'outre tombe! Fra en afdød, vil det jo, frit oversat, hede. Men dertil hører jo en efter alle Regler foregaaende Begravelse! vil man sige.

Det kan nok være. Men der gives flere Maader at blive vist denne sidste Ære paa, og man vil sige, at den Kunstnerklasse, hvortil jeg er saa lykkelig at høre, fremfor alle andre kan vente at faa et „Hvil i Fred!" lyst over sin Livsgjerning, ligesaa oprigtig velment som over nogen Kiste, der sænkes i Jorden.

Man vil ogsaa sige, at denne Bestatningsmaade særlig hører hjemme i vort Norden.

Lykkelig kan man maaske skatte dem af vore Digterkongsemner, der tidlig unddrager sig den — nogle redder sig ved Flugten.

Bror *Henrik* kan siges at høre til en af disse heldige. Han merkede ikke stort til, hvor ihærdig man beredede ham en saadan, uagtet Gravklokken over hans Digterfærd og Digterværd rungede ham om Ørene til det sidste. Han var maaske for meget Digter dertil.

Og Digter var og blev han, indtil hans haardhjertede Sam tid lukkede hans Kiste.

Jeg er det ikke, eller maaske ikke nok — og der er bleven levnet mig god Tid baade til at nære Illusionerne og faa dem grundig afskaffede. Det blev ikke mig forundt at leve i min Digtning her i Verden. Jeg har lært, at alle Forsøg til at naa denne Lykke — ak, upraktisk kluntede vistnok! — kun førte til nye Skuffelser. Jeg har lært, at en kvindelig Digtning af *den* Sort, og i en Tid som denne med sin altoverdøvende Partikiv og Larm, maaske selv fakket og flenget i den, ikke kan bestaa, at den ubønhørlig hjemfalder „den stille Begravelse uden Ceremonier".

Man vil modsige mig her, maaske især mit eget Kjøn, for hvem et *Navn*, ak en stor Raritet! omtrent er ensbetydende

med en glimrende Stilling. Det er denne, Stillingen, man, uden at vide det, hædrer i Navnet.

Men jeg vil selv afrive denne falske Glorie; den har længe trykket mig. Jeg fandt frem et Par Breve, ikke forhen afsendte, som jeg noget forkortet vil meddele her; lidt vil de bidrage til at slukke Glorien. En Stemme d'outre tombe.

Brev til Alexander Kielland.

Kjøbenhavn, September 1883.

Da Manden, som den første paa Scenen, skulde skifte Verden mellem sig og sin Medskabte, tog han straks den Fordel iagt, som Størrelsen og sterkere Knoger indrømmede ham over den svagere udrustede. Havde Lammegribben og Storken indtaget samme afvigende Styrkemaal ligeoverfor sine respektive Halvdele, vilde de ufeilbarlig være gaaet ud fra det samme Princip. Heldigvis for Gribbe- og Storkemor kunde de i dette Stykke magelig optage Kampen; derfor er det heller ikke kommet til nogen Kamp, og mer end ett saadant jernsterkt, vinget og firbenet Pars Husholdning vilde kunnet afgive et vakkert Mønster til Efterlignelse.

Ikke saa med det Produkt af Skabningen, der stiller sig øverst i Rækken som dens ypperste. For ham gjaldt kun: den største, sterkeste: Retten, Magten, Enevældet, selv gav han Lovene derfor, som har gjældt indtil vore Dage. „Jeg *byder*, du *lyder*. Jeg har *at nyde*, du mer *at yde*. Jeg at *lære*, at *vide*, du, der er med dit lille Hoved mindre skikket til Aandens Bedrift, *at bære*, *at lide* etc. etc. — — kort og godt *Jeg vil „ha dig saa ret i min Lomme“*“ — en Metafor, hvori vore tidligste, ukostymerede eller halvkostymerede Lovgivere sandsynligvis vilde samlet den hele Sum af Magtens Budord, havde dette saa uundværlige Appendiks til vor Beklædning været opfundet til deres Tid.

„Og for rettelig at kunne eksekvere denne vor saa forskjellige Opgave overlader du alene til mig at sørge for dit Tarv, medens du *indenfor* sørger for mit . . . og tys pent rolig! . . . jo mindre vi merker til dig *udenfor*, des bedre. Og hvad nu angaar Livets *Plager*, som vi nu engang, siden Paradisets Dør smekkede i for os, er hjemfalden, saa har *jeg*, merk dig det vel! Eneretten til at *klage*. Undslipper der dig et Suk, et Støn, der kan høres ud over Murene, saa vil vi give det et Navn. Vi vil kalde det „Indbildning“, „opfindsom Bitterhed“.

... Og det var paa det sjette Aartusendets Dag efter den gjængse Tidsregning, og Manden overskuede sit Verk, og se! det var altsammen saare godt."

Nu, det har vist sig, at det slet ikke har været saa saare godt, og at vi kan paavise Virkningerne af denne ulige Rollefordeling ligefra Patriarkerne *op* til vore Dage. Skruer man et frit Hjul og et bundet paa den Vogn, der skal bære frem til et stort, fjernt vinkende Maal, saa faar man være beredt paa, at det gaar derefter: Forvirring, Fordærvelse, Opløsning, har fulgt dette Verdensløb i hvert af dens Spor.

Dog dette kræver en anden Plads nærmere at paavise, end det kan gives her. Vi vil holde os til det sidste Magtbud til de forurettede, at *de skal tie dertil og ikke klage.*

Jeg vil ikke forstaa det saaledes, Kielland, som om „den opfindsomme Bitterhed", De nævner i Deres Brev, udtrykkelig er myntet paa mig; thi endnu har jeg ikke klaget. De faa Gange, jeg har været ude med noget, der kunde kaldes saa, har det været af Nødverge, Redegjørelser, uundgaaelige Rettelser af faktiske, tildels grove Urigtigheder, der igjen har havt sin Grund i den indgroede Misforstaaelse af den Art kvindelige Personlighed, hvis „Stemme lyder ud over Murene". Endnu har jeg det ikke, og naar der nogensinde er undsluppet mig noget, som kunde ligne en Klage, har jeg altid stræbt at føre den fuldstændige Døvhed, hvormed man har mødt den, tilbage til det nu engang i vor Nation hjemlede Princip, at det overhovedet er forbudt Kvinder at ytre sig paa den Maade. Vil jeg nu gjøre det her, vil jeg klage, sker det ogsaa paa alle mine Søstres Vegne.

Det skulde være Kvinder forment at klage? O, af Kvindeklager har vi sandelig nok, vil man mene.

Ganske visst, kun ikke af den rette. Vi er endnu ikke komne ud over denne Sutren og Jamren inden Døre, dette Smaaklynk personlig os imellem; det er ikke det, som skal lette det kvalme Tryk, der hviler over vort Kvindeliv hjemme; det nærer maaske netop hin sløve Ligegyldighed, denne Ufølsomhed for kvindelig Lidelse, som er bleven noget saa nær et nationalt Træk. Den, til hvem der klages, synes altid at have større Skjel til at beklage sig end Skriftebarnet selv. Ingen ser, at det har sin Rod i en *hel Tilstand.* Det er mod denne, man har at vende sig, som den eneste værdige Gjenstand for vor Klage, men en Klage, som har Kraft til at *løfte sig for alle,* Mod til „at lyde ud over Murene".

Skjønt nu dette ikke er Meningen med, hvad der velforseglet sendes Dem her, sker det dog, jeg gjentager det, paa alle mine Søstres Vegne. Saaledes som det er gaaet mig paa min sørgelige Bane, vilde det være gaaet hver eneste Sjæl af dem, havde de indtaget en Stilling som min. Her er Loven lige for alle.

Og Loven har her et fast Grundlag at bygge paa, *og det er en i vor Nation siden Arilds Tid indgroet Ringeagt for kvindelig Produktion, navnlig den literære*, en Ringeagt, som man vil træffe i skjønneste Enighed, hvad man saa yder, hvilke Betyg, udstedt af vore første æstetiske Skjønsmænd, man kan have velforvaret i Skrinet. Man vil træffe denne Ringeagt i alle Skikkelser, ligefra Redaktørers og Forlæggeres lidt medlidende nedladende Betænkeligheder . . . er det Morskab? hvis ikke! . . . til Korrektørers og Sætteres sorgløse „pyt, med „Damesager" behøver man ikke at ta' det saa nøie." Havde jeg ikke ved egne Anstrengelser reddet visse af mine Bøger fra den Skjæbne at blive uforstaaelige — det er nok, at de er *uforstaaede* — saa skulde De set, hvorledes de vilde blevet. Under det flerhundredaarige danske Herredømme, ja til et godt Stykke op i vor Selvstændighedstid er der, paa enkelte Undtagelser nær, jo heller ikke optraadt nogen kvindelig Forfatter hos os, medens andre Lande, og navnlig efter Revolutionen, har flere af stor Betydenhed at opvise.

Vor Nation skal altsaa først vænne sig til Fænomenet, ikke mindre omstridt og betvilet end ethvert andet Fabeldyr. Derefter kan vi maaske øine Tider, hvor det videnskabelig erkjendes og klassificeres som et virkeligt, kun lidt mer usedvanligt Sødyr. Men *Behandlingen* deraf vil neppe lide nogen Forandring; dertil har vi lange Udsigter. Den er nu engang, uadskillelig fra vort hele noksom bekjendte kvindelige Lønningssystem, fast indforlivet i vort Folks Bevidsthed som det ene billige og rigtige.

Nei, Kielland, endnu har jeg ikke klaget. Jeg har, saavidt som det stod i en Dødeligs Magt, baaret dette mit Livs bitre Vilkaar, saa maa jeg vel kalde en Skjæbne, der altid stod færdig til at vrænge det bedste, jeg følte og vilde, ud i noget smerteligt, ydmygende for mig, altid satte Narrekappen paa enhver høiere Stræben, enhver dybere Følelse.

Paa den ene Side vil man sige, at jeg har en Betydning; det er de vegtigste Stemmer i vort Land — ogsaa vor høitanseede Alex. Kielland hører til disse — der vil forsikre mig derom. Paa den anden Side synes alt sliltiende at forene sig

til, hvorsomhelst Anledning gives, at drage mig ned i Glemselen, som den usleste, uværdigste, sperre alle Veie, kvæle alle Muligheder til at reise mig og indtage min Plads.

Det er denne Modsætning mellem den Betydning, man leilighedsvis vil tillægge mig, den Plads, man indbilder sig, at denne anviser mig, og den Stilling, jeg i Virkeligheden indtager, som i den senere Tid er bleven mig for sterk at bære; jeg er træt, træt deraf til Døden.

Ja, den er i Sandhed mit „Livs bitre Ironi", saa kaldte engang for længe siden en af vore store Aander, hvad der som en stille Haanlatter ogsaa klang ind i min *Ungdoms* dybeste Bevægelse.

Det er denne haanleende Modsætning, som ingen ser, ingen vil se, allermindst nogen af mit eget Kjøn, der dog skulde have lidt Hjerte for den. Kvinderne i vort Land — eller skal jeg sige her i Norden — er saa vant til fra Mors og Bedstemors Tid at stille Idealet af kvindelig Fortjenstlighed i det mindst mulig bemerkede, stille virkende, at de fuldstændig taber Maalestokken for Ydelsen og Lønnen, naar de gaar lidt udenfor de vante Spor. Vilde jeg forsøge paa at paavise Misforholdet, vilde det møde forbausede Ansigter. Gud, De er jo anerkjendt! N. N. og Fru N. N. sagde netop det og det! Hvor mange velforseglede, tildels anonyme Forsikringer derom har jeg ikke modtaget! Men ikke en af disse sympatetiske vilde vove at stille sig i Skranken for den sorteste Uret, der offentlig kan times mig i dem og dem i mig. Aldrig har jeg af Landsmandinder, end ikke af dem som siger sig mine varmeste Tilhængere, kunnet aflokke en Gnist af Følelse for dette Misforhold, hvorunder jeg har været knuget.

Det er denne idelige Forveksling af en Betydning, man vil tillægge mig, og den Stilling, jeg i Virkeligheden indtager, det er, jeg gjentager det, dette Misforhold, der i de sidste Aar er bleven mig for overvældende til ikke at fylde en Sjæl med Bitterhed, men ikke den Bitterhed, De sigter til, Kielland.

Nei, ingen „opfindsom Bitterhed"; det skulde da være, at den anstrengte sig for at finde et Glimt af Haab i dette Mørke, Haab, der i samme Grad som jeg blev mig bevidst, hvad jeg vilde, og hvor jeg hørte hjemme, altid har svigtet, altid.

Lykkelig er maaske den, der gaar tidlig bort. De har Ret, naar De siger, at man med et langt Livs Bestræbelser som mit maatte kunne haabe paa at opnaa noget af det, der ellers pleier at være Gravens Privilegium.

Tak, fordi De siger dette. Andre vil nu mene, at jeg har opnaaet dette Gravens Privilegium i rigeligt Maal. Adjø, Kielland. Tak for Deres Brev. *C. C.*

Til Alexander Kielland.

Kjøbenhavn, Oktober 1883.

Atter igjen Forvekslingen. Og alt det skulde jeg have opnaaet? ... Nei, jeg har intet opnaaet, intet.

Kan De ikke for en eneste Gangs Skyld overvinde Dem til at lægge vort norske Alenmaal bort og maale et kvindeligt Forfatterskab med det almindelige europæiske, og endda slaa dygtig af?

Medens andre Landes Forkjæmperinder for den samme Sag lever i Ly af et vernet Privatliv og under Vilkaar, der tillader dem at omgive sig med alt, hvad der betrygger og forskjønner Livet, og hvem tør negte den Indflydelse, ogsaa dette øver paa vor Aandsproduktion,[1] har Hjemmet for mig kun havt, hvad jeg vil kalde *Udpegelsens Kvaler,* det ømfindtligste, der kan træffe en Natur som min, en daglig Tortur, der regelmæssig driver mig derfra, naar jeg, huldrelokket af denne Hjemmelængsel, der aldrig lader en i Ro ude, drives derop igjen.

Thi hvad giver mit Hjem mig til Vederlag for de ofte utrolige Anstrengelser, hvormed disse korte Besøg maa kjøbes, Besøg, der skulde love os lidt Hvile og Opmuntring efter Reiselivet?

Enkens Kaar. Enken hos os, ved De, har kun havt sin selskabelig borgerlige Stilling i Manden — Enkernes Kaar, men ikke deres Privilegium, stille og ubemerket at forsvinde i sin Intethed.

Udpegelsens Kvaler. Ja dem har man levnet mig. Ikke at kunne gaa ud af en Dør uden at være kjendt, vogtet paa af alle, lige fra Fruinden — paa hvis Bal mine Sønner maaske skal danse samme Aften — og som fra sin Vogn sender mig et huldsaligt Nik, indtil Butiksjomfruen, af hvem man kjøber et Brev Knappenaale. Har De selv skrevet den Bog, De har der? spurgte en af denne interessante Klasse mig engang under en saadan Handel.

[1] For at tale om den blot praktiske Fordel af et kvindeligt Navn i Udlandet: George Eliot har for en af sine Romaner faaet 90 000 Lstrl. — Georges Sand *for Linjen* i et visst Pariserblad 25 Frcs. Jeg maa være tilfreds, naar en Bog, jeg giver ud, ikke volder mig 25 Ærgrelser.

Udpegelsens Kvaler! Ellers synes alle, der i en bedre, mere løftende Forstand raader for en saadan, navnlig de mere bestaltede Forvaltere af den offentlige Mening, omhyggelig at sørge for, at denne Art Udpegelse ikke skal falde til Besvær.

Jeg vilde nødig blive trættende ved at opramse Dem Prøver paa denne Maade at skaanes paa, der i de sidste Aar synes at være bleven fast Overenskomst.

Men De udfordrer selv en Bekjendelse, De vantro som De er! Kjendsgjerninger er nu engang Kjendsgjerninger, der ikke lettelig lader sig afvise. De vil finde Kvælningssystemet konsekvent gjennemført i alle Samlinger, hvor mit Navn hører hjemme, alle Forbindelser, hvor det burde nævnes. Hænder det saa, at det ikke skikkelig kan undgaaes, sker det paa muligst nedsættende Maade.

Lad nu denne Afretningsmaade have sin Grund i den Modstand, der lurer overalt ligeoverfor den Sag, jeg maa kalde min, en Sag, som, naar her er Tale om *Mænd*, vistnok kun tør regne paa Støtte og Sympati hos ganske særegent anlagte Naturer, hvis sjælelige Anlæg mere endnu end Aandsoverlegenheden hæver dem over Mængden. Dermed menes naturligvis ikke, at der blandt Kvindesagens Modstandere ikke skulde findes baade sjælelig og aandelig veludrustede Folk. Jeg paastaar kun: til i ret Forstand at være dens Bekjender, modig at optage Kampen mod Mængden, *mod dem selv,* dertil hører noget særegent høisindet, storslaget, om De vil, i Karakteren. Hvor mange findes deraf?

Mindre fattet er man jo rigtignok paa at møde Modstanden fra den Side, hvor man netop skulde vente at finde Trøsten — og Takken. Hvad der her er oplevet af Skuffelser og Krænkelser, tier jeg med; det er, som om jeg selv havde Ansvaret.

De vil Kjendsgjerninger, for at kunne dømme klart om min Stilling som Forfatter. Men dette kræver igjen en Gaaen i Detailler, som jeg netop vilde forskaane Dem for. Jeg kunde ikke opregne Dem 1/100 af de Træk, hvori Misstemningen mod Sagen selv, og mod mig i den, i de senere Aar har givet sig Luft. Jeg sigter her mindre til de Angreb, jeg offentlig har været udsat for i den norsk-danske Presse, end til de *private* Udslag af denne Misstemning, som man daglig maa være paa sin Post imod — Myggesværmens mod hine vældigere, mere frygtindjagende Klassens Braad-udrustedes, der vistnok sætter dybere Merker, men hvoraf Virkningen dog ligger mere klart for Dagen.

Kun lidt om den mere praktiske Side af min Stilling inden vor Literatur; ogsaa denne turde være lidet kjendt i sin Virkelighed.

Jeg har ingen fast Forlægger, men er den eneste blandt alle, der maa regne sig til de hjemløse, der altid maa være fattet paa at negtes Ly. Siden en viss dansk Forlægger i 72, paavirket af et Par Raadgivere, man har citeret mig som ihærdige Modstandere af Kvindesagen, paa jammerlig Maade sveg sit Løfte, det vil sige sin mundtlige Kontrakt med mig (alt var aftalt, endog Dagen, da Manuskriptet skulde være i hans Hænder) og tvang mig til en fortvilet Tilbagereise fra Rom, for under en sørgelig Vinterkampagne hjemme at bekoste Bogen selv udgivet[1] — siden den Tid har jeg ingen fast Forlægger havt. De Vanskeligheder, der her er mødt mig, vil jeg forskaane Dem for at høre noget om. Er vi først bleven enige, og Samarbeidet begyndt — jeg korrigerer altid selv —, er det jo gaaet inderlig fredelig af; det er Genren, der volder dem Betænkeligheder.

Vil jeg ha en liden Artikel ind i et Tidsskrift eller en Tidning, og jeg ikke udtrykkelig forbeholder mig *ikke* at blive underkastet „de nødvendige Afkortninger og Rettelser", saa kan jeg opleve at faa disse nødvendige Rettelser disket op i Korrekturen, omtrent som naar man retter en Skolepige i 3dje Klasse. Det har hændt mig fra adskillige Sider hernede i Kbhn.; her giver jeg mig dog ikke, det ender altid med et: jeg paatvinger aldrig nogen noget — enten eller!

Saa er det gaaet i alle disse sidste tunge Aar, o hvilken Række! Jeg havde tilslut modløs opgivet Tanken paa en ny Produktion. Jeg klamrede mig kun til et sidste Haab, en sidste Mulighed, at se de ældre Ting opstaa i en ny, mere tidsmæssig ordnet Udgave, hvortil jeg vilde foretage den samme omhyggelige Revision som med „Amtmandens Døtre", den eneste, der havde opnaaet nye Oplag. Det var mit inderlige Ønske at kunne arbeide derfor, medens Syn og Kræfter endnu tillod det.

Men dertil er heller ikke levnet mig nogen Udsigt. Haabløs Afvisning er mødt mig overalt. Hos Steensballe ligger endnu Restoplaget af „Fortællinger" (61), hos Cappelen, „I de lange Nætter" nedstøvet i Glemselen. Der mindes aldrig om disse Bøgers Tilværelse; der er en hel Generation vokset op, der ikke kjender dem.

[1] Erindringer og Bekjendelser II—III Række.

Et andet Ønske, at faa min Mands Breve ud i Trykken, har ikke havt bedre Held.

Disse Breve skriver sig dels fra hans Udlændighed under vor Fvrlovelse, dels fra vort 10-aarige Egteskab, naar jeg i Sommerferien laa oppe i Eidsvold, hvor han senere kom efter. Et lidet Kulturbillede fra hin ret merkelig bevægede Tid inde i vor Hovedstad, giver disse Breve, der i Form af en daglig Bulletin lyksaliggjorde mig i min landlige Ensomhed.

Mit sidste Forsøg paa at faa et Udvalg af disse Breve ud, var da jeg i 76 skrev til en Forlægger i Kristiania derom, en human, venligsindet Mand, som jeg tænkte lettest vilde komme mit Ønske imøde. Jeg modtog et Svar, fuldt af Betænkeligheder, der alle synes at bunde i hin nationale Fordom, at denne Opgave at forvalte en andens Eiendom laa over en -indes Evner. En af Betingelserne lød paa, at jeg maatte helst lade „en bekjendt Literat" gjennemgaa og besørge Udvalget af disse Breve.

Der stod jeg igjen foran den Mur, som man støder sit Hoved mod, kun ikke kan *bøie sig for*. Jeg maatte skrive Manden, at jeg desværre ikke kunde gaa ind paa hans ærede Forslag, formedelst at jeg selv var „en bekjendt Literat", og at jeg var *Hustruen*, og de Breve kom ikke i andre Hænder.

Saa ligger de der endnu.

Og dette er dog kun den ene Side af mit Forfatterliv, det, som rører Hjemmet.

Jeg har baaret det saa taalmodig, som det kan bæres, som det uundgaaelige, som Følgerne af at ville noget, der ikke har sin Rod i Hjemmet.

Mit sidste Haab stod til Udlandet.

Der vilde være den rette Jordbund for en Tankesæd som min.

Saa tænkte jeg, og flere tænkte det med mig.

I et Brev, jeg i Vinter modtog fra *Jonas Lie*, den af vore Digtere, som jeg maaske føler mig sjælelig mest beslegtet, heder det:

„De var fra først af et europæisk Træ, med europæisk Spirekraft, europæiske Frugter."

Jeg er den eneste af mine Landsmænd, der ikke har faaet en Linje ud paa fremmed Grund, hin stakkels Roman undtagen, der ved andres Tjenstiver, foregribende en Oversættelse, jeg havde, kom ud paa tysk. Den er, hører jeg, ogsaa kommet ud paa engelsk og russisk. Hvorledes det er gaaet den paa disse forskjellige Markeder, maa Gud vide, jeg har aldrig hørt et levende Ord derom.

Farvel, Kielland. Tak for Deres Bog. — Jeg har læst den, behøver det at siges, med „glubende Interesse". — Ogsaa De har optaget den mindst nationale af vore Kvindetyper, som *Ibsen, Bjørnson* og *Hostrup* har indført: *Reisningens, Protestens.* Jo mere slige Kvindeskikkelser kan skræmme op, kan støde, desmere berettiget tør man antage, at de er, jo mere trænger vi til dem. Forløberne for slige, dem, som man vil give det stolte Navn af Banebrydere — „de seirer ei, de kjæmper kun og falder", heder det jo saa smukt. Mig erindrer disse Ulykkelige mere om Forkjæmperne i en Juleleg, som heder „Flaagjetta", disse ved De nok, som skal verne om hele Rækkken bagved mod Ulven foran, og som altid kommer derfra forrevet og forpjusket.

Andet om Deres Bog tør jeg ikke indlade mig paa at sige Dem. Trænger De til min Ros?

Idet jeg skal lægge Pennen, overkommer der mig dog noget som Anger, Misfornøielse med, hvad jeg har sagt Dem, klaget Dem her, *at* jeg har klaget det. Og det er dog saa lidt, saa lidt! De dybeste Smerter, hvad jeg bitrest har maattet ofre min Sag, har jeg dog fortiet, det faar være Beroligelsen.

Camilla Collett.

TIL CHRISTIAN RICHARDT

(„Berlingske Tid." 9de Dec. 1884.)

Blandt Dagens, alle vore nordiske Blade, paa Vers og i Prosa, overstrømmende Festberetninger, blandt alle disse Hymner til den Tohundredaariges Pris, som man mere eller mindre feststemt gjennemlæser i sin Dagligstue, var der en, som i al sin fyndige Korthed, klarere, mere levende lod mig forstaa, hvad denne Mand havde været for Tid og alle Tider, *og* det var Deres Studentertale efter Fakkeltoget igaaraftes.

Jeg læste den i det samme Blad, der velvillig vil optage dette.

Den har stemt godt med Omgivelserne denne Tale. Den fe-artet belyste Plads under Guds fri Himmel, Teaterhuset, *hans* Hus, i sin stateligste Festdragt som Scenens Baggrund — en af alle Stadens Sider sammenstrømmet, fra alle Samfundslag hentet Menneskemasse, der i det mindste i ett Punkt samledes og enedes, at de alle jublede — maatte ogsaa give Talen sit Præg, et befriende, Friskhedens. Det var den *ungdommelige* Holberg, Vandrehelten, den lystige Kamerat, *Komedieskriveren*, der her manedes frem for os, medens man stiv-

pyntet rangeret i de lumre, festtilstellede Rum *indenfor* maaske mere kom til at tænke paa Baronen, Epistelmanden Holberg.

Det vil sige saa lidt, der hvor Tusender har bragt Dem sin Tak, at en ubekjendt bringer dem sin. Og det en, hvis hele Deltagelse i Festen bestod i at se Himmelen over Gadens Huse — og de er her tilfældigvis meget høie — farvet af Festlysene nedenfra. Heller ikke er det Landsmandinden til den store Mand, hvis Fest nu feires i begge Broderrigerne, der vilde sige Dem et forbindtligt Ord; andre vegtigere Stemmer vil gjøre det. Naar jeg sender Dem denne Hilsen, skal der ligge noget andet og mere deri end en „Tak for igaar!" ... Den skulde indeslutte ogsaa en Tak for alt, hvad De har skrevet, og som jeg trofast har verget for, hvordan nu vor Tid kan rive og ruske i det, vi mest trænger til at verne om, at holde paa.

Fester som disse er vistnok luftende, løftende, men der klæber dog altid noget som et Savn, en stum Manelse ved dem. Hvad der mangler dem, er, at Jubilanterne aldrig faar nogen Glæde af dem selv. Vi feirer disse Mindefester med en dump Skyldbevidsthed om noget uoprettelig forsømt, som vi søger at bedøve os imod ved at more og fetere os selv paa det bedste. O hvilke Rækker drager her forbi! ... Havde den gamle, trætte, forærgrede Mand, der nu er Dagens Helt, blot i en Drøm skuet denne Scene foran sin Billedstøtte inat, havde han seet Faklerne afspeile sig i de Tusenders glade, begeistrede Blikke, hørt det kalde paa hans Navn — havde en Engel hvisket ham i Øret: om 130 Aar! — Blidere skulde han have lukket sine Øine, tror de ikke det?

Den 4de Decbr. *C. C.*

TANTE BINES BETRAGTNINGER.

Hr. Folketingsmand Rektor *Dahl* fra Slagelse har i Dansk Kvindesamfund holdt et Foredrag om „Ædruelighed og Kvinder", der paa en smuk Maade slutter sig til visse Spørgsmaal i den saakaldte Kvindesag, som i den senere Tid har været paa Bane i Landstinget, et Foredrag, som af Landets *bedre* Kvinder vist vil hilses med Tak og Erkjendtlighed.

Efter at have skildret, i hvilken forfærdelig Grad Drukkenskabslasten er steget her i Landet i Forhold til andre Lande, at den i de sidste Aar har opløst 838 Egteskaber, skaffet 19,333 Individer paa Hospitalet og 630 paa Sindssygeanstalterne, udtalte Foredragsholderen sig saalunde:

„Blandt dem, der bedst vilde kunne optage Kampen for denne betydningsfulde Samfundsopgave, stod Kvinden i forreste Række. I Troslivet havde Kvinden stor Betydning, endvidere i Familielivet, ved Børneopdragelsen, i Skolen, ved Sygepleien og Kampen for Sedeligheden. Der var Omraader nok, der først og fremst tilhørte Kvinden, og det vilde vist være meget tvilsomt, hvorvidt Kvinden vilde vinde ved at naa til direkte Deltagelse i det offentlige Liv. Men paa Drikfældighedsspørgsmaalets Besvarelse vilde Kvinden kunne udøve stor Indflydelse" o. s. v.

Det var gyldne Ord, den ærede Taler her udtalte, Ord i rette Tid, som vi netop trænger til at høre dem. De satte mig, disse vegtige Ord, tilbage i tidligere, bedre Dage. Jeg maatte tænke paa gamle, salig Bedstemor, der ogsaa saa smukt forstod at indprente os disse Kvindelighedens urokkelig sande Lovbud. Da jeg læste Hr. Rektorens Tale i Bladene, blev jeg ganske rørt; det var, som jeg Ord til Ord hørte hende sidste Gang tale. Vi var 3 Sønnedøtre — Nanni bare 12 Aar — der nød godt af disse hendes jevnlige Formaninger til os, Formaninger, der bød en nyttig Advarsel mod disse forfløine Emancipationsidéer og -fantasterier, som det ikke var frit for allerede dengang begyndte at forstyrre Hjernerne.

Kvindens hele Natur, Virkekreds og Opgave er saa helt forskjellig fra Mandens, mine kjære Døtre, sagde hun. Kvinden er kun givet den supplerende — eller skal jeg sige den reparerende Rolle i Verdenslivet; men hun maa strengt vogte sig for den *generende*, det er den mer indgribende, bestemmende. Hendes Rige er derfor strengt sat indenfor Familielivets Grænser, hendes Opgave Husets Røgt og Stel, Sygepleien paa Hospitaler og Lasaretter, — kort, ovaralt, hvor hendes Trang til Selvopofrelse og Selvforsagelse kan finde rigeligst Næring.

„Men Bedstemor," kan jeg endnu huske Nanni afbrød hende, „hvorledes skal vi skjøtte Huset rigtig, naar vi skal være alt dette udenfor? Husk paa, at Hospitalet ligger paa Nørrefarimagsgade, og jeg sætter, vi var gifte og boede i Vimmelskaftet eller helt ude paa Vesterbro, hvor Tante bor . . ."

Den lille Næsvished blev naturligvis bragt til Taushed, og vi forklarede hende paa bedste Maade, at Kvindens Virksomhed godt kunde ligge udenfor Huset, naar den blot var kvindelig — og Bedstemor udviklede nu for os denne Mands og Kvindes Forskjellighed i sine mest udprægede Modsætninger omtrent saalunde:

„Al den Elendighed, som *Menneskets* Syndefuldhed har bragt

ind i Verden, *Menneskets* Hang til Drik og Usedelighed, den menneskelige Egoisme og Herskesyge, der fylder Verden med uafladelig Kiv og Strid og egger Nationerne mod hinanden i Krigens Rædsler — se det er *Følgerne* af denne *Menneskets* Syndefuldhed, som det blir *Kvindens* Opgave efter Evne at lindre, at læge, at leve og ofre sig for, og der vil vist aldrig mangle hende Stof til denne hendes Livsopgave, Stof til værdig at fylde hendes Bestemmelse."

Det var disse Teorier, som saa smukt gjentog sig i Hr. D.s Foredrag i Dansk Kvindesamfund. Det har naturligvis ikke manglet paa spydige Bemerkninger fra den anden Leir. Kusine *Karoline*, en af de ivrigste her, ytrede i den Anledning — hun giver sig ud for at være et Stykke af en Poet ogsaa: „*Sigyn*," sagde hun, „Sigyn, der holder Skaalen over den arme, lidende *Loke*, eller endnu bedre, en Hoben Kvinder, der, knælende foran den befængte Job, stræber at tørre Edderet af hans Bylder og Saar, vilde jo være en træffende Allegori paa denne Kvindens Opgave i Samfundet, et Emne, der maatte begeistre en Kunstner."

Saadant kommer man med nu. Gud være lovet, Bedstemor gik bort, førend dette Emancipationsvrøvl havde faaet Tid til at gribe for sterkt om sig. Hvad er det, de vil, disse Forkjæmperinder for „Verdens vigtigste Sag", som de kalder den? Der tales om, at Kvindernes Lededukketilværelse nu skal ophøre, at de vil være *Mennesker*, *Individer*, *Borgerinder*, det vil ogsaa gavne Manden og Samfundet mere, og hvad alt det Snak heder! Ja, godt var det, at hun gik bort itide! . . . Hun skulde oplevet, hvad sidste Rigsdagsforhandling bragte for en Dag, at danske Kvinder, og i stor Mængde, vil trænge sig ind i Skole- og Fattigkommissioner, vilde herefter ikke nøies med at have fuld Adgang til Syge-, Skole- og Fattigstuerne; nei, de vilde andet. De vilde have Andel i Bestyrelsen deraf; med andre Ord, de fordrede Stemmeret i et aldeles offentligt Anliggende. Det skulde Bedstemor oplevet!

Dog jo. Jeg vilde ønske, hun havde oplevet det. Jeg vilde ønske det. Hun vilde oplevet ogsaa Nederlaget, Seiren for den gode Sag. 3 (tre) af Danmarks betydelige Mænd satte energisk en Bom for et hidtil dog uhørt Udslag af Emancipationssygen. *Ploug*, *Matzen* og *Styhr* var Navnene paa disse modige Mænd, hvis Navn skal straale i Civilisationens og den sande Kvindeligheds Annaler til sildigste Tider.

Kusine *Karoline* er naturligvis vittig i den Anledning; men kunde man ikke fristes til at tage hendes Ord for god Vare, naar hun deklamerer:

St. Georger trende der maatte til
For at fælde i sidste Ridderspil
Et Hoved kun paa den stygge Drage.
Hvor faar vi ved næste Ridderspil
St. Georger fra, der modigen vil
Nedlægge de mange, som staar tilbage?

Jacobine.

GADELIV.

(Anonym i „Aftenposten" 25de Februar 1885.)

Jeg er kun en Dame, og har følgelig kun en høist betinget Tilladelse til at *klage* eller paatale noget, der ligger udenfor Husets Omraade; den første Betingelse for Tilladelsen er, at man villig finder sig i, at ingen tager mindste Notis deraf.

Saa har jeg ogsaa pent tiet med adskilligt her i vor kjære By, som nok kunde friste til at bryde Tausheden.

Men nu er der i Gaarsdagens Aftenpost en Mand ude med nogle vist altfor begrundede Klager over den *uforsvarlige Kjørsel i Gaderne.* Saa faar man Mod til ogsaa at give sit Ord med i Laget; et lidet Lod til i *den* Vegtskaal skader ialfald ikke.

Det skal imidlertid kun ske, idet jeg tager alt, hvad der kan gaa ind under heldige Chancer, kort alle „mildnende Omstændigheder" samvittighedsfuldt iagt.

Jeg har saaledes i Løbet af de sidste Aar havt den overordentlige, ikke noksom skattede Held tvende Gange, og det ved høilys Dag, at blive kjørt overende paa Gaden, uden at det kom mig til væsentlig Skade paa Liv og Lemmer.

Den 3dje Gang, for en Maaneds Tid siden, udsat for Faren, gik det ikke fuldt saa heldig, da min nye Silkekaabe i en virkelig beklagelig Grad kom ilde derfra. Kan det tjene til nogen Veiledning, vil jeg lidt nærmere skildre Situationen.

Det var i Mørkningen, velforstaaet den lidt pludselige Overgang fra det sidste venlige Lysskjær ovenfra til — vor Gadebelysning. Trods Beskaffenheden af denne og under Akkompagnementet af en fra et nærliggende Tag nedbuldrende Lavine, var jeg lykkelig og vel naaet over Øvre Slotsgade, og havde taget Post, saa godt som det lod sig gjøre, oppe paa Kanten af disse isglaserede Volde, der efter det voldsomme Snedrev, vi havde i Begyndelsen af Januar, en Tid lang blokerede alle Fortouge, og indbildte mig nu i fuldkommen Tryghed at kunne afvente en i fuldeste Fart sig nærmende Kjører; en anden Slæde med sin ventende Kusk holdt desuden stille et Par Skridt foran mig.

Men istedetfor at gaa udenom denne vælger vor Kristianiahurtigkjører Gjennemgangen, og ritsch! et Uhyre af en Langslæde driver, flængende alt hvad den kan, igjennem og forsvinder i det dæmrende Mørke af en eller flere manglende Lygter.

Kommen mig lidt af Skrækken maatte jeg atter prise Tilfældet, at det gik, som det gik. Kaaben, stakkel! havde jo rigtignok mindre Grund dertil.

For at komme tilbage til Belysningen i vor By — atter tilhørende dette *kommunale* Felt, som ikke i mindste Maade angaar os Damer, men som jeg nu engang uforsigtig er gledet ind paa, altid i den stille Forudsætning at „ingen tar mindste Notis deraf" — for saa at komme tilbage til Belysningen i vor By, saa kunde vistnok ogsaa derom siges adskilligt. Det er en Kjendsgjerning, at vi endnu kun er naaede til at oplyse ett Gadestrøg paa nogenlunde europæisk Vis, nemlig *Karl Johan*, medens Belysningen i de andre Gader mer eller mindre tilhører „det gamle Christiania".

„Universitetsgaden" skulde man dog mene maatte gjøre en lykkelig Undtagelse; men det er ikke saa. Paa det hele Kvartal, fra Chr. Augusts Gade hen til Pilestrædet, findes bogstavelig kun to, siger to, Lygter, disse anbragt paa Hjørnene. Saa hændte det mig da en Aften følgende:

Jeg bevægede mig med muligst Forsigtighed hen ad Fortouget og havde maaske naaet det Punkt af dette, hvor Lysskjæret fra Kvartalets Hjørnelygter maatte ansees mindst virkningsfuldt, da støder jeg voldsomt mod noget, haardt som en Mur. Mine nye Briller, der allerværst modtog Stødet, saa jeg da atter igjen knuste, eller rettere jeg saa dem slet ikke mere; de havde gjort en Volte ud i Sneen, hvor de ikke var til at finde. Ved nærmere Tilsyn viste det sig, at der ud paa selve Fortouget var stillet ikke en, men to Brandstiger, rene Kolosser, der vilde optaget det med de haardeste Pander, der ikke tilstrækkelig forud var varslet om deres Tilværelse.

Hvor meget den mangelfulde Belysning ogsaa bidrager til den eksempelløse Usikkerhed, der raader i vore Gader, det vil enhver kunne sige sig selv. Man tænke sig Hurtigkjørselen støttet af den. Selv at anholde nogen, naar en Ulykke hænder, hører for os vergeløse jo til Umulighederne. Heller ikke tør man nogensinde paaregne, at andre mere kapable dertil, naar de tilfældigvis bliver Vidne til den Slags „Hændelser", gjør det mindste til, at det kan ske. Og hvad disse halv mytiske Væsener der kaldes *Konstabler,* angaar, de egentlige Vernere om og

Opretholdere af den Sikkerhed i vore Gader, som dog enhver tør gjøre Fordring paa, saa har vi vistnok her og der truffet paa saadanne (gjerne iagttagende en viss rolig, stille, afventende Holdning, forresten i Skikkelse af almindelige, uniformerede Dødelige); men jeg maa tilstaa, jeg har aldrig hørt, at disse Vernere om den offentlige Sikkerhed nogensinde har været ved Haanden, naar man netop trænger til deres Hjælp og Beskyttelse.

Den 20de Februar 85.

SPILDTE BESTRÆBELSER.

Af C. C.

(„Nyt Tidsskrift", Begyndelsen 1885.)

Slette, ukunstneriske Portrætter, særlig naar de knytter sig til afdøde Personer, der selvfølgelig er ude af Stand til at paavise det forfeilede, kan man trygt, naar man tænker sig den Masse, der huses inden vore Familievægge, regne for et af disse Nationalonder, vi endnu har at overvinde. Det maa næsten ansees som et Held, jo mindre de ligner, jo mindre de minder om Originalerne. Men alle lider de af noget visst ubetvingeligt, seiglivet, der trodser Aarenes Løb og de mere kræsne Fordringer, Tiden dog nu stiller til Billeder af Folk. *Man kan ikke blive af med dem.*

Er det nu en kjær Afdød, maaske en af en større offentlig Betydning, hvis Navn slige Billeder bærer, har man maaske redelig forsøgt, hvad der kunde gjøres derfor. Man tror dem nu endelig sunket ned til det Glemselens Hades, hvor de hører hjemme. Men nei. En vakker Dag dukker de Hodet op som Nissen af Spandet, og pip, pip, her er jeg.

Dette kan særlig siges at være Tilfældet med en viss Sort af *Henrik Wergelands* Billeder, hvoraf der helt fra den salig Wintherske Stentrykpresses Tid er levnet os et ualmindelig uheldigt Udvalg.

Der kom en Tid, da jeg mere og mere følte det beklagelige i, at disse Karikaturer skulde gaa over til Efterverdenen. Jeg gjorde et Forsøg paa at redde det sidste *virkelige* Billede af ham, og Forsøget lykkedes.

Henrik oplevede ikke Fotografien. Men der eksisterede en Del Daguerrotyper af ham. De nærmeste overkommelige viste sig imidlertid ubrugelige. Fra et Sted paa Ringerike fik jeg saaledes efter lange Forhandlinger et Eksemplar tilsendt, hvorpaa man kunde skimte Omridset af den høire Skulder. Et

andet, nedsendt fra Nordre Trondhjems Stift, viste dog endnu tydelig hans Træk: de sidste forsvindende fra hans Menneske-tilværelse her.

Kjøbenhavns dygtigste Tegnekunstner kopierede det, og deraf blev taget et Par Hundrede Litografieksemplarer, hvoraf omtrent Halvparten sattes ind tilsalgs, for om muligt at dække lidt af det ikke ubetydelige Udlæg.

Hvordan det er gaaet dem der, derom er jeg ganske uvidende. Jeg ved kun, at man uden at indhente Eierindens Tilladelse tog og udstillede Fotografier deraf, som forhaabentlig vilde have havt god Afgang. Jeg kan forsikre de ærede Kjøbere, at det er det eneste af alle eksisterende Billeder, der kan siges at ligne.[1]

Desværre synes det ikke at have været den gjældende Mening. Hvorsomhelst man har villet benytte Forbilleder, er dette mindre end noget andet agtet paa, og nu forkyndes det os i nogle Avisopsatser af seneste Dato, at et af disse tidligere, det aller-uheldigste, atter skal for en Dag.

Men beklageligt er det, at vore Billedhuggere saa lidet har holdt sig til det eneste reddede Billede af Henrik. Det blev hovedsagelig skaffet tilveie for at tjene Kunstneren ved Modelleringen af hans Buste, bestemt for Studentersamfundet i 62. Men Hr. Middelthun, hvem jeg havde overdraget Arbeidet, fandt sig lidet beføiet til at gaa ind paa Søsterens Bøn om dog udelukkende at benytte dette, men holdt sig til andre Forbilleder, deraf fornemmelig til en gyselig Gibsmaske, der regelmæssig skræmte mig derfra, naar jeg under mine Besøg i Atelieret troede at kunne give ham et eller andet nyttigt Vink. Da blev ogsaa Busten derefter, død og udtryksløs som Masken.

Om Standbilledet i Studenterlunden vil jeg ikke engang tale.

Alle disse Fantasiforestillinger af den afdøde Fædrelandsven og Digter, baade de tidligere og de senere, synes at have sin Grund i en og samme Misforstaaelse. Skulde man ikke kunne kalde det en Smule Forvirring i Opfatningen af Personlighedens Forhold til Aandsevnerne, der endnu hos os ikke har faaet Tid til ret at klare sig? Ligesom man ikke ret kan tænke sig en usedvanlig, lidt sterkere præget kvindelig Produktion uden i en mandhaftig Amazoneskikkelse, saa maa en Digter-Personlighed af Wergelands Kaliber, naar ikke Anledningen netop er der til at give ham den bekjendte martialske Holdning à la Kosakhøvding, i det mindste have tilsvarende, det vil sige markerede Ansigtstræk.

[1] Senest optaget i „Norsk Lyrik".

Det er gjennem denne Feilslutning, vore Billedhuggere stadig har mistaget sig.

Alle Linjer i Henriks Ansigt — Kinderne, den noget brede Hage, selv Profilen med en Ansats til krummet Næse, var uendelig blødt formede. Munden en fin Barnemund, med et næsten bønligt Udtryk. (Selv paa Litografierne er denne lidt for sterkt markeret.) De ikke meget store Øine, lidt mysende bag Brillerne — en fuldstændig Modsætning til Welhavens ganske anderledes udprægede Træk, hvoraf det jo ogsaa lykkedes Middelthun at skabe et Mesterverk.

. . . . . .

. . . . . .

Jeg erindrer den Dag, da Henriks Buste var kommen op fra Kjøbenhavn for at hugges af Bergslien, og jeg blev anmodet om at komme derhen for at se den.

Samme Aften traf jeg Welhaven i et Selskab hos Sars's. Han nærmede sig for at fortælle, at han ogsaa havde set den. Da jeg udtalte min Sorg og Skuffelse, forsøgte han sig i nogle af disse almindelige trøstende Talemaader, bag hvilke man dog forstaar den sande Mening.

Hvad kan *De* dømme om Ligheden, sagde jeg, De har jo aldrig set Henrik. (Set paa ham.)

Har *jeg* aldrig set Henrik! . . . Der laa en inderlig Vemod, næsten Sorg i dette Svar.

ET MINDESMERKE OVER A. MUNCH!

(Anonymt i „Aftenposten" 8de Juni 1885.)

Der er gaaet en af vore Digtere bort, en af de faa, der har holdt Kampen som saadan ud til op i en saa høi Alder; vi kjender inden *vort* Land ellers ingen af hans Stand, der har opnaaet at blive 73 Aar. Det er den forrige Aar afdøde *Andreas Munch*, der lukkede sine Øine paa dansk Grund, for efter Ønske at begraves i det Fædreland, han elskede saa høit og har viet sine smukkeste Sange.

Derved, at det, vi kalder et Digterlivs *Zenith*, ligger os fjernere, og at hans Død faldt ind i en Tid som den nærværende med sine nye Interesser og Synsmaader, sin alt overdøve[n]de Partilarm, kan vi forstaa, at denne Begivenhed er gaaet stillere, mindre oprystende hen, end den ellers vilde have gjort.

Men ikke alene heri maa vi søge Grunden, men maaske mere i Munchs hele Art som Digter; den hørte i sig selv ikke til de sterkt oprystende, ikke til den Sort, der gjør Larm.

Der eksisterer et Billede af den belgiske Maler *Stalleart*, benævnt „den sidste Gladiator-Kamp".

I en Kommentar til dette heder det, at en *Munk*, *Amachos*, oprørt over den grusomme Kamp mellem to Gladiatorer trængte ind paa Arenaen og ved Korsets milde besvergende Magt skilte de kjæmpende ad, medens han selv maatte lide Martyrdøden.

Man vil maaske kalde Lignelsen søgt, men naar den ubuden paatrænger sig, kan den vel altid forsvare sig.

Dette Billede minder om den Stilling, M. indtog, selv Tredjemand paa Scenen, i hint vor Digtekunsts mindeværdigste Tiaar: 1830—40.

Som en sand Fredens og Forsonlighedens Apostel stod han her ligeoverfor vore to Digtergladiatorer, omgiven af hin fanatisk bevægede Tilskuerkreds; kun var det her de stridende, der en for en bukkede under, medens Mægleren længe skulde overleve dem.

Mægler kalder vi ham, uagtet han i denne Strid egentlig talt ikke kan kaldes saa, en Strid, hvori han vistnok ogsaa havde sin Mening, men hvori han aldrig traadte personlig op.

Andreas Munch repræsenterer et Element i vort norske Samfundsliv, som vi, maaske uden at være os det ret bevidst, dybest savner: *Hjertets*, *Følelsens*, et Element som man nu engang vil stemple som det specifik kvindelige, medens Arenakampens Vildhed og Uforsonlighed endnu synes uindskrænket at gjælde for den „kristne Menneskeheds" anden Halvdel. Denne Norm for den sande Mandighed pleier vi vistnok helst at søge i fjernere Tiders mer barbariske Tilstande; men hvad skal vi da sige om vor Nutid, hvor Mand mod Mand, Borger mod Borger, Nation mod Nation, værre end nogensinde staar rustet mod hinanden?

Det er disse tvende Livsmagter, Styrkens og Mildhedens, kald dem kun den mandlige og den kvindelige, der i Nationerne indtager den skarpt sondrede, endnu ikke forsonede Stilling til hinanden, og *visselig ikke mindst i vort Norge.*

Det er i saadanne Samfund, Digtere som A. Munch optræder som Formidlerne, og maaske derfor har man fornemmelig villet betegne ham som en Kvindernes Digter.

Men er det *deres* Savn og Krav og Haab, han i sine mange, af en saa varm Følelse baarne Sange og Skildringer har givet

Ord, saa kan vi med fuldt saa megen Føie kalde ham en Digter for Mænd; det er det *rent menneskelige* i sine ædleste, mere ophøiede Rørelser, i sine Lidelser og Kampe, han har gjort sig til Tolk for.

Og dog — det sterkere Kjøn raader nu engang for Tiden og dens Stemninger og dens Tilstande; derfor har Røster som Andreas Munchs vanskeligere for at trænge igjennem, og derfor er han heller ikke vurderet saaledes, som han tilfulde fortjente det.

Der vil komme en Tid, da man atter vil læse ham, læse ham med det stille Velbehag, hvormed man efter de længe uhyggelig oprørte Søer glider ind i den lune, skjærmende Bugt.

* * *

Maatte disse Betragtninger over vor bortgangne Munchs Digterart og -værd bidrage lidt til paany at vække og styrke Bevidstheden derom, og navnlig hos den yngre Slegt, Bevidstheden om, at vi alle, Unge og Gamle, er denne Mand noget skyldig, at vi har noget at indhente.

Hans gjenlevende Hustru, der bragte hans jordiske Levninger op til Hjemmet, har allerede tidligere skjænket hans Marmorbuste til det norske Studentersamfund, ligesom hun staar i Begreb med at reise ham et Monument paa Graven.

Skal vi tillade, at hun, den Fremmede, hvem vi allerede paa en Maade skylder hans Liv fra den Dag, da hun blev den af Skjæbnens Slag saa grusomt prøvedes Trøst og Støtte i et langt kjærligt Samliv, skal vi lade hende alene den Forpligtelse at reise ham et Minde?

Pladsen dertil synes at tilbyde sig selv.

Andreas Munch kan man sige har opdaget *Bygdø,* det gamle, minderige Bygdø, ligesom Kammerherre *Holst* har skabt og skjænket os det nye. Tidligere havde vi blot et Stykke Sommertilflugtssted i den gamle agtværdige spidsborgerlige Stil med sine vel afstængte „Løkker", hvorhen man naaede ad nogle mindre velbanede Veie, et Sted som vi kaldte „Ladegaardsøen", og hvor vi vistnok havde faaet anbragt et ganske pent lidet Slot, som dog ikke syntes ret at passe til Omgivelserne.

Men ligesom vor utrættelige, energiske Holst har omskabt Ladegaardsøen til et lidet Paradis af fornem, kunstbeaandet Skjønhed, saa kan man sige, at ogsaa Munchs Navn uforgjængelig er knyttet til denne fortryllende Ø. Vi formaar ikke bedre at udhæve dette end ved at opfriske i Erindringen lidt af, hvad der faldt i Tale og Sang ved hans Digterjubilæum, der i Sommeren 1880 saa smukt og festlig blev feiret, netop denne hans kjære Ø.

Vi hidsætter af *Dietrichsons* Tale ved Anledningen følgende:

. . . „Ja i disse Lunde skal hans Fest feires; thi om nogen „kan kaldes det skjønne Bygdøs udkaarede Sanger, og om „nogen kan kaldes Barn af vor norske Sommers korte, ve- „modige Herlighed, saa er det Andreas Munch. Over disse „Strande har han kastet Romantikkens duftende Blomsterflor, „i Bygdøs Sommerskjønhed, som han har besunget, være han „nu hilset og takket af sine Landsmænd.

„. . . Vor unge Digtekunst har nu sin Sommer; den blomstrer „og fredes, og med Rette glædes vi derved. Men vil vi se dets „Tempels Tinder stige i denne Sommer, lad os da erindre at „takke de Mænd, der lagde Templets Grundvold, lad Sommeren „ikke glemme, at den er Vaarens Barn; det bør os, som en af „vore ædleste Digtere har sagt, at „kalde Anemonerne for Aarets „Pryd, skjønt vi ved, at Roserne vil komme.[1]

„Og en saadan Aarets Pryd i Norges Digtervaarbrudd var „Andreas Munchs Digtning. Her er ikke Stedet til en kritisk „Vurdering, end mindre til en tom Panegyrik, men det tør og „skal siges, at A. Munchs Digtning havde Vaarfloraens deiligste „Egenskaber: dens bly Ynde, dens friske vaarlige Duft.

„Kan Norge glemme, at det var ham, som midt i Vrimlen „af de hastemte Toner først skjænkede os en Fædrelandssang, „der var sungen af Hjertet, og derfor anderledes end alle andre „tidligere gik til Hjertet? Er der nogen i denne Kreds, hvis „Hjerte ikke har bævet ved Ord som disse:

„Du vil savne den Jord, hvor din Moder har grædt,
„Hvor som Barn du i Skovene sang.
„I det Land, hvor din Fader til Jorden er stedt,
„Vil du længes at hvile engang."

„Er der nogen i denne Kreds, der ikke har jublet i sit in- „derste, naar Billed, Toner og Ord strømmede sammen til en „eneste stor Fest: „Brudefærden i Hardanger"? . . . Hvem har „ikke været løftet af den sorgfuld skjønne Tanke:

„Det er bedre at have elsket og tabt,
„End aldrig at have elsket en Gang![2]

[1] Henrik Wergeland: „Paa Sygeleiet".

[2] Vi kan forstaa, at Taleren ved en Anledning som denne har undgaaet at nævne hans „Sorg og Trøst", dette i vor Literatur enestaaende Digt, en Sangens og Kjærlighedens Høisang, der underlig maa have kastet sine Funker ind i mangt et Egteskabs Iskulde.

„Jeg kunde længe blive ved, vilde jeg drysse over eder hele „den Rigdom af vemodsfuld Skjønhed, han har bredt over vort „Folk. Nu vil vi takke ham for det alt, altsammen, nu skal „han vide, at han er elsket og erindret i sin Sang, om end „Livet har ført ham selv bort fra os, og om end nye Tider „har skabt nye, fremmede Interesser, som ikke er hans — „vide det just af os, den nye Tids Arbeidere."

Saavidt Dietrichson. Og vi vil lægge til: Nu vil vi takke ham for alt, altsammen, om end Døden har ført ham bort for os, og om end nye Tider har skabt nye, fremmede Interesser, der ikke var hans . . . hvad *han* var, vil vi derfor trofast mindes.

* *
*

Hvad han var, vil vi derfor trofast mindes, og værdigst gjør en Nation dette, naar den reiser sine Digtere et *synligt* Tegn derpaa.

For Andreas Munch tænker vi os et saadant, helst i Form af et Buste-Monument, der smukkest vilde finde sin Plads paa hans kjære Ø.

Skulde Tiden endnu ikke være kommen dertil?

Vore Partistridigheder, der nu længe saa sørgelig har optaget og splittet Gemytterne, der ogsaa kastede en Skygning ind i vor gamle Digters sidste Leveaar, maa dog, som andet Bygeveir, engang drive over. Trangen til at udhvile i ædlere, mildere Indtryk vil da dobbelt melde sig. Enhver i vort Land, der har Sans for Kunst og Poesi, disse sande Livsfornyelsens Kilder i en Nation, vil da, til hvilket Parti *han* eller *hun* end hører, besinde sig paa, hvad ogsaa A. Munch har været os, og spore Ønsket om synlig at lægge det for Dagen som en kjær Forpligtelse.

Maatte denne Tid ligge nær! Som et Fredens, Forsoningens Tegn i al vor Splid, vil vi hilse det.

VOR STORE LILLE BY.

C. C.

(„Aftenposten" 6te Oktbr. 1885.)

Det synes mer og mer at skulle blive en ubestemmelig Fremtidens Sag at erkjende paa hvilken beklagelig Maade vort Kristiania er bygget. Endnu synes det som om kun Fremmede eller egne Tilreisende, som kommer udenfra, har faaet en Smule Øie derfor, og hos hvem det første forvirrede Indtryk

da mer eller mindre vil samle sig til Bevidstheden om noget grundforfeilet, uopretteligt. Overalt, hvor vi ser hen, savner vi denne sammensluttende Enhed — Storbyers første Særkjende — en Enhed, der midt i den rigeste Afveksling dog kan overholdes og virke harmonisk. Her er alt uensartet, splittet; enhver synes at være ledet af en bestemt Tilbøielighed til at bygge sit Hus, saa at det mindst muligt ligner Naboens. Et Par Nabohuse har tilfældigvis faaet en saadan forræderisk Lighed med hinanden, at man kunde tage dem for ett; Vindusrækkerne i statelig Buestil bidrager sit dertil. En ny Eier drager ind i et af dem, og — jeg vil min Tro „se ind af mine *egne* Vinduer" — Buerne mures til og giver Plads for den almindelige platte Vindusform. Vi har Eksempler ved Haanden.

Det er denne snævre Partikuliaritetsaand, der uhindret har faaet raade inden vor Hovedstad, som til evige Tider vil stemple den til en By af provinsielt Tilsnit, provinsiel Rang. En eller anden Ildebrand kan saa gribe ind og i det mindste stykkevis rette lidt derpaa. I Sandhed, vi nødes til at erkjende, at vi skylder denne ubudne Regulator, der af og til har hjemsøgt os, de enkelte nogenlunde helstøbte Partier, vor By har at opvise.

Og denne beklagelige Hang til det smaalige snirklede, udstykkede, gjør sig ikke alene gjældende i vor Bygningsmaade; man kan paavise dens Spor i alle vore offentlige Anlæg.

Naar man fra Slottets Vinduer mod Vest skuer ud over Parken, vil man kunne se noget glitre dernede mellem Træerne, noget, der kunde bringe Tanken hen paa et Speil, der er slaaet i Knas udover et teppelagt Gulv.

Gaar man ned til Stedet, vil man finde et Kompleks af 2—3 Damme, indrammede i alle mulige og umulige Bugtninger og Slyngninger. Af Frygt for at Indtrykket dog let kunde blive for storartet, har man anbragt en liden Øklat i hver af disse Damme. Det er overflødigt at bemerke, at Vandet allerede har antaget dette trube, moradsagtige, som ligger til alle indsnævrede Vandleier, og det hele vil, naar Træerne vokser til, ganske forsvinde i Skyggen. En Flok Ænder finder sig imidlertid inderlig vel der; her er alt, hvad de kan ønske og begjære, medens en Svanefamilie, mindre tilpas, synes stille at længes efter en mere standsmæssig Leilighed.

Paa en af disse Øer har man anbragt et Andehus, medens der paa den anden hæver sig noget ubestemmeligt noget i lys Stenfarve, som man ved nærmere Betragtning kunde fristes til at tage for et Springvand, hvis det var muligt at forene Fore-

stillingen om en Prydelse foran et Slot — vor eneste Konge borg — med et Snurrepiberi som dette.

Skulde det aldrig være faldt den ærede Slotsbestyrelse, eller hvad man nu skal kalde de her raadende, ind, hvilket ganske andet Indtryk det havde frembragt, om man havde slaaet alle disse Smaaparceller sammen til et Parti—Sø—Kanal, eller hvad man nemmest kunde faaet ud af det — kort, noget i Lighed med, hvad man støder i alle nævneværdige udenlandske Parker og Stadsomgivelser? *München* kan saaledes opvise en ved Kunst frembragt ganske anselig bred Elv med Vandfald, der strækker sig flere *Mil* gjennem den deilige Königspark.

Skulde det forfeilede ikke kunne rettes paa? Os synes det at være en Nationalsag at faa dette Parti af vor smukke Slotspark forandret til noget, som Fremmede ikke fristes til at le af, og vi faar lidt mindre Grund til at græde over.

FRA EN HUSMODER.

(Anonymt i „Aftenposten" 24de Oktober 1885.)

Jeg er vistnok ikke af dem, der blander sig i uvedkommende Sager, allermindst i saadanne, som omhandles i Aviserne, der nu engang er Mændenes Gebet; men det hænder dog, at der kommer Ting frem deri, som, om de ikke direkte angaar os Fruentimmer, vi nok kunde have vor Mening om.

Der er saaledes til Eksempel i den senere Tid skrevet meget om Teatret og det beklagelige i, at det har saa lidt Søgning, og man har derfor søgt flere Grunde, blandt andet at Forvaltningen ikke har været saa god som ønskeligt kunde være.

Jeg er norsk Husmoder og skal naturligvis ikke indlade mig paa at drøfte disse Grunde; men jeg vil tillade mig at angive en Grund, som de ærede Herrer Indsendere kanske ikke har tænkt paa. Det er den uheldige Anordning af vor Spisetid, som vi endnu ikke har faaet rettet paa, uagtet vi bestræber os i saa mange andre Ting at følge udenlandsk Skik.

Hvad har nu det med Teatret at gjøre? vil man spørge. Ja, det var netop det, jeg vilde forklare.

Selv har jeg aldrig været i Udlandet; men jeg har i yngre Dage havt en Kusine paa Fædreneside og senere tvende Søsterdøtre, som har opholdt sig et Aars Tid i Paris. Først *Hanna*, der var der længst, saa *Rikke* og *Anastasia*. Alle led de af Kardialgi, en Sygdom, som gamle Doktor C. forsikrede, at mindst $^2/_3$ af vor Ungdom lider af. Desværre har ogsaa jeg, skjønt

hjemmefødt paa Landet, hvor der dog skulde være sundere, ogsaa som ung havt en Snev af denne Sygdom. Det er saa underligt med den; man spiser sine Maaltider med briliant Appetit, men saa bagefter kommer det med denne Sviden i Brystet og en Trang til at sætte sig hen og græde; man blir saa underlig melankolsk. Men dengang forstod man sig lidet paa den, medens det nu har vist sig, at et Ophold i Udlandet oftere har bragt Bedring. Som sagt, *Rikke* og *Anastasia* var det, som sidst prøvede denne Kur. Det var vel en Begeistring over Paris i deres Breve! Især kunde de ikke nok berømme dets Café au lait, de prægtige Grønsager — saadanne Asparges! Og jeg, som havde gjort mig rigtig til af min Kaffe, og nu skulde 1/4 Kaffeekstrakt, opspædet med 3/4 kogt Melk være saa meget fortræffeligere! Nei det fik de mig ikke til at tro. Det første, deres Læge havde spurgt dem om, var ogsaa om Diæten. Om de spiste Fløde? . . . Fløde? ja, det skulde vi mene; de maatte ikke være norske ellers. Fløde paa Kaffe- og Tebordet, Fløde til alle Stuvninger, alle Havens Bærsorter, vore Flødebunker ikke at nævne. Se det var netop det gale. I de rigtige Flødelande ser man ikke Fløde; det gaar altsammen i Smørkjernen. Hvordan Retter det kan blive, forstaar jeg forresten ikke. Men det er nu især *Spisetiden*, som var saa forskjellig fra vor og som skulde være saa meget sundere; ja det vil jeg gaa ind paa. En let Te om Morgenen, som de Fremmede gjerne nyder paa Sengen. Saa kommer Dagens to Hovedmaaltider, en kraftig, tildels varm Frokost med Kaffe eller Chokolade Kl. 12, og saa Middag Kl. 6 præcis. Og dermed afsluttes Dagens Møie og Besvær baade for Forretningsmanden og Arbeideren, baade for Husmoderen og for Tjenerne. Aftenen tilhører da Familielivet eller Adspredelser udenfor, som man har Raad eller Trang til.

Men lad nu Grunden saa være, hvilken den vil, friske blev vore unge Reisende ved denne nye Leveskik. Det var merkværdigt, hvor de kom sig alle tre, indtil de var vel hjemme igjen; da gik det desværre lidt nedad. Jeg tilstaar, at jeg vergede mig i det længste mod at gaa ind paa den udenlandske Vis at ordne Dagen paa. Men jeg tror, den vilde i mange Henseender være heldig. Jeg kan føle det paa mig selv, som har stort Hus at sørge for; man bliver saa underlig slap og træt, naar Dagens Møie udhales saa længe, og der ikke levnes for nogen en Smule Tid til Hvile og Forfriskning. Og især for Ungdommens Skyld kunde det nok være værd at faa en anden Orden paa Dagen, da det er tydeligt, at den ikke trives

derved, og det dog blir for kostbart at sende den til Udlandet. Jeg forsøgte ogsaa lidt herpaa; men derom vilde nu min Mand ikke høre noget.

„Frokost Kl. 12 og Middag Kl. 6! Hvad er det for noget Galskab," sagde han igaar, vi talte lidt derom ... „og hvordan skulde vi saa skjøtte vore Forretninger, naar vi skal gaa og drive hele Aftenen ...?"

„Ja men *Svendsen* min, naar alle andre store Lande har indrettet det saa, og di har da ogsaa et Forretningsliv, skulde jeg mene. Jeg har hørt Folk, der har havt Anledning til at prøve begge Maader, sige, at de arbeider mere og dygtigere end vi herhjemme med vor lange Arbeidstid ... Rikke og Anastasie fortæller, at ..."

„Aa du med din *Rikke* og *Anastasia!* Hvad skjønner de sig paa det ...!" og dermed slutter gjerne mine Forsøg paa at faa Svendsen stemt derfor, og det bliver ved den gamle Orden, som vi har kjendt den fra Bedstefars Tid. Vi begynder med et tungt Maaltid og slutter den senaftens med et endnu sværere. Hvad der ligger imellem, er da Middagen, Kl. 1—2, ofte tarvelig nok at gaa saa længe paa.

Kommer saa Teatertiden. Hvem kan tænke paa at gaa i Teatret! Svendsen kommer hjem henved 8, undertiden senere, fra sit Kontor, inderlig træt, som enhver kan tænke sig, kaster sig i Sofaen og griber til Bladene. Kommer der saa nogen, som vi altid kan gjøre Regning paa — gamle Onkel Bernt hører til de faste —, saa gaar det løs paa en Diskut og Disput saa hidsig og høirøstet, at det kan høres paa langt Hold. Aldrig tales der om andet, end hvad disse fatale Blade har at berette den Dag. Hører jeg andet, saa lang som Aftenen er, end om Høiremøder og Venstremøder, om ynkelige Fiaskoer i det ene Blad, hvad der kaldes „glimrende Udfald" i det andet, saa vil jeg aldrig være ærlig. Staar der i en af dem, at „Festen begunstigedes af det heldigste Veir", saa kan man være temmelig viss paa, at det øsregner i det andet.

Naar Punchen kommer, kan Stemningen mildnes lidt. Der tales da vakkert om en større Tolerance, om den Uforsonlighed, der saa sørgelig adskiller Partierne. Men altid om det samme. Det kan ikke nytte, om jeg vilde forsøge at bringe Samtalen ind i en anden Retning. Nu, Svendsen, sa' jeg en Dag, nu kan jeg glæde dig med, at den Sort Tobak, du har talt saa om, er at faa. Virkelig! hvor staar det? Her i „Dagbladet", hos Kjøbmand Ousen.

I „*Dagbladet*"*!* og hos *Ousen!* Tak skal du ha'! Du ved, jeg kjøber ikke for et Øre hos *Ousen* eller nogen af hans

Kompagni! . . . Men snilde Svendsen min! . . . Ikke for et Øre! — og Svendsen savner den Dag idag sin Yndlingstobak! Ligedan er det gaaet med en anden Sag, som der tales saa meget om nu, med Kvindesagen. Svendsen var ordentlig en Slags Velynder af den før, ingen, tør jeg nok sige, holdt saadanne „Taler til Damernes Pris“ som han; de er bekjendte. Men nu er han bleven saa lynende gal paa den, siden Venstre begyndte at tage sig af Sagen, at han ikke taaler at høre den nævne. Det samme er det med *Kristian,* kun omvendt. Han kunde være slem nok til at spotte den før, men nu, siden *Berner* har faaet istand noget som en Kvindeforening, nu skulde man høre! Glad maa jeg næsten være, naar han ikke er hjemme om Aftenen; ellers kommer det til Kjævleri og Disput, og det er ikke tækkeligt at høre mellem Far og Søn.

Se, det er nu den Familiehygge, vi har, og jeg tror sandelig ikke, at den er bedre i mange andre Huse her i Byen. Og spør jeg endnu engang, hvor skulde vi tænke paa at søge Teatret eller anden Oplivelse udenfor? Svendsen har altid ærgret sig over noget og har ingen Lyst, og jeg har nok med at skaffe til Aftensbordet, skal det tilfredsstille Folk, som har spist Kl. 2. Og jeg har dog i tidligere Dage sværmet for Teatret, og endnu kan det gaa i mig, naar der gives noget aparte. Hænder det saa en sjelden Gang, naar der averteres et af mine Yndlingsstykker, at jeg tænker: nu *vil* jeg gaa iaften, saa kan jeg være saa viss paa, at der kommer noget i Veien. Enten melder Tante Lene med sine to Døtre sig ind fra Løkken, eller ogsaa er det den Dag, Svendsen har sit Vihstparti. Det er saa sikkert, saa sikkert som at „Morgenbladets Hamburgerkorrespondent begynder Linjen med Fondsbørsen“, som Kristian pleier at sige, naar han ingen anden Vittighed har ved Haanden.

Saa er det da *Julle*, som faar gaa, naar der er nogen Mulighed til det, og her mangler vist ikke Lysten, derover skal der ikke klages. Klokken saa ved 11 kommer Julle hjem og sætter sig til det ventende Aftensbord, hvor jeg da har stræbt at bevare nogle Rester af Skinken, Oksestegen, Sildesalaten og hvad der nu kan falde sig. Kanske dertil en liden halv Bajer, hvis Teen er bleven kold. Med hvilken Appetit hun giver sig ifærd dermed, overlader jeg til enhver at betænke, som vil gjøre sig den Uleilighed at udregne, hvor mange Timer der er hengaaet siden Middagen.

Desværre begynder stakkels Julle ogsaa at spore Tegn til den slemme Kardialgi.

BREV TIL DIGTEREN IBSEN.

Af C. C.

(„Nyt Tidsskrift“ Novbr. 1885.)

Hvad siger De nu, *Ibsen*, hvad siger De til den store Begivenhed, der merkede Deres sidste Besøg herhjemme? Den kom som et pludselig Stormrusk, oprystende, vækkende — dybere, mere følgesvanger end vi alle tænkte. Mig, jeg tilstaar det, har den glædet. Det har været en sand Forfriskelse at følge den hele Procedure, Bekjendelser og Forklaringer fra „de Fornærmedes“ Side, der i blotstillende Udførlighed intet efterlader at ønske af, hvad der kan kompromittere deres egen Stilling i den.

Endelig! sagde jeg. Endelig er der gaaet en ordentlig Revne i det Frasehylster, hvormed alt skal dækkes her i vor By. Mer og mer vil det nu briste og vise os den hule Grund. Men der maatte en *Ibsen* til at give Stødet. Vi begynder at faa lidt Luft i den Kvalmhed, hvori vor berømmelige Hovedstad uforstyrret har indlullet sig helt fra *Bernt Ankers* Tid — den største Frasemager, vi har eiet — Selvindbildningens Kvalmhed, at den er Intelligensens, Smagens, Kunstens og Poesiens Vugge og Moderhjem i vort Land.

Det sidste, Kunstneres og Poeters beskyttende og opmuntrende Moderhjem, er den nu mindst af alt. Der gives i vort hele Land neppe en mere filistrøs og, særlig naar det gjælder en Forstaaelse af hine mer meteorlignende Fremtoninger paa vor Samfundshimmel, en mere ubehjælpelig konfus By end Kristiania. Men ulykkeligvis har den æstetiske Høiesteret ogsaa sit Sæde der, og dette vort hjemlige „Vehmgericht“ har ogsaa ufortrødent arbeidet paa at nedkue alt, hvad der løftede sig en Smule op over dets egen Horisont. Heldigvis lykkes det ikke altid. Meteoret kan pludselig præsentere sig som Stjerne, en Opdagelse, som vi allersjeldnest selv har Æren for.

Det er eget nok, mon man skulde sige, at denne antipatiske Atmosfære, dette Kansel- og Katedervældets kolde Tryk, der ruger over denne vor akershusiske Metropol, virker selv paa de Ufødte? Næsten ingen af vore Digtere er født i Kristiania, og de, som Nødvendigheden drager dig — desværre er det her, de er tvungne til at søge den første Dressur til deres senere Livskald —, vil alle som en have følt en stigende Trang til at forlade det igjen for at finde et mildere Paulun ude blandt Fremmede. Der er næsten ikke en af dem bosat her.

... „Digter! er det ikke andet, du duer til? ... Se heller at faa dig en Skolelærerbestilling etsteds ... der skal være en ledig i *Svelvig* eller paa *Kongsberg* ... Digter! ... af den Slags Fantaster har vi nok."

„Hvad heder du?" — *Henrik Arnold.*

„Ah, er det dig? ... Har du noget Betyg udenfra?"

„Udenfra! ... jeg? ... nei, det er aldrig faldt mig ind at skrive for andre end mit eget Folk ..."

„Ja, men dit Folk forstaar dig ikke. Du er en forskruet Fantast, en Himmelstormer, en Urostifter — en *umulig* med et Ord ... Ned med ham!"

Og de slog ham ned. Der skulde virkelig Kraft til, men de fik ham ganske ordentlig ned.

Et Par Aar gaar hen.

„Gud, jeg har tat Feil!" siger pludselig Kristiania. „Han er en stor Digter. Det er nylig opdaget. *Hartvig Lassen*, ja selv en dansk, *H. Schwanenflügel*, har edelig bevidnet det ... Reis ham en Statue midt i min By, jo høiere, jo bedre! ..."

Og de reiste ham Statuen, og der var stor Hyldning og Fest.

„Hvad heder du?" ... *Johan Sebastian.*

„Ah, det er dig! ... hans Fiende, hans værste Modstander. Det skal du faa undgjælde, at vi tog Feil af ham og slog ham ned. Vi skal sky dine Forelæsninger, et Skjældsord skal hilse dig, naar du træder op, skrevet paa din Pult ... Du er ikke mere vor Bys forkjælede *enfant terrible,* Damernes Skræk og Beundring; Lykken har vendt dig Ryggen, du er kun en unyttig Versemager, en gammel, bøiet, bitter Mand ... synk hen i din Forladthed!"[1]

Der er gaaet nogle Aar.

„Har du hørt, at den 29de er det *Johan Sebastians* Jubilæumsdag?" ... „Nei virkelig? ... Død og Pine! der maa gjøres noget. Naar det kommer til Stykket var han dog en af vore Størrelser ... Lad os se at faa noget istand."

Fakkeltog og Hyldning.

„Og du, du har ogsaa git dig af med at skriblisere og det længe nok ... Betyget udenfra vilde maaske lidet nytte dig, men har du vundet dig et ordentligt Publikums Sympati og Anerkjendelse og ikke blot nogle Fantasters, er du som andre dine skrivende Søstre trængt ind i Kjernen af dit Folk? ... Kan vore Prestemænd, kan en agtværdig Skolelærer eller Land-

[1] De har vist hørt, at nogen af „Atenes Sønner" havde skrevet et: *Æsel!* paa Pulten, hvortil *Welhaven* med sin sedvanlige Slagfærdighed føiede et *-driver* til, før han steg ned.

handler med Tryghed og Glæde lægge dine Bøger paa sine unge Døtres Jule- eller Konfirmationsbord? . . . Svar os herpaa!"

Ak nei, desværre, jeg har vist ikke voldt mange af dem saadan Glæde!

„Nei, fordi dine Bøger ikke er skrevet i den rette ydmyge Aand, de er mere skikket til at saa Ufred og Misfornøielse. Dog, vi er en ridderlig Nation . . . vi vil tage Hensyn til dit Kjøn, din Udmerkelse skal hede Udpegelse, en *aandelig* Død, stille og tyst, som det sømmer sig en Kvinde . . ."

Mange Aar er gaaet hen, og den stille Død er lykkelig tilendebragt . . .

Atter en! „Hvad heder du?" . . . *Henrik I.* „Har du Betyget?" . . . Hvilket Betyg? . . . „Nu Betyget, Attesten *udenfra* . . ."

„Nei, jeg har intet Betyg udenfra. Men jeg har skrevet *Catilina*, *Hærmændene paa Helgeland* og *Fru Inger til Østraat* . . .

„Aa visvas med dine „Hærmænd paa Helgeland" og din „Fru Inger til Østraat" . . . En af vore Brødogvandkure vil være dig tjenligst, dertil hver Dag en ordentlig Dusch af Ærgrelser og Smaabekymringer, indtil de grimstadske Digtergriller er forgaaet dig . . ."

Ti Aar er gaaet hen.

„Gud, vi har tat Feil . . . Han er en stor Digter . . . Fra alle Europas Hjørner — selv fra Kjøbenhavn — forlyder det . . . Hans „Hærmændene paa Helgeland" og hans „Fru Inger" er Mesterverker. Ja selv „Et Dukkehjem", som — vi tilstaar det ærlig — syntes os selvskreven til Parodien, et rent Fund for vort Samfundsteater, selv „Et Dukkehjem" skal være et Storverk, der spilles paa de første Scener . . . Velkommen hjem, o store Ibsen! „Atenes Sønner" hilser dig i din By! . . . Modtag vor Hyldning!"

Men vor Digter havde endnu sine første Indvielsesaar i denne sin By i levende Erindring. Han sagde lidt perplex: Tak! jeg fraber mig Hyldningen! og skyndte sig afgaarde, forbeholdende sig en mere passende Anledning til en nærmere Forklaring, en Høflighed, der blev meget ilde optaget, da man vilde havt Forklaringen straks.

Jeg gad vist, hvordan den *da* var bleven optaget!

. . . . . .

. . . . . .

Der har De, høitærede Digter, en svag Antydning af mine Indtryk af Christianialivet og den Aand, der raader her. Der er

i det mindste levnet mig god Tid dertil. Jeg kan sige, at jeg lige fra min Ungdoms Prøvelsestid, gjennem Enke- og Forfatterstandens lange Skjærsild, ikke har havt nogensomhelst Anledning til at skifte Mening derom.

Tigerstaden har nogen — mon ikke *Bjørnson?* — kaldt denne By.

Men hvad er der da ved den, at den paa alle poetisk og kunstnerisk anlagte Gemytter øver saadan nedkuende Virkning, som de siden, og da kun, naar det selvvalgte Exil byder dem særlig gunstige Vilkaar, formaar at ryste af sig? ... Hvad er det ved den, som gjør, at nogen kan falde paa at kalde den saa?

Jeg skal forsøge at besvare det, som det stiller sig for mig. *Det er, at vi lever og færdes paa en usynlig Fallit, at et Livsstof er gaaet op,* et Element, som er saadanne Naturers — jeg vil kalde det Digternes og — *Kvindernes* uundværligste: *Følelsens Element.* Hvor kan det være! Jeg har truffet Landsmænd ude — vel oplagte til alt, velvillig, ja hjertelig stemte — jeg har mødt de samme, naar de har faaet Tid til at kristianiasere sig lidt: ganske andre Mennesker! Jeg har aldrig kjendt et Sted, hvor den personlige Medfølelse er saa sørgelig afstumpet som her. Denne liden Deltagelse indbyrdes, denne Kulde i Familierne! ... dette Hang til at veie ethvert Individs Værd efter nogle tilfældige *ydre* Fordele! Det et en trist Tilstaaelse at maatte gjøre, at denne Stillingens Guldkalvdyrkelse træder sterkest frem i mit eget Kjøn — Afhængighedens og den aandelige Betydningsløsheds letforklarlige Udslag. En anset ydre Stilling! En Mand med en lidt klingende Titel, et solid, presentabelt Hus, en sikker Plads i Teatret og paa vore notablere Koncerter, et Par Gange om Aaret sit Navn paa en Basarindbydelse i et smukt veldædigt Øiemed — dette er, hvad der danner Høidepunktet af kvindelig Anseelse, Enestebetydningens Maal og Stræben.

Og denne Stillingsdyrkelse, denne Brammen med noget i [sig] selv betydningsløst skulde være mere fremtrædende her i vor By, Centret for vort aandelige Liv, vor Kultur?

Maaske netop derfor. Kristiania er Mændenes By. Om Deres metafor, Ibsen, at en Pebersvendaand regjerer vort Samfund, udtrykkelig er myntet paa denne vor Stad, vover jeg ikke at afgjøre. Men ett er visst, at Forvaltningen af alle disse Forgreninger af vort Lands Kulturopgaver og -interesser er samlet her og udelukkende lagt i Mændenes Hænder, det vil da, *i vore Dage*, omtrent sige: i Magtkonkurrancens og

Splidens. Og nu vore Kvinder, stillet som de er, uvirksom, udeltagende mellem et overdøvende Partibulder paa den ene Side, paa den anden et teologisk-zelotisk Tryk, der vist her i Skandinavien kan kaldes enestaaende, af hvis mørke Kuelsestrang, naar den en Gang imellem rigtig giver sig Ord, der for mig kun klinger et: bare stille! stille! Barn! hold jer pent udenfor, at eders Herrer „Gudnærmester" kan faa Ro til at — slaas.

Det er disse Magter, Partistridsbulderet med sit Magtbegjær og Stillingsdyrkelsen med sin lille Ærgjerrighed, sin Egoisme, sin Festivitetssyge, det er disse tvende Hovedmagter — Følelseslivets værste Fiender —, der for Tiden synes at regjere vor By. Følelsen for det nærmeste, for Individet, for det dybere menneskelige — digteriske Naturers uundværligste Element — gaar deri umerkelig tilgrunde. Man skulde kunne sige, at den Smule Hjertevarme, vi endnu har i Behold, og som det dog skulde være os Kvinders smukke Vestaopgave at verne om og vedligeholde, ogsaa som alt andet er spruttet op i de obligatofficielle Festtilstelningers Frasefyrverkeri for saa, naar Basarraketterne er knaldet af og Festosen fordunstet, at lade os føle det dobbelt slukt og tomt bagefter.

Farvel Ibsen! og Tak for Deres Protest. Havde jeg ikke sat Dem høit før, vilde jeg gjøre det nu.

TIL BESTYRELSEN AF DEN FRISINDEDE STUDENTERFORENING I CHRISTIANIA.

(„Aftenposten" 31te Decbr. 1885.)

Jeg har en Tak at bringe for den viste Udmerkelse, at tælle mig som Æresmedlem af Deres nystiftede Forening, og det ved Siden af vore store Digtere. Uvant, som jeg er, til at nævnes i Række med dem, er Æren dobbelt.

At jeg med Interesse har fulgt Bruddet med det gamle, at mine varmeste Ønsker følger den nye Forening, det vil enhver let forstaa, der kjender mit „Brev til Ibsen". (Se „Nyt Tidsskrift" for Novbr.)

At jeg, for at kunne bevare denne Interesse lige frisk og varm, stille maa holde paa mine Betingelser, vil ligesaa uafviselig udgaa af alt, hvad der fra min Haand foreligger Offentligheden.

Strengt taget bekjender jeg mig ikke til noget politisk Parti; af den Grund turde jeg neppe tilegne mig den Udmerkelse,

det frisindede Studenterforbund har vist mig. Spørger man mig, om jeg er „rød“ eller „hvid“, kan jeg ligesaa godt svare: Chamois — det er ogsaa en vakker Farve. Jeg optager billigende eller misbilligende, uden Hensyn til Partistandpunktet, hvad der synes mig at fortjene det — har blot efter Evne søgt at fordre et Element i vor stridbar gjærende Tid, der mest og saa beklageligen savnes: Billigheden, Upartiskheden, *Humaniteten;* jeg har villet paavise, hvori Savnet, efter mit Skjøn, dybest har sin Grund. Har noget i min Produktion lignet en *politisk* Bekjendelse, saa bunder den dog paa det samme uryggelige Grundsyn, hvorpaa denne Produktion er bygget: mit „Høire“ og „Venstre“ heder *Mand* og *Kvinde*.

Et andet Syn paa, en anden Plads for, en anden, en saadan Agtelse for denne sidste, er det, som efter min Politik, maa besjæle vor mandlige Ungdom, skal den i ret Forstand kaldes „Tidens Bærere“ — derunder forstaaet dens Løftere til noget høiere og bedre.

Kvinden agtes ikke ved at minde om hendes Tilværelse i nogle banale Skaaltaler, agtes ikke ved, at vore første Digteres Bestræbelser i hendes Sag — den alvorstungeste, Tiden maaske har oppe — gjøres til Gjenstand for Grin og Løier paa et Studenterteater, for maaske Ugen efter paa denne samme Scene at paradere som Baldame; vore Digtere hædres ikke ved paa denne Maade at drages ned, for saa, naar Leilighed gives, [at] beredes en eklatant Hyldningsfest.

Til den vordende Ungdom knytter vi andre Forhaabninger. Mine varmeste Ønsker følger den nye Studenterforening.

Kjøbenhavn, 28de December 1885.

Camilla Collett,
født Wergeland.

TIL FRU W. M. FRA C. C.

(„Nylænde“ 15de Decbr. 1889.)

„En stakkels Rankevekst“ skulde du være —
Der hjælpeløst slynger
Sig til og klynger
Sig til, hvad bedst du kan støtte og bære? . . .
Nu vel! Men Ranken den gror og gror,
Med ett har den vokset sig sterk og stor.
Over Revner og Brøst, over Mure og Vægge
En Skjønhedens festligste Skrud vil den lægge . . .

Saa ynder vi Huset, i Sandhed beror
Paa Rankens Vekst det mer end man tror . . .
Og kommer saa Høsten med herjende Magt
Og melder dens Hverv som Ranke fuldbragt,
Den bøies dog ikke. Er *end* hvert Blad
Af Savnets mildnende Taaredug vædet,
Den vidne vilde, freidig og glad,
Mindet er rigt, jeg har levet og glædet! . . .
Og derfor med Tak vi mindes vil nu,
En saadan Vekst, Wilhelmine, var du.

BREV TIL FRU LAURA KIELER.

(„Tilskueren" 23de Mars 1886, „Aftenposten" 19de Septbr.)

Kjøbenhavn, Februar 1886.

Hvad vil De vide af mig? Noget, der kunde klare Dem en Personlighedens Forhold til min Produktion, hvilken første De unegtelig har havt mindre Anledning til at lære at kjende — vor Alder er jo saa forskjellig! — end denne sidste.

Jeg tilstaar oprigtig, at det koster mig Overvindelse at opfylde Deres Ønske. Hvad der foreligger af den Slags Bekjendelser, var ikke bestemt til at komme for Lyset i min Levetid. Kunde det imidlertid tjene til lidt Opklarelse af denne evige Misforstaaelse af, eller rettere dristige Tilbageslutning fra en maaske lidt uvant Art af kvindelig Produktion til Producenten selv, en Opklarelse, som De, kjære Fru Kieler, jo velvillig vil række en Haand, saa vil jeg ikke vægre mig ved at yde, hvad jeg formaar, til at dette kan ske. Desværre er en saadan Protest ikke den første af den Art.

Saa længe disse Fantasibilleder, hvortil denne Feilslutning giver Anledning, skyder op paa hjemlig Grund, har det mindre paa sig. Et andet er det, naar de overflyttes paa den fremmede Grund, hvor Anledningen til en Berigtigelse bliver vanskeligere, eller tildels umulig.

En saadan fremmed Anmelderkunstner er senest optraadt i et kjøbenhavnsk Tidsskrift *Nutiden* Nr. 435 forrige Aar med en Artikel overskrevet „Kvindesagens Forkjæmpere".

Jeg skal ikke med et Ord opholde mig ved selve Artikelen. Tonen i den taler for sig selv.

Men Forfatteren har illustreret denne sin biografisk-literære Studie med et Portræt af angjældende Forkjæmperinde, og det er om dette, jeg har et lidet Ord at sige.

Denne Udgave af et Portræt præsenterede sig allerede for et Par Aar sidnn i et illustreret Christianiatidsskrift, en saare mislykket Kopi efter det eneste Fotografibillede, der eksisterer af mig. Ogsaa var det kun i en Festanledning, Tilladelsen for første Gang til en saadan Offentliggjørelse paa en Maade blev mig aftvungen.

Et gyseligt Vrængebillede! Forat det nu ikke mere skulde komme frem, maaske gaa igjen og spøge efter min Død, tillod jeg mig en Advarsel derimod, optaget i „Mod Strømmen", anden Del.

„Et stygt Portræt faar vi finde os i," heder det der, „naar det ikke sjælelig gaar os altfor nær, men et Portræt, der lægger sin Styghed i Smil og Miner, finder man sig ikke i; dette Billede er en Forhaanelse for mit Minde."

Men min Anmelder i „Nutiden" har ikke agtet paa Protesten. Han har fundet, at Billedet passede godt til Teksten, og derimod kan jo intet siges.

„„Tungsind, Grubleri, Selvfordybelse, reflekteret som den melankolske, heftig som den koleriske, selskabelig som den sangvinske" ... Himlen bevare os, hvordan skal det stakkels Barn svare til al denne Zerissenhed!" ...[1]

Saa dreves jeg ogsaa til at spørge, da jeg maatte se alle de Eiendommeligheder og voldsomme Tendenser, som man en halv Levealder senere destillerede ud af mine Skrifter, anvendt paa et dødsstille Barndoms- og Ungdomsliv oppe paa Landet. En af disse mine Anmelderkunstnere har saaledes den smagfulde Betegnelse af en varmt udtalt Iver for Sagen, at „hun skummer af Forbitrelse" ... Nu, det vil jo altid sige noget i al vor Slaphed og Vanmagt, at man driver det til „at skumme".

Skulde der nu ikke være nok af Protester? Nei, der maa mere til.

Jeg maa gaa saa langt tilbage som til min Barndom. Døtre i Familierne blev dengang ret strengt opdragne, fik sig Katekismens — nota bene efter Samfundets Tarv tillempede — Lovbud: Ærbarheden, Selvfornegtelsen, Taalsomheden, Alttilgivelsen o. s. v. indprentede som uundgaaelige Leveregler.

Bibelens Mening med disse strenge Lovbud, der underlægger dem *Fællesforpligtelsen,* med andre Ord: gjør dem til *Menneskehedens,* fik vi vistnok vagt fortolket i Religionsundervisningen og i Kirkerne. Men hjemme i Husene opfattedes det ikke ganske saa. Der var der faststillet en Moral for Gutterne og

[1] Se „Et Gjenmæle" (Mod Strømmen, 1ste Del), foranlediget ved Hr. *Henrik Jægers* literær-biografiske Skisse: „En norsk Forfatterinde".

en for de smaa Piger. Hvad der for den ene Part gjaldt for en ringe Forseelse, kunde for den anden blive til en forskrækkelig Forbrydelse. Og denne Moralforskjel voksede sig umerkelig større og større med dem, indtil Kløften, den uoverstigelige, var der, og den fik sin høitidelige Stadfæstelse paa hendes saakaldte Hædersdag, hvor hun i rene, tydelige Ord overgives ham som fast Tjenerinde og Slavinde.

Der strides om, hvad vel *Ibsen* har ment med *Peer Gynt*. Man famler omkring i alle optænkelige Samfundslivets Former for at finde et Begreb, der svarer til denne hans Helt, og man kommer altid tilbage til den Nationalitet, han tilhører. Men vi norske vil ikke vide noget af Peer; det er heller ingen national Figur. For at udfolde en Livlighed som denne maatte en norsk Bondegut være rent overstadig.

Peer Gynt er simpeltvæk *Manden*, saaledes som Samfundet opdrætter og former ham, enten han nu optræder i Skikkelse af norsk ustyrlig Bondegut, europæisk Levemand, eller som Æventyrhelt nede i Marokko, ligesom *Solveig*, den utrættelig ventende, med Sæbevand og Toeklud altid parate Solveig, dets Ideal af Kvindelighed.

Og dette Samfundets Kvindeideal er det nu, vor Digter præsenterer os, medens han stille smilende ser til, om det endnu har Magt til at røre os.

Ibsen? . . . Ibsen godkjender ligesaa lidt Solveig, som han godkjender Peer.

Nu, lad enhver se i Peer Gynt, hvad han vil. For mig er dette kolossale Verk med sin norske Aladdinhelt kun Allegorien, Legemliggjørelsen af en Samfundsopdragelse, der opmuntrer alt, hvad der er slet i Manden, og kuer alt, hvad der er stort og godt i Kvinden.

Om jeg end tør sige, at mit kjære Fædrehjem mindre fremtrædende end maaske de fleste andre, hyldede hint Partiskhedens Princip, der her laa til Grund — vi blev alle, Brødre og Søstre, efter Datids Skik strengt opdragne —, laa det dog ubevidst i Luften. Det var baade smukt og rigtigt, om en liden Søster angav sig for Broderen, naar denne havde forskyldt noget. Jeg mindes en saadan Offerscene, engang min lille Bror var kommet i Skade for en Rude og havde tat Flugten. Det gik haardt paa, men jeg tog dog modig mine Klaps derfor, og nød vist — det var umuligt andet — Selvopofrelsens ophøiede Følelser dobbelt bagefter.

Opholdet i en Herrnhuter-Anstalt i Christiansfeld fra det 14 —16 Aar mellem nogle englelige „Søstre“ kunde kun drive

disse ideale Livsmaksimer op til en næsten overmenneskelig Høide, det vil da sige, gjøre et saadant afrettet Fuldkommenhedsautomat noget saa nær umuligt for den Verden, hvori det siden skal leve og færdes.

Saa fulgte Ungdomsaarene, en lang Række, i det ensomme Hjem — alle mine Søskende var allerede dragne ud — et drømmende Naturliv, kun afbrudt ved korte Besøg i Christiania, dengang skilt fra Hjemmet ved en lang, besværlig Dagsreise. Jeg formaar ikke at give en klar Fremstilling af, hvad der i hine Aar, vi maa vel kalde dem den vaagnende Bevidstheds, foregik i en stakkels uerfaren Sjæl. Tilsyneladende har jeg levet dem som enhver Datter i Familiehjemmet dengang: Potteblomstens Liv i Haven, saa længe Veir og Sommer tillader det, for saa, naar Høsten og Kulden kommer, at flyttes ind bag Ruderne.

Ganske som den vegeterende Plante har det dog neppe været. En Tvil, et Spørgsmaal vil allerede da have rørt sig i den ensommes Sjæl: Er disse os Kvinder med en saadan drakonisk Strenghed foreskrevne Lovbud, medens de ikke i mindste Maade synes at anfegte Mændene, Lovbud, der lægger Baand selv paa de ædleste Følelser, naar de lover os en Smule Livslykke, er denne saa ulige fordelte Moralbeskatning grundet paa Ret og Billighed? er den *kristelig*? I Kristi Lære forekommer ikke et Ord, der godkjender den. Hvorfor kalder da alle, som holder paa denne Uretfærdighed, sig Kristne?

Men der blev ikke spurgt. Det vilde ogsaa været fuldstændig unyttigt. Tanken om, at en saa ulige Udskiftning, der havde Aarhundreders Hævd for sig, kunde grunde sig paa Uret, var ikke født til Verden endnu, end sige en Protest derimod. Og nu en ung Pige, der ikke maatte have en Tanke engang for slige Ting!

Men alle disse fortrykte, hentærede Skikkelser rundt om i Gaardene, alle disse Fruer og Madamer *Gynt*, hvad havde de at sige os? . . .

Og saa gik den første Ungdom hen. Men disse kvalte Tvil om saa meget, alt medens den tvilende selv — og dette maa siges, skal et saadant Liv ret forstaaes — maatte bære Trykket af en Forsagelse saa tung, saa bitter, som den kan lægges paa et Menneske, havde den Virkning, at den omskabte den ellers livlig anlagte unge Pige til et saa taust, utilgjængeligt Væsen, som nogensinde kunde „kjede sig selv og andre med at spille Sfinksens Rolle", en løierlig Modsætning, i Sandhed, til den Figur, hendes senere Herrer Biografer har faaet ud af den!

Men saa hændte det, at der var én, som begyndte at tro, at Statuen kunde fange Liv, naar man vidste det rette Ord. En Veninde, en Korrespondentinde inde i Hovedstaden, havde nok røbet det.

Og denne upaaregnede *Pygmalion* kjendte det løsende Ord, der vakte Støtten til Liv, og saa længe han var der, dannede han et Vern om dette vakte Liv, at det skulde holde sig urørt af Verden, denne endnu saa lidet kjendte Verden udenfor med sin over vort Kulturlivs Buler og Udvekster formede og afglattede Samfundsmoral.

Jeg kan aldrig huske, at vi var uenige om nogen Ting. Jeg stolede saa ubetinget paa, at hvad han vilde, var det rette, at jeg syntes, det var mig, der vilde det. En deilig, en magelig Lydighed den *der!*

Jeg mindes engang, som vi vendte hjem fra en af vore Ministerballer i Stiftsgaarden; vi befandt os alene i den lukkede Vogn.

„Er det ikke underligt," sa' jeg, „jeg har den hele Aften ikke talt med et Menneske, nei, ikke et Ord! . . . Og du syntes jo, jeg var saa pen!"

„Du er en ensom Sjæl," sa' han, idet han tog min Haand og — ja, jeg kan ikke hjælpe det, det er nu engang hans Maner — og kyssede den.

„Men vi to taler dog sammen og synes aldrig, vi kan bli færdige."

„Jeg er ogsaa en ensom Sjæl, derfor har vi saa meget at sige hinanden."

Og han var det, kun i en anden Forstand, ganske anderledes overlegen, mere bevidst. Jeg skottede frygtsomt til Siden, hen til den mægtige Udenverden, i hvis Midte vi levede vort aandelige Eneboerliv; han skuede fornemt ned paa den.

Og siden, da dette Vern faldt, ak, altfor snart! har jeg kjæmpet tappert, blodig for at verne om disse Livsprincipper, vi havde fælles.

Og jeg har reddet dem; det er de samme den Dag idag, og vil blive det til min sidste Stund, som de, den unge Pige under tusende Tvil og Smerter tilkjæmpede og formede sig i den Eidsvoldske Naturensomhed.

Jeg har aldrig godkjendt dem, der gjælder i Verden, ikke dens Venden op og ned paa stort og smaat, paa ret og slet, ikke dens Æresbegreber og Love, ikke dens Hyldning af Skinnet og Vedtægten, ikke dens ukristelige Kristelighed. Jeg liker ikke de Grundsætninger, hvorefter den lever og handler, ligesaa lidt

som den godkjender dem, der gjælder for mig. Deraf den dumpe Uvilje, som mine Skrifter vækker, en Uvilje, der minder os om de Miner, som man møder, naar man halvkvalt i en overfyldt Kupé slipper Vinduet ned.

* * *

Og nu Resultatet af en saadan hvileløs langvarig Kamp? vil man spørge. Hvad har du vel opnaaet med dine Bestræbelser for at trænge igjennem det umulige? ...

Nu, jeg har i fuldt Maal opnaaet det Resultat, der er lovet, der vinker saadanne. Lønnen, der aldrig udebliver for den dumdristige, der vover at ville gjøre andre Meninger gjældende end dem, der raader i Samfundet. Og man skal ikke sige andet, end at de Livsmagter, der fortrinsvis repræsenterer dette Samfund og villig stiller sig som Organer for dets raadende Meninger og Stemninger: Vanedespotiet, den forhærdede Egoisme, man skal ikke sige andet, end at de trolig har røgtet deres Hverv og ikke forsømt nogen Leilighed til at plante deres Stene paa min Vei.

Dette var nu Anatemet, lyst over disse Bestræbelser for en Livssag, der er bleven min.

Men den mangler heller ikke Velsignelsen. Den har vundet en Velynder, en mægtig en, der vil gjøre hele Tidens Modstandstaktik til intet, som alt brøstfældigt, sigselvoverlevet, og vor Sag holder sig festlig beredt til at modtage denne Velynder, og den heder *Fremtiden*, og har med mer end ett Tegn allerede forkyndt os sin Nærhed.

Peer Gynt er kommen hjem igjen efter sin lange Tur.

Men *Solveig* er ikke ganske den samme. Hun kjeder sig i Sæterhytten og er bleven træt af at vente.

Og naar Peer saa kommer, liker hun ham ikke saa godt som før.

. . . . . .

. . . . . .

Dette er alt, hvad jeg kan meddele Dem, kjære Fru Kieler. Jeg véd ikke, om det er for meget eller for lidt af det, De ønsker at vide. Kun saa meget vil De med Visshed faa ud deraf: Jeg har kun været en Stemme i min Tid, en Stemme for Soiveigs vaagnende Træthed og Tvil. Den Personlighed, Naturen har forlenet mig, har ikke synderlig kunnet støtte denne Stemme. Havde jeg eiet nogle af de Egenskaber, man saa gjerne vil se i den, vilde meget maaske være anderledes.

Camilla Collett.

EUROPÆERNE KONTRA DE KONSERVATIVE.

(Anonymt i „Aftenposten" 26de Juni 1886.)

I brauter med Stornavnet „*Idealister*",
Med et fromt Slaaenkors for os „*Naturalister*".

Hvad betyder det saa? . . . Efter nedarvet Skik
Seigt holde fast paa en død Romantik.

I vil ikke slippe, hvad I har paa Bagen,
Ikke se fremad, se det er Sagen!

Men nu har vi nok af sligt skimlet og gammelt;
Det blir os — vi tilstaar det — snart lidt for vammelt.

Hvad er os jert Snak om „Uskyldsglæder"?
Tabte Sager, som man ikke begræder!

Om „Trofasthed", „Dyd" og andet sligt mer? . . .
Sprukne Lyd fra et gammelt Klaver.

Jer Enhustrudyrken, *en* kun at hædre!
Vi lover os Tyrken, han forstaar det s'gu bedre.

„Ærbarhed", „Blu"? . . . Hutetu, hutetu!
„Undseelse", „Sky"? . . . Kak, Kykkeliky!

Saa kommer det værste af alt: jer *Moral*,
Der hjælper ei Brækvand, tar vi Kloral.

* * *

Vi tror i det nærmeste her at ha rammet
De vigtigste Punkter i Fremskridtsprogrammet,

Har tydelig paavist det dumme, det fæiske
At vove en Kamp med det „nyeuropæiske".

Vistnok maa vi Nordboer endnu beklage
I enkelte Punkter at staa lidt tilbage;

Knuget bag Fjernhedens skyggende Bræer,
Saa let er det ikke at bli Europæer.

Dog, gjælder det Spørgsmaalet Kjærlighed,
Skal vi vise, vi Nordmænd er ogsaa med;

At er der end dem, der af god, gammel Skik
Holder fast paa en svunden Tids Erotik,

Har vi Digtere med, der sig Heroer tror
Ved at følge de gamle, udtraadte Spor

Af en *Ingemann*, *Winther*, en *Oehlenschläger*, —
Har vi ogsaa vor *Zola*, vi har vor *Hans Jæger*.

Nei hør, ved I hvad! om Kjærlighed
Ved I ligesaa lidt som Børn Besked!

I stænger for jere Familiebure,
Og lukker den ind bag Fængselsmure,

Og byder os kun paa salgbare Vare,
Paa Fangekost altsaa, paa Affaldet bare.

Vi vil Stængslerne ned, der til Burene fører,
Hver Kvinde skal med, til hvad Stand hun end hører!

Og paastaar man saa, at til Kjærlighed
Hører ogsaa et sjæleligt Element med;

At her maa fornemmelig tages i Agt,
At den grunder sig paa en Hjerternes Pakt, —

Nu tag det kun med! Dog helst lad det være,
Det let slige Forhold kan slemt udtvære.

Thi Princippet i al fri Kjærlighed
Er at bryde det, blir man hinanden kjed.

Og særlig gjælder Princippet *Manden*,
At han snor sig derfra og kan søge en anden,

Og stemmer, da Manden jo let blir kjed,
Det kun med simpel Retfærdighed.

* * *

Se derom sig dreied den *første* Sag,
i vor „frie Forening“ bragt for en Dag,

Som, uden Brammen være det sagt,
I alle tre Riger stor Opsigt har vakt,

Som til Samfundsmoralens fremtidige Gavn
Evig vil knytte *Hans Jægers* Navn.

Og at Sagen sig vinde skal gjennem til Seier,
Derfor borger os Folk som vor dygtige *Meyer.*

Dog findes maa først et visst Ord i Sproget,
Et Monsterbegreb, et ubekjendt noget,

Der sterkest udtaler Begrebet at fnyse
Og Modparten faar til at skjælve og gyse,

Der, magter det fuldt ud Begrebet at huse,
En jammerlig Trykkelov grundig skal knuse.

Der er Præmier udsat; er Ordet først fundet,
Ja da er en Sag ugjenkaldelig vundet,

Der vil aabne for higende, unge Subjekter
Helt andre lokkende Fremtidsprospekter . . .

Og vi jubler: hver Skranke for Kjønslivet ned!
Leve den frie Kjærlighed!

EN IMØDEGAAELSE.

C. C.

(„Aftenposten“ 21de Novbr. 1886.)

I.

Den tidligere i aabent Brev til Udgiveren af „Norske Digtere“, Hr. *Nordahl Rolfsen,*[1] omhandlede Biografi er nu i 7de Hefte af hans Verk kommet for Lyset.

Længe bebudet, ængstelig ventet, som en af hine Jordrystelser, der paa bestemt Dag og Time skal gjøre det af med hele Landskabet, har den lykkeligvis det tilfælles med disse Forudsigelser, at Ødelæggelsen ikke altid indtræffer.

[1] Morgenbladet — August.

Vi maa dog lade Biografen, Hr. *Henrik Jæger*, der nu for 3dje Gang har taget min Forfatterpersonlighed under Behandling, at han ærlig og redelig har gjort sit til, at det kunde ske. Ramler det hele, ved saa gjentagne Stød, ikke sammen, saa er det ikke hans Skyld. Han har maaske for sterkt røbet Hensigten. Selv hvor han i denne sin Sidsteinstanskjendelse synes at have fundet det uundgaaeligt at give det et visst Upartiskhedens, ja Anerkjendelsens Præg, er der neppe et Punkt, der ikke lumskelig har en Underforstaaelse, beregnet paa at svække Virkningen. Det hele hviler paa et Underlag af indre Usandhed, der, saasandt det falder — atter nødvendiggjør Indsigelsen.

Ikke for Hr. Jægers Skyld. Med denne ihærdige Modstander af en Sag, som jeg kalder min, og hans ligesaa utrættelige Bestræbelser for at vanære den i Personen, maa jeg nu anse mig grundig færdig. Men for det Samfunds Skyld, i hvis Midte jeg har levet og færdes gjennem alle Livsforhold til seneste Alder, finder jeg et Tillægsord nødvendigt. Skal Hr. Jægers Testimonium være Udtrykket for min Samtids Farvel og Tak, for et langt, nu afsluttet Liv, saa har ogsaa jeg et Farvel og Tak for mig! at tilføie.

Jeg maa her atter minde om, hvad jeg i mit aabne Brev til Udgiveren villig har erkjendt: om den *æstetiske* Side af et Forfatterskab maa enhver have Lov til at tænke og udtale sig, som ham synes. Ogsaa indrømmer jeg, at denne for mit Vedkommende kan have sine Brøst, som ikke vil undgaa en strengere, mere nærgaaende Kritik. Det savner vistnok, dette mit Forfatterskab, et virkeligt Forstudium, som en ung Pige i min Tid ikke synderlig tænkte paa, heller ikke havde nogen Adgang til at erhverve sig. Det har maaske ikke engang været mit rette Kald. Som en Frugt af Sorgen og Ensomheden blev det mere til en Hjertets end en Aandens, Forstandens Sag. Jeg optegnede saa godt jeg kunde et Livs triste Erfaringer og mine Tanker derom, fæstnet og lutret ved Samlivet med den skarpest og sundest dømmende Aand, jeg nogensinde har kjendt.

Se alt dette kan ligge klart for mine æstetiske Anmeldere; de kan dømme og værdsætte Aanden, Tendensen, der raader i et saadant Forfatterskab, ligesom Evnen til kunstnerisk at give det Ord. Men jeg modsætter mig disse dristige Tilbageslutninger paa det rent *personlige*, hvor Kjendskabet til denne sidste er ufuldkomment eller aldeles mangler; jeg kan i det hele ikke med denne ugenerte Bryden ind i Privatlivets Ene-

merker, der synes at være bleven en Modesag her hos os. Det bliver en Eftertidens Sag, altid under Forudsætning af, at her er hint Dobbeltkjendskab ligelig tilstede, fra et høiere vundet Standpunkt rettelig at dømme Forholdet mellem disse tvende Livsfaktorer, Produktionen og Personligheden, gjøre sig deres Indgriben i og Paavirkning af hinanden klar og forstaaelig, for af det ofte tilsyneladende modsigende og uforenelige at finde den skjulte Forbindelse.

Men skal allerede den Levende i sin Dobbeltegenskab: Kunstneren—*Mennesket*, stedes tildoms, kræver det ogsaa mer end noget disse Betingelser opfyldt, kræver dette rolig vundne, fra alle smaalige Bihensyn befriede Overblik, ja den ømtaaligere Part i Sagen kan vel siges at have et dobbelt Krav paa diskret Varsomhed at stille.

II.

Det er denne Hensynsfuldhed, Hr. J. i flere af sine Forfatterbiografier i en beklagelig Grad sætter sig ud over. Han skaaner hverken Levende eller Døde. Hans Omtale paa flere Steder af min Broder *Henrik Wergeland* vidner noksom derom. Vi behøver blot at minde om hans *Stellaopsats* i „Nyt Tidsskrift“ for Juli d. A. Vistnok er det saa, som Hr. J. ikke undlader at fortælle os, at Digteren har i nogle senere Skrifter selv meddelt Bidrag til denne Ungdomsbegivenhed; dermed kunde det ogsaa været nok. Vi holdt nu engang mer af at se den i Poesiens dæmrede Lys. Men under Hr. J.s Behandling af den faar vi denne ulykkelige Attenaarskjærlighed først rigtig vrængt ud, i al Virkelighedens lattervækkende Ynkelighed, vi faar vor Stelladigtning fra hin luftige *Skreia*høide Trin for Trin draget plat ned, til under Laavebroen i Eidsvold Prestegaard. Nu, vi vil haabe, den skal slippe ligesaa heldig derfra, som stakkars Digteren selv.

Ogsaa den gamle fra Dæmringstiden stammende, som vi nu troede længe siden døde og begravede Insinuation om hans *Danskehad*, *„som blev næret af hans Fader“*, har Hr. J. fundet passende at opfriske.

Dette „Danskehad“, der skulde raadet i hans Hjem, er en fuldstændig Fiktion. At den var det, er flere Steder i mine Familieoptegnelser bevislig udhævet.[1]

Far havde udgivet et politisk Skrift, der vel fornemmelig skylder det Opstyr, det vakte, nogle tilfældige Omstændigheder: den Gjæringens Tid, hvori det kom frem, næst en yderst uhel-

[1] Se „Mod Strømmen“, 1ste Del.

dig valgt Titel. Hvad der anføres deri, uundgaaelige Konsekvenser af en Provinsstilling under et Enevoldsherredømme, er nu bleven til historiske Kjendsgjerninger, som neppe nogen retsindet Dansk vil falde paa at bestride. Noget Had til Nationen kunde dette ikke vække, og det synes mig lidet værd at rippe denne Skrøne op igjen, for hvilken Henrik i sin Tid har, tænker jeg, bødet nok.

Det er visselig ingen misundelsesværdig Stilling, vore Digterberømtheder indtager i vore Dage. Levende eller døde, mer eller mindre betydelige, er de uden Naade og Barmhjertighed hjemfaldne enhver selvbestaltet Psykologkunstners Vilkaarlighed. Det er Tidens eget Behov, der former Billedet; det er de Tendenser og Lidenskaber, der tilfældigvis er oppe i den, der markerer Linjer og Udtryk. Ingen har været mere udsat for denne Slags Udbyttelse — ogsaa kaldet at „blive taget til Indtægt" end *Henrik Wergeland*. Ligesom paa disse xylograferede Portrætter, man finder i Bøger og Tidsskrifter af ham, Næsen, ved enhver ny Udgave, bliver længere og mere krummet, Mundens fine, bløde Linjer mer og mer markerede, Holdningen mere udfordrende, saa gaar det ogsaa med hans sjælelige Karakteristik: det er som om vor frihedsstormende Tid trænger til at se alle dens Udvekster og Ekstravagancer godkjendt i ham.

Hvad skal vi, for at nævne noget, sige til denne Udbyttelse af Digterens „Utrykte Digte og Breve", som han selv *aldrig havde tænkt paa skulde offentliggjøres*, der nu i sidst udkomne Hefte af „Nyt Tidsskrift" drages for Lyset? En Øieblikkets kaade Spøg, en polemisk Sonet, som man i hine Dage gjerne gav Epigrammets Form, maaske kun bestemt til at tænde en god Vens Aftenpibe med, opstøves nu i hine Glemselskroge, for saadan revet ud af alle sine Forudsætninger brutalt at drages frem for Offentligheden.

Er det simpeltvæk denne Dagens Lyst paa det privatliges forbudne Frugt, der besjæler vor Samler — han navngiver sig endnu ikke, men tilsteder kun Gjetningen — eller er det ogsaa kun Iver for at tjene Partiet? *Hvad* det saa er, og *hvem* det saa er, saa stempler vi det som en fræk Forsyndelse mod Digteren, og de af vore Presseorganer, der aabner sine Spalter for den Slags literære Kludesamlere, gjør sig ingen Ære derved.

III.

Dog, det var ikke om Broder Henrik, jeg vilde tale. Han trænger ikke til mit Forsvar. I sit Folks Erkjendelse af, hvad han har villet og været — og den skal mer og mer vinde

frem til Klarhed — er han støttet nok. Der er i denne Erkjendelse reist ham et Monument, der vil staa lige skinnende uberørt, om det end har maattet tjene som Skive for Tidens Partistemninger og -brydninger som dem, vi nu maa gjennemgaa.

Det er om en fra „de Stummes Leir", jeg vil tale, en, som ikke tør paaregne nogen Talsmand.

Ingen bedre? . . . Nei, jeg har lyttet forgjæves. Altsaa: „Aidetoi et Dieu t'aidera". Vi faar stole derpaa.

Det er et Par af de mest fremtrædende Punkter i hin biografiske Opsats i det Nordahl Rolfsenske Skrift, jeg vil imødegaa. At vi derved kommer lidt ind paa det *autobiografiske*, er desværre uundgaaeligt.

I Hr. J.s Opsats heder det:

„Da hun i en Alder af 28 Aar tog fast Ophold i Christiania som Professor P. J. Colletts Hustru, havde hun den Ensommes pinlige Følelse af, at alle beskjæftigede sig med hende og havde noget at udsætte paa hende, hun troede at bemerke, at man graadig gav sig ifærd med „at uddiskutere og indregistrere hendes Væsen" under visse usedvanlige Begreber: Excentricitet, Overspændthed etc. etc. med dertil hørende uundgaaelige Konsekvenser af praktisk verdslig Umyndighed."

„Hun begyndte da tidlig at leve paa Krigsfod med sin Omgivelse. Hun følte sig krænket, saaret, angrebet saa skarpt, saa vedholdende, at hun begyndte at tage Offensiven, og i over en Menneskealder har hun rettet Angreb paa Angreb paa dette Samfund for dets Aandløshed, Raahed, Bornerthed og Smagløshed."

Det var sterke Ord. Ingen af disse voldsomme Forbitrelser og Hevnlystens Paroksysmer kjender jeg det mindste til. I hine tidligere Ungdomsaar stod jeg, naar jeg besøgte Byen, kjærlig vernet mod alle saadanne Indtryk inden den *Diriks'ske* Familiekreds, en af de elskværdigste, mest begavede, jeg har kjendt. Allermindst er de anvendelige paa mit Egteskabsliv herinde i Tiaaret 41—51.

Hr. J. har altsaa uddraget al denne lidenskabelige Ufred, hvori jeg skulde levet med min Omgivelse, af nogle Betragtninger, stille samlet, der mange Herrens Aar senere (73) fik en Plads i „Erindringer og Bekjendelser" 2den—3dje Række, Betragtninger over den dengang gjængse Misforstaaelse eller ialfald konfuse Opfatning af noget, maaske særlig i min Art fremtrædende — det nære Slegtskab med den ene af Dagens Stridshelte bidrog naturlig sit dertil — hvor jeg da under en flygtig Opdukken paa Scenen ganske naturlig kom til at spille

Sfinksens Rolle. Det gik jo alle ikke ganske i Kristianiastøbningen saa. Men dengang gav disse Erfaringer mer Stof til Spøg og Moro inden vor Kreds end til Vrede og Bitterhed. I Familiebogen „I de lange Nætter", der indeholdt Skildringen fra hine Ungdomsaar i Hjemmet, vil man neppe træffe et Ord, der bestyrker, hvad Hr. J. her har anført.

Og al denne Bitterhed og alle disse voldsomme Angreb paa Samfundet kun af *personlige* Grunde! Jeg kan forsikre Hr. J., at dette er en dobbelt Vildfarelse, min svenske Anmelderindes „bara Fru C. ser en dam snöra sig, tycker hon snörlifvet trycker henne sjelf" — kommer da Sandheden nærmere. Og allermindst, det maa atter gjentages, er denne Hypotese anvendelig paa mit Egteskabsliv herinde. Sfinksen havde afsløret sig til en ganske flink Husmoder, der klippede og syede sine Smaagutters Bukser fuldkommen korrekt. Jeg havde vundet Tillid og Venner. Af selskabelige Goder var der mere, end jeg trængte til og kunde forlange. (Udførligere derom i „Et Gjenmæle", „Mod Strømmen" 1ste Del.)

Men saa kommer et tredje Afsnit i mit Liv, som jeg helst vilde forbigaa: *Enkens, Forfatterindens*. Jeg kunde ved denne Skillevei sætte to Gravkors istedetfor ett. I Sorgens, Savnets, den aandelige Anstrengelses bitre Aar, hvor jeg mest trængte til venlig Opmuntring, har min By været haard mod mig. Jeg har lært Enkens Kaar grundig at kjende, Enken, mod hvem alle selskabelige Forpligtelser falder bort — Loven er lig for alle. I vort glorværdige Old tog man dem — Forfatterinder eksisterede dengang heldigvis ikke — naar de blev for gamle, op paa et høit Fjeld og slog dem ihjel.

Endnu — Forfatterinden: *Udpegelsen* og *Forladtheden* — denne Kombination blev mig for sterk; for at forsøge at leve maatte jeg undgaa den.

Vi havde, min C. og jeg, en Husven, den kjæreste af alle. Det manglede heller ikke paa de varmeste Bevidnelser fra hans Side, om hvilken Pris han satte paa sin Stilling som saadan. Huset lukkedes. Jeg vidste kun, at han selv havde sat Bo her i Byen. Der gik vel 20 Aar hen, og jeg havde ikke set noget til vor kjære N. N., da han pludselig en Dag traadte ind til mig i fuldt Ornat.

Han kom for paa det venskabeligste at besverge mig „ikke at skrive disse Bøger".

„O Gny af Glæde, som ei er min!" Hvor mangen, mangen Aften har ikke disse vor Digters vemodige Ord klinget ind i min ensomme Stue, naar jeg træt af et ofte pinligt anstren-

gende Dagverk tænkte paa: Nu er der Fest i Byen! Slegt og Venner, alle er der. Ja, min Hr. Biograf, da kom „Selskabslysten" virkelig over mig, naar jeg maaske i 3 Dage ikke havde talt med et Menneske, og jeg tænkte paa, hvor deiligt det skulde være at høre Musik, se glade Ansigter og se mine Sønner, mine vakre Sønner danse!

Det er denne Evne til at kunne give Glæden Rum, denne Sindets velsignede Elasticitet, som et naadigt Forsyn har givet mig — til at holde ud — det er denne Evne som mine Herrer Psykologer ikke forstaar, ikke vil forstaa, men som altid skal drages ud i noget mørkt, heftig fordrende, urolig søgende, aldrig tilfredsstillet.

Jeg var engang i en Soiré hos A. Munch i deres smukke, elegante Bolig i Kjøbenhavn. Udsøgt Selskab, Vert og Vertindes Elskværdighed, alt forenede sig til at give Aftenen et mere end sedvanligt Præg. Jeg følte mig meget oplivet.

Dagen efter gav en af vore hjemlige Psykologer, som ogsaa havde været der, en Skildring af Festen i et bekjendt Kjøbenhavnerblad. „Ogsaa Forfatterinden Fru C. var der med sit sedvanlige triste, misfornøiede Ansigt".

Det er ikke *Gabriel Max's* Martyrinde paa Arenaen, der glad overrasket takker for den tilkastede Blomst (Dietrichsons smukke Digt), det er Martyrinden, „der venter paa", at Rovdyrene slippes løs mod hende, medens det fiendtligsindede „Publikum venter i blodgrisk Grusomhed" — det er denne Martyrinde, hun absolut selv vil være.

Om min i 1877 udkomne Bog „Fra de Stummes Leir" ærefuldt anmeldt i *franske, danske, bergenske* Blade, medens Tilslutningen i Kjøbenhavn gav sig Udtryk paa mere end en for Forfatterinden visselig overraskende Maade, ytrer Hr. J. sig paa følgende Maade:

„Denne Bog maa beklageligvis karakteriseres som en Mis-
„forstaaelse. Forfatterinden har ud fra meget ensidige og
„snævre Forudsætninger ladet sig forlede til at fælde en haard
„Fordømmelsesdom over det 19de Aarhundredes Literatur, idet
„hun i de sterkeste Udtryk rakker ned paa dens største For-
„fatterskikkelser, Goethe og Byron etc." Skulde ikke Misforstaaelsen og de snævre Forudsætninger her være paa Biografens Side?

Jeg har ikke angrebet nogen „19de Aarhundredes Literatur". Kun tilladt mig i enkelte af dens Romaner, forsaavidt det angik *Kvindens Stilling* i disse, at paatale denne. Det var fornemmelig i 70-Aarene, at hin Genidyrkelse, der lod en *Goethes*

og *Byrons* værste Forsyndelser mod Kvinden paraderer som ligesaa mange Heltebedrifter, det var mod denne Literaturudskeielse, der fandt sine vældigste Repræsentanter i en *Spielhagen*, en *Cherbuliez*, en *Fr. Elze*, Byrons Biograf, at jeg har rettet nogle Angreb, der dog paa flere Steder bestemt frabeder sig Æren af at regnes til literære Anmeldelser.

Overalt synes Hr. J. at være paa sin Post mod mine reformatoriske Bestræbelser, dem, han snart stempler som smaalige, snart som anmassende. I det Hele liker han ikke, at man befatter sig dermed eller overhovedet paataler noget.

Welhavens „Norges Dæmring", det drøieste, som vel nogensinde er sagt vor Nation i nær hundrede smidige Sonetvers, udtaler derimod „Sandheder, som vi er nødt til at anerkjende *den Dag idag*", og naar han videre bemerker, at W. senere i „Den Konstitutionelle" retter Satiren mere direkte mod „Hovedstadens *aandelige Død*", saa er alting i sin Orden.

Hr. J. har i den antologiske Del af sin Artikel optaget „Blade af Margrethes Dagbog".

Er det ogsaa af god Vilje, at han af disse Optegnelser, der kræver et *Fuldtud,* skal de rettelig forstaaes, har udeladt Slutningskapitlet, den Døendes sidste Bekjendelse — en begeistret Hymne til den Lidelse, der har fortæret hendes Liv, fordi den dog har givet det et rigt Indhold? En Bortskjærelse, hvorved det Hele falder sammen til et almindeligt Klynk over ulykkelig Kjærlighed.

Dette maatte ogsaa siges. Hr. J.s Bemerkning, at det er *Damen,* ikke *Kvinden*, Forfatterinden arbeider paa at frigjøre, behøver formentlig intet Tilsvar.

. . . . . .

Kommer vi saa til det mest saarende i Hr. J.s Manifest, hans Indgreb paa et Felt, hvor han, alvorlig allerede vist tilbage, dog ihærdig trænger ind, hans Berørelse af, hvad han kalder mit „Livs bitre Skuffelse".

Hvad kjender Hr. J. til dette Afsnit af mit Liv? Hvem, kunde jeg sige, har nogensinde kjendt det ret? Hvor ved han, at det var en Skuffelse?

Det var ingen Skuffelse. Kald det en Forsagelse, en *bevidst Forsagelse* fra første til sidste Stund. Den *første* Samtale, om „mig og dig", blev ogsaa den sidste, Afskedens kolde, bitre.

„Ak Tanken har ei levet i Blik og Tale,
Og Ordet, der er skrevet, blev stumt og dødt".

Ja saa var det nok. Nogle Dagbogsoptegnelser (32—36), endel Breve, der endnu henligger fra hine f.erne Aar, kunde bedst tale herom. I et næste Aarhundrede, om ikke før, naar Heltinden i dette stumme Drama — hvem ved! — har opnaaet et Slags Dortheengelbrethsdattersk Berømthed, vil disse Mindeblade maaske optrykkes og læses som Kuriositet.

ET ORD TIL FAMILIEHJEMMENE.

C. C.

(„Aftenposten" 20de Novbr. 1886.)

I.

I denne Samfundsdebatternes Tid, da ogsaa *Sedelighedsspørgsmaalet* er oppe paa Budgettet og ivrig diskuteres — vippet, som det synes, mellem de tvende Yderligheder „*Bohêmens*" mislykkede Stormløb og Bjørnsons „*En Hanske*" — er det fornemmelig vore bekymret agtværdige Familiefædre og -mødre, der indtager den ivrigst interesserede, om just ikke aktiveste Del ligeoverfor Spørgsmaalet.

Den mandlige Ungdom er endnu for meget personlig Part i Sagen, for subjektiv paavirket til, at man kan vente et fuldkommen klart og lutret Syn paa et Spørgsmaal som dette.

Hvor skulde den ogsaa vinde det? Den nu engang raadende Samfundsopinion har jo fra den første Stund, disse Unge faar et Begreb om Livet, sørget for at forplumre dem disse Begreber og berøve dem den Beskyttelse, de skulde have i sig selv.

Og hvad gjør da *vi* for at skjerme dem mod at hjemfalde Ondet, som skal bekjæmpes?

Vi præker for dem.

Til vor By strømmer en stor Skare af Landets unge Sønner, der søger sin Uddannelse her, mest ad akademisk Vei. At mange af disse vilde været bedre tjente med at blive i sin Bygd og dyrke sin Jord, derom faar vi et Begreb, om ikke af andet, saa ved at læse *Garborgs* „Bondestudenter". Men det er nu engang saa, at Landets mandlige Ungdom fornemmelig søger hid til vor Hovedstad.

Hvorledes gaar det dem saa her? Hvorledes gaar det mange af disse stakkels unge Mennesker, der fra det stille Landliv, et kjærligt, agtværdigt Hjem stuper lige ned i Bylivets Rummel og Tummel, hvor Forførelsen lurer fra alle Kanter, ja den skyr ikke lyse Dagen — en merkværdig Politiets Tolerance — at stille sig op paa Gadehjørner og Promenader. Mange af

dem har neppe en Kjending, end sige en Slegtning, der kan tage sig lidt af dem. Saa begynder deres Hybeltilværelse, oplivet af Sammentræf her og der med maaske mer erfarne Kamerater. Kan det undre os, at Livet, det endnu saa ukjendte Liv udenfor, antager et Skjær af noget mefistofelisk koglende, at det fortoner sig tilslut i Lokkebilleder lig dem, der drog en Faust ned i Hvirvelen? Det er ofte Uerfarenhed mer end slette Tilbøieligheder, der drager ned i Fordærvelsen.

Hvad kunde der gjøres derfor?

Det er vakkert nok, at der prækes Moral fra Scenen og i Sedelighedsforeninger, men her staar vi igjen ligeoverfor *Teori* og *Praksis* — Dobbeltbegreber, der skulde passe sammen som Prikken til i-et, som Tappen til Tønden. Men det er det, som de ikke aitid gjør. Mr. *Praksis* forholder sig gjerne noget reserveret ligeoverfor sin mere veltalende Halvdel og er ikke altid villig til at yde, hvad denne saa smukt har lovet.

Og dog er det dennes Hjælp, vi maa paakalde. Selv om Bjørnsons prægtige Stykke ikke var naaet igjennem til vor Scene, maa alene den Kjendsgjerning, at Spørgsmaalet er optaget til offentlig Diskussion, alvorlige Mænd og Kvinder imellem, være af stor Betydning. Vel kan det siges et merkeligt Tidens Tegn. Men Diskussionen er ikke nok. Vi vil, at disse Betragtninger og Bekymringer, som vore sedelige Tilstande har vakt, og som saa modig og smukt har givet sig Ord, skulde gaa lidt mer op i *Gjerning,* stille bramfri *Gjerning.*

Christiania er, i almindelig Forstand taget, ingen gjestfri By. Den har meget af det, vi vil kalde *Stillingsdyrkelsen*, en overordentlig levende Sans for Festovationer og Optog, der især kommer tilsyne, naar en eller anden fremmed Celebritet gjester vor By. Dog maa disse helst ikke komme igjen anden Gang. Af den stille, bramfri Gjestfrihed, der aabner Dører og Hjerter for den ringere stillede, endnu navnløse, har vor By ikke saa særdeles meget.

Der danner sig saa mange Foreninger nutildags, at vi har ikke Tal paa det. Hvad om vi stiftede en Forening til at ophjælpe denne vor gemytlige Gjestfrihed, der vilde lønne sig bedre og sikrere end disse Knaldfyrverkerier, vi anstiller for fremmede Størrelser? en Forening uden Basarreklamer og Foredragsmøder ... *et Hjerternes Samlag, der særlig skulde sætte sig det Maal efter Evne at erstatte det tabte Hjem for de mange Hjemløse, Fristelser hjemfaldne unge Mennesker, der søger til vor By* ... aabne vore Døre for dem, uanset om de er os fremmede eller, som det mere tørt heder, „uvedkommende".

O, de er os ikke ganske uvedkommende. Af disse unge, endnu kun ubestemmelige *Emner* til det vordende: Mennesket — Borgeren, skal dog *Slegten* udforme sig, Livets Stemmeberettigede og Stemmegivende, i hvis Hænder vore dyreste Interesser, vort Lands Ve og Vel engang vil lægges. Lad os gjøre, hvad vi kan, forat denne Udvikling bliver god og velsignelsesrig. Dertil hører fornemmelig den *sedelige* Paavirkning, og den kan kun tænkes muligst gjennemført ved Familielivets Indflydelse.

Ja, det er til Familiehjemmene i vor By, at vi henstiller denne Sag.

Ethvert saadant antage sig en eller flere af disse unge Indvandrede eller ogsaa Bysbørn, der savner Tilhold og Slegtninge, Husets Ældre være dem muligst i gode Forældres Sted, veilede dem, oplyse dem, advare dem, hvor det trænges, *tale aabenhjertig som kjærlig Far og Mor om disse farlige Ting* (af det gamle Snerperi, der strengelig forbød at røre derved, er der ikke kommet et Gran godt), *lutre deres Syn paa Kvinden i dannede Kvinders Selskab,* muntre og oplive dem, i det Hele vække og styrke deres Sans for et af ædlere Motiver baaret Liv end det ned i Sumpen lokkende udenfor — ethvert velordnet Familiehjem sætte sig efter Evne denne Opgave, og det vil velsignes af Tusende Mødre, der med Angst og Bekymring sender sine Sønner herind.

„Ak havde Kristian" ... „Ak havde Jens'en min" ... „Ak havde han Per bare et eneste hyggeligt Sted at gaa hen til en Søndag, saa vilde jeg være saa lykkelig!"

Ja, saa lyder Sukket i mangt et fjernt Hjem.

II.

C. C.

(„Aftenposten" 1ste Decbr. 1886.)

Da jeg i Lørdagsnummeret forrige Uge stillede en Opfordring til Familiehjemmene mere selskabelig at tage sig af den mandlige Ungdom, der søger til vor By, var jeg allerede villig til at indrømme, at der er noget ved vor hjemlige Dagsorden, som gjør det vanskeligere at udøve denne Gjestfrihed saa villig og udstrakt, som ønskes kunde.

Hermed menes fornemmelig Anordningen af vor *Spisetid,* hvor Tyngdepunktet efter en tidlig Morgenfrokost, en ofte meget tynd Middag, lægges paa det sene Aftensbord.

Manden kommer sent, ofte træt hjem. Husmoderens Kræfter tages, netop til denne Tid, mest i Beslag. Særlig gjælder dette

om de ældre Familier, hvor den senere Livsperiode dog burde være *Hvilens*, efter et langt Ydelsens Liv, men som i sjeldneste Tilfælde her hos os bliver det.

Ogsaa har jeg flere Gange tilladt mig at paatale det ønskelige i, at vi kunde optage den almindelige europæiske Skik heri.[1] Jeg er nemlig ved gjentagne Erfaringer, baade egne og andres, bleven forvisset om, at den Dagsorden, der fastsiller en Lunch Kl. 11—12 og Middagen Kl. 5—6, ikke alene i sanitær Henseende langt er at foretrække, men at den ogsaa for vort sjælelige Liv er af største Betydning. Kl. præcis 6 afsluttes Dagens Anstrengelser for Forretningsmanden som for Husmoderen, og Dagens øvrige Timer er da indviet Hvilen og Rekreation. En efter Omstændighederne let Forfriskning danner da Bevertningen, ingen dækkede Borde! Vi har hørt Folk, der har arbeidet i samme Fag ude og hjemme, forsikre, at de med Udlandets Dagsorden, den afkortede Arbeidstid, producerede baade mere og dygtigere end herhjemme, hvor ingen Grænse er sat. Hvorledes en saadan Dagsorden vilde virke til en større Gjestfrihed og give den et rigere Udbytte for begge Parter, vil enhver kunne sige sig selv.

Og dog! Trods det mindre heldige i vore huslige Forhold, og altid i Haabet om bedre Tider — denne Sag maa derfor ikke opgives. „Hvor der er Hjerterum er der altid Rum", og vil ogsaa være det for denne Art Gjestfrihed. Det Spørgsmaal, hvad der kan gjøres for at stanse et overhaandtagende Onde i vore Samfundsforhold, er nu engang optaget til offentlig Diskussion; men jeg tror ikke, der er noget, der sikrere kunde love en virkelig Forbedring i disse vore Tilstande, intet, der mer indtrængende forlanger at gjennemføres, end dette Krav paa en større og inderligere Sammenslutning af Familierne med de mer enestaaende udenfor. Hvad der mangler denne vor mandlige Ungdom, er dannet Omgang, og denne Mangel afsætter, selv i de bedste, sine Merker for hele Livet. Og der er intet, der øver en saadan dybtindgribende Dannelsens Indflydelse som en jevn selskabelig Omgang begge Kjøn imellem. Og der er intet, vi i vort Christianialiv savner mere end denne gjensidige, forædlende Paavirkning, hvor nogle tomme Baller saagodtsom skal danne det eneste paaregnelige Berørelsespunkt.

Jeg har oplevet en Tid, da Vilkaarene var bedre, meget bedre. Det var det ret merkelige Afsnit i vor Kulturhistorie

[1] Se „Breve fra Christiania" „Mod Strømmen" 1ste Del. „Fra en Husmoder" se „Aftenposten" 1885.

30—40-Aarene. Det var vistnok ogsaa Stridens Aar, men denne dreiede sig om noget andet, mere løftende end den sinds- og aandsfortørrende Politik, der nu er bleven Dagens Løsen.

Men vor By husede ogsaa dengang ved et sært Tilfælde en Samling af merkelig begavede Individer af begge Kjøn; vore større Genier var dengang Balkavalerer, ikke altid som saadanne de allerheldigste. Men et Bal i den røde Lycésal var dog en Oplevelse. Og der havde i flere Huse dannet sig et Samlingssted for disse Begavelser, hvor Vertinden ganske upaaklagelig dygtig skilte sig ved en Rolle, som Kamma Rahbeks berømte engang.

Noget saadant findes ikke i vor Tid, og det burde dog findes og *kunde* findes. Jeg er viss paa, der er Kvinder i vor Midte, der vilde være godt skikket derfor; de savner blot Mod. Tiden stiller intet Krav dertil.

FRANSK KOMEDIE.

Af Camilla Collett.

(Nyt Tidsskrift 1886, s. 777—780.)

Den danske Scene, dennegang et af Sekondteatrene, havde i forrige Sæson optaget et af hine Pariserdramaer, der dreier sig om Dagens Yndlingstema, *Egteskabsbrud*, og det et af egteste, reneste Vand; det blev ogsaa ikke mindst for Spillets Skyld til et fuldstændigt Kassestykke. Vi lempeligere Nordboer bliver her eftertrykkelig indviet i Franskmandens Maade at anskue Spørgsmaalet paa, om til følgeværdigt Eksempel skal jeg ikke kunne sige. Oversætteren synes imidlertid at have opfattet det saa, ved at oversætte den lidt mildere klingende Titel „*Le supplice d'une femme*“ til det barskere, ubønhørlige „*Straffen*“.

Det er ikke Meningen med, hvad jeg her nedskriver, at levere en Teaterkritik, hvortil jeg i det hele føler mig lidet kaldet. Det skulde kun give Plads for nogle Betragtninger, der har havt god Tid til at samle sig ved den hernede i det blide Danmark mer og mer overhaandtagende Forkjærlighed for fransk Literatur, særlig da Dramaet, Betragtninger, som uundgaaelig maa paatrænge sig enhver af Franskmanien mindre betaget Nordbo.

Jeg har kun faaet Anledning til at se et af disse Stykker spillet paa dansk Teater. Men jeg tror nok, „Moralen“ er saa temmelig ens i dem alle, at har man set ett af dem, kan man trygt slutte sig til alle de andre.

„*Le supplice d'une femme*“ har til Medarbeider *Alexandre Dumas*, den noksom bekjendte Forfatter af „*L'homme femme*“, et Skrift rørende samme Emne, der selv i Samfundsforhold som de franske, og vi maa lægge til, i det Tidspunkt, det dukkede op, vakte en viss Studsen.

Det kom nemlig ud i Syttiaarene, en Literaturperiode, man maaske kunde betegne som den „forbrydervenlige“. Monstrerehabilitationens, hvor alle Historiens Uhyrer lige til *Nero* og *Tiberius* feirede en gloriøs Opstandelse, medens Romanliteraturen særlig syntes at have sat sig til Opgave at tilfredsstille en blaseret Samtids Trang til det nervepirrende grusomme.

Ligesom Kinesergourmanden, i Bevidstheden om de Pinsler, der her maa til, sætter Nydelsen af ristede Andefødder over alle andre Lækkerier, saa overbød hin Tids Romaner sig i at skildre Kvindelidelser i Forholdet til sine Herrer og Bødler; thi som sande Bødler, der havde taget sig Tidens „jo voldsommere jo bedre“ til Devise, vil man se disse dens Helte optræde ligeoverfor sin altid fortvilet kjæmpende, altid betvungne svagere Modpart.

Det var i dette Tidsafsnit, hvis vi ikke feiler, i 72—73, at en Franskmand, *Henry d'Ideville*, opkastede det Spørgsmaal, om det strengt taget lod sig forsvare, *at en Mand dræbte sin Hustru*, naar hun blev grebet i Egteskabsbrud, det vil da sige efter fransk Logik, naar hun dristede sig til et Indgreb i Mandens Enerettighed til at begaa saadanne.

Man vil erindre, at den franske Lovgivning tilsteder et saadant Drab uden paafølgende Straf, medens en lignende Hevndaad udført af *Hustruen* straffes med Døden.

Alexandre Dumas optog Spørgsmaalet. Han besvarede det med sit bekjendte „*Tue-la!*“ (Dræb hende!), hvori han — under en kraftig Benyttelse af Skriftens Ord! — giver Loven fuld Medhold.

Dette Skrift vil være faldt i god, frugtbar Jord der, hvor det kom frem; det oplevede i ganske kort Tid 42 Oplag og vil vist ikke have været uden Indvirkning paa den Maade, hvorpaa den flere Aar senere af Kamrene vedtagne Skilsmisselov blev modtaget. Hele Paris kom i Oprør. Tilladelsen for en *Hustru* at søge Skilsmisse, naar *Manden* var hende utro! Det var for sterkt for Pariserne.

Og *Alexandre Dumas* selv? . . . Ja, han var imidlertid bleven optaget i „de Udødeliges“ Rækker, og det syntes, som han i denne sin ophøiede Akademiværdighed havde bragt sin gammeltestamentlige Retfærdsiver noget til Ro. Han er i sine senere

Skrifter optraadt med umiskjendelig større Moderation, ja man skulde næsten sige, at han i enkelte af dem producerer sig som Kvindeforsvarer. Han maa nu ogsaa længe siden have naaet det tryggere Livsstadium, hvor Muligheden af en Selvoplevelse maa ansees for lykkelig overstaaet. Hvem ved! kanske han allerede har voksne Døtre, altsammen Grunde til at blive mildere stemt og vække nogle Betænkeligheder ligeoverfor sit „*Tue-la!*"

I det sidste Stykke „*Le supplice d'une femme*" har Forfatteren til „Dræb hende!" heller ikke undladt at øve Benaadningsretten ligeoverfor den skyldige Hustru. Han har forandret Dommen til livsvarig Forvisning. Nærmere turde han heller ikke gaa sine Landsmænds Opfatning deraf paa Klingen.

Denne Dom vil i Virkeligheden sige: Efter en tilbørlig brutal Opfaren af Manden, vanærende Bortvisning fra Hjemmet, Skilsmisse fra Barnet, en 8-aarig liden Pige, det eneste, der lover hende en Smule Trøst og Selvopreisning i den tunge, bitre Udsoningstid, der nu ligger for hende.

Og de franske Forfattere har, det maa man lade dem, sat hele sin Styrke paa at vise det ubønhørlige, som intet kan formilde. Hun er ædelt anlagt, Forsyndelsen er begaaet i hendes første uerfarne Ungdom, hendes Liv har siden været en eneste Angerbod, hun har lært at elske sin Mand, hun afskyr sin Forfører, Spanieren — Mandens Kompagnon, der forgjæves med al Lidenskabens Magt vil lokke hende tilbage — hun tilstaar det selv for Manden, alt dette for at vise, at Princippet *quand même*, trods alle formildende Omstændigheder, skal gjennemføres.

Og ligeoverfor disse rystende Konflikter sidder nu vi skikkelige Nordboer og ved ikke, hvad vi skal tænke om det. Bevæges vi af Indignation over denne ulykkelige, der har bragt Skjændsel over et ellers lykkeligt Hjem? . . . af inderlig Deltagelse for denne brave Mand, der endog kaster sin hele Formue i dette Ulykkens Svælg — han betaler nemlig Kompagnonen, idet han opsiger ham, et betydeligt Indskud, hvorpaa hele Forretningen hviler, og som nu truer med at styrte sammen — bevæges vi af alt dette? . . . Det er ikke godt at afgjøre. Forfatteren har heller ikke forsømt noget, der med et kraftigt sidste Slag kunde virke til at drage Sympatien hen til den Side og til at sende et stille, velment Anatema til den anden.

Og det har ikke manglet ved Opførelsen af „Straffen" paa saadanne Tilskuere.

Af disse retfærdige har maaske en og anden, sidst de var paa Komedie, truffet til at se et ligeledes fransk Stykke, der heder *Oscar*, og som nøiere beset ogsaa er bygget over et Egteskabsbrud.

Men her var altsammen bare morsomt og fornøieligt, og det ender med en rørende Forsoning.

Der er ogsaa Forskjel paa Kong Salomo og *madame ma femme*.

Om Spillet i det Dumas'ske Stykke, navnlig Hovedpersonens, er der allerede sagt saa meget, at vor Ros vilde være ganske overflødig. Vi vil kun bemerke, at Frøken *Aalberg* gav Hustruens Rolle med et Raffinement i Forpintheden, der vilde tilfredsstillet en Kineser.

Skal vi vove en Bemerkning, skulde det være, at vi kunde ønsket et Moment i hendes Spil lidt mindre — *fransk*. Det Moment i Slutningsscenen nemlig, hvor hun sønderknust under Vegten af sin Brøde og den Dom, der er fældt over den — selv Barnet flyr hende — haabløs forstenet stirrer mod Jorden.

Her vilde vi se denne Forstenelse løse sig i et bittert Smil tilsidst . . . se dette stirrende Blik løfte sig op fra den haardhjertede, uforsonlige Menneskedom, anraabende den Himmel, der ene kan yde Tilgivelsen, og fra hvem der engang i Frelserens Mund lød til den brødefulde Kvinde: „Gak bort i Fred, og synd ikke mer!"

Dette Sted i Skriften har Hr. *Alex. Dumas* ganske overset, da han skrev sit „*Tue-la!*" og sin „*Supplice d'une femme*".

EN PROTEST.

(Dansk „Morgenbladet" 26de Febr. 1887, optat i „Nylænde" 1ste Mars, s. 65.)

Hr. Dr. *Georg Brandes* har i Bladet „Politiken" for 25de Decbr. bragt os en Anmeldelse af den svenske Forfatter *Strindbergs* sidst udkomne Bog, „*Giftas*" Nr. 2, der, skal vi dømme efter de Antydninger, der her leveres os af Stil og Indhold, maa være noget i sin Art — i den nordiske Læseverden ialfald — hidtil ukjendt.

I korte, fyndige Træk giver Hr. Brandes os et Billede af den svenske Forfatters Verk, saa anskueligt, at vi synes, vi behøver ikke mere, vi kan ganske spare vore Nerver for den Risiko at læse Bogen.

Vi Nordboer har nu altsaa ogsaa vor *Schopenhauer*. Vor unge, opvoksende Slegt behøver ikke at ty til tyske Kammerfilosofer for at faa vide, hvad dens Mødre, Søstre, Tanter etc.

er for en Slags Skabninger, og hvad Behandling der selvfølgelig derefter tilkommer dem.

Hr. Georg Brandes serverer os denne sjeldne Samling Smædelser med en viss stille, indbidt Billigelse, som endog holder Stand ligeoverfor „en løssluppen Hidsighed, der" — Himmelen bevare os vel — „flænger og bider fra sig, saasnart der øines et Glimt af „det evig kvindelige"". Den hele Anmeldelse er holdt i en Tone ligeoverfor „det evig kvindelige", der bringer os studsende til at spørge: Er det den samme Mand, som engang indførte *Stuart Mill* med et varmt Forord i den danske Læseverden?

Dog, det er ikke om det Standpunkt, den danske Kritiker *engang* indtog og *nu* indtager til Kvindespørgsmaalet, vi her vil udtale os.

Dette faar blive enhvers egen Sag.

Det er om nogle Udslag af denne forandrede Sindsstemning, der, uagtet vi er vant til adskilligt i den Retning, dog er for merkværdige til ganske at ties ned.

I Hr. Dr. Brandes's Anmeldelse heder det videre:

„Men det skal siges til Hr. Strindbergs Undskyldning og Forsvar, at det ikke er ham, som har gjort Begyndelsen og erklæret Krigen . . ."

Nei, ganske visst. Det er ikke Hr. Strindberg.

Der er allerede gaaet adskillig Tid hen, siden den Krig blev erklæret. Der var en Mand, som Dr. Brandes ogsaa kjender, der hed *Stuart Mill,* der var flere store Mænd med ham, som aabnede Felttoget. Det er i deres Spor, Sagens senere Forkjæmpere og Forkjæmperinder har arbeidet sig frem — herhjemme i Norden ak! — møisommelig nok.

Men dette simple historiske Faktum synes ikke at gjælde for Hr. Dr. Brandes.

Det er *Dagens* Forkjæmpere, eller vel egentlig dens *Forkjæmperinder,* der maa holde for.

Det er disse „vrede Damer, hvoraf mange tager endnu saa galt og latterlig paa Veie, at det er tilgiveligt, at en Poet som Strindberg" etc. . . . og da Hr. B. ikke let kan komme alle „disse vrede Damer med deres ofte pudsige Anklager" tillivs, saa bliver der efter god gammel Skik udset et Sonoffer, der kan gjælde for dem alle.

Det er undertegnede Forfatterinde, der her er bleven Offerdyret paa Alteret.

En Forfatterinde, hvis Arbeide kun kan bedømmes efter Arten og Dybden af samme, stemples her som en Slags kvindelig

Strindberg, der i sit *Mandshad* ikke alene staar paa Høide med den iltre svenske Forfatter i sit *Kvindehad,* men endog overfløier ham.

Dette er en saa merkværdig Insinuation, at den kun kan tænkes dikteret af Partinagets voldsomste: „Ramme hvadsomhelst, naar det bare rammer — saarer!"

Vi tror dog, enhver, der kjender noget til nævnte Forfatterskab, ogsaa vil erkjende dette for en grov Misforstaaelse. Det er i sin Helhed, dette maa læses og dømmes. Løsrevne Citater, Misgunstens sedvanlige Tilflugt, beviser intet.

Fru Colletts literære Kamp har kun gjældt de raadende Samfundstilstande, Kvindens Stilling under dem; det er mod disse, hun har rettet Anklagen, og sandelig ikke mindst mod den Servilitet, den Feighed, de har afsat i hendes eget Kjøn.

Fru C. har altsaa kun fulgt Konsekvenserne af hine store Forfatteres, paa historisk Grundvold byggede Maksimer og Systemer, fulgt dem gjennem et langt Livs Erfaringer, fra Familie- og Samfundslivet ud i det store Verdensliv.

Fru C. er endnu, saa gammel hun er, ikke kommen ret ud af den Forestilling, at saa usigelig meget ondt og stygt her i Verden har sin skjulte Grund i dette Misforhold, et Misforhold, der synes at gaa ud paa at opelske alle mindre gode, voldsomme Instinkter i den sterkere Part og kue alle de bedre, mer heldbringende i den svagere.

Fru C. vil efter al Sandsynlighed komme til at gaa i sin Grav i den ubøielige Overbevisning, at mange af disse Onder, visse lovbeskyttede Afskyeligheder, den evige Krigsrummel udenfor, den usalige Partistrid indenfor, staar i en skjult Rapport dertil, og havde vi havt mer af den Ligevegt, som Adam og Eva overholdt selv i sit Fald, og *Kristus* fornyede i dets Opreisning, denne Ligevegt, som vi nu savner eller vil lade, som vi slet ikke savner — saa vilde vi maaske hverken kjende Kruppske Kanoner eller Hr. Strindbergs famose Bøger.

Saaledes vil enhver uhildet have opfattet dette Forfatterskab. Saaledes har de vegtigste Stemmer udtalt sig om det.

Men *selv* vil jeg lægge til et Ord, der end mindre stemmer med Hr. Brandes's Opfatning deraf.

Jeg har oftere grebet mig selv i Forundring over, at der ved Tilstande som disse *kan* gives ædle Mænd, at der kan gives *saa mange* ædle Mænd, og hvor høit jeg har anerkjendt denne Mandens *sande* Overlegenhed, Magten over Fordærvelsen, derom turde mine Skrifter bære mer end tilstrækkeligt Vidnesbyrd.

Camilla Collett.

NORSKE MØDRES ANGST FOR, AT STRINDBERG SKAL FAA INDPAS I VOR LITERATUR, BEROLIGET.

En Forfatter, som kun i hver retsindet Sjæl Afsky
maa vække og Skræk!
Vil vi Mødre saa sandt vore Sønners Vel, da hold
ham for Himlens Skyld væk!

Efter Kvinderespekt, alt ridderligt Sind, som vor Tid
og vor Ungdom har inde,
Kommer Strindberg herind, kan vi skyde en Pind;
for hans giftige Aand det vil svinde.

Den trøstende Stemme.

Ridderligt Sind i vort Land, *her, her?* O den Sag I
ta jer kun let!
Her fordærves kan intet; hvor intet der er, har Kei-
seren forloret sin Ret.

KJÆRLIGHED ER ALDRIG FOR HAARD.

(Dansk Morgenbladet 1887.)

Drachmanns Eventyrkomedie trækker nu fuldt Hus hver Gang. Handlingen spændende, Dragter og Dekorationer blændende, Publikum begeistret.

Jeg gav mig ind paa Læsningen af Bogen, bevæget af et Spørgsmaal:

Har Forfatteren nedskrevet dette Stykke saa naivt uskyldig som *H. C. Andersen* sin „*Svinedreng*“, hvorover det jo er bygget? Eller har han været sig en Tendens, der knytter sig til et visst brændende Dagens Spørgsmaal, fuldt bevidst? ... Den første Formodning synes at stemme med Forfatterens egen, mer lyrisk milde Digterpersonlighed.

Men vi er ikke naaet ret langt i Stykket, før vi nødes til at antage den sidste Gisning for den rette.

Nei, vi er ikke naaet langt, før Tendensen stikker sit Hoved frem og nikker til os fra hver Replik, hver Strofe i Sangene.

For os former den hele brogede Eventyrdigtning sig til en Allegori, et Billede af den Stilling, vore Dages *Kvindebevægelse* indtager ligeoverfor en viss Fraktion af Modstanden, særlig derunder forstaaet den Medfart, den fra denne Kant har at vente sig.

Dette fastslaaet, kan vi trygt betegne Hovedpersonerne i Stykket saaledes:

Prinsessen af Illyrien: Tidens Kvindevægelse (nota bene saaledes som Modstanden opfatter den).

Prinsen af Danmark: Modstanden, Betvingelsen, Overvindelsen.

I første Akt træder da Prinsessen op med sin Stillings hele Myndighed, et Overmod, der runger gjennem hele Akten.

Dette gjør hende dog ikke mindre bedaarende, mindre begjæret af den Skare Friere, der en for en træder op. Men nu driver hun Overmodet saa vidt, at hun haanlig giver dem Afsked allesammen, derunder selve Prinsen, og da — ja vent du bare!

Da kommer Gjengjældelsen. Og vi maa lade denne vor Helt, at det sker med al den krænkede Friers Ubønhørlighed, al den Overmagtens brutale Vælde, hvem alle Midler er tilladt, og som ingen Midler skyr.

Og Gud skal vide, der er Kneb og Kunster og Kanalje-streger i Overflod.

Overlistet ved noget, vi i vor prosaiske Virkelighed vilde kalde et lavt Kontraktbrud (man vil mindes den lille Ombytning af Pladsen i Prinsessens Sengkammer) føres nu det afgjørende Slag mod hende.

Prinsen, i Kjedelflikkertaterens Skikkelse, er tilsidst den eneste vaagne i Sovegemakket. Hofdamerne er nikket ind en for en paa deres Stole. Han reiser sig fra sin Plads ved Sengefoden paa Gulvet og leverer os derpaa en Monolog foran den slumrende Prinsesse, hvori Stykkets Idé utvetydig har samlet sin hele Styrke, d. v. s. efter en Hyldning af hendes Skjønhed præciserer han os *Mandens hele Stilling*, hans opdragende Mission ligeoverfor Kvinden.

> Thi Kvinden eier Evnen i sit Skjød
> Ei blot til Liv ved Livet at gjengive,
> Men til som Barnet selv en Vekst at blive,
> der vokser under myndig Røgt og Pleie.
> Den Mand, der virkelig vil Kvinden eie,
> maa som en Gartner al sin Indsigt bruge,
> maa stække vilde Skud og Ukrud luge,
> Maa, fuld af Kjærlighed til Plantens Liv,
> ei altfor nænsom spare Saks og Kniv . . .

Efter denne Proklamation af ogsaa Mandens *moralske* Overvegt over Barnet, Kvinden, der indsætter ham til lovbefalet Tugtemester for hele Livet, lister Prinsetateren sig til at ind-

tage Pladsen i *Sengen.* Dørene rives op, og det listig forberedede Overfald følger nu. Bedækket med Skjændsel stødes Prinsessen ud til den Tugtelse, der venter hende.

En rystende Scene! Selv *Strindberg* vilde fundet et: „Smid hende ud!" som dette fuldkommen fyldestgjørende.

Hun drives nu af sin Følgesvend afsted over Stok og Sten — fra *Illyrien* til *Hillerød* er Veien lang —, indtil hun segner af Træthed, puttes ind i en Kulsvierhytte, sulter, tørster, maa staa i Markedsbod, hvor Raaheden slipper løs paa hende som et Kobbel vilde Hunde, haanes og spottes af selve sin egen høibaarne Tugtemester, der endnu ikke bag Kulsviersoden har afsløret sin Høibaarenhed. En Gang, som hun mukser, og ikke vil bøie sig for hans Magtbud, han vil true hende ind i Hytten for at sætte Gryden paa, tager han og knuger hendes Haandled med følgende Ord:

„Gyldent Armbaand har jeg ikke, men Merket af denne Skruestikke skal være din Brudeskjænk. Naar du er ene, *saa se paa dette røde Kjærlighedspant, og erkjend din Overmand!*"

Prinsessen synker iknæ og holder med venstre Haand Skjørtet op for Øinene.

Prinsen slipper hende, siger i samme rolige Tone som før, idet han peger paa Døren:

„Katrine, *Gryden staar paa Arnen* og venter paa dig."

(Prinsessen reiser sig, ser paa sin Haand, derfra hen paa Prinsen, gaar hen imod Døren, dreier sig, som om hun betænker sig, ser atter paa ham og gaar ind.)

Gjennem Scener som disse naar vi endelig Knudepunktet, det afgjørende Sted i dette Kjærlighedens Opdragelsesverk; Prinsessens Hovmod er knækket, og hun falder sin Kjedelflikker tilfode med et: *Min Herre og Husbond.*

Da jeg havde naaet dette Punkt i Dramaet, ved jeg ikke hvordan, men jeg kom til at tænke paa Smedehustruen, jeg samme Dag havde læst om, hun, der foruden en Del Merker, hun havde at opvise efter en saadan Opdragelse, havde faaet et Øie slaaet ud.

Havde hun kunnet læse Drachmanns Drama! Hun vilde maaske set paa sin Skjæbne med et andet Øie — vilde tænkt med Rørelse paa *ham*, som nu skulde sidde hele tre Gange fem! Nei, „Kjærlighed er aldrig for haard!"

Men Prinsesse Kvindesag bliver tugtet og bøiet tilgavns, og det er dog det vigtigste.

Paa Scenen maa det tage sig brillant ud; intet Under, at Publikum applauderer, saa det runger.

LANDLIV OG BADELIV.

(Anonymt i „Aftenposten“ 13de August 1887.)

St. Olafs Bad, Modum, 10de Aug. 87.

Naar Dagene længes, Heden allerede begynder saa smaat at leire sig over Christiania By, farer der i alle flytbare Familier, der ikke er saa heldige at eie faste Landsteder, en sælsom Uro; Svenskerne vilde kalde den Sommersjukan. Sovende og vaagen drømmer man om Landlivets Herligheder. En rigtig gammelnordisk Bjelkestue med lave Lofter, frugale Maaltider ude paa Svalen eller i den lille Have vilde, akkompagneret af „Skovens Sus og Fossens fjerne Brus“, kort alt, hvad som kan byde den størst mulig idylliske Modsætning til Bylivets kjedelig monotone Komfort og Bekvemmeligheder, danner de lokkende Billeder i disse Sommerdrømme.

Og virkelig, vore Bondegaarde langs Fjordene og oppe i Lierne begynder at fylde sig med „fine Folk“ nede fra Byerne, mest fra vor Hovedstad.

At en stor Del af disse fine Folk gjennem lidt nærmere Erfaring opdager, at de idylliske Glæder ikke svarer til Forventningen, at man med en hemmelig Lettelse vender tilbage til sine gamle Husguder, er vel simpelthen den uundgaaelige Følge af Udflytningsprincippet selv: en altfor brat Omflytning af Livsvaner og Fornødenheder, som vi Mennesker nu engang — det nytter ikke at negte — er Slaver af.

Tilfældet kan jo ogsaa paa disse Gaarde føre Familier sammen, hvis Fruer ikke alle liker hinanden, og hvoraf ikke alle Mændene har den samme Farve. Dette foranlediger selvfølgelig Meningskonflikter, som ikke altid falder behagelig under et saa nært Samliv. En nervøs Dame, som Lægen specielt havde anbefalet „landlig Stilhed“, fortalte mig, at paa den Gaard, hun havde tilbragt sin kostbare Ferietid, var der samlet et Antal af 14 muntre Børn.

Min gamle Ven og Slegtning, Misantropen, undlader heller aldrig, naar Leilighed gives, at foreholde sin kjære Egtehalvdel alle de Lidelser, han havde udstaaet under deres Sommerophold paa Gloppestad, saa tror jeg, det interessante Sted heder, berømt for et gammelt Stabur. Ved en nøie Opsummering fik han Antallet af Mislighederne ved dette bragt op til et halvt Snes Netto, medens hans Hustru, der vel ikke kunde fragaa at have været den drivende og afgjørende Faktor i Udflytningen, ikke vilde indrømme mer end den halve Del deraf.

Men bedste Ven — brød han af, da Sagen sidste Gang var paa Bane — du glemmer det værste, *Væggedyr*.

Med dette Argument forstummede hun. Og atter slog det mig, hvor sikkert min gamle Ven Misantropen vidste at træffe og djervt give Ord min dulgte Opfatning af mangt og saa meget: ja, det var rigtignok det værste.

Med disse Smaatræk, hentet fra Landliggeriet oppe i Gaardene, skal det ingenlunde være sagt, at dette alene bereder Skuffelser. Jeg har kun en dunkel Formening om, at Undtagelserne hører til de sjeldnere Oplevelser. Det er nu engang bleven Modesag, en formelig Mani, selv for de mere bemidlede, at søge Sommerrekreationen under denne Form.

Men netop for saadanne Folk, der har Raad til at vælge, vilde jeg, var jeg en af dem, langt foretrække Opholdet ved et af vore Bad, og af disse kjender jeg kun ett, der fremfor alle andre forener Betingelserne for et roligt, behageligt Sommerliv, og det er det Bad, jeg oftere har besøgt, som har skjænket mig saa mange rolige, lykkelige Dage, det Bad, hvorfra jeg sender disse Linjer.

Vi vil her ganske bortse fra dets Fortjenester som Kuranstalt. Kun erindre vil vi dets maaske for lidet paaagtede Egenskab som Luftsanatorium. Ikke saa lidet høit, som det er over Havfladen, er det ved sin lune Beliggenhed bedre garanteret mod Klimaets og Veirligets Kapricer, end vore saa sterkt besøgte Høifjeldssanatorier, hvilket ikke lidet turde lægge sit til et baade sundt og behageligt Sommerophold. Her kan man leve landlig, idyllisk om man vil, uden at savne nogen af disse daglige Livsfornødenheder, som et civiliseret Menneske nu engang ikke kan undvære: Musik til forskjellige Dagens Tider, Avissalon, Anledning til Bekjendtskaber, om man vil, og til at undgaa Bekjendtskaber, naar man ikke vil, og selv min strenge Ven Misantropen vilde vanskelig finde noget at udsætte paa Fru Hansens gode, kraftige Kjøkken. Her maatte enhver, den selskabelig som den uselskabelig anlagte Gjest, finde sig tilrette.

I disse lune, beskyggede Irgange kan man stille fortabe sig; man kunde tro sig milevidt fra Døgnets Travelhed og Trængsel, hvis ikke de mange tækkelige Smaavillaer, der titter frem under Løvhanget, mindede os om, at det ikke er den vilde Skov, vi befinder os i, men en deilig, kunstnerisk ordnet Park, hvortil Eierens utrættelige Virksomhed har forstaaet at omskabe den.

Udenfor denne Grænse, eller rettere, her er ingen Grænse, har vi da den fri Natur i al sin Herlighed, alle dens Afskyg-

ninger fra blideste Ynde til vild, imponerende Storhed, — alt gjort bekvemt tilgjængeligt for enhver Besøgende.

Naar Aftenen da begynder at sænke sig over Skove og Dale, søger Selskabet gjerne frem til Tunet foran Kurhusene, en langstrakt Terrasse, der med sine venlige Bosketter, overraget af mægtige Birke, sine Rosenhækker og lune Hvilesteder strækker sig langs Dalskrænten ud mod Vest.

Ubeskrivelig deiligt kan Aftenskjæret, forklarende alt i sin Glød, lyse hen over den hele Strækning; lader Musikken, der visse Aftener flytter ind fra Skoven til Tunet, dertil sine Toner lyde fra en nærliggende Pavillon, saa kan det ikke feile, at der ogsaa over alle Ansigter har spændt sig et sollyst, veltilfreds Skjær.

Badet er i denne Tid besøgt af vor store Kunstnerberømthed *Hans Gude,* der ligger her med Familie. Han er i jevn Henrykkelse over Stedets Skjønhed. Vi andre føler denne Skjønhed mer eller mindre; han *forstaar* den.

En Egenhed ved St. Olafs Bad er det, at det besøges mest af Fremmede. Danske, Svenske, Finlændere, tildels tilhørende de høiere stillede Klasser, vil man fortrinsvis finde her, faa Norske. Dette Bad synes at dele Skjæbne med vore Genier, det er Fremmede, som har Æren af Opdagelsen, indtil vi, saaledes belært, selv faar Øinene op for dets Betydning.

C. C.

I FÆNGSLET PAA MUNKHOLMEN.

JULI 1887.

Grumt du, o Danmark! behandled, hvad engang du eied af stort.
Nu hevner det sig; hvad du levned, har Tiden grumt feiet bort.

Mens Usseldom, høibaarne Laster du hylded og hæved paa Skjold,
Dit bedste, dit dyreste Eie, brød ned du, med skjændigste Vold.

Der fulgte en Tid, da du skjelned med renere lutret Sans.
Da over dig rigt sig spredte den sande Storhedens Glans.

Alt hvad der dengang blandt Lande en Hædersplads høit dig gav,
Dit Kunstnerry, dine Skjalde, hvor blev det altsammen af?

Med *Norge,* dit stakkels Stedbarn, blev ogsaa jo brat det forbi —
Barnet kom vel af Gaarde; det gjorde et godt Parti.

Hvad er det, som over din Storhed saa herjende lagde sin Haand?
Er det Struensees, Leonoras, er det *Griffenfelds* hevnende Aand?

* * *

Ja Griffenfelds hevnende Aand. Bag de skumle Mure herinde
Har, o Danmark, din store Søn seet Dagene, Aarene svinde,

Har han speidet hver Dag histover, hvor Domen, hin Stenkolos,
Sig løfter med graanet Tind i det gamle Nidaros.

— Nei, ud over barsken Nord, over Fjeldetind, over Sjø
Ustanseltg Tanken søgte hans Længslers fjerne Ø —

Og Dag for Dag — var det med Afmagtens Bitterhed, Had —?
Sin Klage stevned han ind for dens mægtige Kongestad:

„Sig mig, mit Fosterland, sig, hvad havde saa haardt jeg forbrudt?
Din Hæder jeg vilde jo kun, har du derfor saa grumt mig forskudt?"

Dog døv du, o Dana, forblev for den fangne Ørn og dens Skrig.
Hvad tænkte du saa hin Dag, da man bragte dig Fangens Lig?

OGSAA ET LIDET ORD DEROM.

C. C.

(„Nyt Tidsskrift" s. 455, 1887.)

Der skrives og skrives for og imod om denne vistnok egne Fremtoning i vor Literatur, der i sin sidste Afstøbning har faaet Navn af *Albertineliteraturen.*

For den Sags Skyld kunde den gjerne beholdt sit gamle Navn efter „Bohêmen", saa meget mere som jo Forfatteren har erkjendt Broderskabet. I Virkeligheden gaar disse Skrifter, hidtil tre i Tallet, ud paa det samme: at forkynde sig som Mirakeldoktorer, Enebesiddere af det Middel, der fuldstændig skal læge visse slemme Samfundsskader, der har begyndt at vække alvorlig Bekymring.

Tiden, Vækkeren, der lader sit Gjallarhorn lyde ind til Samfundets dulgteste Kroge, har ogsaa vakt en Betragtning af Mands og Kvindes gjensidige Forhold op af Dvalen. Den svagere stillede Part, vaagnet til Bevidsthed om den uværdige Stilling, hun indtager deri, har stevnet sin Sag ind for det Forum — Humanitetens, Menneskerettighedernes —, hvor saa mangt et Tidens Spørgsmaal ser sin Løsning imøde. I Europas store Lande har Mænd, hvis Navne vil lyse ind i de sildigste Slegter, stillet sig som dens varmeste Talsmænd.

Og i vort Norden?

Den Literatur, der for Øieblikket her i vore nordiske Lande kan siges at repræsentere den mandlige Deltagelse i Striden,

kan vi betegne med tvende Navne: den *Strindbergske* og Albertineliteraturen.

Den førstnævnte er det overflødigt nærmere at omtale. Der er maaske talt altfor meget om den. Vi ved, at den har samlet al den Forbitrelse, som Bevægelsen selvfølgelig har vakt, samlet den i et Raseri, der paa jevnt normale Læsere har gjort et Indtryk af det ikke fuldt tilregnelige. Den har alle en saadan Tilstands voldsomme Kriser, fikse Idéer — Forvekslingshallucinationer, Forvekslinger — underligt nok — af de undertrykte med Undertrykkerne, af Bøddelen med Offeret.

Albertineliteraturen har taget Sagerne ganske anderledes i Haand. Her er ingen Ombytning af Rollerne, ingen Bestræbelser for at vække Medfølelsessympatier for det arme, forkuede Mandkjøn.

Nei, Gud skal vide, de Skildringer, disse Skrifter leverer os, er skikkede til at vække helt andre Følelser. De afslører os kun det gamle Misforhold forfærdeligere, end vi har kunnet tænke os det, de viser os den Afgrund, som en forskjellig Sedelighedsopfatning og faststillede Love har dannet mellem begge Kjøn, idet de peger hen til en Skrankernes fuldstændige Brydning som den eneste Redning, det eneste, der lover at oprette Ligevegten.

* *
*

Skrankerne mellem Kjønnene! Ja af dem findes der vist mer end nok. Spørgsmaalet bliver kun:

Er det de *rette* Skranker, der her skal brydes? Albertineliteraturen giver intet tilfredsstillende Svar herpaa. Den synes før at pege i en Retning, der er alt andet end beroligende.

Hvad vi savner i disse Skrifter, endog det bedste af dem, som vi saa gjerne i god Tro vilde slutte os til, er det rette Hjertelag. Vi savner denne Indignationens Varme, denne Medfølelsens vibrerende Streng, der gaar fra Hjerte til Hjerte, der vilde formilde os lidt de *unødvendig* krasse Skildringer, som nu kun vækker Væmmelse, Skræk. Objektiviteten (Forfatterens ikke-Tilstedeværelse), saa skrupuløst overholdt som her, øver, naar det gjælder Skildringer af saa sterkt oprørende Beskaffenhed, ofte den modsatte Virkning. Det er mod *ham*, Fortælleren, vi vender os tilsidst; vi søger ham paa hver Side med et hjælpeløst: Hvor er du? hvad mener du med dette?

Vi faar intet Svar. De meddeles os, disse Bekjendelser ud af Mændenes egen Leir, med Xylografens kolde Nøiagtighed, en næsten flegmatisk uryggelig Sindsro, som om det ikke an-

gik denne vor Herres og Herskers Ære og Anseelse det bitterste Gran. Mænd, der endnu holder en Tankens og Livets Renhed i Ære — og vi vil ikke betages den Tro, at der deraf endnu findes mange, mange —, vil føle Sorg, vil blues ved disse Skildringer, som om de var solidarisk ansvarlige. Paa den endnu uerfarne, paa den halvdannede Læser vil de vanskelig efterlade andet Indtryk end et raadvildt: Huf, det var fælt! men saaledes er det nu engang. De, som fortæller det, siger ikke noget om det, det kan vel ikke anderledes være da!

Det er dette kolde, ansvarsløse: saa er det nu engang! der mer eller mindre gjør sig gjældende i den Trilogi af Skrifter, der under Navn af Bohême-Albertineliteraturen har skaffet vort ærlige Bjergland et saa eget Ry endog ud over Naborigernes Enemerker.

Og dog — midt i den Forargelse, den selvfølgelig har vakt, trods den Modstand, den har kaldt tillive, har den ikke manglet Tilslutning. Selv ubetinget nobeltsindede Folk af begge Kjøn, vistnok i Følelsen af det ulidelige og snart sagt fuldstændig uholdbare, hvortil Forholdet mellem Mand og Kvinde er naaet, daaret vel ogsaa af det Sedelighedens Skjoldmerke, hvorunder den er traadt op, har — vel kan vi forstaa det — i den troet at hilse Redningsvarselet. Albertinerne fører i sit Banner, som man ved, et: *Ned med den lovbeskyttede!*

Meget smukt! Men paa den anden Side af Banneret staar, kun lidt mindre læseligt, noget, som let kunde udtydes til et: *bedre Vare!* . . . Skulde det ikke være Pointet i Devisen?

Paa den ganske uhildede Læser vil disse Skrifter efterlade et Indtryk, der betænkelig ligner det, som en viss Sort Inserater i Bladene vækker i os. Gjennem en lang, salvelsesfuld Indledning forberedes vi paa en Sag, hvorpaa hele Menneskehedens Ve og Vel synes at bero, og saa opløser den hele Harang sig i en Reklame for „Apoteker Brandts Schweizerpiller" eller „Fox Normal, der ikke kryber".

Hvilket ganske andet Indtryk faar man ikke ved at læse blot et Kapitel af Ernest Legouvés „*Histoire morale des femmes*".[1]

Sandere, mere indtrængende har aldrig nogen skildret Kvindens Stilling inden Samfundet. Ogsaa han udhæver Fordær-

[1] Den franske Akademikers Verk kom først ud, efterat han havde prøvet det Indtryk, det vilde gjøre, i en Række Foredrag afholdt i *Collège de France*. Et glimrende Udfald af denne Prøve bestemte ham til at udgive Bogen, der siden har oplevet en Række nye Oplag. Ret betegnende for Sagens Stilling her i Danmark er det, at en Oversættelse af denne saa merkelige Bog har henligget i en Række af Aar og ikke kan finde nogen Forlægger.

velsen, Fornedrelsen, som hun redningsløst bliver Bytte for; men han oprøres med os, vi græder med ham, vi røres til Bunden af vor Sjæl.

* * *

Men hvorsomhelst vi møder disse Skildringer, paa vor egen eller paa fremmed Grund, paatvinges der os et stille Spørgsmaal:

Hvorledes har Manden, i hvis Hænder Magten siden Verdens Skabelse har ligget, som ogsaa uindskrænket har raadet for Kvindens Samfundsstilling, særlig da for hendes Stilling ligeoverfor ham — hvorledes har han kunnet bringe det ned til saa jammerlig nedværdigende Tilstande som dem, Tidens Forfattere alle er enige om at skildre? ... Tilstande, der har ført til disse Verdenskatastrofer, Historien kan fortælle os om — ført til Keiserrigers og hele Folkeslags Undergang, og som nu ved Slutten af vort oplyste Aarhundrede oppe i et fjernt nordisk Bjergland har affødt noget som „*Fra Kristiania-bohêmen*“ og „*Mannfolk*“?

Svaret ligger nær.

Ved dette *Magtvælde* selv, der har virket ens overalt og til alle Tider, selvnedbrydende, et Magtvælde, som ligeoverfor den svagere Part mindst har fundet det nødvendigt at paalægge sig nogen Tøile eller Tvang.

Medens han formente hende menneskelige Rettigheder, medens han i Aarhundreder arbeidede paa at skabe en viljeløs Dukke af hende, afpasset efter alle hans lavere Behov, har det mer og mer opelsket Dyret i ham selv.

Tiden, Vækkeren, har endelig vakt en dunkel Bevidsthed om et forfærdeligt Misforhold ogsaa her hos os, og i Skrækken over, at det ikke kan gaa længer paa den Maade, famles der efter en Udvei, der skal bringe Ligevegten tilveie, med ett Ord redde Samfundet fra den truende Undergang.

Og hvad er det saa for en Udvei, der er funden, som skal føre til et saa storartet Resultat?

Ja, der staar vi foran Spørgsmaalet.

Har den Reform i Kjønnenes Stilling til hinanden, som vor Albertineliteratur enstemmig synes at søge hen til, har den taget *hendes* Tarv, *hendes* Lykke med i Betragtning?

Nei, ingenlunde. Tvertimod, skal vi dømme af de Krav, der her stilles paa Mandens Vegne, der synes at gaa ud paa at fjerne de sidste Skranker, der skiller hende fra hans Magtbegjær.

„Vi vil Skrankerne ned, der til Burene fører,
hver Kvinde skal med, til hvad Stand hun end hører."

Og Burene, det er *Familien*, *Egteskabet*, hidtil hendes eneste Vern.

Og hvilke Krav til *Troskaben* skulde der stilles inden de Pakter, der sluttes paa den Maade? . . . Det *helt* menneskelige, det lige Krav paa begge Sider? . . . eller det *halvt* menneskelige: Forpligtelser for den ene Part, medens den anden anser sig løst derfra? Eller skal det hede: alle Skranker bort! saa kommer vi jo ned til Abens frie Kjærlighed.

Den frie Kjærlighed! Ja, det klinger vist deilig forløsende for mange; men endnu er vi ikke naaet derhen, at Tilstande som de, en saadan vilde medføre, ogsaa sikrede hende Tryghed og Lykke. Der skal rinde meget Vand i Stranden, før vi kan tænke paa den. Der er Aarhundreders Uret at sone og oprette, der er svælgende Dyb at udfylde, som en unaturlig *ulig*, en *ukristelig* Morallov har plantet mellem Kjønnene, Bjerge af Fordomme at omstyrte, inden vi kan tale om „den frie Kjærlighed".

Og skulde det ikke være denne, Kjærlighedens Væsen selv, der først og fremst kunde trænge til lidt nærmere Drøftning, inden den udvidede sit Terræn paa en for den ene Part saa lidet betryggende Vis?

Vi kan med Lethed forfølge Virkningerne af den sterkeres Overmagt i dens *indbyrdes* Kampe om Herredømmet. Indre Splittelser, Forbrydelser, Krigens Rædsler har merket dens Spor gjennem alle Tider, indtil sidste Dag. Ingen besvergende Magter, ikke Oplysningens, Humanitetens, ikke Religionens, har kunnet betvinge den; Korsets Løften paa denne Gladiatormark har vist sig magtesløs.[1] Men der er andre Kampe, mere skjulte, mere tyste, derfor ikke mindre grusomme; i sine Virkninger maaske mere ødelæggende end nogen, *og det er Kampen mellem de ulige stillede, ulige væbnede Parter, den vi kalder Kjærlighedsforholdet mellem de to Kjøn.*

Det er den sterkeres Kjærlighed, der trænger til Reformen.

At ikke alle Børn paavirkes lige under en slet Opdragelse, at her træder Anlæg og Natur reddende til, ved vi jo nok. At der overalt gives Mænd, der med Ære har bestaaet Mama Samfunds partisk forkjælende Behandling af sine, er det ligesaa overflødigt at minde om. Heller ikke skal det glemmes, at de vegtigste Anklager mod Uretten, mod dem selv, er kommen fra Mænds Side.

[1] Se den hollandske Maler *Stallaerts* gribende Billede.

Men vi maa bortse fra Undtagelserne. Det er i sin store Almindelighed, denne Sag maa betragtes.

„Kvinden, naar hun elsker," siger Legouvé, „sætter alt, hvad der er stort og godt i hende i den ene Følelse. Manden overfører altfor ofte sine slette Tilbøieligheder *(ses vices)* i hin. . . . Der ligger en Afgrund mellem Mandens og Kvindens Kjærlighed, der bedst kan fattes i det gjensidige: „Jeg er din!" og hans: „Du er min!" *(Je suis à toi — tu m'appartiens!)*." „Mandens Kjærlighed," siger en berømt engelsk Forfatter, „er en egennyttig, selvberegnende Følelse, der fordrer ethvert Offer, lidet villig til selv at give noget. Manden elsker Kjønnet, Kvinden Individet, hendes Følelser ligger i Hjertet, i Fantasien" . . . etc.

Ikke mere skaanselfuldt udtaler diverse andre Psykologer og Kulturhistorikere sig om sit eget Kjøn. Og Romanforfatterne optog begjærlig Anvisningen: Bramarbasheltene og de rigtige Kvindeknusere kom formelig i Mode, især var det Tilfældet i Syttiaarenes Romanliteratur.

Vi vil lade de fremmede Forfatteres Analyser staa ved sit Værd. Uimodsigeligt bliver det vel, at den mandlige og kvindelige Kjærlighed, hvis Grundelementer dog maa tænkes ens, skal den fortjene Navn af Kjærlighed, i sin Sammensætning og hele Fremtoning byder betænkelige Afvigelser.

I Mandens Følelsesliv er der tvende Faktorer, der vel fornemmelig kan kaldes de ledende og afgjørende. Den ene af disse, den mægtigste, er det vel overflødigt nærmere at betegne, den anden, hvad vi vil kalde *Sportstrangen* i hans Natur, der sætter *Kampen* for Vindingen høiere end alt — begge den sande Kjærlighed fiendtlige Magter, begge daarlige Raadgivere, naar det gjælder ogsaa hans egen Lykke.

Tag to Søstre, begge indtagende, stil en Mand i deres Nærhed. Den ene elsker ham, han har maaske gjettet det; den anden mere udfordrende i sin kolde Uberørthed, ikke. Hvem af disse øver den sterkeste Tiltrækningskraft, hvem er det ham om at vinde?

En Kvinde kan være fiendtlig stillet til Slegten af den Mand, hun elsker, hun ofrer villig Hadet for sin Kjærlighed. En Mand ofrer altfor villig Kjærligheden for sit Had.

En Sandhed bliver det, at Kvindens Følelse staar over Mandens i etisk Styrke og Værd; den har et sandere Lykkens Instinkt, der sikrere veileder, sikrere slutter Pakter i og for Livet.

* * *

Og hvorledes har Manden fredet om denne hendes „Væsens dybeste Evne", hendes „sterkeste Sjæledrift", som man saa smukt kalder det — Anlæg og Egenheder, der skulde aabne hende Indgangen til det, man ogsaa saa vakkert kalder „hendes Bestemmelse"?

Han opretholdt Frasen. Forsømte ikke ved nogen passende Anledning at anbringe de smukke Talemaader. „Herskerinde i *Følelsens* Rige" kaldtes hun her, medens han forbeholdt sig selv Herredømmet i Aandens.

Ak, det er blevet ved *Lydriget;* andet er dette hendes Kongerige ikke. I Virkeligheden har han gjort alt for at kue og kvæle denne hendes Væsens dybeste Evne, idet han i den saakaldte Kvindeligheds Navn brutalt satte en Mundkurv paa ethvert Livstegn fra den for desto mageligere at kunne vælge efter sin. Det er sandt, man indrømmede hende den Rettighed *at kunne afslaa*, et Privilegium, som dog i de allerfleste Tilfælde ikke benyttes, hvor man nok gjerne vilde det, dertil er der sørget for Grunde nok. Dette Despoti, som Vane og Fordomme, jo mer raffineret Kulturen har udviklet sig, har fæstnet til et drakonisk, uryggeligt Forbud, har affødt Jammerfølger, som ikke har Udtryk i Sproget for tilfulde at fattes.

Tusende forkrøblede Tilværelser, Millioner ulykkelige, forfeilede Egteskaber er flydt af, at ogsaa denne Valgurne har været lukket for hende — hele Slegters Sygelighed og Marvløshed kan vi trygt udlede af, at Kvindens Følelsesliv systematisk er blevet kvalt og dræbt i hende. Det er Personen, Manden vil vinde, ikke hendes Kjærlighed.

Det er denne, det er hendes Kjærlighed, det gjælder om at frigjøre, inden vi taler om at udvide Territoriet for Mandens. Det er stort nok før.

Ak, det har lange Udsigter med det! Endnu kan det hede uden for stor Overdrivelse:

„Elsk en Mand, og kan du ei dy dig, da grumt
vil han fly dig.
Elsk en Mand, og vil du det dølge — vil han
dig forfølge . . ."

Det er hendes Kjærlighed, det gjælder om at frigjøre. Men denne Frigjørelse maa bygges paa en helt anden Stilling i Samfundet end den, hun nu indtager, en Stilling, der skal hæve den fra Slavindens tvungne Offer til Herskerindens frivillige Gave — eller om man heller vil, fra den blindt forsmaaede til den varmt attraaede Ditto. Forsørgelsesmotivet vil

have udspillet sin lidet hæderlige Rolle, og — Mødrene ængste sig ikke! — Herrerne faar neppe Anledning til at uddele saa mange Kurve, som man kunde befrygte.

Det er hertil, vi maa tilbage, mine Herrer Samfundsreformatorer; her er endnu adskilligt at rette paa, inden vi taler om „den frie Kjærlighed".

BREV TIL FRU H.

fra C. C.

(Nylænde 15de April 1888.)

Hvad jeg synes om „Sensitiva amorosa", spurgte De mig.

Ja, det er ikke saa let saadan i en Fart at svare paa. Det lader sig ikke fatte i en Grimase, et afvergende Ord. Det lille Skrift maa, trods det noget taagede Høidestandpunkt, det indtager, vel ogsaa gjælde for en Stemme i Spørgsmaalet om Kjønnenes Forhold til hinanden, der heroppe i vort sindig ærbare Norden har givet Stof til Diskussioner saa heftige, som vi i vor stridbare Tid nogensinde har oplevet dem, Diskussioner, som — jeg tilstaar det — jeg har fundet mig vel ved at holde mig ganske udenfor. Forsaavidt bunder den svenske Forfatters Bog vistnok i det dybeste af vor — Kvindernes — Sag, og kunde udfordre et ganske andet grundigere Tilsvar, end jeg kan give det. Deres Spørgsmaal til mig har kun vakt nogle Betragtninger, som jeg i al Korthed nedskriver for Dem. Husk paa, Emnet ligger ikke ganske — eller, om De vil, *for dybt* — for mig — det har ondt for at forme sig.

For mig kan det kun stille sig saa, at Kjærlighedsforholdet, eller skal man nu sige „Kjønsforholdet", mellem begge de angjældende Parter har tvende Udgangspunkter, der blir det bestemmende for dets videre Udvikling, dets Værd og Varighed: hvor et blot og bart sanseligt Motiv giver Stødet til en Forbindelse, og hvor de mer sjælelige Impulser overveiende er tilstede, leder, slutter og bærer en saadan.

Hvor dette sidste er Tilfældet, har vi ogsaa den muligste Garanti for dens Styrke og Varighed, saavidt vore skrøbelige Menneskekaar kan yde en saadan. Øm Forstaaelse, gjensidig Sjæls- og Aandsberigelse, Hengivenhed, ubrødelig Trofasthed kaldes de lykkebringende Genier, der lover at følge en saadan Forbindelse. Har en sand sjælelig og aandelig Sympati knyttet Baandet, saa vil den optage *alle* Kjærlighedslivets Elementer i sig, selvfølgelig *ogsaa det sanselige, kun vil dette ikke raade, men maa lystre, behersket af, underordnet sin ædlere Modpart.*

Men denne Modpart er en mild, retfærdig Hersker. Hvor Livsforholdene uundgaaelig indsætter den kjødelige Forbindelse i sine Rettigheder, vil den ogsaa virke løftende, lutrende paa denne, vil den smelte sammen med den til Kjærlighedslivets høieste Fuldendelse.

Verdenshistorien kan fortælle om saadanne Forbindelser, hvor de forbundne fulgte hinanden til Døden — i Døden.

Mon ikke *Stuart Mills* Egteskab var et saadant Mønsterforhold?

Jeg har kjendt flere saadanne.

Anderledes hvor ene og alene kjødelig Attraa — vi kan vel fatte det i Ordet *Sanseligheden* — giver Stødet til og bliver det raadende Motiv i Forbindelsen. Den er en mer despotisk Hersker, der lidet finder sig tilrette med hine ædlere Faktorer i Kjærlighedslivet. Den har kun sat sig ett Maal, Begjærets Tilfredsstillelse; men ligesom sin nære blodsforvandt Grusomhedstrang gjør Tilfredsstillelsen den kun mer umættelig. Tidlig Blaserthed, aandelig og legemlig Slappelse, Livslede — Selvforagt pleier at være denne Umætteligheds traurige Følgesvende, og den ender ikke sjelden, naar den af aandeligt Livsstof har fortæret, hvad der er at fortære, med at dræbe sine egne Bekjendere.

Det er vel overflødigt nærmere at betone, for hvem af de tvende Parter i Kjærlighedsforholdet de her antydede Maader at elske paa er det mest betegnende. Det turde være noksom udhævet af mer end en verdensberømt Forfatter, hvis der her behøvedes andre Vidnesbyrd end Livet selv.

Og *Mandens* Natur, den ubegrænsede Frihed, han har sikret sig, til at følge sine lavere Instinkter og styrte sig i denne Malstrøm har krævet og kræver Tusende slige Ofre. Udskeielsen paa dette Omraade er vokset til en Samfundspest, et Verdensonde, der ikke mere kan ties ned, men begynder at vække en alvorlig Bekymring, der kalder til Overveielse!

Vore hjemlige Bohêmeforfattere har givet os slemme, meget slemme Oplysninger om, hvordan det staar til i deres egen Leir; om de Botemidler mod Ondet, som de temmelig enstemmig synes at anbefale, just vilde være de heldigste, er en anden Sag. Det er ikke *den* Art Lighedskrav, der skal redde Situationen.

Den kvindelige Kjærlighedsart med dens finere Lykkesinstinkt skulde her danne Modvegten og yde det mer betryggende Initiativ til Forbindelsen. Til *hende* at give Tegnet, Varslet.

Men det er jo netop dette, der er hende strengelig forment.

Man har betegnet denne Given-Signalet med „*at fri selv*“, et Haansord, der kan skræmme den modigste til at smække Laasen i for sit Hjertes Lønkammer. De smukke Talemaader om „Kvindens Herredømme paa Hjertets og Følelsens Omraade“, der benyttes med saadan Effekt i Skaaltaler og lignende Anledninger, tar sig da ganske besynderlig ud ved Siden af den magtløse Passivitet, hun i Virkeligheden maa indtage, naar det gjælder hendes Hjertelivs dyreste Anliggende.

Der ligger en dobbelt Forbrydelse mod Kvinden skjult bag dette Kvindelighedens strenge Lovbud: ikke at røbe en Følelse, lad den være saa sand og dyb, saa lykkeforjættende for begge Parter, som den være vil, førend *han* naadigst har givet Tilladelse dertil, — og ogsaa da først, naar han har „reelle Hensigter“, — den forvandler hendes Lykke til et usselt Lykketræf, medens hun, overalt hvor Mandens Kjærlighedsart, den ikke etisk betvungne, besjælede, vinder sin Seier, uundgaaelig — Naturen har nu engang laget det saa — bliver Byttet.

Ja vel er dette en Naturens grusomme Ironi, hvortil Samfundet ikke undlader at lægge sin infameste Vegt til. Medens det stænger for hendes Kjærlighedstrang og gjør alt for at døde den, medens hun uundgaaelig maa blive Offeret for hans, er det hende alene, hvor Tilfældet ikke falder ind under det strengt lovlige, der maa bære Skylden og Vegten.

Han har kun, bag dette Samfundets milde Vern, at sørge for, ikke for sterkt at misbruge Friheden og ødelægge sig selv.

Der ligger noget forfærdeligt deri, at Kvinden saadan naturnødvendig ureddelig maa drages med i Fordærvelsen.

Forfærdeligere endnu er Samfundets fuldstændige Blindhed derfor. Det synes ikke at bringe mindste Forvirring i dets Logik, at Gjennemførelsen af dets sedelige Ulighedsteori, fuld Frihed for ham, streng Kyskhed for hende, bunder i en fysisk Umulighed. Ett Offer for hvert et Jægerskud, — for hvert et tilladt Brud paa Sedeligheden, ett utilladeligt. Samfundet delt mellem at tilgive og straffe! Kun følger det her den modsatte Metode end den under visse Galebidsepidemier: det er Ofrene, der slaaes ned, Fordærverne, der gaar fri.

Det er dette mægtige Trekeiserforbund mellem Naturens Grumhed mod Kvinden i alle Retninger af Kjønsforholdet, Mandens Egoisme og en nederdrægtig Samfundsopinion, der har affødt disse legaliserede Skjændselsinstitutioner, hvor Millioner af Kvinder ofres for den menneskelige Dyriskhed, Institutioner, som dog nu har begyndt at vække noget, der ligner

Betænkelighed, men som engang i Tidens Fylde vil staa for en mer frigjort, uhildet, mer ophøiet Samfundsbevidsthed som en af disse mørke Sider i vor Verdensudviklings Annaler, der trygt kan maale sig med de gammelmeksikanske Menneskeofringer og det bethlehemitiske Barnemord.

Men disse Betragtninger har bragt mig rent bort fra det egentlige Sujet for min Skrivelse til Dem, den svenske Bog. Det er neppe uden Grund, at den har vakt saadan betænkelig Opsigt.

Fuldkommen ubekjendt med Forholdene, vover jeg naturligvis ikke nogen Formening om, hvorvidt dens Ophavsmand selv har været et mer eller mindre ulykkeligt Offer for en selvberedt Nemesis. Ved at gjennemlæse hans Skrift kan jeg ikke negte, at man faar ligesom et Indtryk deraf. Den megen „Lede og Vemjelse", han opvarter os med, leder i det mindste Tanken derhen.

Men Forfatteren er Digter, og sand Digter, og med Digterens ømme Sensibilitet forstaar han fuldt ud at vurdere den ophøiede Rolle, Sjælelivet spiller i Kjærlighedsforholdet, føler han det sjælsbeaandedes hele Forrang. Han vil gribe det igjen, men det vil ikke ret lykkes ham. Hans Forsøg derpaa bliver kun en frugtesløs Famlen tilbage til hans Idealers tabte Paradis. Disse Smaafortællinger i hans „Sensitiva amorosa", der alle samler sig om at skildre det ene lyksaliggjørende i den første Blikvekslen mellem de to, medens han nervøs, ængstelig skyr Nærmelsen, det vil sige enhver Udvikling af Forholdet, munder alle ud i noget sygelig forceret, der savner al naturlig Grund og virker paa Læseren som en Sindssygs Monomani.

Naar en Kvinde lader sig lede af og lever efter sin Maade at elske paa, belønner Verden hende med den Ros, at der er „intet at sige paa hende".

Naar en Mand, beherskende de lavere Instinkter, lader de ædlere raade i Kjærlighedsforholdet, er han ophøiet over Verdens usle Ros, det høieste, det mandlige Ideal kan naa.

Der tales saa meget om „*Fremtidskvinden*"; kunde vi ikke ogsaa haabe paa en „*Fremtidsmand*"?

(C. C.)

(„Dagbladet" 7de Juni 1888.)

Et af vore Hovedstadsblade — Høireblad — har i et Par Nummer bragt os en Del Beretninger om den nys afsluttede Kvindekongres over i *Washington*. Skal dette Stykke Skildring

gjælde for det ene afgjørende, der er naaet os fra hine Møder, saa kunde det nok friste til nogle Bemerkninger.

Det er ingen heldig Korrespondent, det ærede Blad her har aabnet sine Spalter, naar der er Tale om en troværdig Fremstilling af, hvad der gik for sig paa hin Kongres. I hver Linje forkynder Meddeleren sig som et værdigt Medlem af en viss Fraktion i vort kjære Hjemland, der savner de tarveligste Forudsætninger til at opfatte og bedømme den Sag, der her forhandledes. At det hele er holdt i denne halvironiske Morsomhedstone, som vi nu engang er vant til at høre denne Sag omtalt af dens Modstandere med — en Art Vittighed, der minder sterkt om den, hvormed vore Bjørnehistorier oppe fra Bygderne serveres os — falder af sig selv; kort og godt, vi har her en af disse fødte og baarne Kvindesagsantagonister for os, som vort Bjørneland, tildels unddraget den umiddelbare Paavirkning af Bevægelsen udenfra, særlig har Æren af at fostre dem.

Med et Sindelag som dette havde det været hæderligere for Korrespondenten ganske at holde sig borte fra Kongressen; hans Nærværelse der, saaledes som han selv skildrer den, gjør mer Indtrykket af et lavt Spioneri.

Vor Referent har ogsaa optaget den gamle eller maaske rettere den nye Beskyldning mod Kvindebevægelsen for „*Mandshad*“, der i den senere Tid er bleven et yndet Slagord fra Misgunstens Side.

Mandshad! Bevares! Derhen vil det forhaabentlig ikke komme. Vi hader Mandens Misbrug af den Magt, der er givet ham, vi ræddes ved de Føtger, det har draget efter sig, og som selvfølgelig først maa ramme den i Samfundet svagest stillede, mindre beskyttede Part. At denne da, naar den, som naturligt er, søger at udgranske de sande Grunde til denne Uret, disse Følger, allerførst staar en Smule mønstrende ligeoverfor Ophavsmanden selv, er vel uundgaaeligt. Kvinden i vore Dage maa dog finde sig i, saa at sige, med Sjæl og Legeme at blive gjort til Gjenstand for den mest nærgaaende Analyse — en Art Vivisektion, der særlig brutalt har sat sit Præg i den nyfranske Drama- og Romanliteratur, hvor „*la femme*“ synes at være bleven fast Syndebuk for den overhaandtagende Fordærvelse. Vi behøver blot at tælle efter den hele Række af hine Forfattere, alle Berømtheder, alle vel kjendte og skattede her i Norden — alle synes de at overbyde hinanden i den Kunst at skabe fæle Kvindetyper. [I alle optræder de som Slanger for de intet anende uskyldige Mandfolk.]

Manden, selvsikker i sin olympiske Uantastbarhed, har hidtil aldrig været Gjenstand for Særstudier af lignende Art. Skulde den Tid ikke være kommet, da ogsaa hans Natur og Væsen underkastedes en menneskelig sandere, mere retfærdig Drøftelse, der vilde skille ud hans sande Menneskeværd fra det, hvori Fordærvelsen har sat sine Merker, — lade et Glimt af den Kristendommens Belysning, hvorunder Kvinden saa ubønhørlig strengt er stillet, ogsaa falde paa ham? Skal denne Fordring fra de Forurettedes Side stemples som Had?

Vi hader ikke Manden. Det er netop ham, vi vil vinde. I ham søger vi den bedste Støtte — mod ham selv. Sandheden deraf vil mer og mer træde frem for Dagen. Det er de bedste, de sjælelig og aandelig overlegne Mænd, der har sluttet sig til vor Sag. Og vi vil mer og mer søge at vinde ham. Hvilken Misforstaaelse, at Bevægelsen skulde gaa ud paa at fjerne Kjønnene fra hinanden! Vor Stræben gaar netop ud paa *aandelig* at blive ham værdigere, være ham mere end vi hidtil har været ham, ligesom vi vil arbeide for, at han *sjælelig* kan blive os mere.

Nei, det er ikke Hadet, der her skal drive Verket, selv hvor dette uundgaaelig fører til strenge Anklager. Det er Trangen, en brændende Higen efter at naa dette, der skal komme alle Parter — vore Modstandere maaske ikke mindst — tilgode. Og ligesom hine behjertede amerikanske Kvinder, der ufølsomme for Haan og Spot sluttede sig sammen med Drukkenskabslasten, saa vil vi alle, efter som vi mer og mer faar Øie for Fordærvelsen i sin videre Udstrækning, slutte os sammen — slutte os sammen Familie til Familie, Kommune til Kommune, Nation til Nation — ja over Verdenshavet rækker vi hinanden Haand til Forbu[n]det mod det Onde, vi vil modarbeide. Det Gode, vi vil naa, og den samme Devise, der har lydt ved enhver Tidens Bevægelse, hvor det gjaldt at afryste et uretfærdigt — et *uværdigt* Tryk, er ogsaa bleven vor. Ogsaa vor Devise, vort Kampraab er mer *Frihed — Lighed.*

Korrespondenten fra den amerikanske Kongres synes ikke at have havt Øie for denne Opfatning af den Bevægelse, han saa haanende omtaler. Han ser i dens Forhandlinger kun et Udslag af en gjensidig kvindelig Selvforgudelse og Mandshadet. Naar han dertil bemerker, at disse Møder tilslut trættede og kjedede ham, saa undrer det os slet ikke. En Trøst maa det da været ham, at det hele gjorde Indtrykket af en „komplet Fiasko".

Men det er netop det, som ikke var Tilfældet. De Skildringer, man har af denne Kongres i andre udenlandske Blade, lyder ganske anderledes.

Vi henviser blandt andet til en af dansk kvindelig Haand meddelt Beretning, der særlig omfatter en Karakteristik af de forskjellige der optrædende dygtige Talsmandinder — dygtige ved denne Modets Energi, denne seige, alt udholdende, alt beseirende Handlekraft, som vi over hos os kunde trænge til at se lidt mere af.

Forfatterinden, Frøken *Kirstine Frederiksen,* har under et længere Besøg i Amerika nøie kunnet sætte sig ind i Forholdene, i mange Henseender saa forskjellig fra vore.

OGSAA EN STEMME I RAADET FRA EN STEMMELØS.

C. C.

(„Nylænde" 1ste September 1888.)

Det er omtrent efter et Mellemrum af ti Aar, at der afholdtes de saakaldte Kirkeraad, der samler Repræsentanter for vor Geistlighed fra alle Landets Egne.

Et saadant Kirkemøde, der længe havde holdt vor Menighed i Spænding, afsluttedes i August Maaned forrige Aar. Her blev, som vi alle ved, hovedsagelig afhandlet og besluttet noget, der vedrører det mer formelle ved vor Gudstjeneste, benævnt den liturgiske Side af samme, Reformer, der dog ikke har været saa heldig at vinde ubetinget Tilslutning overalt.

Havde jeg havt en Stemme deri, vilde jeg ladet Liturgi være Liturgi, men allerførst bragt en Reform i Erindring, der griber anderledes dybt ind i hele vort Samfundsliv, men som vor Geistlighed ved hver Anledning synes sky at vige tilbage for, og *det er en Reform af vort Vielsesritual. Mine* Tanker derom, men jeg tør vel sige Tusender med mig, har jeg allerede ved en tidligere Anledning efter Evne givet Ord. Vegtigere Stemmer vil nok saa optage Emnet, tænkte jeg, og føre Sagen kraftig frem.

Dette blev en Skuffelse. Emnet blev ikke optaget. Endnu den Dag idag ruger Dødens Taushed over denne Sag.

Altsaa den gamle Røst i Ørkenen i Mangel af andet. Kun maa jeg, for ikke at forfalde i Gjentagelser, tillade mig at gjengive det væsentligste af hine Udtalelser. Skulde en eller anden Læser maaske finde Tonen i disse noget udfordrende, maa det erindres, at de dannede Indledningen til en Imødegaaelse af hint Alexandre Dumas's famose Skrift „*L'homme-femme*", hvori han paa *bibelargumentarisk* Grund søger at bevise, at en Mand har Ret til at dræbe sin utro Hustru.[1]

[1] Se „Fra de Stummes Leir". Chr.a 1877.

Om den utro Mand nævner Hr. D. intet.

Det er merkeligt, heder det der, at se, hvor bibelsterke selv de gudløseste Mænd blir, naar det gjælder det umyndiggjorte Kjøn og at træde en eller anden Fremskridtssag, der angaar dette, hemmende i Veien. Hvor ustø de forresten kan være i den hellige Bogs Paragraffer, kan de alle hine Lovbud, der støtter deres egen Magt, paa Fingrene, og ved at anbringe dem, naar det gjælder, med en egen Vegt, som ordentlig har noget hemmelighedsfuldt i Skindet født og baaret ved sig.

Er det hæderligt, er det retfærdigt, er det — kristeligt at hente disse Vaaben, hvormed de vergeløse idelig skal tugtes til Lydighed og Underkastelse, fra tusendaarige Samfundstilstande og Lovbestemmelser og ville indpode dem paa vore Dages himmelvidt forskjellige Kulturforhold? Skal man endelig plyndre det gamle Testamentes Kapitler, hvor næsten hvert et aander Grusomhed og Undertrykkelse mod de svagere, og glemme, at vi har et nyt Testamente, en barmhjertigere Midler mellem det og os?

Men ogsaa dette turde i mange af sine Udtalelser kun varlig og ikke uden omhyggelig Kommentar benyttes; bogstavelig at overføre dets Opfatning af Mandsforhold til Kvinde i vore Forhold, som vi hver Dag maa opleve det, er neppe forsvarligt. Der skjuler sig en Uærlighed derunder, som man ikke bliver var, ikke vil blive var. Bibelargumentørerne handler nemlig selv stik imod Bibelens Ord; de hænger sig i Bogstavet, der ihjelslaar, men ænser ikke Aanden, der levendegjør.

Vi maa ikke glemme, at alt imedens Kristendommen fuldbyrdede denne Aandens Seier over Trældom og Mørke, var den selv bunden til sin Tids Betingelser; den maatte gaa ud fra det Standpunkt, hvorpaa Kvinden dengang var stillet, ja maatte adoptere indtil den Terminologi, hvori hun om- og tiltaltes. Den vil have forstaaet, at Nøden var saa skrigende, saa bundløs, at her nyttede det ikke med partielle Forholdsregler, dem vi i vore Dage kvakler med; det gjaldt ikke at indrømme Kvinden nogle Rettigheder, men at tvinge Manden til ikke at misbruge sine, ikke at give hende Forsvarsvaaben ihænde mod sin Undertrykker, men det gjaldt at afvæbne Undertrykkeren og bøie ham under den fælles Lov. Naar derfor *Paulus* ganske naturlig fra sin Tids Standpunkt stiller Manden som Kvindens Hoved og Herre, saa mener han naturligvis Evangeliets Mand, der bøier sig under hin Fælleslov. I etisk Forstand stod Kvinden, saaledes som hun udvikledes

gjennem Kristendommen, omtrent paa det Standpunkt, hvorpaa hun stod fra Skabelsens Tid, og som hun den Dag idag staar. Man krævede dengang, som man gjør det nu, *Opofrelsen* og *Hengivelsen* af hende, kun med den Forskjel, at før Kristi Forkyndelse blev den hende aftvungen og aftruet ved Styrkens raa Magt, blev den miskjendt og misbrugt, men ved hin Forkyndelse turde den for første Gang kun lystre Kjærlighedens milde Bud og Krav. Hvor inderlig, hvor taknemmelig hun har erkjendt dette, udgaar ogsaa af den tilbedende Hengivenhed, hvormed alle Kvinder sluttede sig om Frelseren; medens der er nok af onde, hadefulde Mænd, nævner det nye Testamente ikke en eneste Kvinde i hans Nærhed, der ikke var god — eller blev det. Ja han, *Kristus den retfærdige*, var den sande Kvindebefrier, der, idet han afvæbnede Styrkens raa Magt, udfyldte Afgrunden mellem Mand og Kvinde og *oprettede et Lighedsforhold, der er det eneste sande, som vi maa gaa ud fra, eller — skal vi rettere sige — vende tilbage til.*

Det er dette af Kristus selv indstiftede Forhold, der aldrig kan ophæves. Hvor det sker, synker Samfundene sammen — Historien kan fortælle det. Ingen af Parterne kan eksistere uden i denne nære, inderlige Sammenhæng med hinanden. Hvor Manden vil løsrive sig i selvstiftet Frihed, drager han Kvinden med i Fordærvelsen; vil han rettelig beholde hende, maa han bøie sig til hende. I ret Aand at befæste og opretholde dette Sambaand bør være Maalet for alle sande Emancipationsbestræbelser. Hvor dette Maal lades ude af Syne, vil de udarte til afmægtige Forsøg, jammerligt Flikverk!

Thi desværre, det har ikke bestaaet gjennem Tiderne, dette af Kristus indstiftede Forhold. Kløften har stadig udvidet sig. Den raa Styrke har gjentaget sin Mon, ikke det mindste mindre raa, mindre brutal, fordi den optræder modificeret efter vore mere slebne Kulturforhold, og dobbelt ulykkelig staar Kvinden der med sin Trang og Vilje til Opofrelse og Hengivelse, fordi hun forstaar nu, hvad hun dengang var for nedværdiget til at forstaa, sin forfærdelige Skjæbne: *at maatte spilde paa den raa Styrke, hvad hun kun vilde yde Skaanselen og Kjærligheden.*

Naar derfor vor Tids Mænd stadig vedbliver at hente Retfærdiggjørelsen for sin Uret mod Kvinden paa testamentlig Grund, saa paastaar vi, at det beror paa en Uredelighed; thi disse Udtalelser af Frelserens eller Apostlernes Mund er myntede paa den evangeliske Mand, og da vor Tids Mand saa temmelig har emanciperet sig fra denne evangeliske Fælleslov, har han med Retten til at kræve den i sin Strenghed overholdt

af den anden svagere Halvdel tillige tabt Retten til at hente sine Beviser paa den Grund.

At vi hos os har en Overflod paa Bibelfortolkere og Anvendere, falder ligesom af sig selv. I alle Samfundsforhandlinger, hvor der maaske kan være Tale om at vindicere en fattig liden kvindelig Fordel eller Rettighed, vil de aldrig mangle. Vi kan ikke tilbageholde den Formening, at det vilde være fortjenstfuldere, om vi bestræbte os for at rydde lidt op blandt det, vi allerede havde af den Art, og som nu, fuldstændig utillempeligt Tidens Behov, som tomme Formler klæber blandt andet ved visse af vore kirkelige Forhandlinger og Ceremonier. Vi vil blot erindre om vort Vielsesritual. Det synes, dette Vielsesritual, der skal indsigne to Unges Kjærlighedsforening for Livet, som om det havde samlet alle den gamle Moselovs uforsonligste Forkyndelser til det stakkels Menneske og Kvinden i Særdeleshed: idet det overgiver Bruden næsten som en Tjeneriinde i sin Herres Haand, i Udtryk, som den noble og humane Mand ikke vil misforstaa, — men den ikke noble Mand, den raa, brutale, hvem Presten i Herrens Navn tilsiger en saa forfærdelig Magt over hende? Heder det endvidere til Manden af vor Tid, at han skal elske sin Hustru „som sit eget Legeme", saa maa vi jo bare sige: Gud fri og bevare os!

Vi kjender alle det tilvantes forfærdelige Magt, vist ikke mindst forfærdelig, hvor det optræder paa religiøst Omraade. Vi vilde vel have lidet Haab om en Reform af vort Vielsesritual, hvis vi ikke vidste, at Eksempler smitter. Vore Naboer hinsides Kjølen har i det mindste givet os Eksempel paa, at det *gaar an* at røre ved sligt. Det svenske Vielsesritual er særdeles smukt og tiltalende. Vi maatte kun ønske, at vi havde det, og intet vilde være rimeligere, end at vi delte det med vore politiske Brødre. Men nu er det omvendt svensk Geistlighed, der har forelsket sig i vort. Det er især den kjære Passus om Underdanighedsforholdet, som de bittert savner i sit. Paa det ominøse Kirkemøde i 1873 blev der ogsaa reist en levende Motion om „Forbedringer" i dette Ritual og særlig at faa hin Passus optaget. Ogsaa den vakre Tiltale til Manden, at han *skal ære sin Hustru, skulde gaa ud.* Det vakte ogsaa en fortjent Opsigt. Sagen kom under Betænkning paa alle Landets Konsistorier, og til Ære for Menneskeheden og en oplyst Nation gik det heller ikke gjennem.

* * *

Det var det store nordiske Kirkemøde i Stockholm 73, eller vel nærmest ovennævnte Udslag af dets Forhandlinger, der saa uventet ydede Stof, for ikke at sige gav Stødet til mit lille Indlæg i den Dumas'ske Sag. Naar det gjælder Kvindens Nedkuelse, viser Prælat og Verdensmand sig lige bibelfaste. Men vort Norden har heldigvis ogsaa fri- og høisindede Geistlige at opvise; derom vidnede den Modstand, Forslaget overalt mødte. Der er gaaet 15 Aar hen siden, vi har oplevet Afslutningen af et nyt saadant Møde, og der er intet foretaget til en Forandring i *vort* Vielsesritual.

Hvor længe skal denne, med vor hele nuværende Udvikling saa lidet stemmende, nu ganske antikverede Overlevering fra et 2000-aarigt Apostelbrev, hvor længe skal en Formular, saa lidet stemmende med Egteskabets sande Idé, saa saarende for begge angjældende Parter, vedligeholdes i vore Kirker?

I Frelserens egen Mund vil man som sagt forgjæves søge et eneste Ord, der godkjender en saadan Nedsættelse af Kvinden. Paulus's Omvendelsestid faldt jo ikke ganske sammen med Kristus; han havde følgelig ikke som de andre Apostler Anledning til personlig at høre ham. Under den pludselige Overgang fra den mest fanatisk ubønhørlige Forfølger af Kristendommen til dens varmest nidkjære Bekjender, kunde det da let tænkes, at han endnu ikke ganske havde frigjort sig fra sin tidligere gammeltestamentlige Opfatning af Kvinden; han bekjender jo selv, at han var „overmaade nidkjær for sine Fædres Lærdomme".[1] Apostelen skrev de noksom bekjendte Breve til sin Menighed i nogle græsk-hedenske Byer i deres værste Forfaldstid, da Usedelighedslasten især truede med at tage Overhaand, og stiller, som det ogsaa dengang faldt naturligt af sig selv, sine Paabud og Formaninger skjærpet til Kvinden. Hun skulde ikke alene være Kristi Lov strengelig undergivet, hun skulde ogsaa være sin Medkristen — medfristede — „lydig og underdanig".

Men det maa ikke glemmes, at med denne Medkristen og medfristede, *mente Apostelen Manden, som bøier sig under Kristi Lov og lever denne efterrettelig*, den evangeliske Mand med ett Ord.

Kan vi nu med frelst Samvittighed overføre hine Apostelens paa denne Forudsætning hvilende Ord *paa vore Dages Forhold?* Hvorfor da ikke tage hans andre Bud til Kvinden med, at hun ikke maa høre Guds Ord med ubedækket Hoved, ikke tale i Forsamlinger, ikke lære (undervise) ... har man over-

[1] Se Brevet til de Galater.

holdt disse Bud? ... Og naar det dertil heder: Kvinden maa ikke klippe sit Haar, *men Manden vanærer sig ved at lade det vokse langt* — har nogen af vore Kristifremstillere fra tidligste til seneste Tider holdt sig dette Apostelens Bud efterrettelig? Vi kjender ikke en eneste Kristusfigur uden med langt nedfaldende Haar.

Men Dogmet om Kvindens Underordnethed i sit Forhold til Manden er omhyggelig bevaret.

* * *

Og hvad nu særlig Kjønsforholdet med dets Fristelser og Forsyndelser angaar, saa er det i vore Dage dobbelt vanskeligt at tænke sig den ene Part i en saa ophøiet Stilling til den anden som den Apostelen foreskriver. Heller ikke tror vi, at Underdanighedsforholdet, hvor det strengt kunde tænkes gjennemført, vilde yde nogen synderlig Garanti mod Fordærvelsen. Naturen har nu engang laget det saa, at i den enes Fald har den anden sin uafviselige Del. I det Spand gaar der altid to, og lidet vil det baade — vi har Aarhundreders Erfaring for os — at stramme Tøilen og lade Pisken smelde kun til den ene Side.

Det skal regnes vor Tid med al dens Kvalm og Forvirring til Ære, at den begynder at faa Øiet op derfor, at den begynder ligeligere at stille Anklagen, stille baade den ene og den anden Part under en Fællesansvarlighedens strengere Lov.

Vort Ritual er en Overlevering fra en Tid, da denne Erkjendelse endnu ikke var vakt, neppe kunde tænkes. Det skriver sig, hvis vi ikke tager Feil, fra en viss streng pietistisk Kongetid under vor Forening med Danmark, af hvem vi da har arvet det som en lidet opbyggelig Levning fra Enevoldstiden. Vore to nordiske Riger er nok ogsaa ene om at dele denne Skat; jeg tror ikke, den er kjendt i noget andet kristeligt europæisk Samfund. Det svenske Ritual er, som bemerket, særdeles smukt.

Det er underligt nok. Fra jeg var ganske liden og skulde med i Kirken „for at se paa Brura", slog den Tiltale, som denne fik, mig med noget pinligt, jeg ikke kunde forklare. Enhver virkelig nobelsindet Mand, der staar for Alteret, vil ogsaa finde sig ilde berørt af dette Bud, der overgiver ham den, han har valgt som sin jevnbyrdige, til fælles Trøst og Støtte paa Livets trange Vei, den, som han før vilde se op til som noget høiere og bedre end ham selv, som en viljeløs Slavinde

Og nu de Tusender, der ikke kan kaldes nobelsindede, der huser i sig alle Betingelser for at lade den forfærdelige Overmagt, der her i Guds Navn tilkjendes ham, manifestere sig i de raaeste Mishandlinger — skulde det ikke for saadannes Skyld alene være værd at skride til en grundig Omordning af vort Vielsesritual? ...[1]

O mine Herrer Høiærværdigheder! skulde I slet ikke kjende til nogle forpinte, forgræmmede Væsener, som kommer og søger „Trøst og Beskyttelse hos han Far ... for naa blir det for galt!", skulde I ikke kjende en og anden af disse Stakler igjen? Tænk jer lidt om!

Det er hende, der stod for Brudeskammelen *den* Gang og til hvem I sagde: „Du skal være denne Mand, der staar, lydig og underdanig ... Afstanden mellem ham og dig er saa stor, som Gud Herren er ophøiet over Menigheden."

TIL DEN 21DE JANUAR 1890.

(Anonymt i „Aftenposten" 21de Januar 1890.)

En Tale, som ikke blev holdt ifjor, men passer lige godt iaar og alle Aar.

Berlin 89.

Den ærede Repræsentant for Sverige-Norge har samlet os her i den fremmede By til en for begge Broderriger fælles Mindefest.

Ved en Anledning saa festlig som denne er det maaske ikke ganske i sin Orden, at Damer holder Taler, og det en — det kan jeg forsikre det ærede Selskab — fuldstændig uvant til den Art Optræden.

Undskyldningen for en saa uvant Dristighed maa blive Anledningen selv, de særegne Følelser, den formaar at vække'— og naar det gjælder *Følelser*, mit ærede Selskab, maa vi jo faa Lov til at være lidt med, ikke sandt? Ja, her gjælder det Følelser, Indtryk, der, modnet, fæstnet gjennem et langt Liv, drog sin første Næring af Begivenheder, der ligger et godt Stykke tilbage i vor Historie, men dog med uopløselige Baand er knyttet til den Fest, vi feirer her iaften.

Jeg er et gammelt Eidsvoldsbarn, havde allerede gjort min Indtrædelse i Verden, da det pludselige Omslag i vore politiske Forhold fandt Sted. Jeg er saa at sige ammet op med

[1] Det hænder ikke sjelden, at saadanne for Retten tiltalte pukker paa den Ret, der her formentlig er givet dem.

disse Begivenheder. Min Far var en af de Rigsdagsmænd, der havde Fremsyn nok til at tale for Tilslutningen til Sverige, en Forening, der kun har bragt os Lykke — alle gode Aander beskjerme den! Thi den bragte os tillige den *Kongeæt*, der trofast skulde verne om denne Lykke, og nu gjennem 4 Led er bleven dens uundværlige Leder og Støtte.

Ja i Sandhed, vort Norge trængte til et saadant Vern, en saadan Støtte i [en] Krise som den, 1814 bragte med sig. Vi trængte til en Styrer, som vi stod der i vor nyvundne Frihed, overvældet, næsten forbløffet ved en Selvstændighed, der var falden os saa at sige i Skjødet.

Vi trængte til en kraftig Styrer, og den træder os imøde i Carl Johans mægtige Skikkelse.

Der er gaaet tre Fjerdedele af et Sekulum hen siden, og drømmer et og andet uroligt Hoved om, at nu kunde Tiden være kommen til at undvære denne Styrelse, saa spørger vi blot: kan de sidste Aars Tilløb til et saadant Selvstyre — beklagelig Ihukommelse — opmuntre dertil?

Lad os heller spørge: Forstaar vor Samtid ret, hvad de bernadottiske Konger har været os? ... Skal det først bli Historiens Sag rettelig at vurdere det? ... Den brave, utrættelige Historie, ja, den har Korrekturarbeide nok at gjennemgaa.

Men vi, Broderrigernes Mænd og Kvinder, vil forene os i Erkjendelsen af, hvad denne Kongeæt har været os, og Summen af denne Erkjendelse vil vi bringe *ham*, hvis Fest har samlet os her, — *ham,* ogsaa i Aandens, den høiere Dannelsens Rige Fyrsten, i hvem Slegtens Særkjende, Sydens Varme formælet med nordisk sindig Kraft, har afsat sin rigeste Evne, og i denne Erkjendelse bringer vi ham et fra Hjertet kommende:

Leve Kong Oscar II.

Gud opholde ham og hans Slegt!

OM ANONYMITET.

C. C.

(„Nylænde" 15de April 1889.)

Blandt de Kunstarter og Aandsyrker, som vor Tid har optaget til Konkurrance, Mand og Kvinde imellem, er der maaske ingen, der har mødt en seigere, mere ildesindet Modstand fra den sterkere Side, end det kvindelige Forfatterskab, særlig naar dette ikke tør regne sig til den mere harmløs uskyldige Genre af samme, men drister sig til at have en selvstændig Mening i Dagens vigtigere Spørgsmaal.

I denne Modstand kan vi skjelne tvende Hovedfaktorer, der begge synes at ophæve hinanden: *Kvælningsundertrykkelsessystemet*, hvor der synes noget alvorligt at frygte, og *Blottelsessystemet*, hvor man har det sikrere Haab at komme den kvindelige Konkurrance tillivs og vise, hvor ynkelig haabløs den i Grunden er.

Det er denne sidste Bekjæmpningsmetode, vi her vil opholde os lidt ved.

Det er allerede nogen Tid siden, at der i et anset kjøbenhavnsk Venstreblad stod en skarp Artikel mod Anonymiteten i det hele taget, dog særlig myntet paa de skrivende Damer. At den ivrige Anonymitetsbekjæmper selv optræder anonym, synes ikke i mindste Maade at have forvirret ham.

Han indleder en meget skarp Anmeldelse af en under pseudonymt Merke netop udkommen Bog med følgende Ord:

„Det halve af denne Bog er et Forsøg i den almindelige „Dameliteratur ... Naturligvis er det muligt, at en Mand kan „have skrevet Bogen, men mange Julemerker tyder paa, at det „er en Kvindes Pen ...“

Efter denne lidet opmuntrende Indledning fortsætter Anmelderen:

„Mon vi ikke engang kunde komme bort fra den nu over-„haandtagende Uskik med anonyme og pseudonyme Forfattere? „Publikum har et billigt Krav paa at erfare, hvem det har for „sig, om det er Mand eller Kvinde, etc.“

Nei, det er netop det, som Publikum formentlig slet ikke har et billigt Krav paa. Det har ingen Ret til, naar en Bog ikke falder i dets Smag, baade i lun Privatlighed og endnu værre gjennem sin Storeksekutør Pressen ogsaa at sønderflænge Personen, og navnlig maa de kvindelige Forfattere have Lov til at benytte sig af den Smule Beskyttelse, Pseudo- eller Anonymitetens Skjerm yder dem. Er deres Produktion dertil, som før bemerket, af en mer udpræget Art, følger den ikke ganske den slagne Landevei, saa kan jeg forsikre, at de staar udpeget nok i deres nærmeste Omgivelser. Saa sterk er endnu Fordommen mod kvindelig Produktion — vi kan vist tage *Kunsten* med, *Scenens* naturligvis undtagen — rodfæstet i den almene Bevidsthed, og navlig her i vort kjære Norge, at „Dameliteratur“, „Dameromanstil“, „Damehelte“ o. s. v. omtrent er bleven typiske Ukvemsord, og Gud skal vide, den ærede Forfatter af Artikelen sparer ikke paa dem.

Udlandets mest navnkundige Forfatterinder, en *George Eliot*, *Gréville*, *Marlitt*, *Detlef*, *E. Werner*, snart sagt alle de betyde-

ligere, er ogsaa samtlige og vist med fuldt bered Hu optraadt under *Mandsnavne*, og hvem kan afgjøre, hvor meget den uhyre Popularitet, deres Bøger har vundet, skyldes denne Omstændighed ... ikke at tale om de praktiske Fordele, der knytter sig til en saadan Popularitet. Det er jo ganske vakkert, naar George Eliot, vel fortøiet bag sin Pseudonymitets utilgjængelige Eventyrborg, for en af sine Romaner har oppebaaret en Sum af 90,000 (Halvfemsindstyvetusend) Lstr., lad nu dette klinge noget for eventyrligt for vore nordiske Øren.

Disse Forfatterinder skulde skrevet deres Bøger heroppe hos os og sat deres ærlige Frøken- eller Fruenavne paa!

Det var nu de store verdensberømte. Hvor meget mere Grund for mindre berømte, mindre fremtrædende, maaske ængstelig begyndende kvindelige Forfattere at forbeholde sig Anonymitetens Skjermelse og særlig her i vore trange Forhold, hvor en lidt mere udpræget Digterpersonlighed, der ikke har sikret sig dette Skjul, kan faa sin Forfatternavnkundighed beseglet i enhver Kræmmerbutik.

Jeg kan selv tale derom. Ogsaa jeg har skrevet adskilligt. Den første Del deraf var strengt anonym. En velsignet Fredens Tid! Kun foruroliget ved en eller anden Venindes diskrete Hentydning.

Da jeg senere, bevæget af flere Grunde, besluttede mig til at opgive Anonymiteten og sætte mit ærlige borgerlige Navn paa, fik jeg andet at føle. Jeg har tilbunds lært begge Metoder at kjende, hvad det vil sige at ombytte en uhildet Anerkjendelses stille Glæde med *Udpegelsens* Kvaler.

Camilla Collett.

„GALEOTTO" I NORDEN.

(„Verdens Gang" 7de Oktbr. 1889, 238.)

Hr. Redaktør!

I Deres ærede Blad Nr. 184 findes under Merket G. B. optaget en Artikel, der paa et enkelt Punkt kræver en Berigtigelse; vi maa kun beklage, at Omstændigheder har hindret den fra at komme før.

Indsenderen griber her Anledningen af Bibliotekar Halvorsens, vor høitfortjente Personalbiografs, nys udkomne Bog om Ibsen til ogsaa samstemmende at udhæve den Hyldest af Digteren, der nu i saa rigt Maal tilstrømmer ham i Udlandet.

Til denne Hyldning slutter sig vist alle, der med sand For-

staaelse af Ibsens Værd og Betydning ogsaa paa Landsmandsskabets Vegne føler sig hædret ved at se dette mer og mer vinde europæisk Anerkjendelse, noget, der ingenlunde før i saa udstrakt intens Grad er timet nogen norsk Forfatter.

Men paa dette Ibsenaltar, som vi alle vil være med at bekranse, har Indsenderen fundet for godt at anstille en Ofring, som Guden selv, til hvis Ære den sker, neppe vil godkjende — en Ofring, som selve en nu raadende Tidens Moral, der ellers ikke synderlig respekterer, hvad vi vil kalde Privatlivets Ukrænkelighed, maatte stemple som skaanselløs utilladelig.

Hvo som har havt Anledning til at læse Artikelen, vil straks forstaa, hvad der her sigtes til. Paa enhver, der har en Smule Følelse i Behold, vil det, midt i Hyldningshymnens smigrende Toner, berøre som en skurrende Mislyd. Et Træk drages her frem af en bekjendt Dames, en agtværdig Familiemoders tidligere Liv, der skulde givet Stødet til Ibsens „Et Dukkehjem“.

Kan hænde, men ikke paa den Maade Indsenderen vil ha det forklaret, idet han stempler det, som laa her noget bevidst lovstridigt til Grund.

Det forholder sig anderledes.

Det sande er, at en ulykkelig Krise var indtraadt i Angjældendes Liv. Pekuniære Bekymringer, som en aandelig Overanstrengelse forgjæves søgte at raade Bod paa, stødte her sammen med en nedbrudt Helbred. Anfald af Sindsforvirring, der endte med et heldigvis kortvarigt Ophold i en Sindssygeanstalt, var Følgen deraf. I et saadant Anfald dreves hun til den Handling, der skulde blive saa skjæbnesvanger for hende siden.

Naar en anden saadan ulykkelig gribes af Mordmani, eller Lyst til at sætte Ild paa Huset, beklages det som det utilregnelige. Vinder hun saa Forstanden igjen, og hun dertil er skattet i sin Kreds, mødes det med den Glæde, hvormed man hilser en lykkelig helbredet. Men gaar hun hen og skriver et fremmet Navn paa et galt Stykke Papir, og dette uforvarende kommer ind under Lovmaskineriets Ubønhørlighed, saa er det noget andet! Det er noget nyt, et for Sladderen mer taknemmeligt Emne.

En saadan Sladdertillavning har jo H. C. Andersen allerede for femti Aar siden saa fornøielig skildret os i sin Hønsegaardshistorie og dette „det er ganske visst“ kan vi den Dag idag træffe paa Scenen i det spanske Skuespil „*Galeotto*“.

Det er denne Sladdertillavningen i sin yderste Konsekvens, Hr. G. B. har benyttet som et Motiv i sin Karakteristik af Ibsens Digtning.

Nogen foregaaende Korrespondance med Digteren har heller ikke, saavidt vi har erfaret, fundet Sted. Efter Helbredelsen foretog Angjældende en Rekreationsreise til Udlandet, og paa denne opsøgte hun den Ibsenske Familie. Og her vil hun ganske naturligt have fortalt Begivenheden, sine nu heldig overstaaede Fata, ikke anende, at de engang skulde komme til at tjene som Stof for Digterens „Arbeiden efter Model", som Indsenderen udtrykker sig. Ligesaa harmløst, vi kan sige uskyldig, vil I have opfattet det. Det var Idéen om den *ubevidste Skyld* og dens Konflikter med „det ubønhørlige", der har grebet Digteren og stemt ham til at behandle det dramatisk; havde han i Angjældende vidst eller troet at ha en bevidst skyldig for sig, vilde han neppe skabt sin Nora.

Ligesaa lidt vil den Karakteristik, Hr. G. B. giver af angjældende Gemal, som en brutalt opfarende Helmer, der endog praler af denne Maade at ta Sagen paa, stamme med Virkeligheden. Naar man lærer denne Mand, der indtager en anset Lærerstilling i sin Kreds, nærmere at kjende, faar man et ganske andet Indtryk af ham. I en sørgelig Periode af hans og Hustrus Liv, der lykkeligvis nu ligger langt tilbage, vil han ha været, hvad enhver brav Egtemand vilde været under saadanne Omstændigheder. De lever nu under sorgfrie Forhold i et smukt, hyggeligt Hjem, omgivet af en vakker Børneflok, anset og afholdt, som ogsaa hun er, af enhver, som har Anledning til nærmere at lære hende at kjende. For eget Vedkommende, der jeg i en Række Aar har kunnet glæde mig derved, kan jeg kun føie til, at jeg sjelden har truffet aandelig Begavelse forenet med en saa mild, lidt stille præget personlig Elskværdighed som hos hende.

Jeg slutter dette nødtvungne Indlæg med indtrængende at foreholde Forfatteren ikke at forfølge denne Sag videre, men være tilfreds med den Ulykkessed, han i sin ominøse Ibsenartikel allerede har udsaaet. *C. C.*

ET GAMMELT MINDE FRA KJØBENHAVN.

(„Tilskueren" Novbr.—Decbr. 1889.)

I Digteren *Schandorphs* nys udkomne, saa livlig underholdende „Oplevelser" støder vi paa et Afsnit, der omhandler et Ungdomsbesøg, Forfatteren aflagde hos H. C. Andersen.

Det vakte en levende Erindring om et Møde med denne, det eneste, hvor det forundtes mig personlig at staa ligeoverfor

den saa høityndede danske Digter — Gespenstermødet i Rosenborg Have da upaatalt.

Der var noget i Schandorphs faktisk vegtige og dog saa fornøielige Skildring, noget, der supplerede, vakte til bedre Forstaaelse det lidt konfuse Indtryk, mit Møde med Digteren havde efterladt. Der var noget smittende, der frister, efterat saa lang Tid er gaaet, til ogsaa at komme med min Oplevelse; den springer mig nu i alle sine Enkeltheder saa levende imøde, som skrev den sig fra igaar. Men knyttet, som den er, til et særlig mindeværdigt Tidsafsnit i mit Liv, nødvendiggjør den først nogle Ord om dette, hvorved den gaar ind under det, vi vil kalde „Minder fra Kjøbenhavn".

Det haardeste Slag i mit Liv havde truffet mig.

De første Dage, Uger, efter et saadant, dem vi vil kalde *Sorgens Festdage,* er ikke de værste. Man hvirvles omkring paa noget ophøiet, ukjendt, der ikke lader en komme til ret Besindelse om det frygtelige. Saa kommer *Sorgens Hverdage*, tifold ulideligere at bære. Og jeg magtede ikke at bære dem paa det samme Sted, hvor Stødet havde rammet. Jeg solgte vor lille Villa ved Uranienborg, kun beboet i 2 Aar, og overflyttede midlertidig til Kjøbenhavn med 2 af mine Gutter. Var det en dunkel Skræk for en Enkes Stilling, der i vor travle By omtrent vil sige med ett Strøg at slettes ud af den selskabelige Bevidsthed? Var det Skrækken for denne Nultilværelse, der ligesom høitidelig ringes ind med det sidste drønnende Klokkeslag? ... Eller var det en endnu ikke fuldt vakt Bevidsthed om noget, der kunde reddes for Undergang — det samme, der har drevet snart sagt alle vore Forfattere til at søge Redningen i Udlandet? ... Jeg ved det ikke, men jeg solgte Huset og reiste til Kjøbenhavn.

Jeg havde dengang kjære, inderlig kjære Venner dernede, hvoriblandt særlig maa nævnes Familien *Schmidt-Phiseldeck.* Fru Sch. havde jeg første Gang truffet under et Besøg, hun og hendes Mor aflagde i Kristiania, hos nogle fælles Bekjendte, hvor de paa en Tur oppe i Landet ogsaa havde gjestet mit Hjem i Eidsvold. Det var en hel Begivenhed, da den unge danske Skjønhed med Moderen, den prægtige, originale gamle Fru B., eskorteret af nogle af Kredsens mer notable Medlemmer, Herrer og Damer, drog ind paa den stille Prestegaard, og rigtig blev sluppet paa Græs i dens naturskjønne Omgivelser,[1] en flygtig Gjestfrihed vist de danske Damer, der tifold

[1] Se *Paa gamle Tomter*: „Mod Strømmen" II.

gjengjældtes mig under det senere fortsatte Bekjendtskab hernede. Uforglemmelig bliver mig de Timer, jeg tilbragte i denne Familie, i dens Hjem paa Nørregade.

Om Gemalen, Sch.-Ph., maa det være mig tilladt at sige, at han var en af de elskværdigste Mænd, jeg har kjendt. Han og *J. L. Heiberg*. Jeg bekjender mig nemlig endnu til den nu vist forældede Anskuelse, at Aand og sand, gedigen Dannelse kun kan optræde i en tilsvarende Form, skal den forkynde sig som egte Vare; vi var jo den Gang endnu et godt Stykke fra 70-Aarene, der synes at have været det Tidspunkt, hvor Bramarbasskabet dekreteredes som Norm for den sande Mandighed. Flygtig betragtet kunde dette Par gjælde som aandelige Modsætninger. I Væsen, Alder, Ydre kunde det maaske siges. Det er sandt, hun forholdt sig lidt taus og tilbageholden, hvor alvorligere, mere dybtgaaende Temaer forhandledes; det var, som om hun ganske bøiede sig for hans Overlegenhed, maaske netop fordi den paa saa mild, elskværdig Maade gjorde sig gjældende. Men hun manglede ingenlunde den fine Forstaaelse, hvor stille hun gik dermed.

Denne lille fine Dame, hvis Skjønhed havde et Præg af noget tilsløret melankolsk, der gav den en særegen Ynde, havde en levende Sans for det komiske. Kunde man bare bringe hende et lidet Stænk deraf, fandt man i hende den taknemmeligste Tilhører; hvor hjertelig kunde hun le!

Jeg er her kommet ind paa en Personalkritik, der maaske kunde synes en og anden for — personlig. Men ak, Tilladelsen er givet. Skillerummet er nede. Ogsaa hun, den sidste af dem, er borte, som de mange — mange! Og er jeg alligevel gaaet lidt for nær, maa Mindet om disse elskværdige, saa forskjellig begavede Mennesker undskylde det.

Fru *Welhaven*, født *Bidoulac*, havde medgivet mig et Brev til Digteren Andersen, som jeg maatte love hende, da hun kjendte min liden Fremfærd, naar det gjaldt at stifte Bekjendtskaber, at sende ham. Det vil ikke have indeholdt noget nærmere om Forhold og nære Familieforbindelser, ligesaa lidt som der dengang var Tale om noget Forfatterskab. Hun har nævnt sin Protegé som en mangeaarig Veninde, der varmt interesserede sig for hans Digtning, og hvem det vilde glæde personlig at gjøre Bekjendtskabet.

Der gik nogle Maaneder hen, inden Anbefalingen blev benyttet.

Men ud paa Vaaren flyttede vi ind i Fru Lippmanns Leilighed paa Charlottenborg; Livsmodet begyndte saa smaat at

reise sig igjen, og da A. boede lige i Nærheden, sendtes ham Brevet.

Allerede næste Dag, jeg havde netop et Besøg af Fru Schmidt-Phiseldeck, indfandt han sig. Det gjorde heller intet Skaar i hans, som det syntes, gode Stemning, at han traf en elskværdig Landsmandinde. Fru Sch. interesserede det naturligvis høilig at faa en Anledning til at se den store Mand i Nærheden.

Han var meget charmant, forsikrede om den Fornøielse, det vilde være ham at fortsætte Bekjendtskabet. Han vilde oftere komme, og saa vilde han læse noget smukt op for Børnene. Jeg paa min Side forsikrede ham om den varmt interesserede Læsekreds, han ogsaa havde vundet oppe i Norge, men var saa uheldig, da Samtalen nogen Tid havde dreiet sig derom, at falde ind med et: Men hvorfor, Hr. Andersen, har De aldrig i disse mange Aar været i Norge?

Nei, det turde han ikke vove. Nordmændene var ham for sterke, dem gik han helst af Veien for. Jeg bestred naturligvis af bedste Evne denne hans Frygt. Norge er nu engang Eventyrlandet par préférence. Et Besøg af den store danske Eventyrdigter maatte jo kun fordoble Interessen paa begge Sider. At nogen her skulde optræde saarende mod denne, var jo ikke tænkeligt . . . det maatte da være *Dovregubben*, som medrette følte sig stødt over, at han ikke for længe siden havde besøgt ham . . .

Aa, med Dovregubben skulde han nok blive færdig. „Men," blev han ved, „jeg har engang i Udlandet truffet en Nordmand, det var netop hos den bekjendte Major Serr i Dresden — men Gud bevare mig!"

Bevares! hvem var da det?

„Det var saamæn en af deres store Digtere, det var *Welhaven*."

Ja Welhaven! For ham vil vi andre intet Ansvar have. Det er nu engang hans Væsen, som vi alle finder os i. . . . Det maa tages som et uundgaaeligt Udslag af et overmægtig sprudlende Liv, hans Digtning ikke kan rumme . . . af den lærer man ikke den rette Welhaven at kjende . . . Noget saadant vilde jeg lagt til, men han faldt ind:

„Der var ogsaa en anden Nordmand, endnu umuligere for mig, og som jeg neppe vilde kunnet undgaa under et Besøg oppe hos Dem — —"

En værre endnu? . . . Gud, hvem var da det?

„*Wergeland*, mener jeg." Og for de forbløffede Tilhørerinder fulgte nu et Par fyndige Træk af det velbekjendte, dengang gjængse Skræmmebillede af „den norske Udigter", saa-

ledes som det paa Afstand havde formet sig for danske Øine. *Henrik* har som bekjendt aldrig været i Danmark. Men man vil mindes, at den bitre, mangeaarige Feide, der havde udspundet sig inden vore hjemlige Forhold, temmelig almindelig opfattedes dernede som et *Norge contra Danmark*, repræsenteret i nævnte vore tvende Digtere, en Misforstaaelse, som Tiden, med saa meget andet, lykkeligvis har rettet.

Fru Schmidt, der under Samtalen havde forholdt sig temmelig taus, dog under en synlig Bestræbelse for at forblive alvorlig, forsøgte nu med et lidet raskt coup de main at stanse den Vending, den truede med at tage. Hun præsenterede mig med al Anstand som Wergelands Søster.

Situationen var jo lidt betænkelig. Den bedste Udvei havde jo været at tage den fra den komiske Side — forene sig, alle Parter til i al Gemytlighed at more sig over den. Jeg vilde netop give Stødet med et muntert: det skal De ikke bryde Dem det mindste om, Hr. Andersen! . . . dette var jo bare morsomt! . . . da han med et forskrækket Ansigt reiste sig og efter et Par skyndsomme Buk forsvandt bag Døren.

Vi saa ikke Digteren Andersen mere; mine Smaagutter ventede forgjæves paa den lovede Oplæsning, de havde glædet sig saa til.

Rækker af Aar er gaaet hen siden. Men endnu den Dag idag kan jeg sidde i Kredsen af mine Børnebørn og med inderlig Fornøielse læse „H. C. Andersens Eventyr og Historier".

Camilla Collett.

BREV TIL BROR JOHAN I BOSTON.

(Anonymt i „Dagbladet" 23de Januar 1890.)

Kjære Johan! Du kan tro, vi har faat Liv i Leiren herhjemme. Vi lever i en Bevægelse, der med Lynildsfart spreder sig fra By til By over det hele Land, en Bevægelse, hidtil ukjendt, som man har givet et stort, høitklingende Navn.

Men for en stille, mere nøgtern Iagttager kan den ogsaa have sine mindre synbare, mindre hørbare Sider. Jeg har jo maattet love dig at holde dig muligst à jour med, hvad der foregaar af nogen Betydning herhjemme, og da du naadigst har tilladt, at Meddelerinden føier nogle af sine egne Tanker og Betragtninger til, saa vil jeg nu i al Oprigtighed sige dig, hvad Indtryk denne Bevægelse har gjort paa mig.

Kvindesagen, der hidtil har levet sin flakrende Skintilværelse

paa Navnet og Drønnet af en Række tildels uopfyldte Krav, har pludselig faaet et Skub fremad, der lover noget. Fru Collett, hvem man vil give Skylden for at have sat *denne* Bevægelse igang, men endnu ikke ret vil indrømme, at der er opnaaet noget synderligt, kan nu lægge sig rolig i sin Grav, hvis det er det, hun har ventet paa. Vi Kvinder, der nu engang har faaet vor Plads anvist — „hertil og ikke videre" —, hvem Kirke og Stat, Tradition og Opinion, kort alle raadende Magter strengelig har forment at pleie nogen Interesse udenfor denne engang afstukne Grænse, vi opfordres nu fra alle Sider at tage virksomste Del i dette.

Og hvem er saa de ivrigste Tilskyndere? ... Ja, det vilde over i dit Amerika ikke være saa svært at gjette; men i vort Bjørneland herhjemme er det kanske ikke fuldt saa greit. Nu, gjet engang!

Det er vore Modstandere, det er Mændene selv, der aabner os Døren til det nye Eldorado. Kun maa Entréen betales med en prosaisk Sum Penge; des mere der kan ofres, jo bedre.

Ja, det er underligt nok, Johan. Mænd, som notorisk har stillet sig fiendtlig til vor Sag, der neppe taalte at høre nævne Særeie, Lægepraksis, Lønningstillæg, Ritualreform, Skolestyre og hvad Navn nu disse Krav kan have — ikke at tale om *kvindelig Valgret*, da var de rent ud farlige at komme nær — Mænd, vore dannede Kristianiamænd, der har vist saa usigelig ringe Sans for disse Krav, disse Bestræbelser, at det eneste Organ for samme, det dygtig redigerede *Nylænde* ikke findes i deres „Athenæum"! — disse samme Mænd er nu de ivrigste til at drage os ind i dette „offentlige Liv".

Og Kvinderne selv? vil du spørge.

Jo, de styrter frem ved Raabet, som naar Porten pludselig smækkes op for et kvalmt, overfyldt Rum. Der er en Tilstrømning af Fru Kapteiner og Fru Advokater, Fruer Majorer og Pastorer, Assessorer og Administratorer — hvem kan fortænke os deri! — det er noget nyt for os, det lover da endelig lidt Bevægelse, Liv!

Men hvad i Guds Navn er det da, der volder et saadant Opstyr? hører jeg dig raabe saa høit, som om du glemte, at der laa et lidet Verdenshav mellem os.

Jo derom kan du nok spørge. Hvad er det for et ophøiet Formaal, der har drevet norske Mænd og Kvinder til at slutte sig sammen, slutte sig sammen til et Fællesoffer, en Selvbeskatning, der her i vort fattige Land allerede har reist Summer

der klinger fabelagtige i vore Øren! ... Er det for at reise en Fredens Mindestøtte, et nyt „Siegesdenkmal", der for det overraskede Europa skal forkynde, at heroppe i det fjerne, barske Norden har den seiret endelig den store Verdenssag, Menneskehedens største, vigtigste, den lange Kamp mellem Mænd og Kvinde, er nu høitidelig afsluttet, — er det for at spare til et saadant Fredens og Forsoningens Monument, vore Kvinder gjerne berøver sine fattige ...?

Nei, det er til et *Krigsskib*, et saadant rigtigt et, der med et Knald kan slaa et andet i Knas saa let, som man knækker et Egg.

Et Krigsskib! ... Og hvem er saa Fienden, der vækker et saadant Opstyr i vort hidtil saa fredede Land, hvor man saa velsignet trygt og rolig kunde skjøtte sine egne Trakasserier og Skjermydsler, uden at frygte for nogen Forstyrrelse udenfra ... *hvem* er han og hvor er han, denne frygtede?

Ja, det ved vi Damer ikke det mindste om. Det maa Mændene ganske afgjøre, hvad det er for nogen; jeg kan ingen Besked gi dig. Drister jeg mig alligevel til at ha en Tanke for et og andet, der rører dette Spørgsmaal, saa sker det i Fortrøstning til, at *Holbergs* berømte: „Er det Rokkehovedet, som taler" endnu til Datum har beholdt sit Hævd, i Fortrøstning altsaa til, at ingen tager ringeste Notis deraf.

Det vil nemlig ikke ind i mit Rokkehoved, at den Slags fiendtlige Overfald kan tænkes mulige i vore Dage. Selv om Overmagten paa den angribende Side ikke tillod nogen Tvil om Seiren, og netop da vil den, maa den være utænkelig. En saadan Stormagt regner sig dog, saasandt som den hører hjemme i vort Europa og ikke blandt Hottentotter eller Halenegre, med i de civiliserede Staters Række. Den har sit Retssystem, sine Love og Statutter ogsaa for Indbrud og Mord, der efter Omstændighederne bøder med Fængsel eller Galgen, ialfald med Skjendselsmerket uudsletteligt, der har sine Kirker, hvor der forkyndes for en andægtig Menighed: „Salige er de Fredsommelige, thi de skulle se Gud."

Skulde nu et Overfald paa sagesløs Nation, hvis Id og Maal ligeledes heder Mord og Rov, skulde det gjælde for hæderligere? ... Mændene, som har skabt Logikken og Krigen, faar svare derpaa. Er der Logik heri? Svar, Johan!

Ja *Krigen, Krigen!* er den tænkelig i vore Dage? Vi lever dog ikke længer i Tider, da man skjænked Klokker, ranet under Plyndring af fremmed By til kristne Kirker og indgrov

det paa Ranet som en høisindet, fortjenstfuld Handling.[1] Vi lever i et Aarhundrede, der bryster sig af at ha optat det med alle Fortidsbarbariets Raaheder og Misbrug, et Aarhundrede, der paa sine gamle Dage, jo mer det nærmer sig sin Udgang, viser sig følsommere, mildere stemt, eller sogar har faaet Øiet op for Dyrenes Lidelser, har opfundet Slagtermasker og Kloroformbedøvelsen, der i bevægede Øieblikke drømmer om at afskaffe Lystjagter og Dueller, — en ømsindet Tidsepoke skulde ikke raadet Bugt med det mest oprørende, den kristne Menneskeheds mest nedværdigende Levning fra Barbariet? . . . Sandelig en bitter Haan paa dets ophøiede Bestræbelser! En almindelig Indbrudstyv nøier sig dog, naar det kommer høit, med at slaa en gammel Kjærring, Dragen, der vogter Skatten, ihjel, medens Krigen fordrer Tusender af uskyldiges Liv.[2]

Jeg mindes at have set en Samling fotolitograferede Billeder af danske Officerer, 40—50 i Tallet, ordnede i Rækker paa et halv Meter bredt Kart. Nedenunder stod: „Faldne ved Dyppel den 28de April —64", mestendels unge, kraftige Mænd; et Par af dem smilte saa lunt fornøiet, som om de tænkte paa en sidste Kotillon eller en lykkelig Stund i Rosenborg Have. Og tænke sig, at disse alle som én havde fundet Døden paa en Dag paa Slagtermarken eller Lazarettet . . . Og hvilken Død! . . . under Pinsler, der kunde bringe dem til at misunde Morderen paa Skafottet.

Og paa saadanne Rædsler skulde det øvrige Europa sidde pent resigneret, som om det var noget, der ikke lod sig ændre, eller gjøre nogle ligesaa magtløs unyttige Anstrengelser for at verge sig mod Overmagten?

Se dette, Johan, er det, jeg ikke kan forstaa. Heldigvis er du ingen Holberg, saa du vil, det ved jeg, taalmodig høre paa mine Rokkehovedbetragtninger, ja kjender jeg dig ret, vil du i det væsentlige give mig — Ret.

Med denne Beroligelse gaar jeg nu modig til en anden Side af Sagen.

Selv om der virkelig skulde være nogen Fare paafærde — selv om der fra nogen Kant var mindste Grund til Frygt for vort fredelige Land, vil det synes mig, at den hele brammende Rustning derimod, kan den ikke kaldes *blind Alarm*, kunde

[1] . . . Skjænket Aar 1676 til Vor Frelsers Kirke i Kjøbenhavn af Statholder Ulrik Fredrik Gyldenløve.

[2] I Tidsrummet fra 1850 til 1880 er der i Krig dræbt 2,188,000 Mand. — De *Napoleonske* Krige ved Aarhundredets Begyndelse krævede 6 Millioner Menneskeofre.

den, paa den Maade den drives, maaske kaldes endog en *farlig* Alarm, mere skikket til at udfordre Faren end at betrygge mod den. Hvad er det, der kaldes Spioner, Spioneri? At den angribende Magt ved leiede Speidere lumskelig tilsniger sig Kundskab om det fremmede Lands indre Forhold, dets svagere og dets sterkere Sider etc. etc. Men Herregud! Der behøves jo ikke at lønnes Spioner, vi sørger jo selv for de nøiagtigste Oplysninger om, hvad en saadan fiendtligsindet Magt kunde ønske at vide. Gjennem hele vor Presses høilydte Diskussioner, offentlige Foredrag faar jo den befrygtede Stormagtsindbrudstyv de mest opmuntrende Vink om, [hvor ynkelig vergeløse vi er] hvordan han bedst slipper ind, hvor Rovet skal søges, og hvor stort det kan paaregnes at blive, samt endelig, hvor meget der skal slaaes ihjel for at slippe uhindret bort. Er dette ikke at male Fanden paa Væggen, saa ved jeg ikke. Det vilde — ta mig tusan — ikke være saa underligt, om han i egen høie Person tilsidst indfandt sig.

Saadan har Søsterlandet Danmark i allerede en Række af Aar drevet sine verdensalarmerende Forsvarsrustninger, har brandskattet Landet for enorme Summer, hugget sine deiligste Skove og Parker ned for at bygge Bastioner istedet, der kan ventes færdig, siges der, i Løbet af et halvt Snes Aar, al denne Vandalisme efter al Sandsynlighed til ingen Verdsens Nytte. Danmark, det lille, fredsæle Land, der aldrig har gjort en Mand Fortræd, men selv tilstrækkelig har lært Fortidens brutale Overfald at kjende, skulde paany være udsat? Nei, tusen Gange nei, det var umuligt. Dets tidligere Ulykker vil herefter være dets bedste Vern og Fæste, en høilydt Appel til en mer humansindet Samtids milde Skaansel — ja, kunde man ikke sige ridderlige Beskyttelse? Hvo kunde nenne at angribe en vergeløs, en uforskyldt mishandlet? En saadan Raahed i vore Dage vilde stemple sig selv.

Men vogte sig, vogte sig skulde de mindre Stater for selv at udfordre Faren, udfordre den ved en utidig, for høirøstet Mistro.

Det er, som naar de smaa Mopper gir sig til at larme og gjø. Ja da kan det hænde, at den vaagner den store Buldog, det skikkelige Bæst, der slet ikke tænkte paa noget ondt ... „Hvad er dette for Larm, I smaa? ... Vil I bare holde jer i Skindet, eller jeg skal! ... Vov, vov, vov!"

Som sagt, Johan, jeg kan ikke for det, men dette Forsvarsrabalder, der har betaget vore to fredelige Lande, byder mig saa underlig fremmed imod. Jeg kan kun tænke mig disse to,

vort stolte Bjergland og det blide Danmark, med det glade Velkomstsmil, hvormed de hilser en fra alle Europas Hjørner tilstrømmende Turistsværm, i Bestræbelser for at gjøre det godt og behageligt for dem, men ikke optaget af Tanken paa Kanoner og Torpedobaade.

Og denne Forsvarsiver bæres neppe oppe af det sande Mod. Den skjuler en god Portion af knæbøiende Respekt for den gamle Dalailama: *Erobring*, *Seier*, en Efterdønning af den lange Bedøvelsesrus, hvori hin Aarhundredets store Erobringsmagiker havde nedsænket det hele Europa, han, den forfærdelige, som min gamle Lærerinde i Institutet for ramme Alvor betegnede som „Dyret i Aabenbaringen", Dyret med de 7 Hoveder, — nogen anden kunde St. Johannes ikke have ment.

Det gjælder nu for Alvor at ruste sig mod Dyret med de 7 Hoveder. Det er en *aandelig* Rustning, der her paakræves. En *Aandens Angrebsrustning*, ikke et magtesløst Krigsforsvar. Det er med Indignationens, Afskyens forenede Væbning, det fredsindede Europa har at møde Uhyret, som det frygter; det er Korsets Tegn, det har at løfte mod dette, indtil det beseiret, betvunget som Djævelen i Faust bøier sig for den sande Overmagt.

Ja, saa var Tiden der til at virkeliggjøre den vakre Tanke om en almindelig Fredsliga, der, hvor det trænges, vilde samle alle Folkeslag, ikke til at slaa hverandre ihjel, men til et mindeligt Opgjør. Skulde det ikke være et Aarhundrede, der kalder sig Humanitetens, Oplysningens, mere værdigt?

Og — skulde det værste alligevel hænde, Besvergelsen vise sig magtløs, Krigslysten virkelig ulme og true med at slaa ud i en saadan rovbegjærlig Stormagt ... O! en saadan Nations Kvinder var Tegnet givet til en almindelig, en energisk Reisning til at slutte sig sammen, alle, alle mod én — dog ikke for at skaffe Kanoner og Torpedobaade tilveie.

(C. C.)

(„Aftenposten" 26de Juni 1890.)

Man skal ikke forsverge noget. Jeg, som i de sidste Maaneder ikke har havt en Pen i Haand, der følte sig som udenfor alt, som færdig med alt, drives dog nu til at tage Blækhuset frem.

Det skulde lette Sindet, i det mindste for noget af det, som saa sterkt har bevæget det i den senere Tid ... mundtlig at

søge denne Lettelse undgaar jeg, særlig da jeg ikke hører til de meget „snakkesalige", af flere Grunde helst.

Nei, her kan ikke ties. Ogsaa jeg maa faa tale et Ord med om de sidste Dages Stortingsforhandling, denne i vore Forhold enestaaende Begivenhed, hvor norske Kvinders Sag var optaget til offentlig Diskussion af *Mænd*, var det end blot for at bringe vore kjække Talsmænd min og — jeg tør vel sige med mig — Tusenders Tak for, hvad de her har ydet og udrettet.

Ja, vi har meget at takke dem for. Kommende Tider skal vidne derom. Deres Navne vil ikke glemmes.

* * *

Jeg maa desværre begynde med at anraabe om Læsernes Taalmodighed, idet jeg af en tidligere udkommen Bog („Fra de Stummes Leir") citerer et Uddrag, der synes ekspres at være skrevet for Dagen.

Talen er her om den gammelhævdede, passive Kvindelighed, hvis Ideal var en komplet Selvopgivelse, om den langsomt fortærende Virkning, den øver *ikke alene i sin egen Sfære, men paa den hele store Samfundsorganisme.*[1]

. . . . . .

Det er sterke Ord, for 12—13 Aar siden optaget i en Bog, som nu forlængst er gaaet ind under Rubrikken „gamle Sager", hvis Tilværelse det ikke falder en velassorteret Boghandel ind at minde mere om.

Faktum er, at hvad der her siges, fandt ingen ret Gjenklang, da Bogen kom ud. Nogen Sympati for Sagen var saagodtsom ikke født dengang — en lang smertelig Fødselskamp skulde til.

Og nu? . . . Forhandlingerne i vort Storting den 6te og 7de Juni kan svare derpaa.

At Sagen skulde „gaa igjennem", har jo ingen af dem, der føler for den, ventet.

Udfaldet maa dog, mer end paaregnet, kaldes glædeligt. En Debat som denne, hvor selve Modstandere ærlig bidrager til at støtte den, er af en uberegnelig Virkning. Den har med nogle faa Spalter udrettet mere end ligesaa mange Bøger i sin kummerlig hensygnende Leiebibliotekstilværelse. For den store Mængde er Kvindesagen noget uforstaaet, tildels ukjendt.

[1] Citatet af „Fra de Stummes Leir", som her er udeladt, findes II 378—9 („Jeg hører Indvendingen" — „Men Søstre, Kvinder").

Men alle læser Aviser; her faar man med ett Slag noget at vide om den, Syn paa den.

Der var ett Punkt i vore Talsmænds Argumentation i Sagen, som man kunde ønsket var bleven noget sterkere udhævet, saa maa det des ufuldkomnere forsøges her.

Modstanden har, som vi ved, samlet sig om et Hovedpunkt: Skarp Afgrænsning af det Territorium, hvor Manden ene skal herske og styre — fra umindelige Tider *har hersket og styret*, og som det strengelig formenes den anden Halvdel af Slegten at overskride.

Hvad Resultat har dette Eneherredømme havt for den hele Verdensudvikling?

Vi vil ikke spørge Historien derom. Den har kun ett Svar at give, og det er ikke glædeligt. Vi vil beskedent holde os til det nærliggende, os vedkommende: hvorledes har vort Samfundsliv — Tidens Samfundsliv artet sig derunder?

Vore Modstandere, ja selve Enevældssystemets ubøieligste Forfegtere, synes ikke at finde disse Tilstande mønsterværdige. Vi faar høre noget om „en Raaddenhed i det offentlige Liv", som det vilde være forfærdeligt at slippe ind paa Kvindens hellig fredede Omraade: Hjemmet, som vilde drage hende ned fra „det høiere etiske Standpunkt, hun indtager".

Det høiere etiske Standpunkt: „En Aandens og Sjælens fuldkomne, kun forskjelligartede Ligebyrdighed med Manden — et rigere Følelsesliv, finere Intuition — større Udholdenhed!" — — Ja, disse og lignende smigrende Udtalelser er virkelig faldne fra vore Modstanderes Side. Kun kommer de ved en Anledning som denne til at smage noget af Skipperens: Damerne først! (overbord nemlig for at redde Skuden, der holdt paa at synke.)

Og var galante Herrer vil ikke se, at denne Karakteristik fører lige lukt ind i en Labyrint af Modsigelser.

Thi var al denne Ros ærlig ment — erkjendes det, at Kvinden i disse Eiendommeligheder overgaar Manden, erkjendes det, at hans Enevælde ikke har magtet at tøile den stigende Fordærvelse, at alle Samfundstilstande, hvor vi ser hen, raaber paa Fornyelse, Undsætning — Redning, saa er jo den konsekvente Udestængelse af saa uimodsigelig praktikable Elementer rent ud meningsløs.

Og de udestængte selv?

Ja, de har at grunde over det Spørgsmaal: hvad er mest heldbringende, hvad er hæderligst, enten viljeløst resigneret finde sig i Udestængelsen, eller modig stille sig op mod For-

dærvelsen og med al sin Sjæls og Aands Magt søge at modarbeide den? ... Er det ikke netop Kvindens Kald? ... Vilde ikke hine Egenskaber, der saa smukt anerkjendes hos hende, netop her finde sin rette Anvendelse, blive det fornyende, rensende — stilnende Element, Oljen lig i det oprørte Hav?

Ja, som et oprørt, vragbedækket Hav — eller lad os ikke blive patetisk — som en opreven Myretue, kan vi nok stemple de nu raadende Tilstande, overalt — overalt, hvor vi ser hen.

Og hvorfor da stænge hendes Evner ind i en snæver afsluttet Virkekreds, hvorover hun ikke heller altid raader? ... kan hun selv skabe sig dette „Hjem", særlig naar det skal ske paa Basis af hendes „rigere Følelsesliv"? Nei, ogsaa her paa sit eget Omraade er hun afhængig af den eneraadendes Bestemmelse.

Dog, hvad nytter Grunde her, hvor overbevisende de kan være. Vore Modstandere vil ha sit Territorium for sig — Punktum finale. De kan ikke tænke sig en kvindelig Stemme i deres Forsamlinger uden som en skjærende Mislyd — et Trompetskrald midt i Korets milde Harmoni? — der vilde drive dem alle paa Flugten.

Mig paatrænger der sig en anden Lignelse, hentet fra det kongelige Teater i Kjøbenhavn. Vi bivaaner en Opera.

Gjennem det brusende Kor af Blæse- og Strygeinstrumenter gaar der ligesom en mild, dulmende Underklang, der, naar den undertiden stiger til en Solo, lader alt lytte i Taushed.

Det er et Instrument, der fortrinsvis tilhører Kvinden, det er *Harpen*, der lyder her og virker saa bedaarende. Og det er en Kvinde, der har sin faste Plads i Orkestret, der med Mesterhaand haandterer det.

For nogle — jeg kan ikke angive, hvor mange Aar tilbage — var denne „Stemme i Forsamlingen" vel heller ikke ret tænkelig; nu kan den ikke undværes.

Og saa kommer vi til den gamle Tale om, at enhver saadan Overskriden af Skrankerne, enhver saadan Deltagelse i det offentlige Liv — Emancipationen med ett Ord, uundgaaelig vilde afføde Had til og Forsømmelse af Husets Pligter.

Jeg hører strengt taget vistnok ikke til „de redigerende — debatterende — prækende og omreisende Kvindesagskvinder", har i det hele en sørgelig liden Evne til enhver personlig Optræden,[1] men vil dog alligevel af visse gode Grunde neppe kunne undgaa at regnes til de meget slemme af Arten. Og dog kan jeg

[1] Se Debatten.

af mangfoldige Eksempler, ogsaa af egen Erfaring, forsikre, at denne Slutning ikke holder Stik. Jeg kunde fortælle de ærede Herrer, at i den Tid, jeg var saa lykkelig at eie et saadant Hjem, gik jeg saa samvittighedsfuldt op i dets Skjøtsel og Stel som nogen, at Høstsyltningen led ikke det mindste Skaar, om der samtidig kom en Novelle ud: „Hjemmet og Vandringen", at jeg følte mig ligesaa alarmeret, naar der ved den høitidelige halvaarlige Optælling af Tøiet manglede et Haandklæde — eller to, som om det kunde være en Recension i „Morgenbladet".

Men glæde os skal vi nu ved, hvad der er vundet. Er der faktisk kun opnaaet et negativt Resultat, maa det dog kaldes en aandelig Seier.

Sagen er reddet. 44 Mandsstemmer! ... For mindre end 10 Aar tilbage vilde vi neppe — hvis det forresten er tænkeligt, at Sagen var kommet til Behandling — opnaaet 1/4 Part saadan.

Sagen er reddet. Partiets *Hval* har ikke magtet helt at sluge den, ja selv dets fornemste Talsmand, den høiærværdige Repræsentant for det gammelprestelige Standpunkt her i vort Land, lod skimte en haabløs Frygt for, at den, Modstanden, i Længden vil være forgjæves.

(C. C.)

(„Aftenposten" 25de August 1890.)

Vore Byer hjemsøges ofte af svære Ildebrande; men ingen har paa lange Tider vakt en saadan almindelig, altoprystende Deltagelse som den, der har herjet *Hammerfest* — Landets nordligste By, dobbelt beklageligt under et saadant Klimas haarde Betingelser ved den sig nærmende Vinter.

Man er gaaet ud fra, at de mere trængende Klasser altid lider mest ved en saadan Hjemsøgelse, og begrunder den noget træge Bidragsindsamling paa, at disses Nød, og særlig ved det splendide Bidrag fra dansk Side, nu rigelig er afhjulpen; de velstaaende hjælper sig nok.

Denne Slutning kan vistnok have sin Berettigelse. Et Spørgsmaal bliver det dog, om Lidelser og Savn overhoved skulde være mindre følelig for de lykkeligere stillede, og nu særlig ved denne Leilighed, hvor mange af dem har set det graadige Element fortære alt, hvad der ved Vanens og Mindernes Magt var bleven dem uadskillelig kjært — uden at turde regne paa den Deltagelse, der saa menneskelig naturlig vilde samle sig om de mere absolut trængende.

Vi er tilbøielige til at betvile dette. Vi tror, at disse saakaldte „dannede“ har faaet sin rigelige Andel, kun mere sjælelig intensivt, i Livets Prøvelser og Lidelser — Lidelser, Prøvelser, der netop gjennem disse Dannelsens saa misundte Privilegier dobbelt skjærpes, uendelig mangfoldiggjøres.

Lad os sætte os lidt ind i disse „lykkeliges“ Sted, naar de rammes af en saadan Ulykke.

Naar en Yndlingskop eller -vase gaar itu for os — et kjært Familieportræt ved et eller andet Uheld spoleres — et dyrebart Smykke, maaske nedarvet gjennem Slegterne, frarøves os, gaar det os saa nær, som om den største Ulykke rammede os.

Men lad os tænke os, hvordan det vilde være i Forfærdelsens sansesløse Skynding selv [at] forlade alt dette kjære, alt, hvad der havde hygget og smykket dette Hjem, som vi flyr, [og] — ak Gud! derpaa tænkte vi ikke! — ogsaa Fatters store Afhandling næsten fuldendt! og Babys Yndlingsdukke! — altsammen for at se det fortæres for vore Øine, indtil Huset selv ramler ned og levner kun en rygende Grushob.

Kan det nye Hus — var det end et Palads — erstatte noget af dette!

Saa vil vi ikke stride om, hvem der ved Branden i Hammerfest er mest at beklage, enten de virkelig trængende eller dem, som det ikke staar i vor Magt at yde nogen Hjælp eller Trøst.

Med det inderlige Ønske, at de førstnævnte af de saaledes hjemsøgte maa faa deres Tab rigelig erstattet, kan vi kun sende de andre en vemodig Hilsen, at vi føler for dem, lider med dem.

C. C.

(„Aftenposten“ 28de September 1890.

Naar et Tidsskrift har sat sig som Titel „*Folkebladet*“, saa tænker man sig nærmest et for den store Almenheds Oplysning og Forædling virkende Organ.

Saa meget mere maa man studse ved at finde optaget i et saadant Artikler, der mindst kunde synes at virke til dette Øiemed.

Det var tilfældigvis ved at gjennemblade nogle Hefter af vort norske *Folkeblad*, at jeg stødte paa et saadant overmaade tvilsomt Bidrag til den almindelige Oplysning og Forædling. Det skriver sig vistnok helt fra forrige Aar (30te Juni 1889), men det gjør intet til Sagen. Det nævnte Inserat knytter sig ikke til noget Dagens Spørgsmaal, der kommer og diskuteres og forsvinder som et andet Tidsfænomen; det berører en Sag,

som vil være oppe iaar — næste Aar — om hundrede Aar, saa længe Menneskeparret, Skabningens høieststillede og ligestillede, splitter sig i Undertrykkere og de undertrykte.

Artikelen præsenterer sig som en fra Tyskland importeret Vare under Titelen:

„*Kriminalistiske Betragtninger af Kvindens Andel i Forbrydelser*".

Forfatteren, Hr. *Oscar Klautzmann*, forkynder sig her som en værdig Discipel af *Schopenhauer*, den første, der bragte den tyske Kvindenedrakkelse ordentlig i System, den store Filosof, i hvis bekjendte Kraftsentens: „Agtelse for Kvinden kan man kalde Toppunktet af den kristelig-germaniske Dumhed", den vakre Teori ogsaa kan siges at have naaet Toppunktet.

Og som en Gift har denne Lære spredt sig over det hele Tyskland — *Schillers*, *Goethes*, *Varnhagens*, *Freytags* Tyskland.

Forfatteren tager som Udgangspunkt det Faktum, at vistnok indtager de kvindelige Forbrydelser ligeoverfor Mandens et Minimum; det forholder sig, siger han, som 1 : 5 (et Forhold, som ikke ganske stemmer med andre Statistikeres Beregninger, der betydelig fordobler 5-Tallet).

Alligevel synes vor Forfatter at finde sit Facit for gunstig for Kvinden, og han søger nu at rette paa dette ved at tillægge hende *Skylden for snart sagt alle Mandens Forbrydelser — Bandit- og Røvermeritterne ikke undtagne.*

Man skal søge længe for at finde saa forrykte Paastande fremsat med en saa kynisk Applomb som denne.

Han støtter sig her til en anden, som det synes, ligesaa fanatisk Schopenhauerbekjender, Hr. v. *Oettinger*, leverer os endel morderske Citater efter denne „Tysklands første Moralstatistiker", og efterat han saa paa en god halv Side af Bladet har fortsat dennes Invektioner mod Kvinden, udtrykker han sig saaledes: . . . „Her er netop Stedet til at omtale Fouché's be„rømte „Où est la femme?" (Hvor er Kvinden?), hvormed hin „store Politimand vilde udtrykke, at man, naar en Forbrydelse „forelaa, først og fremst maatte søge efter en Kvindesperson, „fordi i ethvert Tilfælde (!) en saadan havde foranlediget eller „forskyldt Forbrydelsen, og om ikke selv udført den, saa „dog ansporet til dens Udførelse og ved alskens List hjulpet „til ved den. . . ."

Altsaa, kun i en ond Forstand, ikke i en god, forædlende, skal Fouché's berømte bevingede Ord gjælde! Og dog har

Tusender, deriblandt store, berømte Mænd, høilydt anerkjendt dette sidste, erkjendt det i sine Hustruer, sine Mødre.

Hvor skal vi saa søge Oprindelsen til det nu engang gjældende „Où est la femme?“ Mon det ikke, nærmere beset, simpelthen turde vise sig som et Udslag af den stigende Demoralisation, — Tidens Nødraab, dens Raab paa sin *Syndebuk?*

Thi som en Syndebuk for den stigende Fordærvelse er Kvinden nu nedsunken. I Frankrige, som det synes, først, de andre Lande kommer nok efter.

Saa meget om den tyske Forfatters Produkt. Kun vil jeg til lidt bedre Forstaaelse af den Uvilje, det har vakt og maa vække i enhver retsindig Sjæl, tilføie et lidet Uddrag af nogle ogsaa „kriminalistiske Betragtninger“, nedskrevne under et Ophold i Paris 1884. Gamle Sager altsaa! vil man sige, hvad skal vi med dem her? Men Tingen er den, at mange af disse „gamle Sager“ snarere kan siges næsvist at være kommen for tidlig; i det mindste synes efternævnte Betragtninger ganske som skrevne for Anledningen.

„Der gives maaske ikke noget sikrere Tegn paa en Nations moralske og politiske Fald,“ heder det her, „end naar den i den dumpe Skræk, der følger et saadant, søger at dække Skyld med Beskyldninger, der i dette Tilfælde turde være ligesaa uretfærdige, som de er lave og feige. Der skriges over de mange hvert Aar tiltagende Selvmord. Det værste Selvmord, der kan begaaes, er, naar en Nation fører det dræbende Stød mod sig selv. Skulde noget kunne redde det franske Samfund fra at „gaa i Hundene“, som man siger, maatte det være dets Kvinder.

Ja dets Kvinder. Dets *Kvinder*, der trods alt, hvad der gjøres for at drage dem ned i det almindelige Fald, maaske er det eneste, der holder igjen.

Og drages ned, ak, det maa de. Her er ingen Redning. Kun vil det ikke ganske lykkes, takket være Kvindens Natur, der til det sidste vil holde igjen. I denne Kappestrid, Fordærvelsens, kommer hun tilkort. Men det gaar her efter den gamle Maalestok, hvor der er Tale om Skyld paa begge Sider: det er Minoriteten, som maa bøde, det er det usedvanlige, der vækker Skriget. Og saa har man vant sig til ikke at se, ikke at ville se Misforholdet, der paa en forfærdelig Maade øges Aar for Aar.

En Kriminalstatistik for Aaret 82 angiver Antallet paa de i dette Aar i Frankrige paatalte Forbrydelser til 4814, deraf de 4134 begaaet af Mænd, de 680 af Kvinder.

I Paris fødes der aarlig omkring 16,000 (sekstentusen) uegte Børn, hvoraf kun omtrent de 2/16 anerkjendes af Fædrene; de 14/16 af disse under Lovenes Beskyttelse lusker sig unda.

Hvad blir der af de mange forladte? Hvor mange af disse kan vi søge blandt de 680? ... Vi talte nylig i en af Dagens Aviser 19 (nitten) kriminaliter tiltalte Mandsindivider, dertil 3 kvindelige; de to af disse sigtedes for Barnemord, den 3dje for en mislykket Vitriolhevn.

Her kunde man nok spørge „Où est l'homme?" (søg Manden); men dette bevingede Ord kjender man endnu ikke, uagtet det er ganske anderledes bevisligt, at de allerfleste kvindelige Forbrydelser har sin Oprindelse i ham."

Det var netop i Monsteropreisningens vanvittigste Periode, da en fuldstændig moralsk Tøilesløshed proklameredes i den hele europæiske Presse („den forbrydervenlige", som man kaldte den), at der faldt nogle varslende Ord, i en dengang udkommen Bog; jeg citerer deraf:

„Der vil komme en Tid, da man vil føle en Trang til at „bagtale og nedsætte Kvinden. Majoriteten, den lov- og skranke-„løse, vil finde sig ubehagelig tilmode; den vil føle noget, som „ligner Skræk over sig selv, en Trang til at dække Misfor-„holdet. Digtningen maa da til, da Virkeligheden undskylder „sig med, at den for Øieblikket ikke tør paatage sig Bestillingen. „Deraf vil flyde en Literatur, hvor de hidtil velkjendte Helt-„indetyper vil give Plads for lutter afskyværdige."

Og Spaadommen er paa en frygtelig Maade gaaet i Opfyldelse. Vi har naaet det Standpunkt, hvor Majoriteten, i Skræk over sig selv, griber til *Syndebukken*, og som skulde egne sig bedre dertil end — der foresvæver den dunkelt nogle blide Minder — netop sin lidende, altbærende, den engang hyldede som sin gode Genius, den reddende, altforsonende Engel? ... Man kan neppe tage et Blad, en Bog i Haand uden at støde paa dette Omslag i Dagens Stemning mod Kvinden. I en Aargang af en belletristisk Revue talte jeg indtil 50 (femti) Forfattere, der alle overbød hinanden i den Kunst at skabe fæle Kvindetyper.

Endel af disse vakre Produkter optegnede jeg, saa godt det i Hastverk lod sig gjøre i enkelte Hovedtræk. Jeg vil dog forskaane vore Læsere for ogsaa at følge mig i dette uhyggelige Register; vi har nok, tænker jeg, med Hr. *Klautzmann*.

Skal denne Opfatning af Kvinden blive til en Verdensmaksime, der ogsaa skal trænge ind i vort skikkelige, for de værste Ud-

slag af en fordærvet Overkultur dog hidtil forskaanede Land? ... Der arbeides trolig dertil.

„*Den Nation, som agter sine Kvinder, agter sig selv*“ ... Ogsaa et bevinget Ord, der forhaabentlig længe skal overleve og virke anderledes velsignelsesrigt end hin ilderenommerede franske Politichefs:

„Où est la femme?“

LIDT WERGELANDIANA.

(„Aftenposten“ 1ste og 2den November 1890.)

I.

Et nyt Bidrag til Henriksmyten er dukket op i de sidste Dage, heldigvis ikke af de allerværste. Det kunde tvertimod i sin paaviselige Uholdbarhed tjene som et Varsko overfor andre mere vildledende, mere nærgaaende saadanne.

I et Par af vore Venstreblade fortælles, at der i Huset hos Sadelmager Lilloe er død en gammel 87-aarig Kvinde — oprindelig fra Eidsvold, der har angivet sig som Henrik W.s Barnepige, lige fra hans 3dje Aar.

Henrik W. har aldrig havt en Barnepige, der kalder sig *Marte Andersen:* Hans første Barndomsaar faldt i Christiansand, og han havde ved Familiens Overflytning til Eidsvold 1817 allerede fyldt sit 9de Aar. Den Barnepige, vi der fik — den eneste, vi har havt — hedte *Lisbeth Maria.* Hun tjente os trofast i en Række Aar, og endnu efterat Henrik i Huset hos sin Onkel General Aubert havde endt sin Latinskolegang inde i Kristiania. Et merkeligt Menneske, en fin, poetisk anlagt Natur var denne Lisbeth Maria. Hun forede os Børn med en Masse, dengang endnu tildels ukjendte Sagn og Eventyr, hvoraf flere findes i Asbjørnsens Samling. Ogsaa med „Tusend og en Nat“ gjorde vi først Bekjendtskab gjennem hende.

En Marte Barnepige har selvfølgelig ikke eksisteret. Ligesaa apokryfisk lyder Beretningen om nogle høist fantastiske Udslag af Henriks Godhed mod fattige.

At han havde et aabent Hjerte for disse, for alt lidende, er sikkert nok. Men at han, for ret at indforlive sig i Stillingen, forklædt som Tigger, selv gik omkring i Gaardene, at han gav Stegen bort og anviste de indbudne Gjester paa „Spegekjødet“, er ren Opdigtelse. Han var en ærbødig Søn,

der aldrig vilde vovet at sætte sin Mors Taalmodighed paa slige Prøver.

Først op i Tyveaarene kom en Marte i vort Hus, hvor hun forblev som dets uundværlige Styrerske, indtil Huset lukkedes i 49 — den sidste paa Gaarden.

Denne Marte blev senere gift med en agtværdig Bonde, bosat i en noget afsidesliggende Trakt af Bygden. Da jeg senere besøgte hende der, fandt jeg hende sørgelig forandret. Der laa som et stille Tryk over hende. Var det, fordi de rige Evner, hun besad, ikke fandt rigtig Næring i hendes nye Stilling? Hun havde ikke Børn. Siden hørte jeg til min inderlige Beklagelse, at den stille, fine, tilbageholdne Marte havde endt med halvtullet at gaa omkring paa Gaardene og synge sine gamle Sange.

Om begge disse merkelig begavede Mennesker, som vi var saa lykkelig at eie i vor Tjeneste, har jeg givet en udførlig Beretning i en tidligere udkommen Bog, „I de lange Nætter", Skildringer fra Ungdoms- og Hjemmelivet, fortalt til de søvnløse.[1] Alene gjennem disse merkelige to — og jeg vil endnu lægge *Jakob* til, Formanden for Gaardens Husmænd, der kunde omtrent alting, alle Haandverk, uden at have lært noget — i vor Tjeneste fra første til sidste Dag, — alene gjennem disse fik man et Begreb om, hvilke Evner vor Almue sidder inde med, Evner, Anlæg, som dengang maaske mindre end nu turde haabe paa en befriende Anvendelse, og som, forkuet, fortrykt, ofte uforstaaet for dem selv, ikke sjelden endte i Vanvid.

II.

Der kunde skrives meget — ak hvor meget endnu om min Broder Henrik. Helst om det kunde ske ved mulig endnu levende samtidige, der stod ham nær. Det er den *virkelige* Wergeland, vi vil have, ikke *Mytefiguren*. Den, der maaske mest har bidraget dertil, er, merkeligt nok, en dansk Mand, der aldrig har kjendt Henrik, den bekjendte Literaturhistoriker H. *Schwanenflügel,* ogsaa Ingemanns Biograf. Med fin Intuition, upaavirket af Partimotiver og Stof til Vrængebilleder, har han mer end nogen anden vidst at træffe Mennesket gjennem Digtningen.

Og Søsteren, hvis Stemme her ogsaa skulde gjælde noget? . . .

Hvad jeg har kunnet bidrage dertil, er efter bedste Evne forsøgt.

[1] Cappelens Forlag 63.

Mere kan jeg ikke yde. Alderen og dens Følger har nu sat sit ubønhørlige „Hertil og ikke videre!“ for en af min Samtid lidet, saare lidet opmuntret Produktion. Den ligger nu der i sin Rækkefølge som noget antikveret, en betænkt Forlægger ikke finder det værd at minde mere om.

Og dog — *et* Ønske har i disse sidste Aar bevæget mig: det Ønske at kunne drage et Par af de tidligere udkomne Bøger op af den Glemselssump, hvori de i Aarrækker har været nedsunkne. Jeg vilde, medens Syn og Kræfter endnu tillod det, underkaste dem en ligesaa omhyggelig Bearbeidelse som den, der er bleven et andet ældre Produkt, „Amtmandens Døtre“, tildel; den eneste af mine Bøger, der ved Hr. Cammermeyers velvillige Bistand har opnaaet et nyt Oplag.

Mine Forsøg paa at realisere denne Plan har ikke ført til noget. Jeg beklager dette for ovennævnte Bogs Vedkommende, da det særlig var den, jeg ønskede i en forbedret Skikkelse at berede en Smule Gjenopstandelse. Jeg beklager det for Henriks Skyld, fordi denne Bog, hvis den var bleven mere bekjendt, maaske vilde modarbeidet endel af de senere Tildigtelser, der, jo mere man har fjernet sig fra Gjenstanden, har antaget fantastiske Former.

Og netop denne, Familiebogen, har mer end nogen anden henligget under Glemselens Tryk, og den rummer dog maaske de eneste Optegnelser fra hine Dage, der skildrer os den virkelige Henrik, skildrer os hans Liv i Hjemmet, hvorledes han der traadte op, tænkte, talte, følte — der fører os ind i selve Helligdommen, hans fantastisk udsmykkede Værelse, hvor Vindharpen lyder udenfor,

„hvor den hinker omkring den gamle Kanin,
„Enøiet, trebenet, violblaa og fin.“ — —

Der gives neppe nogen blandt vort Lands mere fremtrædende Personligheder, hvor langt vi end gaar tilbage, der har været Mytetildigtningen og -tillavningen saa hjemfalden som Henrik W. Den er stegen for hvert Tidsafsnit, indtil den har naaet Yderligheden, hvor den ikke kan komme længer. Kunde stakkels Henrik se op af sin Grav, vilde han forbauses ved det Billede, Partifanatisme har skabt af ham. Ultra Radikaler, Kongehader, Republikaner — og hvad ved jeg alt! ... Og her synes begge Partier, de Radikale selv og de Konservative, opfattet fra deres respektive Synspunkt — som Ros, som Daddel — at være enige; kun forsømmer det sidstnævnte Parti ikke at

føie et Element endnu til Hovedkarakteristikken, og det er Rumleren, *Sviregasten.*

Det er herom, jeg endnu har et Ord at lægge til.

Henriks Studenterdage faldt som bekjendt i Drikkesangenes salige Periode, hvor Løsenet for ethvert velrenommeret Selskabsbord lød paa et:

„alt undtagen bare Vand, det ene duer ikke . . .“

Og at Henrik i Studentersamfundet, og hvor han ellers viste sig, blev tappert drukket til, kan enhver forstaa. Men hvor ynkelig lidet han taalte af den Slags, førend det viste sine Virkninger paa ham, blev ikke tat med i Betragtning, naar disse Virkninger, senerehen mindre velsindet, blev optat tildoms.

Denne Svaghed hos ham, hvis man tør kalde det saa, gjorde ham saa at sige til Tilfældets Bytte. Den usalige Egenskab ved det mindste at beruses, viste sig kun som et Tilfældets forsvindende Fænomen, det blev, det tør jeg sverge høit og dyrt paa, *hverken til Trang eller til Vane.* I de Aar, han tilbragte i Hjemmet, netop de første sprudlende Ungdomsaar, altsaa i den værste Stridsperiode, hvor enhver saadan morderisk Ladning fra den fiendtlige Leir let kunde fristet til Ekstraopfriskninger af den Sort, merkede vi ikke Spor deraf.

Kjed af at se denne Misforstaaelse fast indregistreret i hans Livskarakteristik, opsøgte jeg forrige Høst hans tidligere Hustru, Enkefru *Bjørn,* idet jeg appellerede ogsaa til hendes Vidnesbyrd, der dog turde veie noget i Vegtskaalen.

Næsten heftig afbrød hun mig: „Nei, det kan jeg bevidne, da jeg har levet samfulde 6 Aar sammen med ham, at den Beskyldning er usand.“

Jeg bad hende derpaa indtrængende at nedskrive nogle Træk af sit Egteskabsliv med Henrik, særlig hvad der kunde kaste et Lys over dette saa meget omstridte Punkt. Hun havde oftere fortalt mig baade morsomme og rørende Træk fra dette Samliv — hvorledes Henrik den Dag, han havde modtaget Budskabet om, at hans Ansøgning om Prestekald var afslaaet, istedetfor at gaa hjem og buldre det ud for hende med en tilgivelig Efterdønning af Grættenhed og slet Humør, satte sig hen og skrev Digtet: „*Grotten skal sælges!*“ som han stiltiende rakte hende. Ak nei, Prestekald fik han jo ikke. Saa var det, han tog en beskeden Arkivarpost paa Akershus, og her bag de gamle, iskolde Mure var det, han fik det Knæk, der kastede ham paa Sygeleiet for aldrig mere at reise sig.

Hun vægrede sig dog beskedent, som ikke øvet i Pennen, mod at træde offentlig op med noget.

Ak Amalie, bad jeg, skriv det blot ned saa let og naturlig, som du fortæller det, og bryd ikke dit Hoved med nogen Stil eller sligt ...

Hun lovede det halvveis. Dermed tog jeg Afsked med hende; Afreisen til Kjøbenhavn stod for Døren.

Efter et Par Ugers Ophold dernede modtog jeg Efterretningen om hendes Død. *Camilla Collett,*
født Wergeland.

ET FORSLAG.

C. C.

(„Aftenposten" 10de Februar 1891.)

Det er, som vi ved, bleven en almindelig Skik at opkalde vor Bys Gader og Strøg efter mer eller mindre bekjendte Mænd — levende og afdøde — en Udmerkelse, der, da den jo skal gjælde for en uoverskuelig Eftertid (forudsat at ikke, som Gud forbyde! en større Ildebrand griber forstyrrende ind) nok kunde bringe en mindre orienteret Efterslegt til at studse over en saadan Masse Berømtheder, og *hvem* og *hvad* de dog alle kan have været for nogen, hvis Navne her er indskrevet for Evigheden.

For den mere tvilende ligger det da nær at spørge: er det Navnet, som hædrer og beliver Gaden, eller omvendt, er det Gaden, der holder Liv i Navnet? ...

Og en Tvil som denne vilde ikke være ganske ubeføiet. Ser vi hen til de virkelig mindeværdige og den Plads i vor By, man har valgt til nogle af dem, kunde der nok allerede nu, inden en strengere Eftertid skrider ind, være adskilligt at bemerke. Jeg tror nok, kunde enkelte af disse saaledes hædrede se op af sin Grav, vilde de finde sig lidet smigret ved Udmerkelsen, og havde de bare kunnet, vilde de helst frabedt sig Æren.

Der er tvende Hensyn, der kunde synes de overveiende, naar man vil opkalde Gader efter virkelig mindeværdige: først, at saadan Mindelse om dem muligst knytter sig til det Sted, hvor de havde fast Bolig eller en Virkekreds; dernæst at Stedet, Gaden, der i en uoverskuelig Fremtid skal bære deres Navn, *ogsaa nogenlunde er denne Ære værdig.* Kan disse tvende Betingelser ikke forenes, bør man ubetinget holde paa det sidste, Værdighedshensynet.

Christiania har huset tvende Digtere, samtidige, der uagtet ihærdige Modstandere har fæstet sig i Nationens Bevidsthed

som Grundpillerne for vor nynorske Literatur. Drikkesangenes og Nationalhymnernes Tid var forbi; de udfyldte ikke længere Behovet. Vi trængte til kraftigere, sundere Kost, da disse Digtere viste sig paa Scenen. Den ene af dem, *Henrik Wergeland*, har, kan man sige ved et besynderligt Træf, fæstet sit Navn til et Punkt i vor By, der paa en glimrende Maade opfylder begge Betingelser: med en ret statelig Husrække bag sig, vis à vis den nordlige Side af Parken, betegner det Høidedraget af den opstigende Terrasse, med *Grotten*, hans kjære Grotte, som Hjørnepunktet. Et smukkere Parti end „Wergelandsveien" kan vor Hovedstad knapt opvise.

Men den anden af disse to, *Welhaven,* hvor skal vi søge hans Navn?

I et uanseligt Bakkeheld, beklumret til begge Sider af en høist uregelmæssig Bebyggelse, neppe særdeles yndet af nogen, allermindst af Sporveishestene, der hver halve Time stønner op ad det — et Strøg, der, saavidt vi ved, ikke i fjerneste Maade staar i nogen Rapport til den bortgangne Digters Liv og Færden blandt os.

Mindet om disse to kan ikke skilles ad. Gjensidig paavirkende hinanden, udfyldende hinanden, den ene Følelsesmanden, kritikløs i sin himmelstormende Digterflugt, den anden, den fine, skarpe Kritiker, Formfuldendthedens Digter og Mester, er ogsaa i Mindet uadskillelig knyttede til hinanden. Ligesom deres Buster i Studentersamfundets Sal har fundet sig Side om Side, ligesom den længstlevendes sidste Nattedrøm var et Besøg paa den forudgangnes Grav, vil deres „Veie" ogsaa søge hinanden, kjede sig til hinanden.

Vi har her et Forslag at stille de ærede, der raader derfor.

Paa Hjørnet af „Wergelandsveien" strækker sig i ret Vinkel den saakaldte Parkvei, begrænsende Slotsparkens vestlige Side. Døb denne om. Giv den *Welhavens* Navn; den nuværende er baade ham og vor By uværdig.

VOR HOVEDSTAD.

C. C.

(„Aftenposten" 14de April 1891.)

I.

Hedda Gabler vedbliver fremdeles at volde Hovedbrud, hvad mon dog *Ibsen* har ment med denne sin Heltinde? ... Og jo mere man gransker Muligheden af en Løsning af Gaaden og tror sig den nær, des fjernere finder man sig fra denne Løsning.

gaar tilbage til *Holbergs* og *Wessels* Tid, mig bekjendt, ingen af de Forfattere, der nu engang repræsenterer vor nationale Poesi, født i Christiania.

II.

Men sørgeligst paa vore privat intimere Forhold sporer vi Virkningen af dette Partistridighedernes og Forretningslarmens kuende Tryk. Om den Kulde, den Splittelse, det spreder i de nære Familieforhold, vil vi ikke engang tale, kun holde os til den selskabelige Side deraf.

Manden i vor Tid søger ogsaa i Adspredelsen efter Arbeidet *udad* — udad hvor han kan træffe — Manden, Meningsfællen, med hvem han da kan lette Sindet efter Dagens Forhandlinger, give sin Harme over Modstandere rigtig Luft og i al Gemytlighed klinke paa deres Undergang. Det gamle gjestfrie hyggelige Familieliv, der samlede Venner, ogsaa ydede saa mangen en af de unge hjemløse Mennesker, der aarlig søger Byen, et kjært og, vi tør vist lægge til, ofte uskatterligt Tilflugtssted, er mer og mere veget Pladsen for Klubber og Sport, og hvad nu selve Selskabslivet angaar, der dog engang bød Mænd og Kvinder oplivende Mødesteder, saa har vi jo faaet Jubilæums- og Korporations-Festtilstelninger i velsignet Overflod istedet. Vi tror neppe, der findes en europæisk By af den Størrelse, hvor Samlivet mellem dannede Mænd og Kvinder er sunket saa til Lavpunktet som Christiania med nær 150,000 Indvaanere.

Og Kvinderne selv under Tilstande som disse?

Oh, til det gode virker de ikke altid paa dem. Fuldstændig unddraget al Andel i, al Indflydelse paa det store Arbeide, under en tiltagende Forladthed paa eget Gebet, samler deres hele Ærgjerrighed sig om Stillingen, en muligst anselig borgerlig selskabelig Stilling. Fru *Elise Aubert* har i sin sidste dygtig skrevne Bog „Forfængelighed" gribende skildret os, hvad en saadan sygelig Ærgjerrighed, der spirer og næres i en kvindelig Sjæl, kan føre til.

Altsaa kun Stillingen, dens Magelighed, den ydre Anseelse! Er en saadan vundet, forskanse de sig da — det er beklageligt at maatte sige det — mer og mer afstumpet for Samfundslivets høiere Interesser, for Hjertelivets finere Rørelser i selvgod Utilgjængelighed.

Vi har en hel Klik af saadanne velsituerede Kristianiaborgerinder, der giver alt, hvad der passerer udenfor deres lille Verden, en god Dag. Spørger nogen om deres Andel i Samfundsarbeidet, saa kan vi søge den paa en eller anden Bazarliste. At det er disse, som den offentlige Mening til-

kjender Førstepræmien for „sand Kvindelighed“, er det overflødigt at bemerke.

Jeg har mer end en Gang havt Anledniug til at erfare, hvorledes Kristianialuften virker selv paa de bedste.

Man træffer hinanden i en af Udlandets Byer, man søger hinanden med den varmeste Interesse, det er som en stor Livsbegivenhed, at man har truffet hinanden og lært hinanden personlig at kjende.

Der spørges ikke om nogen Stilling i Hjemmet, her gjælder man for, hvad selv man er.

Det første Skridt, man tager paa hjemlig Grund, aander der os ligesom i en kold Gufs det Spørgsmaal imøde: Har du en Stilling her, et solid, velindrettet Hjem, en Mand, helst med et lidt anseligt Navn? ... Og du er en af dem, der maa svare: Ak nei, — ikke Spor af noget saadant, jeg! ...

Ja ... *saa!*

Et halvt Aar kan gaa hen.

Men disse Veninder, der søgte dig med en saa varm Interesse i *Rom* og *Paris,* hvor er de?

Jeg ved ikke, jeg tror de har sine Villaer paa Drammensveien eller i Parkveien, vi sees ikke mer. Vi er i Kristiania.

Og skulde saa Tilfældet lave det saa, at man endnu engang mødes paa neutral Grund, saa lad det ikke overraske os for meget, om en eller anden af disse kjære Venner farer os imøde med sit gamle hjertelige: „Nei er det Dem! ... Nei Goddag!!“

Vi er ikke i Christiania.

Hvoraf kan det komme, at ikke en af vore mer bekjendte Foefattere, — og skal vi tage Kunstnerne med? — er fast bosat i vor By, men de har alle fæstet sig til Udlandet?

— — Hvoraf kommer det, at flere af dem endnu nærer en dulgt Bitterhed mod dette Hjemsted, som hverken Tid eller nu senere Lykkens Gunst ganske kan udslette?

Det kommer af, at de her tilbragte sine første Gjæringens Aar, ofte kjæmpende med Nøden, uforstaaet, uopmuntret, kun betragtet med kold Mistro.

Men lad dem saa kun skræmmes ud i det fremmede, hvor de løftet og baaret af friere, lysere Forhold snart vil finde sig selv og sin Kunst, lad dem tjene en Spore der, maaske, hvem ved! naa til en europæisk Berømthed som Ibsen — kom saa hjem til „Tigerstaden“, saa skal vi se! ...

Frem med Faklerne! Hurra! Hurra!

. . . . . .

Vi træffer undertiden paa Strøg i vort Land, der, uagtet en forholdsvis gunstig geografisk Beliggenhed, lider under en Veirligets Barskhed og Omskiftelighed, der mere synes at høre hjemme i Lofoten.

Der gives aandelige Klimatforhold, der kan opvise noget lignende Modsætninger, Politik- og Partistridighedernes evige, altforstemmende Bygeveir, afbrudt ved et opskræmmende Tordenbrag af en eller anden eksploderende „*Krise*“, — Gemytlivet slappet, træt, krybende i Skjul, og dette midt i Hjertet af vort Kulturliv — — et svagt Billede af vor Hovedstad for Øieblikket!

Skal dette vare ved, eller tør vi regne det til „det Christiania, som forsvinder“? ...

Og naar vil saa Omslaget komme? ... Naar vil den Sol oprinde, der over alt dette i vort Kulturliv fortrykte, forkomne vil sænke sine milde Straaler, varmende, vækkende til nyt Liv dets rige Muligheder?

C. C.

EN HILSEN TIL DYREBESKYTTELSESFORENINGEN.

(„Aftenposten“ 23de Juli 1891.)

Det er underligt med det, man kalder *sande Drømme*. Mange vil ikke kalde dem saa, naar de ikke bogstavelig gaar i Opfyldelse. De kan have noget, jeg vil kalde allegorisk formummet ved sig, der ikke peger paa noget faktisk bestemt af det, som vil komme. Kun varsler de os ubønhørlig sikkert, om Dagen vil bringe os noget særlig slemt eller godt.

Vi kan vistnok drømme fuldt ud hele Begivenheder; men det almindelige ved det, man kalder at „drømme sandt“, er, at der gjennem en ofte yderst broget Forvirring glimtvis dukker enkelte Momenter frem af noget senere oplevet.

Vi drømmer om en Personlighed, som siden lange Tider er svunden af vor Erindring. Dagen efter støder vi paa ham paa Gaden, eller paa hans Navn i en eller anden bemerkelig Forbindelse i vor Morgenavis.

Jeg kan sige særlig at være benaadet med den Slags mystiske Varsler om — „noget, der vil komme“.

Saaledes drømte jeg forleden, at jeg befandt mig ligeoverfor ingen mindre end Dronning Margherita af Italien, at jeg besvor hende at træde op mod det oprørende Dyrplageri, der skjæmmer hendes Land.

Saa læser jeg Dagen efter, at en Adresse til nævnte Fyrstinde er sat igang af den *finske* Dyresagsforening om at yde de nordiske Trækfugle paa deres Hjemtur over Havet sin høie Beskyttelse.

Hvorfor kun de nordiske Trækfugle? Nei, da var jeg mer fordringsfuld i min Drøm. Høilig oprørt skildrede jeg hende nogle Prøver paa, hvorledes Dyr blev behandlet i „la bella Italia" — det forjættede Land for alles Ønsker og Længsler. Særlig stræbte jeg at vække hendes Medfølelse ved noget om en Dromedar, som en liden Lassaron havde prikket med en Naal.

Dog — tar jeg feil? ... er den italienske Dronning maaske allerede erklæret Beskytterinde af Dyresagen *helt ud*? ... Jeg tilstaar min Uvidenhed i dette Stykke. Men isaafald, hvad Frugter har det baaret? ... Kan en lidt mer humant anlagt Reisende færdes i disse bedaarende Byer uden at se sin lykkelige Stemning fordærvet ved idelig at støde paa Optrin, Scener, der maa oprøre enhver følende Menneskesjæl? ...

Vi vil kun minde om den Maade, hvorpaa Handlerne med slagtede Duer og andet Fjærkræ behandler den levende Beholdning: vrænger, brækker Vingerne paa de arme Dyr og putter dem saa *en masse* ind i et trangt Indelukke under Gulvet, indtil Timen slaar, der skal ende deres Pine.

De italienske Børn vænnes, syntes det, helt fra Vuggen af til at haandtere Kjeppen paa Dyr, ligesom Børn hos os sine første Legeredskaber. For de smaa sorthaarede bliver det ogsaa en Leg, en oplivende Motion at slaa løs paa ulykkelige Dyr, som færdes i deres Nærhed.

Under et Ophold i *Neapel* spadserede jeg hver Dag paa den vidunderlige Terrasse, der slynger sig helt om Byen, indtil den dreier af mod Syd, med Vesuv lige foran sig.

En Dag stansede jeg ved et Æsel foran en belæsset Karre. En ung Gut holdt Tømmen, medens han syntes at vente paa Føreren, der ikke var tilstede.

Men det arme Dyr var saa bedækket med Ar og friske Saar, at det var en Jammer at se det.

Af og til gav Gutten det et dygtigt Rap, kun som Tidsfordriv, kjed af at vente, syntes det.

Det var for oprørende. Hvergang han smeldte til, truede jeg ad ham; han smilede forundret og slog igjen.

Da kunde jeg ikke dy mig længer. Jeg rev ham Pisken ud af Haanden og slængte den henad Veien. Man stansede, for-

undret over, hvad dette var. Hvis Mesteren var kommet i det samme, ved jeg ikke, hvorledes det var gaaet mig.

Men *alle Nationer,* alle med én, som kalder sig civiliserede, burde forene sig i et enstemmigt Andragende til Italiens smukke Dronning om kraftig at modarbeide Dyrplageriet i hendes Land.

En stor Tilfredsstillelse er det da at tænke paa, hvorledes Følelsen for Dyr dog er ganske anderledes vakt hjemme hos os, og de vakre Bestræbelser, som Bestyrelsen for vor Dyrebeskyttelsesforening stadig gjør for at virke til dette Maal . . . Ære være disse Mænd og Tak fra alle, der har et Hjerte til fuldt at vurdere det!

TIL JOHN PAULSEN,

EFTER HANS NYTAARSHILSEN TIL „LITERATURENS DEILIGSTE ROSE".

En saadan Rose skulde jeg være? . . .
Jeg ber — nei, det var for stor en Ære! . . .
Jeg tog det for Spøg, en behagelig Skjemt.
Vidste min bolde Ridder da ei,
At Rosens *Torne* kun ser man i mig? . .
Jo, vistnok, jo. Dog ei for at saare mig,
Kun for at skaane mig,
Lader han nu, som det ganske var glemt. —
Nu — vil De saa vakkert mig hædre og rose,
Saa lad os da vælge et andet Navn,
Et Navn, der ikke saa let lar sig skose;
Saga selv tog det kjærlig i Favn,
Og Sagnet nævner det *Tornerose.*
Ja Tornerose. Den Stakkel! der helt ifra
tidligste Vaar,
Mættet af Kummer,
Sank i en Slummer,
Der varede helt op til otti Aar . . .
Saa kom der en Dag — jeg tror, at det var,
Hvis ikke jeg feiler, i Januar —,
Da aabned en *viet Haand* Eventyrsalen
Og vakte den slumrende op af Dvalen.

TAK FOR FESTEN.

(„Aftenposten" 3die Februar 1893.)

2den Februar 1893.

Da jeg havde samlet mig lidt efter en Oplevelse som Festen den 23de Januar, var min første Følelse en Trang til Taksigelse. Men i denne blandede sig en Modløshed, en Tvil om værdig at kunne løse denne Opgave.

Forstaaelsen og Sympatien havde jeg tidligere været vant til at finde inden en snævrere Vennekreds. Men hvorledes formulere en Tak, der skulde naa ud over et saa udstrakt Omraade som det, der nu var aabnet for mig, naa de mange Hjerter nær og fjern, der kjærlig havde erindret mig paa denne Dag? Hvor finde dem alle?

Fra Broderrigerne, fra alle Egne af vort eget Land lød Tilraabet. Selv gamle Kjendinger i mit Ungdomshjem Eidsvold havde sendt mig en venlig Hilsen. Tak, gamle Hanna Kyhn! Tak, Albertine, min kjære medkonfirmerede — nei, at du lever endnu, gamle Albertine!

Ja, fattig klinger min Tak mod, hvad jeg har modtaget hin Dag. Jeg maa her tænke paa Fattigmanden, som istedetfor den ventede Nødskilling af den flotte Rigmand trykkes en vegtig Guldmynt i Haanden. Han kan ikke rigtig tro det. Han ser spørgende fra Gaven til Giveren, fra Giveren til Gaven, vil fremstamme en Tak, men kommer ikke rigtig fra det. Gaven har været for stor.

Og saa gaar det ogsaa mig nu. Ogsaa jeg famler efter et Takkens Ord, værdigt en saa uventet Gave. Men jeg kommer ikke rigtig fra det. Gaven har været for stor.

Camilla Collett.

(C. C.)

Vi stammer alle fra en Tid, da det var en fastslaaet Sag, at Kvinden i aandelige Evner stod et godt Stykke under Manden. Det var nu engang en Naturens Lov, det kunde ikke være anderledes. Nyere Granskere søgte endog anatomisk at paavise denne Underlegenhed ved et mindre Hjerneindhold hos Kvinden, en Bevisførelse, der dog ikke ganske holdt Stik, da de største Dumrianer undertiden kunde opvise en rigelig Beholdning af dette Livsstof.

Men sandt er det, at Kvinden gav selv Anledningen til denne Opfatning af hendes underordnede Natur, idet hun paa alle

Aandens Omraader kun indtog en negativ Stilling. Hun kunde øve sig op til paa skjønneste Maade at frembære andres Aandsstorverker, men nogen selvstændig Skaberevne hørte til de sjeldne Undtagelser.

Hvad kunde det være for Hindringer, der raadede her?

Kineserindernes Fødder skrumper mere og mere ind til noget uformeligt. Gives der ogsaa aandelige Forkrøblinger, der virker ned gjennem Slegterne?

Tiden har besvaret dette med et: Ja, deri synes det at ligge.

Nu da denne Aarhundreders Forkrøbling begynder mere og mere at afryste sine Hindringer, gives der neppe et Gebet paa det menneskelige Aandsomraade, hvor ikke Kvinder selvstændig skabende er traadt op.

„Disse faa Undtagelser," vil man sige, „hvad kan det bevise? ... Et Par Svaler gjør ingen Sommer."

Aa jo. De bebuder Sommeren, det vil sige mere.

Og dog — der er noget i sidste glædelige Tiders Tegn, som har undret mig, jeg kan ikke rigtig forstaa det.

Den Kunst, der kunde synes at ligge den kvindelige Evne nærmest, da den dog maa kaldes Følelsens umiddelbareste, varmeste Tolk — Musikinspirationen, *Kompositionen*, til denne har yderlig faa Kvinder fæstet sit Navn.

Agathe Backer Grøndahl er en af disse faa her paa vor Grund, som har ført Beviset for, at ogsaa denne Kunst tilhører Kvinden, og for dette Varsel om den kommende Sommer vil Tusender paa denne hendes Mindedag beundrende bringe hende sin Tak.

Christiania, 18de Marts 1893.

Camilla Collett.

VAKTE MINDER.

TILEGNET JOHANNE VOGT, EFTER FREMSIGELSEN AF „FORAN SYDENS KLOSTER", 8DE OKTOBER.

(„Nylænde" 1ste Novbr. 1893.)

Tak for dit vakre, varme Foredrag igaar!
Forunderlig det rørte gamle kjendte Strenge,
der døde — brustne, trodde jeg, alt længe, længe.
Min tabte Kunst det var jo, fra min Ungdoms Vaar . . .

Igjennem denne Kunst det er Alverdens Aandsliv taler;
den *Mælet* giver til enhver, dens Glæder, Sorger
— Kvaler.
Og medens saadan varmt den tolker, ret med
Ildskrift maler,
vort eget bundne Sjæleliv, den løser — letter — svaler.

Ja Scenens ædle, skjønne Kunst, til Lettelse i Livet
for — o saa meget kuet, kvalt forvisst den blev os givet! . . .
Men ak, i mig blev selv den kvalt; en anden kom istedet,
en faretruet, ensom kold, der lidet mig har glædet.
C. C.

EN SEN, MEN FORNØDEN REDEGJØRELSE.

(„Nylænde", dat. 16de Februar 1895.)

I den af min Søn Bureauchef Collett udgivne Beretning om Festen den 23de Januar 1893 omtales ogsaa den Stilling, jeg skulde have indtaget i den Welhaven—Wergelandske Feide. Alle Beretninger, hentede fra Blade og hvorsomhelst fra, er enige om, at jeg med Liv og Sjæl havde sluttet mig til Modstanden, det Wergelandsfiendske Parti, eller som det etsteds heder, „med varmeste Sympati" skulde jeg have sluttet mig til dette.

Dette beror paa en fuldstændig Feiltagelse, der vel nærmest er bevirket ved, at jeg senere egtede et Medlem af Partiet. I Stridens mest brændende Tid sluttede jeg mig, som naturligt er, til den Sag, som var bleven en Familiesag, og den skaanselløse Maade, hvorpaa Modpartiet førte den, skulde ikke lokke mig over i den anden Leir. Personlige Grunde skulde heller ikke virke dertil, da jeg dengang havde liden Berøring med Hovedstaden.

Striden var imidlertid betydelig afdæmpet, da jeg i 1839 forlovede mig med Collett. Han var ikke den Mand, som skulde skræmme fra en saadan Forbindelse. En eneste Gang mente jeg at have Grund til Frygt, hvilket havde tilfølge, at jeg i en udførligere Skrivelse foreslog ham at bryde vor Forbindelse. De Breve, der omhandler dette, bevarer jeg endnu.

Der var dog ikke nogen Grund til Frygt. Ved vort Giftermaal i 1841 var Feiden saagodtsom forstummet. Vore drabelige Partiførere fra 30-Aarene havde forvandlet sig til hyggelige Selskabsmænd, gjestfri Verter for deres Gjester, hvem disse

saa var; der spurgtes ikke om, til hvilket Parti de hørte eller havde hørt.

Og Henrik var flyttet til Byen som værdig Egtemand. Ja Henrik! Det smerteligste for mig var, at han delte Misforstaaelsen. Vistnok lod han mig aldrig paa nogen saarende Maade føle det, men som en frafalden stod jeg dog for ham, og ligeoverfor ham var jo ingen Forklaring mulig. Faktum var der: et Egteskab med en Modstander.

Ak, min Broder, her i Livet var ingen Forstaaelse mulig; men jeg skal gjøre alt — alt — for at afsone den Sorg, jeg har forvoldt dig.

16—2—95.

Camilla Collett.

OPLYSNINGER TIL BIND III

VED

H. EITREM

Forkortelse: LH: Camilla Colletts Livs Historie. Belyst ved hendes Breve og Dagbøger. Af A. Collett. 1911.

5. MOD STRØMMEN. Af Forf. til „Amtmandens Døtre". Schous Forlag. ***1879.***

8. Mottoet er hentet fra digtet: An der Wiege eines Kindes (1818—19), Grillparzers Werke herausg. v. Stefan Hock 1911, Bind II s. 62—64:

> Ich sage dir, die Güte, die dich schmückt,
> Sie wird dir einst der Tränen mehr entpressen,
> Als die Vergehung weinet und der Schmerz,
> Und des Verstandes Fackel wird dir leuchten
> Da, wo du wünschtest, lieber blind zu sein,
> Und spotten werden dein die andern Blinden.

9. et pent poleret Skrin, sml. Saffianskrin s. 214.

Optegnelser fra fremmed Haand: breve fra Emilie Diriks og andre.

10. Le balai synes at være sat med hensigt for „Forloren Skildpadde", hvorav mesteparten er trykt i Mindeudgaven III 321—347 („Otte Dage i Hamburg"); se ogsaa 222, 421.

12. Vort Festliv blev først trykt i Ny ill. Tid. 1874, 29 nov., 48 under titelen „Fra de Stummes Lejr". Ang. titelen sml. Margrethes Dagbog I 332: „Hun har ingen Tunge for vore stumme Klager" og „Oktoberfantasier" 1858 I 217, hvor kvindene ønsker at de kan tale, og hvor der nævnes uttrykket „tie og ikke tale i Forsamlingen".

13. l. 20 f. o. Læs: *fortrinligt.*

Ved *Tusendaarsfesten i Tønsberg* talte Bjørnson St. Hansaften 1871.

16. det nys oprettede Kunstverk, Halfdan Kjerulfs Monument, blev avsløret 23 sept. 1874.

Smaastenspyramider, sml. 234: den sidste Sten.

18. til Kjønnets Pris, sml. Rahbeks i sin Tid meget sungne selskapssang (fra 1800): „Og nu en Skaal for det elskte Kjøn!"

Ved sjeldne Festanledninger inviteres undertiden Damer til at tage Plads paa Galleriet etc. etc., sml. Mbl. 1864, 5 nov., 305: „Kl. 3½ Eftermiddag samledes Damerne paa Galleriet i Frimurerlogens Festivitetslokale, og lidt senere Gjæsterne til Middagslaget i de Festivitetssalen tilstødende Værelser". Se ogsaa ndf. til s. 145 og 225.

Schweigaard og hustru blev bisatt i Trefoldighedskirken 5 feb. 1870.

20. l. 5 f. o. Efter „Livsopgave" stod i Ny ill. Tid.: „— hendes ophøiede Kaldelse — som Præsterne heller kalder det".

l. 10 f. n. Resten av citatet er: „den kanske i ydre Henseende lokkende ægteskabelige Fremtid for den uafhængige ugifte Stand".

Kjærligheden indtager i en Mands Liv kun en ringe Part, sml. Margrethes Dagbog I 332 og II 223.

Om Forlovelser og Opslag af En Ægtemand stod i Dbl. 11 jan. 1877, nr. 9.

21. Lippe Detmold allusion til „Peer Gynt".

22. l. 8 f. o. *30000;* i 1877: 36,000.

Goethes Valgsprog: „Der Mann strebe nach Freiheit, das Weib nach Sitte." Citatet er ikke ganske korrekt. I „Torquato Tasso" II, 1 siger hertugens søster til digteren:

> Und wirst du die Geschlechter beide fragen,
> Nach Freiheit *strebt* der Mann, das Weib nach Sitte.

23. l. 18 f. o. Citatet er tat fra begyndelsen av „En Ægtemands" artikkel i Dgbl. 1877, 11 jan., 9: „Forlovelsen er jo en Indledning til Ægteskabet. Den skal tjene som en Slags Rekognoscering af det som oftest aldeles ubekjendte Terræn, søge at finde Bekræftelse og Stadfæstelse paa de mange haabede, lovede og ønskede personlige Egenskabers Existens, arbeide paa at blotte anede aandelige Fortrin, paa at fremtrylle et Dæksel over fremtrædende, mere eller mindre stødende, iøine- eller iørefaldende Mangler og Feil." Mot slutten av artikkelen siger han om sine egne personlige erfaringer: „Men det tør jeg — seende tilbage paa vort lange Samvær — paastaa, at det vilde været stor, uberegnelig stor Velsignelse for os begge, om vor Forlovelse havde varet 10 Aar istedenfor 10 Maaneder."

24. Vore Mænd er et Samfund af Pebersvendsjæle, de ser ikke Kvinden (sml. s. 407). I Ibsens „Samfundets Støtter" (11 okt. 1877) IV (slutningsscenen) siger Lona Hessel til konsul Bernick: „Jert samfund er et samfund af pebersvend-sjæle; I ser ikke kvinden."

26. Honningkagemanden fortæller, se H. C. Andersens historie „Under Piletræet", som utkom i 1853. „Heri ligger et Par Blade af mit eget Livs Historie," siger digteren selv.

27. Mbl. 1877, 7 jan., nr. 6 A hadde en artikkel: „Et Kapitel, som bør interessere enhver Kvinde." (Af Tidsskriftet „Daheim".)

29. „*En Egtemands*" *Opsats „Om Forlovelser"*, sml. opl. til s. 20.

30. l. 4 f. o. Artikkelen i Mbl. har „et lidet Støv- eller Sandkorn"; l. 6 f. o. „Møbeltrækket"; l. 9 f. o. „en Rift".

36. Fossekallen, her brukt i betydningen „Fossegrimen"; sml. II 334 øverst, hvor *Kvernkallen* er brukt for „Fossekallen".

37. Om *Christiania Athenæum* skrev C. C. i Ny ill. Tid. 1874, 29 nov., 48: „Skal vi minde om den jammerlige Modstand, Bestræbelserne for at faa istandbragt en kvindelig Læseforening vakte. Om den smaalig selvgode Afvisning, der timedes Kristiania Kvinder, idet de ansøgte om, at en liden beskeden Filialafdeling i Mændenes nybyggede Athenæumsbygning maatte indrømmes dem til dette Øiemed? [som anmerkning:] Med Tak skal det her mindes, at enkelte Mænd ogsaa har rakt den reddende Haand."

39. Gjertrudsfuglen (ɔ: sort-spetten, picus martius), sml. Asbjørnsen og Moe, Norske Folkeeventyr I, s. 8 (1896). — Naar det i det følgende heter at denne fugl „blander sit Varselsraab i Jubelen og minder om, at Skyen mørkner, og at der er et godt Stykke til næste Sæter", har forfatterinden hat i bevisstheten Asbjørnsens „Huldreæt" (Huldreeventyr I, s. 83, 2. utg. 1859). Her fortælles der om „Gjertrudsfuglens regnvarslende Skrig".

40. „*Løvsalen skygger og Dagen er lang*", Elisabeth Munks første romance i Akt II, sc. 7 av Heibergs „Elverhøj".

Nabo Michel = tyskeren („Deutscher Michel").

Saken mot oberst *Baker* er utførlig omtalt bl. a. i Mbl. 1875, 10 aug., 218 og i Aftpst. 1884, 22 mars; sml. 188—9.

45. Mrs. Josephine Butler, se s. 292 ff.

47. „*siebenmal versiegelte*": sml. ein Buch mit sieben Siegeln, Goethe, Faust I 575—6, efter Johs. Aabenbaring, Kap. 5.

48. vort Blad, sml. ovf. s. 10 om „Forloren Skildpadde". Optegnelser som danner grundlaget for skissen fra *Rigshospitalet*, er skrevet længe efter høsten 1837, da „Forloren Skildpadde" blev til.

49. Av C. C.'s sønner er Oscar født paa Rikshospitalets fødselsstiftelse 23 dec. 1845.

50. Jeg maatte tænke paa Sibyllas, Martyrindens, Udsagn paa Baalet etc. Det digt av „Sjælens Luth" (av Marcus Castanæus Volqvartz 1714) som C. C. her hentyder til, er „Moderens Udgang af Verden, foraarsaget af Datterens Indgang til Verden, da den ærdyderige og meget gudelskende Matrone, Sal. Else Jansdotter Doot, efter en tung Barselsfærd, fik en salig Himmelfærd." C. C. husker forresten feil naar hun taler om en *Sibylla.* Den Martyrinde som Volqvartz nævner (i 4de vers), heter *Sabina.*

54. *Fritz Reuter* (1810—1874) utgav „Ut mine Festungstid" 1862; se III, kap. XII: Berlin un de Husvagtei.

Rigshospitalsgaden ɔ: Akersgaden.

57. *Bjørnson* fik op ikke mindre end 6 stykker av Shakespeare (se Grotid II s. 213).

58. Bjørnsons „*Maria Stuart* i Skotland" blev opført første gang 29 mars 1867 (Grotid II 211); gik for 4de gang 7 april 1867.

truende som Tilfældet, ubønhørlig som Skjæbnen, spøkende hentydning til Grillparzers, Houwalds, Müllners og Werners „Schicksalstragödien", hvorav flere snarere kunde kaldes „Zufallsdramen".

66. *„liden Sommerfugl i Støvler voltigere":* i Wergelands „Sifuliner til Studenten Jahn Welhaven med øvrige opbragte Compagnie af poetiske og æsthetiske Bagateller" (1832) forekommer flg. vers:

Som Phaeton Solgudens Hjul,
vil Welhaven Vid probere.
Da seer man liden Sommerfugl
i Støvler voltigere.

I Welhavens skrifter I, 120 har strofen en litt anden form.

Svenkerud i Eidsvold, sml. I 541.

Konsekvenserne, naar man først begynder at opmuntre ogsaa dem sigter til de stortingsforhandlinger som er omtalt II 506; III 239.

70. *At Smørrebrød er ikke Mad* etc. etc. Efter hvad Nyerup fortæller, skal Wessel ha improvisert verset i et selskap hos forfatterinden Jfr. Biehl, som ikke trakterte gjestene med andet end smørrebrød.

76. Ordet *[Efterskrift]* er tilføiet i denne utgave.

Henrik Jægers artikkel „En norsk Forfatterinde" stod i „Nordisk Tidsskrift", utg. av Nordahl Rolfsen 1877, II 1—50 (juli og august); fru Colletts svar „Et Gjenmæle" kom sammesteds og samme aar 271—293 (optat i utvidet og omarbeidet skikkelse i Mod Strømmen 1879). Henrik Jæger svarte saa i samme tidsskrift 1877, s. 294—307: I Anledning af Fru Colletts „Gjenmæle".

Protest i et af vore Dagblade: Mrgbl. 8 nov. 1877.

H. Jægers „Literaturhistoriske Pennetegninger" Kjh. 1878.

77. Jægers „Lit. Pennet." blev anmeldt av Otto Borchsenius i „Nær og Fjern" 1879, 21 sept., nr. 377. Redaktør av „Nær og Fjern" var P. Hansen.

Kritiske Anmeldelser fra en anden Haand ɔ: P. J. Collett, se LH 136, hvor det heter: „et Stykke af en norsk Dames Brev til en dansk", er i sin helhet av ham.

78. Augusta Vedøe døde 1874.

Bernhard Herre var født 22 nov. 1812, døde 1849; „En Jægers Erindringer" blev utgit av Asbjørnsen og Welhaven i 1850.

80. Om *Kristiansandsfamiliene* sml. I 32.

81. Det sted som citeres av „I de lange Nætter", findes I 42.

den gamle Prestefamilie Legangers, sml. I 17, 95.

83. Ønske at gaa til Teatret, sml. I 52 og III 498.

84. Ekspeditionssekretær *Kjerulfs* paa Bakkehuset (Halfdan, Theodor, Ida), se LH 36.

86. Asbjørnsen hadde alt i 1838 meddelt eventyr og folkesagn i „Nor, en Billedbog for den norske Ungdom"; han skrev ikke i „Den Constitutionelle" før i 1843.

87. en Novelle af „Forf. af en Hverdagshistorie": Fru Gyllembourgs novelle „Nær og Fjern" (1841), som vor landsmandinde medrette betegner som et svakt arbeide. I novellen optrær en ung norsk dame, *Thora Muk,* som søker at avlive sig med en bordkniv, da hun blir avvist av en ung danske, som hun har forelsket sig i, og som engang i drukkenskap har lovet hende egteskap. Baade Thora og broren Erik Muk er rene karikaturer; der forekommer uttalelser om „ramnorsk" dialekt og om „gamle Norge", som antagelig skyldes J. L. Heiberg. Fru G.'s navn kom først paa titelbladet i 2den utg. av samlede verker 1866.

en, som derefter overlod til en kvindelig Haand etc. P. J. Collett, sml. det som H. Jæger siger i „Lit. Pennet." 1878 s. 287: I sit Gjenmæle erklærer Fru Collett, at hun ikke har været alene om at forfatte dette „Brev". „Det er skrevet af to" siger hun, uden at oplyse, hvor stor Del den anden har havt deri.

90. Dette var, tror jeg, i 42 eller 43; fra juli 1843 er der bevaret et brev fra P. J. Collett til hans hustru, hvori han foreslog det emne som blev til „Kongsgaard". — Der er 3 smaa opsatser der kan være tale om; men paa ingen av dem passer det som her er fortalt av C. C.; se Bibliografien for 1841 og 1842 samt s. 546, anm.

syvforseglet, sml. s. 47 „siebenmal versiegelte".

91. et Armbaand, sml. II 190.

92. Aanden i det arabiske Eventyr etc. Hentydning til „Fiskeren og Aanden" i 1001 Nat (J. Østrups utgave I, 36—46).

l. 4 *Et Aar* (1893); i 1872 og 1879 „Et Par Aar".

94. Demonstration mod Dyreplageren i Paris, sml. II 131.

de Udskudte, se II 87.

Tidskrift för Hemmet, sml. ndf. s. 119 og 423.

Tønsbergs Reisehaandbog utkom 1875 med bidrag av I. B. Halvorsen.

95. Paul Konewkas Silhouetter var bekjendt for publikum gjennem en utgave paa Imm. Rées forlag i Kbh. og gjennem prøver i Ny ill. Tid. 1875, 16 mai, 20.

96. l. 4 f. n. *Barmhjertighedsydelsen* (1879); i 1893 „-nydelsen".

54. *Fritz Reuter* (1810—1874) utgav „Ut mine Festungstid" 1862; se III, kap. XII: Berlin un de Husvagtei.

Rigshospitalsgaden ɔ: Akersgaden.

57. *Bjørnson* fik op ikke mindre end 6 stykker av Shakespeare (se Grotid II s. 213).

58. Bjørnsons „*Maria Stuart* i Skotland" blev opført første gang 29 mars 1867 (Grotid II 211); gik for 4de gang 7 april 1867.

truende som Tilfældet, ubønhørlig som Skjæbnen, spøkende hentydning til Grillparzers, Houwalds, Müllners og Werners „Schicksalstragödien", hvorav flere snarere kunde kaldes „Zufallsdramen".

66. *„liden Sommerfugl i Støvler voltigere":* i Wergelands „Sifuliner til Studenten Jahn Welhaven med øvrige opbragte Compagnie af poetiske og æsthetiske Bagateller" (1832) forekommer flg. vers:

Som Phaeton Solgudens Hjul,
vil Welhaven Vid probere.
Da seer man liden Sommerfugl
i Støvler voltigere.

I Welhavens skrifter I, 120 har strofen en litt anden form.

Svenkerud i Eidsvold, sml. I 541.

Konsekvenserne, naar man først begynder at opmuntre ogsaa dem sigter til de stortingsforhandlinger som er omtalt II 506; III 239.

70. *At Smørrebrød er ikke Mad* etc. etc. Efter hvad Nyerup fortæller, skal Wessel ha improvisert verset i et selskap hos forfatterinden Jfr. Biehl, som ikke trakterte gjestene med andet end smørrebrød.

76. Ordet *[Efterskrift]* er tilføiet i denne utgave.

Henrik Jægers artikkel „En norsk Forfatterinde" stod i „Nordisk Tidsskrift", utg. av Nordahl Rolfsen 1877, II 1—50 (juli og august); fru Colletts svar „Et Gjenmæle" kom sammesteds og samme aar 271—293 (optat i utvidet og omarbeidet skikkelse i Mod Strømmen 1879). Henrik Jæger svarte saa i samme tidsskrift 1877, s. 294—307: I Anledning af Fru Colletts „Gjenmæle".

Protest i et af vore Dagblade: Mrgbl. 8 nov. 1877.

H. Jægers „Literaturhistoriske Pennetegninger" Kjh. 1878.

77. Jægers „Lit. Pennet." blev anmeldt av Otto Borchsenius i „Nær og Fjern" 1879, 21 sept., nr. 377. Redaktør av „Nær og Fjern" var P. Hansen.

Kritiske Anmeldelser fra en anden Haand ɔ: P. J. Collett, se LH 136, hvor det heter: „et Stykke af en norsk Dames Brev til en dansk", er i sin helhet av ham.

78. Augusta Vedøe døde 1874.

Bernhard Herre var født 22 nov. 1812, døde 1849; „En Jægers Erindringer" blev utgit av Asbjørnsen og Welhaven i 1850.

80. Om *Kristiansandsfamiliene* sml. I 32.

81. Det sted som citeres av „I de lange Nætter", findes I 42.

den gamle Prestefamilie Legangers, sml. I 17, 95.

83. Ønske at gaa til Teatret, sml. I 52 og III 498.

84. Ekspeditionssekretær *Kjerulfs* paa Bakkehuset (Halfdan, Theodor, Ida), se LH 36.

86. Asbjørnsen hadde alt i 1838 meddelt eventyr og folkesagn i „Nor, en Billedbog for den norske Ungdom"; han skrev ikke i „Den Constitutionelle" før i 1843.

87. en Novelle af „Forf. af en Hverdagshistorie": Fru Gyllembourgs novelle „Nær og Fjern" (1841), som vor landsmandinde medrette betegner som et svakt arbeide. I novellen optrær en ung norsk dame, *Thora Muk,* som søker at avlive sig med en bordkniv, da hun blir avvist av en ung danske, som hun har forelsket sig i, og som engang i drukkenskap har lovet hende egteskap. Baade Thora og broren Erik Muk er rene karikaturer; der forekommer uttalelser om „ramnorsk" dialekt og om „gamle Norge", som antagelig skyldes J. L. Heiberg. Fru G.'s navn kom først paa titelbladet i 2den utg. av samlede verker 1866.

en, som derefter overlod til en kvindelig Haand etc. P. J. Collett, sml. det som H. Jæger siger i „Lit. Pennet." 1878 s. 287: I sit Gjenmæle erklærer Fru Collett, at hun ikke har været alene om at forfatte dette „Brev". „Det er skrevet af to" siger hun, uden at oplyse, hvor stor Del den anden har havt deri.

90. Dette var, tror jeg, i 42 eller 43; fra juli 1843 er der bevaret et brev fra P. J. Collett til hans hustru, hvori han foreslog det emne som blev til „Kongsgaard". — Der er 3 smaa opsatser der kan være tale om; men paa ingen av dem passer det som her er fortalt av C. C.; se Bibliografien for 1841 og 1842 samt s. 546, anm.

syvforseglet, sml. s. 47 „siebenmal versiegelte".

91. et Armbaand, sml. II 190.

92. Aanden i det arabiske Eventyr etc. Hentydning til „Fiskeren og Aanden" i 1001 Nat (J. Østrups utgave I, 36—46).

l. 4 *Et Aar* (1893); i 1872 og 1879 „Et Par Aar".

94. Demonstration mod Dyreplageren i Paris, sml. II 131.

de Udskudte, se II 87.

Tidskrift för Hemmet, sml. ndf. s. 119 og 423.

Tønsbergs Reisehaandbog utkom 1875 med bidrag av I. B. Halvorsen.

95. Paul Konewkas Silhouetter var bekjendt for publikum gjennem en utgave paa Imm. Rées forlag i Kbh. og gjennem prøver i Ny ill. Tid. 1875, 16 mai, 20.

96. l. 4 f. n. *Barmhjertighedsydelsen* (1879); i 1893 „-nydelsen".

Blomsterne i Margarethas Have, der visner, idet man vil røre ved dem. I Gounods opera „Faust" (Tekst av Barbier og Carré) har Mefistofeles ved sit kogleri forvoldt at alle de blomster som Margarethas tilbeder, den unge Siebel, plukker i den elskedes have, visner saasnart han rører ved dem. Men da Siebel dypper haanden i vievandsbækkenet, er det forbi med den ondes magt. Sml. „blomster-arien" i III akt: Faîtes-lui mes aveux.

98. l. 4 *nybyggede;* i 1879 og 1893 „nybryggede".

99. *om den ikke er noksaa god, Suppen: Jo, hun er deilig, Madam!* Sml. Holbergs „Barselstuen" II, 12 („Blev Suppen god, da Flesket kom deri?" — „Ja! hun blev deylig, Madame!")

100. *Nu bæres Nullet bort til Graven!* I Johs. Ewalds „Klagesang over Frederik den Femte" (1766) slutter 1ste og sidste vers slik:

Nu bæres Kongen bort til Graven.

101. *sjæleglad over at have løst sin lille Krakaopgave.* Da Ragnar Lodbrok vilde prøve den smukke *Kraakas* kløgt, lot han hende si at hun skulde komme til ham hverken klædt eller uklædt. Kraaka indhyllet sig da i et net. Sml. eventyret „Ikke kjørende og ikke ridende" i Asbjørnsens samling av 1871. — *L. W.-J.:* fru Louise Hoppe f. Wedel-Jarlsberg; *to Damer:* frk.ne Caroline og Marie Kaltenborn.

103. *vor prægtige gamle Grevinde Wedel:* Karen W. f. Anker.

Dybwads Ill. Folkekalender for 1880 samlet av K. A. Winter-Hjelm s. 84—91: Frier *Frost.* Et russisk Eventyr efter Ralston ved P. Chr. Asbjørnsen.

106. Claude Prosper Jolyat *Crébillon* (1707—77) bekjendt forfatter av pornografiske romaner. — *Th. Vischer,* sml. 260.

114. *Ophold i Kjøbenhavn* fra høsten 1877 til slutn. av mai 1878, da forf. reiste til Paris; festen paa Skydebanen fandt sted 21 feb. 1878; sml. III 358 ff.

Fru L. ɔ: Lorck, g. m. sv. og norsk konsul L., Kjh.

115. *Legesøsteren,* fru Wilhelmine Knudsen f. Sissener, bosat i Kjh.

vor unge, dristig stræbende Kunstner: Henrik Jæger, se 77, 428 og LH. 186.

116. *„Mørktgrublende",* sml. 79: „Tungsind, Grubleri, Selvfordybelse".

118. *en viss stor Redaktør* var Carl Ploug, redaktør av „Fædrelandet" (LH 186, Cl. Bergsøe 105); *„gammel Valkyrie",* sml. s. 359.

119. *et svensk Tidsskrift:* „Tidskrift för Hemmet"; sml. s. 94.

Bevidnelser fra kvindelig Haand, en række stridsskrifter (se LH 185) bl. a. „Fra de Lidendes Lejr, Flyveblad til Mand og Kvinde" af Hilda Aagaard.

120. *Tohuvabohu,* sml. 183 og I 505.

123. *Lampens Aander,* sml. „Aladdin og den vidunderlige Lampe" i 1001 Nat (J. Østrups utgave IV, 191—263).

126. *„se alting for mørkt"* og *sygelig-pessimistik:* se 79, 116, 118.

128. *Ambrosius* av Chr. K. F. Molbech (opførtes 4 mai 1878).

133. *deres egne Vinduer,* sml. I 240.

134. *Bremerhelte og Massemordere,* sml. anm. til II 460 og III 179. *Tiberius,* sml. 431 og II 460, 466.

137. ***MOD STRØMMEN.*** Ny Række. Kbh. 3 juni ***1885.***

139. *Min gamle Bekjendt og Ven:* formod. Henrik Ibsen; sml. 439.

140. *iaar . . . 25-aarige:* „Fortællinger" kom til jul 1860.

141. *„leves kristelig af Rov"*, sml. Welh. Norges Dæmring (SS I, 183): „Byen lever kristeligt af Vraget" og Peder Paars (I, 2): „Hver lever kristeligt, og nærer sig af Vrag".

143. Om 17 mai 1877 i *München,* sml. 354.

144. *Munthes Historie,* sml. II 125.

hans sidste Bolig: der tænkes vel paa den bolig Schweigaards hadde i mange aar (ikke de allersidste), nemlig i prof. Chr. Heibergs gaard paa hj. av Karl Johans gt. og Rosenkr.gt., 1ste etage, nu Grand Hotels Kafé; de sidste aar bodde de i Brambanis gaard, til Stortingsplads.

145. *Plads paa Galleriet,* sml. s. 18. — *Universitetsfesten* 1876 under naturforskermøtet. Forf. opholdt sig da i Kristiania.

146. Sml. Ibsens Brev til C. C. av 17 jan. 83 (II 118) „Pincio, som De elsker saa højt".

Dateringen *(Januar)* er vel en hukommelsesfeil for „April".

hvor Frihedens Tempel stod i Ly, en mindelse fra Bjerregaards „Sønner af Norge", hvor 5te vers begynder:

> Frihedens Tempel i Nordmandens Dale
> Stander saa herligt i Ly af hans Fjeld.

148. *St. Preux,* Julies tilbeder i Rousseaus Nouvelle Héloïse (1761). — *Sternberg* ɔ: Alexander, Freiherr v. Ungern-Sternberg (1806—1868), romanforfatter. Velkjendt var engang „Diane" (1842) og „Paul" (1845). — *Grandison,* se I 134 og II 223.

149. Ungareren *Jòseph Gungl* (1810—1889), bekjendt dirigent og komponist, har skrevet ca. 300 danser og marsjer. — *„Freut Euch des Lebens"* er opr. en sang av schweizeren Martin Usteri, med musik av digterens landsmand Hans Georg Nägeli. Baade tekst og komposition er fra 1793.

153. *Adolf Stöcker,* tysk teolog (fra 1874—1890 hofprædikant i Berlin), stiftet i 1877 et kristelig-socialt arbeiderparti og blev derved ført ind paa antisemitisme. I „Berliner Stadtmission" har han været meget virksom. Bekjendt er hans „Volkspredigten".

den svensk-norske minister i Rom fra 1877 til 1889 var svensken F. T. Lindstrand. C. C.'s omtale av Lindstrand og dansken Myhlenphort svarer ganske til det Ibsen skriver i et brev til Hegel („Breve fra H. I." II s. 85) og den bekjendte anekdote om Ibsen: „Jeg drikker ikke te." Som en kommentar til C. C.'s bemerkninger om vor repræsentation i Rom kan læses følgende vise av C. C.:

En Hilsen til norsk (svensk og dansk) Consul i Rom Myhlenphort paa hans Bryllupsdag den 25de Juli 1883.

Melodien: Jeg skal ok ha Lyst taa gifte mig, san,
Naar jeg fandt ei Jente rigtig grei, san.
(Gammel Folkevise.)

Visse Folk *derude*, ved man nok, san,
Hører gjerne til en egen Stok, san,
Skal *der* repræsenteres,
Landsmænd inviteres,
Spørges først der: „Er han fornem nok? san.
„Andet ak, san
„Er bare Snak, san,
„Har han Titler, Ordner? ellers Tak! san."

Bedst sligt trives i en saadan By, san,
Hvor *Aandens* Værk bestemmer Rang og Ry, san.
Jo mindre selv de have
Af benævnte Gave,
Desto hovnere, desmere kry, san.
Dog ved vi dem, san,
Der *sandt* fornem, san,
Forstaar at skatte ret, hvad der skal frem, san.

Til saadan stilt at vinde sandt Behag, san,
Se dertil skal der et vist Hjertelag, san.
Den Mand som her vi har,
Just saadan en han var,
Og derfor feires skal han høit i Dag, san.
Signe Gud, san
Ham og hans Brud, san,
Maa Livet mildt dem lyse, sent gaa ud, san.

154. En Sammenligning er en korrespondance til Aftpst. 1881, 96A fra Rom; den var tildels rettet mot Bjørnson, hvis navn under omarbeidelsen er utelatt; se ndf. korrespondansen fra Sorrento s. 370. Dateringen av „En Sammenligning" *(Februar)* er vistnok en hukommelsesfeil; det burde snarere være „April".

Schiller-citatet, se I 163.

Das Buch für Alle. Hentydning til Das Buch für Alle, illustrierte Familienzeitung zur Unterhaltung und Belehrung. Stuttgart.

156. *De sidste Aars, de sidste Ugers Begivenheder:* Efter Selmers tiltræden som statsminister oktober 1880 antok motsætningen mellem regjering og storting en stadig skarpere form i beg. av 1881.

157. *Flagtilstelning* sigter til forslaget om rent flag av 1879.

„Er det Rokkehovedet, som taler?" (472) H. C. Andersen fortæller i „Mit Livs Eventyr" at han som ganske ung bodde hos en gammel kone, mad. Jürgensen, hvis far hadde været slotsforvalter paa Antvorskov. Dit, sa hun, kom om søndagen tidt Ludvig Holberg fra Sorø. Han og forvalteren gik gjerne frem og tilbake paa gulvet og snakket om politik. Engang vilde forvalterens kone, som sat ved spinderokken, gi sit besyv med i laget. „Jeg tror rokkehovedet taler!" sa Holberg, og de ord kunde mad. Jürgensens mor aldrig tilgi „den vittige, grove Herre".

160. *En slem Hændelse:* 16 juli 1881; LH 202, Aftpst. 25 aug.

161. *Dronning Dagmar med sine „Silkeærmer smaa":* sml. visen „Dronning Dagmars Død" (vers 33) i Svend Grundtvigs Danmarks Folkeviser i Udvalg (1882).

en Edderkop, der var bleven hin Bastillefanges Trøst og Adspredelse. Der sigtes til en bekjendt historie om *Pellisson-Fontanier* (1624—93), som i 1660 blev *conseiller d'État,* men faldt i unaade og maatte tilbringe fem aar i Bastillen. Fangevogteren var ondskapsfuld nok til at dræpe en edderkop som fangen hadde avrettet, og som var ham til selskap og hygge.

164. *Januar 1882;* skal være: *8 April 1882* (se Bibl.).

165. Paul Bert gik av som minister 26 jan. 82.

167. *„Værer barmhjertige, og eder skal Barmhjertighed vederfares",* sml. Mat. 5, 7 (i ældre oversættelser: Salige ere de Barmhjertige; thi dem skal vederfares Barmhjertighed).

169. To *Reiser fra Hjemmet til Danmark:* i anl. Sidste Blade 1868 og Mod Str. 1879; to *Reiser fra Syden til Hjemmet:* i anl. Sidste Blade 1872 og Fra de St. L. 1877.

172. *6te Juni 1882* feiret Oscar II sin bryllupsdag.

175. *„Menneskene er ikke saa gode, som de burde være".* I „Lærebog i den Evangelisk-Christelige Religion" av Nikolaj Edinger Balle (1744—1816) heter det i kap. 3, § 1: „Erfaring viser, at Mennesker ere ikke saa gode som de burde være." Maaske den *Lærebog* som omtales I 384. Sml. ogsaa Balle og Bastholms „Forsøg til en Lærebog i Religionen" (1790), 4. Kap. § 12.

176. *„Honningkagemand",* sml. s. 26.

178. *Heine-Salonen 33,* sml. II 148.

179. *Bremerhelten Thomas*, sml. II 460, III 134.

180. Cecile Piccolo, dame Vacher, dite *Théo,* fransk sangerinde. Mme. Juliette *Adam* (f. 1836), bekjendt for sin republikanske salon.

183. *Tohuvabohu*, sml. 120.

184. *Monsterrehabilitation,* sml. II 460, 466 og III 431, 483.

en stakkels lidet beagtet Bog: Mod Strømmen 1879, se 134.

185. *Les femmes d'artistes* (1874) av A. Daudet.

vitre Ulykker, se I 549, opl. til s. 25.

186. *„den gyldne Elendighed"*, sml. „Glänzendes Elend" i Goethes Werthers Leiden 2. Buch: am 24. Dez. 1771.

Sappho, moeurs parisiennes (1884) av A. Daudet.

188. *Lægesagen,* sml. 260.

Eiendomsretten, se 282.

Skandalhistorie, sml. 40.

189. *En Gentleman* etc., sml. 40.

190. *En Nat i Rosenborg Have* av J. L. Heiberg.

Kobberstik, sml. I 398 og III 212.

H. C. Andersens statue i Rosenborg have blev avsløret 26 juni 1880.

191. *Dronning Luises Standbillede* blev avsløret 1880.

en „nordisk Semiramis", dronning Margrete Waldemarsdatter (1353—1412); sml. ndf. 254 og II 380.

Lovbeslutning fra Rigsdagen i 1859: 24 juni 1853 vedtok riksdagen det kgl. budskap om ordningen av tronfølgen, og 31 juli 1853 utstedte Fredrik VII den nye tronfølgelov. Ifølge denne skal tronen nedarves efter førstefødselsretten og den agnatiske linealfølge paa prins Kristian av Glücksborgs og prinsesse Luises avkom, mand efter mand og mand av mand, avlet i ret lovligt egteskap.

dens [Frihedens] *Vern mod den selv;* sml. 173.

196. *„O. T."* og *„Kun en Spillemand"* er fra 1836.

197. *London Literary Gazette,* se H. C. Andersens „Mit Livs Eventyr" VII.

Idag etc.; se „Mit Livs Eventyr" XII.

Dronningen: Elisabeth.

Ridderordenen, sml. II 498.

199. *Byen og Stranden*, se II 281.

Sorrento, hvor C. C. var i april 1881.

liden Villa. — Skolekamerat: Zingastein paa Ormøen; enkefru Stenersen f. Borchsenius, datter av sorenskriver B. i Ullensaker.

201. *en liden Villa deroppe, som jeg havde beboet,* LH 124, 140; II 262 og III 206.

202. *opdrager den simple Mand;* sml. II 73.

203. *Christianiasommersøndagseftermiddage,* se I 379, II 285.

205. *Tuilerihaven,* sml. II 165; III 125, 180.

Kr.a kommunestyre negtet dengang bevilgning til indkjøp av Ekeberg til parkanlæg for de østlige bydele.

206. *Plads for en offentlig Bygning* ɔ: Otto Anderssens skole. Forf. hadde neppe været i *Eidsvold* mellem aarene 1869 og 1877.

209. Tegninger av *Bøyesen* findes i LH 22, 27.

en Slags Pergola, se LH 21.

211. *ligefra Trykkeriet i 1861;* i 1883 og 1893 læstes „i 1862"; noten sluttet saa: „Naar man bestiller et exemplar lidt betids, kan man vist let faa det heftet".

213. l. 1 f. o. maaske der heller bør læses: *Plettesmaskine.*

215. *Provst K.:* H. P. S. Krag.

217. *Pavillonen,* se I 72.

Jernbanen—Frognerkilen—Andelven, sml. I 95; II 288—9; III 207.

218. *Kantate,* se I 19.

Fra Anton Schweigaards Hjem stod i „Ill. Tid." Kjbh. 1882—3. Billedstøtten blev avsløret 27 sept. 1883.

Parret . . . fæstede Bo, se I 74.

219. *Om 30-Aarenes Ungdom,* se I 224, 269 og III 10, 52, 295.

220. *„das rein Menschliche"*, sml. Goethes: „Alle menschlichen Gebrechen / Sühnet *reine Menschlichkeit*" (Herrn Krüger nach der trefflichen Darstellung des Orest).

221. *i nogle Erindringer fra hin Tid,* se II 204.

„vendte sig alle Billeder smaa", sml. Agnete og Havmanden, v. 35 (Danmarks Folkeviser i Udvalg ved Svend Grundtvig, 1882).

det unge Danmark . . . hint Danmark, se II 180 og III 405, 485.

222. *Bladet, som vi udgav:* „Forloren Skildpadde", se 10.

Feer og Sylfider, sml. I 74.

225. *Fru Schweigaard* født 27 mai 1814, blev gift 24 sept. 1835, † 28 jan. og begravet 5 feb.

kun at tilstede Mænd Adgang, sml. s. 18.

226. *Mit Sygeophold i Klosteret,* se 160.

229. *Skildringer fra Familielivet,* sml. II 241.

Drivhusvandliljerne, sml. Victoria regia, opl. til II 53.

230. Teksten hos Welhaven lyder: „Hvo der gaar foran i en Alvors-Dyst, han seirer ei, — han kjæmper kun og falder".

Om *Henrik Wergelands* republikanisme, se s. 159 og s. 371.

231. H. Wergeland: „Hasselnødder", „Et frenologisk Foredrag" (Skr. 8, 631): „Men Mhr! skulde Digterorganet sidde der, maatte min Sjel ogsaa have sit Allerhelligste der; thi jeg var — og det var min Ulykke med et saa sneverbegrændset Sprog — intet andet end Digter." — „Til Henriksmindet" er tat av en korr. til Aftpst. april 1881, og er avtrykt i sin helhet ndf. s. 370—3.

232. *Christusbilleder,* se II 147 og III 298, nederst.

233. *forbydes det udtrykkelig at efterspore ham,* se 240 og 294.

234. *Den sidste Sten,* sml. s. 16.

Til bedre Forstaaelse. Angaaende *titelen* sml. II 356 og Goethe West-östlicher Divan 1819, s. 241: Besserem Verständniss.

l. 8 f. n. Tallet over stykket (I) (ogsaa i 1885) svarer ikke til noget II.

235. *Ernest Legouvés* bok blev oversat til svensk 1867 under titelen: Qvinnans historia.

237. *med bedækkede Hoveder,* se 1 Kor. 11, 4—15; *evangelisk-sindede Mand,* se II 471 og III 411.

Kornmod; i 1885 „Kornmodn" som uttryk for uttalen: Kornmoen.

238. *den ulykkelige Keiserprins* ɔ: Louis Eugène Jean Joseph (1856—79), søn av Napoleon III og Eugénie.

Veltalenhedens Dis etc.; sml. II 310.

239. *ad anatomisk Vei;* sml. II 310, opl. og III 497.

Børn og Imbecile; sml. 246.

240. *dræbe hende paa Stedet;* se opl. til 294.

242. *„Aanden, Kunsten har intet Kjøn".* Sml. Heine, Geständnisse (1854): „Da Frau von Staël ein Autor von Genie ist und einst die Meinung aussprach, dass *das Genie kein Geschlecht habe,* so kann ich mich bei dieser Schriftstellerin auch jener galanten Schonung überheben, die wir gewöhnlich den Damen angedeihen lassen". I samme skrift kaldes A. W. Schlegel „ein Genie ohne Geschlecht".

en Søsterlod, se 288, 515 øverst.

243. *Et Dukkehjem* kom ut 4 dec. 1879.

en viss selvmorderisk, selvnedbrydende Sort; se 28.

Paa vore Dampskibe, sml. 117.

244. l. 14 f. o. I 1885 og 1900 læses „rettet mod *en* Tidens literære Udskeielser".

Dietrichsons Kivle-Slaatten 1ste og 2det oplag fra 1879, s. 424.

246. *Før og nu:* om utgangspunktet sml. II 220.

Eilert Sundt, prest i Eidsvold 1869—75.

249. *Fru Hedwig Dohm* (f. 1833) utgav i 1873 *Der Jesuitismus im Hausstand* og i 1874 *Die Frau in der Wissenschaft.*

„bemooste": sml. Wergeland „sit bemoste Øre" („Julaftenen") og tysk „bemooster Bursche".

250. *„ein volksthümlich drastisches Räuberstück, das eine Hedwig zur Heldin hatte".* Der sigtes til Theodor Körners „Hedwig", drama i tre akter, opført første gang i Wien 11 januar 1813. Stykket skildrer hvorledes en ung pike, Hedwig, ved sit mod og sin aandsnærværelse avverger en røverbandes overfald paa hendes pleiefars slot.

Ernst Dohm f. 1819, døde i 1883.

251. *Manden, . . . Midleren,* se II 480.

253. *den i Newyorkerhavnen reiste:* Bartholdis statue blev avsløret 28 okt. 1886.

254. *tre Regentinder:* Thyra, Filippa, Margaretha, II 380.

255. Qvinnofrågan. Jemförelse mellan de tre stora kulturfolkens nutidsåsigter rörande könens psykiska begåfning och sociala ställning. Studie af Emund Gammal [ɔ: Eva Andreétta Fryxell]. Sthm. I. Häggström, 1880. 8° (I tidens frågor, utg. af L. H. Åberg).

257. *„die göttliche Grobheit"*. Sml. avsnittet „Traum und Wahrheit" i E. T. A. Koffmanns fortælling „Die Irrungen" (1821), hvor grækerinden siger: „O Baron, du hast Mut, und nicht fremd blieb dir *die göttliche Grobheit!*" Uttrykket er hentet fra Friedrich Schlegels roman „Lucinde", som utkom 1799.

258. Rudolf *Hermann Lotze* utgav i 1856—64 *„Mikrokosmos.* Ideen zur Naturgeschichte und Geschichte der Menschheit".

Franz von Holtzendorff utgav i 1867 „Über die Verbesserung in der gesellschaftlichen und wirthschaftlichen Stellung der Frauen".

259. Madame J. P. D'Héricourt.

Miss B. R. *Parkes* [i 1883 og 1885, 1900 „Parker"] skrev „Essays on Woman's Work".

260. ***Læger eller ei,*** se Bibl. 1883, 19 jan.

die göttliche Grobheit, sml. 257.

261. *skamløse Billeder*, sml. III 47.

263. *det medicinske Fakultet* (s. 374) erklærte i skrivelse av 23 mai 1882 (Un- og Skole-Ann. okt. 1883, 20) at „Kvindens Nervesystem og Helbred som Regel neppe vil tillade de omfattende Studier og det strenge Aandsarbeide, der ogsaa for Mænd kan være vanskeligt nok at gjennemgaa med uskadt legemlig og aandelig Helbred . . . Regelen er vel den, at Kvinder, der kommer ind paa disse Aandslivets Felter, der ikke ere anviste dem, tabe deres Kvindelighed, at deres Intelligents udvikles paa Bekostning af deres Gemytsliv" o. s. v.

265. ***Brev fra en ung Klodebeboerske.*** Sml. I 165 og II 348.

mit akademiske Betyg: loven om adgang for kvinder til at ta ex. artium og 2den eksamen er fra 1882 (første kvindelige student immatrikulert 2 sept. 1882).

et Knald: Alexander II blev myrdet 13 mars 1881.

268. *fra Hjemmet samme Høst;* sml. dog datoene s. 270 (16 mai 82) og s. 276 (6 juli 1882) LH 191; de er trykt i Aftpst. 1882, 24 juli, se Bibl.

270. *knapt et halvt Aar siden:* 14 juni 1884 kom lov om kvinders adgang til embedseksamener og grader; samme aar blev Norsk Kvindesaksforening stiftet.

272. *L'homme-femme*, se II 480 og III 251.

273. l. 2-3 sml. Code civil, art. 372.

l. 5-7 Code civil, art. 148: Les enfants mineurs ne pourront se marier sans le consentement de leurs parents. En cas de dissentiment, le consentement du père suffit.

l. 13 ff. er en ikke ordret gjengivelse av Code civil, art. 1425, sml. 1427; 1476; 4422.

l. 18 ff. La femme ne peut, etc., sml. Code civil, art. 934.

274. l. 6 f. o. ff. sml. Code pénal, art. 324, hvor der staar: la maison commune.

275. *Allerede for 10 Aar siden:* i Sidste Blade 1872.

„Du Doppelgänger, du bleicher Geselle, wie äffst du mein bestes Lied mir nach!“ Heines Buch der Lieder (Heimkehr 23) i digtet „Still ist die Nacht“ etc.:

> Du *Doppelgänger*, du bleicher Geselle!
> *Was äffst du nach mein Liebesleid*,
> Das mich gequält auf dieser Stelle
> So manche Nacht in alter Zeit?

276. *Nennt man die besten Namen, wird auch der meine genannt.* Sml. Heines Buch der Lieder (Heimkehr 15): Ich bin ein deutscher Dichter, / Bekannt im deutschen Land; / Nennt man die besten Namen, / so wird auch der meine genannt. — Lignende uttalelser vil man finde i Geständnisse og i Lutezia II, hvor han bl. a. siger han er en tysk digter, „welcher die schönsten deutschen Lieder gedichtet hat.“

277. *den Kvinde, man taler mindst om, er altid den bedste.* Sml. Schiller (i „Der beste Staat“): „Woran erkenn' ich den besten Staat? Woran du die beste Frau kennst — daran, mein Freund, dass man von beiden nicht spricht.“

en ensom, trist Afkrog af Landet: Vedøe var prest 1831—37 i Suldal, 1837—48 i Jelsa, 1848—61 i Biri.

rigoroseste engelske Samfundsreglement, sml. s. 82, 413.

en Hærskare af Forbud, sml. 296.

278. l. 11 f. n. læs *Stanton.*

280. *Amt. Døtre* paa fransk, paa russisk; sml. s. 385.

l. 20 f. n. *hver Land;* læs „hvert Land“.

282. *akademiske Rettigheder*, se opl. til s. 265 og s. 270.

gifte Kvinders Eiendomsret blev ordnet ved lov av 29 juni 1888.

Læseforening for Kvinder i Kristiania blev oprettet i 1874; Hedevig Mariboe fik ideen av C. C. (LH 180 note); den i Bergen senere. Sml. notis i Dgbl. 1880, 20 sept. (nr. 227): *Den kvindelige Læseforening* i Bergen har i disse Dage fra Fru *Camilla Collett* faaet tilsendt 50 Kr. med Tilsagn om, at dette Bidrag vil blive ydet aarligt til Anvendelse for Fripladse i Læseforeningen.

Døtre kun den halve Part: P. J. Collett hadde sammen med sorenskriver (senere høiesteretsassessor) Lasson og professor Hallager utgit utkast til lov som rettet paa dette forhold (LH 119); lov om like arveret for sønner og døtre er fra 31 juli 1854.

284. *Abekatten*, Johanne Luise Heibergs bekjendte vaudeville, opført første gang (anonymt) paa det kgl. Theater 12. mai 1849. Melodiene er komponert av fru Heiberg selv.

et af de store Festmøder: sml. følgende digt, som findes i MS:

Taksigelse fra nogle af Akersdalens Kvinder i Anledning et fra Arvika indløbet Telegram om en udbragt Skaal:

„Leve Drammens Bord"
„Leve Akersdalens Kvinder"..
en sidste hendøende Klang fra Studentermødet 1869.

Mel.: „Smilende Haab du elskte Barn som svæver".

Om Smag og Behag man aldrig jo skal stride,
Per elsker Punsch — Paul Vanilleis
En ynder Klingklang, Andre kan ei lide
Sange og Taler istemt til Kvindens Pris.

Vi Akersdamer tilstaa maa vi frygter
Mere end elsker disse skjønne Ord,
Taler om „Dygder", om „Prydelser i Bygder",
Sange om Norner og Fylgier i Nord.

Ak noget vist i Alle os vil minde
Om Honningkagen, man os stak i Mund,
Naar vi som Smaabørn lukt i Kamret inde
Vidste de Store paa Bal i samme Stund.

Ogsaa fatalt de derom os erindre,
At vi Smaapiger mindste Stykket fik.
Var Buxebjørnen end et Hoved mindre,
Han fik Rosinen efter gammel Skik.

Men naar I Kvinden helt i Lighed stille
Med Drammens Furustokke, Drammens Bord,
Lydt vi med Takkens Jubel vidne ville:
Det var engang et stolt, et mægtig Ord!

Ja, hvis vi Kvinder stod saa høit i Ære
Som en Drammenser holder sine Bord,
Deiligt vi fandt det i vort Land at være,
Gav mod „det himmelske Rige" ei vort Nord.

Leve de Mænd, der heri anslog Tonen,
Lærte vort spæde Fremtidshaab at gro;
Det som man kalder Emansipasionen,
Ved sligt et Ord fik Syvmilsstøvler paa.

Nu i vort Land den sprede vil sin Lære
Helt ifra Vardø ned til Christiansand,
Skjøndt den fra først af skal indstiftet være
Af en vis Franskmand, hvis Navn er Georg Sand.

„Smilende Haab, du elskte Barn som svinger"
Din Zefyrvinge hist i fjernen Sky,
Løft da hint Seiersord paa dine Vinger,
Bær det forkyndende over Bygd og By.

Thi siger Skjalden: „Tankerne som trænger,
„Hjerterne som længes, finder nok sin Pol,
„Skjøndt at enhver som løftet Modet længer,
„Hundrede gav Ild — alt som Foraarssol."[1]

Bring da tilbage saa varmt som det sig sømmer
Hilsen og Budskab mod Øst og mod Syd.
Beinas *Furutømmer*, Akers *Fruentømmer*
Smelte sin Tak i en jublende Lyd.

285. *Professors Kikkert.* Hentydning til professor Rasmus Nielsen (1809—1884), som skjelnet mellem *tro* og *viden* som absolut uensartede principper, som netop paa grund av deres absolutte uensartethet kunde rummes i samme bevissthet. — C. C.'s digt er i formen paavirket av „Lanterna magica", J. L. Heibergs satiriske digt i „Flyvende Post" 1830, og av Chr. Wilsters supplement hertil, „Doublet-Billeder", hvor han lægger Heiberg flg. ord i munden: En kritisk Kikkert / mig Hegel laante, / Og Skjalden sikkert / jeg aldrig skaante. (Skjalden er Oehlenschläger.)

288. *Nordens Liljer*, vistnok et hip til Jørgen Moes digt „Nordens Kvinder" fra studentermøtet 1846, tredje vers (Konvallen ligner dit Hjertes Brud, / den blonde, nordiske Pige: / den liljerene, den skjære Hud / kan Sindets Renhed dig sige). — *Og Kvindens Lof*, sml. den endnu velkjendte kvartetsang „Sjung qvinnans lof" av prins Gustaf (1827—1852), næstældste søn av Oscar I og Josefine.

289. Temaet i *Sport* (sml. s. 447) er behandlet i følgende lille rim av fru Collett:

[1] Bogstavelig efter Bjørnsons, som en lille Prøve paa hvorvidt den dithyrambiske Begeistrings Veltalenhed kunde stige under Studentermødet.

En beskeden lille Bemærkning til det Heyse—Brandeske Ideal af kvindelig Kjærlighed.

Først skal paa egen stille Længselsbrand
Strengt hun holde Styr.
Og har en rum Tid tappert den holdt Stand,
Saa blusse op i Fyr .....
Den sande Sportsmandstheori!
Der sætter Nydelsespointet kun deri,
At Byttet kredser høit, at Byttet *flyr.*
Skal dette Sjeledueskyderi
Ei føre til et simpelt Slagteri,
Men levne *hende* og en Smule Garanti
For Elskovslykkens sikrere Bestand —
Par dieu! Da maatte Kvinden være mere Mand
Og Manden mindre Dyr.

Moralen: Lad helst Bettinas spildte Jordbær staa!
En god Kop Hyldethe at svede paa
er sundere og bedre.

291. *som Bulwer etsteds siger;* sml. det C. C. siger s. 454 ved gjennemgaaelsen av „Chevely, Manden af Ære": „en Æresfølelse, hvis Regler ikkun er forfattede Mand og Mand imellem, — altsaa af Lovgiver og Bøddel i én Person!"

292. ***Ekko i Ørkenen.*** Mrs. Butlers „En Røst i Ørkenen" kom ut i 1875, oversat paa dansk i 1876. — Den hvite slavehandel i Brüssel blev blottet av Mrs. Butler i 1879. — Fru Colletts lille skrift „Ekko i Ørkenen" kom i 1880 og siden paa tysk i 1882, se Bibliografien.

Vi har nylig set ædelsindede Kvinder etc., sml. fotnoten s. 296.

293. *Guddommen nærmest paa Skabningens Trin:* II 478 og III 297.

294. *Manden har Ret til at dræbe Hustruen,* sml. II 474.

296. *Art Kvindelighed: Snerperi,* sml. ovf. s. 277.

298. *ellers tilfredsstiller hans Billeder mig sjelden,* sml. 232 og 421.

299. *Reise over Brenner* 1872 februar; *en Forlæggers,* Hegels; se II 280, opl. og III 384.

300. *Med — — glødende Iver trykker Paulus Kvinden ned* o. s. v., se 1 Kor. 11, Ef. 5, 22 flg., 1 Tim. 2, 11—14, Tit. 2, 4—5.

301. *„Børn og Grønlændere",* se 246 øverst.

303. *en længst forspildt . . . Kunst,* sml. I 52, III 83, 498.

304. Den 8de internationale *lægekongres* blev holdt i Kj.havn 10 aug. og følg. dager.

306. *Leve de milde, fagre Genier, der da skal symbolisere os Adskillelsen hernede fra vore Kjære — — — Ned med Knokkelmanden,*

det gamle Skræmsel! Man kan her spore paavirkning fra Schillers digt „Die Götter Griechenlands". Sml. vers 9:

> Damals trat kein grässliches Gerippe
> Vor das Bett des Sterbenden. Ein Kuss
> Nahm das letzte Leben von der Lippe,
> Still und traurig senkt' ein Genius
> seine Fackel. Schöne, lichte Bilder
> Scherzten auch um die Notwendigkeit,
> Und das ernste Schicksal blickte milder
> Durch den Schleier sanfter Menschlichkeit.

stillet som Æslet mellem to Kornsække, Buridans æsel. Sml. Heine i „Jolante und Marie" 2 (Neue Gedichte): Es gleicht mein Herz dem grauen Freund, / Der zwischen zwei Gebündel Heu / Nachsinnlich grübelt, welch' von beiden / Das allerbeste Futter sei.

308. l. 13 f. o. *piété;* mon „pitié"?

309. „*I Paradiset*" kom ut paa tysk og paa dansk 1875.

311. P. S. V. *Heegaard* gav ut „*Om Tolerance*" i 1878.

Edmund Gosse skrev i Det nittende Aarh. feb.—mars 1876.

313. *Strindbergs* „Giftas" I kom ut i 1884; sml. 433 og 436.

22-aarig Mand læses i 1885; „Barnemordersken" kom ut i dec. 1835, da Wergeland hadde fyldt sit 27de aar.

l. 16 f. o. læses i 1885 „naar alt er tyst"; l. 24 f. o. „en ukjendt Verden".

314. *Et uforligneligt Ord af Georg Brandes* i en artikkel om „De Unges Forbund" (Kritiker og Portræter, 2 utg. 1885; Skr. XIII).

„*Kjærligh. Kom.*" gik 20 ganger mellem 24 nov. 1873 og 19 nov. 1875; blev saa ikke tat op før 2 mars 1877.

315. *Fru v. Stein*, Charlotte v. Stein, Goethes veninde (1742—1827). Det er hende digteren har hat for øie, da han skapte sin Iphigenie. — *Grevinde Falkenstein*, feilagtig for grevinde *Finckenstein* († 1847). Den for literatur og musik varmt interesserte Henriette v. F. var Tiecks fortrolige veninde. — *Fru v. Lützow* ɔ: grevinde Elisa Davidia Margareta v. *Ahlefeldt-Laurvig* (1790—1855). Hun var gift med major v. Lützow, bekjendt fra befrielseskrigen i 1813, men lot sig skille fra sin mand og levde siden 1824 sammen med digteren Immermann. — *Mdm. Récamier;* Jeanne Françoise Julie Adelaide R., f. Bernard (1777—1849) blev i 1799 gift med den rike bankier R. i Paris. Hendes salon var et samlingssted for Frankrikes betydeligste mænd; siden 1815 var Chateaubriand dens midtpunkt.

318. Fra tiden omkring utgivelsen av „Mod Str. Ny Række" (mai 1885) skriver sig følg. digt, som haves i MS:

Til Johannes Normann!
Den 10de Mai 1885.

Vil i *vor* Tid en Digter kjækt gribe ind,
Vil han Tidsaanden tøile og rettelig lede,
Vistnok maa han møde i Hjelm og Pantser
Mod Dumhedens Stenkast, Raahedens Landser.
Det gjælder at holde sig rede
Og tage saa Resten med roligt Sind ....
... Men hvorfor, naar man har det rette Mod,
Naar Kampen er ærlig, Sagen er god,
Da lade *Veziret* nede? ...
Naar Seiren er Din, hvi dølge Dit Navn
Bag *Hjelmens* Gitter, saa mange til Savn,
Hvi stænge Din Digtning bag *Vinterrude*,
Naar Vaarsolen vinker derude?

321. *Otte Dage i Hamburg.* Teksten er en uforandret gjengivelse av den 24-aarige Camilla Wergelands manuskript, som ikke var beregnet paa offentliggjørelse, men bare paa cirkulation blandt endel veninder. Hun har ikke git sig tid til at gjennemføre tegnsætning f. eks., og ogsaa ellers vil man se at der indløp mange inkurier. — „8 Dage i Hamburg" var det væsentlige indhold av „Forloren Skildpadde". — Fru Collett har i sit senere liv flere ganger tat skissen frem og bearbeidet den; engang blev over halvparten omskrevet og rettet.

Den ansete tyske forfatter *Theodor Mundt*, den mandlige hovedperson i disse erindringer, var født i Potsdam i 1808 og døde 1861 som professor og bibliotekar ved universitetet i Berlin; gift 1839 med Clara Müller, den som romanforfatterinde noksom bekjendte *Louise Mühlbach*. Mundt begyndte sin literære løpebane med noveller og kritikker og skrev i 1840- og 50-aarene flere romaner og historiske monografier, men var mindre betydelig som fortæller end som kritiker („Kritische Wälder" 1833, „Kunst der deutschen Prosa" 1837 m. fl.). Det siges om ham at han væsentlig var en reflektert natur, som i sine digteriske arbeider let blev forcert, men at hans kritikker og skildringer, ved siden av megen usund og paradokssyk aandrighet, vidner om en glimrende opfatningsevne. Megen opsigt vakte hans oven omtalte bok om *Charlotte Stieglitz*, som utkom anonym i 1835. Den aandrike Charlotte Stieglitz, f. Willhöft, var født i Hamburg 1806 og gift med den tyske digter Heinrich Stieglitz. Trods sin utvilsomme begavelse var Heinrich Stieglitz en ekcentrisk, fragmentarisk eksistens; hans digtning hadde smukke, begeistrede tanker og ædle tendenser,

men han manglet sluttet helhet. Følelsen deraf i forbindelse med manglende offentlig anerkjendelse og legemlig svakhet gjorde ham slap og melankolsk. Hans hustru, som i ham saa et uforstaat geni og mente at han maatte ha en dyp smerte for ret at bli digter, dræpte sig selv i den anledning (1834). Men dette slag nedbrøt end mere Stieglitz's kraft, og hans senere poetiske produktion stod under hans tidligere.

322. *den gamle ærlige Rath.* Under sit ophold i Hamburg (1836—37) bodde Camilla Wergeland hos Rath Dr. *Ludwig* og hustru, begge høist elskværdige, begavede og literært interesserte mennesker, i hvis hus hun blev behandlet paa samme tid som en datter og en feiret gjest. Dr. Ludwig skrev (og offentliggjorde tildels) flere digt m. m. til hende, deriblandt: „An Camilla. Das Geheimnisz der Verjüngung", „Die tröstende Nähe", „Camillas Abschiedswort und mein Commentar" m. fl.

en ung Maler fra Berlin: Biong. *Die Jüdin* av Halévy 1835.

325. *Min Sanglærerinde:* Henriette Dellerie.

328. *„in dessen selig süssen"*, se II 488, opl.

329. *Faust* av Ludwig Spohr 1813; *Romeo og Julie* o: „I Capuleti ed i Montecchi" av Bellini 1830.

331. *Theodor Mundt* gav ut Litterarischer Zodiacus 1334—6.

333. *Gustav* er „Gustav ou le bal masqué" av Auber 1833.

334. l. 9 f. n. Foran *Om Torsdag* er ved en senere bearbeidelse sat ind nogen ord, hvorav kan læses „i den nu efter 30 [synes senere at være rettet til 40, saa til 50] Aar".

337. *Fyrst Pückler-Muskau* (1785—1871).

339. *glemte man ganske Absicht:* sml. digterens ord i Goethes „Torquato Tasso" II, 1: „So fühlt man Absicht, und man ist verstimmt".

Kobberkjedlernes Antal: i Christopher Hansteens Reise-Erindringer s. 7 fortælles det at „for hvert 1000 Rd. Bonden har samlet og lagt paa Kistebunden eller sat paa Rente, anskaffer han en stor Kobberkjedel". I romanen „Die Familie Walseth u. Leth" (1827—30) har H. Steffens brukt denne oplysning, og det er vel herfra at „Doctorinden" har sin kundskap.

343. *Madonna della Sedia,* sml. I 398.

l. 6 f. n. *smaae Barn:* i den senere bearbeidelse rettet til: en smuk huslig Gruppe.

344. l. 1 f. o.: i den senere bearbeidelse er „granskende" føiet til efter *besynderligt.* — l. 2 f. o. *stod foran;* i den senere bearbeidelse „var pludselig traadt frem til". — l. 11 f. n. *lystige norske Pige;* i den senere bearbeidelse „lystige unge norske Pige".

345. l. 10 f. n. *Deutschland!;* i den senere bearbeidelse „du tydske Jord!"

l. 2 f. n. Efter *saa lykkelig* er føiet til i den senere bearbeidelse „O, saa lykkelig".

346. l. 14 f. o. *den sørgelige Byrde* er rettet ved den senere bearbeidelse til „at bære Byrden".

347. l. 2 f. o. *kunde* er ved en senere bearbeidelse rettet til „turde". — l. 3 f. o. *lukkede* synes ved en senere omarbeidelse at være rettet til „sænkede".

348. Digtet blev første gang offentliggjort som indledningsdigt til „Skrifter" 1892, men er skrevet paa et langt tidligere tidspunkt, sandsynligvis tidlig i 1860-aarene (A. Collett). Festen var den traditionelle juledagsfest hos statsraad Collett, Framnæs; LH 152.

350. *Natalie Munch*, professor P. A. Munchs ældste, smukke datter, senere gift med kaptein Møller, Thorsø.

Marie Kaltenborn, C. C.'s ungdomsveninde, datter av oberst K., yngre søster av frøken Caroline Kaltenborn, som er nævnt II 306 ff., 354 ff.

351. Kapteinløitnant i marinen Peter Severin *Steenstrup* (1807—1863), stifter og bestyrer av Akers mekaniske verksted i Kristiania, gift paa Kongsberg med Sophie Augusta Collett (1811—1872); til dette bryllup blev ogsaa skrevet Bryllupssang II 368. Om Steenstrups og C. C. sml. LH 151.

352. *Den Anonyme* var fru Hanna Egeberg, f. Scheel (1813—1878), g. m. ritmester i kavaleriet, senere grosserer i Kristiania Peder Cappelen Egeberg (1810—1874).

353. *den gamle General;* sml. Henr. Wergelands digt „Asylbørnenes Sang" til General Birch: Nu kommen er paa Guds Befal den deilige Skjærsommer.

6te Juli 1874 var 50-aarsdagen efter dronning Josephines første ankomst til Kristiania.

354. *en af vore Kunstnere:* Askevold („Landskap med kjør").

Tak for igaar, se s. 142 ff., 358 og LH 182.

355. l. 13 f. o. *vennefulde;* MS har „vennehulde".

357. *„Sidste Blade", 2den og 3dje Række*, se II 280.

„Fra de Stummes Leir" blev anm. 17 feb. 1878 i Tillæg til Ny ill. Tid. nr. 4. I et foredrag paa Lillehammer (24 feb. 1878) over „Kvindespørsmaalet" betegnet Bjørnson dette spørsmaal som indført her i landet av Camilla Collett gjennem hendes bok „Fra de Stummes Leir". Om andre anm. (Mbl., Dbl., Berl. Tid.) se Forf.lex.

358. *Telegrammet fra Kunstnerkredsen i München 23 Jan. 1878:* „Vore varme Ønsker! Harriet Backer, Kitty Kielland, Asta Nørregaard, Eilif Peterssen, Heyerdahl, Nicoline Ravn, Margarethe, Andrea, Fredrikke Gram".

Dansk „Fædrelandet", sml. s. 118, 119, 244, 389.

360. *dégoût og Afsky*, se II 469.

361. *roligt prøvende . . . Blik*, sml. II 469 øverst.

362. l. 14 f. n. *verger:* i 1878 „vægrer".

364. l. 13 f. n. *21de Februar:* i originalteksten feilagtig „21de Marts". — *21de Februar 1878* blev festen paa Skydebanen i Kjbh. holdt. Clara Bergsøe 103; LH 187.

365. *en tidligere udkommen Bog:* Sidste Blade 1872, M II 208; sml. dog III 281.

371. *Bjørnson* holdt *foredrag* over Henrik Wergeland i Stockholm 26 feb. 1873 (6 feb. i Uddevalla og 16 mars i Upsala); høsten 1873 reiste han til syden.

l. 6 f. n. fra *Henrik har aldrig været Republikaner i den Forstand* til ***372*** l. 21 f. o. *En smuk Bekjendelse* er omarbeidet i Mod Str. 1885 under titelen „Til Henriksmindet" M III 230—1.

372. l. 21 f. o. *som ikke alle Parter tør aflægge* (saa Aftpst. 1881); Mod Str. 1885: „Poeter" (se ovf. s. 231).

H. Wergelands „Jeg har kun været Digter", se s. 231.

Citatet er fra sidste vers av digtet „Til Herman Foss!" (I, 369), som dog har „Aftenrøden" isf. *Morgenrøden.*

hin 17de Maifest . . . udenfor Eidsvolds Kirke: der sigtes maaske til bekransningen av Werg.'s støtte 13 juli 1880, da Bj. talte ved et stort arbeidermøte paa Eidsvold.

373. *en af de yngre Tilstedeværende*, maaske Emil Collett.

de større, vegtigere Hjerneskaller, se II 309 opl. og III 497.

374. *det medicinske Fakultet avgav sin Betænkning*, sml. s. 263.

375. *Vær ikke grusom mod Dyrene* stod i Aftpst. 1888, 24 nov., nr. 722. Sml. følg. notis i Kr.a Intell. 1890, 10 nov., 262: Fra Fru Camilla Collett har Hr. Dyrlæge Nielsen-Sæther Lørdag modtaget til Foreningen til Dyrenes Beskyttelse i Kristiania 50 Kroner (til et skrift om slagtning).

377. ***Breve d'outre tombe.*** Sml. Mémoires d'outre-tombe av Chateaubriand (1849).

379. *tie dertil og ikke klage*, sml. motto II 185, 279, III 247.

380. *de vegtigste Stemmer i vort Land:* se brev til C. C. fra Henrik Ibsen („Breve fra H. I." II s. 92 og 117; dette sidste brev er trykt i Ny ill. Tid. 1883, 11 feb., nr. 6) og Alex. L. Kielland, et varmt hyldningsbrev til C. C., dat. Kjøbh. 26 jan. 1883, i anledning av hendes fødselsdag (trykt i Ny ill. Tid. 11 feb. 1883).

382. *Udpegelsen*, II 200, III 423.

90 000 Lstrl., sml. 464.

383. *bestaltede Forvaltere af den offentlige Mening*, s. 356, 358.

384. *en viss dansk Forlægger i 72;* se II 280 og III 299.

385. *i 76 skrev til en Forlægger i Kristiania:* Parmann (Malling).

ikke har faaet en Linje ud paa fremmed Grund . . . en Oversættelse . . . . . tysk, engelsk, russisk: sml. II 81 og III 280.

386. *Deres Bog,* Gift (juni 1883).

„de seirer ei“, sml. s. 230.

387. l. 14 f. n. *tror de ikke det* — læs: De.

389. Hans Vald. *Sthyr,* politiker, teolog, senere biskop.

392. *Nissen af Spandet,* sml. II s. 100.

393. *Kjøbenhavns dygtigste Tegnekunstner:* I. W. T.; litografiet utkom paa I. W. Tegner & Kittendorffs lith. Institut.

Studentersamfundet i 1862 (se Bibl.); indbydelsen utgik i 1861, festen for mottagelsen av bustene var 9 mai 1863; LH 166.

Amazoneskikkelse, sml. II 379.

„Norsk Lyrik“ av K. A. Winter-Hjelm 1879 og 1882.

396. *A. Munchs* anden hustru var Amalie Raben.

A. Munchs Jubilæum: 29 aug. 1880.

397. *„Det er bedre at have elsket og tabt“* etc.; II 205.

„Paa Sygeleiet“: skal være „Til Foraaret“.

„Sorg og Trøst“ kom ut 1852.

398. *Vor store lille By;* sml. *du store, du lille By!* Amt. Døt. I 335. H. Sinding hadde en artikkel i Aftpst. 1885, 24 aug., 195: „Det lille store Kristiania“.

399. *„se ind af mine egne Vinduer“*, sml. I 240.

Ildebrand . . . denne ubudne Regulator, se I 223, II 282.

401. *Kardialgi,* se LH 48.

404. *Deres sidste Besøg:* 26 sept. 1885 vedtok Stud.samf. at gaa i fakkeltog til Ibsen; Ibsens avslag gav anledning til en skarp meningsutveksling mellem formanden i Samfundet, prof. L. Dietrichson, og H. Ibsen samt mellem høire- og venstreavisene; se Breve fra Ibsen II 148 og 246. — C. C.'s brev til Ibsen fremkaldte i Norsk Maanedsskrift utg. av D. Meidell, 1885, s. 570 „Klagehymne. Sunget efter Gjennemlæsningen af Brevet fra C. C. til Henrik Ibsen“.

405. *Den 29de er det Johan Sebastians Jubilæumsdag:* Welhaven var født 22 dec. 1807; fakkeltoget fandt sted 12 nov. 1868; se II 367.

407. *Pebersvendaand,* sml. 24 og 491.

409. *Gjenstand for Grin og Løier paa et Studenterteater;* sigter til opførelsen okt. 1880 av Harald Schmidts parodi „Det Vidunderligste eller 4de Akt af Et Dukkehjem“.

Fru W. M.: Kammerherreinde Wilhelmine Morgenstierne.

410. *Fru Laura Kieler* skrev om C. C. i „Silhouetter“, Kjhvn. 1887.

I *Nutiden Nr. 435* 18 jan. 1885 skrev Viggo V. Holm: „Kvindesagens Forkjæmpere“.

411. *et illustreret Christianiatidsskrift:* Ill. Tid. 11 feb. 1883, se ovf. s. 209.

Fællesforpligtelsen, se 237.

412. *Peer Gynt* er oftere citert av C. C. Mottoet II 458 er dannet efter P. G. II: Den Grønklædte: Svart tykkes hvidt, og stygt tykkes rent. P. G. Stort tykkes lidt, og skiddent tykkes rent.

413. *„kjede sig selv og andre med at spille Sfinksens Rolle"*, se 277 og 82.

414. *Pygmalion,* se I 330.

En Veninde: Emilie Diriks.

l. 8 f. o. *Verden udenfor:* i 1886 „udenfor Verden".

Livsprincipper, vi havde fælles; sml. III 278.

416. *Europæerne* er i MS rettet til „Bohêmerne".

418. Under et protestmøte som blev holdt 27 jan. 1886 i anledning av Justisdept.s straffeforfølgning mot Hans Jæger, og som endte med vedtagelsen av en „Avskyresolution", blev det sagt at man burde finde et nyt, et sterkere ord; „avsky" var for svakt.

Det *aabne Brev* til Nordahl Rolfsen var datert St. Olafs Bad 20de August og stod i Mbl. 2 sept. 1886, 440; svaret fra Nordahl Rolfsen stod i Mbl. 16 sept., 467.

419. *Hr. Henrik Jæger . . . for tredje Gang,* se III 76.

420. *Stellaopsats:* Nyt Tidsskr. 1886, s. 497.

Se „Mod Strømmen", 1ste del: snarere „Sidste Bl. 1872" II 356.

421. *Utrykte Breve og Digte:* se Nyt Tidsskr. 1886, s. 657: Wergelandiana; bidraget var anonymt.

Portrætter af Henr. Wergeland, se 298 og 232.

422. *Skive for Tidens Partistemninger,* sml. s. 372—3.

en Plads i „Erindringer og Bekjendelser" (1873): se 2den og 3dje Række 1872, II 200.

423. *min svenske Anmelderindes* etc., sml. III 94 og 119.

Udførligere derom i „Et Gjenmæle", se s. 84.

424. *Soiré hos A. Munch:* i Kronprinsessegt. Kjøbenh.

en af vore hjemlige Psykologer: L. Dilling skildrer festen ogsaa i Mbl. 1884, 187 B, hvor det heter: „Ved Siden af mig havde jeg Forfatterinden Camilla Collett, miskjendt, træt og nervøs".

Dietrichsons smukke Digt: „Til Camilla Collett med et Eksemplar af Kivle-Slaatten". (En Rose falder i Arena-Støvet for Martyrindens Fod.)

l. 17 f. n. *1877;* i Aftpst. staar der feilagtig „1878".

425. l. 1 f. o. *Forsyndelser;* i Aftpst. „Forkyndelser".

426. *Dagbogsoptegnelser (32—36)* er delvis trykt i LH 208—224.

Henrik Jæger svarte ved at la Aftpst. 23 nov., 696 avtrykke hans artikkel: „Norske Digtere".

Med „En Imødegaaelse" sml. Nylænde 1887, s. 4: „Henrik Jæger om Camilla Collett" av Anna Bugge.

429. *Breve fra Kristiania:* s. 55; *„Fra en Husmoder"* s. 400.

tomme Baller . . . eneste Berøringspunkt, sml. „Frisk Luft“ s. 35.

431. *L'homme-femme* II 473 og III 455.

Monstrerehabilitationen II 460, 466, III 134, 184, 483.

Den franske *Skilsmisselov* av 29 juli 1884 med tillæg 18 april 86.

433. Strindbergs „Giftas“ II kom ut i 1886; uttalelse om Strindberg i Cl. Bergsøe 114—5.

434. G. Brandes's Forord til Stuart Mills verk, se II 525 (opl. til s. 209).

435. Aasta Hansteen skrev en varm hyldest til C. C. i Nylænde 1887, 15 juni, s. 146: „Fru Camilla Colletts protest“.

436. Fru Collett fulgte like til det sidste med i dagens aktuelle spørsmaal, som hun undertiden kommenterte med et epigram e. lign. Følgende er en prøve som i sin djervhed minder om brorens „Stumper“:

I Anledning den bebudede Fortsættelse af Dagbladets Onsdagsfeuilleton.

Endnu en Portion af hvad De bød os igaar?
Nei hør, ved De hvad, det er mer end vi formaar.
Vi heldigvis bor Apotheket saa nær,
At *Brækpulver* bedste Sort kan selv vi hente der.

Holger *Drachmanns* „Der var engang —“ fra 1885. I 2det Billed (2den utg. s. 76): maa stævne vilde Skud og Ukrudt luge.

438. C. C. skrev følgende parodi paa en sang i Drachmanns stykke:

En liden Variant af Caspar Røghats Sang i „Der var en Gang“: „Den første Gang som jeg stod Brud“.

Den første Gang jeg fæsted Brud,
Hun var saa smuk, saa ungdomsprud.
Med yppig Vækst, en Lilliehud,
Og jeg var stoltlyksalig som en Gud!

Den anden Gang jeg fæsted Brud,
Hun saa jo mindre heldig ud.
For sent at skride til et Brud
Det blev, da hun stod alt i Bryllupsskrud.

Den tredie Gang jeg fæsted Brud,
Rig var hun, men med rynket Hud.
Jeg taug og tænkte: Store Gud,
Hvad maa for Mynten man dog holde ud!

439. *Min gamle Ven og Slegtning, Misantropen,* sml. III 139, 284.

440. *Eieren* Heinrich Thaulow, se I 107, opl. og II 328.

441. Digtet om Munkholmen er omtalt av O. L[øken] N. Intell. 1913, 23 jan., 25.

442. „Fra Christianiabohêmen" kom ut 11 dec. 1885; Christian Krohgs „Albertine" i 1886; Arne Garborgs „Mannfolk" ved juletid 1886; Krohgs maleri „Albertine" blev utstillet i 1887.

444. *Ernest Legouvés Histoire morale des femmes,* se s. 235.

446. *Citatet,* sml. s. 417.

447. Joseph *Stallaert,* belgisk maler (f. 1825); se 424.

Sportstrangen, sml. s. 288.

448. *Rettighed at kunne afslaa,* se s. 20.

Citat, se s. 289.

Sensitiva amorosa av Ola Hansson 1887.

451. *„Kvindens Herredømme paa Hjertets og Følelsens Omraade",* sml. 448 II 209.

452. *gammelmeksikanske Menneskeofringer,* se II 385.

Et af vore Hovedstadsblade, se Aftpst. 1888, 8 april, 211 og 24 april, 251: „Den internationale Kvindekongres i Washington" fra Aftpst.'s Korrespondent.

453. Ordene i [ ] *I alle optræder etc.* er en senere tilføielse av forf.

454. *de bedste, de sjælelig og aandelig overlegne Mænd etc.,* sml. 383 og II 210.

455. *Alexandre Dumas's L'homme-femme,* se II 473—486, III 431.

461. *Repræsentant for Sverige-Norge:* Lagerheim.

464. *Venindes diskrete Hentydning,* sml. I 106—7.

opgive Anonymiteten: i mai 1871 i en artikkel i „For Romantik og Historie"; se Bibl. og Sidste Blade 1873.

I. B. Halvorsen „Henrik Ibsens Liv og Forfattervirksomhed, aktmæssig fremstillet" utkom i beg. av aug. 1889; G(eorg) B(randes) skrev en anm. derav i Verd. Gang 6 aug., 184. Der heter det: „Det er bekjendt, at det var en (dengang ung) gift Kones virkelige Vekselfalsk, som gav Anledning til Knuden i „Et Dukkehjem", en Brøde, som dog ikke var begaat af saa ideale Grunde som i Stykket. Den paagjældende Dame havde længe staat i Brevveksling med Ibsen, da denne opdagede, at hun nagedes af Pengesorger. I det virkelige Liv som i Skuespillet blev Sagen dysset ned. Imidlertid fortælles det, at den virkelige Ægtemand efter paa Scenen at have set, hvorledes Helmer farer op imod sin Hustru efter Opdagelsen, skal have udbrudt: „Aldeles som jeg!"" — En stund efter C. C.'s artikkel i Verd. Gang skrev Laura Kieler „En Protest" i V. G. 1889, 29 nov., 285; hun oplyser at hverken hun eller hendes mand

har set „Et Dukkehjem", at Ibsen kun kjendte historien fra rygter, og at der i virkeligheten ikke forelaa nogen lovstridig handling.

467. *Gespenstermødet i Rosenborg Have*, se s. 190.

Schmidt-Phiseldeck og frue se LH 155.

originale gamle Fru B. ɔ: Braa (Nørregade, Khv.), med hvem Camilla Wergeland blev kjendt gjennem familien Diriks.

469. *Dovregubben* er „Trold-Gubben fra Dovre" (sml. II 4 97) i H. C. Andersens „Elverhøj".

470. *„den norske Udigter"*, sml. II 181.

Bror Johan, sml. Ny ill. Tid. 1883, s. 17, hvor der findes et pseud. brev fra Lona Hessel, en hyldest til Camilla Collett.

472. *Krigsskib:* et utslag av forsvarsiveren i 1889 var indsamlingen til „damernes krigsskib" („Valkyrien").

Rokkehovedet, se 157.

479. *Novelle . . . „Hjemmet og Vandringen":* „Kongsgaard".

den høiærværdige Repræsentant: sogneprest J. C. Heuch. *Stortinget* behandlet forslaget om stemmeret for kvinder 5 og 6 juni 1890. *Hval* var ordfører for komitemajoriteten og første taler mot forslaget. En stor del av *Hammerfest* brandt 21 juli 1890.

480. Aftpst. 1890, 28 sept., 599: Om „Kriminalistiske Betragtninger af Kvindens Andel i Forbrydelser". Svar fra red. av „Folkebladet" Aftpst. 30 sept., 604.

481. *v. Oettinger* skal være v. Oettingen.

482. *et Ophold i Paris,* sml. s. 175—189.

483. *Monsteropreisningen,* se s. 431; *en dengang udkommen Bog:* Mod Strømmen 1885. Citatet gaar til l. 5 f. n. *Kvindetyper.*

485. *Huset lukkedes i 49:* skal være 1848.

486. *Citatet,* sml. I 529.

„alt undtagen bare Vand" etc.; sml. Abrahamsons „En tungsindig, melancholisk Mand" (1783) og Rahbeks „Lad os drikke Vinen, vi som kan" (1786), hvor det bl. a. heter: „Mangen Stakkel har den ikke / Men maa drikke Vand". Verset citeres i litt forandret skikkelse i Asbjørnsens „En Søndagskveld til Sæters".

487. *„Grotten skal sælges"*, skal være „Smukke Skyer".

488. *Enkefru Biørn* døde 27 okt. 1889.

490. *„Der neue Pitaval"*; François Gayot de Pitaval, fransk retslærd (1673—1743), utgav „Causes célèbres et intéressantes" (Haag 1733, 20 bind, oversat paa tysk 1747—68). Pitavals samlinger blev fortsat av advokat Richter, Amsterdam 1768—70, og til den tyske utgave av dette verk skrev Schiller en fortale. Efter Pitaval blev senere samlinger av samme art kaldt „Der neue Pitaval", saaledes Hitzig og Härings serier, fortsat av Vollert. C. C. laante „Der neue Pitaval" paa Athenæums leiebibliotek.

l. 13 f. n. *Mødre;* læs „Mødres“,

Kapperøllike = *Kapperønnike*, sml. „Hølk“ I 434.

491. *Bjørnson*, se „Godt Mod“ (1870) om tigeren og hesten.

et Samfund af Pebersvendsjæle, se s. 407.

494. l. 18 f. o. *eksploderende;* i Aftpst. exploiterende.

497. *Albertine* Veset, f. Tønsager, Næs, Romerike; se „Beretning om Festen etc.“ s. 117.

Agathe Backer Grøndahl komponerte musik til „En Døende“ M II 369; musikken utkom først 1899 (op. 49: „Tre Sange i Moll“), men var kjendt av fru Collett.

nyere Granskere søgte etc., sml. II 309 opl. III 373.

498. *Johanne Vogt,* nu fru *Mons Lie.*

499. *Sympatien for det Wergelandsfiendske Parti* er berørt i Dagbladets artikkel for 23 jan. 1893 („Beretningen“ s. 15), Morgenbl.'s artikkel 22 jan. 1893 („Beretning“ s. 22), Aftpst. 23 jan. 1893 („Beretning“ s. 6); uttrykket *med sine varmeste Sympatier i den anden Leir* forekommer i en korrespondance til „Dagny“, organ for Fredrikka Bremer-Förbundet, Stockholm.

KRONOLOGISK FORTEGNELSE OVER CAMILLA COLLETTS SKRIFTER

VED

H. EITREM

I [ ] sættes et skrift, som er forfattet i vedkommende aar, men overhodet ikke utgit. I ( ) sættes et skrift som er at henføre til vedkommende aar, men som først senere er trykt. Forkortelser: M: Mindeutgaven. Skr: Skrifter 1892—3. LH: Camilla Colletts *Livs Historie*. Belyst ved hendes Breve og Dagbøger. Af A. Collett 1911.

1835, december,

[skrev Camilla Wergeland „Dagbog"; delvis trykt i LH 208 ff.]

1836, januar, februar,

[skrev Camilla Wergeland „Dagbog"; LH 45—46, 50, 68 ff.]

1837, november.

(„Forloren Skildpadde" (haandskrevet blad) indeholdt bl. a. Otte Dage i Hamburg, trykt i M 321—347, omtalt LH 73, M III 10.)

1841.[1]

1842,[2]

23 og 24 mars. D. Const. Nogle Strikketøibetragtninger. I en noget omarbeidet form optat i Sidste Blade 4 og 5 1873, 41—53, Skr VII 45—56; M II 295—301.

[1] 30 juli Den Const. 211. „En Dag ved Eidsvoldsbrønden". Denne føljetong maa være forfattet av P. J. Collett, ifg M I 89; den er brukt i Fortællinger 186 s. 151 (Det var en raa, kold Morgen) til 157, øverst (sidste ord: Eidsvoldsbakken) i Skr I 189—195, M I 90—93, dog med mange forandringer, utelatelser og tilføielser.

[2] 1842 30 jan. D. C. 30. „Et Stykke af en norsk Dames Brev til en dansk" er ogsaa av P. J. Collett, ifg. Skr IX 176, M III 90.

1843.

14 og 15 mai. D. Const., 134 og 135: Badeliv og Fjeldliv. Indledn. til denne føljeton er av P. J. Collett ifg. M I 89; fru Collett har fortsat. Colletts indledning er brukt av fru Collett i Fort. 1861 149—151, Skr I 187—189, M I 89—90, og hendes egen fortsættelse i Fort. 1861 157—159 „Jeg tog Veien" til „Mit Hoved var sunken", Skr 196—198, M 93—94 l. 8 f. n.; desuten i „Eventyrsara og hendes Datter" i Fort. 1861 s. 45 ff., Skr I 201—220, M I 95—105.

(Den første spire til Kongsgaard er at føre tilbake til sommeren 1843; se LH 137.)

(Dat. Eidsvold 20 juli.[1] „En Vandring og et Eventyr", se 1844.)

1844.

17 og 18 januar, D. Const. nr. 17 og 18: „En Vandring og et Eventyr" (se under 1843, 20 juli). Omarbeidet til „Langs Andelven" i Fort. 1861, 67, Skr II 48, M I 152.

1845

(i Asbjørnsens Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn: „Kattekvernen") (i „Kvernsagn" s. 11—14 (fra „Det var en Gaardm." til „Det var næsten ikke muligt"); se Asbjørnsens Fortale til „Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn" I, 2den Udgave, 1859 XXVII.)

(I Asbjørnsens „Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn": 1) indledningen til „Graverens Fortællinger" s. 163 til nederst paa s. 166; 2) de indledende ord til „Fra Fjeldet og Sæteren" s. 192 til 194. Se Asbjørnsens fortale til 2den utg. (1859).)

1846.

(Maaske hører til dette eller et av de følgende aar optegnelser som har dannet grundlaget for: Landets vigtigste Stiftelse. Mod Str. 1879, 84—101, Skr IX 86—104, M III 49—54.)

Kongsgaard.[2] „Hjemmet og Vandringen, En Aarbog for 1847", 37—76. Udg. af P. Chr. Asbjørnsen. Fortællinger 1861. 3—41. Eftertrykt i „Tidsfordriv om Vinterkvældene", La Crosse, Wis. 1871. Skr II 7—47, M I 131—151.

1850 (slutningen).

Et Gjensyn. Ydale. Et Vinterskrift. Ved P. Chr. Asbjørnsen. Fortællinger 1861, 113—145. Eftertrykt i „Tidsfordriv om Vinterkvældene". La Crosse, Wis. 1871. Skr II 92—126; M II 175—192.

[1] Aarstallet 1843 i henhold til Moltke Moe „Nordmænd i det 19 aarh." II 229.

[2] „Kongsgaard er af de første Arbeider, skrevet omtrent 10 Aar før „Amtmandens Døtre" saa Lyset" heter det M III 88.

1852.

(Den Hjemvendte. Sidste Bl. 3, 1872, 133—5. Skr VI 163—166; LH 27 (3 vers); M 251—2.)

1853

(sommeren er den største del av „Amt. Døtre" færdig (se M III 91 og LH 155) omarbeidet og en større del sendt til J. L. Heiberg 7 juni 1854 (LH 156).)

1854

skal et stykke av Emile Augier være oversat for Chr. Theater av Camilla Collett ifg. LH 160; maaske „Hr. Poiriers Svigersøn", som blev opført første gang 27 jan. 1855.

(7 juni brev til J. L. Heiberg om „Amt. Døtre". LH 156—159.)

AMTMANDENS DØTTRE I. Johan Dahls Forlag. (Anmeldt i Kryds. 16 dec., 344).

1855.

6 juni: ***AMTMANDENS DØTTRE II.***

1856.

(Til Ole Bull med en Bog [sonetter]. S. B. 4 og 5, 1873, 217—8; Skr VII 160—1; M II 364.)

(Brevveksling [mellem Theodor Kjerulf og Camilla Collett; en række sonetter]. S. B. 4 og 5, 1873; 54—62; Skr VII 56—65; M II 302.)

(aarstallet efter forf.'s opgivende i 1873; maaske i april da C. C.'s kusine og pleiesøster Laura Wergeland blev gift med overretssagfører O. S. Arnesen; I Kirken. S. B. 4 og 5, 1873, 229—231; Skr VII 172—4; M II 369.)

1857.

(april: Til Tina Steenstrup. Paa hendes Konfirmationsdag. Sidste Bl. 3, 1872, 136—8; Skr VI 167—9; M II 253.)

1858.

(5 februar. Natalie Diriks (digt). Sidste Bl. 3, 1872, 143—5; Skr VI 175—7; M II 256.)

10 april dat. Christiania: kort erklæring i Mbl. 13 april, 101 om hendes anonymitet.

(Okt.—nov. Octoberphantasier. Fortællinger 1861, 169—248; Skr II 251—329: M I 198—230.)

1859

[skrev hun optegnelser; LH 42, 58—60, 64.]

24 mars Mbl. 82, en anonym art. som kan være av fru Collett: Insult mod en Dame [Marie Colban] paa Studenternes Maskefest.

1860.

(Fra 1860-aarene stammer det digt som blev sat i spidsen for Skrifter 1892, se dette aar.)

(2 april, to sange til sølvbryllupet hos Steenstrups; *1* Bryllupssang: Sidste Blade 1873 s. 225; Skr 168—9; M II 368; *2* M III 351.)

(Aarstallet efter C. C.'s opgivende i 1877; Et Brev til Digteren H. C. Andersen, skrevet, men ikke sendt — efter Læsningen af hans i 1860 udkomne Selvbiografi. Fra de St. Lejr 1877, 250—4; Skr VIII 266—269; M II 496—8.)

Forskjellige Glæder. Fortællinger 1861, 161—8; Skr II 127—133; M I 193—6.

(Prinsesse Killinkas Veninde er maaske at henføre til dette aar. Fortællinger 1861, 93—110; Skr II 73—91; M I 165—174.)

20 dec.: ***FORTÆLLINGER.*** Af Forf. til Amtmandens Døttre. Chr.a 1861. P. F. Steensballe. Maria Colban. Til Velkomst. 248 s. 8. Indhold: Kongsgaard; Eventyrsara og hendes Datter; Langs Andelven [se 1844, 17 jan.]; Prindsesse Killinkas Veninde; Et Gjensyn; Ved Badet og i Dalen; Forskjellige Glæder; Octoberphantasier. — Anm. i Mbl. 1861, 20 jan., 20.

1861.

(Sommeren. Paa et gammelt Herresæde. Et Minde fra Jarlsberg Sommeren 1861. Grundlaget for skissen findes i brev til sønnen Alf Collett dat. 3 juli. Trykt som 13de—16de Nat av „I de lange Nætter" 1863; Under ljusa dagar 1866, 86—126; Skr II 138—197 (Fantasi og Virkelighed, 1ste Række); M II 5—37.)

(Sandsynlig at henføre til dette aar: Afsked til de Unge paa J. S. B. 4 og 5. 1873. 223—4, Skr. VII 166—7; M II 367.)

29 sept., Nyhedsbl. 39. Et Farvel; i noget forandret form optat i Sidste Bl. 1868 s. 57; atter trykt i en korresp. fra Marie Colban til Mbl. 7 feb., 37 (skrevet for „de Forskudte", Kunstnerne i Düsseldorf); Skr V 72—74; M II 87—89.

September. Indbydelse (skrevet av C. C.) fra en damekomité til indsamling for at skaffe Stud.samf. byster av Welhaven og Wergeland. Sml. LH 165—6; omtalt i Ill. Nyh. 1 dec., nr. 48.

1862,

(dat. Christiania. Sidste Blade 2—3, 1872, 7; Skr VI 14; M II 178—9.)

Til jul: ***I DE LANGE NÆTTER.*** Af Forfatterinden til Amtmandens Døtre. Christiania 1863. Forlagt af I. W. Cappelen. [En brefvexling i Under ljusa dagar 1866, 15—33]; Skr I; M I 5—128.

1863.

24 og 30 okt. dat. Berlin. Ill. Nyh. 27 dec., 52: Skizzer og Reisebilleder. (Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre".) II. Fortsat i samme bl. 1864, 3 jan., nr. 1. — Under titelen: Berlins Gader optat i Under ljusa dagar 1866, 33—43. S. Bl. 1868 13—27; Skr V 21—37; M II 63—71.

17 dec. dat. Berlin: Museet alligevel. Under ljusa dagar 1866, 44—7 (Museet — ett enda litet ord); S. Bl. 1868 28—33; Skr V 38—44; M II 71—75.

9 dec. er avertert i Mbl. nr. 340 et hefte: ***Et undersøisk Parlament.*** Af Forf. til „Amtmandens Døtre". Chr.a. Trykt hos Brøgger & Christie. 35 sider. Optrykt under titelen En undersøisk Debat i S. Bl 4—5 1873, 106—134; Skr II 198—224; M II 39—53.

20 dec., Ill. Nyhedsbl. 51. Skizzer og Reisebilleder I. (Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre".) Optrykt under titelen: „Aldrig fornøiet — altid fornøiet" i S. Bl. 1868, 170—6; Skr V 201—8; M II 150—4.

„Amtmandens Døtre" oversat paa svensk; „har fremkaldt næsten enthusiastisk Anmeldelse i Broderrigets Presse" (Ill. Nyh. 1863, 13 dec., 50); 2den utg. kom alt i 1864.

1864.

En Aften i Charlottenburg. Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre". Ill. Nyh. 17 april, 16; Ny ill. Tidning 1866. nr. 30: En afton i Charlottenburg. (Ur en otrykt samling reseskizzer); sml. Ill. Nyh. 1866, 34 av P. Botten-Hansen, hvortil svar i Ny ill. Tidn. 35; — Sidste Blade 1868, 60—73; Skr V 76—91; M II 87—97.

10 jan. Ill Nyh. 2: Korrespodancer og Reiseskildringer (Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre") II; under titelen: Besøge eller ikke besøge? i Under ljusa dagar 1866, 47—52; S. Bl. 1868, 34—41; Skr V 45—53; M II 75—79.

15 jan., Mbl. 14: Protest mod en ny Udgave af „Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge" fra familien.

17 jan., Ill. Nyh. 3: Korrespondancer og Reiseskildringer. (Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre") III og 24 jan. nr. 4 IV. Omarbeidet til: Tyske Forfatterinder. Atter omarbeidet i Under ljusa dagar 1866, 52—59; S. Bl. 1868, 42—56; Skr V 54—71; M II 79—87.

7 feb., Mbl. 37 i en Korrespondance fra Paris (dat. 21 jan. 64): De Forskudte (skrevet for de Forskudte, Kunstnerne i Düsseldorf, 13 vers; se 1861, 29 sept.).

(19 april, dat. Paris. Digt: „En Stemme i Larmen". Sidste Bl. 1868, 184—5; Skr V 217; M II 157—8.)

[Senere: dat. Paris 2 mai]: En Maiaften i Paris. (Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre".) Ill. Nyh. 1864, 17 juli, 29. — Under titelen: Afskedsstemning i Under ljusa dagar, 1866, 79—86; Sidste Blade 1868, 134—143; Skr V 160—170; M II 130—36.

(1 juni: Brev til Jonas Lie. N. Intell. 1913 31 mai, 175.)

12 juni, Ill. Nyh., 24: Pensioner i Paris. Under ljusa dagar 1866, 59—79; Sidste Blade 1868, 74—100; Skr V 92—123; M II 97—112.

(30 juni dat. Paris: Det gamle og det nye Paris. Sidste Blade 1868, 208—210; Skr V 241—3; M II 70—1.)

(10 juli, dat. Marielyst Bad: Mod Nord. Sidste Blade 1868, 211—2; Skr V 243—5; M II 171—2.)

[Juleaften 1864: Til Alf. Et vers med en julegave.]

1865.

11 feb., Mbl. 42 (anonymt): Til Halfdan med to oversatte Digte. S. B. 4 og 5, 1873, 219—221; Skr VII 162—4; M II 365.

16 feb., Mbl. 47 en anonym artikkel, som kan være av fru C. En Overraskelse (Lygterne er tændt i Maaneskin).

(Litt efter 30 juli: Bloksbjerg. S. B. 4 og 5, 1873, 71–9; Skr VII 73–81; M II 309—315 og 534.)

(Dec. dat. Stockholm. Sidste Bl. 3, 1872, 148—9: Nogle Kongemonumenter (1ste del); Skr VI 181—2: Tre Kongemonumenter; M II 259.)

1866.

(Jan. dat. Stockholm. Se Sidste Bl. 3, 1872 150; Skr VI 183 M II 260.)

Ny ill. Tidn. 30: En afton i Charlottenburg; 33: Förnöjsamhet; se 1864, 17 april.

Beg. av august: „Under långa nätter" paa Hiertas forlag.[1]

Förord [til Under ljusa dagar] 1—14, hvorav s. 1—4 er nyt, men s. 4—14 er væsentlig en oversættelse av indledningen til „En Brevveksling" M I 105—111.

Mot slutningen av aaret: ***Under ljusa dagar.*** Af förf. til „Amtmannens döttrar". Öfversättning från Norskan. St.holm. S. J. Hiertas förlag. 1866. 8 + 126 S. (I „Samling af skönlitteratur", H. 13). Indhold: Förord; En brefvexling; Berlins gator; Museet — ett enda litet ord; Besöka eller icke besöka; Tyska författarinnor; Pensionen

[1] Mbl. 15 aug., 224: I den svenske Boghandeler under Titel „Under långa nätter" det velbekjendte Arbeide af Forfatterinden til Amtmandens Døtre udkommet i Oversættelse paa Hiertas Forlag.

i Paris; På ett gammalt herresäte. Anm. Nya Dgl. All. (citert i Mbl. 1867, 2 mars, 61 A).[1]

7 december: Josephine Welhaven, født Bidoulac [† 2 dec. 66]. Mbl. 1867, 10 feb., 41 B (anonymt); Sidste Bl. 3, 1872, 146—7; Skr VI 178—180; M II 257—8.

1867.

10 feb., Mbl. 41 B: Sidste Blade 1873 („Til bedre Forstaaelse" I); Skr VII 143—8; M II 356—9.

I beg. av okt.: i „Ved Løvfaldstid" s. 79—113: Billeder fra Christiania. Fem Breve fra Julinka B. til en Veninde paa Landet (anm. Mbl. 20 okt., 290 A og 27 okt.. 297). Mod Str. 1879 102—146; Skr IX 105—151; M II 55—76.

7 dec.: Norsk Folkebl. II 49: Til Hedevig. Sidste Blade 2 og 3, 1872, 124—7. (Hvile. Til Hedevig); Ny ill. Tid. 1879, nr. 11 (Til Grevinde Hedevig Wedel-Jarlsbergs Minde 1873); Skr VI 154—7; M II 247—9.

(Dat. Kjøbenhavn: Sidste Blade, 2 og 3, 1872, 5; Skr VI 12; M II 177—8.)

1868.

(Sandsynlig at henføre til dette aar: Katakomberne. Sidste Blade 1868, 181—3; Skr V 214—216; M II 156—7.)

(Første halvaar, dat. Paris: Sidste Blade 2 og 3, 1872, 72—4; Skr VI 91—93; M II 217—8.)

Til dette aar er sands. at henføre størstedelen av: Mere fra Paris („Det gamle og det nye Paris") i S. Bl. 1868 185—207; Skr V 218—241; M II 158—169.

(Dat. Christiania; 4 linjer: Sidste Blade 2 og 3, 1872, 150; Skr VI 184; M II 260.)

(12 november: Til J. S. Welhaven [sonet]. S. B. 4 og 5, 1873, 222; Skr VII 165; M II 367.)

Ikke hjemme (skrevet 1868, se M II 139). Sidste Blade 1868, 144—152; Skr V 171—180; M II 136—140.

(Et digt, skrevet vaaren 1864, omarbeidet i 1868 for „Sidste Blade 1868"; Skr V 167—170; M II 133—5.)

Brev til Fru Amalie Munch (forord til „Sidste Blade"). S. Bl. 1868, 1—12; Skr V 7—20; M II 57—63.

Oktober: ***SIDSTE BLADE***. Erindringer og Bekjendelser. Af Forfatterinden til „Amtmandens Døttre". Kbh. Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel). Anm. i korr. fra Kbh. dat. 14 okt. i Mbl. 17 okt., 288; anm. i Mbl. 16 dec., 348.

[1] Mbl. 1867, 2 jan., 2: Af nyudkomne svenske Bøger mærkes et Arbeide af Forf. til „Amtmandens Døtre", udkommet paa Hjertas Forlag under Titel af „Under ljusa dagar", en Samling af Reiseerindringer og Smaafortællinger.

1869.

(Til bedre Forstaaelse III. S. B. 4 og 5, 1873, 212—6; Aftpst. 1887, 16 mars, 143; Skr VII 155—159; M II 362—4.)

(Efter studentermøtet: Fra Misantropen til den Syge. Mod Str. 1885, 322—330; Skr X 328—336; M III 284—9.)

(Efter studentermøtet: Taksigelse fra nogle af Akersdalens Kvinder i Anledning af et fra Arvika indløbet Telegram. M III 514.)

12 aug, Mbl. 221: „Den 24de Juli 1869" undertegnet Camilla Collett; senere kaldt „To Ruiner". Sidste Bl. 2 og 3, 1872, 130—2; Skr VI 160—2; M II 249.

(September: Sidste Blade 2 og 3, 1872, 28; Skr VI 38; M II 190—1.)

(Efter forf.'s opgivende at henføre til dette aar: Engle og Drenge; dog er ialfald en del først skrevet i 1872. Sidste Bl. 3, 1872, 152—176; Skr VI 185—216; M II 261—276.)

1870.

(Dat. Christiania 23 jan.: Sidste Blade 2 og 3, 1872, 52; Skr VI 67; M II 205.)

(Sandsynligvis at henføre til dette aar, efter februar: Til bedre Forstaaelse II. S. Bl. 1873, s. 205—211; Skr VII 148—155; M II 359—362.)

29 april, Mbl. 116: „Christiania — Frognerkilen", senere omarbeidet til: Byen og Stranden. S. B. 4 og 5, 1873, 7—23; Skr VII 12—28; M II 281—9.

(juli, dat. Kr.a.: Fra et hjemligt Standpnnkt. S. B. 4 og 5, 1873, 162—174; Skr VII 107—119; M II 340—5.)

1871.

Mai: „For Romantik og Historie", et Maanedsskrift udgivet af H. P. Holst, 5te Hefte, 509—528: Et Indlæg Af Fru Camilla Collett (Forfatterinden til „Amtmandens Døtre"). [Svar til M. Birkeland.] Under titelen „En gammel Sag og en gammel Landevei" optat i S. Bl. 4 og 5, 1873, 80—105; Skr VII 82—106; M II 315—327.

Dat. Kjøbenhavn: Efter Opførelsen af „Et rigt Parti". S. B. 4 og 5, 1873, 24—37; Skr VII 29—42; M II 289—295.

(26 juli: Foredrag holdt i Festsalonen ved St. Olafs Bad, til Bedste for Badebetjeningen. Under titelen „En Drøm i Skoven" optrykt i Sidste Blade 4—5, 1873, 135—161; Skr II 225—250; M II 327—340.)

1872.

(Januar: Sidste Blade 2 og 3, 1872, 95; Skr VI 120; M II 231—2.)

(Høsten, dat. Kristiania: Sidste Blade 3, 1872, 151; Skr VI 184; M II 260.)

SIDSTE BLADE. *2 og 3 Række.* Chr.a. I Kommission hos P. T. Malling. Skr. VI 2—216; M II 173—276.

1873.

Juni, dat. Stockholm: Fra et mindre hjemligt Standpunkt. S. B. 4 og 5, 1873, 175—192; Skr VII 120—136; M II 346—353.

Hvile. Til Grevinde Hedevig Wedel-Jarlsbergs Minde. C. C. (Et særtryk; se Sidste Bl. 1872 og dec. 1867); Ny ill. Tidn. 16 mars, 11 (undertegnet C. C.); Skr VI 154—7; M II 247—9.

(10 oktober (digtet er saaledes datert): Til Elise Birch. Trykt i Mbl. 23 nov. 1911; M III 353.)

Forord til Sidste Blade 4 og 5, 1873, 1—6. Skr VII 7—11; M II 279—281.

Sommeren: Forerindringer til og omarbeidelse av „Strikketøisbetragtninger". S. Bl. 4 og 5, 1873, 38—40; Skr VII 43—56; M II 295—301.

Tilegnelse til Caroline Kaltenborn [av Sidste Blade 5te del]. S. B. 4 og 5, 1873, 195-8; Skr VII 139—142; M II 354—6.

Under jul: ***SIDSTE BLADE.*** 4 og 5. Af Camilla Collett. Chr.a. Forlagt af P. T. Mallings Boghandel; Skr VII; M II 272—372.

1874.

[Mai: Til Christiane Collett. (Med en Biscuitkande i Relief.) Digt.]

6 juli: Til Hds. Maj. Enkedronning Josephine (Adresse undertegnet af 15 Damer). M III 353—4.

22 oktober: Digt til Bournonville i anl. av opførelsen av den første ballet („Torreadoren"). Berl. Tid. nr. 245; Ny Ill. Tid. 1875, 19 sept., 38 (i sin helhet); Fra de St. L. 1877, 283—6; Skr VIII 255—8; M II 491.

29 nov., Ny ill. Tid., 48: „Fra de Stummes Leir" optat i Mod Str. 1879, s. 11—25 (Vort Festliv); Skr IX 11—26; M II 12—19.

1875.

(24 januar: Til den Anonyme. M III 352—53.)

31 mai, dat. Paris: Brev til M. Ernest Legouvé Membre de l'Institut. Ny ill. Tid. (under titelen „Fra de Stummes Leir") 11 juli, 28, anonymt; Fra de St. L. 1877. 243—9; Skr VIII 259—265; M II 493-6.

8 august, Ny ill. Tid., 32: Fra de Stummes Leir, optat i Mod Strømmen 1879, s. 60—9 (Frisk Luft); Skr IX 62—71; M II 35—40.

19 sept., Ny ill. Tid., 38: Fra de Stummes Leir. Mod Strømmen 1879, s. 70—80 (En Parallel); Skr IX 72—82; M II 40—45.

28 nov., Ny ill. Tid., 48: Fra de Stummes Lejr. Optat i Fra de Stummes Leir 1877, 136—144; Skr VIII 144—153 („Arbeiderliv"); M II 439—444.

(Av forf. henført til dette aar: „I Paradiset". Af Paul Heyse. Mod Str. 1885, 378—9; Skr X 386—7; M III 309—310.)

(„En Ibsensk Helt" er av forf. sat til 1876 i Mod Str. 1885, men er maaske noget ældre. Mod Str. 1885, 390—4; Skr X 398—402; M III 314—6.)

1876.

13 feb., Ny ill Tid., 7: „Fra de Stummes Leir. Til den store Fetischdyrkelse i Almindelighed og til Goethedyrkelsen i Særdeleshed." Optat i „Fra de Stummes Leir" 1877, 145—154; Skr VIII 154—163; M II 444—9.

(Av forf. henført til dette aar: Privilegerede Rovmord. Mod Str. 1879, 217—231; Skr IX 223—337; M II 105—111.)

(Maaske er at henføre til dette aar: En Italiensk Retsforhandling. Mod Str. 1879, 232—6; Skr IX 238—242; M III 111—3.

(Maaske er et henføre til dette aar: En Replik til Hr. Gosse. Mod Str. 1885, 383—4; Skr X 391—2; M III 311—2.)

(31 august: Brudgommens Saga. M II 526—531.)

10 okt., Ny ill. Tid., nr. 41: Brev til Digteren H. C. Andersen. Optat i „Fra de Stummes Leir" 1877; Skr VIII 266—9; M II 496—8. Se forøvrlg under aaret 1860.

2 nov., Mbl. 303 A: Dannet Dyrplageri.

18 nov., Mbl., 319 A: Fra Indsenderen af „Dannet Dyrplageri".

1877.

(24 januar: Tak for igaar [64de fødselsdag]. Sendebrev til den skandinaviske Kreds i München 24de Januar 1877. Optrykt i LH 182—4; M III 354—6.)

4 feb., Ny ill. Tid., 5: Fra de Stummes Leir (om Marie Grubbe). Optat i „Fra de Stummes Leir 1877 192—8; Skr VIII 201—7; M II 467—470.

8 april, Ny ill. Tid., 14: Fra de Stummes Leir. Mod Strømmen 1879, s. 26—42 [Forlovelser]. Skr IX 27—44; M III 19—27.

8 april, Ny ill. Tid.: Fra de Stummes Leir III (Husmoderen skal spare), fortsættelse av det som blev omarbeidet til „Forlovelser". Mod Str. 1879, 43—59; Skr IX 45—61; M III 27—35.

(17 mai: Tale holdt i Kunstnerkredsen i München. Mod Str. 1885, 9—17; Skr X 9—18; M III 142—6.)

27 okt., Aftbl., 251: Lord Byron. Karl Elze. Af Camilla Collett. Optat i Fra de St. Leir 1877, 174—191; Skr VIII 183—200; M II 458—467.

Tilegnelse til Fru Ibsen (Med et gammelt Smykke). Fra de St. Leir 1877, 282—3; Skr VIII 253—4; M II 490—1.

Høsten: ***FRA DE STUMMES LEJR***. Af Camilla Collett, Forf. til „Amtmandens Døtre". Chr a. P. T. Mallings Boghandel. Skr VIII; M II 373—510.

Nord. Tidsskr. (red. av Nordahl Rolfsen) II 271—293: Et Gjenmæle [mot Henrik Jæger, som hadde skrevet i samme tidsskrift s. 1—50, juli—aug.; Jægers svar 294—307; sml. ogsaa en indsendt protest i Mbl. 1877, 8 nov.]. Mod Str. 1879, 151—186; Skr IX 156—191; M I 77—94.

1878.

9 feb., Dbl. 1878, 40 (under rubrikken „Literaturtidende"): C. C. om den literære Kritik hjemme, især om „Fra de Stummes Lejr". M III 356—8.

(21 februar: Takketale ved Festen paa Skydebanen, Kjbh. Se Kjøbenhavnske aviser; omtalt i Cl. Bergsøes C. C. 103.)

Beg. av april: ***Et lyst Billede i en mørk Ramme***. Af Camilla Collett, Forfatterinden af „Fra de Stummes Lejr". Kjøbh. I Kommission hos Jacob Lund 1878. Trykt hos Jørgensen & Knudtzon. 16 sider. LH 186; M III 358—366.

(16 juni. dat. Paris: Brev til danske venner. Mod Str. 1879, 237—242; Skr IX 243—8; M III 113—6.)

(20 juni, dat. Paris: Andet brev til danske venner. Mod Str. 1879, 243—253. Skr IX 249—260; M III 116—121.)

(29 juni, dat. Paris: Tredje brev til danske venner. Mod Str. 1879, 254—265. Skr. IX 261—272; M III 122—7.)

Nyt norsk Tidsskr. IV, 492—496: Til Pariserkudskene (Af C. C.). M III 366 - 370.

(Maaske fra 1878: Til et Sted i Heegaards „Om Intolerancen". Mod Str. 1885, s. 382; Skr X 390; M III 311.)

1879.

Vaaren: Forord til „Amt. Døtre", 3dje utg. og større indskud og forandringer i denne bok: se M I oplysninger s. 272—5 m. fl. st. Skr. III pag. III—XII; M I 239—242.[1]

Polemik med Henrik Jæger som indl. til „Et Gjenmæle". Mod Str. 1879, 145—150; Skr IX 152—155; M III 76—77 „Efterskrift".

3 juni: ***MOD STRØMMEN***. Af Forf. til „Amtmandens Døtre". Kbh. Andr. Schous Forlag 1879. 8. 2 Bl. 282 S. Skr IX; M III 5—135.

[1] Mai utsteder Alb. Cammermeyer Subskription paa Amtmandens Døtre (se Ny ill. Tid. nr. 22, Noveletid.). 2det hefte averteres 22 juni.

(Av forf. henført til dette aar: Til bedre Forstaaelse. Mod Str. 1885, 213—9; Skr X 217—23; M III 234—8)

(Dec.: Da man fortalte at Bournonville var død. M II 546—7.)

(Ifg. Mod Str. 1885, ialfald efter 4 dec.: Kritiken og Kvindesagen. Mod Str. 1885, 228—234; Skr X 232—239; M III 242—5.)

(Ifg. Mod Str. 1885, ialfald efter 4 dec.: Den nye Opdagelse. Mod Str. 1885, 220—7; Skr X 224—231; M III 238—241.)

1880.

26 jan. I Aftpst.: „Ogsaa om Forlægger og Forfatter" af C. C. (svar fra Hegel 4 mars). Sml. Aftpst. 1879, dec. flere indlæg.

22 april, Mbl. 110: „Om norsk og dansk Forlag". Sml. 2 mai (av Erik Bøgh) og 5 mai (av Bj. Bjørnson) (Mbl. 117 B, 120 A, 123 A).

Ekko i Ørkenen. En Hilsen fra Norden til Mrs. Josephine Butler. Af Forfatterinden til „Fra de Stummes Lejr". Kjøbh. Wilhelm Priors Hof-Boghandel (Retten til Oversættelse forbeholdes). Græbes Bogtrykkeri. 1880. 16 s. Mod Str. 1885, 338—350. Skr X 344—356; M III 292—298.

(Sommeren: En Nat i Rosenborg Have. Af Fætter Fantasus's Dagbog. Mod Str. 1885, 111—128; Skr X 112—130; M III 190—8.)

1881.

[Til Fru Christoffer Jansen, ved hendes lille Søns Død i Hjemmet: Digt.]

Monte Pincio og nede i Byen. Optat i Aftpst. 1881, 7 og 8 april, 82 A, 83 A. Mod Str. 1885, 18—34; Skr X 19—35; M III 146—154.

April: Fra Rom. Korrespondance til Aftpst. Af C. C. Optat i Aftpst. 27 april, 96 A. Omarbeidet til „En Sammenligning" i Mod Str. 1885, 35—46; Skr X 36—47; M III 154—160.

April (dat. Sorrento i April): Korrespondance fra Italien. Af C. C. Aftpst. 26 april, 95 A; et litet avsnit omarbeidet til „Til Henriksmindet" i Mod Str. 1885 199—200, Skr X 203—4, M III 230—1; i sin helhet avtrykt i M III 370—3.

Juli—august: Fra mit Sygeophold i Klosteret. Mod Str. 1885 s. 189—194; Skr X 193—6; M III 226—8.

12 august, dat. Paris: Brev fra Paris (C. C.) Chèz les Dames hospitalières à St. Augustin Rue Oudinot 16. Paris. Aftpst. 20 sept. 218 A. Mod Str. 1885, 45—54; Skr X 48—55 (Et Sygehjem i Paris); M III 160—3.

(24 dec., dat. Paris, Aftpst. 300. Optat i Mod Str. 1885, 62—72 (Paris før og nu); Skr X 63—73; M III 167—172.)

1882.

30 jan., dat. Paris Aftpst. februar, 33 A: Kvindesagens Stilling i Norge (Indberetning til Mr. Stanton). Væsentlig trykt i The Woman Question in Europe by Th. Stanton. London 1884. Mod Str. 1885, 312—321; Skr X 318—327; M III 280—284.

Februar, Paris. Nyt Tidsskr. I 43—52: Et samfundsanliggende og en skuffelse. Af Camilla Collett (i anl. av at Kr.a kommune hadde negtet at bevilge til kjøp av Ekeberg til parkanlæg for de østlige bydeler). Optat under titelen „Christiania Promenader" i Mod Str. 1885 129—142; Skr X 131—145; M III 199—205.

8 april, dat. Paris. Korresp. til Aftpst. 13 april, 85 A: Vivisektionen og Paul Bert. Fra C. C. Optat under titelen „En Dobbeltberømthed" i „Mod Str. 1885" 55—6; Skr X 56 62; M III 164—7.

Ein Widerhall aus der Wüste. Gruss aus Norden an Mrs. Josephine Butler. Aus dem Norwegischen. Von der Verfasserin des „Gegen den Strom", „Aus dem Lager der Stummen". Neuchatel Bureau du Bulletin Continental 1882. 22 sider.

16 mai, dat. Paris: Brev til Theodore Stanton. Udgiver af det paabegyndte Værk „La Condition de la femme en Europe". Trykt i Aftpst. 24 juli, 169 og 171 B under titel Et Indlæg i Kvindesagen [sml. Aftpst. 25 juli 170 A]; Mod Str. 1885 291—6; Skr X 297; M III 270.

(7 juni, dat. Paris: Brev til Fru Katrine H. En Festdag i Pensionen. Mod Str. 1885, 73—79. Skr X 74—80; M III 172—5.)

(6 juli, dat. Paris: Brev til Th. Stanton (autobiografisk). Aftpst. 26 juli 171 B. Mod Str. 1885 303—311; Skr X 309; M III 276—280.)

(Av forf. henført til dette aar: En Romanfeuilleton. Mod Str. 1885, 380—1; Skr X 388—9; M III 310—311.)

(Muligens til dette aar hører: „Brev fra en ung Klodebeboerske til en Korrespondentinde i Maanen. Mellemeuropa, Marts 188". Mod Str. 1885, 281—286; Skr X 287—292; M III 265—8.)

1883.

18 jan., Aftpst., 15 A: Ude og Hjemme (C. C.) I. Mod Str. 1885, 259—270; Skr X 264—276; M III 255—260.

19 jan., Aftpst., 16 A: Ude og Hjemme (C. C.) II—V. Optat i Mod Str. 1885 271—280 under titelen „Læger eller ei"; Skr X 277—286; M III 260—265.

(24 jan.: et avsnit av „Tanker og Monologer". Mod Str. 1885 197—8; Skr X 201—2; M III 230.)

26 feb., Aftpst., 48 (anonym): Kvindespørgsmaalet og — Sporvognskuskene; M III 373—5.

(25 juli: en Hilsen til Norsk Consul i Rom Myhlenphort paa hans Bryllupsdag; M III 507.)

Juni, dat. Kjøbhn., Nyt Tidsskr. II 449—465: Paa gamle Tomter. Mod Str. 1885, 143—168; Skr X 146—171; M III 205—218.

(September: Brev til Alexander Kielland; se under 1884.)

Ill. Tid. XXIV, Kbh. 82—83: Fra Anton Schweigaards Hjem. Mod Str. 1885, 169—184; Skr X 172—188; M III 218—226.

(Oktober: Brev til Alexander Kielland; se under 1884.)

[Aftpst. Berigtigelse av en ytring av Cl. Tschudi i „Tre Nutidskvinder" s. 12].

1884.

Tilskueren s. 43—52: Breve d'outre tombe. Brev til Alexander Kielland. Kjøbenhavn, September 1883. C. C. — Til Alexander Kielland. Kjøbenhavn, Oct. 83. Camilla Collett. M III 377—386.

(Mars, dat. [Paris]: Til Venner i Kjøbenhavn. Mod Str. 1885, 80—94; Skr X 81—95; M III 175—182.)

Nyt Tidsskr. III, s. 257—9: Sport. Mod Str. 1885, 331—5; Skr X 337—341; M III 289—291.

(Mai, dat. Paris: Et velment Raad, til vore Partiførere hjemme. Mod Str. 1885, 95—110; Skr X 96—111; M III 182—189.)

August: Under Lægekongressen. Mod Str. 1885, 365—370; Skr X 372—7; M III 304—306.

Aug., Tilskueren I, 574—578: Ogsaa lidt „Om Erindring og Fantasi". Under titelen „Om Erindring og Fantasi" optat i Mod Str. 1885, 357—364; Skr X 363—371; M III 300—4.

27 aug., Aftpst. 199 A (optat fra D. D.): „Ikke at se Skoven for Træer". C. C.

1884 utkom Theodore Stanton: The Woman Question in Europe. Series of original Essays; with Introd. by F. P. Cobbe Putman; der findes en beretning om kvindesakens stilling i Norge av Camilla Collett s. 189—198; sml. 1882.

(Høsten ifg. M III 268; Kjøbenhavn: Man skal ikke studse over Noget. Mod Str. 1885, 287 ff.; Skr X 293 ff.; M 268 ff.)

Nyt Tidsskr. III 479—480: Om Henrik Ibsens „Gengangere". Mod Str. 1885, 403—5; Skr X 402—5; M III 316—7.

4 dec.: Til Christian Richardt i Berl. Tid. 9 dec., 288 [foranl. ved hans tale ved studenternes Holberg-fest 3 dec. s. a.]; M III 386—7.

1885.

En ny Faktor i Bevægelsen. Mod Str. 1885, 385—6; Skr X 393—4; M III 312—3.

Januar: Nyt Tidsskrift 4, 38—40: Spildte bestræbelser. M III 392—4.

Feb., Nyt Tidsskrift 4, 78—79: „En Malstrøm" af Jonas Lie. Mod Str. 1885, 398—400; Skr X 406—8; M III 317—8.

Dat. 20 feb., anon. i Aftpst. 25 feb., 47 A: Stemmer fra og til Publikum. M III 390—2 (under titelen „Gadeliv").

Forord til „Mod Strømmen" 1885, 1—6; Skr X 1—5; M III 139—141.

Mai: ***MOD STRØMMEN. NY RÆKKE.*** Af Camilla Collett. Kjøbh. Andr. Schous Forlag 1885. 8°. 4 bl., 400 s. Skr X; M III 137—318.

[10 mai: Til Johannes Normann (Digt). M III 519.]

8 juni Aftpst.: Et Mindesmærke over A. Munch. M III 394—8.

6 okt., Aftpst.: Vor store lille By (C. C.). M III 398—400.

24 okt., Aftpst.: Fra en Husmoder. M III 400—3.

Nov., Nyt Tidsskrift, 4 551—6: Brev til digteren Ibsen. M III 404—8.

Dat. Kjøbenhavn 28de December, Aftpst. 31 dec.: Til Bestyrelsen af den frisindede Studenterforening i Kristiania. Camilla Collett, født Wergeland. Tildels gjengit i Sv. Dbl. jan. 1886; se LH 175; M III 408—9.

(Maaske i Dagbl. for 1885: Brev fra Kjøbenhavn (undertegnet Jacobine). M III 387—390.)

1886.

Feb., dat. Kjbh.: Brev til Fru Laura Kieler. Trykt i Tilskueren mars, s. 231—237 og i Aftpst. 19 sept., 544; M III 410—415.

(Til fru W. M. Nylænde 1889, 15 dec. M III 409.)

Mars: „Kvinden og Samfundet". Kjh. (Brev til Alexander Kielland).

Aftpst. 26 juni, 368: Europæerne kontra de Konservative. M III 416—8.

Dat. Modum 12te August og St. Olafs Bad, Modum 17de Aug. (o.m fru Line Thaulows død og begravelse). Korresp. undertegnet C C.

20 august, dat. Modum: Aaben Svarskrivelse til Hr. Nordahl Rolfsen, Udgiver af „Norske Digtere"; trykt i Mbl. 2 sept., 440.

20 nov., Aftpst. 689: Et Ord til Familiehjemmene I. C. C. M III 426—8.

21 nov., Aftpst. 692: En Imødegaaelse (C. C.). M III 418—426.

1 dec., Aftpst.: Et Ord til Familiehjemmene II. Af C. C. M III 428—430.

Nyt Tidsskrift 777—780; Fransk komedie. M III 430—3.

1887.

26 feb., dansk Mbl.: En Protest. Camilla Collett. Optat i Nylænde 1 mars, s. 65; M III 433—435.

16 mars, Aftpst. 143: Provst Nikolai Wergeland (Af C. C.). Indeholder 1) Utdrag av „Erindringer og Bekjendelser, Sidste Blade"

4 og 5, 1873, s. 199 ff. = Skr VII 143 ff., M II 356 ff. 2) s.steds s. 212—6, Skr VII 155—9, M II 362—4.

Dansk Mbl.: Kjerlighed er aldrig for haard. M III 436—8.

10 aug, dat. St. Olafs Bad, Modum. Anonym korresp. til Aftpst. 13 aug., 427: Landliv og Badeliv. M III 439—441.

Juli: „Den fangne Ørn" (digt) foranlediget ved et besøk paa Munkholmen juli 1887. Trykt i et Trondhjemsblad. M III 441—2.

[Juli: Til Nils Vogt i venlig Erindring om Eidsvold Juli 1887. Et vers: MS.]

Nyt Tidsskr. 455—463: Ogsaa et lidet ord derom (C. C.). M III 442—9.

1888.

15 april, Nylænde 8, 113—116: Brev til Fru H. fra C. C. M III 449—492.

7 juni, Dbl. 185 under merket C. C.: Om Kvindekongressen i Washington. M III 452 - 5.

1 sept., Nylænde 17, 257—262: Ogsaa en stemme i raadet fra en stemmeløs. M III 455—461.

Nov., dat. Kjøbenhavn: I anledning af kvindestemmeretsmødet i Kristiania (C. C.). Nylænde nr. 24, 15 dec., s. 372—3.

24 nov., Aftpst. 722: Vær ikke grusom mod Dyrene (C. C.). M III 375—7.

(November: Brev til Thora Hansteen [om forholdet til Welhaven]. Delvis trykt i Nylænde 1911, 1 juni, 11; sml. LH 38, 43.)

Aftpst.: Klokkeringning ved Begravelser (C. C.).

1889.

21 jan., dat. Berlin: Til den 21de Januar 90. En Tale som ikke blev holdt ifjor. Aftpst. 1890. 21 jan.; M III 461—2.

15 april, Nylænde, 8: Om Anonymitet (C. C.). M III 462—4.

15 april, Nylænde 8 (anon.). Norske mødres angst, o.s.v. M III 436.

15 mai, Nylænde nr. 10, s. 156 (Aftpst. 23 juni): Slegsopdragelsen.

Dat. 3 oktober: „Til norsk kvindesagsforening"; Nylænde nr. 19, 1 okt., s. 289.

7 okt., Verd. G. 238: „Galeotto" i Norden. C. C. M III 464—6.

Nov.—dec., Tilskueren 888—891: Et gammelt Minde fra Kjøbenhavn. Camilla Collett. M III 466—470.

1890.

23 jan. Anonymt i Dbl.: Brev til Bror Johan i Boston. M III 470—5.

26 juni, Aftpst.: C. C. (om kvindelig Stemmeret i Stortinget). M III 475 - 9

25 aug., Aftpst. 514: C. C. (om Hammerfest-branden). M III 479—480.

28 sept., Aftpst.: C. C. (om kvindens andel i forbrydelser). M III 480—4.

1 og 2 nov., Aftpst.: Lidt Wergelandiana. I, II, III (III er citat av „Mod Strømmen"). M III 484—8.

/ Aftpst. 684

1891.

1 feb., Nylænde nr. 3, s. 40: Til fru Wilhelmine Ullmann, f. Dunker (tak for talen paa hendes fødselsdag; svar s. 51).

10 feb., Aftpst. 86: Et Forslag (C. C.). M III 488—9.

14 april, Aftpst. 243: Vor Hovedstad (C. C.). I—II. M III 489—494.

15 april, Aftpst. 246: Vor Hovedstad (C. C.) III Enker (er optrykt efter „Skyggebilleder i Konewkas Maner". Mod Strømmen 1879. Skr IX 195—9; M III 95—7).

23 juli, Aftpst. 500: C. C. En Hilsen til Dyrebeskyttelsesforeningen. M III 494—6.

1892.

Omarbeidelse af indledningsdigtet til „Skrifter". Digtet stammer sandsynligvis fra 1860-aarene. Skr I 5—8; M III 348—350.

1 mai, Nylænde nr. 9 (anon.). Kan blufærdigheden overholdes i ægteskabet?

30 okt., Aftpst. 634: Til bedre Forstaaelse.

15 dec., Nylænde nr. 24 (anon.). En prisopgave (om fru Marholm Hansson).

1893.

Til John Paulsen, efter hans Nytaarshilsen til „Literaturens deiligste Rose"; sml. John Paulsen „Reisen til Monaco" s. 14. M III 496—7.

23 januar: C. C.'s tak ved festen i Stud.samf. Trykt i V. Gang 24 jan., nr. 20 og Nylænde 1 feb., 3 og 1 „Beretning om Festen" etc. Chr.a 1893 s. 47—49.

Dat. 2 februar: „Fra Fru Camilla Collett". Aftpst. 3 feb., nr. 61; Nylænde 15 feb., nr. 4 s. 43; „Beretning om Festen" etc. Chr.a s. 118. M III 497.

18 mars, dat. Kristiania: Hilsen til Agathe Backer Grøndahl. M III 497—8.

1 nov., Nylænde nr. 21, s. 282: Vakte minder. Tilegnet Johanne Vogt, efter fremsigelsen af „Foran Sydens Kloster" 8 okt. M III 498.

1894.

15 mai, dat. Kjh.: Brev til L. Dietrichson. Trykt i Nylænde 1 aug., nr. 15, s. 191—2.

3 juni, dat. Kjh.: Brev til L. Dietrichson. Trykt i Nylænde 1 aug., nr. 15, s. 193.

1 december, Nylænde nr. 23, s. 296: Til Asta Hansteen 10 december 1894.

10 dec.: Et vers til Aasta Hansteen. Citert i Nylænde 1895, 15 jan. og trykt (i facsimile) i Nylænde 1896, 1 feb., nr. 3.

1895.

16 februar: En sen, men fornøden Redegjørelse. Nylænde 1 mars 5; M III 499.

[Fra opholdet i Hamburg 1837, i breve til Emilie Diriks og broderen Oscar (LH 64) har Camilla Wergeland beskrevet den sidste ukes oplevelser (Theodor Mundt) i optegnelser; trykt i „Norge, norsk kalender, anden aargang, ved Nordahl Rolfsen" (1896) 109—138; sml. ogsaa LH 73; se aaret 1837.]

Anm. 1. I M III 90 nævner C. C. en opsats skrevet paa Eidsvold sommeren 1842 eller 1843 som sit første forsøk i føljetongenren. Der er i „Den Const." 1842, 24 juli en føljeton „Eidsvoldsbadet", skrevet paa Eidsvold, men der er intet bevis for at den stammer fra fru Colletts haand.

Anm. 2. Anonyme artikler av Camilla Collett. I „Morgenbladet" har fru Collett av og til i aarene 1859—1880 skrevet anonyme artikler, som tildels ikke er optat i hendes senere utgivne skrifter (I. B. Halvorsens Forf.lex.). Bare nogen faa artikler kan med nogenlunde sandsynlighet tillægges hende, f. eks. Mbl. 1859, 24 mars, 82 „Insult mod en Dame [ɔ: Marie Colban] paa Studenternes Maskefest" og Mbl. 1865, 16 feb., 47 „En Overraskelse". Sml. ogsaa Mbl. 1859. 17 jan., nr. 16 „Til Pebersvenden i Mbl. No. 11" fra „En af Hovedstadens Fruer" og Mbl. 18 jan., 21 jan.; Mbl. 1859, 27 feb., nr. 57 „En Konfirmationsdag" (sml. M III 71); Mbl. 1861, 6 feb., nr. 37 „Damernes største Forskrækkelse"; Mbl. 1861, 2 nov., 303 „Private Bidrag til Trængende"; Mbl. 1865, 10 feb., nr. 41 „Om Kvinden"; Mbl. 1869, 13 juni, 161 A „Kommunal Vandalisme" (dat. 11 juni, undertegnet *m*).

Ogsaa i de senere aar skrev hun ofte anonymt. Av anonyme artikler er der i „Efterslæt" trykt en del hvis forfatterskap er utvilsomt. Av mindre sikre kan nævnes f. eks. i Aftpst. for 1885: 18 feb., nr. 41 B (Konfirmationsuskikke); 13 mars, 61 A („En Samtale", med Karoline, om Kvindeemancipation); 12 mai, nr. 108 B (under „Stemmer fra og til Publikum", om Unødvendig Larm, undertegnet c—l); 21 aug., 193 A (under „Stemmer fra og til Publikum": Atter igjen, om Henr. Wergeland tat til indtægt for fritænkeri).

NAVNEREGISTER

VED

H. EITREM

[ ] betyder at vedkommende ikke er nævnt ved navn paa den citerte pagina.

Aagaard, Hilda III [119]
Aalberg, skuespillerinde III 433
Abailard I 398
Abrantès, hertuginde av II 190, 460
Adam, Juliette III 180
Addison, Joseph II 108, 110
d'Agoult, Comtesse II 503
Akershus II 283
Alexander, russisk keiser II 191
Alexis, Willibald, se Häring
van Amburgh I 537 (opl. t. 229)
Andersen, H. C. I 166 [504]; II 176 [336] 496—8; III 26, [157] 176, 193 ff., 228, 436, 465, 466 ff.
Anker, Bernt I 100; III 404
Anker [II 5, opl.]
Anker, statsraad III 212
Arenfeldt III 80
Arnesen-Kall, Benedicte III 114
v. Arnim, Bettina II 76, 79, 80, 84, 446; III 253
Asbjørnsen, P. Chr. I 99, 152 ff.; II 186, 318; III [39], 86, [103] 484,
Askevold, maler III 354
Assing, Ludmilla II 77
Assolent, Alfred III 274
Auber, komponist [II 273; III 333]
Aubert, Benoni, generalmajor II 283, 284; III 484
Aubert, Elise III 492
Aubert, Julie II 284
Aubert, Otto I 74
Auerbach II 384; III 256
Backer Grøndahl, Agathe III 498
v. Baer II 470
Baker, oberst III 40, 188—9
Balle, Emanuel I 384
Balle, Nikolaj Edinger I 384; [III 175]
Balling III 83
Balzac II 97, 384; III 82, 307
Basel I 59
Bauer III 336
Bay, løitnant Bastian II 316, 326
Bay, Dorothea, husjomfru I 22, 28
Bebel III 257
v. Beck, C. F. II 315, 316
Beethoven II 151; III 174
Bellmann I 28; III 192
Benvenuto (Cellini) II 175
Bergslien, billedh. III 394
Bernadotterne III 156, 159, 276, 283, 462

Berner, H. E. III 269, 403
Bernhard, Sarah III 180
Bert, Paul III 165—7
Biehl, Jfr. II 315
Bille, St. A. III 155
Biong, maler III 322, 323, 325, 331, 332, 333
Birch, Elise III 353
Birch-Reichenwald II 322; III 85
Birkeland, M. II 315 [363]
von Bischoff III 248, 249
Bismarck II 207
Biørn, Amalie (Wergelands enke) III 487, 488
Bjerregaard [III 146]
Bjørnson, Bjørnstjerne I 537 (oplysning til s. 229); II [254], [286], 291, 293, 294, 355, [359], [365], 420 (samt ogsaa opl.); III 13, 14, 57, [58,] 94, 112, [113], 154, 159, [357, opl.], 371—3, 386, 407, [422[, 426, 427, 491, 515
Blicher II 11
Bockhold II 123, 459, 460, 466
Bogstad II 151
Bohêmen III 416—8, 426, 442, 450
Bonheur, Rosa II 507
Borchsenius, Otto III 77
Borgia II 220
Boucher, François I 437
Bournonville, A. II 491, 546
Bragdø (ved Christiansand) I 13
Braa, fru III 467
Brandes, G. II 525 (opl. til s. 87), 5 (opl. til s. 211), 223, 224, 226, 311, 314, [379], 433 ff., 464—6
Brandt II 316
Bravo, konsul i Rom III 153
Bréa, general III 170
Bremer, Fredrika II 346, 494
Bremerhelten, se Thomas
Brentano, Bettina I 14
Brevik I 108
Bright II 343; III 259
Brion, Friederike II 463
Brun, Johannes III 60
Bull, Ole I 83; II 365
Bull, G. A,, arkitekt II 283
Bulwer Lytton II [445], 449 ff.; III 291, 321
Butler, Josephine III 45, 292 ff., 296
von Bülow, general I 55
Byron, Ada II 464
Byron, Lady II 463 ff.
Byron, Lord I 249, 254, 441; II [225], 384, 458 ff., 506; III 133, 424, 425
Bøgh, Erik II 525 (opl. til 209)
Bøyesens (Ullensaker) I 70, 71; II 94 (Aletta); III 209
Cammermeyers forlag III 486
Camoens I 68
Cappelen (bokhandler) III 384, 485
Carl Bernhard (A. N. de Saint-Aubain) II 179
Carl XII III 192
Carl XIII II 259
Carl XIV Johan I 82; II 154—5, 259, 360, 361; III 80, 173, 191, 279, 371, 462
Carl XV II 260
Caroline Mathilde I 412; II 315, 324
Cassagnac II 170
Champs Elysées II 131
Charlotte Elisabeth, Pfalzgrevinde II 124
Charrière, Mad. II 227 (opl.)
Chateaubriand II 224, 225, 226, 384; III 315, 377 opl.
Chateauneuf II 282

Cherbuliez, Victor II 385, 386, 392 ff., 431, 440; III 425
Chopin II 195
Christian IV III 193
Christian V III 103, 196
Christian VI II 11
Christiansand I 12, 13, 34; II 137; III 80
Christiansfeld I 42; II 200, [344]; III 81, 115, 412
Chrystie I 16
Claretie, Jules III 185
Clauren, K. (Karl Heun) I 50, 404; II 284, 308
Colban, Marie I 61, [129 opl.]; II [150, 167], 182, 421—432
Colletterne III 84, 224, 278
Collett, Alf II 263 ff.; III 499
Collett, Camilla:
„Amtmandens Døtre" I 229, 239; II 63, [99], 183; III 280, 435
Anonymitet I 105; III 462
Barneopdragelse II 166, 192 ff., 267; III 181
Bibliotek (Nikolai Wergelands) I 17; III 213
Code civil, pénal II 237, 350; III 233, [240], 245, 272, 274, 294, 301
Dagbog (Erindringer), brevveksling I 11, 64; [II 136, 241]; III 9, 48, 88, 90, 222, 278, 426
Dyrplageri, Dyrebeskyttelse II 44, 131, 188, 243, 332, 386; III 94, 151, 153, 180 210, 233, 298, 367, 375 ff., 473, 494
Eidsvold-naturen I 13, 16 ff., 32, 35, 71, 86, 88, 90, 93, 102, 152 ff.; III 206 ff.
Eidsvoldslokaliteter I 94 (Baarliaasen); I 94, III 215, 217 (Balstigen); I 34, 71 (Misbjerget); I 90 (Mjøskol); I 102 (Ninabben)
Eventyr og Sagn I 18, 99, 104, 109, 123, 124, 152—75, 213, 302, 303, 333, 336, 498; II 13 opl., 15 opl., 92, 100 (nissen som flytter), 132, 138, 139, 154, 155, 159, 206, 212, 293, 320, 322, 330, 333, 336, 344, 360, 399, 405, 461, 497; III 36, 39, 47, 92, 100, 103, 123, 208, 365, 392, 496
Forfatterskab, C. C. om sit I 105; II 46 l. 14 opl., 62—3, 79 opl., [98], 241, 279, 495; III 76, 90, 182 l. 11 f. o., 199, 226, 229, 230, 233, 242, 279, 256 ff., 377 ff., 419 ff., 435, 486
Fredssag II 46 opl., 209; III 232—3, 291, 435, 472—5
Fri kjærlighet II 233; III 449
Frimurere I 428
Kald, om C. C.'s II 242
Missionen I 201; II 186, 187, 188; III 290, 292
Pietisme I 30, 59—60, 482
Prostitutionen II 296, 378; III 233, 251, 295, 435, 444, 451
Religiøse syn, forf.'s I 59, 60, 96, opl. til s. 232, 372, 373; II opl. til 11, 33, 87, 122—3, 147, 187, 217, 226, 234, 242, 261, 276, 466, 470 ff., 480; III 46, 67, 101, 106, 124, 161, 167, 204, 213, 232, 236, 237, 243, 283, 298, 306, 357—8, 408, 413, 435, 457, 458, 459, 460
Religionsundervisning I 57, 63
Republikken III 157, 168

Skandinavisme II 186, 357 ff., 473
Unionen med Sverige III 143, 156, 159, 372, 462
Vielsesritualet II 472—3; III 237, 455, 458
Vivisektion II 227, 470; III 164, 233, 295, 307
Collett, Carl [II 273]
Collett, Emil [I 11]; II [259], 268; III 217, [373 opl.]
Collett, Johan, Justitssekr. II 288
Collett, Oscar II 265, 267
Collett, P. J. I 63, 86, 89; II 135, 208, [218], 261 ff., 320, 322, 375, 495; III [77], 86, 87, 90, 175, 226, 232, 278, 348, 385, [414], [419], 422, 423, 499
Collett, Robert I 35, 261, 265
Constant, Napoleons kammertjener II 191
Constant, Benjamin II [225], 226, 227, 284
„Den Constitutionelle" I 77, 270
Corday, Charlotte II 236
Correggio I 204
Coysevox III 125
Crébillon, C. P. J. III 106, 261
Cromwell II 148
Croizette, skuespillerinde II 398
Daae, Ludvig, prof. [II 362]
Dagmar, dronning III 161
Daguerre II 143
Dahl, (dansk) rektor III 387
Dahl, Johan, bokhandler I 270; II 5 (opl. til 180)
Dahl, læge, Ludvig V. [II 310]
Danmark, Følelsen for II 170, 180
Danner, grevinde II 506
Dante II 230
Darwin II 481; III 181, [251]
Daubié III 259
Daudet, Alphonse III 185, 186
Delacroix III 178
Delaroche II 120, 126, 148; III 178
Delaunay III 245
Dellerie, Henriette III 325, 328
d'Estrées, Gabrielle II 113
Detlef, Karl II 414; III 463
Deutschland, das Junge II 384
Dickens I 105; II 180, 201, 384
Dietrichson, Lorentz II 444; III 244, 397—8, [404], 424, 547
Dilling [III 424]
Diriks's III 84, 219, 422
Diriks, Emilie I 9, 61, 71, 85; II 94, 212, 253, 268, 326; III [215], 219, 222, [414]
Diriks, Natalie I 71, 73; II 94, 256
Dohm, Ernst III 250
Dohm, Hedwig III 249
Dolz, J. C. I 21
Domenichino II 143
Dora d'Istria II 503
Doré III 194
Dorotheenbusk III 207, 217
Drachmann, Holger III 436
Droste Hülfshof III 253
Droz, Gustave II 385
Dudevant, se Georges Sand
Due, Frederik I 408
Dulaure, J. A. II 158
Dumas, Alex. II 384, 470, 473—486; III 251, 272, 430, 455
Dunkers III 85, 224
Düringsfeld, Ida v. II 503
Dæmringsfeiden I 79, 269 ff., 293
Ebers III 256
Egeberg, Hanna III 352
Egersund II 138
Eichendorff [II 53, opl.]

Eichstädt, General II 316
Eidsvold bad I 89; III 207
Eleonora Christina I 108
Eliot, George III 382, 463, 464
Elisabeth, dronning av Preussen II 92; III 197
Elisabet av England II 121
Elze, Fr. Karl II 458 ff.; III 425
Emancipation I 333; II 58, 62, 70, 186, 192, 207 (Om Kvinden og hendes Stilling), 342
Empire-stilen I 38, 249
v. Ense, Varnhagen II 80, 201; III 481
Erasmus Rotterdamus III 279
Essen, grev III 153
Eventyrsara I 24, 95 ff.; II 89
Ewald, Johannes I [309, Liden Gunver], [III 100]
Feuillet, Octave II 397, 398, 438
Fichte II 82
Fiesole, maler III 199
Filip den anden II 122, 124
Filippa, dronning II 380; [III 254]
Finckenhagen I 28
Finckenstein, grevinde III 315
Flaubert, Gustave II 385
Foss, Herman III 372
Fotheringay II 121
Fouché III 481, 482
Fougstads III 85, 224
Fouqué [I 273]; II 384
Frederik, Prins II 316
Frederik VI II 200
Frederik Wilhelm III II 90
Frederik Wilhelm IV II 91, 92; III 197
Frederiksen, Kristine III 455
Fredrik V I 15
Freytag, Gustav II 384, 402; III 256, 481
Friborg, Anna I 46, 61
Frimann, Claus [II 171, opl.]
Fulton II 208
„Gabrielis", F. C. Sibbern II 78
Gall [I 310]; III 173
Gallait II 147
Gambetta III 169, 171
Gammal, Edmund [ɔ: Fryxell] III 255, 264
Garborg, Arne III 426, 443, 491
Goethe I 271, 380, 386 (Egmont), 441, 456; II 78, 175, 177, [223], 224, 292 (Erlkönig), [293], [303], 381, 384, 402, 444—9, 464; III 22, 134, 148, 153, [186], 256, 315, 329, [339], 424, 481
Goldschmidt, M. II 85
Gosse, Edmund III 311
Gotfried II 214
Gouges, Marie-Olympe II 236
Gounod [III 96]; III 180
Granier de Cassagnac II 170
Grefsen, jomfru, Netta I 88; II 94
Grévedon, Henri I 398
Gréville, Henry III 186, 463
Grosch, C. H. II 283
Griffenfeld III 441—2
Grillparzer III 8
Grimms eventyr [II 64, opl.]
Grimm, Herman II 447
Grosch, C. H. II 283
Grubbe, Marie II 467
Grundtvig, N. S. III 284
Grundtvig, Svend [III 161]
Gude, Hans II [141], 265; III 441
Guiccioli, Grevinde II 463
Guizot III 109
Gundersen, Laura III 60, 316
Gungl III 149
Gustav III II 259
Gutzkow, K. F. II 384; III 90
Gyldenløve II 467 ff.; III 360, 473

Gyllembourg, fru Th. C. I 240; II 431; III 77, 87
Gøran Persson II 459.
Gørbitz II 11, opl.
v. Hadeln, løitnant I 66
Halling, Honoratus II 186
Halm, Friedrich I 105
Halvorsen, I. B. III [94], 464
Hamburg I 62, 336; III 321 ff.
Hammerich, M. J. [II 184]
Hansen, Mauritz I 29, 108, [123, 124], 239, 333 opl.; II 59, 60, [63], 142
Hansen, P. III 77
Hansteens, prof. III 84, 224, [339]
Hansteen, Thora [II 202—3]
Hartmann III 259
Häring, G. W. H. II 419
Hauch, J. C. II 523 [opl. t. 178]
Heegaard, P. S. V. III 311
Heftye, Tho. Joh.s II 288
Hegel, forlagsbokhandler II 280, opl.; III 299, 384
Hegermann I 32
Heibergs III 87
Heiberg, Johan Ludvig II 79, 208, [273]; III [40], 91 [190], [285], 468
Heiberg, Johanne Luise I 128; [II 150]; III 284
Heine, Heinrich I [59], 61, 62, 273 [304]; II 11, [53], 65, [100], 148, 175, [184], [206], [223], 381, [483], 487—490; III 178, [242], 275, 276, [306], 321, 327, 360
Helgøen I 71
Héloïse I 398
Hendricopaedie I 2o
Henrik IV I 38; II 113, 160, 161
Henrik VIII III 279
Hepp, fru Katrine III 162, 172
d'Héricourt III 259
Herre, Bernhard III 78, 86
Herrnhuterne I 53, 54; III 81
Hertz, Henrik I 105, 273; II 141, 145, [195], [212], [243]
Hertz, Henriette II 83, 447
Hesse (Hamburg) III 330, 332, 334, 335, 336
Heyse, Paul II 385, 508; III 309
Hjort, Peder II 180
Hoffmann, E. Th. A. I 50, 51, [111]; [III 257 opl.]
Holberg, Ludvig I 51, 110; II [309, opl.], 403; III [99], [141], 157, 386—7, 472, 492
Holm, Ole I 295
Holmestrand I 108
Holst, Kammerherre III 396
von Holstein, baronesse I 54
Holtzendorff, Franz v. III 258
Homann, Caroline Magnine, g. m. A. M. Schweigaard I 74; III 218, 222
Homann, advokatene II 286
Homansby III 201
Homer [I 91]
Homøopati II 283
Hostrup I 66; III 187, 251, 386
Hostrup, fru III 251
Hugo, Victor I 85; II 384; III 186
Humboldt II 201; III 197
Hurdalen I 34, 71; III 207
Huslærere paa Eidsvold prestegaard I 17, 20 ff., 30, [250]
Huxley III 259
Ibsen, Henrik II 207, 419, 421, 508; III [21], 24, [34], 94, [139], [241], [243], 245, [267], 314 ff., 316—7, 386, 404—9, 412, 464—6, 489, 491, 493
Ibsen, fru Susanna II 490
d'Ideville, Henry II 475; III 431
Immermann III 315

Ingemann, B. S. II 284; III 187, 417, 485
Ingres III 178
Isaachsen I 32; III 80
Isabella (keiserinde) II 128
Isachsen, skuespiller II 525 (anm. til s. 209)
Jacobsen, I. P. II 467 ff.; III 360, 361
Jakob, husmand paa prestegaarden III 485
Janson, Kristoffer [III 237]
Jarlsberg II 367
Jean qui passe III 185
Jeanne d'Arc II 507
Johan av Leyden, se Bockhold
Jókay II 385
Josef den anden II 128—130
Josefine II 127
Josephine, enkedronning III 353
Judic III 180
Juel, maler II 16
Junot II 191
Jæger, Hans III 417, 418
Jæger, Henrik III 76, [115], 411, 419—426
Jørgensen, skuespiller III 83
Kaltenborn, Caroline II 306 ff., 354 ff.; [III 101]
Kaltenborn, Marie III [101], 350
Karl den store II 158
Karl I (England) II 120, 148
Karolingerne II 158
Karschin, Anna Louise III 253—4
Kauffmann, Angelica [II 445]
Kaulbach II 72, 118
Keiserprinsen III 238
van Kervel I 32; III 80
Keyser, Rudolf II 533 (opl. til 326)
Kieler, Laura III 410—415, [464—6]
Kielland, Alex. III 317, 378—386
Kjerulfs III 84, 224
Kjerulf, Ida II 253, [318]
Kjerulf, Halfdan I 388; II 365; III 16, 18
Kjerulf, Theodor [II 302 ff.]
Kjørbo, Louise (fru Møhne) I [49], 61
Klautzmann, Oscar III 481
Klopp, O. [II 460 opl.]
Knigge, Adolf I 21
Koller, Oberst II 316
Konewka, Paul III
Kongsgaard (Christiansand) I 13
Kotzebue, August von I 13, 53
Krag, H. P. S. III 215
Krog, Gina [III 471]
von Krogh (familien) I 36 ff.; II 94
Krogh, George Frederik v. [I]; III
Krohg, Christian III 442
Kruse, Laurids I 50
Kullak, Theodor II 90
Kyhn, Hanna III 497
Kørner, Theodor [III 250]
Lacoste, Eugenie II 214
Lafontaine, August Heinrich Julius I 50, 134, 256, 404
Lagerheim III 461
Lahde, G. L. [I 398]
Lamballe, prinsesse de III 181
Lars, gaardsgut II 319
Lassen, Hartvig II 180; III 405
Lappenberg (Hamburg) III 336, 340
Latham, R. G. I 65—66
La Tour II 126, 170
la Tude I 332; II 236
Laube, Heinrich II 384
Laurvik I 108
Lebrun [II 125, 445]
Lecky III 259
Leganger [I 17], 95; III 81, 211

Legouvé, Ernest II 230, 353, 493; III 235, 236, 259, 269, 444
Le Gros I 332; II 236
Lehmann, Karl Peter, maler I 204
Lehmann, Orla I 73; II 359
Lemonier, Camille III 185
Lenau I 105; II 205
Lessing [I 52 (Emilia Galotti)]; [II 223]
Lewald, Fanny II 75, 79, 80
Lie, Erika [II 90 opl.]
Lie, Ida [II 90 opl.]
Lie, Jonas II 420, 432; III 94, 178, 317, 385
Liegnitz, fyrstinde II 90
Likbrænding III 304—6
Lindeman, L. M. II 186
Lindstrand, F. T. III 153
Linstow, H. D. F. II 283
Lisbeth Maria I 24, 31, 35, 95 ff., 152; II [178], 343, 344; III 484
Livingstone II 186
London I 59
Lorck, konsulinde III 114
Lorelei I 62
Lotze, Rudolf Hermann III 258
Louvre II 126
Ludvig Filip II 130
Ludvig XIV II 113, 114, 116, 126
Ludvig XV II 117, 127
Ludvig XVI II 285
Ludvig den hellige II 158
Ludwig, Dr. Rath og hustru III 322 ff.
Luise, dronning av Preussen II 90; III 191, 193
Luther III 279
Lützow, Frau v. III 315
Læseforening, kvindelig III 37 opl., 282
Mackay III 188
Macmahon, fru II 506
Mallings Bokhandel II 281; III 385
Malmaison II 127
Manderstrøm, Kristofer I 410
Margaretha, dronning II 380; III 191, 254
Margherita af Italien III 494
Maribo, Hedevig II 188
Marie Antoinette II 114, 117, 125, 148, 216; III 181
Marie Leczinska II 126
Marie Louise, Napoleons gemalinde II 231
Maria af Medicis I 38; II 160
Maria Theresia II 125, 231
Maria Theresia (Ludvig XIV dronning) II 126
Maria den blodige II 121, 123
Maria Stuart II 121
Marlitt III 463
Marsangy, Bonneville de III 259
Marthe, husholderske paa prestegaarden I 23—24, 88, 549; III 485
Matzen, prof. Henning III 389
Mazzini II 233
Maupassant III 185
Max, Gabriel III 424
Meissonier III 188
Mellbye I 67 ff.
Merovinger II 158
Metternich, fru II 506
van der Meulen II 118
Meyer, Ludvig III 418
Meyerheim, fru III 251
Michel II 343
Michel-Angelo II 144; III 232
Michelet, Jules II 234 ff.; III 259
Middelthun, billedh. III 393, 394
Mill, Stuart II 208, 341, 342, 343; III 259, 269, 434, 450
Moe, Jørgen II 186; [III 288]

de Molay, Jacques II 160
Molbech, Chr. K. F. [II 439]; III 128, 129, 132
Moltke, grev I 32; III 80
Moncelet, Charles III 185
Monod, Adolphe II 217, 349
Morgenstierne, Wilhelmine III 409
Mozart II 151, 195
Munch, fru Amalie II 57
Munch, Andreas II 250, 419, 442; III 90, 224, 394, 424, 442
Munch, fru Charlotte I 44
Munch, Natalie III 350
Munch, P. A. II 322; III 85
Münchhausen II 296
Mundt, Theodor II 516 (opl. til s. 79); III 321
Munthe, E. II 125; III 144
Murillo II 146
Musset, Alfred de III 82
Müller, Wilhelm I 50, 51
Mygind, dr. III 300
Myhlenphort III 153, 507
Møhne I 61
Napoleon I 29; II 120, 191, 230, 231, 381, 445, 459, 478; III 192, 254, 272, 275, 308—9, 473, 475
Nationalkarakter, Norsk II 206; III 12
Naturalismen III 245, 311
Nelson, admiral III 171
Nero III 431
N[ielsen], Margarethe I 45, 61
Nielsen, skuespiller N. P. II 136
Nielsen-Sæther III 375
Nordau, Max III 130
Nordraak, Rikard [II 286]
Notre Dame II 113
Novalis I 50, 105
Nærsynthet, forf.'s II 155; III 167, 302
Oettingen, Alex. v. III 481, 482
Ohnet, George III 185, 186
Oldenburg II 316
O[scar II] II 178, 439; III 159, 172, 173, 433, 462
Oscarshal II 287
Ossian I 428; II 11, 381
Paganini I 24
Palermo II 156
Paludan-Müller, Frederik I [73, 354, 384; III 187
Parkes, B. R. III 259
Pasteur III 233
Paulsen, John [II 259, opl.]; III 496
Paulus II 471; III 300, 456, 459
Pavels, Claus [II 363—4]
Pelletan III 259
Pellison-Fontanier [III 161]
Père-la-Chaise II 157
Phillips, Thomas I 44
Pichler, Caroline I 51; II 308
Pingel, Kaptein II 316
Pitaval III 490
Platou, C. N. S. I 384
Ploug, Carl III [118], 119, [244], [359], 389
Pompadour, Mad. II 236
Potemkin III 286
Praëm, J. O., prokurator I 78
Pries II 67
Psychesagnet I 163
Pückler-Muskau, fyrst III 337
Quibermont, Lamy de III 173
Rafael II 143
Rahbek, Kamma I 226, 227; III 430
Rahbek, K. L. I 226
Rahel (Levin) Varnhagen von Ense I 56, 226, 127; II 75, 79—80, 82, 84, 199, 201, 241, 447; III 104, 253
Rantzau-Ascheberg II 316

Rauch, C. D. II 90
Récamier, Mdm. III 315
Reich, Edvard III 258
Reimers (Hamburg) III 332
Reinhardt I 32; III 80
Rembrandt I 204
Renan II 87
Reni, Guido II 146
Reuter, Fritz III 54
Richardson, Samuel I [134, Clarissa Harlowe, Grandison]; II [223]; III 148 [Grandison]
Richardt, Chr. III 187, 386—7
Rodenberg, Julius II 402
Rokoko I 38
Roland, Madame I 332 (oplysn.)
Rolfsen, Nordahl III 418, 422
Romantik I 246, 256
Rosenborgs brøndkur I 63
Rosenkilde, skuespiller III 83
Rousseau, J. J. II [21], 98, [148], 176, 223, 459
Rouzade III 188
Rubens III 213, 218
Runeberg, W. M. III 178
Rumford, greve av I 229
Rung, Henrik [II 195 opl.]
Rye, Olaf, generalløitnant I 63; II 171
Ryge, skuespiller II 137
Røentgen, prest I 57
S—s, borgermester I 45
Sand, Georges I 30 (Histoire de ma vie), 105, 331—2, 412; II 62, 82, 199, 201, [220], 228, [240], 241, 379, 380, 445, 507; III 82, 130, 174, 382
Sandeau, Jules III 82
Sandefjord bad I 89
Sars's III 85, 224, 394
Schandorph, S. III 466
Scheffer, Ary II 120
Schiller I 52 (Maria Stuart), 163 (Taucher), 258 (Lied von der Glocke), 266 (Lied v. d. Gl.), 266 (Taucher), 271, 299 (Don Carlos), 362 (Ritter Toggenburg); II 120, 121, 137 (Røverne), [240, Taucher]; III 58, 154, 244, 256, [277], [306], 481
Schlegel, Dorothea II 83, 447
Schlegel, Friedrich [III 257, opl.]
Schlegel, Karoline II 83, 447
Schleg'lerne II 384, 446
Schmar II 296
Schmidt, skuespiller III 83
Schmidt, Dr. Jul. II 447—8
Schmidt, Provst Fredrik [II 363—4]
Schmidt-Phiseldeck III 467
Schneegans, Ludwig II 459
Scholl, Aurélien III 186
Schopenhauer III 175, 256, 259, 433, 481
Schouboer III 80
Schoulz [ɔ: Schultz], Christiane I 42
Schoulz, Elise I 44, 63
Schoulz, Minnie I 44
v. Schoulz, oberst I 44
Schrader, Julius [II 459 opl.]
Schrumpf III 83
Schubert [I 333 opl.]
Schwanenflügel [III 221], 405, 485
Schweigaard, A. M. II [122], 322; III 18, 85, 144, 218—226
Schweigaard, Caroline, se Homann
Scott, Walter I 105, 156 (Guy Mannering), 494 (Fortunes of Nigel); II 108, 121, 406, 450
Scribe III 57

Senancour, E. P. de II 226
Serr, Major III 469
Serrano y Dominguez II 506
Shakespeare I [145], 239; II 11, [78], 97, 300, 419, 459; III [57], [208], 302, 317
Sibbern, F. C. II 78
Sibbern, fru III 162
Simon, Heinrich II 87
Simon, Saint III 259
Simon le cordelier II 459
Sissener, Wilhelmine (Mina) g. m. verkseier Niels Knudsen I 66, 68, 529 (anm. til s. 96); II 320; III 115
Sissener, oberstløitnant I 68, 69
Skatmand I 21
Sohn II 11
Sophokles I 239
Sophia Magdalena II [11] 32
Souvestre, Emile II 384
Spielhagen, Friederich II 385, 390 ff., 402, 431; III 425
Spiels, C. H. [II 99 opl.]
Spindler III 83
Staël, Madame de II 62, 78, [223], 228, 231, 370, 379, 382, 383, 384, 445; III 186, [242 opl.], 275
Stallaert, Joseph III 386, 447
Stahr, Adolf II 81, [460], 464
Stang, Fr. II 322
Stanton, Th. III 268—284
Steensballe I 129 opl.; III 384
Steenstrup, Peter III 351
Steenstrup, Sophie Augusta III 351
Steffens, Heinrich III 326, 339 opl.
Stein, Frau v. II 464; III 315
Stein, Lorenz v. III 259
von Steinbach, Erwin I 58
Stenersen, enkefru III 199
Sternberg, Alexander v. II 508; III 90, 148
Sterne, Laurence II 108, 110
St. Germain II 113
Sthyr, Hans Vald III 389
Stieglitz, Charlotte III 321, 322, 326
Stowe, Harriet Beecher II 464, 465
Strassburgerdomen I 58
Strindberg, August III 413, 433 ff., 436, 438, 443
Struensee II 316
Studenterforbundet I 269; II 322
Studenterforening, frisindede III 408—9
Studenterliv i 1830-aarene I 295, 325 ff.
Studentersamfundet I 79, 269
Styhr, se Sthyr
Stöcker, hofprest III 153
Sue, Eugène II 384; III 307
Sundt, Eilert [I 538 opl. t. s. 231]; II 186, 254; III 13, 246
Swinburne, A. C. III 311
Sybel III 257
Sødermark II 11
Talleyrand I 24
Tamerlan III 217
Tasso III 153
Teatret I 13 (i Christiansand), 28, 392, II 137; C. C. og teatret I 52, III 83, 498
Teichmüller, Gustav III 258
Tegnér, Esaias I [191], [309], [403]; II 321
Tegner, I. W. [III 393]
Tell, Wilhelm I 310
„Tendensroman", Amt. Døtre som I 239
Tennyson, Alfred [II 205], 442
Thaarup, Thomas II 21, [322]
Thaulow, Andres I 16
Thaulow, apoteker Harald I 107; II 309

Thaulow, Heinrich [I 107, opl.]; II 328; III 440
Thaulow, Henrik Arnoldus, forf.'s morfar I 15 ff.
Thaulow, Sara (Glückstad) I 13
Théo III 180
Théroigne de Méricourt II 236
Thieme, K. T. I 384
Thomas, Bremerhelten II 460; III 134, 179
Thoresen, Magdalene II 291, 542 (opl. til s. 421)
Thorvaldsen, Berthel I 99, 339; II 177
Thorvaldsen, Gotskalk I 99
Thusnelda III 253
Thygeson, stiftamtm. II 112
Thyra, dronning II 380; [III 254]
Tiberius, keiser II 460, 466; III 134, [184], 431
Tidemand, Adolf II 89, 265
Tieck, Ludwig I 543, opl. t. 296; II 308, [537, opl. t. 338], 384; III 315
Tilly II 460, 466; III 217
Timm, Gedske II 214; III 179
Tischbein II 11
Tordenskjold III 196
Trianon, Grand, Petit II 117
Tritschlers Bastion I 380
Tromlitz, A. von (Witzleben) I 50, anm. til 404; II 308
Tropmann II 473
Troppist I 270, 271, 300, 403
Trouville (Tourville) II 473
Trøgstad I 25
Turgenjew II 385, 457—8
Tønsberg II 9; bokhandler III 94
Udvandringen 1871 II 338
Ulfila III 253
Valland, Valborg II 337
Vardøger I 112
Varnhagen, se v. Ense
Vedøe, Augusta III 78, 277
Vernet, Horace [II 118]; III 178, 371
Versailles II 113
Veset, Albertine III 497
Vidar I 270
Villermont [II 460 opl.]
Vinsnes, Hanna II 250
Vischer, Theodor III 106, 260, 262
Volqvartz, M. C. III 50, [486, opl.]
Wachenhusen [II 218]
Wallenstein II 320
Wang, Johan Storm I 108
Washington, Irving [I 442]
Weber II 19, [321 opl.]
Wedel-Jarlsberg, L. III 101
Wedel-Jarlsberg, grevinde III 103
Wedel-Jarlsberg, grev ... II 11; III 276
Wedel-Jarlsberg, grevinde Catharina II 13, 14
Wedel-Jarlsberg, Hedevig II 246; III 539
Wedel-Jarlsberg, Karen III 103
Welhaven, J. S. C. I 70, 79, [125], 269 ff.; II 204, [255 ff.], 322, [357], 367; III 85, 86, 94, [141], 220, 224, [230], [244], 394, 395, 405, [413], 425, 469, 489, 499. „Norges Dæmring" I 79, 154, 224, 269, 293
Welhaven, Josephine, f. Bidoulac II [255], 257; III 224, 468
Wergeland, Alette Dorothea, f. Thaulow, forf.'s mor I 13 ff., 22 ff., 71, 81, 85; II 13, 93, 261, 357; III 190, 277, 355
Wergeland, Henrik I 12, 16, 20, 22, 29, 64, 72, 37, 76 ff., 81, 83, 85, 90, 269 ff., [404], [521]; II 94, 135, 180, 186, 200, 204,

207, 326, 329, 356 ff.; III [66], 77, 79, 94, 159, 220, 230—1, 276, 279, 313, 330, 331, 340, 370—3, 377, 392 ff., 395, 397, 405, 420, 423, 484—8, 489, 499
Wergeland (Joseph Frantz) Oscar I 14, 31, 34, 83, 84; III 322, 331, 412
Wergeland, Nikolai I 13 ff., 20, 63, 71, 72, 81; II 94, 105, 107, 120, 201, 204, 261, 263, 264, 356 ff.; III 80, 145, 190, 218, 276, 325 ff., 421
Werner, E. II 414, 416; III 463
Wessel, Johan Herman III 70, 72, 492
Wexels, Wilhelm Andreas I 235
Wiehe III 83
Wieland II 446
Willemer, fru v. II 447—9
Willemoes, Marie II 367
Wilmar III 253
Wilster, Chr. [III 285 opl.]
Winsløv, skuespiller Carl II 136
Winther, Chr. III 417
Wintherske Stentryk II 323; III 392
Wistling III 250
Wobeser, W. K. [I 384, opl.; II 238]
Wolf, P. A. [II 321]
Wolf, S. O. [I 294]
Young, Edward I 134
Zetlitz, Jens [I 271; II 321]
Zola III 162, 180, 245, 417
Oehlenschläger, Adam I 52; II [10 (Opl.)], 78, [137], [138], 176—7, 321, [363], [368, opl.], 446; III 417
Oehlenschläger, Lotte [II 178]
Ørsted, A. S. I 279

UTGIVERENS EFTERORD

Den *ordning av Camilla Colletts skrifter* som Mindeutgaven følger, er i det store og hele kronologisk. Der var naturligvis meget som talte for at gjennemføre en kronologisk ordning helt, saa at hvert enkelt arbeide kom i sin rette tidsfølge. Men dette var utelukket av flere grunder: en række arbeider lar sig ikke datere med bestemthet, og de som kan henføres til et bestemt tidspunkt, findes ofte i en eller flere redaktioner; dernæst vilde en saadan ordning føre til opløsningen av de fleste av fru Colletts bøker, som jo var samlet med en bestemt tendens, og virket som helhet. Mindeutgaven gir saavidt mulig de enkelte bøker saaledes som de kom ut. Derfor er nogen arbeider som i „Skrifter" blev samlet fra flere tidligere utkomne bind under fællestitelen „Fantasi og Virkelighed", i Mindeutgaven atter blit skilt ad og har fundet sin plads i den kronologiske rækkefølge. Forresten følger Mindeutgaven „Skrifter", hvis redaktion forfatterinden selv hadde tilsyn med. Det som ikke har fundet plads der — tildels utrykte arbeider —, kommer her som „Efterslæt 1837—1895".

For at gi et mere detaljert billede av utviklingen og gangen i Camilla Colletts forfatterskap, har jeg utarbeidet en *kronologisk oversigt* over hendes samlede produktion. Det tilføiede *register* vil — haaper jeg — være til hjælp for dem som ønsker at finde frem en eller anden ting de har bruk for, eller trænge nøiere ind i en produktion som strakte sig over et langt tidsrum og over mange felter.

I *retskrivning* og *grammatiske former* (som flertalsformer) gjennemføres i Mindeutgaven konsekvent de principper forfatterinden godkjendte for „Skrifter", men som ikke blev helt gjennemført der.

Teksten er i det store og hele i overensstemmelse med den som foreligger i „Skrifter", men er paa mangfoldige steder rettet efter tidligere læsemaater eller — naar der har været anledning til det — efter MS.

Under arbeidet med *Oplysninger* har jeg fra mange hold faat villig og kyndig hjælp, som jeg herved avlægger min bedste tak for. En særskilt tak skylder jeg hr. ekspeditionschef *Alf Collett*, som har meddelt mig mange oplysninger han alene sitter inde med, og hr. overlærer *P. Stavnem*, som ofte har kommet mig til hjælp med sin store og mangeartede viden.

Kristiania i december 1913.

H. EITREM.

INDHOLD

Side.

MOD STRØMMEN I (1879) 5
Fortale 7
Hjemlige Tilstande, Første Række:
Indledning 8
Vort Festliv 12
Forlovelser 19
Husmoderen skal spare 27
Frisk Luft 35
En Parallel 40
I Læsesalonen 45
Landets vigtigste Stiftelse 47
Breve fra Christiania 55
[Efterskrift til Breve fra Christiania] 76
Et Gjenmæle 77
Hjemlige Tilstande, Anden Række:
Smaabilleder i Konewkas Maner.
Enker 95
Forkjæmperinden 97
En Sørgefest 99
En Modsætning 100
Hvad skal det blive til? 101
Et Valg 102
Første og sidste Gang 102
Et Samfundsmord 102
Almindelige Tilstande:
Mod Strømmen! „Kjærringa mod Strømmen“ 103
Indledning 104
Privilegerede Rovmord 105
En italiensk Retsforhandling 111
Breve fra Pariserudstillingen 113
Ved Vendepunktet 127
MOD STRØMMEN II (1885) 139
Forord 139
Udefra hjemad:
Syttendemaitale holdt i Kunstnerkredsen i München 1877 . . 142
Monte Pincio og nede i Byen 146
En Sammenligning 154

Side.
Et Sygehjem i Paris 160
En Dobbeltberømthed 164
Paris før og nu 167
En Festdag i Pensionen 172
Til Venner i Kjøbenhavn 175
Et velment Raad til vore Partiførere hjemme 182
En Nat i Rosenborg Have 190
Christiania Promenader 199
Paa gamle Tomter 205
Fra Anton Schweigaards Hjem 218
Tanker og Monologer:
En Forbøn 226
Fra et Sygeophold i Klosteret 226
Et Interiør i et moderne Velstandshus 228
Nogle Selvbetragtninger 229
Til Henriksmindet 230
Det frygteligste, der tænkes kunde 231
En egen Smag 232
Hvad er det rigtige? 232
Den sidste Sten 234
Den dunklere Side:
Til bedre Forstaaelse 234
Den nye Opdagelse 238
Kritikken og Kvindesagen 242
Den naturalistiske Roman 245
Høire og Venstre 245
Før og nu 246
En rar tysk Husmoder 248
Vi kommer efter 251
De ærlige Chinesere 252
Underlige Modsætninger 252
En Nutidskavaler i Balsalen 254
Ude og hjemme 255
Læger eller ei 260
Brev fra en ung Klodebeboerske til en Korrespondentinde i Maanen 265
Man skal ikke studse over noget 268
Skrivelse til Th. Stanton (autobiografisk) 276
Kvindesagens Stilling i Norge 280
Fra Misantropen til den syge 284
Sport 289
Kvindelig Selvtægt 291
Ekko i Ørkenen 292
Et Skriftemaal 298

Efter Læsningen: Side.
„Om Erindring og Fantasi“ 300
Under Lægekongressen 304
I de franske Romaner 306
Den ældre franske Roman 307
Et fransk Hjertesuk 308
Fra Napoleonstiden 308
„I Paradiset“. Af Paul Heyse 309
En Romanfeuilleton 310
Til et Sted i Heegaards „Om Intolerancen“ 311
En Replik til Hr. Gosse 311
En ny Faktor i Bevægelsen 312
„Barnemordersken“ 313
Et uforligneligt Ord af Georg Brandes 314
En Ibsensk Helt 314
Henrik Ibsens „Gengangere“ 316
„En Malstrøm“ af Jonas Lie 317
EFTERSLÆT (1837—1895) 319
Otte Dage i Hamburg 321
Den vender tilbage den gamle Fest 348
Til Natalie Munch 350
I Haven, da Marie Kaltenborn var død 350
Søkaptein, Jernverksbestyrer P. Steenstrup og Hustru, født Collett.
Paa deres Sølvbryllup 2den April 1860 351
Til den Anonyme 352
Til Elise Birch 353
Til Hds. Maj. Enkedronning Josephine 6te Juli 1874 353
Tak for igaar (24de Januar 1877) 354
Literær Kritik („Dagbladet“ 9de Feb. 1878) 356
Et lyst Billede i en mørk Ramme 358
Til Pariserkuskene 366
Korrespondance fra Italien („Afpst.“ 26de April 1881) 370
Kvindespørgsmaalet og — Sporvognskuskene 373
Vær ikke grusom mod Dyrene 375
Breve d'outre tombe 377
Brev til Alexander Kielland 378
Til Alexander Kielland 382
Til Christian Richardt („Berl. Tid.“ 9de Dec. 1884) 386
Tante Bines Betragtninger 387
Gadeliv („Aftpst.“ 25de Feb. 1885) 390
Spildte Bestræbelser („Nyt Tidsskr.“ 1885, 38—40) 392
Et Mindesmerke over A. Munch! („Aftpst.“ 8de Juni 1885) . . 394
Vor store lille By („Aftpst.“ 6te Okt. 1885) 398

Side.
Fra en Husmoder („Aftpst.“ 24de Okt. 1885) 400
Brev til Digteren Ibsen („Nyt Tidsskr.“ Nov., 551–6 404
Til den frisindede Studenterforening (28de Dec. 1885) 408
Til Fru W. M. (sandsynligvis fra 1886) 409
Brev til Fru Laura Kieler (Febr. 1886) 410
Europæerne kontra de Konservative („Aftpst.“ 26de Juni 1886) 416
En Imødegaaelse („Aftpst.“ 21de Nov. 1886) 418
Et Ord til Familiehjemmene („Aftpst.“ 20de Nov. og 1ste Dec. 1886) 426
Fransk Komedie („Nyt Tidsskr.“ 1886) 430
En Protest (d. „Mbl.“ 26de Feb. 1887) 433
Norske Mødres Angst for, at Strindberg skal faa Indpas i vor Literatur, beroliget („Nylænde“ 15de April 1889) 436
Kjærlighed er aldrig for haard (d. „Mbl.“ 1887) 436
Landliv og Badeliv („Aftpst.“ 13de Aug. 1887) 439
I Fængslet paa Munkholmen (Juli 1887) 441
Ogsaa et lidet Ord derom („Nyt Tidsskr.“ 1887) 442
Brev til Fru H. („Nylænde“ 15de April 1888) 449
C. C. (om Kvindekongressen i Washington; „Dgbl.“ 7de Juni 1888) 452
Ogsaa en Stemme i Raadet fra en stemmeløs („Nylænde“ 1ste Sept. 1888) 455
Til den 21de Januar 90 („Aftpst.“ 21de Jan. 1890) 461
Om Anonymitet („Nylænde“ 15de April 1889) 462
„Galeotto“ i Norden („Verd. G.“ 7de Okt. 1889) 464
Et gammelt Minde fra Kjøbenhavn („Tilsk.“ Nov. – Dec. 1889) 466
Brev til Bror Johan i Boston („Dgbl.“ 23de Jan. 1890) 470
C. C. (om Stemmeretssagen i Stortinget; „Aftpst.“ 26de Juni 1890) 475
C. C. (om Hammerfest-Branden; „Aftpst.“ 25de Aug. 1890) . . . 479
C. C. (om Kvindens Andel i Forbrydelser; „Aftpst.“ 28de Sept. 1890) 480
Lidt Wergelandiana („Aftpst.“ 1ste og 2den Nov. 1890) 484
Et Forslag („Aftpst.“ 10de Feb. 1891) 488
Vor Hovedstad („Aftpst.“ 14de April 1891) 489
En Hilsen til Dyrebeskyttelsesforeningen (23de Juli 1891) . . . 494
Til John Paulsen (Beg. av 1893) 496
Tak for Festen (2den Feb. 1893) 497
Hilsen til Agathe Backer-Grøndahl (18de Mars 1893) 497
Vakte Minder („Nylænde“ 1ste Nov. 1893) 498
En sen, men fornøden Redegjørelse („Nylænde“ 1ste Mars 1895) 499
OPLYSNINGER TIL BIND III ved H. Eitrem 501
KRONOLOGISK FORTEGNELSE OVER CAMILLA COLLETTS SKRIFTER ved H. Eitrem 529
NAVNEREGISTER ved H. Eitrem 547
UTGIVERENS EFTERORD 560

PT
8839
A1
1912
Bd.3

Collett, Camilla (Wergeland)
Samlede verker

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 04 24 05 001 9